CHRONICORVM TVRCICORVM,

IN QVIBVS VITA, INDOLES, ET ADVERSVS TVRCAS RES GESTAE

GEORGII CASTRIOTI, EPIROTARVM PRINCIPIS (qui propter egregia & præclara facinora SCANDERBEGVS, hoc est, Alexander Magnus, cognominatus fuit) Libris XIII. describuntur à Marino Barletio, Scodrensi ſacerdote:

TOMVS TERTIVS.

ACCESSERVNT AVTORIS EIVSDEM LIBRI III. *de Scodra, vrbe Epiri nobilißima, à Turcis expugnata.*

OMNIA FIGVRIS ET VIVIS IMAGINIBVS ILLVSTRATA:
Cum rerum, ac ſententiarum notatu dignißimarum INDICE *amplißimo.*

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO CÆSAREO.

Impreſſum Francoforti ad Mœnum, 1578.

NOBILI ET STRENVO FRIDERICO ADELBERTO AB HESSENBVRG, IN SCHNOZENBACH ET HAIVVINda; *Prætori & Consiliario Herbipolensi: Domino & patrono suo colendissimo,*

S. P. D.

VM, Nobilis & præclare vir, superioris voluminis huius Tomos duos absque patrocinio virorum præstantium non existimârit edendos Lonicerus, hac quoq; in præfatione aliquem autoritate & dignitate insignẽ compellare visum fuit. Circumspicienti igitur mihi Germaniæ nostræ Proceres, atque cum alias nationes, tum Francicam illam, non minus rerum gestarum gloria, quam antiquitatis & nobilitatis splendore florentem, animo lustranti, tu præ cæteris occurristi, qui operis huius à me summa cura denuò adornati, latineq; editi, patrocinium susciperes, & studiosis historiarum nominis tui celebritate acceptius, idem gratiusq; redderes. Etenim ea Francicæ gentis est dignitas, vt anteferri huic nullam, paucas esse pares videam. Hæc enim, cum in Germania plęriq; omnes olim superstitiosa solicitudine infanda gentium (Gentiles ipsi) idola colerent, Christianamq;

namq; Religionem hostiliter consectarentur, sola ferme DEVM verum professa est, atq; imperium & summam potentiam maximis in Remp. meritis, præstantissimisq; rebus gestis consecuta, non tantum Saracenos aliosq; populos Antichristianos profligauit, sed Germanos, propinquos nimirum, & conterraneos suos, multo labore, multis bellis exhaustis ad Religiosæ Pietatis veritatem conuertit. Quo facinore præclaro certè, nullum DEO præstare gratius, nec patriam communem totamq; posteritatē rectius demereri potuit. Atq; semper nationis vestræ Proceres aut ipsi rerum summæ laudabiliter præfuêre, aut alijs ad imperij fastigium euectis summa fide operam nauârunt. Tua igitur quoque cum familia in equestri Francicæ gentis ordine præclaræ semper fuerit existimationis, Maioresq; tuos in Rep. cumprimis floruisse, resque magnas tum domi tum foris gessisse constet, non molestè feres, quod ad commendationem illius operis, tui nominis vtor autoritate. Etenim cum in istius voluminis Tomo secundo luculenta extent testimonia, seculis omnibus ex familia tua prodijsse viros, qui domi ad pacis, foris ad belli studia fuerint idonei, quiq; hæreditarium istum nominis Christiani hostem, & perennē Legum, pacis, ocij, tranquillitatis inimicum Turcam à ceruicibus nostris propulsantibus, sese, vel sanguinis sui dispendio, strenuè coniunxerint: qualis ille ad præclaram à Turcis frustra oppugnatam Viennam Sigismundus, & deinceps VVolffgangus Hespergij, æterna posteritatis memoria digni: nemo (spero) vitio mihi vertet, quod tuo patrocinio volumen hoc ornare sum ausus. Atqui, vt nec patriæ tuæ, nec gentis, nec familiæ laudibus commotus essem, vt hoc te loco affarer: nihilominus tamen singulari humanitate tua, pari cum grauitate coniuncta, vt opus hoc Historicum sub patrocinio tuo ederem, adduci potuissem. Etenim si bonis scriptoribus nobilis illa Bibliotheca tua patuit hactenus omnibus, neq; ex ea vllum voluisti excludi vtilitate aliqua commendatum opusculum, nequaquam tibi hosce libros, quorum lectione nihil neq; vtilius, neq; necessarium magis esse possit, ingratos fore putaui. Nam cum non tantū hostem, à quo temerè vinci nolimus, nosse, sed eiusdem quoq; reprimendi perspectam habere nos oporteat rationem, hæc verò ex illustrium virorum exemplis rectius, quàm docentium præceptionibus discatur: certè illud opus, in quo propulsandi Turcam exempla maximè proponuntur illustria, bonis omnibus non minus necessarium quàm vtile fuerit. Magnanimus enim ille & fortissimus Heros Georgius Castriotus, cognomēto Scanderbegus, Albaniæ olim & Epiri dominus, cuius res gestas Barletius luculente in hisce Tomi tertij libris descripsit, summus in Turcā pugnandi fuit artifex, & exercitatus cumprimis atq; felix rei militaris magister.

Quoties

Quoties enim exiguis ille copijs ferocem ac potentem hostem aggressus, ingentem Turcarum stragem edidit? Quoties vel solo aspectu Barbaros, quasi fulmine perterritos, in fugam coniecit? Quale item illud, quod Turcā ipsi aggredienti, omnesq; fortitudinis spiritus indignanti quasi acuenti, copiosus è labris prorupit sanguis? Cuius Principis res gestas cum Nundinis superioribus sermone Germanico nostris cum hominibus communicassem, vt nimirum essent illis exemplum fortitudinis, in quod inspicerent, quodq; imitarentur: eruditorum virorum cohortationibus sum adductus, vt eadem latinè quoque castigatius & elegantius edenda curarem. Suscipe igitur, nobilis & clarissime vir, illam Barletij nequaquam contemnendā lucubrationem, & hanc compellationem tibi displicere ne sine. Equidem cum consilia & actiones tuæ, doctrinæ vniuersæ, quæ ex illustrium virorum exemplis peti solet, correspondeat, atq; ciuili prudentia, partim è Iurisconsultorum libris petita, partim longo rerum vsu comparata, ita excellas, vt à studijs humanioribus, lectioneq; tum sacrarum literarum, tum historiarum minimè sis alienus, gratam te habiturum esse hanc operis vtilissimi dedicationem planè confido. Et quoties ab illis grauissimis Aulæ negotijs nonnihil feriari interdum, atq; Bibliothecæ tuæ proceres illos lectissimos alloqui per occupationes licuerit, tædia sæpe, sat scio, librorum istorum lectio tollet tibi, optimam viuendi rationem animo circumferenti, quod nimirum tum sua cuiusq; Experientia, tum alienorum exemplorum consideratio, optima viuendi sit ratio. Vale. Data Francofurti, Calend. Martijs, Anno CIↃ. IↃ. LXXVIII.

Sigismundus Feyerabendt
Bibliopola.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI, EPIROTARUM Principis,

LIBER PRIMUS.

POST *antiquatam Turcarum imperij gloriam, & abolitum penè Ottomannum nomen, superato in finibus Armeniæ Puiazete seniori Scytharum armis, Amurathes nepos ex eius liberis, qui ita forsan poscentibus fatis seruati Græcorum leuitate tot Christianorum futuris malis fuere, post multas suorum contentiones, & domesticum effusum sanguinem, primus auorum regnum fœliciter obtinuit, restituit fortunam, & viribus auctis, Turcarum nomen formidabilius quàm antea vnquam fuerat, effecit. Tamen dum nunc in Asiaticis rebus firmandis, nunc in persequendis Græciæ populis, & extorquendo eorum imperio occupatur, aliquot annis abstinere à Macedonia & finitimis regionibus est coactus. Per id tempus (ne nimis altè exordiendo alienas historias percensere velle videar) in Epiro inter cæteros Regulos*

Lapsus & penè abolitio Ottomanorũ imperij, eiusdemq; restitutio atque augmentatio.

Origo & genus Castriotę familiæ.

Principesq́, satis nobile nomen Iohannis Castrioti, tum cæterarũ vrbium, tum Croiæ præcipuè imperio erat. Et quia neq; latere penitus Scanderbegi genus æquum duco, neque omnem auorum eius seriem perscribere in animo est, illud vnum attigisse contentus ero, auctores gentis Castriotæ ex Acmathia nobili ortu fluxisse, imperitasseq́; pari gloria fortunaq́; in Epiro: eos omnes (vt iam orsus sum) Johannes prudentia, grauitate, ac animi inuicti magnitudine, cæterisq́; deinceps virtutibus, atq; egregio etiam (si quid ad rem facit) corporis decore facile superauit. Uxori Voisauæ nomen erat, non indignam eo viro, tum pater nobilissimus Tribalorum Princeps, tum forma moresq́, ac insignis super muliebre ingenium animus faciebat. Potest & à prole illi, à quo merito commendari fœminæ consueuerunt, non minor fortasse fieri accessio laudis, nouem nanque liberos peperisse, educasseq́; narratur, quinque fœminas, Maram, Jellam, Angelimam, Ulaicam, Mamizam, mares reliquos, Reposium scilicet, Stanisam, Constantinum, & Georgium. Minimus natu Georgius fuit, cui postmodum apud Barbaros (vt suo loco dicemus) Scanderbego nomen inditum est. Sed antequam progrediar vlterius, omittendum non censeo, quod vel prodigijs ipsis ostensum, & à plerisque vaticinatum de hominis gloria accepi. Licet id antiquis simillimum fabulis aspernaturos plurimos non ignorem. Ferunt enim, quod quum concepisset eum mater, serpentem se enixam eius magnitudinis somniauit, qui totam fermè operiens Epirum, caput inter Turcarum fines protenderet, & cruentis faucibus eos absorberet, caudam verò teneret in mari inter Christianos, & Veneti maximè imperij terminos, narratum id sibi, Johannes, quum non eius generis res esset, quæ extis vllis scrutaretur, vel Apollinem exigeret interpretem, ingenti lætitia solatus vxorem, nasciturũ ex ea virum ominatus facile est, clarum bello, factisq́;, qui Turcarum simul hostis acerrimus, idemque dux fœlicissimus, & Christianæ fidei propugnator, ac Veneti cultor imperij perpetuus existeret. Nihil fefellit se, vel alios solicitus parens, sed aucta magis est vaticinio fides puero nato, nanque aliud pulchrius longè clariusq́; bellici decoris signum in dextro infantis brachio visum, forma ensis ita expressa, vt manu facta videretur. O insignem naturæ liberalitatem, vel nascentibus nobis subijcit documenta, & in corpore ipso figit insignia, quæ postmodum sint sequenda. Jnfans deinde protinus cùm passa est ætas, ad arma & arcus reptauit, atque in ipsis puerilis ætatis rudimentis id specimẽ præbuit sui, vt satis cuiq; futuræ virtutis dilucerent indicia, is posthac in dies visebatur in adolescente vitæ cultus, ea morum elegantia, & Christianæ fidei promissa religio quædam, vt omnium in se ora oculosq́; converteret. Unum parentes, vnum fratres, vnum cæteri illius religionis homines cum tacita admiratione suspiciebant, de eo omnes sermones, &

Acmathia.

Voisaua vxor.

Vaticinia siue prodigia de Scanderbegi natiuitate.

Signa quædã naturaliter in corpore Scanderbegi insita mẽbrisq; eius manu velut impressa.

Quæ studia & exercitia Scanderbeg in ipsis puerilibus annis exercere, & quod mo rum, virtutis ac fortitudinis specimen in eo dilucere cœperit.

nes, & læta vbique vulgi murmura erant, velut rarum illud ea ætas specimen protulisset. Nam ad ea præsagia naturæ, gratia quoque quædam corporisque species, quæ condit omnia, non deerat. Sed non ex tam fœlici (vt ita dixerim) palmite, fructus vllos colligere sollicitis parentum votis, fata concessere. Nam quum imposito Græcis iugo Amurathes in Macedoniam conuertisset signa, eamque satis longo afflictam bello contriuisset, Ioannes diutino defessus bello, ac longis exhaustus incommodis, pacem ab eo petere coactus, ea lege impetrauit, vt obsides filios omnes traderet, vix poterat seruitus maior, aut funestiora, & fœdiora vincula parentibus iniici. Quod enim pacis, quod imperij eo pacto seruati, solatium parentibus superesse poterat? Tamen quid non misera vitæ cupido, & regni sollicitus amor timidis mortalibus suadet? Maluere infœlices senes cruentissimi hostis fidem sequi, & tot simul se pignoribus exuere, quàm diutius collabentis iam fortunæ ruinam expectare. Datus proinde cum fratribus Georgius est, qui præ cæteris nimis multum secum priuati, publicique luctus tulit. Sed non ideo patrem concepta iampridem de filio spes deseruit, multis osculis amplexibusque in eum præcipuè prolapsus, ac Deorum fidem appellans, ne inanem expectationem suam redderent, à se dimisit. Atque aliquis ex vulgo, protensam vitam, virilesque annos precatus puero, domesticum sibi hostem, incendiumque educaturum Amurathem dixit. De-

Bellũ ortum inter Ioannẽ Castriotum Scanderbegi patrẽ & Amurathem Turcarum Principem, pax&que inter eosdem inita.

Obsides dantur Turcæ Ioannis Castriotini&j.

ducti ad Ottomanum adolescentuli, primam perfidiam eius in eo sensere, Quod abiecta, quæ eorum parentibus præstita erat, fide, circuncidi Ma-

Forma circuncisionis Macomethanæ sectæ, ac ea, quæ ipsi Turcæ obseruant circa illos, qui ad eorum sectam transeunt.

cometano ritu ilico iussi sunt, Qua de re, quoniam scitu non est inutile, cundum, quædam hoc in loco recensere non malum esse duco. Haud absimilem omnino in hoc morem à Iudæis seruant Turcæ, præterquam illud quod Macometo sanciente additum est. Quod priusquam circuncidatur quispiam, si capax rationis est, ductus in medium turbæ, monente eorum sacerdote, quos Daruissas appellant, digitum indicem exerit, & rectus cœlum spectans altiori vocis sono, vt bene audiri possit, La, Ila, La, inquit, Mehmet ruselam. Idem quod, Deus, Deus, Deus, vnus, & Macomethus suus Propheta. Postea à perito quopiam circuncisus offertur populo, eiq́; aliud, oblitterato priore, inditur nomen. Astantes autem omnes si Christianus prius, vel alterius sectæ erat, promtissimis animis, & maxima lætitia stipem conferunt, laudant, deosculantur, & domus ei posthac victusq́; ex publico decernitur. Sed hinc parumper digrediens, describam qui & quales sint in Macomethana & Turcica religione ordines, conditiones, & sacerdotum, siue religiosorum gradus. Primi enim, qui & strictioris ordinis & religionis apud eos sunt, Daruissæ appellantur. De quibus paulo ante meminimus, qui ijdem haberi possunt, vt apud nos fratres, qui obseruantes appellantur. Hi autem (regnante Pazaite eorum Principe, Mahumetis postremi filio) multifariam delinquentes & exorbitantes, ob eorum scelera & delicta perpetrata, omnes ad vnum ab eo deleti, extirpatiq́; fuere. Hi enim sub specie sanctimoniæ & religionis tanquam mendicantes, se ad solitudines ponebant, compita, vias, & itinera, quæ mercatores, peregrini, & viatores transituri erant, obsidebant, in quos capta occasione tanquam grassatores & latrunculi irruentes, illos opprimebant, interficiebant, & bonis spoliabant. Quæ res cùm ad Ottomani Principis aures peruenisset, is ægreferens, omnes, vt dictum est, ad vnum tolli iussit, ita vt eorum memoria prorsus extingueretur.

Daruissæ.

Hozæ.

Hos verò & secundo loco Hozæ (sic eos Turcica lingua appellat) ordine consequuntur, quibus apud nos pares æqualesq́; esse censeri possunt fratres, qui conuentuales nuncupantur.

Talasmani.

Post hos verò & tertio loco Talasmani sequuntur, qui sacerdotibus secularibus appellatis, similem vltimum locum tenent. Hi etenim tantummodo tres ordines, gradus, & conditiones sacerdotum, siue religiosorum, in Turcica secta esse reperiuntur, qui in omni eorum religione, sacerdotio, ceremonijs, & sacris suis, inseruiunt & famulantur. Nunc ad propositum reuertar.

Noua nomina Scanderbego, & fratribus in eorum circuncisione iussu Tyranni indita, & prouisio circa eosdem facta.

Epirensibus varia nomina, prioribus mutatis, indita sunt, ex consuetudine gentis. Georgius, seu casu, seu quod nobilior inter cæteros indoles, egregium nescio quid præ se ferre videbatur, Scanderbeg appellatus: idem quod apud nos Alexander Dominus. Maxima lætitia ea res apud Amurathem celebrata, vt facere apud nos vulgo solent, quum aliquem ex Iudaicis sordibus

dibus emergentem ad lucem & ad salutem redire vident. Decreta sunt eis copiosa, honorificaq; alimenta, sed Scanderbegum præcipuè, cùm indoles ipsa tum ætas (vix dum enim nonum attigerat annum) Tyranno conciliabat. Præceptores (vt aptior est ea ad discendum ætas) varij generis non negati. Breui itaq; temporis spacio, promptum ad omnia ingenium, linguam, literasq; Turcicas, Arabicas, Græcas, Italicas, Illyricas didicit. Crescentibus verò paulatim cum ætate viribus, adolescentem illa vnica incessit libido, nullum sanè genus bellicæ virtutis intentatum transire, ac nunc gladio, nunc arco, iaculoq;, tum eques, tum pedes, incredibilia propè omnia promptissimi corporis experimenta edere, audere aliquid semper maius annis. Et priusquam vis ipsa membrorum ferociam æquaret animi, ac nondum pares bellicis sudoribus spiritus viderentur, amor fuit vario certaminum genere æquales quotidie prouocando, crebris spectaculis fauorem sibi apud omnium animos, Principisq; præcipuè ipsius conciliare, & semper aliquid ferre laudis, ac iam inde viam ad futurum decus, & alimenta ad famam præstruere. Mox ingentibus lacertis, confirmata iam ætate, ardua quæq; fortissimi viri munia obire, pati famem, sitim, algorem, æstus, vigilias, quibus ex rebus assidua exercitatione optimum profectò se ad omnem militiam breui præstitit. Quare non passus Amurathes diutius priuatum eum apud se versari, Sanzachi insignibus primum decorauit. Gradus autem is est dignitatis apud Turcas secundus post Bassas, maior tamen minorq; auctoritas inest officio, prout latius ei ius liberalitas ipsa Principis tribuit. Scanderbeg igitur tunc quinq; equitum millibus præpositus fuit. Cæteri quoque fratres ijsdem ornati dignitatibus, atque ad varia munia, & bellorum necessitates in diuersas partes missi, satis nominis quotidie promerebantur. Cæterum is non multo post vix dum octauum & decimum egressus annum, in Asiam iussu Tyranni profectus, ac cæterorum signa latissimis secutus initijs, ibi prima belli auspicia sumpsit, & hostili cruore auidam iampridem tinxit dexteram. Tum ibi conflatis alijs (vt fieri solet) & alijs bellicis pluribus expeditionibus cum copijs suis semper interfuit, & victor cum socijs ad Ottomanum reuersus est, quibus in expeditionibus opera semper eius, virtus, fortunaq; præcipuè, tum priuatim, tum publicè laudata. Omne victoriæ decus, omnis euentus belli ad eum asseueranter relatus, de duce exercitus, quasi non facta mentione, soli ei triumphũ ac victi gloriam hostis militaris fauor, clamorq; adiudicauit. Nondum inuaserat Tyrannum æmula virtutis inuidia, & licet tum ingenium, tum fortuna hominis obnoxia ei esset malo, conciliabat tamen fauorem potius apud omnium animos sibi rudis, atque simplex, & sicut cupida, ita non auara gloriæ adolescentia. Honoratus itaque verbis donisq; egregiè est ab Amurathe. Paulum quietis datum homini

Ingenium Scanderbegi.

Sanzachi dignitas apud Turcam.

Iuuẽtus Scanderbegi.

Scanderbeg dux exercitus Turcici.

(& vt nunquam Turcis bella desunt) nunciati sunt noui motus ex Asia, electus ad id certo decreto, & sine variatione Scanderbeg, delataq; ad eum totius exercitus summa, ac Imperatorijs fascibus ob res priore bello bene gestas decoratus. Ad quod delatus bellum, fusis pari celeritate fortunaq; hostibus, priorem gloriam omnem facilè superauit. Nam præter ingentia militum testimonia, alia quoque certiora longè eius gloriæ & fortunæ monumenta ad Ottomanum attulit, captiuorum magnum numerum, cæsorum hostium spolia, ac signa militaria complura, cæteraq; bellica instrumenta vsque ad abusum, exercitus præterea ita integer, ac penè illæsus reductus est, vt victi quidem apparerent, in victoribus autem nulla concertationis vestigia cernerentur. Admirata magis fermè prudentia eius est ab Amurathe, quàm rerum tam fœlix successus. Quum is non solius laus, sed cum fortuna quoque communis esset. Prudentiæ verò atque consilij fructum, solum sibi ingenium vendicaret. Proinde auctis stipendijs, copijsq;, missus denuo ad ea ipsa loca, ac relegatus quasi est, donec quosdam populos vrbesq; subegisset Tyranno. Sed nunquam vel fefellit, vel distulit fortuna vllum desiderium iuuenis. Expeditis ex animi sententia omnibus, atque imperio Ottomano latius etiam quàm iniunctum fuerat ampliato, famam iam sibi ingentem apud exteras etiam gentes peperit. Reuerso Adrianopolim, quum foris sublatus esset hostis, domi non defuit, Venerat namque ex Scythia quidam ferox magis & insanus, quàm fortis

Scanderbegi duellum cum Scytha.

bellator, qui familiam omnem Tyranni prouocabat, si quis ferro secum vellet decernere. Genus vero certaminis id proposuerat, vt in angusto loco nudi ambo relicti, singulis tantum gladijs fortunam experirentur. Cœperat tam stolidum consilium Barbarus, vel quod prodigus vitæ & sanguinis

guinis sui esset, vel ea fortasse inani spe, quod nullum tam ancipitem impendentis periculi sortem petiturum credebat. Indeq; & laudem eam se & præmia sine certamine laturum sperabat. Nam proposuerat non indigna quoque munera victori Amurathes, vt illorum saltem spe excitaretur aliquis, quum nudæ tantùm gloriæ fructus segnius alliciat homines. Omnes tamen tam funestum decus, præmiaq; eodem tenore aspernabantur. Sed surgens, stupentibus singulis, plenus animi Epirensis: Non incruentus, inquit, Scytha, hæc præmia laudemq; domum feres, aut honoratior me occiso, & ijs quoq; spolijs onustior ibis. Agedum igitur, accipe tamdiu quæsitum hostem. Licet accommodatius feris bestijs hoc certaminis genus, sperni à fortibus viris, saluo pudore, & possit, & debeat: veruntamen liceat semel & mihi hoc corpus contemnere, quippe quum par membrorum & sanguinis seruandi ratio tibi esse debuerit: sed nihil vilius est homini quærenti laudem. Donabo proinde hoc & ipse cruoris hodie Amurathi, socijsq;. Scytha nihil territus, ferocioribus adhuc verbis inijcere pauorem ei conabatur, puerum appellans. Adhuc enim in annis pubertatis erat, neq; dum hispida prorsus lanugo grata ora exasperauerat. Tum deducti ad Tyrannum ingenti clamore vulgi sunt, & aßignatus, vt petierat Barbarus, certamini locus, deposita ocius ambo veste, vltimisq; tunicis, nudi prosilientes in medium, nouo genere spectaculi omnium oculos hausere. Et quamuis fiduciam ingentem vultu, verbisq; ostenderet Castriotus, ingens tamen cura mixto dolore spectantium animos inceßit. Et simul ætas, simul pulchritudo ipsa corporis, ac decor membrorum subiectus, oculis multum & pietatis & fauoris excitauerant. Statura celsa, proceraq;, brachia in homine pulchriora non visa, collum robustum obstippumq;, vt laudatur in Athletis, humerorum mira latitudo, color candidus, latenti velut purpura suffusus. Aspectus oculorum non toruus, non vanus, sed gratißimus. Adiuuabant hæc multum cæteras virtutes, atque animi bona augere videbantur. Intrepidi acceptis breuibus gladijs, non enim longiores loci angustia patiebatur, ingreßi locum, ac ibi dimißi sunt maximo populi silentio. Non consilio vllo ibi, non multum animo, sed impigra quadam & veloci dextera agendum erat. Erecti ad ictus ambo, Scytha prior incubuit in hostem, & punctim intenso ferro ilia eius petijt. Scanderbegus toto maxime corpore inflexus, ac velut in arcum deductus, & leua simul apprehendens barbari dexteram, ictum inhibuit, & adacto cæsim gladio, guttur illi cum singulis arterijs impigre abscidit. Balbutienti adhuc lingua, ille collapsus humi locum fermè totum corporis mole compleuit. Sublatus repente ab his, qui spectaculo aderant, & accurrentes regij iuuenem illæsum inuiolatumq; læti ad Amurathem per ducunt. Caput cæsi hostis cruentis ipse manibus Tyranno alacer obtulit.

Epirensem vocat Scanderbegum.

Filum corporis Scanderbegi.

Præmia

Præmia inuitus accepit, quum non argenti auriúe causa, sed domestici decoris tuendi, & reprimendæ barbaricæ arrogantiæ, susceptum sibi id oneris diceret. Magis itaq; ea modestia acuebat in se studia. Et quod apud sui generis homines plus nimio enitescens virtus parturiebat inuidiæ, liberalitas naturæ & dexteritas ipsa ingenij amouebat. Haud pigebit referre & illud, quod nihilo minori laude dignum ijsdem animis, armisq; edidit: nam profectus cum Amurathe in Bythiniam magis solatij, quàm belli causa, quum in Bursa ciuitate essent, quæ nunc est Asiatici imperij caput, duo ex Perside viri, tum ex more gentis insigni vestimentorum habitu, tum egregia figura corporis, ad Tyrannum aduolarunt, Iaia & Zampsa eorum nomina erant, stipendium ab eo petiere, impudentia magis quadam, quàm fiducia virtutis, agentes alter alterius causam, & facta extollentes sua, ac mutuis se iuuantes testimonijs. Postremò Zampsa minor natu, ne appositis tantummodo inquit ad hoc ipsum verbis: Magne Rex, stipendia tua petituri venisse videamur, & in ea incertitudine rerum inanis aliqua arrogantia in nobis, & sordida temeritas arguatur. En daturi vltro tibi sumus experimentum cupidorum saltem, ne dicam magnorum animorum. Quotquot homines fortißimos viros inuitamus, vt ferro iudicent nos dignos, indignosúe, qui tuis viuamus auspicijs. Equum tantũ, gladium, lanceam, scutumq;, ac reliquum corpus omnibus armorum præsidijs nudatum

Scanderbegi cõflictus cum duobus Persis, Iaia & Zampsa.

ostentantes, ita se dimicaturos dixere. Amurathes (vt facilis erat) allocutus benignè homines, promisit, nihil eis apud se defuturum. Deinde circunspectans hinc inde, expectabat, si quis eam prouocationem acciperet. Sed vbi velut obmutuisse omnes vidit, & tacitam præberi à suis confeßionem

nem ignauiæ, ignominiam ratus suam, si ita inulta ea Persarum insolentia abiret. Conuersus ad Scanderbegum, non ignorans quæ eius ferocia atque ingentes spiritus erant, licet præcipuam periculi sortem omnino tamen petiturum ratus: Quid expectas macte virtute, ait, fili? Tua hæc laus, Hæc te manent præmia. Age insignem adolescentiam hanc, & inuictam dexteram hodierno quoque spectaculo redde. Nihil moratus Castriotus, deosculatur ex more Principis pedes, equum & arma poposcit, eductusq; maximo plausu vulgi in patentem campum, qui destinatus certamini erat, hostes ad se vocatos, intrepidè interrogauit, quem ordinem vellent seruare in dimicando. Statutum est, vt Jaia prior experiretur fortunam, qui victor finem certamini faceret, victum verò socius in quen cunque casum sequeretur conditionem. Non recusauit Scanderbegus, licet circunfusi regij iniquum dicerent, vt idem, si vicisset, fessus & saucius fortasse, recenti atque integro subijceretur. Summota postmodum ex loco turba, præco signum dedit, concurrunt concitatis equis viri. Persa infixa scuto hostili cuspide magna vi incumbens, vt ex equo illum deijceret, hastam perfregit. Epirensem capiti tantummodo hominis intentum ictus omnis fefellit. Jtaque vterq; elusi, gladijs tum demum congressuri, hinc inde abibant. Sed impatiens animi Zampsa, non expectato socij euentu, infensa cuspide Castrioto occurrit. Jlle non ignaua verborum contentione eo periculi tempore perfidiam hostis accusandam ratus, impigre ad nouos se ictus accingens, iugulum venientis scrutatus lancea transfixit. Vix eo humi collapso, aduolans Jaia, horrenda voce compellans hostem, stricto gladio fermè oppreßit. Victor gyrato ocyus equo ad eum conuersus, nudato & ipse ferro impetum venientis excepit. Et dum triplicatis hinc inde ictibus, alter alterius cruorem haurire contendit, Scanderbegus dexterum viri humerum, qui collo iungitur eodem tenore ictus ea vi cæcidit, diuisitq;, vt duplex, quasi domini cadauer ea die infœlix traxerit equus. Sic duo fortißimi viri sub vnius manu maximo spectantium gaudio cecidere. Sed & si eo fato erepti forent, Amurathis certe indignationem non effugissent, qui tam perfide, & proditorum more, militem suum circumuenissent. Ductus ad regem Castriotus est, sicut duplici ouans victoria, ita duplici capite onustus. Jam priores res omnes bello gestæ, Jam recens Scythæ memoria præ noua gloria euanuerat. Rex, purpurati, ac socij deinceps omnes varijs donis cumulatißimè honestarunt, vindicem atq; auctorem publici decoris eum appellantes. Nimio plus fortasse in hæc facta hominis incubui, sed hæc potißima mihi bellatorum laus ac tota prorsus ipsorum esse videtur. Nam quæ in bello gerimus, communia sunt cum alijs: hæc Castriotus peculiaria sibi peperit manu. Malui proinde, si ita necesse sit, vt redundans potius, quàm ingrata nostra notetur oratio, maximè quod in alijs

Scanderbeg victor muneribus honoratur.

Luxuries orationis in authore.

huiusce generis, quæ ab eodem gesta veniunt non procul dicenda mihi moderatiore prorsus stilo sum vsurus. Haud cedit his periculi præsentia, vel magnitudine ipsa rei illud, quod in expugnatione Nicomediæ, Prusiæ, Otreæq; non ignobilis Asiatici oppidi spectante Amurathe patrauit. Primus nanq; murum conscendit, signa victricia fixit, vrbem fermè solus intrauit, ac cepit. Missus postmodum in Europam, sæpius contra Christia-

nos, nunc Græcos, nunc Hungaros, prudentis magis quàm audacis Imperatoris nomen tulit. Nam quum eam bellandi necessitatem iniunctam sibi videret, quam neq; præter suspicionem recusare, neq; exequi sine maximo dolore poterat, ante omnia Deum orabat, vt id laudis genus à se auerteret, neq; in eo sanguine hauriendo atroci sibi esse liceret. In cute enim tantummodo & exteriori habitu Macumetanas ineptias, intus Christiana præcepta tenacissimè seruabat. Tamen quando sic exigente fato aduersus eos progrediebatur, quærebat assiduè, qua ratione & illos minus læderet, & exercitum sibi traditũ incolumem seruaret. Ita igitur tum in omni cura castrorum, tum in ipso ingressu pugnæ cuncta exequebatur, & modum quendã cauti ducis ac optimi Imperatoris seruabat, vt neq; Christiano esset infensus, & modestia illa eius, cunctatioq; disciplinæ prudentiæq; militari, quàm fraudi cuipiam, seu imperitiæ, vel timori propior videretur. Gerebat nanq; se ita semper, vt neq; superari ipse quoad posset, pateretur, & Christianis salutis opportunitatem omnibus modis ostenderet. Vel si aliter non posset, viuos caperet, tolerabiliorem seruitutẽ eorum ratus, quàm necem. Ita suos tum in castris, tum in ipso belli ardore hortabatur, vt nunc pu-

Quo animo Scanderbeg contra Christianos bellarit.

dorem singulis, nunc metum videretur incutere. Ita deinceps crudescente prælio, maximo ingenio rei suæ atq; exercitus statum in quandā deducebat difficultatem, vt maiori postea laudi sibi apud Amurathem conseruatus exercitus foret, quàm alijs multiplices atq; insignes victoriæ. Exin nullius maior vel gratia vel autoritas ferè apud regem erat. Militum animis nemo acceptior. Idem mitis, facilis, clemens, laudem nō ex communi ad se trahens, sed in medium conferens. Pecuniarum quantum colligebat, tantum erogabat. Efficacißimam ad conciliandas amicitias merito existimans, & aptißimū ad vulgi ingenia liganda vinculum. Non inuitatus vltro quisque signa eius sequebatur, & illius gratia vel in apertum tendebat discrimen. Sed non tardata diu fortuna venenum deprompsit suum. Moritur interea in Epiro Iohannes pater. Auditum id à Scanderbego, Qui, quam- Scanderbegi pater moritur.

uis (vt par erat) acerbißimè lugubre nuncium percepisset, non tamē apertis lachrymis, aut manifesto dolore occultū animi sensum indicauit, quum Amurathem verè patrem & principem appellaret. Tyrannus, velut successor regni, nihil moratus, validißimum præsidium ad Croiam & alia oppida occupanda misit. Sicq; facile arrepta locorum omnium incruenta fuit poßeßio, quum neque exhaustæ populorum vires idoneæ ad tuendam libertatem essent, neque negare possent Ottomano ius in rebus Joannis, filios eius omnes apud se habenti, quos idcirco (vt arbitror) acceperat, vt vacans demum sine hærede sceptrum ad eum deuolueretur. Voisaua, quæ viro superstes, cum Mamiza filia domi sola ex eius infelicis regni reliquijs restabat, in Aemathia agri nescio quid ad alimenta & sustentationem anilis spiritus aßignatum iussu Tyranni. Hanc ante aduentum filij in Epirum senio confectam, obijsse quidam narrant, relicta filia, quæ fra- Croia occupatur.

tri reduci atque victori eodem virginitatis tenore innupta seruata, ab eodem postea viro tradita, & restituta omni pristinæ dignitati est. Dissimulauit hæc omnia ferox iuuenis pari animo, atque dolorem ex morte patris dissimulauerat. Amurathes satis coniectans molestissimum id ei & fratribus apud se degentibus visurum, vtpote qui debitum sibi imperium non iniquis votis tacitè expectarent, perfidiam suam secutus, fratres primum Scanderbegi (vt fama est) occultè structis insidijs veneno absumptos, sustulit de medio. Deinde ad Scanderbegum conuersus, multa versabat animo, quomodo & eo viro, quo tanquam Alcide ad ardua quæque & difficillima obeunda vtebatur, imperium suum non exueret, & eo se onere atq; suspicione leuaret. Quare illum ad se vocatum fertur longo sermone, & pluribus verbis ad idipsum appositis solatus, tum ob patris mortem, tum miserabiliorem fratrum fortunam. Obtulisseq; regnum auitum, vel ditius longe imperium in Asia, quando sui iuris esse vellet, rogasse tamen, vt nondum se relinqueret, in ea præsertim mole bellorum. Parata maxima quæque ei apud se fore, quæ vel gloriam, vel fortunam condiant humanam. Cognita fraude iuuenis non minori consilio, vultuq; verbis accommodato, sic Amurathi respondisse dicitur: Viuunt in te fratres mihi, viuit Iohannes pater supreme regum, ac indulgentissime Amurathes. Neque dum ita mihi apud te esse licebit, vllum vel patriæ desiderium, vel regnandi libido animum incesset meum. Itaque licet cogas hodie me ad hæc munera, vel verius onera, accipienda, libenter accipio ingentem animi tui munificentiam, amplector gratissimi Principis liberalitatem. Sub huius tamē vmbra capitis viuere nunc certa stat sententia. Vix tum fortè mutaturus consilium, quum emerita bello atq; inutilis senecta inuictum ab hac cupiditate reuocabit animum. Aptior ad militiæ subeunda onera, quàm ad imperij pondus sustinendum, hæc est ætas aptior gladio, quàm sceptro dextera. Quam ob rem da hostem nobis Amurathes, vt lætiores virtute nostra partum, quàm te dante regnum accipiamus. Lætus audiuit eum Tyrannus, & tum etiam atque etiam augens promissa, spe ingentiore credulus onerare studuit. Cœpit iam inde latenter morbum, atque erumpens paulatim malum sentire Epirensis, Et licet omnia summa ratione dissimularet, diligenter tamen vitæ suæ custos est factus. Et quo magis timebat Regem, eò plus conciliare sibi multitudinem atq; militum animos studebat. Semper tamen aliquo bello occupatus, alimenta quotidie ad famam, sed non minora ad inuidiam addebat. Nam non potuit ita elaborata ingenij modestia & quotidianis obsequijs perfidiæ humanæ vias occludere, vt hostes sibi tandem virtus ipsa non pareret. Namq; exciti purpuratorum nonnulli, quum tantam indolem crescentis indies peregrinæ virtutis æquo animo ferre non possent: vbi promptiorem aliquantulum ad credendum

Castriotus affectati regni accusatur.

videre

uidere Amurathem, occultis sermonibus apud eum assiduè criminabantur hominem, affirmantes ex nimia largitione in multitudinem, & ambitione popularis fauoris potentiam illum sibi astruere, suspectumq; dicentes in aula merito id ingenij specimen esse debere, facile cuncta persuasa Tyranno, præsertim quod de largitione vera omnia dicebantur, & senectus ipsa suapte natura timida, cætera studiose in peius interpretabatur, vt non de Epiro tantum, sed ipsa summa imperij tacitus quidam suboriretur timor, mensq; forsitan ipsa proprijs sceleribus obruta, & regni malè quæsiti sollicitus amor, cuncta inter ipsos etiam domesticos penates infida atque infesta reputabat. Quare aucta ea suspicione odisse ex occulto cœpit, & intentior inuigilare, si quo efficere posset modo, vt eum latenter de medio tolleret. Non quo deesset scelerato consilio licentia, & potestas omnia patrandi, sed nec causa hominis perdendi, nec vlla subesset ratio. Verebatur aperta vi immeritum opprimere, quum tam acceptum videret omnibus, ne & plurium aliorum animos à se alienaret, & eo pessimo exemplo in posterum externæ virtuti suum clauderet regnum, qua maxime semper Ottomanum creuerat imperium. Sed per id tempus orta alia maiora negotia foris, eas domesticas suspiciones exhausere. Decretum nanque bellum est in Georgium Mysiæ Principem, Despotem Seruiæ vulgo appellant. Non inuitus Tyrannus id onus ad Scanderbegum detulit, vel quod

Scanderbeg pluries ab Amurathe in Mysiam cum exercitu aduersus Georgium siue Despotē missus, victor inde Adrianopolim semper reuersus.

nullius opera fœliciore in rebus suis vtebatur, vel videns adeo militiæ cupidum, & promptum ad pericula, sperabat aliquo hostili casu, quos plurimos afferunt bella, planè casurum. Facto itaque delectu, Castriotus in Mysios

profectus est, præter morem suum iniquior tum aliquantulum Christianis fuit, ne si tergiuersando oblata victoriæ occasione in eum hostem vsus non fuisset, fomenta ad suspicionem præberet Amurathi, inclinato iam pridem ad omnia credenda illius animo, quem maximè conciliare sibi studebat, donec pulchra aliqua opportunitas effugij affulsisset sibi. Itaque sæpius Despotem bello fudit, & victor Adrianopolim est reuersus. Rursusq́, quum idem Despotes, recuperatis viribus, cornua erigere cœpisset, denuo exercitu aucto missus aduersus eundem Castriotus, superatum prælio, fugatumq́ pluribus castellis exuit, ac militem multa hostili gaza ditem reduxit. Sedato foris tumultu, senex in auctorem ipsum victoriæ, ocyùs eodem scelerati propositi tenore conuersus est. Hinc audio ingentibus præmijs propositis multa singularia per id tempus certamina edixisse, quum satis sciret Scanderbegum nihil vnquam detrectaturum, vt ita periculis eum exponeret omnibus. Sed hæc consilia sicut impia, ita vana irritaq́ apparuerunt. Nam quum plures tum ex domesticis, tum externarum gentium viri fortissimi, ad eam præmiorum & gloriæ spem accensi indies confluerent, consurgerentq́, hic semper maximo animo, nec minore fortuna, singulis sese obtulit, & velut fatalis quidam victor suprema omnium admiratione atque fauore, & præmia, & laudes solus reportauit. Vni tamen Ottomano tanta viri virtus, quæ vel hostis sæuos atq́ superbos animos fregisset, nunquam aliquid poterat clementiæ inurere, quin magis quotidie crescente suspicione, eius animus irritabatur, excandescebatq́ perseuerantius ad quærendum aliud tacitæ vltionis genus. Sed cur tam credulus ipse inanes has vltiones Amurathis & stolida consilia, Scanderbegiq́ econtra prouidentiã vane sequor, & non ad Deum potius vnico verbo seruati salutem hominis refero? Hic profecto mentem ademit Tyranno. Hic bellorum impedimenta, & nouos ex Mysia motus. Hic demum Hungarorum arma excitauit, ne deuotũ Christianæ dignitati caput tam fœde extingueretur, vt prisca aliquando libertas illa resurgeret in Epiro. Nam si nulla fuisset hic diuini numinis ratio, compos certè suæ sententiæ Ottomanus extitisset. An deerant mille alij necis modi, quibus præter minimam seditionis suspicionẽ eum potuisset circumuenire? vbi venena, vbi insidiæ, vbi confictæ criminationes, regum arma, erant? Castriotus his insidijs paulatim detectis, quum difficile videretur, si diutius mansisset apud Tyrannum, tot laqueos deuitare, decreuit tandem paterni regni, virtute aliqua & ingenio vendicandi consilium expedire (id quod olim non immemor libertatis animus concoquebat) tacitè occasionem quærens, vt Amurathe relicto, in optatam tamdiu patriam se recipere posset, vbi ingenti studio, ac omnium votis expectabatur. Sed nulli vnquam mortalium ea consilia sua patefecit, non verbo, non indicio vllo tacitũ eius desiderium à quopiam

Tyranni consilium, & insidiarum genus pro morte Castrioti.

Libertas Epiri.

Scanderbegi consilium de regno paterno occupando.

piam

piam est deprehensum, licet & plures ibi essent maxime Epirotici generis, quibus propter familiarißimam vitæ consuetudinem nõ iniuria fidere potuisset, & post Iohannis patris mortem exciti tum fama eius, tum cupiditate amissæ libertatis recuperandæ, aliqui ad ipsum diuersis temporibus ab optimatibus Epiri mitterentur, offerentes facultatem, occasionemq́; adiuuantibus populis, extorquendi paternum imperium ab Amurathe. Conscius tamen ipse humanæ leuitatis, & magnitudinem periculi perpendens, prudenter dißimulabat, præsertim quod facilem cæterarum rerum possessionem ratus, de Croia recuperãda, cuius præcipua erat sollicitudo, anceps animi erat. In ea enim validißimum præsidium imposuerat Tyrannus, vt neq; armis, aut vi vlla, sed præclara aliqua arte ingenioq́; vẽdicari posset. Est enim Croia Epirensis imperij caput, in excelsa & prærupta montis crepidine sita, inuia vndique & inaccessa penè, adeoq́; insigni naturæ opere munita, vt præter famem, reliquum omnem hostilem furorem facile poßit contemnere. Quare Scanderbegus, si quando tentaretur, laudabat omnium voluntatem, & non abolitam ex pectoribus gentis memoriam libertatis. Sed magnas vires Amurathis dicebat, neq; durum imperium, non esse excitandos stolidè motus ad quos non sufficiant vires: neque curandum de tam momentanea possessione libertatis, vt postmodum non in eandem seruitutem, quæ satis tolerabilis erat, detruderentur, sed in grauiora longè vincula compingerentur, & victimarum more ab indignato ex ea rebellione Tyranno postea iugulentur, & inter cætera consolans semper eos quantum gratia ipse posset, & auctoritate apud Amurathem annixurum se pollicebatur, vt quo rei natura pateretur, lene id eis iugum atq; moderatißimum illius imperium efficeretur. Ita prudentißime & illis & sibi vsquequaq; consulebat, expectabatq́; quotidie, ac struebat tacite sibi occasionem ad erumpendum, non alio certe similitudinis modo, quàm si quispiam conclusus, seditionem in vrbe, & consternationem rerum omnium tacitis votis exposcat, vt conuersis eo in casu ad id incendium extinguendum ciuibus, ipse diffractis vinculis pariter & cupitam tamdiu libertatẽ vendicet, & duras prætoris secures effugiat. Neq; tamen diu fortuna desiderium eius frustrata est. Despotes namq; Mysiæ, de quo retro diximus, interea partim rebellantibus suis ab Amurathe, partim vicinorum armis, & opera amicorum adiutus, nunc eiectis, nunc cæsis quibusdam Turcarum præsidijs pristinum statum recuperauerat. Ottomanus itaque acriter in eum accensus, non amplius rem per aliòs, vel duces, vel exercitus gerendam ratus, ipse delectu ingenti habito ad opprimendum Georgium, & exuendum regno contendit. Et æquè facile, vt conceperat, ex animi sententia peregit omnia. Nam impar Tyranni viribus Despotes, primo fermè impetu præsidijs omnibus nudatus, confugiens ad Hungaros, relicto imperio illi incruentus

Descriptio vrbis Croiæ.

Simile.

Despotes vendicat sibi regnum à Tyrannide Amurathis, à quo iterum expellitur.

cruentus cessit. Scanderbegi consilio operaq́; in ea expeditione potissimum vsum fuisse Amurathem dicunt, quoniam pluribus antea bellis ibi fœliciter gestis, locorum & regionis peritior erat, sed nulla tum vsquam voti sui explendi occasio homini affulsit. In propinquo tamen aderat, quia vix Adrianopolim reuersus Amurathes dimiserat exercitum, quod alij motus increbrescere ab Hungaris, & alia vis periculi instare cœpit, Quum Despotis fortuna Juliano Cardinale sancti Angeli agente, quem ad idipsum Eugenius Pōtifex miserat, Vladislaum regem ad arma excitasset, vt eum in regnum Mysiæ reponerent: Tyrannus eo audito, instauratis impigre copijs 80. hominū millia confecit, & non expectans eorum aduentum in Mysiam, Bassam Romaniæ, & Scanderbegū cum 20. millibus in Hungariam maxima celeritate venientibus occursuros præmisit. Ipse de more cum reliquo robore exercitus & impedimentis est secutus. Christianæ quoque copiæ tum numero, tum militum ducumq́; virtute insignes erant, 35. armatorum millia. Hunniades præterea ille, Jancus vulgo dictus, ingentis nominis bellator, cuius vel solo nomine victos sæpius Turcas audiuimus, represserat tamen illud ferociam hominum, quod deficiente pane, quum frumento cocto vescerentur milites, maior pars illorum ægritudine subita fuerat oppressa, causato ex eo genere cibarij immodico quodam ventris profluuio. Aduolans igitur ocyus Bassa, non longè à Moraua flumine castra

Vladislaus Pannonū rex, exhortationibus Eugenij Pontificis, maximis copijs contendit ad restituendum Despotem in regnum, cui Amurathes valido exercitu occurrit.

Victoria Hunniadis, qui & Iancus dictus.

metatus est. Impatiens eius rei Hunniades, spectatores primum occultè ad contemplanda singula, & perscrutanda de Amurathis aduentu misit. Vbi de numero copiarum, & Tyranni consilijs certum iudicium tulit, vt decem

decem millibus ex toto exercitu suo vtilibus ad arma electis, relicto in castris Rege Moraua superato, maximo impetu contra barbarum processit. Ille animi dubius, primo retrocessit aliquantulum, mox paucitate contempta, expectato Hunniade pugnam iniit. Scanderbegus contemplatus tempus, quo initum iampridem consilium desideriumq́; ex animi sententia exolueret, summo studio cladem Turcis procurabat. Et primum cum legionibus ipse suis paulatim hosti cedere, atque terga dare cepit. Deinceps aliis eo exemplo metum incutere, ac fugam quandam suadere. Bassa quoque concepto inde timore, vel quod prater morem tam peritum militia virum ad fugam magis, quàm ad pugnam paratum videret, vel proditum se ab eo crederet, segnius intulit pedem. Ex quo Hungari crescente (vt fit) ex alieno metu audacia, haud magna cum re, ac incruenti fermè hostem fuderunt, profligaruntq́;. Turca relictis impedimentis pallati sine ordine, sine signis, nullo ducum, nullo sociorum respectu, fuga qua sola poterant, se saluabant. Hunniades victoriam secutus, finem cadi non fecit, donec quippiam superfuit reliquiarum. Strages vbique, & omnia pauoris ac tumultus plena erant, prasertim in direptione ipsa castrorum. Vnus ex Satrapis Tyranni, magna vir autoritatis, viuus captus, caterorum quatuor millia, Bassa vix cum paucis euasit. Tum Scanderbegus, qui sedulus obibat omnia, cōmunicata ante re cū amicis, inter quos & Amesa nepos fuit egregia indolis adolescens, quem Reposius, postea Caragusius dictus, à Turcis ante insidias Ottomani vxore ducta susceperat, vbi inclinatam Turcarum fortunam, & stratas suorum acies vidit, assecutus scribam auricularium Bassa, quem ad id summa ratione obseruabat, apprehensum hostili animo coniecit in vincula, ab eoq́; confestim mortis timore nihil quicquam recusante, fallaces literas ad Croia magistratum extorsit, quibus iubebatur nomine Amurathis Scanderbego nouo prafecto designato, prafecturam & vrbis curam omnem tradere. Aliaq́; multa scribendo addita, qua probabili quadam ratione rem fulcirent, & ad credendum magis inuitarent. Literis exaratis, scriba repente cum cateris comitibus fuga obtruncatur, quo diutius ea res lateret Amurathem. Neque in eos tantum seuitum, sed quotquot tum in Castrioti ditione venere, omnes necati. Ita ille exercitus penè ad internecionem casus est. Nam qui militarem furorem subterfugere, in incolarum postea manus incerta fuga delapsi, eodem fato sunt absumpti. Milites plures Epirotici generis, qui in eo pralio fuere, vbi id factum Scanderbegi audierunt, vt pallantes ex fuga hac illac oberrabant, tum hostis fugiendi causa, tum patria pracipuè desiderio tacti, circa eum se collegerunt, factumq́; subito est trecentorum non ignobile agmen. Hunniades victor cum suis ingentibus spoliis onustus, ad socios se recepit. Non omittam hoc loco, quod multi dicunt, Scanderbegum

Vladislai pugna contra Bassam.

Hungari vincunt.

Scanderbegi velox consilium in Croia recuperanda.

Cędes Turcarum, & fuga Scanderbegi è castris barbarorum in Epirum.

ea consilia communicasse cum Hungaris, Hunniademq́; prius de singulis latenter per nuncios ab eo instructum, atque accersitum maximo studio cum copiis. Quicquid extiterit, vt pro comperto non habeo, ita haudquaquam magnopere affirmare contendo. Id autem crediderim, omnia summa ratione acta, quum alioquin rei euentus non iniquus sæpenumero consiliorum Iudex, huic suffragetur sententiæ. Cæterum in præsentia relicta paulisper Hungaria, dum tanti fama mali, & eius cladis nuncius graditur ad Amurathem, in Epirum reuertamur. Expleta igitur hinc inde ira & exolutis votis omnibus, Castriotus victor non ignobili & ipse præda ornato magis quàm onerato milite, cum agmine suorum inde maximis itineribus discedens, septimo die Dibram superiorem peruenit. Locus autem is est in finibus Triballorum, 70. millibus passuum distans à Croia, celebris multum apud Epirotas, eò quod fortissimos viros gignat. Fide præterea & multis rebus egregiè gestis pro Johannis patris imperio, dum is ab Ottomano vexaretur, Scanderbego non ignobilis gratissimusq́; erat. Vrbem aliam vel Castellum non habet, præter Sfetigradum in limitibus ipsis ad Macedoniæ ora. Sed tum per valles, tum per montes, nullis septos muris, circunfusi incolæ solo munimento naturali locorum ab iniuriis hostium sese tutantur. Primo itaque hic constitit Castriotus, neque vlterius procedere illi visum est, donec quædam, quæ in rem suam erant, ordinasset. Accersitis igitur ad se maximo silentio optimatibus quibusdam loci (nam noctem quoq; ad aduentum suum obseruauerat, vt exactius celaret omnia) apertis suis consiliis omnibus, singula ex animi sententia peregit. Nemo autem (vt perhibent) tunc repertus fuit, qui vel timore Ottomani, vel tam audacis facti diffidentiæ, vel ita (vt fit) proprio suadente ingenio de postulatis eius aliquid demeret, quum potius & tamdiu alitum desiderium, & ingens viri fama per tot annos percepta (quod maximum erat) præcipuum libertatis studium, eum mirum in modum singulorum animis conciliauerat. Circunfusi igitur omnes in ipsum contentione quadam, nunc festiui & gestientes, nunc manantibus ex nimio gaudio per ora lachrymis, hi manus, hi faciem, caputq́;, hi pedes, ac totum deinceps corpus longis amplexibus deosculabantur, gratulantes iam inde fortunæ, gaudentes imperio, nominiq́; Epirotico, ac res extendentes suas, simulq́; ei corpora, filios, animos, & si quid melius in anima latet tradentes, deuouentes. Prouisum id primo, vt disponerentur maxima diligentia custodiæ, ne interim aliquis veniret à Tyranno nuncius ad detegendam eam fraudem præfecto Croiæ. Deinde statutum de delectu habendo, vt quum ab eo accepissent signum, omnes quàm maximis possent viribus, consurgerent ad arma. Ex trecentis equitibus quos secum duxerat, paucis retentis, cum quibus Croiam iret, ad tradendas præfecto literas, & accipiendum magistratum,

Descriptio Dibræ superioris.

Triballi populi Moesiæ, Vide Plin. lib. 3. cap. 26.

ſtratum, reliquos omnes cum totidem fermè Dibrenſibus peritis regionis præmiſit occultiſsime ad latitandum per ſyluas & ſaltus vicinos Croiæ, donec ipſe vrbis poſſeßionem occupaſſet. Tunc latenter introducturus eos intra mœnia, ad Turcarum præſidium opprimendum. Hæc omnia per eam noctem perbelle procurata, nam in exitu Autumni erat, quum ſatis protenſæ ſunt noctes, mane nondum clara luce ipſe deſiderij impatiens; & cui maxima vis periculi in minima morula videbatur: accepto equite impedimentisq́, ſequentibus nonnullis Dibranis, Croiam maxima feſtinatione perrexit. Et cum approximaret loco, vt ea re fidem maiorem facto adderet, inter equitandum Ameſam, cum duobus velut ſeruulis ſe præire ad vrbem iußit, qui ſingula nunciaret præfecto, diceretq́ ſe cum impedimentis, & reliqua familia in propinquo eſſe. Iuuenis (vt ſagaciſsimi erat ingenij, & ſermonis, oris, veſtimentorumq́ habitu verè Turca apparebat) vbi primum vrbem ingreſſus, adijt præfectum. Salutatione de more facta, tum ad Scanderbegi mentionem appoſitiſsimis verbis deſcendit: ſe ſcribam eius fingens, & multa modeſtia ſubijciens, illum iamiam cum comitatu ſuo affore. Credita ſunt, vt narrata omnia, permittentibus ita Dijs. Et iam expedire ſe barbarus, iam ſarcinulas componere cœpit ſuas, priuſquam literas vidiſſet, & Tyranni voluntatem noſſet. Tum ſuperueniente Scanderbego, illis reſolutis, inſpectisq́, adhibita abundè fides, &

Maxima periculi vis in minima morula.

Aduētus Scanderbegi ad præfectū vrbis Croiæ, & vafra ſucceßio eius in præfecturā & vrbis cuſtodia.

mox imperio ceſſum. Ingenti lætitia omnium exceptus in vrbem eſt. Tum præſidium ipſum hoſtium, tum veteres ciues, & omnis fermè ætas obuiam (vt fieri ſolet) proceßit. Ingens fama viri, quæ vbiq́ ferebatur, tunc ex-

pectatiorem singulorum animis honorabilioremq́, reddebat. Adamabant Turcæ populare ingenium viri, quare lætus quisque imperium eius accepit. Croienses visa Principis sui prole, veluti ex profundis emersi sordibus iam inde spiritum & sanguinem recepere, tacitis subinde votis occulta Scanderbegi consilia reputantes. Atque aliquis ex senioribus, seruato vsque ad eam diem antiquo desiderio indolem infantis, omnem educationis seriem, ac primordia ipsa nascendi, & sollicita parentum vaticinia memoria repetebat. Nullus tamen audebat animum suum aperire duci, & tam iusta arma capere, nisi vltro ipsum auctorem ad vendicandam libertatem prosilientem vidisset. Scanderbegus cum paucißimis re pertractata, vt cùm opus esset, iuuentutem excitaret ad arma, aliud quippiam mouere prohibuit, donec præsidium illud armatorum accepisset in vrbem. Eo autem noctu clam accersito, & accepto, obseratis portis vici omnes, ac tutiora vrbis loca impleta armatis, ignaris adhuc Turcis, vel timore dißimulantibus, augente pauorem nocte, tum à Castrioto signum ad cædem datum. Primo procursu militum, stationes vigilum petitæ, qui per muros contextis (vt fit) casis, oportuni iniuriæ, iacebant. Cæsi itaq́, facile omnes, & ijsdem locis mox alij ex nostris suffecti. Eodem tenore impetus in domos priuatas factus, præeunte agmine Croiensium, Scanderbegoq́, tum militis, tum ducis officium egregiè obeunte, effractis claustris multi in lectulis oppreßi, ac iugulati sunt. Sed vbi is rumor alius ex alio ad reliquos peruasit, exciti magno numero ad arma, prout furor noxq́, concedebat, prodeuntes in forum conflare aliquam agminis formam conabantur, vt vel laudabilius caderent, vel inhibito paulisper hoste, prorumpentes ad portam, fuga se saluarent. Occlusis tamen vijs omnibus, re vtraq́, frustra tentata, paßim iumentorum more mactabantur. Tum quando neq́, fugæ spes vlla, nec speciosæ mortis occasio aderat, ad compressos tamdiu gemitus, & inuisas fortibus viris lachrymas conuersi, compellare nomine Scanderbegum, orare, obtestari, vt iam finem cædi faceret, neq́, vlterius fœlicis auspicia regni sanguine humano pollueret, malletq́, viuos saltem seruatos seruili fortuna speciem triumphi sui augere, quàm fœdare omnia cadaueribus occisorum, & tam lætum diem ea inclementia dehonestare, ac innoxio illorum sanguine imperium sibi licet iustißimum vendicare: nihil se tale meritos, non infensos ciuibus, non iniurios vlli extitisse. Commissam sibi vrbem ab Amurathe velut amicos, non hostes, incoluisse, neque nunc obstaturos repetentibus libertatem: iam ferrum & arma deponere se, atque supplices victori tendere dexteras. Ingens consternatio rerum, clamor, gemitus, querelæ, minæ, lachrymæ confusæ vbique resonabant. Quantum potuit in illo furore suorum, & ardore cædis Castriotus, nunc verbis ipse reuocans milites, nunc signo dato deprecantium rationem habuit, & in ortum

Scanderbeg signum dat ad cædem.

Clementia Scanderbegi iuncta prudentiæ.

tum diei rem distulit, sperans occlusos vndique, & tot oneratos malis homines, tum blanditijs, tum minis allici forte ad Christianam fidem posse. Tamen ordinato summa ratione milite, & assignatis suis quibusq; locis obseruare iussit, ne aliquid per fraudem moliretur hostis: ipse cum Amesa & alia multitudine sequente extemplo ad portam perrexit, & inde eum cum Dibrensibus nonnullis Dibram misit, vt nunciarent participibus consilij recuperationem vrbis, & cætera quæ acta erant, monerentq; omnes capessere arma, ac sollicitare socios, & populos vicinos, ad libertatem vindicandam, atque in eo tumultu rerum, & improuiso pauore, opprimerent hostium præsidia, præsertim dum Amurathes partim ignarus rerum, partim Hungarico bello occupatus esset: se namq; expurgata vrbe Turcis, ac pacato ciuium statu, cum instructis copijs, & quàm maximo posset robore virorum illico aduolaturum, Conuersus deinde, orto iam sole, ad reliqua in vrbe peragenda, voce præconis, præmoneri iussit, vt qui baptizari, & Christianam fidem profiteri vellent, abiectis armis ad se irent, vim vllam eis fieri passurum, sed ad munus ipsum vitæ, alia quoq; officia cumulatissimè additurum. Qui id negligerent, in hostium numero censerentur, & omne in eos ius supplicij permissurum. Non multum tam horrida vox obstinata pectora, & perdita ingenia mouit. Pauci sana consilia accepere, ita vetusta præcepta auorum, teneris infixa animis, coaluerant, & ossibus ipsis fixa inhæserant. Maluere infœlicia corpora sontes potius sequi animas, quàm cum superũ, tum hominum præstanti perfrui clementia. Dimissis itaq; iam præcibus Turcæ, quum nimis duræ viderentur conditiones nostris propositæ, ad inanem prorumpẽtes fugam, differebant magis supplicium quàm fugiebant. Namque dispositi per omnes vrbis aditus armatorum ordines, facile pauidas opprimebant, licet multi velut in rabiem versi, quum oppetendæ iam mortis species ante oculos obuersaretur, stricto ferro viam sibi quibusdam locis per medios hostes aperirent, tamen non omnes manus effugere poterant, vel decursantes hac illac, sicut cauea occlusæ aues, singula vrbis compita oberrabant, & non inuenta effugij via, aut à superueniente hoste opprimebantur, aut suis ipsimet gladijs concidebant. Accipio namq; aliquot manibus suis perijsse, alij per phana & delubra peruagantes, latitantesq;, ab auido sanguinis milite extrahebantur, & velut victimæ pro libertate immolabantur. Libertas in omnium erat ore. Libertatis dulce nomen vndiq; resonabat, multi illorum domos adhuc timore non egressi, & ibi se continentes, ea ipsa loca sanguine suo replebant, nisi qui in intimis recessibus, & penetralibus latitantes, sagacitatem militum paulisper fefellere. Ad Scanderbegum quoque satis magnus confugerat numerus, non quod tam funesti spectaculi timore propositum, mutassent homines, sed ad prorogandos, quoadusque liceret, infœlicis vitæ

LIBERTAS vindicanda.

Libertatis dulce nomẽ

terminos. Nam quum sedato eo furore, & sublata in vrbe belli materia, Castriotus ad baptizandos intendisset animum, maior pars ad preces & obtestationes versa rogare, ne inuitos cogeret ad eam rem, simulare se posse præsenti eo mortis pauore Christianos futuros, sed nunquam veteres suorum sanctiones obliuioni tradere posse, nihil recusaturos, si ad supplicium spectent, nihil tamen ad animum transmissuros: volentibus ea tradi, non coactis debere, obsecrare tamen per inuictam eius dexteram, per satis iam vltos patris, & fratrum manes, vt se nuncios saltem eius cladis, & tantæ rei gestæ dimittat ad Amurathem. Deposita iam cum armis ira, Scanderbegus, licet indignam aliqua miseratione, sceleratam censeret gentem, conspectans tamen inermes & supplices tendentes dexteras, facile vita pariter & libertate donauit. Sed paucis (vt audio) vti eo munere licuit. Nam vrbem egressi, in libidinem aliorum, & auidas vulgi manus incidere. Nouis Christianis (nam aliquot fuere) ad ingentes gratulationes, affatim de omnibus prouisum, stipēdia, domus, victus, & reliquum famulatus ex publico decreta: tamen custodiri iussi, donec noua caracter religionis recentibus animis coaluisse cognosceretur, præcipueq; in ea nouitate rerum, ne aliquid fraudis molirentur. Qui postea ex varijs latebris emer-

Castriotus oppresso Croiæ præsidio Tyranni, vrbeq; recepta, Christianos Principes de ijs certiores facit, eosq; ad arma excitat.

sere, alij prout in mitiora incidere ingenia, seruati in vinculis, quum ingentem pecuniam pro vita pepigissent: alij occisi extemplo. His perfectis, & renouatis omnibus ac ordinatis in vrbe, vexillisq; Tyranni ac signis, sicubi sunt inuenta, laceratis, incensis, & abolita penitus eius memoria, atq; vestigijs deletis, primores quosdam vrbis Castriotus per vicina loca Croiensis no-

ſis nominis, ad nuncianda omnia, & excitandos ad arma quamplurimos impigre expediuit, ſed nullo opus vel nuncio vel hortatore erat. Armati ferè omnes inuenti, ducem tantummodo & auctorem aliquem certis animis expectantes, Quare confectæ confeſtim non ignobiles copiæ, tum longius progreſſi, alios ſollicitare pergebant, præſidia Turcarum, quæ inuenta fuerunt, omnia ad internecionem cæſa. Vbi hincinde ſatis auctæ viſæ ſunt vires, itum ſine mora ad vrbem. Nihil tardatus Caſtriotus, motis ſignis, maximis itineribus Dibram contendit, inſignis armatorum numerus ibi circa Ameſam inuentus, ac quieta omnia: nam præſidia hoſtium quæ fuerant, iam pridem ſublata. Præfectus quoq; vetus Croiæ, & familia omnis, ad vnum occiſi, ac direpta impedimenta. Primum omnium Scanderbegus, antequam ad vendicandum ſibi reliquum imperium pergeret, duo amplius fortiſſimorum hominum millia ibi in finibus non longè à Sfetigrado oppido & Mocreo monte locauit, tum ad occludendos exitus hoſtibus, qui in prouincia erant, tum ad obſidendos aditus, ſi qui ab Amurathe interea mitterentur. Nam inde magis commodum & tritum iter in Epirum ex Macedonia Thraciaq; erat, ipſe cum reliquis copijs in Dibram inferiorem deſcendit. Obtulit ibi inter cæteros fortuna Moſem Golentum Petri generis, atq; animi nobilitate inſignem virum. Quo præcipuè comite omnis tum virtutis, tum laboris Scanderbegus in cunctis magnis atque difficillimis rebus eſt vſus. Tum alia loca & oppida circumadiacentia permeauit, Quæ quum neque muris circundata eſſent, neque magnis hoſtium præſidijs munita, facilem profecto aggreſſum & aditum præbebant, & iam omnis fermè ætas cæterorum velut omiſſa cura, armis tantummodo acceptis, eum ſequebatur, ac vindicem libertatis conclamabat, libertas in omnium ore pectoreq; reſonabat. Dum hæc agerentur, multi (vt audio) pluribus ex locis collecti in vnum Turcæ, facto agmine occurrunt noſtris, tentaturi fortunam, ſed nihilo difficilior eorum quàm aliorum victoria. Tum cæteri, videntes inania iam conſilia per vim ei reſiſtendi, dedentes ſe, armaq; ante eum proijcientes, malebant fidẽ quam dexteram experiri. Ille tum ne inermes, ac ſubdentes iugo colla ſæuiendo crudelitatis ſibi nomen adſciſceret: tum vt animos ſuorum ea humanitate ac ingenij dexteritate conciliaret, omnes militibus delegabat, ac totum ius clementiæ ſupplicijq; ad eos transferebat: inanes preces, inanes vociferationes apud eiuſcemodi ingenia erant, ſurdæ ad omnia militũ aures: Nemoq; ſeruatus præter paucos, à quibus aliquid magnum pro redemptione ſperari poterat. Scanderbegus neque approbabat palam, neq; eam damnabat crudelitatem. Tacitè tamen idipſum cupiebat, & ita agebat omnia, vt penitus nomen Turcarum in prouincia deleretur. Cæterum quia vbiq; ipſe adeſſe non poterat: ratio enim ſuſcepti negotij celeritatem exigebat, di-

Dibra.

Ameſa.

Moſes Scanderbego adeſt ſocius laboris.

Nomen Turcarũ deletum in Epiro.

bat, diuisis copijs, nonnullos ex Principibus iuuentutis cum varijs agminibus hincinde ad cætera expedienda, ac excitandos socios, & ad præoccupandos hostes, præmisit. Amesa cum ducentis ferè viris (quia non satis idoneum præsidium ibi, neque præsidij caput relictum videbatur) Croiam ire iussus, ipse nunc hac, nunc illac pererrans, ac perlustrans omnia, aliquot dies in recuperandis reliquis locis, ac conciliandis præsentia sua populorum animis consumpsit, vnum restabat, sed præcipui laboris, ac difficultatis opus, oppugnatio reliquarum vrbium, in quibus potißimum stabat recuperati imperij momentum: tamen quum præualidis Tyranni præsidijs omnia tenerent, maioribus viribus aggrediunda ea res, & non sine consultatione aliqua agenda visa. Quare impetratum, vt omnes qui diffusi passim, & ad varia ministeria mißi ab eo fuerant, auctis quam maximè possent copijs, quam primum integrum, forte Croiam conuenirent, ipse quoq; cum suis vrbem petijt, ibi eos expectaturus. Non multum inter eius & illorum aduentum intercesßit mora. Sed & fama ipsa rei plures alios exciuerat: aduolarunt enim ad eum plerique nobilißimi duces, præsertim eius affines, cum præclara militum manu: inter cæteros Musachius Angelinæ, ita vulgo dictus, ex Angelina sorore nepos, Goicus, ac Georgius Stresij fratres ambo ex Jella, item sorore. Ginus Musachius Vlaice maritus, nam Johannes pater priusquam vita cesßisset, filias omnes diuersis principibus ac optimatibus prouinciæ in matrimonium collocauerat, præter Mamizam, quæ recuperatum à Scanderbego post imperium, ac pacatum prouinciæ statum, Musachio Thopiæ nupsit. A Stephano quoque Ceruouichio, qui Maram vxorem, & ex ea liberos habebat, gratulationes cum parte & militum & pecuniarum non defuerunt colluuio. Præterea vulgus confluxerat, & in omnes horas confluebat, vt XII. iam millia hominum numerus armatorum excederet, erectus maximè eo suorum fauore Castriotus in procinctu habitis omnibus, & ad proficiscendum paratus, priusquam moueret signa, simul de ratione agendorum consultans, & milites adhortans suos, in hanc maxime sententiam exorsus fertur: Neque nouum, neq; inopinatum quippiam hic video, Duces ac milites fortißimi, quod non iampridem animus meus præsagierit, & sibi promiserit, quum & veterem gentis nobilitatem, & publica vestra ac priuata in Johannem patrem officia mecum sedulus repeterem. De me enim (verbo absit audacia) nullo vnquam vitæ tempore dubitaui, quum hanc mentem, hanc pietatem in patriam seruarem, hos gererem pro libertate spiritus, eadem vestra quoque desideria paria mecum vota erant, vt sæpius (id quod libenter memini, & nunc audacter refero) degentem apud Tyrannum omnibus studijs atq; officijs ad hoc muneris inuitastis, oblitus fortasse tum patriæ, oblitus mei decoris, & immemor prorsus libertatis visus sum vobis,

Oppugnatio vrbium in Epiro magnæ molis erat.

Oratio Scanderbegi ad milites.

bis, quum nulla satis certa spe, nullo præclaræ cogitationis indicio mæstissimos domum remitterem, consulebam certe mihi vobisq́ eo silentio, Ciues, ea simulata animi remißione, quippe quum & eius generis res essent, quæ

prius fieri quàm dici debebant, & vos freno potius quàm calcaribus indigere videremini. Celaui, fateor, consilia mea vos, subticui tamdiu voluntatis rationem omnem: non quod vel fides vestra mihi suspecta, vel animi non satis noti essent, quum priores ipsi in ea rerum alea cogitatus vestros præmonstrassetis, sed deterrebat mortalium fragilitas, & inconstantia humana, quæ quum ad omnia præceps feratur, ad libertatem rapitur magis quàm ducitur, nihil pensi, nihil ordinati habet: & si minimum occasionis ad eam non modo vendicandam, sed tentandam arriserit, non mille (vt aiunt) enses, mille pericula, non manifesta mors, & apertum fortunarum vitæq́ discrimen à proposito auertere potest. Verum vbi frustra tentata re inanes conatus detexeris, aut funestißimum supplicium, aut deterior longe seruitus manet, omnisq́ in posterum abscinditur spes, ac lapsa semel occasio in perpetuum euanescit, semel tentatur ea res: quod si perperam cesserit, imperpetuum facultas amittitur. Proinde (verum ingenue fatebor) vix mihi ipse satis tutus eius consilij particeps videbar, timebam ne lingua tantæ impatiens rei, ne parietes ipsi domus me proderent: testis est Amesa nepos, præcipuus postea adiutor consilij, & comes laboris, & alij perpauci, quorum opera & fideli & impigra in exequenda ea re vsi sumus. Quod quum eadẽ mihi cum illis vitæ intercederet consuetudo, idem victus, idem propriè animus esset: nemo tamen me patriæ memorem,

Periculosum libertatem appetere.

Amesa adiutor consiliorũ Scanderbegi.

D

*morem,nisi in Hungarico bello deprehendit: nemo Christiani & liberi hominis vocem, nisi tum cum impunè potuit, audiuit. Poteratis alium vos Epirenses (nō enim deerant præclara ingenia in hac prouincia) auctorem libertatis, & ampliatorē rerum vestrarum atq; animorum inuenire, maluistis tamen (ita forsan volentibus Dijs) libertatem hanc licet seram à me expectare, quàm vel per alios quærere, vel ipsimet vobis conficere. Non est pertæsum tam egregios spiritus in libertate educatos, animos barbaricis sub iectos sordibus tam diu tenere, vt me nunc aliquando videretis. Sed quorsum istud liberatoris nomen patientia vestra vsurpo mihi? Non attuli libertatem huc, inueni, vix solum vestrum tetigeram, vix nomen meum audieratis, cùm aduolastis, occurristis quadā contētione omnes, velut patres vestros, fratres, filios, à mortuis remeasse, velut Deos omnes accessisse audissetis. Præoccupastis illico, obruistis ea magnitudine officiorū, ea animorum alacritate, vt tantum seruitutis videar vobiscum contraxisse mihi, quantum acquisiuisse apud vos libertatis, non imperium ipse vobis, non vrbem hanc dedi, vos tradidistis mihi, armatos inueni, non arma tradidi. Libertatem in pectore, in fronte, in ensibus, in hastis, vbiq; gestantes comperi, & tanquam optimi tutores à patre relicti seruatū mihi ad hunc vsq; diem sceptrum, pari fide atq; diligentia restituistis, & in maiorū meorum possessionem labore atq; industria vestra incruentum deduxistis: nunc in caterorum * (Dijs iuuantibus) ducite. Maiorem vel maximam iam partem operis absoluimus. Croia recuperata, agro omni subacto, Dibris & reliquis deinceps populis nobis adiunctis, ac hostium nomine ex campis sublato, oppida supersunt. Si ad incommoda illorū specto, videns omnibus à nobis obsessis, præoccupatis, nuda tantum mœnia inclusis relicta, bono sum animo: si ad locorum difficultatem & præsidia intus à Tyranno posita, maximo vel ingenio aliquo, vel pertinacia vtendum videtur. Sed melius hæc præsentes in ipso hostis conspectu, & ferrum ardenti dextera tenentes, quàm nunc absentes, & suspensis animis, consultantes iudicabimus. Mouenda itaq; impigre signa, & induendi vbiq; vincentium animi, adiuuabit conatus nostros fortuna, quæ hucusq; in singulis nos egregiè est & comitata & secuta. Petrella tamen prima omnium petenda nobis, non quod alijs situs difficultate, vel munimento naturæ id oppidum cedat, sed ex eo, quod vicinior est huic vrbi, maiorem famam, & timorem Croiensis fortunæ, eo nos credo inuenturos, multa spectacula tum virtutis vestræ, tum calamitatis suæ in oculis habuere, mouere poterunt hæc non parum fortasse, & in quo non mouebunt, pertinacia certè nostra supplebit, vnum illud fixum omnibus, obstinatumq; esse debet, nisi ea expugnata sit vrbs, & voti compotes simus, domum non reuerti, experiundum est omne artis, laboris, patientiæ, ferri, auri, argentiq; genus, vt inde prima huius victoriæ auspicia suman-*

Liberatoris nomen Scanderbeg sibi vsurpat.

Libertas.

† Intellige possessionem.

Fortuna comes.

Petrella oppidum.

ſumantur, ſi per vim capere eam annuent Dij, nullus relinquendus obſtinatis apud nos miſerationis locus, ſed vel inſolentiſſimè vtendum victoria, vt cæterorum frangamus animos. Si dedentibus oppidanis potiri ea incruentis nobis licuerit, magna modeſtia tum priuatim, tum publicè agendum erit, ad inuitandos alios ad deditionem animos. Hac oratione cognita maximè modeſtia Scanderbegi, & laudata eſt ab exercitu, neque de conſilio eius quicquam mutatum, aut grauate acceptum. Moſes cum tribus equitum millibus velut anteſignanus primum ad vrbem miſſus, Ca- Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

ſtriotus cum reliquis copijs iuxta ſecutus. Nonnulli dicunt eum machinas quaſdam Croiæ inuentas ſecum duxiſſe ad oppidanos deterrendos, alij ſine tormentis & tentata & expedita omnia. Ego (ſi concedendum eſt, quod omnes clamant) per integrum ferè menſem totum ab eo imperium recuperatū, ægre aſſentiar, ea deducta fuiſſe impedimenta, præſertim quum hiberno tempore concreta gelu, & glacie omnia vix expeditis equis viriſq; iter tutum præberent. Deductis ſub muros copijs Epirenſis, partitis ordinibus, vrbem impigre qua melius potuit, ratione cinxit. In Tyranna maiore, ſic dicta, propter aliam minorem, quæ prope Croiam iacet, quia aptior ad caſtra metandum locus erat, maior pars militum expoſita, idem obſidens & obſeſſus cogitabat. Prior tamen Caſtriotus alloquendi benignitate & munificentia promiſſorum animos hoſtium præuenit, electoq; vno fidelis & expertæ operæ viro, quem ex Hungarici belli reliquijs ſecum in Epirum, illum ad oppidanos miſit. Deditionis præmio, præter vitam bonaq; priuata, ſi mutata cum imperio fide manere apud ſe vellent, ſtipen- Petrella obſidetur.

dia abunde oblata, si ad Tyrannum mallent reuerti, pecuniæ singulis, & non vilia munera præfecto promissa. Pronos iampridem ad deditionem homines, vafer miles appositis ad idipsum verbis facile quocunque voluit, impulit: non à Scanderbego primum exorsus, sed à malis, & Amurathis occupationibus, ex Hungarica clade ac conspiratione Christianorum in Turcas, tum ad ipsa mandata ducis præclara quadam fiducia venit, subijciens crebro audientium animis Croiensis præsidij fortunam, ac cæterorum calamitatem, qui paßim per omnes prouinciæ angulos lupis canibusq; relicti iacebant, ea omnia partim ab alijs audita, partim visa, credita facile sunt, acceptaq; conditiones, dummodo saluis rebus suis abire liceret, cessuros vrbe, de alijs præmijs non curatum. Missi itaque à præfecto, qui rem cum Scanderbego agerent, & iureiurando sancirent, firmatis omnibus, & barbari egreßi sunt sine mora, & præsidium nouum acceptum in oppidum. Cæterum non immemor consilij sui Castriotus, honoratos verbis hostes, pecunijs quoque, equis, & cibarijs adiuuit. Deinde Mosem, & nonnullos equites cum eis misit, vsque ad imperij fines, ne alicubi vel insidijs, vel aperta vi à suis violarentur: sicuti plerisque in alijs, ita hic quoque non minus admiranda ducis nostri fortuna, quàm vel virtus, vel prudentia occurrit mihi. Et sicut in seruando eo apud Amurathem præsto fuere, ita hodie in restituendo illi imperio Deos omnes non affuisse solum, sed contendisse non ab re dicere ausim. Petrella oppidum, licet non amplum circuitu, inexpugnabile tamen, propter loci naturam, & altitudinem montis, in cuius vertice stat, armis, viris, commeatu affatim munitum, hyeme præsertim alienißimo ad obsidionem vrbium, tempore, tam facile imperium eius accepit, vt non solum militem vllum in ea potiunda, sed ne verbum quidem (vt aiunt) frustra amiserit, laudanda tam non inanis in hoc patientia eius, indefessumq; corporis robur, quàm indefatigabilis vigor animi, omnia celeriter obeuntis. Recuperata enim ea vrbe, & ordinatis intus. ac procuratis quæ necessaria visa sunt, non modo die, horáue, sed ne momento quidem temporis ibi moratus est, quin extemplo collectis vasis, militem ad alia oppida velut fugientia deduceret, operta niue omnia erant, exhausti frigore hominum vultus, gelatæ manus, indurata & veluti concreta omnium corpora, neminem tamen præter præsidium tecta vel muros vrbis intrare passus est, neq; ipse voluit ingredi, vt pudorem quendam eo exemplo inijceret alijs. Sed neq; illud longe maius, quod de eo fertur, silentio prætereundum censeo, quod à primo scilicet die, ex quo in Epirum venit, vsq; ad vendicatum imperium, vix duabus horis quaque nocte somno indulsisse memoriæ proditum est, miraculum diuini prope corporis, ac inexhaustæ fortitudinis. Ideo fortasse patientia illa laboris, vigilijs, ac exercitatione aßidua, & virium magnitudine

In quibus periculis Scanderbegus fuerit.

Descriptio Petrellæ.

Scanderbeg paucißimi somni.

tudine consecuta est, quod in Papirio illo Cursore, excusant antiqui, cibi viniq; capacissimus dicitur fuisse. Brachio nudato semper pugnabat, nullo frigoris, nullo æstus discrimine habito, rem ausus plus fortasse habituram ad posteros admirationis, quàm fidei. Nos tamen eô, vnde discessimus, reuertamur. Recto itinere Petram Albam itum est, quæ à Petrella 30. millibus passuum, à Croia 30. millibus distat, Petrella à Croia 25. Oppidum hoc in Aemathia est in sublimi montis cacumine situm, paruum altitu tamen, præter famem nullam vim hostium timens. Præterea ad ipsas montis radices præterfluens Aemathus fluuius, non minus pulchritudine, quàm munimenti, & commoditatis loco illi addere videtur. Vix fixis humi signis consedit sub muris miles, & missi ad Scanderbegum quidam ab oppidanis vltro deditionem vrbis fecere. His etiam quæ Petrellensibus

Obsidio Petralbæ, descriptio ac deditio eius.

ante fuerant omnia promissa & seruata, ac missi quidam ex nostris cum præsidio hostium, qui ab iniurijs prouincialium eos tutarentur. Firmata rebus necessarijs vrbe, vix data facultate respirandi, Stelusium eodem ardore petitum, 25. millibus passuum oppidum hoc à Petra Alba disiungitur, à Petrella 40. à Croia 50. ferè. Hoc quoq; oppidum, licet ab amplitudine iure laudari non possit, à naturali tamen situs munimento, amœnitate, ac cœli salubritate non immerito extolli potest. Mons est in Aemathijs campis, excelsus, in medio speciosæ cuiusdam vallis velut de industria positus, iugum ipsum pulcherrime muris septum id castellum facit. Huc quum solis occasu aduenissent nostri, nihil ea die actum, sed in crastinum dilata res. Mane missis ad oppidanos legatis Castriotus, primo nihil præter verba

Obsidio Stelusij, eius descriptio & deditio.

 tulit,

tulit, nullumq́ certum responsum datum. Nam variatum maximè sententiis inter barbaros est, & res propè ad seditionem deducta propter pertinaciam, vel vt verius dicam, constantiam præfecti dissentientis à cæteris de deditione, ac excitantis multitudinem ad arma. Victus tamen à maiori suorum parte, quum æquum conditionis genus acceptare noluisset, coactus est postmodũ sordidius longè, & funestius iugum subire: nam milites flectere verbis eum nequeuntes, vinctum cum aliis eius sententiæ sociis ad Scanderbegum deduxere, & conditionibus acceptis, tradidere vrbem. His plusquam cæteris liberalissimè de singulis prouisum à nostris. Maior pars ob patratum facinus Ottomani timore domum redire noluit, ibiq́ mota sit. Eorum quidam baptizati: aliis liberum arbitrium eius rei relictum, victus tamen ex publico nemini negatus. Sfetigradum restabat, quod idem apud Illyricos signat, quod sancta ciuitas, nihil moratus in Stellusio Epirensis, copias illuc summa celeritate traduxit. Hoc oppidum in superiore Dibra ad fines imperii iacet, in excelso monte, vt de cæteris diximus, velut aquilæ nidus, conspicuum, ambitu pari fermè cum Stellusio. Hæc omnia quæ numerauimus oppida, nullum antiquæ memoriæ conditorem habent. Nam illa, quæ veteres, Macedoniæ & Epiri reges, ac externi Principes construxere, vt Meandria, Heraclea, Toglus, Nicopolis, Echinus, Leucas, & alia nonnulla, quum Latini nominis hostes, vel totius magis humani generis incendia & pestes, Gotti, ac Gallogræci, orbem inuasere, diruta ab eis omnia, atque solo æquata fuerunt. Vnde prouinciales, & locorum reguli, longo post tempore cupientes dispersam sordidè multitudinem in vnum colligere, & aliquam effingere prouinciæ formam, quum difficilem veterum reliquiarum reparationem viderent, & æquè si fuissent reparatæ illæ vrbes omni pristinæ calamitati, & hostium iniuriæ obnoxias, quia maiori ex parte campestris erat, in altissimis montium iugis sedes sibi eligentes, hæc castella condidere, pusilla ideo, quod neq́ locorum habitudo maiorem circuitum murorum patiebatur, & vt facilior foret eorum defensio, quum aliqua vis hostium ingrueret. Licet Croia, vt imperii caput, sicut pulcherrima omnium, ita amplissima sit, conditorem eius fuisse Carolum inuenio, diuitem virum, ex nobili Thopiarum genere, qui tempore quo Scanderbegus Epiro potitus est, in Scuria, haud ignobili Epiri parte, inter Tyranam & Dyrrachium imperitarunt, vbi sub hostium oculis Castriotus consedit, dispositis ordinibus, stationibusq́, extemplo agere cum oppidano de deditione cœpit. Et vt facilius exemplis moueret homines, commemorari eis iussit singula quæ Croiæ, Petrellæ, Petraalbæ, Stellusio acta erant, præcipuè de liberalitate eius, officiisq́ in præsidium Stellusiense collatis, econtraq́ ac præfecti vinculis, quem iamiam ante illorum ora cum aliis obstinatis mactari visuri essent. Mouit ea legatio

Obsidio Sfetigradi, eiusq́ descriptio.

Petrella, Petralba, Stelusius, Sfetigradus, conditorũ nominibus carent.

Gotti. Gallogræci.

Croiæ conditor Carolus.

gatio singulos, præfectum præcipuè propter alienæ fortunæ documentum subiectum oculis. Quare timens prior ipse suam efferre sententiam, & respondere hosti propter multitudinis inconstantiam, & mutabilia vulgi ingenia, accepto, habitoq; honorificè legato, conuersus ad suos multa modestia: Quid iubetis, ait, fortissimi viri, & fidelissimi milites, aut quid ad hæc hosti respondeamus? Tum vnus ex astantibus satis coniectatus ex verbis ipsis tacitam ducis voluntatem, Postquam fortes, & fideles se hostem Scanderbegum appellauit, sublatum strictum ensem dextera concutiens. Hic, ait, fortissime Dux pro nobis responsum ferat. Nihil oportuit appositis ad idipsum verbis, nunc ex Croiensi, nunc ex Stellusiensi fortuna libera pectora perterrefacere. Sicut diuersi vultus, variæ mortalium facies, ita diuersi sunt hominibus habitus animorum. Vnusquisque suo ingenio sapit, furit suo quisque facto. Nos leges non Petrellensibus, non Stellusiensibus dedimus, neque ipsi dent nobis. Non transeant tam sordida mancipiorum exempla ad fortium virorum animos. Dedignantur sublimia ingenia in honestis, nedum in turpibus aliena facta imitari. Suo quisque more viuit. Agedum mactetur ante ora nostra Stellusiensis præfectus, immolentur socij: creditis ne in eorum nos corporibus interituros? Nunquid noster ibi extinguetur spiritus? Nunquid noster inde effluet cruor? Sed ô fœlicia corpora illa, ô verendos mihi semper manes, qui præclaro libertatis & fidei seruandæ studio, aurum, argẽtum, ferrumq;, & quicquid vel cupit, vel timet misera mortalium conditio, perinde contempsere. Fer tu itaque hæc vicißim priuati militis mandata ad ducem, si imponere nobis has conditiones quærit. Nudet iam brachium illud non adeousque formidatum fortibus viris. Cogere fortasse nos ad suas leges aduersis Dijs poterit, perlicere certè non poterit. Cæterum, neque tamen is est Scanderbegus vester, quem olim audiuimus, sublimi ingenio, virum facilem in ignoscendo, & non minus hosti, quàm sibijpsi æquum. Cur enim Stellusiensis præfectus, qui liberè, quod fortiter, quod iustè pro rege suo, pro fide, pro libertate senserit, in vinculis tenetur? Cur parantur secures? Non meruit gladium, non mortem, qui tam præclarè eam, vt libertatem seruaret, appetijt. Ingenti admiratione omnium auditus est miles, neque interpellatus, donec vltro verbis finem fecit. Tum circumfusa vndiq; turba, scuta, gladijs concrepuere, & iuxta id signum clamor approbantium sublatus. Præfectus auctus maximè, & confirmatus animo in ea suorum voluntate, dimisso ex vrbe legato, mox ad custodias conuersus, milites ad sua quæq; ministeria transmisit. Per muros licet ordinata pleraq; antea essent, tum augens, tum renouans omnia summa ratione collocauit, multa interserens hortamina inter apparandum, & inuenisse se dicens in omnium animis, quod certa prius spe concœperat, Augeri magis deberi eorum constan-

constantiam exemplis aliarum vrbium, quæ tam fœde iugum hostile subijssent: cogitarent quæ essent præmia laturi ab Amurathe, si soli inter tantam reliquorum perfidiam libertatis, & Ottomani imperij nomen seruassent in Epiro. Cōtraq; si animos summisissent, grauiora se omnia quàm Petrellenses, Stellusiensesq; timere merito debere, quum excusabilior illorum perfidia videatur, quod in visceribus ipsius prouinciæ constituti obsessi, vndique ab hoste circumuallati, velut coacti fuissent ad deditionem, se in limitibus ipsius hostilis imperij collocatos, & fortiori adhuc oppido munitos, eas inanes excusationes, factasq; causas allegare non posse, quum adesse subsidium à Tyranno, & solui obsidio momento temporis posset. Solabatur præterea breues eos labores futuros, propter incommodissimum ad obsidionem hybernum tempus, ac credere facile se hostem vbi pertinaciam eorum nouisset, nihil quicquam moliturum in muros, sed statim conuersis signis abiturum. Ad ea verba consiliaq;, illud quoque non minus prudens factum addidit, quod Christianos omnes, & veteres ciues, quorum nonnulli ibi, sicut & in alijs oppidis ab Amurathe fuerant relicti, eductos ex vrbe, ne proditioni vllus esset locus in suburbia misit. His ita patratis, hostis intrepidè expectabatur. Castriotus interea audito oppidanorum responso, & elaborata barbari oratione, risu sibi obiecta dissoluens: Insignem apprime militem, inquit, si ita facere sicut dicere nouit: sed si facultas aderit nobis, fœlicem eum quoque fœlicibus Stellusiensium manibus addemus. Mox duci præfectum ante se cum captiuis illis iussit, & oblata crucis imagine, aliquos credentes & confitentes baptizauit. Desdrotus cum cæteris in conspectu omnium necatus. Sublatus ilico clamor ex vrbe & multis conuitijs nostri sunt concisi. De ratione oppugnandæ vrbis tres fuere sententiæ: Alij nihil tentandum in muros cum opertis glacie ac niue locis omnibus inaccessum esse montem, & vix pedibus consistere posse militem dicerent. Quare relicta prorsus obsidione propter hyemis incommoda, in vernum tempus differendam esse oppugnationem. Alij faciendum militum esse delectum, apparandas scalas & machinas, cæteraq; id generis instrumenta, & pertinacia aduersus pertinaces vtendum, neque dum respirare cuperent ipsi, & velut aues vernam temperiem expectare, relinquendum tempus hosti ad subsidium ab Ottomano capiendum & reparandas vires. Moses inter vtrosque neque tentandam oppugnationem, neque deserendam obsidionem statuit, alio tamen modo quàm ipsi sentirent: nam per præsidium quod ibi ad confinia ad alias necessitates paratum tenebatur, optime & consuli exercitui, & non interpellari obsidionem posse, & inclusos teneri intra muros hostes, atque ita paulatim rem protrahi in commodius anni tempus, neq; illis spacium concedi ad respirandum. Hæc sententia quæ media erat, accepta, & ad autorem ipsum id onus à Scanderbego delatum,

Petrellenses. Stellusienses.

Sententiæ de ratione vrbis oppugnandæ.

accin-

accinctumq́ præsidium illud duum millium, quod non longè aberat, & mille additis relictus ibi cum eis Moses, reliqui sublatis signis Croiam petiere. Ibi quoque variatum sententijs est de totius rei summa, & belli ratione, multis ægrè deponentibus arma, suadentibusq́ sequendā victoriam, & inferenda in hostilem agrum signa, ac aliquid de imperio Amurathis abradendum. Alijs alienissima tempora allegantibus, niues, glaciem, imbres, vix suspecturum tot incommodis militem. In campis præterea exusta gelu omnia, non præbitura iumentis alimenta. His assentiens Castriotus, vt & aliquā suorum rationem habere videretur, & recuperatū imperium interim melius firmaret, inter dimittendum exercitum, his verbis militi gratiarum actionem exoluit: Nescio quid prius, quid posterius laudandum sit in vobis milites, virtus ne, an fortuna: hanc illa inuitauit, hæc tuuit illam, & (quod maxime in hoc genere rerum gerendarum oportebat) consilia, conatusq́ vestros celeritate æquauit. Quare maximum præsagium hinc futuri Epirotici splendoris, & dignitatis vestræ cœpi. Quid

Oratio Castrioti ad Duces, præfectos, & milites suos, pro rebus bene gestis, ac imperio recuperato.

negatura imposterum fortuna nobis? Quid non superatura patientia vestra non video? Vix trigesimus hic dies est, ex quo secundis auibus possessum à barbaro solum, possessam patriam animi dubius, ac penè ex tam longa peregrinatione ignotus tetigi. Hodie Sfetigrado excepto, non nomen est, non odor (vt aiunt) eius in prouincia relictus: gratiæ imprimis agendæ sunt Deo, qui ita mentem hostibus ademit nostris, vt tot fortissimorum locorum possessionem incruentam etiam in vos transtulit. Tum pa-

tientia vestra suis non fraudanda laudibus, quæ non cœli minas, non hybernam intemperiem, non subiecta tot oculis aspexit incommoda, non caput detorsit, donec conceptum iampridem desiderium ex animi sententia exoluisset. Nunc vtrorumq; voluntatem laudo, & qui sequendam, & qui differendam victoriam sentitis. Quippe quum nihil debeat fortem virum tardare, per aquam (vt aiunt) per ignem, per inuia quæque permeabile iter habere consueuit virtus. Tamen si nihil hæc dilatio iniqui est allatura, potestis citra iniuriam meminisse, humana quoque vobis corpora esse. Ite proinde fœlices, & victrices dexteras, ac quod superest, spiritus refocillate, solidiores postea in nouos actus ad clementius anni tempus reuersuri. Tunc arma condico, tunc sudores omnibus, tunc perpetuam belli materiam, tunc stipendia estis, quæ nunc promeruistis, cumulatissime accepturi. Nam si ita per silentium Ottomani licebit nobis sine obstaculo bellum, vt cœpimus, gerere, depopulandus est ager hostilis, diripiendus, incendendus, ac tentanda quædam præsidia locorum, si adiungere nobis possimus. Sed si bellum (id quod propius verò puto) aduersus nos decernet Tyrannus, accommodanda erunt ex tempore, & consilijs ipsis hostium, consilia nostra. Quicquid tamen de alijs sumus acturi, in Sfetigradum primus quisq; impetus, prima arma depromenda. Turpe æque ac molestum videtur mihi, vt ibi radices adhuc per summam ignominiam Epirotici nominis teneat hostis. Sed cedendum nunc tempori fuit, ne si pertinaciam Sfetigradensem maiore pertinacia superare contenderemus, frustra re tentata, turpius victi abiremus, & insolens hostis paulatim conatus nostros contemnere assuesceret. Non enim cum viris tantum, sed cum cœlo ipso pugnandum esset. Vitio datum accipio priscis quibusdam Imperatoribus, quod per imprudentiam, reiq; militaris ignorationem, paratissimos exercitus magis incommodis rerum, quàm hostili gladio amiserint. Cæterum adest etiam præ foribus natalis Christianus, non puto aliquid tentandũ in hostem hoc tempore, non vitam alicui auferendam, quo ipsi vitam & lucem accepimus tempore, sed crebris votis (vt sæpius repetam) vbique gratiæ superis persoluendæ pro libertate, pro imperio, pro vxoribus, liberisq;, pro ijsdem ipsis recuperatis. Ego vobis, si ob aliud quippiam impar sim milites, ad gratias referendas, ob id præcipue esse confiteor, quod tot præclara nepotum pignora, tot gratissimorum, & inuictorum ducum aspectum restituistis mihi. Magna quæq; his ducibus, his adiutoribus animus spondet sibi, dabunt occasionem, dabunt materiam ipsi, vnde vobis quoque olim ingentes gratiarum actiones habeam. Nunc si quid in me est, quod ad vos vel ornandos, vel illustrandos attineat, efferte audacter desideria vestra, nanque (vt arbitror) eam pro magnitudine vestrorum in me meritorum debeo vobis animi gratitudinem, in me nunquam desiderabitis. Vulgum non tenuit pudor, &

Fortè virum nihil remoratur.

dor, & honestiores etiam quosdam, quin sumpta ex eo sermone fiducia, velut timens vnusquisque, ne alius prior posceret, vndique circa eum effusi, vt varia pro habitu ingeniorum exposcerent, hi equestria, hi pedestria stipendia, pecunias alij, equosq́, alij quarundam vectigalia villarum, multi

quibus in mutatione imperij arrepta patrimonia fuerant à barbaris, & ad alios translata, restitutionem veteris fortunæ. Quæ tum expediri præter contentionem potuere, facile omnia concessa relicta, quæ annexam alicuius iniuriam habebant, in aliud tempus reiecta. Dimisso exercitu, Scanderbegus vrbem ingressus cum suis, nam multi mansere cum eo, præsertim nepotes, & Principes consanguinei, primum omnium Amesam cum socijs quibusdam, qui illum ex Hungaria fuerant secuti, lauacro baptismatis fidei Christianæ restituit, & barbaros plures simul qui tum Croiæ, tum alijs locis inuenti fuerant, intermissa prius re in ea celeritate belli gerendi. Hac lætitia ad Natalitiam festiuitatem addita, pluribus diebus est celebrata, Scanderbego à prouincialibus tum priuatim, tum pub. de more gentis multa Xenia missa, Principes vicini sicut nuper apta ad bellum, ita nunc pacem, & otium ornantia, varij generis munera dedere vestimenta egregia, & aliam prætiosam suppellectilem, non ignari in eo habitu rerum, & bellico tumultu, nihil eum præter arma attulisse. Breue id ocium Castrioto fuit, nam inter epulas fermè ipsas nuncius à Mose aduolauit, barbaros, qui ex prouincia in loca vicina confugerant, facto non ignobili agmine sociorum, & collectitia multitudine ad se opprimendum properare. Quare

Amesa baptizatur cum socijs.

Xenia missa Scanderbego.

festinaret ipse, nam vereri se vel longius ab hoste protractum deserere cogi Sfetigradense negotium, vel si sub muris tentare fortunam velit, medius ab oppidanis & illis introcludatur. Hæc omnis eius motus causa fuit, nam reliquiæ illæ Turcarum, quæ manus nostrorum effugerant, præsertim Petrellense, Stellusiense, & Petralbense præsidium post eam fortunam collecti circa Alchriam oppidum, id est Ottomani nominis in Macedonia, quum viderent Scanderbegum misso exercitu Croiam in hyberna concessisse, & fœdatos iam velut per ocium omnis belli tumultus: tum vltionis studio, tum cupientes præclaro aliquo facinore ignominiam suam, & perfidiæ errorem apud Ottomanũ excusare, excitata alia multitudine, Sfetigradum ire pergebant, vbi audierant Mosem cum præsidio ad custodiam finium, & vrbis obsidionem relictum. Castriotus licet non multum eo nuncio moueretur, quod nunquam eam colluuiem fines ingredi ausuram credebat, tamen ne aliquid negligenter in noua possessione imperij ageret, vel Mosi deesse videretur, ocius conscenso equo, cum cõuiuis ipsis & socijs epularum, ac centum fermè militibus ex vrbe ductis, ad eam periculi suspicionem exorientem extinguendam, contendit: sed nihil vel timore, vel festinatione illis dignum inuentum. Nam vbi aduentare Scanderbegum sensere hostes, sicut timidè processerant, facile retroacti, vix vestigia sui reliquerunt. Tamen hæ res malorum ipsis causa fuit, nanq; indignatus Epirensis, quod & data sibi eius incommodi viaq; causa, & sublata per eorum fugam materia laudis foret, acceptis mille equitibus ex Mosis præsidio, hostile solum ingressus, vt ea iniuria, si posset, lacessitum hostem prouocaret ad pugnam, multa hincinde procursans per campos subuertit, deuastauit, depopulatus est, atque allectum ea præda dulcedine militem, totius deinceps hyemis cibaria doluit.

Alchria oppidum Turcæ in Macedonia.

MARINI

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS HISTORIARVM SCANDERBEGI,

LIBER SECVNDVS.

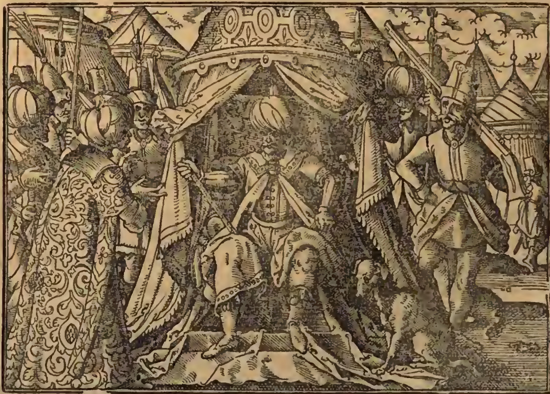

QVÆ gesta in Hungaria sunt (vt iam perfectis rebus nostris ad aliena reuertamur) quum certis nuncijs cognouisset Ottomanus, licet fama quoq; ipsa prior, solito pernicior, quum male quippiam affert, vario tumultu, metuq;, & luctu simul publico, simul priuato omnia impleßet, Scanderbegi opera Baßam profligatum, deletumq; exercitum, ac propè ad internetionem cæsum, vnum cum Ameſa illum, & adiutoribus consilio è prælio incruentũ euasiße, moxq; in Epirum profectum, summo dolore eo Amurathes nuncio perculsus, percunctandi studio vbi rei seriem omnem, & Scanderbegi consilia edidicit, in extorquendis præsertim à Scriba fallacibus literis (neq; enim vel id latere diutius potuit) primum illi tam audacis facti, & insperati (vt fit) mali admiratio vocem inclusit. Deinde mitigato paulatim dolore, in verba prorumpens, vox nunc minax, nunc querula, vim eam omnem fermè indignationis exhausit, nunc ingratum Scanderbegum, nunc sceleratum appellans. Venenum iamdiu seruatum, euomuiße dicebat. Idem fuiße facturum iampridem, si ei furo-

Dolor Amurathis ob cędem Baſſæ ſuorũq; & eius indignatio aduerſus Scanderbegum.

 riatq;

ri atque scelerato consilio modus adfuisset, tempus captasse, quo tutior impunitiorq́ nefandi voti compos existeret, propter grauiores suas ex Hungarica clade belli necessitates, & maiora rerum momenta. Quærebat nunc callidus Princeps, quo magis in eum suorum animos excitaret, sibiq́ conciliaret. Quæ eum ratio (quamuis nullam ratione scelus habere diceret) ad tam impium facinus impulisset. Quum liceret apud se illi & ditissimo & maximo esse, nihilq́ penitus eorum desiderare, quæ insatiabilis quisq́ hominis animus ad omnem vel domesticæ, vel militaris rei gloriam sibi ipse votis exposcere potest. Nunquam alienigenum hominem maiori apud se cura habitum, educatumq́, & peregrinæ virtuti ingentiora præmia proposita, ficta quadam rei indignitate, ac doloris impatientia Principum suorum fidem appellans, iterato sæpius sermone clamabat, bene nunc actum secum atque cum Ottomano impio dicebat Amurathes, maximo se onere domestica fraude atque insidijs liberatum, aliam fortasse vim veneni, aliud perniciosum incendiũ futurum fuisse, si ea pestis intra parietes suos diutius coaluisset. Illud se tantum dolere, de eo arbitris dijs pariter atque hominibus conqueri, neq́ vnquam id sceleris inultum fore, pati posse, quod in Hungaria ab illo præter ius omne, fasq́, nefario consilio hostibus victoriam traditã audiebat. Si enim aliqua suberat contra eum vlciscendi ratio, & iusti doloris species, quod paternum eius regnum possideret. Quid exercitus meruerat per omnem fœditatem crudelitatemq́ velut victima

hosti oblatus? Quid innoxius suorum sanguis? Quid scriba tandem innoxius, qui neque ipse impias manus effugere potuit? His sermonibus Ottomanus incitatos per se barbarorum animos magis accendebat, sed attulere

lere

lere maiora, ac maxima quæq; additamenta ad eum dolorem alij atque alij ex Epiro nuncij captam Croiam à Scanderbego, capta eodem tenore cætera oppida, cæsa præsidia dicentes, ac regnũ auitum eius omne in illius potestatem miro totius gentis fauore redactum. Cæterum cum hæc Ottomani animum summe mouerent, omissa tamen aliarum ferè omnium rerum cura, in Hungarum bellum mentem conuertit. Id vnum certamen singulis propositum videbatur. Id omnium consilia, atq; desideria singulorum, & publica vota exposcebant: variæ purpuratorum sententiæ ægrum senis animum hincinde distrahebant. Nonnulli qui nihil periculi putabant, donec penitus debellatum non viderent, tendendum omnibus copijs aduersus Hungaros censebant, neq; pro parte victoribus totius belli euentum, atque triumphum per summam ignauiam & socordiam cedendum, præsertim quod & idipsum sine domestica proditione ac perfidia factum non fuerit, aliud præterea esse Bassam cum 20. antesignorum millibus, aliud totius Ottomanum robur exercitus, & florem Europæ, Asiæq;, ac insuetam vinci regiam cohortem expectare. Quibus alia mens erat ab his, & maiorem ruinam verebantur, quantum illi propter Scanderbegi perfidiam Bassæ fortunam excusabant, tantum onerabant isti propter paucitatem hostium, quod Hunniadem cum minoribus dimidio copijs, quàm suis rem tantum vel incruentum peregisse dicerent. In eo quod illi regia signa, & magnitudinem copiarum ad Bassam referentes extollebant, adducebant hi Vladislaum cum totius Hungariæ ac Poloniæ nomine, iuxtaq; Italorum auxilia cum Juliano Romanorum legato, ac Germanorum arma, qui omnes adhuc nulla belli eius auspicia suscepissent, sed cupidißime pugnandi copiam expectarent. Despotis præterea satis fauorabilem causam nunquam deserturos Christianos, donec illum auitum reponant in regnum Scanderbegum. Demum nouum hostem exortum contemni non debere, nosse omnes, quo vir ingenio, qua fortuna, qua rerum bellicarum peritia esset. Jam temporis momento paternum imperium omne deleto hostium nomine, sine matris (vt aiunt) dolore vendicasse. Quid deinceps firmatis imperij rebus, & conciliatis populorum animis facturum? Excitaturum profecto ad arma quoscunque Christianos Principes, & non labori, non periculis, non vigilijs vllis parsurum, vt aliquid quotidie de imperio eius abradat, stultum fore inter tot hostes à tergo, à fronte, à lateribus, inter tot arma, euentum aliquem nisi infœlicem expectare. Satius esse summittere semel animos fortunæ, ne sæpius summittantur, & aliam corporis partẽ detegere, vt aliam magis iniuriæ obnoxiam tegas, tempore magis geri bella, quàm armis. Haud grauate restituendã Mysiam Despoti, vt à tot incommodis bellorum aliquantulum respiretur. Sed quid restituendam? mutuandã potius, auferri enim quoquo tempore vel facilius quã data sit

Variæ apud Ottomanum sententiæ super bello cum Hungaris renouando.

Hunniades.

Poloni.
Romani.
Germani.

ta sit posse. Mouere hæc multum ad ea iampridem inclinatum senem, tamen ne tam facile ad eam sententiam prorumpens timoris indicium aliquod præseferens multis hincinde de industria dictis quasi inuitus ad id applicare visus est animum. Quare decreta legatio ad Hungaros, & oblata Myssia Christianis, ac induciæ belli in 10. annos petitæ. Hunniades qui tunc maxime ægrotantibus cæteris, omnia tum belli, tum pacis munia obibat, videns inutiles copias suas ad arma, oblatas conditiones Turcis nec recusauit, nec distulit. Quidam tamen dicunt purpuratũ illum Tyranni, quem

Legatio Ottomani ad induciás ab Hungaris in decennium petendas, quibus etiam Myssiam sine bello offert.

diximus eo prælio à Ianco captum, ad 40. millia aureorum, quæ pro se redimendo promiserat, admonuisse eum, vt Myssiam peteret ab Ottomano, nihil enim negaturum propter Bassæ fortunam, præsertim quod & in apparatu ipso belli id ipsum suis se concessurum diceret. Et ita factum, atq; prius ab Hunniade missos legatos ea cuncta, vt retulimus, transegisse. Sed ferunt Amurathem, vbi postea de nostrorum ægrotatione audiuit, multum indoluisse, & defleuisse quasi apertis lachrymis, tam certam victoriam propter inanem timorem è manibus elapsam sibi. Ab Epiro nihil amplius per eos dies auditum, nisi excursiones quædam, & ludificationes militares ad fines imperij. Itaq; Tyrannus tum propter incommoditatem hyemis, tum quod non satis Hungaricæ pacis fidem ad animum transmiserat, quos adhuc audiebat stantes in armis, donec imperiũ recepisset Georgius, ex tempore capturus consilium Epiroticas res distulit. Iam fessus summe equidẽ, tot causas quotidie, tot rationes excogitare, allegare, quæ noua subinde nectentes impedimenta hosti rerum nostrarũ statum augeri, indies firmari, quiescere tam

Acceptio conditionum pacis ab Hungaris.

Purpuratus Tyranni, qui apud Pannones captiuus erat, quadragintamillibus aureorum redimitur.

tam fœliciter finerent. Nam ea hyberna intemperies suspecta Hungarorum fides, tum materiã quietis præbuit nobis. Quid postea constitutis Mysiæ rebus, abscedentibus Hungaris? Quid bruma fugata tardauit Amurathem, ne aliquod tamdiu coctæ vltionis genus in Scanderbegũ depromeret? Ante enim idus Iunias nulla belli auspicia aduersus eum sumpta inuenio, nisi fortasse ex Hungarica clade fractũ animis senem magis ocium suum, quã Epiri iacturam, & omnes iniurias à Scanderbego acceptas, æstimasse dicamus. Relicto Mose, Castriotus Croiam rediit, ibiq; immunis à bellico labore (tempus enim prohibebat) in ciuilium rerum procuratione, & componendo priuatorum statu hyemem traduxit, sed non totam: nam in propinquo veris accepto Amesa & paucis equitibus, ad conquirendum militem profectus, confecto exercitu sex millium hominum, Sfetigradum petiit. Quid faciat? Sicut difficultatem locus, ita pertinaciam hostium animi non mutauerant, non minæ, non lenia verba proderant, tormenta non aderant: quæ si affuissent, aliquid fortasse ad terrorem valuissent, modicum certe ad vrbem potiundam. Experiri verò fortunam cum tam aperto suorum discrimine, & certa quasi militum pernicie, temerarium visum est. Proinde & quæ melior, & plurium erat, sententiã secutus, intermissa aliquantisper cura Sfetigradensi, in alia loca imperium ampliaturus intulit signa, primum tamen quicquid frugiferi circa vrbem fuit, corrupit, deuastauit, & agrum omnem obsessis ademit, ac nihil ferè præter nuda mœnia reliquit. Ferunt tamen venisse occulte ad eum colonos quosdam loci, eos præsertim, qui in suburbiis morabantur, rogasseq;, antiquorum officiorum memoriam recolentes, quæ in Ioannem patrem olim contulissent, ne se quoque eo pacto, nihil tale meritos, euerteret, parceretq; vastationibus eius agri, quando inde verius illis quam hostibus auferuntur alimenta. Non deesse tempus, non defuturam viam meliorem, qua sumi vltio de præsidio Tyranni, & extorqueri è manibus eius ille locus posset, se captaturos occasionem, futurosq; maxime adiutores eius rei, si quid vsquam affulsisset spei. Audita hæc libenter Castrioto & credita etiam sunt. Quid enim dubitaret tum de Christianis hominibus, tum de paternis olim subditis? Quare sublatis signis, eam sæuitiam aliò transtulit. Tractus enim quidam eius regionis erat pulcherrimus, habitantium multitudine refertus, & frequentibus inhabitatus vicis Mocrea accolæ appellant Triballos versus. Huc cum exercitu proficiscens, imperii sui terminos latius extendit, ampliauitq;, quàm Iohannes pater poßidet. Hostes nullibi inuenti, nam Turcæ aut iampridem sublati fuerant, aut aufugerant. Incolæ & reliqui Epirotici generis, mox abiecta Amurathis memoria, nouum ducem, & nota olim signa, aquilasq; (nam rubea vexilla nigris, & bicipitibus distincta aquilis id gentis insigne erat) gerebat Scanderbegus) vel non inuitati sequebantur. Tum ex iis

Castriotus immunis à bellorum turbine, hyemem pene totã transegit.

Scanderbeg ampliat imperium suum.

Mocrea.
Triballi.
Vide Plinium lib.3. cap.26.

Vexilla & insignia Castriotæ gentis & familię.

in alia & alia loca, nunc mitis, nunc terribilis irrumpens, quotidie aliquid imperio suo addebat, ordinabat semper aliquid per prouinciam, disponebat præsidia, custodias collocabat. Reuisebat crebro Croiam, ac cætera loca, oppidaq́, Nunc hac, nunc illac oberrabat sedulus, perlustrabat, contemplabatur singula, montes, colles, syluas, saltus, valles, & latebras quasque, quo pacto minima suorum iactura olim cum tanto hoste belligeraret, quod supererat temporis, omne excursionibus assiduis, & deuastationibus hostilis agri impendebatur. Nolebat enim milites suos otio marcessere, afferens semper in medium id Fabij Maximi, negantis vtile esse loco vno sedere exercitum: itineribus, & mutatione locorum nobiliorem ac salubriorem esse. Latuerunt non diu hæc Amurathem, iam alij atque alij ab Alchria & reliqua Macedonia nuncij, vestibula eius replebant, direpta omnia, & deformata clamantes, nihil vsquam præter mortem & seruitutem conspici, non contentum paterni imperij recuperatione Epirensem, tota die infestis agminibus cæteros regios colonos infestare, agros diripere, & multarum iam rerum possessionem adeptum, nihilq́ indies de solita ferocia sæuitiaq́ remittere. Dibram vtranque iampridem voluntarias se imperio eius addixisse, cæsis propria manu Turcarum præsidijs, aut vinctis nouo duci traditis. Hæc loca olim Johanni patri subiecta fuere, tamen (vt iam dictum est) ab Amurathe oppressus, pacem ab eo petitam tulisset, vna cum filijs obsidibus, Dibras quoque ei pactis conditionibus tradidit. Sfetigradum inde dicebant iam propiorem, vt caperetur, fore, quum in Dibra inferiore positum, omnibus vndique ab hoste possessis, nihil reliquum habeat ad belli subsidia, vel alimenta virorum. Mocreas desciisse, & pleraq́ alia loca, quæ nunquam Castriotæ gentis imperium sensissent, aut incolarum rebellione, aut timore, aut longis coacta malis, iugum eius subijsse. Pepulerunt hæc nedum ira, sed necessitate potius quadam Tyrannum ad arma, quare celerrime, & consultationibus habitis, & lato decreto delectum ingentem fieri iussit, quo sine ancipiti certamine, & integro exercitu suo Scanderbegi nomen penitus deleret, Epiriq́ defectionem, & tot ab eo illatas iniurias vlcisceretur: ille nedum obscuris nuncijs (vt non desunt quotidie in tanto motu rerum) sed à certis hominibus & amicis, quorum plures adhuc illi iampridem conciliati apud Amurathem erant, quos mutata fortuna mutare non potuerat, certior de singulis factus, sicut ad pericula capessenda multum præbuerat audaciæ, ita etiam inter ipsa pericula plurimum cōsilij adhibuit. Cogitans enim quantam rem animo concepisset, quodúe suscepisset humeris pondus, & veritus non satis idoneas suas vires ad tot quotidie renouanda & perferenda fore bella, quæ iamiam in visceribus Epiri se visurum non falsus vates ominabatur, externa quærere auxilia statuit, quo & securius rebus consu-

Dictum Fabij Maximi.

Auxilia Scanderbegi in Amurathem.

consuleret suis, & imminentis impetum procellæ, multis adiuuantibus propulsaret. Primum igitur omnium ineundam societatem, & genus aliquod perpetui fœderis cum vicinis Principibus regulisq́, tam Epirotici; quam Illyrici generis decreuit, difficilem certe rem aggressus, quum natura ad dissentiendum quam ad conueniendum aptiores sint homines, facillimam vero expertus, vt mox aperuit euentus, & omnis deinde rerum tenor declarauit. Id autẽ vel priuatę cum singulis per literas, vel nuncios, vel per se ipsum commode agi non poterat, pulcherrimum visum est, vt commune concilium in aliqua Epiri parte omnibus indiceretur, vbi & præsens virorum aspectus, & in medium collatæ sententiæ, expeditius consultiusq́, quid vtile esset, quid honestum, inuenirent, in electione quoq́, ipsa loci pari prudentia & moderatione vsus est. Non enim vel Croiam inuitati fuere Principes, ne magis propriæ quam alienæ dignitatis rationem habuisse videretur, & suspitionis etiam aliqua subesset causa, vel Apolloniam, Daynum, Xabiacum, aut aliquod Epirotici nominis oppidum, ne aut inuidiæ foret, aut aliqua tergiuersationis cæteris causa, cum vel moleste quidem in alienæ traherentur loca, vel (non indigniora sua, aut etiam magis digna existimantes, quod est hominum genus, sua præ cæteris extollentium) ad aliena accedere loca dedignarentur, Lyssum oppidum erat, Alessium communiore vocabulo dicimus, duobus & viginti paulo plus millibus passuum à Croia distans, inter eam & Scodram vrbem situm, non ineptus ad id negotium visus est locus, cum ob commoditatem sui, tum ob Venetorum gratissimum æqua omnibus ac acceptissimum imperium: illorum enim ditionis id erat oppidum. Missi igitur vndique qui inuitarent viros, & locum diemq́, conuenturis prædicerent. Nemo selectorum tardatus est, nemo quippiam causatus, nullum publicum, nullum domesticum (vt fit) impedimentum quempiam tenuit; contentione quadam omnes & promptissimis aduolarunt animis: satis efficax id fuit signum, quales se ad reliquos deinceps belli vsus præstaturi essent, nunc concedant aliquantulum mihi legentium animi, concedat historiæ grauitas, euagariq́, paululum sinat: Quippe cum nimis curiose fortasse, velut in albo quodam referre illorum nomina statuerim, qui id concilium tunc præsentia sua, sed longe magis Epiri dignitatem honestarunt, vt doleant posteri, & mirentur tam subitam Epiroticæ rei calamitatem, & sordes nostras, ex illarum rerum imagine commonefacti, licet nihil forsan ab re, vel factum vel dictum videri debeat, quod patriæ, quod tuis pia ratione & officiose impendas. Verum priusquam eorum referam nomina, qui ad concilium cõuenere, non incongruum mihi visum est, hoc in loco recensere, remq́, à plerisq́, exoptatam, veluti sub oculis ponere, vnde scilicet origo Epirotica seu Albaoæ gentis exordium habuerit. Epirotæ, qui & Albani appellati sunt, ex Albanis priscis; & nobilibus

Consilium de ineundo fœdere cum vicinis Principibus.

Comitia in Lysso oppido. Lyssum oppidum ciuium Romanorum ab Epidauro centum mill. passuum. Plinius lib. 3. cap. 22.

Origo & nomen Albanæ seu Epiroticæ gentis.

olim Italiæ populis, qui Colchidis etiam portionem incoluerunt quandam, originem traxisse dicuntur, à quibus sermonem Albanum, seu Epiroticum fluxisse (vt mea fert opinio) non malè fortasse quis dixerit, quum ibi sex & decem linguas vigere Strabo referat: de eorum quoque origine cùm Pius Pontifex, diuini, humaniq; iuris peritißimus, tum nonnulli recentiorum, qui Trogũ Pompeium sunt secuti, eadem ferè senserunt. Trogus enim Pompeius Albanorum originem Italicam esse dicit, asserens Albanos Herculem ex Italia abscedentem secutos fuisse, cum is Gerionis armenta in Italiam deducta, in Albano monte pascui fertilitate pellectus, aliquantisper habuisset. Ab his igitur Albani orti sunt, quorum pars hodie in Peloponeso, pars in Macedonia, siue Albania & Epiro sedet. Horum autem Princeps est Georgius Scanderbegi, magnanimus & inuictus Princeps, qui multa per

In Strabone lib. 11. legis, linguas habent 26.

Georgius Scãderbeg.

ætatem nostram aduersus Turcas pro Christi nomine prælia gessit, qui ætatem penè omnem in armis pro fide catholica pugnando consumpsit, qui multos & magnos Turcarum exercitus parua etiam manu bello vicit atque deleuit, cuius conspectum nunquam ferre Turcarum acies potuere, qui solus quodammodo regionem illam in Euangelica Christi fide continuit. Sed nunc ad propositum nostra recurrat oratio. Ariannites Thopia Golemus, siue Latiniore vocabulo Commatus, magni vir nominis & autoritatis, tum propter longam generis nobilitatem, tum ob maximam rerum bellicarum peritiam, & dignitatem præcipuam oris, vultusq;, quod non vltimo

Ariannites Thopia Golemus.

timo

timo loco spectat vulgus, insigni equitum peditumq́ comitatu conuolans, cæteros omnes præuenit. Hic oppressus olim ab Amurathe, tributum ab illo imperatum non negauit, sed nunc oblata occasione erectus, animo concæpta iampridem odia, & seruatos gloriose spiritus egregie deprompsit, nemoq́ ardentius se aut pro libertate pepigit, aut in caput illorum iurauit, neque modus deerat ad eam animi cupiditatem explendam, & sat idoneæ eius vires cum alijs iunctæ, ad reformandam fortunam Epiri videbantur, quæ solæ aliquando integra tyranni bella sustinuissent: nam à flumine Aoo, siue Aeante, licet ei incolæ aliud superindiderint nomen, Vauissam appellantes, ad sinum vsque Ambratium ferè per omnem maritimam Epiroticæ regionis oram imperium eius extendebatur. Hic est ille Ariamnites, qui apud Macedones & Epirotas cognomento Magnus & dictus & habitus est. Nam magna profecto & præclara in Turcas pro Christi fide & Euangelio gessit, varias ac ingentes de eis clades, stragesq́ edidit, & quoad vixit semper insecutus est. In Meumethem eorum principem in Epirum irruentem irruit, quem fœdauit atque afflixit. Nam eius castra aggressus, signis, regijs vexillis, atque tabernaculo ablato priuauit, illumq́ è prouincia & regione summo cum dedecore, clade, & ignominia abscedere compulit. Secutus est eum Andreas Thopia, clarus vir genere, factisq́, nec minus ætate verendus, cum duobus filijs, Comino, & Musachio, Tanusioq́ nepote, quorum maiores fundatores Croiæ & Petrellæ fuisse diximus. Horum quoque non pœnitendæ vires, & sat amplum imperium in Epiro inter Tyram minorem & Epidamum fuit, tamen præter eorum locorum dominium, quæ abolitis penitus antiquis nominibus, Scuria, Musachiema, Cherabi, Farca vocant Accolæ, Cimeræ, Vlixeæ, imperio noti erant principes. Montanus is est locus, Corcyræ oppositus. Indomita gens habitat, feroxq́, ne bellicosa dicam, Cimerotas vulgo dicimus, nullius rei, artisue auxilio, præterquam naturæ, & locorum munimento tuti. Insolentiam Turcarum post subactam Epirum, mortuo Scanderbego semper fœliciter contempsere, & egregia quadam libertate naturæ, ignari alieni imperij vsq́ ad hæc tempora vixere, nunc (vt audio) vltro accersitis ex Apulia Hispanorum præsidijs signisq́, & ducẽ norunt, & politiorem formulam viuendi accepere. Inter eos & Georgius Stresius nepos venit, Balsæ filius, Johannes & Boicus fratres domum relicti, nondum ætatis gratia, vel ad consultandum, vel belligerandum idonei: horum sedes intra Croiam & Lyssum tam amplæ quam amœnæ erant. Ex Musachijs quoque plures affuere, id nomen est genti: his sicut idem voluntatis, idem etiam habitus animorum erat cum Scanderbego, ita neque imperium ab illo vlla ex parte separatũ, distinctumúe habebant. Quinetiam magnanimi præsto fuere Principes Nicolaus, & Paulus Ducaginus, spectatus armis ambo,

Aous Aeas dictus à quibusdam. Plinius lib. 3. cap. 23. Strabo lib. 7.

Andreas Thopia.

Georgius Stresius.

Post sinũ Rhizicum, Lissus oppidum est, & Acrolissus & Epidãnus. Strabo lib. 7.

Plinius habet Drinius, lib. 3. cap. 26.

sed eximio quodam præ cæteris religionis cultu notior Paulus; qui agrum vltra Drinum flumen, Xadrimam superiorem appellant Epirotæ; vsque in superiorem Mysiam possidebant, regionem amplam, & frugibus fœcundam, fontibusq; ac riuulis saluberrimis irriguam, & ferocissimis inhabitatam viris: ibi multa vetustatis vestigia visuntur, oppida, ædificia, templaq; notissima Dei, prostrata nunc vndique & diruta ante oculos iacent multa, quin etiam in eo tractu marmorea visuntur monumenta, in quibus pleraque Romanorum & aliorum Imperatorum nomina licet intueri: inter hac & vestigia quædam, quibus satis percipitur, Paulum Apostolum ibidem fidem Christi populis annunciasse. Accessit & Lucas Zacharias, quo nemo vnquam impensius, eodem fidei & beneuolentiæ tenore, Scanderbegi partes est secutus. Hic licet latiori dignus imperio, tamen satis amplam Xadrimæ partem superioris, necnon Dayni oppidum à maioribus suis & conditum, & per manus sibi traditum tenebat. Pusilla ciuitas est in edito monte, prout omnes ferè vrbes Epiri, sita, agrum tamen habet campestrem vberem, saluberrimumq;, venationibus, apium, ac omni frugum & arborum genere refertum. Amœnissimus amnis Drino à parte, qua occidentem spectat, eam alluit, quæ ita contentione quadam veteres celebrarunt scriptores, vt vix loci quippiam ad dicendum relictum videatur posteris. Tamen quia multa ad hunc vsq; diem ex veteri rerum facie (vt fit) immutata sunt, non malum erit fortasse, si ipse aliquid etiam hodie dixero. Epirum à Dalmatia atq; Illyrico, vt nonnulli voluere, disterminat amnis Drino, & haud multum Eridano magnitudine inferior exordium sumit à Macedonicis populis septentrionali plaga, Lyssiq; vrbem celeri cursu præterfluens, in sinu Rizsco iuxta Acrolissum mari Adriatico sese immiscet, vbi & insulã facit, cuius ambitus septem millia passuum complet, hac tempestate Lyssi nomen retinens, eò quod veteri oppido, quod in vlteriori fluminis ripa positum erat, à Turcis incenso, multitudo illuc confugiens, domicilium perpetuum sibi tanquam tutiore loco fixit, & nomen ipsum vrbis ad insulam transtulit. Aderat præterea tam fœlix pater, quàm fortunatus Princeps Petrus Hispanus, cum Alexio, Bosdario, Vruoo, & Mirco, filijs ferè inter se æqualibus, & pari figura corporum, ac indole animorum quam similes, Leccasq; deinceps Dusmanus cum Petro, & alij reguli vicini, quibus Peones, Pelagonesq; superiores vsq; in Myssiam Sardonici, & oppidula quædam, ac loca circa Driuastum & Balesium parebant. Progrediebatur non longe post hos Stephanus Zernouichius, cum Georgio & Johanne filijs tanto patre nihil indignis, qui in Illyrico siue Liburnia ad ripas lacus Xabiacum & Falconem munitissima oppida cum agro latissimo possidebat, non defuere Christianissimi & inuictissimi Principes Veneti, quorum tunc imperio (vt de Scodra mea taceam) pleraq; haud ignobilia

Paulus in Epiro Christum annunciat.

Lucas Zacharias.

Daynum oppidum.

Plinius lib. 3. cap. 22. Amnis Drilo superiq; eum oppidũ ciuium Rom. Scodra à mari 18. milliũ passuum.

Petrus Hispanus.

Leccas.

bilia oppida, & non minima Epiri pars poterat gloriari. Traxit postremò ea consultatio alios Principes iuuentutis, qui tum propria, tum communi causa operam suam contra Turcas pro publica salute & dignitate fortissime sunt polliciti. Nunc ad Scanderbegi orationem me conuerto, qui postquam omnes, qui ad concilium euocati, in templo maiori in vnum congregati sunt, sic orsus est:

Vtinam, Patres & Principes optimi, aliquis sit credendi finis Christianis nostris, & Ottomanæ nos fidei satietas tandem aliqua teneat, immò perfidia plusquam punica palam fiat. Neque enim ego hodie quietum patriæ statum, inuisus fortasse noui belli autor turbarem, & vos ad hasce belli incommoditates, & maximarum rerum pericula sollicitarem, nisi Iohannes Castriotus pater ille meus, Princeps alioqui prudentissimus, tantum olim perfido huic Amurathi fidei habuisset, dum funestæ pacis prætextu, velut certa pignora obsides ab eo filios, nõ difficilius quàm petierat, impetrasset. Sed quid de parente meo diutius conqueror? Communis est hic error. Commune fatum omnium Christianorum Principum. Quid de Græco dicam? quid de Mysorum & aliorum deinceps Christianorum imperio? Omnes profectò nimia ista credendi facilitas perdidit, nihilq́ iam illis à perfido Ottomano relictum est, nisi vt tantũ eos pœnitere possit.

Adhortatio Scanderbegi ad vniuersum Conciliũ, pro tuenda orthodoxa fide.

A perfidia Turcica.

Quare nihil est Patr. Con. quod vobis in hac parte orationis à me dici possit, quum satis alieno malo, vtili exemplo edocti esse debueritis. Dum tamen hæc conqueror, & Ottomanas ipse fraudes mecum diligentius repeto, & ante oculos pono, pariterq́ vos intueor, prudentiam æque & concordiam

Ab alieno exemplo.

diam specto, illud me maximè confirmat, & bono iubet esse animo, quod vix vllam ab eo gentem, præterquam dolis & insidijs subactam, vel sua ipsa credulitate, & domesticis euersam simultatibus cerno. Age tamen dicat quispiam, multa quoque ab Ottomano virtute parta, innumeras prouincias, plura hac ætate imperia armis eius sub iugo missa, numeret longos triumphos, irrupit ferox in Asiam, percurrit non semel Græciam, Mysiamq; incruentus toties penetrauit, sic ne igitur indomitam Albaniam inuictam Epirum iniuriæ illius opportunam putauerimus? vbi tot duces, tot Principes inuictissimi, tot bellicosissimi populi vnà concordes vigent in armis. quanti enim faciant barbari, virtutiq; vestræ tribuant, huiusce rei certissimum ipse testimonium afferre possum, qui cum illis domi militiæq; plures annos traduxi, inuiti, coactiq; contra vos bellandi necessitatem omnem subeunt: inuitus verò atq; timidus animus quid boni, quid magni gerere possit, dicat mihi strenuus atque optimus miles. Sed dum me cupiditas ista dicendi, & iusti doloris causa longius protrahit, non defuturos multos fateor, qui doleant, quod se tamdiu paci, licet non omnino honestæ assuetos, nunc ad hæc belli incommoda euocem, dicantq;, quemcunque euentum parit fortuna, nihil tamen posse sine cruore suo expediri. Dolebunt identidem matres, filios in belli discrimina missuræ, conquerentur vxores de virorum salute sollicitæ, & orbitatem sibi timentes paruuli domi relicti liberi. Appellabunt me omnes fortasse crudelem, & detestabuntur (quod ominari horret animus) nouum belli periculorum, & sanguinis auctorem, quanquam libertatis potius (absit verbo temeritas) assertorem & conciliatorem vocare deberent. Vix suppetit oratio mihi ad eam legitimam & iustam defensionem, auertat hoc tamen Deus optimus maximus: non est ita publici boni oblitus animus, vt vnus tot vestras vndique querelas audire, tot communia omnium mala vnus videre possim, quin si mei aliquem consilij pœnitet, P. C. neque è Repub. & ex omnium dignitate hæc belli capiendi à me ostensa occasio videtur, & Croiam sum Amurathi (si ita conducibilius videtur vobis) & hasce omnes infœlicis regni reliquias mox restituturus, priuatoq; periculo saluti prospecturus meæ potius, quàm regnaturus publico vestrum. Illud vnum tantum subditi mihi populi, & innoxij ciuium sanguinis vicem doleo, quos sine duce, sine tutore, velut victimas hosti offerri non patitur animus haud immemor fidei illius, quam nuper in me sibi restituendo omni ætati testatam reliquerunt. Sed quid per Deos immortales (vt vobiscum iam liberius loquar.) An igitur æquum erat ciuem vestrum à patria semper extorrem in seruitute apud Amurathem inter tot pericula, in damnata religione degere, potius quàm in Epiro in natali solo apud Christianos, apud vos, quicquid ætatis erat reliquum exoluere debuisse? An in Epiro præterea esse, & auorum sedes, paternum impe-

A successu Turcæ per dolos & insidias.

A fortitudinẽ Epirensium heroum.

Confutat argumenta detrectantium bellũ in Turcam.

A publicà vtilitate.

A religione.

A patriæ pietate.

imperium, sepulchra, templa, Deos ipsos in barbarorum potestate per omnem fœditatem & ignominiam aspicere diutius potuisse? Quid de Croia demum (vt nulla sit patriæ pietas) an vrbs tam munita, tam opibus clara validißimaq́; in hostium manu relinquenda fuit? Cor Albani imperij, & vna ad omnes bellorum & pacis commoditates à maioribus nostris condita, negare istud quidem (ni nimis ipse blandior mihi) vix potestis, Patres Iustißimi. Mitius tamen cum Amurathe agi potuisse quispiam dixerit, non ita irritandum barbarum, non per tot scelera vel patriam recuperandam fuisse, si modo scelus id potius, quàm necessaria vitæ defensio appellanda sit, quæ non homini solum iure gentium, verum brutis animalibus lege ipsa naturæ est concessa, si tamen scelus hoc appellamus. Quid de tot eius in me odijs, tot simultatibus dicendum erit? Quid de insidijs illis? quæ non solum vobis, sed vniuerso fermè terrarum orbi vulgatæ, vel cruentißimo hosti aliquid potuissent lachrymarum elicere. Quid demum de miserabili fratrum meorum cæde? quos omnes eodem fermè temporis momento, apud eum funesto fato absumptos his oculis vidi. Parum ne hoc igitur (proh dolor) meme ad hunc vsq; diem imbutas sanguine meorum manus aspicere potuisse, & apud homicidam impium tam certo vitæ periculo omnes fermè dulcioris ætatis annos transegisse? Sed quid in his immoror? Ostendet propediem omnia an probe, an improbe facta, euentus belli iustus iudex: vnum illud polliceri ausim omnibus, vos militem me vel ducem inuicta patientia ad omnes labores subeundos, ad quæq́; obeunda pericula habituros, non die, non nocte, non aliquo tempore, vestræ pariter & Christianæ rei sum defuturus: & quamuis animi hanc mei cupiditatem virtus, & rerum gerendarū gloria æquare non poterit, æquabit certe diligentia, & fides singularis, longeq́; superabit, tamē non pœnitendum saltem in eo consilium nostrū esse poterit: nam quum hostis ingeniū, artes, dolos, moresq́; deinceps omnes (quod maximum censeri solet in rebus bellicis) tam diutino vitæ vsu optime norim, nihil incaute sum, nihil temere, nihil non considerate acturus, ni fatum aliquod vrgeat, quod nulla vis humana vincere potest. Cur autem hæc læuia commemoro? quum maiora vel maxima planè omnia belli huiusce fomenta, Deus vobis optimus dederit. Habetis vobiscum Senatum, populumq́; Venetū, vnicum Christianæ fidei columen, terra, mariq́; hac ætate longe potentißimum, & qui cum omni hominum memoria triumphos suos comparare, & de vniuerso laudis genere certare queat. Habetis hosce Principes eius Reipub. non minimam partem, qui tum sua, tum patrum voluntate, atque decreto, nobis omnia (quid nobis? Christianæ certe Reipub.) pollicentur, iustißimū bellum non recusant, grauibus & ipsi à perfido barbaro iniurijs laceßiti. Timendum nequicquam est his ducibus, his autoribus? Quid amplius, quæso Albani Principes, à

[Croia cor Albani imperij.]

[A crudelitate hostis.]

[Euentus belli iustus Iudex.]

[A fide Scanderbegi, & diligentia.]

[A præsidio Dei.]

[Senatus populusq; Venetus.]

[Ab auxiliaribus potentiss.]

Dijs immortalibus petere poteſtis? Pudeat iam nos (ſi Dijs placet) fortunæ noſtræ, turpe tum nobis, tum Veneto nomini turpiſsimum, eos diutius (ita me mala noſtra dicere cogunt) dominos ferre, quos Patrum noſtrorum memoria, infamis illa Scythiæ vicus vix ſeruos perferre poterat, quibus nihil contemptius fuit, & latrocinijs tantum, ac rapto viuere aſſueti eò creuerunt hodie, vt extrema quæque nomini Chriſtiano audeant minitari. Dies me deficeret, ſi omnia enumerare vellem: pudet hoſtis humilitatem referre, cum quo bellum gerendum ſit vobis. Agedum igitur Principes, patriam, vxores, liberos, fortunasq́ue veſtras per ſummam gloriam vobis vendicate, defendite, & ad veram libertatis tranquillitatem reuocate. Ecquid ſentitis, in quanto contemptu viuatis? Qui libertati idem, & vobis finis ſit. Si tamen tolerabilis videtur fortuna veſtra, ſumite pro me arma iuſtiſsima, non Albano, non Principis filio, non conſanguineo veſtro, ſed Chriſtiano, ſed transfuga. Non loquor apud recuſantes iuſta bella, Principes, defendite eum, quem Iohannes Caſtriotus, Princeps ille, de vobis non male meritus, fidei virtutiq́ue veſtræ ſi poſſet, commendaret. Sed ſi adhuc nihil vos mouet fortuna mea, & vel ignominioſam pacem huic bello præponitis, ad gentis ipſe meæ, populorum, & ciuium fidem confugiam, quamcunque dederit ſortem fortuna, vnà cum illis æquo animo ſubiturus, qui tam magno æque ac grato animo ſuam ſalutem pro mea ſalute deuouerunt. Defenſuri tamen (vt arbitror) & vos eſtis P. C. Ad quid enim iſtuc conuocati tanto ardore conueniſtis, niſi ad bellum, quum nullus alius vobis mei vſus eſſe poſsit, niſi in bello ſit? Cæterum video iam ita omnium animos concitatos, & in concitatis animis hoſtiles ſpiritus. Contemplor ſuperbos vultus, vt armatos iamiam aſpicere videar mihi. Defendetis inquam vel inuiti, quum ſolum ab Amurathe oppreſſum auxilium veſtrum implorans audieritis, quum hoſtem impatientem, ac victoria elatum, libertatem atque imperia veſtra euertentem, & rabido, cruentoq́ue ore, pollutis atque ſacrilegis manibus ad ſanguinem veſtrum hauriendum proruentem videritis. Non expectetis tamen (obteſtor) eas rerum difficultates, non expectetis, quouſque ſerum forſan iſtud à vobis auxilium petatur. Sed nunc nunc vires viribus, arma armis conferentes, vel expectemus quamprimũ erupturum hoſtem, vel in eum vltro irruamus, quum coniunctos viderit, vel pœnitebit eum conſilij ſui, vel ſi ire perget, luctuoſam fortaſſe vincendi cupiditatem malo ſuo eſt depoſiturus. Timet adhuc forſan quiſpiã veſtrum, & in ancipiti ſententia nutat animus, non vnum, neq́ue debilem aduerſus nos Amurathem exercitum miſſurum, ſed & plures & validiſsimos, vel ipſum forſan venturũ ad eam iniuriæ atrocitatem vlciſcendam: parem autem non eſſe exercitum noſtrum aduerſus eas vires. Fateor iſta omnia quidem, & libenter fateor, magna tamẽ omnia animus

Ab hoſtis humilitate.

A libertate patriæ, vxoris, liberorũ, &c.

A meritis Iohannis Caſtrioti.

Ab hypotyposi hoſtilium ſpirituum.

Ab extenuatione potentiæ Turcicæ.

mus meus præsagit, sed vereor spondere quippiam incertis animis, quum futura in occulto sint, & omnis lateat euentus. Quod vero ad humanum ingenium & consilium attinet, promptum vobis rerum omnium remedium ostendam, quippe quum nihil tam difficile sit, quod non hominis consilio expediri possit. Ingeniosa est ad sui tutelam natura, & quicquid iustè geritur, fœlices sortiri solet euentus. Sed quid hoc pacto difficultatem augeo? Nonne (vt de armis taceam) situs ipse locorum, & Macedoniæ suapte natura tutissima regio, vos satis aduersus quosque impetus tutabitur, qua nihil ad propulsandam iniuriam omnem aptius, nihil commodius esse potest. Nonne præterea loca singula, oppidaq́, ante hostis aduentum muniri poterunt viris, armis, commeatu? Quid ipse postremo cum exercitu à vobis commisso, intra muros ne & tectis inclusus eo modo oportunam calamitati prouinciam relinquam? & agrorum vestrorum direptiones, villarum incendia, & publica id genus mala ex tuto loco, & alta aliqua turri, cum pueris vestris degener aspiciam? Non patietur quidem animus tantæ ignauiæ sibi esse nescius. Adero semper in hostis conspectu, cum copijs, cum militibus meis, & licet non iusto prælio, & aperta vi, impetus eius periculo vltimo tentaturus: ita tamen vtiliori alio militiæ genere, & incruentis fortasse legionibus meis, Amurathis vires pariter & animos propitijs Dijs frangam, vt relictis posthac omnibus, vasarijsq́ (vt aiunt) abiectis, omnem vobis prædam sit relicturus, nisi maluerit in hostili solo & alienis campis, exercitū suum in tantis rerum omnium incommodis consenescere, & obsesso quàm obsidenti similior esse. Vobis nihil quicquam defuturum est, ipse enim semper in oculis vestris ero, omnia obibo, singula peragam, quæ ad oppidanorum & exercitus mihi traditi vitam non sustentandam, sed laute quoq; alendam facere videbuntur. Sed cur tantum vobis me ostento hodie? & superbas minas istas, fortia dicta, ac feroces impetus non hosti potius seruo? Quid item de Amurathe nunc timidis mentibus obloquimur? Nihil est quod de aduentu eius terreamur, satis de hoc sum ipse à domesticis eius tum in recenti illo rerum mearum tumultu, tum proximis diebus admonitus, ita barbarorum quoque animos mihi adhuc conciliata iampridem beneuolentia, & iustior causa seruat, ingentem tamen exercitum aduersus nos, si quo intentius fieri possit, parari quotidie, tum fama ipsa, tum omnium sermones affirmant. Quare tollenda est omnis mora, P. C. abijciendæ iam nostræ istæ consultationes, quas bellorum necessitates expectare non possunt, peragenda omnis prouincia, edictum proponendum, percensenda capita, exercitus impigre scribendus, ne quum hostis in conspectu erit, & tubarum clangor ad milites euocandos auribus obstrepet, nos tum sera belli consilia quæramus. Surgite iam igitur Patres inuictissimi, dignos tandem iuuantibus Dijs, vos Christiano

A natura iusti belli.

A situ Macedoniæ tutiss.

A fugienda mora.

A debito.

imperio omni deinceps futuræ ætati ostendite, gratiarum tamẽ à me [illegible]nes pro hodierno beneficio, armati sub galeis ante signa in sudore in pulu[illegible] expectate, tales denique habituri, qualia belli præsidia dederitis.

Scanderberg constituitur Imperator & dux belli.

Postquam dicendi finem Scanderbeg fecit, Principes omnes in eum, vt libertatis, & totius gloriæ autorem, versi, ex omni parte vno ore, claraque voce sententiam eius comprobantes, maximis laudibus efferebant. Singuli itaque vltro iuribus suis, populis, armis ei commissis, ac velut per manus traditis, totiusque rei summa ac belli cura demandata, vnum sibi Imperatorem illum atque ducem elegerunt. Ad vnum cuncti eos imperij fasces ingenti fauore & clamore satis idoneum rati, cuius vel nomine solo tanquam fulgure quodam omnis Macedoniæ angulus, aduersus quosque hostium impetus defendi posset. Ad hæc & illa rerum bellicarum peritia, & imperatoria consilia omnia, longus præterea cum barbaris morum, ac vitæ vsus, & diutina consuetudine, experientiaque iudicium firmatum, animos omnium certiore spe victoriæ accendebant. Sed & illud post multa promissa, oblationesque, maximum fuit, quod Ariamnites surgens primus omnium, quum multo decore verborum, & Iohannis patris imperium, & institutum filij ac fœlicia tum virtutis, tum fortunæ auspicia laudasset, tributũ annuum ei insigni & prompto animo obtulit, quod accepit: hucusque, inquiens Amurathes, dum funestissimis ipse armis ignominiosam pacem præpono, & fœdam libertatem quàm infœlix bellum malo: accipe tu approbantibus Dijs hominibusque, macte virtute vir, accipe hoc non ingrati saltem, si non magnifici animi pignus, quod pro Epirotica, pro mea libertate, dignitate, imperio, liberis, populis tuendis vltro decerno tibi. Licet communia iam tibi mecum esse velim milites, arma, equos, & quicquid aliud vel fortuna mihi, vel pertinax virtus ab impio hoste seruauit, Sed hoc non pacis, non belli discrimine habito, statuimus tibi inuictissime (vt hoc te primus nomine appellem) Albanorum Princeps, ac vindex libertatis, tum alij plures æmulatione quadam satis ampla tributa pro habitu fortunarũ sibi ipsi imperarunt. Andreas cum Tanusio nepote insigni liberalitate nemini cessit, magna vis pecuniæ hoc modo ad belli vsus inuẽta, hinc forte fama diuulgatum est, Scanderbegi prouentus in Epiro ducenta annua aureorum millia excessisse: nam licet latius imperium quã alius Princeps possideret in prouincia, tamẽ nimis onerosum fuisse subditis fatendum esset, si eam summam à suis tantummodo exegerit populis, ardentibus quotidie omnibus bello, & viris altera manu (vt sic dicam) colentibus agros, altera ferrum tenentibus, ni in salinis forsan magnum huius rei momentum fuerit, quas longe pulcherrimas habebat, in loco, qui Campupescupi dicitur, inter montem, & locum, cui Selita nomen est ex altera parte, ex altera sanctũ Nicolaum à petra notissima tellus, vel infamis potius, Senatus olim Romani obsidione, atque

Ariamnites dat tributum Scanderbego.

Scanderbegus, Albanorum Princeps, vindex libertatis.

Prouentus Scanderbegi in Epiro.

Salinæ in Cãpupescupi.

ne, atq; fortuna. Reliqui quibus non ea vis erat, non facultas, vt tributorũ onera subirent, corpora ipsa, & perpetuam operam voluntarij spopondere. Venetorum magnificentiã, non annua tributa cum cæteris, sed quotidiana fomenta & præsidia, satis & fortunæ, & dignitatis suæ memor, non recusauit. Quum igitur omni genere laudis atq; officiorum alius alium superare contendentes, hominẽ sibi deuinxissent, mox diuinis supplicationibus ad icti robur fœderis, ac tam insignis societatis ornamentũ peractis, pars Croiam cum ipso petijt. Alij in loca quisq; sua ingenti gaudio, spe ingentiore sunt dilapsi. Moses primus omnium cum præsidio de finibus Croiam reuocatus, relicta tantum perexigua manu, & per iuga quædam disposita, quæ custodias ageret, venit. Quinq; paulo plus hominum millia in eo præsidio erant. Selita Selitæ populi. Plin. lib. 4. cap. 11.

Nam proficiscens inde Castriotus ad concilium, multos domum dimiserat, tum edictũ impigre propositum, & missi plures ex proceribus ad delectũ habendum. Sed neq; Amurathes concitatis iampridẽ suorũ animis ocia ducebat, deeratúe vlla ex parte in omnibus peragendis, quæ ad eam belli materiam tantis odijs animisq; cõceptam facere videbantur. Coactoq; exercitu 40. millium lectissimorũ equitum, Alybassam vnũ ex præfectis suis strenuũ & armis & consilio virum, ac multis ea ætate apud barbaros bellorũ titulis insignẽ, ad id muneris ducem elegerat. Neq; difficilẽ futurã victoriam, tum copiarum robur, tum Imperatoris virtus sperare faciebat. Iam hic vbiq; rumor erat, ea Turcarum spes cogitatioq;, vt captum crederes Scanderbegum, supplicium de eo sumi diceres, velut in obsessa quandoq;, nec dum capta vrbe, temeraria, & præpostera militum consilia, prædam sibi, nec cruentam

futuram victoriam promittunt, ac spolia diuidunt iam contentione quadam inter sese id agentes. Ita sunt humana ingenia secum tantum colloqui assueta, & ad maxima quæque spondenda sibi nimio plus facilia, & prona. Itaq; in Epiro etiam iam omnia vario tumultu misceri, & maximi quidam rerum motus instare videbantur. Fama præterea de Alibassæ aduentu omnia adhuc in maius vero extulerat, timor quidam nouus ac insuetus multorum occupauerat animos, & vana etiam quædam trepidis credere & vereri suadebat. Agrestes paßim cum pecoribus ad vrbes vicinas confugere, Oppidani muros munire, ac pro portis, tanquam visus esset hostis, excubare: senes vbiq; trepidi, patriam, vxores, liberos, Deos ipsos commemorantes, iuniorum virtutem appellabant, accendebantq;: mulieres quoq; quas publicus pauor per vicos omnes extractas, armatis immiscuerat viris, quæ nunc suorum animos miserabili ac iusto fletu excitantes, nunc per templa & delubra sollicitæ, aris omnibus patriæ salutem commendabant, stupentibus etiam ad parentum lachrymas, vnaq; plorantibus paruulis filijs. Scanderbegum verò vnum neq; auditus Alibassæ aduentus, & hostilis fama exercitus, neque vulgatus suorum timor vlla ex parte mouebat, vt nedum periculum vllum, sed vel periculi suspicionem maiorem crederet, quam semel animo induxisset. Ridebat autem tum hostis vanos conatus, tum vaniorem suorum trepidationem. Itaq; quum omnia prius prudentißime per vniuersam prouinciam disposuisset, ne nimia hostis contemnendi licentia, suorum ingenia ab ea belli cura laxaret, auerteretq;, multis tum dictis, tum factis omnium animos tanta fiducia erexit, speq; victoriæ accendit, vt nihil vnquam desiderio maiore, quàm hostis aduentum expectare sint visi, vt quisque certatim enixam fortitudinis præliando ostenderet operam, fidemq; Principi suo tum priuato, tum publico merito modis omnibus testatam relinqueret. Fuit & illud longe maximum in eo inuicti animi, atque admirandæ fiduciæ exemplum, quod & singulorum in se oculos ingenti admiratione conuertit, & Alybassam quoque ipsum, si id Scanderbegi factum contemplari potuisset, tam ingentem ducis fiduciam maxime admiraturum crediderim: nam quum tot ad eum gentes & populi ferocißimi vndique aduolassent, vt non vnus, nec ignobilis exercitus confici posset, & ante oculos eius starent, iussa tantummodo expectantes & petentes arma, ille omnium animis æque collaudatis, lectißimorum hominum opera accepta, & octo tantummodo equitum, septem peditum millibus secum manere iußis, alios tam ex veteri præsidio, quàm nouo delectu domos remisit, ex quibus etiam nonnullos ad diuersas belli neceßitates per loca quædam disposuit: mirati sunt omnes tam audax consilium viri. Sed puto præclarum, & expertum belli ducem cogitasse: Si victus aduersis Dijs cum ampliore exercitu fuisset, non ita se idoneum postea ad repa-

Timor in Epiro propter Turcas.

Scanderbegi magnanimitas & cõfidentia.

Exemplum inuicti animi & admirandę fiduciæ.

Exercitus constans octo equitum & septẽ peditum millibus.

reparandas vires, & instaurandas nouas copias futurum, & ideo dispositi credo pluribus locis præsidia ab eo fuisse, ac velut seruata subsidia quædam, vt aliquid esset reliquiarum, quod & fortunam recuperare, & incaute alioquin propter rem bene gestam hosti victoriam extorquere posset, licet nihil tale ipse dicere sit auditus, sed præclaro, eodemq; oris habitu, & vocis sono certam quasi victoriam, & expedita ex animo omnia polliceri. Itaq; non vnicam illam rationem credo fuisse, cur ampliores non sint retentæ copiæ, vt aliquid scilicet spei, si quid durius incidisset, in restituenda fortuna esset, sed egregiam quandā ac mirabilem propè hominis fiduciam, id quod videre etiam sæpenumero licet in magnis præsertim ingenijs, quæ raro admodum fefellit fortuna, & hoc laudant potißimum & admirantur homines in Scanderbego, quod toties, ac ferè semper cum minoribus longo interuallo copijs, tot incredibiles penè ex hoste tulerit victorias, vnde ipse plerunq; non sine hæsitatione quadam, multa ad posteros transmitto prius ferè, quàm illa ad animum admiserim meum. Cæterum non iniquum fortasse credere, quod & seculis nostris natura aliquid concesserit, vt & ipsi haberemus quod miraremur. Age nanq; potißimū huius virtutis & fortunæ exemplar, Hunniadem ante oculos nostros ponamus, qui toties Turcarum vires fermè solus contudit, & sæpius victor cum paucis euasit, quàm cum pluribus alij excessere. Sed omittamus tam sollicite fidem nobis ad hanc rem ambire, præsertim quod tam recentia, & quæ penè vidimus ipsi, negare nisi impudenter non poßimus. Castriotus vbi singuli nomina dedere, percensito, perlustratoq; exercitu, mouens signa, multis remanentium supplicationibus, votisq; populi in discedentes nuncupatis Croiam reliquit, & non procul à Dibra inferiore inhibitis vexillis, quum aduentare hostem magis magisq; audiret, imperato per præconem silentio, nouus Imperator, nouos milites non iniuria alloquendos esse duxit.

Hunniades Turcarum victor.

Vellem milites fœlicioribus meis rebus, atque meliori imperij tempore, & vos me ducem nacti essetis, & ipse hoc tam præclaro fidei vestræ spectaculo perfrui possem, quippe quum nec tanta singulis hodie verecundia obstrictus, vos ad hæc noua belli incommoda, cæteraq; id genus mala inuitarem, & gratißimis nunc ciuibus in quiete & ocio gratias agerem, quas olim cruentißimis militibus non incruentus dux pro sudore, pro periculis, pro hosti dando sanguine referendas præparaui. At quando ita vrgentibus fatis mea tulit fortuna, vt neceßitatis sim vobis iudex, & periculorum magis quàm ocij autor, ferenda omnia sunt vel æquo, vel forti animo, & subeunda quantalibet belli huiusce magnitudo, vt in pace aliquando & ocio viuere poßimus, sumenda libenter & propere arma, vt præcisis tandem tam diutinæ seruitutis nexibus, fugatoq; ex vestibulis hoste, fœliciorem posthac degamus vitam, & imperpetuum libertate fruamur. Sed dum vos alloquor

Oratio noui Imperatoris Scanderbegi ad Albanum militem.

Exordium à tempore.

A neceßitate.

Bellum suscipitur pacis gratia.

A fine suscepti belli.

A calamitate anteacti temporis.

alloquor nunc, intueor, omnium in me animos pertracto, singulorum beneficia specto, vix ipse mei compos, nunc doleo, & lachrymis fermè temperare non possum, quum subit recordatio miserrimi temporis illius, quod apud

Amurathem impium, longo à vobis, longo ab oculis vestris interuallo seiunctus, per omnem indignitatem & iniuriam pertraxi, nunc seruitutem ipse meam, nunc omnes ætatis annos recolo, pariterq; deploro, quum metior ex habitu animorum vestrorum, quis libertatis, qualis imperij mei status apud vos fuisset, atq; nunc, nunc plane sentio, & barbari maleficia, & omnem malorum meorum seriem, quotq; amiserim bona, priuatus tamdiu dulcißimorum ciuium consuetudine. Ex altera tamen parte, quum me diligentius colligo, & tacitus ipse mecum nunc huius exercitus formam contemplor, omnia æquo animo fero milites, neque fortunæ iam meæ, neque tot perfunctorum malorum, neque longißimæ pœnitet seruitutis, quando nunc ex ea tot bonorũ, & perpetuæ forsan nobis libertatis occasio est oblata, quando (vt cætera taceam) tam speciosæ fidei vestræ agnoscendæ concessa mihi est causa. Quid enim perferendum non fuit, vt tot nunc ardores vestros spectarem, tot in me vobis restituendo vota audirem, totius denique Epiri florem ante oculos hodie haberem, arma tantummodo petentem, & pro me attrectantem? Quid illo spectaculo pulchrius? Omne Epiroticum nomen, & tot Venetos Senatores, ac Senatorum filios ad hanc fortunã meam, velut ad communẽ periculi sortem conuocatos fuisse, præsto vidisse, quod non Johanni Castrioto parenti meo illi, animis vestris tam acceptißimo, non vlli (vt ita dicam) hac ætate Principi contigit. Et vt ad vos iterum nostra se

À spe fœlicitatis futuræ.

Amplificatio à voluntate suorum per comparationem.

ſtra ſe conuertat oratio, quid illud rei nouæ miraculum, totam fermè Macedoniam vacuam vidiſſe? dum ex omni parte voluntarij ad me milites concurritis, & contentione quadam, arma quiſq; bellumq́; poſcitis, vt nemo patriæ, nemo magis ſuorū deſiderio tangeretur, ita me defenſo vnà domos, focos, vxores, liberos, Deos ipſos defendiſſe videmini: approbet conſilia veſtra Deus optimus maximus. Quod igitur ad vos hortandos dicendum erat, nihil eſt quod à me agi poſſit, quum & ita animatos videam, & verba fortiſſimis viris virtutem non addant: quid præterea armatis vobis, ferrumq́; tenentibus, armatus & ipſe dixerim, ſatis ſcire debetis, & hoſtis vos admonet, quem iamiam in conſpectu habetis: admonent tot rerum indignitates, & armant omnes, ſingulosq́; tum priuata, tum publica ira. Dicam tamen, quod & ſi non dicerem, res ipſa palam vos docere poteſt, quæ hæc noſtra (quæſo) ſeruitutis ſpecies? Neq; Chriſtiani iam ſumus, neque barbari, ſemel aut fortiter moriendum, aut arripienda poſſeſſio fidei pariter & libertatis, quod hoc mali genus? Quotidie capitur, quotidie diripitur Epirus, in manu tantū ſalus poſita nobis, aliud nullū effugium. Quem nunc barbarum in nos creditis venire, quæ mandata defert? ad quod vltionis genus properat? Iam ſingulis ſuum ſtatuit ſupplicium, non iuſto belli odio, non veri hoſtis more, ſed furore, ac rabie quadam ad ſanguinem veſtrum hauriendum fertur. Quare ſi cui patriæ pietas, ſi cui ſua virtus, ſi cui parentum ſplendor ſubdere ſpiritus poſſunt, ſumite arma, acuite iuſtiſſimum ferrum, Croiam, & auorum ſedes, quas tam fortiter aut ore me incruenti recuperaſtis, cruenti (ſi ita res ferat) defendite, & regnum quod hucuſq; tanta fide ſeruaſtis mihi, & ſeruatum tanta virtute reddidiſtis, in poſterum ſeruate. Maior debet eſſe animus, maior ſolet dici virtus arcentis, quàm inferentis iniuriam. Prædam illi poſcunt, regnandi ſola cupiditate ducti in nos ruunt: vos ne præda ſitis, & vt ciues patriæ debitum exoluatis, pro qua nunquam nimis ſanguinis datum videri debet, omnia fortitudinis ſigna demonſtrate, nunquam pro ea ſatis pugnatum, cuius pietas omnem ſuperat pietatem. Sed (vt hæc iam libens omittam) quid defuturum eſt vobis ad ſummum victoriæ & gloriæ calcem, ſi oblato beneficio vti velitis, quum non modo quicquid eſt vſquam Albani nominis, vobiſcum in hac cauſa videatis, ſed Venetos quoq; principes illos, quos vniuerſa pariter colit & formidat Italia, pro veſtra libertate ſtare conſpiciatis, nunc recuperandæ tamdiu amiſſæ patriæ, nunc ampliandæ fortunæ veſtræ ſpes & occaſio adeſt, inducite in animum, quod non induxerunt patres auiq́; veſtri (pace illorum dixerim) vt concordia hac Macedoniæ, principum altricis, priſtinum illum ſtatum effingatis, & ex ignominia hac propicijs dijs Epirum imperpetuum vendicetis, ipſi præterea vel commilitonem, vel ducem habere me malitis, ad omnes labores periculaq́;, vos non vltimus ſe-

Incrementū.

A miſeria ſtatus præſentis.

Exaggeratio crudelitatis Turcicæ.

Concluſio.

Ab honeſto.

A facili.

Macedonia principum altrix.

A ſua perſona

H quar.

quar. Et si in cæteris non ita fœlix audacia erit mea, hostis tamen ingenia, mores, artes omnes vobis sub manu dabo, qui cum diuino ita forsan agente fato, maximum vitæ tempus ad satietatem vsque transegi, funestißimo exemplo, proprio malo edoctus. Piget me referre hoc loco eius humilitatem, quamuis alacriorem faciat militem, facilioris spes promissa victoriæ. Vix dicere audeo nunc, ne langueant vires, euanescant animi nimia eius contemnendi licentia, quippe quum sæpe contemptus hostis ancipitem fecerit victoriam, & cruentum ediderit certamen, quare ita cum fiducia sui & sine contemptu alterius gerenda esse bella, primum fore præceptum, antiqui militiæ conditores statuerunt. Videbitis tamen ipsi, quamprimum contemnetis perditißimum hominum genus, quos & antehac ferociter æque ac fœliciter vel pauci contempsistis. Ecquis non contemnat, pariterq́; abominetur vilißimam gentem? quæ omnis est ex seruorum colluuione collecta, furtis, & latrocinijs potius, quam veris assueta prælijs. Nonne (proh pudor) quorum hodie nomen tantum apud timidos mortales inualuit, Turcæ sunt isti serui, ex Scythis fugitiuis, qui (vt fertur) sedes patrias vltra Ripheos montes, & Taracontas insulas, etiam Aquilonis hubera ad Septentrionalem oceanum habuere? Gens fœda, ignominiosa, in lustris ac lupanaribus educata, quæ non luporum, non vulturum carne, non abortiuis hominum fœtibus abstinet, & cætera cuncta appetit, quæ vel ipsa fugit natura. Eos, fama est, Magnum Alexandrum tanquam pecora in ouile, & sæpe, intra Hyperboreos montes ferreis clausisse repagulis, qui vix aliquid vnquam à se iusto prælio partum, gloriari possunt, dolis tantum & insidijs magna sibi imperia adepti, & maiora indies adepturi, si eis exercendæ perfidiæ materia præbeatur. Ecquid creditis de vobis Albani? Videor iam videre mihi Amurathem, quum arma aduersus vos non proficient, ad funestißimas artes tendentem. Adest, adest in oculis subdolus Ottomanus cum ingentibus ad vos promißis, assueta ductus aliorum fortuna. Vbique Græcos & Triballos, vbique Mysos fore putat, quos magis etiam quam homines decet, fati sui ignaros, bona fide sibi traditos, bonus Princeps omnes aut internecioni dedit, aut luminibus priuatos, cæterisq́; membris mutilatos deformauit, Libenter horum meminit animus, Milites, non quod fides me vestra vlla ex parte dubium habeat, cuius nullum vnquam principem vestrum ad hanc ætatem potuit pœnitere, sed vt admoneam (vt par est) quos studeo conseruare, quibus vitam sanguinemq́; omnem deuoui, cum quo vobis hoste manus sint conserendæ. Vidistis nanque omnes, vidistis quantum fidei, quantum virtuti vestræ tribuam, quos ex tot gentibus, & voluntario milite, solos ad rerum omnium summam gerendam delegi, alios mœstißimos domum remisi. Vos omnes expectant quos laudent, aut accusent. Ego nunc nec laudandum quempiam, nec vituperan-

A persona hostis. Occupatio. Primũ præceptum militię. Turcæ qui, & vnde. Vide Strabonem lib. 3. Occupatio.

tuperandum censeo: quid enim fidei minaci in castris militi haberi potest? Sed quum fumantes sanguine hostili, enses vestros aspiciam, quum prodigam vitæ virtutem spectator ipse & hortator imitabor, tunc omni laudis & munerum genere cumulabo. Quæ autem maior laus, quæ ingentiora præmia vnicuiq; vestrum esse possunt, quam seruata patria, quam omnes & singuli vobiscum fertis? Considerate igitur viri fortissimi, quantum momenti hodie sit in vobis. Hoc prælio victi, toto bello victi sumus: contra, victores, tum præsens à nobis Amurathis excutiemus iugum, tum paci tranquillitatiq; perpetuæ in posterum consulemus. Proponite vobismetipsis iugum hostile, & ludibria victoris & superbos vultus. Proponite & illud, qua frequentia omnium generum multitudinis prosequente, à nostrorum conspectu profecti simus, quam omnia votorum & lachrymarum plena reliquimus, in qua nunc expectatione, coniuges, parentes, liberosq; vestros esse credamus. Stant omnes sollicitis ac pendentibus animis, prospectantes, quem belli euentum vobis virtus vestra dederit. De fortuna enim nihil est quod timeat vir fortis. Pudet aliquam fortunam fateri, quam non in manu atq; ense positam habeatis, Dij nanq; ibi esse consueuerunt, vbi ipsa quoque stat æquitas. Vestrum est igitur, vt conceptam omnium spem de virtute vestra factis æquetis: quo numerosior hostis, eo speciosior laus vestra, eo grauiores hostilibus spolijs domum reducam. Verum enimuero si quisquam est timoris sibi ipse conscius, qui vires nostras ex hostilis fama exercitus metiatur, & à quibus superatur numero, virtute quoq; se credat superatum iri, hinc bona cum venia facessat, ne impedimentum magis illum, quam auxilium mecũ traham. Reuertatur propere ad vxorem, ad liberos, quem victor postea exercitus domi intra muros ac tectis clausum inueniat. Si vero ea omnium voluntas & communis iste est timor, exercitum hunc, nisi pudeat, Deorum pariter & hominum maioribus firmemus copijs, vel potius extemplo conuersis signis abeamus. Qui enim cum hisce legionibus, in Macedonicis præsertim tutissimis suapte natura campis, Amurathis præfectũ timeat, indignus mihi videtur eo quem gerit ense, indignus aura qua vescitur. Inuitus in hac parte orationis moror apud vos milites, nedum fortes viros, sed principes etiam fortium. Agedum igitur, pristinam excitate virtutem, generosos sumite animos, omnium rerum respectum, præterquam victoriæ, vobis abscindentes (vt cuncta vno verbo absoluã) morte sola vinci destinate. Si vicerimus, omnia in posterũ fœlicia futura vobis credite, fortiter victis, idem erit malorum & miseriarũ finis. Hoc si fixum omnibus destinatumq; est, frustra me iam ardor iste dicendi vlterius prouehit, quandoquidẽ nullus acrior homini stimulus, perspecta virtutis conscientia, ad vincendum à natura est datus.

Occupatio. A fortuna. Ab æquitate. A loci natura. Fortiter victis mors malorũ & miseriarũ finis.

Vix hæc dixerat Scanderbegus, cum ab vniuerso exercitu clamore ela-

to, eius approbata fuit sententia, claraq; voce vndiq; conclamatū est: properandum in hostem, & castra contra eum ocyus mouenda, vltroq; irruendum. Vbi tandem cupidissimorum militum animi, fidesq; erga optatum tamdiu Imperatorem, certo aliquo experimento comprobetur, confirmenturq; in posterum vix dum tuta Scanderbegi consilia, quum tam prompte corpora suorum, hosti tanto ardore, contentioneq; passim obijci cerneret, & voluntatem saltem vitæ prodigam laudet, si virtutem non posset. Sed neque virtutem suis carituram laudibus, si hic hostis, hæc optata tantum gloriæ materia ardentissimis animis tunc daretur, nec differetur amplius, euanescere parua mora, elanguescereq; viuaces spiritus illos, ac concitata militū ingenia, senescere dilatione belli vires. Maximus vbique strepitus pugnam poscentium, multus ardor erat. Ita socios, ita se ipsos exhortabantur viri, ita æquum quisq; suum (vt fit) ensem, dexteram alloquebatur, & manus ad ictus aptabat, ac mille cōsumebat vulnera, vt victi iam hostis species ante oculos omniū obseruari videretur. Tanto vndiq; tumultu miscebātur castra, vt pugnantiū similia omnia magis, quam pugnam poscentiū diceres, vel erupturum quamprimum crederes auidum sanguinis militem sine duce, sine signis, nullo disciplinæ militaris ordine, vel tenore seruato. Scanderbegus itaque, quum eum totius exercitus ardorem cerneret, & æque omnes suorum ordines, omnem ætatem, omnium ingenia ad id accensa, inflammataq; animaduertisset: primum impensius gauisus, tacita lætitia singulorum feroces minas audiebat, superbosq; vultus, & feroces spiritus, ingentem molem irarum ex alto animo cientes contemplabatur, certa victoria concepta hostilis rei formam metiebatur, deinceps contemnebat. Postremo non satis tutum visum, tam iusta militum desideria sedari, tardariq; amplius. Vbi donatis illis, sacra Deo optimo pro victoria alia vouit, alia peregit, mox ad hostem castra mouens, quem non longe abesse certis exploratoribus nouerat, deficiente iam sole in Dibra inferiore octuaginta millia passuū procul à Croia, iuxta collem quendam dumosum, vel verius syluam, densissimis refertam arboribus, castra metatus est. Ibi primum omnium cognito idoneo insidijs loco, præsertim quod hostem cum maximis copijs aduentantem audiebat, & vt incruentiorem sibi eam victoriā faceret, summa ratione obequitans prius ipse ac perlustrans singula: Gneum Musachium, & Amesam cum tribus millibus locauit, iussos, ne prius exirent, quam se totis signis implicitum hosti, & cruentatum vtrinq; militem vidissent, tum obseruato tempore, à tergo hostium improuisi erumpentes, pari clamore & impetu, timidos exanimarent, ac introclusos cæderent. Barbari non multum tardati, vix his dispositis, aduolarunt, & ignari omnium non longe à Castrioti copijs fixis signis, consedêre. Nostri mox ignibus extinctis, somnum capere alij, alij vices

Exhortatio mutua ad pugnam.

Fortassis victi.

Ardor exercitus Scanderbegi.

Castra Scanderbegi in Dibra inferiore.

Stratagema.

Castra barbarorum.

vices excubiarum agere iußi, Turcis ex eo animi magis aucti. Quare accensis ipsi vndique luminibus, turpes nostrorum tenebras deridebant, timida silentia interpretabantur. Atque quum sub ipso fermè vallo streperent, dictis factisq́; simul odium explentes, per totam noctem occursabant portis, ingerebant probra, ægre abstinuerunt, quin castra oppugnare aggrederentur. At Scanderbegani semper silentium obseruarunt, responsum nullum reddebant, quamuis non deficeret quod rectè respõderi posset: neque deerat cupiditas ardorq́; erumpendi, quum tot contumelias, tot insultationes hostium ferre amplius nõ possent, sed Imperatoris edicto in castris taciti se tenebant, Barbaris itaq;, quod detrectaret pugnam Christianus, animi accedebant. Properante iam aurora, Scanderbegus suos ante omnia curare corpora iubet, ne si pugnam aliqua belli (vt fit) fortuna

Silentium nocturnum in exercitu Scãderbegi.

præter spem ludificando longiorem fecisset, ieiunus miles victus fame, quam sola natura humana vincere non potest, segnius victoriam sequeretur. Cibo igitur per ocium capto, alacres animis corporibusq́;, atque irarum, speiq́; plenos è castris educit, quos ibi quoq; vbi statim verba res erat secutura, enixe pro victoria exhortatus est. Dehinc vt prius nosceret hostium vires, quã discrimine vltimo tentaret, leuibus certaminibus equitum sæpius, quam peditũ periculo facto, iusto prælio se accingit. In leuo cornu Tanusium cum mille quingentis equitibus, totidem peditibus locat. Disponebat autem ita equitatum: primo loco interfertis quibusdam sagittarijs peditibus, vt prima auspicia pugnæ ab equite sumerentur, neq; reliquo peditatui ad erumpendum, & recipiendum se ad suos vbi labor posceret, im-

Instructio aciérum Scanderbegi.

Moses à Dibris. *ret, impedimento equestris pugna foret. Moses autem à Dibris præfectus eius à dextro cornu eodem tenore singula peragebat. Extendebat & ipse legionum suarum primam frontem equestri turma, ita vt liber peditis ex omni parte exitus, ac tutus receptus foret, quamuis non multum momenti fieri debuit ad Dibrenses milites in acie dirigendos, ita vel primo vel secundo loco, vel equitem vel peditem loces, omnia tuta sunt apud eos, nunquam fallit fortuna, nusquā fugit victoria conscias manus, sic & ordinem sibi & fortunam quocunq; adsit, fortissimus miles facere & trahere secum consueuit. Inter ipsa cornua, acie velut sinuata, medium locum Castriotus ipse cum reliquis copijs obtinebat. Ibi quoque equitum mille amplius in fronte dispositi. Nam quum hostis pedites nullos haberet, non satis tutum visum est, peditatum primo furori equestris procellæ obijcere. Iuxta totidem fermè sagittarij appositi, hos equitem sequi iubebat, quo post terga eius tutiores, neque ita hosti expositi essent, & barbaro haud huiusmodi quippiam timenti, cruentiorem facerent pugnam. Inter hos & illos, ipse*

Georgius Strefius nepos Scanderbegi. *cum Georgio Strefio nepote, feroci iuuene stationem fixerat sibi. Vtrinque Croiensis nominis miles, vtrinque Croiensis eum iuuentus circundabat. De industria nanq; ciuium suorum & spectator esse, & hortator elegerat. Sagittarios mox reliquum robur peditatus, & scutatorum, ac hastatorum*

Gneum Musachium intelligit, de quo supra. *agmina cum Aidino Gnei fratre sequebantur. Vranacontes prudens æque ac fortis bellator, cum cæteris equitibus extremam aciem, ac subsidiariorum munia obtinuit. Iußi tamen pedites, qui ante eum erant, vt quum primum prosilientes suos ex insidijs vidissent, ac oneratum à tergo hostem & exceptum inter cornua, mox patefactis ordinibus, viam equiti darent, qui recens alio iniecto pauore hosti, turbaret pariter fessum, cæderetq;. Pedites vero ipsi iterum densati loco velut subsidiarij, atq; triarij milites, aciem firmarent, neque penetrari exercitum paterentur, donec certum victoriæ indicium, & irreparabilem hostium formam aspexissent. Ita instructa acie Scanderbegus stabat, neque vt signum daret ad progrediendum in hostem vnquam à suis impelli poterat, antequam & barbarū ipsum more suo compositum, procedentem in aciem vidisset, ne in digestum hostem effuse erumpentes milites, instandi studio, ordine violato, totius exercitus*

Alybassa contemnit exercitum Scanderbegi. *statum in discrimen aliquod traherent. Alybassa quum exercitus nostri formam contemplaretur, pauciores semper, pauciores, periculo propiores iterans, deridebat ordinem illum, & pompam ignari militis ad propria funera tam composite procedentis. Vna erat Ottomana legio ante*

Pugna vtriusque exercitus *alias audacius progressa, in hanc antesignani acriter feruntur. Barbari mox ordine turbato, antequam totius exercitus fortunā expectarent, vera fuga, neq; simulato pauore, primo impetu vsq; ad statiua se pelli patiebantur. Sed Scanderbegus extemplo fraudem metuens hostis, ac insidias*

ratus,

ratus, partem equitatus immisit, qui & suorum ardorem inhiberent, & in aciem quenque ac suos ordines reuocarent. Idem & à leuo cornu factum. Itaque & hi & illi ad suos recepti, rursus ad pugnam parantur, iustiori totius exercitus dimicatione. Creuerant autem animi barbarorum, quod militem nostrum velut ludificati essent, pauci multos. Renouato igitur iterum prælio, Tanusius & Moses hostium cornua inter se partiti, pugnam acriter inierunt. Eodem tenore Castriotus assumptum sibi agmen, concitato impigre equite, aggreditur. Non tardatus ex insidijs eques, priusquã totis copijs in nostros irrupisset, hostis maximo tumultu erupit: & antequam descendissent equi in campo omnes, plura ac extrema quæque Turcarum agmina repentino pauore consternata, relicta pugna castrisq;, fugam iam inde arripiunt, primi quique inter nostrorum cornua intercepti, mediæ legioni cædendi traduntur. Vnus erat cuneus hostilis, quem neque dimouere poterat loco Scanderbegus, neque penetrare audebat, ita in eo loco velut munimenta quædam fecerat numerosior barbarus. Alybassa ibi (vt mox apparuit euentus) totius exercitus robore, ac fortißimorum quorumq; armis stipatus, iamdiu inclinatam belli fortunam sustinebat. Aidinus quoq; in media acie iam cuncta barbarorũ cruore repleuerat, ferocior hic quam alibi Mars incrudescebat. Nam quũ obsessus fermè hostis nihil sibi præterquam arma superesse videret, in ferrum quo poterat acrius, ne inultus caderet, ruebat. Traxerat præterea illuc & alios fortuna, atq; infœlix belli error, plerosq; etiam auditus casus suorũ, ad socijs ferenda auxilia impulerat. Itaque quo densior barbarus erat, eo longior pugna, magisq; ambigua fuisset, ni Vranacontes mox irruptione facta, & viribus pariter animisq; recens, fesso iam & labanti hosti se immiscuisset, & quicquid erat reliquiarum, hausisset. Segnior autem idcirco eques est barbarum adortus, ac laborantibus fermè suis succurrit. Nam quum cornua vtraque, & prætoriam cohortem totis signis implicita vidisset, ne subsidijs omnibus acies nuda penitus remaneret, tutius erumpendi tempus captauit. Ad vnum itaque concisi sunt omnes, præter trecentos, in quos inermes tendentes dexteras, ac vulneribus propè confectos, belli iure sæuire Castrioto non visum est. Victrices igitur post hæc confecta, legiones, eò belli labore peracto, ad Scanderbegum ingenti gaudio atque clamore tendebant, vbi læta omnia inueniunt. Perfregerat nanque cuneum omnem Croiensis miles, & ingenti edita strage, Turcarum ducem in fugam conuersum late sequebatur, vbique sanguis & cædes, vbique gemitus morientium audiebatur. Alij vincula captiuis injciebant, alij deformem truncum relinquentes, speciosum Imperatori munus hostile caput seruabant. Diripiebant castra plures, prout cupidiora sunt prædæ mortalium ingenia. Itaque victor ex omni parte exercitus, tam præclarã victoriam recensebat vix ipsi credibilem

Eruptio Albani multus ex insidijs.

Cædes barbarorum.

Direptio castrorum.

dibilem victo, & ingentẽ tam exigui temporis operam mirabatur. (pugnatũ est enim à sole orto ad tertiam horã diei) Cæsa sunt eo prælio barbarorũ ad 22. millia, viuorũ duo millia capta: signa militaria 24. Ex victorib. pauci cecidere, vix 120. feruntur, licet vulneratorũ maior longe fuerit numerus. Ita tam magnã victoriam illo die Christianus tulit iuxta omniũ spem atq; expectationem, quum nihil defuerit eo prælio, quod non solùm inuitare ad res bene gerendas fortunam, sed cogere quoq; posset, non tempus, non locus, non rerum omnium exactus ordo, non iustior pariter, eademq; necessaria pugnandi causa. De ducibus postremo, militeq;, id ausim dicere: Leonum eo die leones ductores fuisse. Veterani horum non minima pars fuit, qui cum patre quondam ipsius Scanderbegi militauerant, vt non milites, sed præceptores quosdam militiæ electos crederes. Ita debellatũ videbatur, si eo vicissent prælio, & semel hostis animos fregissent. Parta victoria Scanderbegus totam eam diem noctemq; quietissime in castris transegit: mane victoria inflatus, ad alia intendit animum. Cruentum adhuc militem ad non minus gratum opus, hostilium agrorũ direptionem alliciens his verbis:

Numerus cæsorum, captiuorumq;.

Leonum ductores Leones.

Veterani, non milites sed præceptores militiæ.

Adhortatio Castrioti ad milites suos ad agrum hostilem diripiendum.

Pugnasti hucusq; mihi miles, pugnasti patriæ, nunc tua te euocat militia, nunc propria inuitat fortuna. Vides late stratas virtute tua hostium legiones, recenses ingentia facta, & quanta apud me pro sudore hoc, pro

sanguine, pro his belli laboribus exhaustis, vos præmia expectent, taciti fortassis vobis ipsi respondetis. Non fallam quidem expectationem vestram quantum in me erit. Ita & publica & priuata cuiq; apud me laus manet, si modo laude sola (vt nunc liceat iocari vobiscùm) militum ingenia pascuntur

ſcuntur. Aliud nihil adeſt hodie mihi, quo fortes honorem dexteras, ſed & ſi affatim eſſent omnia, & manu ipſe mea darem vobis, quid gratius lætioresq́(arbitrio alieno) accipere poteſtis, quàm quod quiſq́ ſua captum manu, domum ouans retulerit? En iacet non longe hoſtilis ager, rerum omnium opulentiſsimus. Præſidio per virtutem exuiſtis, nunc prædam vobis dimiſſam, per ſummum captate ociũ: & quos nunc videt hilares patria, ſentiat late victores hoſtile ſolum, quandoquidem non minima eſt hæc tam bene geſtæ rei acceſsio futura. Vt tamen hodierno prælio, & à me aliqua ex parte vos honoratos dicant mortales, neq́ miles militi inuideat, quũ omnium æqua fuerit in bello virtus, occiſorũ hoſtium equos, pedes habeat ſibi, & omnes equites eſſe iubeo. Læti nunc igitur me ad hæc dulciora perfunctæ militiæ præmia, ſuperis bene iuuantibus, ſequimini. Ad hortationem hanc miles iampridem intentus, clamore vndecunque proſecutus eſt. Ruunt omnes in partes, nullo diſcrimine habito, ſine ordine, ſine duce, cõtemptu ac negligentia quadam orta ex re (vt fit) bene geſta. Sed cautus Princeps nunquam ſatis fortunæ fidens, diſtulit eo vſque deſideria ſuorum, donec miſsi exploratores, tuta omnia ab inſidijs nunciarunt. Tum libera depopulatione permiſſa, effuſus paſsim eques hoſtili terræ, agreſtibus bonis, pecori, ipſis denique arboribus recenti inflatus victoria inſultat, nulli rei parcit, cui ferro aut igni noceri poſſet, præterquam ſexui, ac ætati. Præda vndique ea contentione agebatur, vt alter nunc belli tumultus ac pugnantium plena omnia viderentur. Non quenquam vulnera tardabant (plures nanque & eorum, qui ſaucij exceſſerant prælio, ea cupiditas traxit.) Euanuerant recentes ſudores viris, non labor vllum, non onera grauabant: nulli copia ſaltem (vt fit) faſtidium faciebat. Ita mœſtior miles quædam quæ ferræ non potuit, reliquit, quàm alia lætior tulit. Quum ſatis populationibus datum eſſet, & per agrum hoſtilem ad ſatietatem vſque ſæuitum, Scanderbegus ſignum proficiſcendi dedit, onuſtus præda miles, nulla facta mora, ingenti gratulatione ſequebatur. Deridebant duces ignauiam ſuorum, quod ex fortiſsimis bellatoribus abactores pecorum, & ex Albani nominis propugnatoribus, ouium cuſtodes facti eſſent, accuſabantq́ vltro nunc hos, nunc illos alternis cauillantes verbis. Quid ſi Alybaſſa cum fracti exercitus reliquijs, vos tales nunc ex aliquo loco aſpiceret, tam ſordida trahentes impedimenta, & auari præmia militis? nonne puderet magis magisq́ eum tam pudendi victoris? & crebro ſuorum ignauiam increparet, quod ab huiuſmodi ſuperati fuerint, & bellicam laudem ceſſerint vobis? Jta iugi lætitia feſtiuus miles per multiplices iocos cantusq́ viæ labores leuabat, donec caſtrorum ſuorum cuſtodias pro vallo prodeuntes, ingenti clamore ſalutarunt. Nocte illa in caſtris tranſacta, vix dum ſatis certa luce, Scanderbegus vaſa colligere iubet, & ad regiam vrbem

A militum ingenijs.

A præda opulentiſsima.

A virtute militum.

Ex peditibus facit equites.

Feſtiuitas ducũ exercitus Scanderbegi.

Ex fortiſsimis bellatoribus abactores pecorum, & ouium cuſtodes facti.

Redeunt victores ad regiam vrbem Croiæ.

bem Croiæ cum victore exercitu pergit ire, multitudo per vias omnes effusa, victores tum publice omnes, tum priuatim singulos appellabat, prædæ magnitudinem quisque admirabatur, noui equites vix à suis cognoscebantur, gratulationes factæ per multos dies, & laureatæ literæ, ac signa quædam militaria ad omnes Epiri regulos missa, alia affixa templis sunt, ex quo insignis iam ille annus ea parta victoria erat, multo tamen insignior futurus illa Christiana clade ad Varnam accepta. sub idem namque tempus quo hæc in Epiro gesta sunt, Hungari cladum omnium antiquarum, ac recentium obliti, arma, bellumque, aduersus Turcas summa vi parabant. Ita non contenta tot spectaculis fortuna seruatos nuper, ac vix respirantes prioribus malis homines, ad funestiora euocabat pericula, & in statutum iampridem discrimen, suum quenque fatum rapiebat. Vladislaum itaque regem, cum omni propè Hungaria, Poloniaque, ad id certaminis instructum, sequebatur & Julianus, Sancti Angeli Cardinalis, cum militibus cruce signatis, eam periculi sortem tam cupide, quàm fortiter subiturus. Aderat & cum Valachis suis Hunniades, totius regij exercitus ductor. Mouit tamen omnes in tanti belli apparatu Scanderbegi fama, recensque de barbaris victoria, maximum rati non incrementum solum copiarum, verum certissimam fore tamdiu cupitæ rei spem, si ipsum cum exercitu suo hostili adhuc sanguine cruento, Hungarici belli apparatus habuisset. Quare summo æque desiderio omnium, atque celeritate, quam & ingruentis propè mali species, & res quæ iam inde videbantur dubiæ futuræ poscebant, literæ ad eum in hanc sententiam datæ:

Laureatæ literæ.

Pugna ad Varnam.

Iulianus S. Angeli Cardinalis.

Literæ Vladislai Pannonum regis ad Scanderbegum.

Vladislaus Hungariæ, & Poloniæ Rex, Scanderbego Albanorum principi S. P. D. Distulit fortasse in hoc tempus fortuna seram istam gratulationem nostram, quo non tantum hodie tibi ob recuperatum fæliciter imperium, sed pari etiam prudentia fortitudineque defensum, duplici rei prospere euentu gratularemur. Et gratulamur itaque nec tibi tantum, verumetiam Christianis omnibus, quod tanta sit benignitate Dei per virtutem nunc tuam, rei Christianæ accessio facta. Quandoquidem non minima semper inter cætera mala, nostra clades illa ducenda fuit, Epiroticæ gentis amissio. Quum iniquis sublatus fatis Johannes Castriotus pater tuus princeps, (vt audio) de omnium animis optime meritus, neque tibi in aliena degenti potestate, regnum auitum filio tradere, neque aliter, ab Amurathe oppressus, imperio suo consulere potuit: Et viueret vtinam nunc fœlix eo nato parens, qui omnium superasset fortunam, si te ante vidisset, quàm à vita discederet. Ita vnus planè videris mihi (pace omnium dixerim) hac tempestate princeps, sicut omnibus animi corporisque bonis, ita diuino quodam fato præditus, cuius auspicijs non solum tuta in posterum

Laus Scanderbegi à patre.

posterum omnis Epirotica terra ora futura sit, sed cuncti praterea populi à corpore Macedonia imperij, nefario Ottomanorum latrocinio iam

pridem direpti, in antiquam formam iuris ac ditionis sua redituri. Quid enim (vt catera taceam, qua & apud barbaros vel puero tibi olim tanta indies crescente inuidia, maximum nomen prodiderunt) victoria illa speciosius? quam nuper Alybassa cũ tot copijs caso, fugatoq́, partam tibi ingenti admiratione aque audiuimus, ac credidimus. Sed adest nunc Scanderbeg, Dijs agentibus, qui te exacto quodam consilio in hac difficillima tempora Christiana Reipub. reseruarunt, maioris penitus tibi gloria materia. Subest occasio contra Amurathem, omnes veteres, nouasq́; tuas ac tuorum iniurias vlciscendi, nec priuatas istas tantum, sed & publica id genus mala, atque tot oppressa, ne dicam extincta iam fidei ludibria, si cum victore exercitu tuo isto, nondum desperatis rebus nostris adesse velis. Inuitant te ad hoc omnes Hungaria & Polonia Principes, ac viri fortißimi: inuitat Iulianus Sancti Angeli Cardinalis, cum pijs illis Christiana salutis militibus, iamdiu nobiscum in armis instructus: nihil prater tua signa expectamus. Quam si nunc oblatam vltro à Dijs immortalibus occasionem non reijcis, debellari posse penitus palam omnes affirmant, expelliq́; Turcas, & à tam diutina Europa posseßione deturbari. Omittendum itaque hoc loco apud te omne adhortationis genus censeo, pro ea causa, qua defensa, salutem, lucem, libertatem: omissa, ominari horreo qua ferat. Satis nos hucusque tandem deseruiuimus Christiani, conflagrauimus iam omnes, dum nemo incendium ad se traiectum putat. Quid de Gracorum cernimus, quantum de Triballorum imperio? Iacturas demum ipsas

A victoria Alybassæ.

Vber gloriæ materia est Scanderbego pugnandi cõtra Amurathem.

Libertas.

Verissima sententia, vtinã Germania haberet aures audiendi.

meas, totq; exhausta ac exhaurienda indies mala, quis recenseat? Quis fortißimos principes, Hungarici imperij propugnacula, per omnes ætates amissos, & tot validißimos exercitus eodem funesto belli fato absumptos, ac occidione fermè occisos? ita vt nulla sit in Hungaria iam domus, nulla matrona luctus expers. Audiunt hæc Christiani principes, nec mouet vllum miserabilis sociorum fortuna. Sic nos velut piacula quædam, luendis omnium periculis, hosti paßim obiectari patiuntur. Vnus Eugenius Sanctißimus Romanæ rei Præsul, & Philippus Burgundiæ dux, afflictæ fortunæ onus non detrectârunt. Alter Julianum hunc cum præclaro nobis milite adiunxit: Philippus classe instructa, & in Hellespontum vsque missa, Turcis transitum, quantum in ipso fuit, fortiter prohibuit. Alia nunc nobis spes propinqua subest, auxilij optandi: quare vltro nunc te ad tam necessarium bellum euocare, tum virtus tua in primis cognita suasit, tum rerum omnium nostrarum periculum, discrimenq; coëgit. Cæterum cum ignoret nemo, quam id nunc sis incommodo acturus tuo, propter recentem adhuc domesticarum rerum tumultum, & vix dum pacatum nouiter redempti imperij statum, id te mouere non debet, cum & tibi præclarißimum nomen hac expeditione sis pariturus, & hoc præsens beneficium apud minime ingratos animos sis collocaturus. Quod enim prior tu hodie pro salute nostra dignitateq; feceris, id nos pro tua laude, & imperij incremento semper faciemus. Vale ex Buda regia nostra. 3. Nonas Julij Anno M.CCCCXLIII.

Eugenius papa Philippus Burgundiæ dux.

Alybassa iam ad Amurathem (licet plures eum cladis nuncij præcessissent) fracti exercitus reliquias traxerat. Grauiter eum reprehensum ferunt ab Ottomano, quod nequaquam credibile dicebat, tam validū exercitum penè deletum, sine aliqua vel ignauia eius, vel temerario in fortunæ se committendo consilio, nunc proditum fuisse exercitum, nunc hostium insidijs oppressum, ob ducis vecordiam clamare, nunc in conferenda manu tutiorem locum hosti relictum, vnde sic facile tanta suorum strages adita esset. Alybassa licet hostium se insidijs præuentum, quæ prudentißimum quenque fallere potuerint, negare non posset, excusare tamen se, in alijs militum fidem implorans, nihil in eo præter fortunam reprehendi posse, non ordinem, non disciplinam militarem, non ducem militi, non militem duci defuisse. Non aciem iniquo loco locatam, non è castris importuno tempore eductam, non fugæ memorem fuisse, nisi castris ab hoste direptis, & salute penitus in armis desperata. Sed experiretur iterum fortunam eius contra Scanderbegum, excogitasse se viam, qua luctuosam eam victoriam illi esset facturus. Mouebant iam Amurathem vana Alybassæ verba, & maiori in Scanderbegum ira concitatus, iubebat delectum protinus fieri, instaurariq; eius exercitum, ni Satrapæ, ac Purpurati eius, Calybassa præsertim

Amurathes ignauiæ arguit Alybassam, accepto cladis nuncio.

præsertim, consilia illius, & animum eò labantem reuocans, aliam belli molem instare diceret, Epiroticam expeditionem tuto & differri, & omitti posse, nunc Hungaricos instare tumultus, in quibus curam ipsius omnem exhauriri debere conduceret. Allatæ interim regiæ literæ, mouerunt maxime Castriotum, neq; belli vnquam aut iustior causa, aut pulchrior materia visa est: tamen ne quid inconsultis his ageret, quorum maxime opera in gerendis rebus vsurus erat, coactis ordinibus optimatum suorum, frequenti consilio regias literas coram illis legi iussit, vbi nemo omnium est inuentus, qui id bellum recusandum sentiret, quum accenderet æque cunctos ingentibus irarum stimulis, & pauidas fermè maioris cuiuspiam mali mentes, sollicitaret tanta indies crescentis Ottomanæ rei magnitudo, & moneret singulos miserabilis, rerū Christianarum status, & inuicta quondam Hungarici imperij fortuna, quam si oppreßisset Amurathes, publicum priuatumq; quisque sibi fatum ante oculos proponebat, quum nihil foret vsquā virium, quæ melius tamdiu inclinatam rem Christianam sustinerent, & datum tot victorijs hostem, tam æterno bello, pariq; odio reprimerent. Spes præterea hominum, ita prospero illo belli euentu aucta fuerat, vt traderent vbique se ea fortuna vsuros, quum neque ducem, neque hostem sibi, sed locum tantum mutandum cernerent. Conciliare postremo sibi potentißimum ea ætate regem, ad plerasq; fortunæ & casuum humanorum varietates, vnusquisq; vel aperto vitæ discrimine censebat. De auxilijs itaq; dandis sine variatione decretum. De numero militū, & quantitate copiarum ducendarum variatum aliquantulum, & consultatio ad noctem tracta. Multæ hincinde dictæ fuêre sententiæ: aliqui quinq; millia militum, alij octo, pauciores plures decernebant: neque exhauriendam armis prouinciam, quum omnia bello arderent, & adhuc forsan infensus hostis in limitibus Macedoniæ esset: neque depugnatum crederent, Alybassa semel victo, Amurathis neque vires fractas, neq; animos vlla ex parte diminutos, sed irritatos magis. De Scanderbegi quoque profectione dubitatum à nonnullis, actumq; ingenti contentione, auxilia tantum mittenda regi. Ipsum sine multo suorum incommodo, ac discrimine rerum omnium, vix dum firmati regni curam, relinquere non posse. Maximum fore domi, militiæq;, si opus sit, in eo momenti, nescire populum Albanum alij parere principi, augeri indies omnia, florere præsenti eius consilio, absentem plena omnia squalore ciuium, & lugubri quodam situ animorum omnium generum multitudinis habiturum. Scanderbegus quamuis nihil erat de pristina sententia mutaturus, cum tamen neq; his de profectione sua, ne ciuium amorem, suorumq; beneuolentiam spernere videretur, dissentire palam posset, neque illis de paucitate militum contradicere, ne inuitos ad bellum alienum trahere, & periculi alicuius autor esse videretur,

Quid Scanderbeg cum ducibus & præfectis suis super auxilio ferendo Vladislao regi senserit.

Publicū, priuatum fatū.

Decernitur auxiliū Hungaris.

De Scanderbegi profectione dubitatur.

tacendum sibi tunc è re non minus communi, quam sua, esse duxit. Sustulit tamen eas omnes contentiones, sedauitq; tot vno tempore motus animorum, auditus tum Pauli Duchagini sermo, & concitatus in primis, & tanto principe dignus.

Oratio Pauli Duchagini reguli Epiren.

Quo sim genere vobiscum orationis hodie vsurus, Principes Albani & in quam vestrum sententiam iturus, expectatis omnes cupidis fortasse animis, sed frustra id quidem, quum neq; ex Scanderbegi, neque Epiroti-

Leges Conciliorum vt libere loquendi, ita patienter audiendi.

ci imperij dignitate, mihi quicquam elocuti videmini (cum præfatione honoris vestri dixerim) licet primæ sint leges conciliorũ, sicut libere loquendi, ita patienter audiendi. Quoniam (quantum ad hasce Hungarici belli consultationes attinet) illam ego & probatiorem longe sententiam dicerem, & æquiori animo audirem, quæ nullum penitus regi auxilium accreuisset, sed vicina incendia, periculaq; aliena domesticis malis, ac proprijs necessitatibus posthabenda censuisset. Quid enim magis ridiculum, quæso, quam nunc octona millia hominum, nunc quinq;, nunc pauciora (si Dijs placet) ad tanti belli molem computari à vobis? quasi tanta contentione, potentissimum regem ad vltimum fermè certamen, eam militũ paucitatem ab Epirotico nomine exigere credatis? Sequetur is miles Scanderbegum in Varnenses campos? vbi tot omnium publicis & priuatis votis expectatur. Videbunt tot proceres Hungariæ, & Christiani exercitus ducem principem vestrum, quem tanta vbique fama præcessit, non cum aliqua exercitus specie, sed quadam potius prædonum similiori manu è cornu suo prodeuntem. Nanq; si (quod Dij omen auertant) vinci illum

Ab alienis periculis.

A tenuitate auxilij.

lum contigerit, victum merito aduersis fatis hostes irridebunt, & sui magis, quod in alienis locis eum hominum numerum duxisset, qui vix domi esset tutus. Victorem modica laus, minora manent præmia. Sed mittenda alius auxilia nouo consilij genere hortatur, tenendum domi Scanderbegum, habendam ciuium rationem, habendam multitudinis inconditæ, quæ ægre alterius imperium sit passura. En eò iam vertitur omnis disputatio nostra Principes (vt nunc dicebam) vt aut denegetur omne penitus auxilium regi, aut alium vos animum induatis. Mittemus scilicet Hungaris præclara hæc belli præsidia sine Scanderbego, in cuius nomine solo plus est illis præsidij futurum, quam si omnes secum nos habeant cum coniugibus, liberisq; nostris, quem præcipue inuitant omnes, quem singuli exposcunt. Mittamus igitur, si quisquam est qui proficisci velit. Non potestis ciues in ocio sine Scanderbego diem vnum trahere. Poterit armatus miles aliena sequi auspicia? Non domus, non patria tuta sine eo videtur vobis, tutus erit in alieno solo miles procul ab assueto Imperatore? Quid igitur agendum? abhorrent Hungariam copiæ vestræ sine Scanderbego. Vos patriæ amor ac ciuium beneuolentia mordet. Illud non vultis, hoc non potestis Principes, Oportet itaque vos aliter animatos esse, si Vladislai desiderium non respuitis. Ego & maximum delectum, quo celerrime fieri potest modo, habendum censeo, & propositi belli occasionem suscipiendam, neq; formidandum cuipiam de patriæ statu, quum alijs nunc Ottomanum imperium distineatur curis. Victoriam præterea indubiam ex huius prælij euentu, quis non audacter spondeat sibi? nisi cui suum ita edoctum ingenium pauorem facit. De Scanderbego vero id vnum nemo vestrum negauerit, facilius vos inuenturos virum, qui ciuibus vestris in pace, & iure reddendo, quam ferrum tenētibus militibus, præsit. Sed ne ad hoc magnifica tantum verba attulisse videar vobis, ecce cum quinq; millibus armatorum me ipsum Hungarico bello, pro Christi fide in primis, & vestra omniū, ac Scanderbegi dignitate offero, & si ita res ferat, deuoueo. Mutauit repente omniū animos cū acris Pauli oratio, & liberalis promissa opera, tum magna viri autoritas apud omnes Epiri principes, & Scanderbegum præcipue, qui & ipse omnium primus in eam sententiam discedens, laudare tunc palàm eum de omni acta vita, & vnū illa die vere pro decore omnium loquutum, fœlicem dictitans rem Albanam, si multos eius propositi principes haberet. Erat hic Paulus (vt retulimus) tunc Epiri non ignobilis, neq; pœnitendarum virium regulus, religionis præterea, exactiori quodā inter cæteros cultu, maximo in honore apud omnes, præclara illa familia ortus, ex qua tot bellicosissimi duces processere, Nicolaus præsertim Pauli filius, qui in bellica laude paternos auitosq; honores longe superauit. Huius extat adhuc inuictæ virtutis, ac nō mortalis (vt ita dicam)

(A persona Scanderbegi non prostituenda periculo.)

(A præsidijs sine Scanderbego infirmis.)

(Pauli Duchagini pietas & liberalis promissio.)

(Pauli Duchagini dotes.)

(Nicolai Duchagini celebre factum.)

cam) dexteræ monumentum illud in Peneropoli vrbe Thraciæ, quæ nunc vulgo Præserem ab incolis dicitur, vbi affixæ reliquiæ hostilis scuti, quod in prælio quodam recenti hominum memoria eodem gladij ictu ita transuersum secuit, vt & pugnantis barbari manum, inutilem deinceps bello reddiderit. Non ab re visum est hoc loco parumper à propositi negocij tenore diuertisse, vt & patrem laudatiorem in filio ostenderem, & tam insigne viri facinus edaci obliuione, ac ingrato silentio non aboleretur. De Hungaricis rebus cura omnis, ac potestas ad Castriotum delata, ageret, iuberetque omnia, quæ è sua, generisque Epirensis dignitate, vtilitateque censeret. Qui ne diutius Vladislai desiderium in ea rerum necessitate remoraretur, antequam edictum aliquod de habendo delectu proposuisset, regium nuncium traditis huiusce generis literis, mox à se dimittit, maximis itineribus proficisci iubet.

Hungaricæ res Scanderbego ad consultandum commissæ.

Forma literarũ & responsio Scanderbegi ad regem Vladislaum.

Scanderbegus Epirensium princeps, Vladislao Hungariæ ac Poloniæ Regi, S.P.D. Accepi literas tuas lætitia, desiderioque pari, Inuictissime Regum, quas quum in maxima ducum meorum frequentia legi iussissem, ne-

mo omnium est auditus, qui tam iusti belli occasionem à te oblatam, non vltro adeundam censeret. Ita & publice omnes, & priuatim singuli dicere, gratius quicquam hodie à Dijs immortalibus sibi tribui nõ potuisse, quam vt & optimum regem aliquo sibi non ingratorũ animorum officio deuincirent, & rei Christianæ simul tam oportunam operam præstarent. Gauisus sum maxime ipse in ea meorũ voluntate, tum tua in primis, tum communi causa, quum ita animatos pro Christi fide, & affectos tibi milites nostros, & omnium generum ordines, vel sine vlla adhortatiõe mea viderim,

quanquam

quanquam quis nisi Dijs pariter & hominibus inuisus tam iustißimum bellum recusauerit, vt nullus sit religionis pudor, nulla communis periculi ratio, pro eo rege, ad quem, quod regnamus Christiani, quod viuimus, quod spiramus, quod loquimur, vnice referre & possumus & debemus. Quis nõ arma libens sumpserit? & in apertum etiam ruat discrimen pro Hungariæ populis, quibus tanto malo sanguineq́, per omnes ætates Christianæ salutis defensio stetit, qui vel ab ipsis prope incunabulis æterni hostium nostrorũ hostes, Christianæ sese dignitati iam inde deuouerunt. Vtinam vellet Deus Opt. Max. Vladislae, vt possem ipse ad hoc præclarum bellum tibi tantum afferre virium, quantum sum animi & cupiditatis allaturus, nõ iaceret diutius fortasse in eo squalore Europa, ab impio oppressa Amurathe: non velut piaculo quodam aliorum fumarent toties Hungarico cruore Basilienses ac Varnenses campi, & Epirotico sanguine omnis Macedoniæ angulus. Perijmus iam omnes, dum quisq; sibi se tantũ natum existimat. Sed quid nunc ipse mecum has inutiles querelas iacto, & nequicquam conqueror? Profecto neq; virium me mearum pœnitet omnino, neq; si secundis Dijs acies tecum mihi ad tam fœlix bellum coniungere licuerit, fortunæ nostræ Christianum nomen (vt arbitror) vnquam pœnitebit. Ad ea nanq; 15. millia militum, quæ in Macedoniæ finibus nuper Alybassam fuderunt, totidem adijcere in animo est. Cum quibus quamprimũ integrum fuerit ad vos iter arripiam, signa tua in omnem euentum secuturus. Vale. Ex Croia, pride Nonas Sextiles, M.CCCCXLIII.

Scanderbeg operam suam offert Vladislao.

Basilienses à Basilia aliâs dicta Baltia. Vide Pli. lib. 4. ca. 13. de insulis Ponti.

Datis ad Regem literis, ipse toto animo ad delectũ faciendũ se conuertit. Copias quas contra Alybassam habuerat, primũ omnium iubet instaurari, multi integri quoque abstinere ab eius belli apparatu, nihil prohibiti ab ipso, ita neq; inutili alicuius, & omni voluntariorum opera vsurum se ad eam rem statuerat. Decreto inde per prouinciam interposito, mox decem millia hominum scripta. Paulus quem nuper in concilio verbis declarauerat animum, factis tunc pulcherrime aperuit. Nam procedens inter primos, quinq; millia lectißimorum militum, seq́ cum illis Scanderbego tradidit. Tunc domesticis rebus, ac prouincialium negocijs prius compositis, omni recensito exercitu, Castriotus ordines distinguit, ac diuisis, vt operepretium videbatur legionibus, suos quibusque ductores dicit, velut iam inde bellum Hungaricum esset auspicandum. Deinde pro victoria supplicationes ab omnibus factæ. Nunquã ab Epirotico bellicosiori magis, quam religiosiori populo tot precibus Deus fatigatus. Ita ab ituro extra patriam milite, nullis votis pro reditu parsum. Sic diuinis humanisq́ rebus rite peractis, abstractus à patria miles, alium iam sibi animum induerat. Sola Hungarici belli, sola assueti, ac fœdi nuper in sanguine hostis species ante oculos obuersabatur. Magno itaque gaudio iam Mysiæ fines intrabat signifer.

Scanderbeg conscribit exercitum Hungaro auxiliaturus.

Supplicationes factæ pro victoria.

Irato Deo pugnare contra Turcam.

gnifer, quando vel fortuna immitis, vel immotus fatorum ordo, vel supplicio quidem propior apud superos sordium Christianorum indignitas, vnius hominis perfidiam excitet ad ea omnia impedienda, turbandaq́ʒ, & simul perpetuos Hungaris luctus, ac tam insignem cladem nomini Christiano infligendam. Erat hic Georgius Vuchouichius, de quo sæpius mentio facta nobis est, tum eius prouinciæ princeps Despotes Seruiæ vulgo dictus, ita sumpto vocabulo, vir (si quicquam ista ad bonos mores prodessent) & corporis decore, ac maiestate oris non vulgari, facundia vero, ac sermonis grauitate, si quis alius venerabilis, familia nobili, vetustißimaq́ʒ, ætate quidem prouecta. Religionis autem & fidei (ne id scelerum eius omittamus) neglector, vt nullus fermè deorum cultus in perniciosißimo hominis caderet ingenio, æque & Christiana præcepta, & Macomethi leges spernebat. Semel quum diu post hoc Varnense prælium nonagenarius senex, Meumethem fugiens, in Hungariam ad auxilia petenda venisset, agenti multa secum de Christi fide, Joanni illi Capistrano respondisse fertur, Laqueo citius vitam finire persuaderi sibi posse, quàm imbutas patrum traditiones relinquere: sicq́ʒ abijsse è conspectu iterantem sæpius, malle se à ciuibus suis infœlicem principem, quam delirum senem dici. Js igitur Turcarum tunc enixe partes fouebat, tum ob collocatam in matrimonium Amurathi Cathagusinam filiam, tum propter odium in Hungaros, Joannem præsertim Transiluanum. Cuius quum opera olim (vt in liberatione Scanderbegi supra retulimus) contra Amurathem adiutus esset, & in regnum restitutus, quædam Seruiæ oppida, quæ Hunniades in virtutis mercedem retinuerat, non reddita sibi, æquo animo perferre non poterat. Quare audito Hungarici belli apparatu, & Scanderbegi aduentu, transitus ei omnes, vias & itinera præclusit. Conatus est nequicquam Scanderbegus monere per nuncios Despotem, & lenioribus verbis agere, ne maleficio præoccuparet se, quando nulla subesset iniuriæ causa, & hostem vellet ex amico, vicinoq́ʒ simul, & totius Hungariæ, & Epirotica in se arma sollicitare, à tergo, à fronte hostem omni tempore habiturum, nisi nunc ad se cum Vladislai copijs iungendum, liber legionibus suis pateret aditus, ne patiatur grauem aliquam iacturam rei Christianæ, quæ & se pariter cum omni imperio exhauriat. Dum tantum filiæ eum amor Amurathi conciliat, satis & generi perfidiam, & Hungarorum beneficia expertum. Quum nihil prodessent hæc apud perditum hominem, neque vllam nisi in armis spem erumpendi cerneret Castriotus, quamuis molestum erat, & periculosum, videbatur iam inde belli labores ordiri, qui recentes suorum vires aduersus regium seruabat exercitum, viam tamē ferro aperire si posset, pulchrius est visum. Dum sic in Mysiæ finibus irritatus Epirensis exercitus per multa incōmoda moram trahit,

Georgius Vuchouichius atheos. Pernicies Hungariæ.

Ioannes Capistranus.

Ioannes Trāsiluanus.

& Scan-

& Scanderbegi iter Despotes tardat magis quam impedit. Erupisset enim tandem, quamuis non incruento milite, & vicisset omnia pertinax ducis virtus. Vladislaus interim tum literis Scanderbegi erectus, tum magis fato trahente ductus Valachia transmissa, Danubioq; superato, cum copijs Valachia. Christianis Varnam attigerat, vt inde per plana locorũ itinere faciliori Varna. in Romaniam signis infestis pergeret: campestris is locus est in Mysiæ finibus ab alia parte situs, nobilis iamdiu tot exercituum strage, & inuisum Romania.

vel fortißimis bellatoribus solum. Amurathem tamen cum hostilibus copijs, interim Hungarus alacribus animis, & ingẽti cupiditate expectabat, nullo loco satis temporeue detrectaturus pugnam, vbi hostis facultas adesset. Turcarum exercitus segnior aliquantulum, præter spem omnium Christianis occurrit: nam quum Amurathi Græcorum, & suorum etiam, qui in Europa manebant, fides suspecta esset, exercitum ex Asiatico milite cõparauerat: sed quia claßis Romana, Philippiq; freti traijciendi spem abstulerat, diu inops animi trepidabat, magisq; consulebat, donec Christiani quidam (si vera est fama) ea Ottomanum cura exoluere, polliciti nauibus suis, accepta mercede, copias in Europam transportare, sicq; in angusto quodam loco, quod inter Propontidem, & Euxinum pelagus spacij interiacet, Europam ab Asia discriminans, Asianus transuectus est, aureo nummo à singulis vectori tradito, centum millia fuisse ferunt. Quum tam immensis copijs Amurathem aduentare fama præmonuisset, Vladislaus, cæteriq; auxiliarij principes de fuga agere cum suis cœperunt, & dum integrum esset, consulendum saluti omnium, barbaro cum ea multitudine venienti, sine maxima totius exercitus pernicie occurri non posse. Vnius

Propontis. Vide Pli. lib. 4. c. 12.
Euxinum pelagus.
Aduentus Amurathis in Europam centum millibus

 tamen

Hunniadis magnanimitas.

Nota: Turcas semper plus nominis quàm virium adferre ad bellum.

tamen Hunniadis sententia vicit, qui per maximum contemptum hostis, omnem ex suorum animis fugæ memoriam aboleuit, quum expertum se toties Turcas diceret: Plus nominis semper, quam virium ad bellum afferre consueße, demptoq; eo nominis fulgore, fœminas certe fore, atque longo interuallo Hungaris impares. Expectatus itaque hostis est, quo viso, Hunniadem, qui cæterorum prius arguerat timorem, præsenti tamen re & periculo perculsum, fugam suasiße regi ferunt. Multaq; hic de illo sinistre vulgata sunt facta, & quod in ipso pugnæ ardore, dum Vladislaus fermè victoriam è manibus Amurathi extorsisset, cum decem suorum millibus aufugisset, nonnulli ausi sunt affirmare. Ego in re tam incerta maluerim sequi illorum sententiam, qui nunciy postea, & reliquiæ eius cladis ad Scanderbegum in Macedoniam venêre. Hunniadem æque visas ac auditas Turcarum copias contempsiße, in bello pari animo ac virtute vsum, primoq; ferme impetu Europæ atq; Asiæ præfectos maxima edita strage, in fugam conuertiße, eosq; terga hostium cædendo late insecutum, donec ex alia parte Vladislaus spreto Joannis consilio, qui illum è castris egredi prohibuerat, nisi se cum victoria reuersum vidißet, tum suorum quorundam funesta adhortatione impulsus, qui dicerent Ioannem regis gloriæ inuidiße, & idcirco ab eo in castris relictum, vt omnis victoriæ laus apud se foret, tamen ob ætatem impatiens. Adolescens enim erat castris infœlici auspicio egressus, in Amurathis cohortem impetu alacriter facto, aliquandiu circa munimenta hostiū acrius quàm cautius dimicans obtruncatus est, caput eius hasta infixum, visumq;, tum desperatam iam victoriam Turcis restituit, tum Hungaros, Hunniademq; hostium tergo instantem, terga dare mutata fortuna coëgit. Fugientem eum postea in Seruiam, Georgius cepit, fœdeq; in vincula coniectum, non prius dimisit, quàm illa, quæ diximus, imperij sui oppida habuit. Hic euentus fuit tam memorabilis belli, quod victoris certe quam victi maiori emptum sanguine perhibetur. Quamobrem Amurathem post exhausta iam hæc pericula mœstiorem visum, obiurgatum à suis dixiße ferunt: Nollem sæpe ita vincere, poterunt merito me equidem conqueri semper Christiani de Despotis perfidia, qui Epirotica auxilia è prælio subtraxit. Vt nulla enim futura fuerit tot millium hominum opera, quid non excellens præstitißet? Quam non traxißet belli fortunam à Scanderbego, adiuta Hunniadis virtus? Quid eo præterea pulchrius spectaculum vlla vidißet ætas? Fortißimi milites ambo quando opus erat, idemq; optimi imperatores: Virium vi maxima, vigore animorum pares. Fœlicior hic noster bellator, fortunæq; maiori afflatu semper vsus, vt ex omni deinceps vitæ tenore apparuit. Prouectior Hunniades, & militia, & ætate iunior: hic prælia licet pauciora, secundo tamen omnia fecerat euentu, singulari certamine non minus quàm ordinario

Vladislaus occiditur spreto Hunniadis consilio.

nario Marte assuetus, & fœlix. Militum animis accepti ambo, sed lætiori ingenio Scanderbegus, Hungaricum ille ac Valachum militem nunquam fermè mutauit. Hic Italorum opera frequenter vsus in rebus gerendis, & eorum consilijs armorumq́; vsu delectatus. Hostem nisi barbaricum non noui Hun niades. Castriotus ex Italo bello, & Neapolitani regni liberatione non minus fermè, quàm ex barbaricis triumphis nominis sibi & gloriæ vendicauit. Postquam fama Christianæ cladis iam vbique peruagata est, & Hungarorum exercitum fusum, deletumq́;, Scanderbego adhuc in Mysiæ finibus degenti, nunciatum est, dolore penè confectus, multaq́; diu voluens animo, iam conuersis signis abire constituit. Ne tamen inultus ex omni parte foret dolor, & Georgij perfidiam aliqua vlcisceretur re, mox infesto exercitu, Despoticum & hostilem agrum irrumpens, lateq́; depopulatus, omnia igni, ferroq́; absumpsit. Reuertenti in Epirum, paßim Hungari, Poloniq́;, qui ex ea superfuerant clade, vt quosq́; fuga fortunaq́; sua contulerat, occurrebant, quos liberaliter habitos, cultosq́;, & vt in calamitate tali pecunijs, ac multorum cibarijs dierum adiutos, nauigijs imposuit, qui Ragusium transportati inde in Hungariam reuersi sunt.

Castriotus cladem Hungaricam ægre ferens, agrum Despoticum diripit atque incendit.

Scanderbegi humanitas erga reliquias cladis Varnensis.

MARINI BARLETII DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI, LIBER TERTIVS.

Amurathes sollicitatus à suis, vt bellũ Scanderbego inferret, pacẽ ab eo literis fraudulenter doloséq; frustra petit.

MVRATHES *Hungarico exercitu deleto, neque victoriam est vlla ex parte, neque arridentem fortunam prosecutus, ita vt diminuti potius ex eo belli euentu, quam aucti animi eius viderentur, & tot vno tempore clades alia super aliam, abstinere tam victores ab omnis belli cupidine cogebant. De Epiroticis itaq; rebus, quæ dilatæ fuerant, eo consilio, ne duplici onere res Ottomanæ aggrauatæ essent, nihil actum est omnino: interrupit tamen omnia, accenditq; sopitos, & veluti oblitos iam iniuriarum animos, recentibus irarum stimulis, nouus ac frequens nuncius, nunc à Despote, nunc à Macedoniæ finibus, hostilibus undiq; armis, atq; Scanderbegi exercitu omnia deleta, desertaq; ferebantur. Iam non agrorum, non villarum esse, non cæterarum rerum vestigia, cuncta ferro absumpta, incendioq; arsisse, agrestes trucidatos, nisi quos fuga seruauerat, Christianum exercitum præter subitaneas quasdam, & leues excursiones iam bis totis signis impune irrupisse, & tantum abactum prædæ, agrestisq; patrimonij, quod ex ea sola pecunia commode sit Castriotus Ottomanum longo bello pulsaturus. Res Christianorum florere indies magis, ociosos agrestes, nunquam culturam agrorum omissam, omnium rerum illis affatim copiam exhiberi, se præter hostem assiduũ, famem quoq; iamiam imminen-*

imminentem timere, quia tot excursionibus sementem facere prohibiti sint. Georgius quoque querelis cuncta repleuerat, & generis auxilium implorauerat, se desperatis fermè rebus Turcarum non defuisse, eorumq; pericula suo discrimine & sanguine propulsasse, quibus vix ope deorũ omnium consuli potuisset, & imminens exitium Ottomano imperio, imperij sui corpore protexisse, Epiroticas copias diutius translato in se bello, de Hungaris ab altera Mysiæ parte expectantibus iungerentur, maximis prouincialium incommodis sustinuisse, arcuisseq;, ac corpora suorum pro munimentis Scanderbego opposuisse. Cogitaret in quo statu res Turcarum nunc, nisi Epirotica auxilia Hungarico bello eius diligentia fuissent subtracta, quando solæ Vladislai copiæ tam cruentam sibi victoriam fecerint: nunc se quod miseratus fuerit eius fortunam ad Hungarorum odia, veteresq; simultates Scanderbegi quoque, & vicinorum in se omnium arma concitasse, pœnamq; immerito eius beneficij luere, Scanderbegum non Amurathem victorem videri ex Hungarico prælio, ita composito agmine nunc suis, nunc eorum finibus insultare, nihil iam se vsquam præter omnia hostilia aspicere. Medium quodammodo inter Hungaros, Epirotasq; bellicosissimos populos imparem fore eorum viribus, ni gener curam eius susciperet, quem ipse in angustissimis rebus tanto beneficio praoccupasset. Mouerunt maxime omnes tum prouincialium querelæ, tum Despotis recens meritum, Scanderbegi præterea vires tunc opprimendas, & opprimi tutius posse rebantur, ne sensim per ruinas illas agrorum, & tot oppidanorum vexationes, totius vendicandæ Macedoniæ occasionem quæreret. Odium eius in se, ac efferatam rabiem satis ex eo nuper percipi potuisse omnes dicebant, quod omni fermè præsidio prouinciam exhauserit, & vacua omnia custode reliquerit, vt ad eorum nomen delendum Vladislao cum copijs suis præsto esset. Ni cito reprimatur ea ferocia, cæterorum Christianorum continuo arma in se sollicitaturum. Proprior itaque ad bellum erat Amurathes, & è vestigio delectum, armaq; iussisset: sed quia tum magna ex parte militaris ætas Hungarico bello exhausta erat, & Alybassæ fortuna recentis adhuc cladis memoriam refricabat, tum quia iam senior ipse in quiete reliquum vitæ tempus transigere cupiebat, tam vanum quam nouum consilij genus est meditatus, quo notis artibus, ac fœlici toties apud alios mendacio, captaret hominẽ, quem armis superare non posset. Non extraneum me equidem fore duxi, neq; ingratum forsan legentium animis, characterem literarum Ottomani hoc loco contexuisse, quibus Scanderbegi ingenium sollicitare, & in omnes partes versare conatus est. Georgius Despotes.

Amurathes Ottomanus Turcarum princeps, atque Orientis Imperator,

tor,

Literæ Amurathis Ottomani ad Scãderbegum.

tor, Scanderbego alumno ingratißimo, nullam salutem D. Officia, quibus te ornarem omni tempore, dum apud me ageres, nunquam defuerunt

mihi, Scanderbege hominum ingratißime. Verba nunc quibus alloquar, desunt, ita multiplici tu scelere perfidiaq́, animum meum offendisti, læsisti dignitatem, vt quo sim genere orationis apud te præsertim domesticum vsurus, nec consilium, nec modus suppeditet. Neque enim vel atrocior sermo, demoliturus est ferox suapte natura ingenium, vel mitiori tu dignus oratione, qui feritatem omnem longe superasti, & ne quam mei irritandi omitteres, eo es nuper amentiæ progressus, vt vel propria incommoda, & ciuium tuorum salutem, Hungaricis contra me sumptis armis posthabueris. Piget proloqui alia, & velut vulnera quædam attingere, si modo obliuisci vnquam pateretur animus, vel silentio tegendæ forent tot nefariæ tuæ fraudes, & ingratißimi animi exempla. Monendum tamen aliquando, licet sero fortasse duxi, ne ea te ferocia præpropere cum tuo isto funesto imperio præcipitem agat, & tunc diutini huius erroris confeßionem exhibere velis, quum iam nullam tibi opem desperatis rebus omnibus reliquam feceris. Satis tot tuas hucusque iniurias pertulimus: sat multis Ottomanum imperium contumelijs laceßisti, & tot ad mala patientem me satis præstiti. Impune tibi proditus ille in Hungaria exercitus ceßisse existimas? Impune tot direpta in Epiro à corpore imperij mei oppida, & cæsa præsidia? impune & hæc (recentiora loquor) cessura credis? deletum Alybassæ exercitum, tot agrorum vastationes & incendia? nouiterq́ adiutos, quantum in te fuit, Hungarici belli tumultus, ac Georgij soceri, quod te abstinere ab imperij sui limitibus voluisset, late depopulatus ager

Catalogus malorũ, quæ Scanderbeg intulit Turcę.

tus ager

tus ager? Resipiscas tandem aliquando improbe, neque expectes diutius quorsum sit hæc indignatio mea eruptura. Ne leuiuscula hæc secundarum rerum incrementa, eo stolidum desiderium prouehant, & acuant libidinem, vt miserabilior postea fortuna tua, vel infenso cuiquam atq; ipsi mihi miserationem commouere queat. Memineris aliquando (si quid iam residet in perdito ingenio humanitatis) meorum officiorum, ne tam male in te locata longius deplorem. Quamuis non ciuilis sit animi, commemorare ea, quæ in aliquem liberaliter contuleris: ingratissimi tamen est, præteritorum meritorum sic facile obliuisci potuisse. Quare non possum non dolere hoc loco sortem tuam Scanderbege, & miseratione quadam affici rerum tuarum. Vt enim omittam animæ salutem (id quod tu ad extremum perditus homo pro nihilo habes) vt spretas Macomethi leges, & contemptum à te diuinum Prophetam, præ Christianis superstitionibus taceam. Quid eorum, quæ magis cæca hominum ingenia delectant, defuit vnquam à me tibi, hasce pauperis regni tui sordes tanti hodie æstimanti? An arma, an equi, an longus seruorum ordo, an pecuniarum, rerumq; cæterarum superfluentia, quæ omnem ætatem solent allicere, an exercendæ virtutis, & totius gloriæ materia tibi deerat? An domi militiaq; negatæ dignitates, præfecturæ, & cuiusuis generis pares tuæ ætati honores, in aula demum quis te vnquam charior mihi? quæ acceptior indoles non peregrina tantum, sed magis intima domesticaq; vnquam fuit? Qua diligentia, institutioneq; infantem fermè ad me delatum, educare curaui, & bonis artibus, ac optimis moribus alui, auxiq; crescentem indies virtutem, tum præmijs, tum omnimodis laudibus, & ita bellico decore (quo nihil pulchrius est in rebus humanis) omni tempore exornaui, vt nullo certaminis genere, vel notior apud me miles, vel dux clarior haberetur. Pro hisce tu beneficijs eum te exhibes hodie Scanderbege, vt non modo non quem putâram virum, sed pestem quandam intra parietes meos aluisse videar. Sed age patriæ te amor sollicitabat, quam si à me petisses, negaturus ne tibi eram, quum iam toties, si meminisse potes, vltro eam tibi promiserim? Maluisti tu tamen eam per maleficium ipse, quam à me beneficio habere. Habeas igitur Dijs approbantibus, neque me reprobante, & profecto qua sum animi clementia erga quoscunque mihi aliquo tempore familiares, & cognitos, omnium nunc ipse tibi veniam trado, non tuo præsenti merito, quod nullum est, sed quia & in hoc publico odio, tum priuatim in te collati officij, tum præstitæ tuæ olim in rebus meis fidei libet meminisse, quandoquidem multo diuturnius tempus fuit, in quo seruiuisti, quam in quo offendisti. Croiam & regnum paternum tibi, licet nefaria fraude vendicaris, concedimus ea lege, vt cætera Epiri oppida, quæ nullo ad te iure pertinent, sed virtute ipse quondam mihi, ac belli fortuna quæsiui, vl-

Turca ingratitudinis accusat Scanderbegum.

Macomethi leges.

tro restituas. Myssorum res socero meo incorruptas, quoad magis fieri potest, quamprimum reddas, & catera, quæ absunt, æstimata pecunia rependas. Deincepsq; in omne tempus, tam eum, quem nos amicum habuerimus, violari à te, quàm hostes meos aliqua iuuare opera, nefarium censeas. Sic & Turcarum odia effugies in perpetuum, & idem erit apud me tibi amoris, & beneuolentiæ locus, qui antea fuit, nisi malueris malo edoctus tuo, tum pœnitentiæ frustra locũ quærere, cum audacia istac tua & ferocia me præsentem implacabilem vltorem habeat. Nosti iam vires meas, nosti exercitus robur. Habes ante oculos Hungaricæ fortunæ non leue documentum, quare longiori admonitione non indiges. Cæterum quicquid es ipse facturus, scribere te ad summum velim. Poteris etiam cum Ayradino nostro coram agere, homine & certo, & fideli, à quo & alia plura audies, quæ non sunt literis commissa. Vale, si sapis. Ex Adrinopoli 17. Kalen. Iulij, à generatione Iesu M. CCCCXLIIII.

Ayradinus.

Inanes literæ.

Inanibus literis fides non habita à Scanderbego, sed spretæ æque cum ipso autore sunt. Non defuerunt tamen, qui dicerent, à præsenti Amurathis consilio, dolum omnem abfuisse, necessarioq; id timori ascriberent: coactum tyrannum ad hasce pacis conditiones propter Hungaricum metum, & grauiorem iam senectam deuolutam fuisse. Meumethis quoq; filij ætatem imperij oneribus imparem, sollicitudinem patris intendisse. Scanderbegi præterea vires ex recenti illa Alybassæ clade metiri, simulq; fidem tot Epiri populorm in illum, ac gratiam eius apud Christianos principes indies crescentem, vereri, mentiri tamen illum, dum restitui sibi oppida illa, & Epiri partem, dum refici damna sociorum à Scanderbego dissimulato pauore petit: multa proposuisse iniqua, vt aliqua æqua ferat: eam habiturum pacem, eas conditiones subiturum, quas dederit Castriotus: neque de amissa iam Epiri possessione, aut Mysiorum rebus mentionem facturum amplius, dummodo ab armis abstineat Epirensis. Componi autem eo modo cum Ottomano, & inducias aliquas fieri, nec inutile, nec indecorum fore, quum ipse præsertim prior ad hoc inuitasset, & alioquin ad multas prouincialium commoditates id facere, bellorũ euentus incertissimos esse, stolide arma paci præponi, non fidendum fœlicibus primordijs fortunæ, & Hungaros plura quam se aduersus Ottomanum fœlicia prælia gessisse, nunc tamen recenti illa obrutos clade ingentia damna frustra recensere. Occupandum potius hostis animum beneficio aliquo, quam irritandum longius, si pax ab eo vltro quæsita spernatur. Scanderbegus tamen in ea paucorum sententia (licet & vera aliqua dicerentur) improbare audacter eorum consilia, conquieriq; quod Ottomanas artes Epirotica gens omniũ vltima, maximo suo malo scitura foret, Amurathes inanes literas, inaniorem quæ sibi haberetur, fidem inuenisse, spectatorem Ayradinum

Per Epirensem Scanderbegum intelligit.

Non fidendũ fortunæ primordijs.

dinum apud stolida ingenia suorum oratorem censeri, & caduceatorem missum, adhuc & si nihil eorum timeatur, & omnia sint propiora vero, quid tantæ leuitatis esset, quam hosti magis etiam, quam rebus suis credere, & ab aliena fortuna, belli, pacisq; consilia mutare, quum à sua possent: Fateri se, & Amurathem effœta iam ætate, & Turcarum perniciem, in Varnensi prælio, & alia, quæ ad deponēda tunc barbarorum arma maxime inuitent, sed nunquid ea ad deprimendos Epiri animos proficerent, vel tollendos magis? An ad eas pacis conditiones subeundas, quas victus hostis, victoribus offerre audeat? Neq; momentum fieri, quod admittendas quasdam, respuendas alias dicerent, vtroq; modo fœdissimam pacem futuram, neq; effici posse, vt Ottomanus pauorem animorum & diffidentiam eorum non cognosceret. Agerentur tamen, quieturum crederent aliquantisper Amurathem, dum nondum omnino sedatos Hungaricæ cladis tumultus, & exorientes iam ignes extinguat, pace interim sua gauisuros Epirotas, quousq; plenis viribus, totoq; bello in eos verso, nequicquam violatum fœdus prætendentes opprimat, neq; tamen eam esse ætatem Ottomani, quæ adhuc ad bella gerenda non sufficeret, consilium spectari in Imperatore, non manum, prudentiamq; ducum se magis, quam promptam bello dexteram, ac stultam, infœlicemq; temeritatem semper timere consuesse. Manere in effœto corpore vegetum ingenium, hostilesq; spiritus, sed & si nulla esset Amurathis opera, non hostem sibi ideo defuturum. Breue præterea commodum pacis, cum morti propiori sene fieri posse, erupturum in maiores apparatus ferox Meumethis ingenium. Se igitur pacem, quum arma vtiliora essent: bellum, quum ocium mallent, habituros. Nihil tunc, nisi Turcarum commodis consuli ab Epirensibus, quæ ratio esset expetendæ pacis, quum victoriam in manibus haberent, quum hostis apertam confessionem cernerent? Cur non fortunæ sequerentur afflatus, & oblata vltro fruerentur occasione? Cuius si præteruolasset opportunitas, omissam postea, nequicquam sint dolituri. Turpe tum de pace fieri mentionem, quum vix vulnera ex recenti illo Alybassæ prælio coaluerint viris. Recuperarent prius auorum sedes, & tot populorum suorum libertatem vindicarent. Tum demum pacis consilia honorifice, vel proponi, vel admitti posse. Adeóne Vladislai clades tam insigne illis documentum pauoris dedisset, vt magis Epirotarum animos, quam Hungarorū ea belli fortuna ab armis alienasset? (ferebantur nanq; incertæ quædam vulgi voces, Hunniadem ad delendam illam Varnensem ignominiam, animum conuertisse, & tacite de instaurando exercitu cogitare) Commoti sunt maxime ex eo omnium animi. In hoc igitur, sicut & in alijs rebus, obtemperatum Scanderbego, quin pœnitebat homines aliquid esse eloquutos, quod ipse non probaret, ne cuius belli consilia secuti essent, ea in vlla rerum suarum fortuna aspernari viderentur.

Consilium in Imperatore spectandum, non manus.

Castriotus itaq; primum omnium Ottomani nuncio ad se vocato, pluribus cum eo egit, nunc omni teste semoto, nunc palam suorum audiente concione multa, tum publicarum, tum domesticarum cladium enumeratione de Amurathis perfidia est conquestus. Dehinc illo perbenigne habito, lautißimeq; per aliquot dies accepto, & pari animo, fiduciaq; (ne timoris alicuius sibi ipse conscius exploratori, quem putabat, videretur) ducto per ocium secum ad munimenta singula, & militum stationes visendas, ac omnem castrorum formam contemplandam, cum huiusmodi sententiæ literis illum à se dimisit.

Responsio Scanderbegi ad epistolas Amurathis.

Athleta Christi Georgius Castriotus, aliâs Scanderbegus, Epirotarum princeps, Amurathi Ottomano Turcarum principi S. D. Superasti olim tu me (vt scribis) multiplici genere officiorum, ego te hodie modestia, & linguæ temperamento vincam. Neque enim quicquam tam seruilis ingenij esse puto, quam vel apud infestißimum hostem ea fœditate sermonis, & petulantia dicendi, abstinere nõ potuisse. Quare & literas tuas, & nuncium æquo animo accepimus, vidimusq;, & risum (vt vera fatear) magis excitârunt mihi tuæ literæ, quam mouerunt stomachum, dum vel in ipso statim dicendi ingressu, tantæ ingratitudinis & perfidiæ audes me insimulare, & rursum leniori quodam ingenio ductus, animæ meæ iacturam recenses, miserrimi fati tui ignarus, ac longi erroris studiosus defensor. Denumq; nullo belli iure, ordineq; rerum seruato, imprudenter, ne dicam impudenter, tanquam victor victo multas pacis conditiones proponis, & eas præsertim, quas libere aures vix queant audire. Ego quidem Amurathes, quamuis tot tua maledicta possent, vel patientißimum quemque ad maledicendum armare, concedo tamen aliqua ætati, & liberiori senis ingenio, dolori reliqua, quem difficile est temperare, præsertim quod ipse non iurgijs tecum, conuitijsq;, sed armis, & iusta belli ira certare institui. Quid tamen, quæso Ottomane, ita Deos hominesq; accusas, quasi prior sis à me hostilia passus, non prior intuleris? ita ne necessariam à te defectionem perfidiam appellas? Scelus obijcis mihi, recuperatam ingenio & virtute patriam? Sed age obijcias, nihil enim recuso, vt horum me reum criminum in omnia secula efferas. Officia quoque in me tua, quæ longo ordine recenses, commemorasq;, recordarer & ipse libenter, ni ingentium omnium malorum memoriam, hæc traheret secum cognitio, quæ si forent inuicem compensanda, obrueretur sanè maioribus vndecunq; maleficijs tanta magnitudo tuorum meritorum, reputare tamen ea tecum te ipsum, quam me referente erubescere malo. Miretur sanè illud vnum vnusquisq;, qui sciat, quomodo aut ipse ad ea patienda suffecerim, aut te nõ aliquo tempore tantæ crudelitatis, odiorumq; satietas ceperit. Abstuleras regnum paternum mihi, necaueras fratres, meq; ipsum nihil tale timentem, iampridem nefaria

Vult modestia superior esse.

Diluit obiectionem de scelere & ingratitudine.

ria

riæ morti deuoueras, & nouũ adeò nunc videtur Amurathes, quod tunc non immemor libertatis animus, tantæ seruitutis effugium aliquod conquisisset. Quousq; tandem dominationem tam superbam laturum me putasti? Pertuli tamen multa diutius, neque iugum apud te vllo tempore detrectaui. Pericula publica æque ac priuata, tum vltro ipse, tum iussu tuo adij per omnem ætatem. Serebantur colloquia de te quotidie, & frequens apud me erat de insidijs tuis sermo amicorum. Ego tamen & verbis & factis tuis, fraudem omnem abesse diutius credidi, donec improba sese consilia late aperuerunt. Dißimulaui tunc & ipse, totus in tuas artes versus, quousq; aliqua vendicandæ libertatis occasio affulsisset. Nihil est igitur quod doleas nunc, quum tuo (vt aiunt) perieris exemplo. Parua tamen hæc Ottomane sunt instar eorum, quæ spe ac animi cupiditate concepi. Omitte itaque imposterum acres istos minarum aculeos, & Hungaricæ fortunæ nobis toties subijcere desistas exemplum, suum quisq; animum habet, mi Princeps, suum genium, & nobis ea fortuna, quam Dij dederint, patienter erit ferenda: interim tamen neq; consilia rerũ gerendarum petimus ab hoste, neq; pacem ex te, sed victoriam Dijs propicijs quærimus. Vale. Ex castris nostris, pridie idus Sextiles. M. CCCCXLIIII. Libertas. Victoria.

Quum literas Castrioti inspexisset Ottomanus, & ab Ayradino reliqua eius consilia didicisset, nihil quidem eorum, quæ nunciabantur, læto animo audiuit, sed tum ferox, ac libera viri oratio, tum fiducia ingens, quam nõ ex nihilo conceptam putabat, magis pauorem quendam iniecit, quam irritati eousq; animi indignationem acuit, & difficultatem belli Epirotici iam inde ominatus est Amurathes. Ne tamen suis tunc aliquod trepidationis signum præbere videretur, dixisse ferunt senile mentum sæpius demulcẽtem, ac ridenti similem: Cupis cupis improbe, speciosum aliquod læti nomen. Dabimus, dabimus (mihi crede) aderimus ipsi alumni exequijs, & præsentes iniußi, pompam funeris, maxime rex Albanorum prosequemur, ne vnquam apud inferos ignobili te functum fato conqueri poßis. Hærebat tamen consilium tyranni in ea rerum difficultate. Nam orientes quotidie rumores de Hunniade, & frequentes à perfido Despote nuncij, quem duplici iam insignem proditione, nimis inuidiose fata tanto Christianorum malo eousque perniciosum senem seruauêre, aliò eius animum trahebant, & integrum in Epirum bellum conuertere prohibebant. Ne tamen inulta tum foret omnino, spreti recẽter fœderis iniuria, statuit interim ocium saltem, & pacem turbare Scanderbegi, si tollere nequiret, opportunum maxime ex eo id genus consilij ratus, quod negligentiam quandam ortam apud Christianos ex tot bene gestis rebus audiebat, & Scanderbegum dimisso exercitu, toto milite populabundum, tota die à castris procul intrepide solitum vagari percipiebat. Accersito itaque Ferisio, Negligentia apud Christianos ex rebus bene gestis.

 vno

Ferisius cum 9. millibus mittitur contra Scanderbegum.

vno ex præfectis suis (id erat nomen barbaro viro) & ferocis ingenij, & ad omnia impigro, nouem millia lectißimorum equitum ei tradit, multisq́; oneratum promißis, si voti compos victoriam retulisset, in Epirum,

quo maturius posset, & cautius, vt prius hosti visus, quàm auditus foret, proficisci iubet. Idcirco neque delectum tunc maiorem haberi visum Ottomano, ne vel dispendium esset in mora, vel rumore præeunte, excitatum Christianus consilio adhibito periculum caueret, ac nouas (vt postea docuit euentus) artifici tenderet insidias. Verumenimuero dum hæc ipse tam affirmo audacter de varijs consilijs Amurathis, tum in bellorum externorum cura, tum de ipsa imperij gubernatione, non defuturos multos reor, qui mirentur, de eo hanc nostram ab alijs varietatem sentiendi, & sedulo quærant, vnde in tam alienum opinionis genus mutatus. Quum recens multorum asseuerantium sit memoria (id quod scriptis etiam aliorum posteris testatum licet intueri) seniorem Amurathem mox illo ad Varnam expedito bello, plura tum de incommodis regnantium, tum fortunæ temeritate conquerentem, compositis tamen prius rebus domesticis, ac Meumethe filio maiore natu, sub Calybassæ cura constituto, imperio se penitus abdicasse, & Adrianopoli relicta, in Asiam profectum, ibi pondere omni rerum publicarum omißo, religioni cuidam patrio ritu, retentis paucis secum, eius consilij socijs, se addixisse, neque abscesisse prius, quàm auditus Transiluani ad Sophiam fuerit aduentus, & crebræ populi querelæ eum reuocassent, quum imparem ob ætatem ei oneri Meumethem iactarent, & Calybassæ priuatis sanè auspicijs defutura obsequia militum, & obedientiam in

Sententiæ variant de imperio Amurathis.

am in

am in bello dicerent. Ego quidem miror præcipue, vnde tantus error in re præsertim tam recenti habuerit originem. Neq; enim ita temerarium in eo nonnullorum sermonem, & grauissimorum scriptorum consilium omnino vanum dicere ausim. Vnum tamen illud intrepide possum affirmare, & meo iure cõtendere, & superiores fuisse ex Adrianopoli Amurathis nomine missas literas, & Ferisium, ac plures alios præfectos post tentatam nequicquam pacem, eo decernente, in Epirũ irrupisse, sed non ex eo eius erroris processit vis. Nullus enim temporum cõfunderetur ordo, si ista quoq; ab Amurathe, antequam renunciasset imperio, transacta cõcederemus. Illud profecto quiescere non sinit animũ, quod vel mortem ipsam tyranni ex Epiro in Asiam tam imprudenter video translatam, quo quid vero alienum magis? Quum Croiensem obsidionẽ seniles hausisse spiritus mortalium inficiatur nemo, & extincti ob doloris impatientiam Ottomani laudem, omnis deinde ad Scanderbegum sine variatione retulerit ætas. Legentium tamen æquitas hæc singula si libet, & veri totius similitudinem ex diligenti adinuicem computatione temporum eliciat. Nos interea ad Ferisium reuertamur, qui silenti admodum agmine Macedoniæ fines intrârat, & concepta iam victoriæ præmia, tumido ex tanta spe animo nequicquã impartiebatur, hostem vbiq; circunspectans obibat, omnia prædoni ipse magis, quàm hosti similior, non tamen potuit famam aduentus sui præuenire. Admonitus nanque Scanderbegus de singulis à locorum custodijs, repente (vtpote qui semper agmine ad omnes casus composito ibat) & temporis & loci captata occasione vallem quandam angustam, Mocream appellant, solus barbaro transitus patebat, prior occupat, & armato implet milite. Appropinquabat iam Ferisius, & densiore equorum incessu, oriens puluis, signum iam vicini hostis erat. Nostri eodem silentij tenore expectabant, donec intrantem iam festiue barbarum, & à dumosis syluarum iugis, ac saxorum vndiq; crepidine implicitum equitem conspexêre, tum vnà omnes eruptione facta, insperati sese offerunt hosti. Pedites, quorum mille & quingentorum erat numerus (iam & equitum duo amplius fuêre, sed horum tum ad aliud vtilior seruabatur opera) satis fermè vel loci solius incommodis victum hostem, à tergo, à fronte, à lateribus adoriuntur, cæduntq;. Turcæ nihilo gradu dimoti, quem primo hostis impetu tenuerant, enixe aliquandiu pugnantes retinuerunt, donec victoriæ aliqua spes affuit. Equorum tamen impedimentum maius, quam auxilium erat viris, qui tandem & sibi, & dominis exitio fuêre, ita velut obsessi, plura multo vulnera accipiebant, quàm dabant. Et quum nullum iam periculi effugium appareret, obstinatioribus semper animis ad mortem vsq; ab illis certatum est, omnisq; ferè possessum semel locum moriens occupauit, præter paucos, quos vel fœda vitæ cupido, vel necessarium magis in re consilium,

Computatio temporum.

Aduentus Ferisij cum exercitu in agrũ Albanum, cædes exercitus eius, irruptio Castrioti in agrum hostilem.

Mocrea.

lium,

lium, quum eum stolidæ potius, quam honestæ mortis appetitum sperneret, supplices abiectis armis saluauit, & cõciliauit victori. Capti igitur septingenti sexaginta: occisorum maior pars fuit. Ita barbarus dum ad prædam properat, præda ipse fuit, & lætum præbuit hosti male conceptæ victoriæ documentum. Ferisius cum reliquis copijs, quum interceptam primam suorum aciem, & occupatum interim ea gloriæ materia hostem vidisset, immemor præceptorum Ottomani, & insitæ suopte ingenio ferociæ, statim terga dedit Christiano, maiorem adhuc vim periculi, & numerum hostium in re tam subita, & eo locorum habitu ratus, laudabilius vociferans

Fuga Ferisij cum reliquis copijs.

peritus belli dux aliquos saluare, quam perire omnes, & vbi præsertim velut iumenta, præberent iugulum hosti. Non tulit tamen vel fugam eius incruentam Castrioti eques, sed inhærens semper fugientium tergo, plures moratorum occidit, lateq; secutus est, donec magis lassitudo vires hausit, quàm instandi satietas animum cepit. Ita expeditis omnibus, & fugatis hostibus, sine multis suorum vulneribus, tunc in hostilem agrum toto agmine irrumpens Scanderbegus, assueta prædæ dulcedine, militum desideria expleuit. Ferisij euentum nihilo lætior Mustaphæ fortuna excepit, nam Ottomanus percepta cæde suorum, & auditis Scanderbegi insidijs, quum necessariam, nedum vtilem fugam suorum fuisse videret, & nullum sibi reprehendendi ius in tam opportunis eorum consilijs fortuna faceret, acriori percitus in Scanderbegum ira, neque dies, neque noctes patiens quietis animus, odium omne, & consilium in vnius viri perniciem verterat, ac nihil magis, quam Epirenses campos, vbi tot veterum & recentium in-

Mustapha.

um iniuriarum cupitæ tamdiu vltionis materia adesset, ignara proprij mens mali optabat, ita occulta quædam vis fati timidam suopte ingenio senectutem trahebat. Quia tamen exoluendi doloris propter vulgatos Hungarorum motus, facultas tum omnino non suberat, tenore eodem indignationis Hunniadi gloriosus senex maledicebat, pariterq; minabatur, salutare dictitans Epiroticis rebus, id genus belli Hungarici non semel fuisse. Sed ne inulta iacerent penitus fortissimorum militum corpora, & recens suorum sanguis, præsertim quod ab insidijs vtili priorum exemplo, satis præcaueri posse existimabat, & non vlla hostis virtute, sed locorum iniquitate, victam nuper suorum aciem, ac Ferisij copias dicebat. Mustaphæ præfecto (cuius frequenti postea & infœlici in eis locis opera sæpe vsus est) eius rei curam demandauit. Supplementum ad Ferisij copias habere, & augeri numerum iubet sex millibus additis. Mandat deinde sedulo, ne interiora Epiri loca, vbi statiua hostium, & certius periculum esset, vllo vel consilio, vel bene gerendæ rei spe ductus adiret, fines tantum prouinciæ hostilis deuastaret. Satis gloriæ censere relatum iri, si arbores interim, agerq; Epiroticus ferrum victoris ex aliqua parte sentiat, & igni deuastetur. Monebat ita Ottomanus, quasi prædici possent audientibus, quæ armatis postea essent agenda. Nihil tamen eorum diligens postmodum præfecti cura omisit, quin opportune plura adiecit, situ locorum, & regionis natura inspecta. vt primum enim hostili solo signa sunt illata, ipse aperto nusquam campo digrediens, trecentos equites ad obequitanda & perlustranda late loca singula, ac rimandas insidiarum latebras nihil moratus, præmittit, iussos, vt si quid inuenirent periculi ab hoste, reciperent se mox inter ordines, vel paulatim decepto eo instandi studio, pelli se vsque ad designata loca castrorum paterentur: ita & caute agi, & hostem tacite ad pugnam extractum opprimi posse, ratus, quem neque pauciorem iure timere poterat, neq; numerosiorẽ in re tam subita exciri posse credebat. Quum igitur sollicitus eques singula perlustrasset, & tuta omnia, ac vacua periculo nunciaret, barbarus quatuor equitum millibus secum retentis, specie quadam castrorum, locum ipsum quo cum signis erat moraturus, tum ad prædam conuehendam, tum ad omnem varietatem fortunæ vndecunq; septum, munimentis & armatorum robore firmat. Editior ibi aliquantulum terræ tumulus in collem assurgens, validiora eorum munimenta, ac difficiliorem hosti ascensum faciebat. Sic habita cura castrorum, custodias deinde per quædam montiũ iuga cum certis signis disponit. Tum reliquum equitatum intrepide, ingentem rerum omnium ruinam secum trahentem, in campos hostiles immittit, admonitis prius omnibus per præconẽ, vt qui ad tubæ signum auditũ, cum receptui caneretur, in castra non conuolasset, perinde haberetur atq; hostis. Diripiebatur iam pulcherrimus ager, & sub

Ottomanus gloriosus senex maledicit Hunniadi.

Exercitus Barbari.

barbarico ferro, arbores & sata omnia late cadebant, gemebátq; velut prata, ac fumantia villarum incendia patentia late, vltorẽ aliquem appellare videbantur. Semẽte omni equitis vngula pertusa (autumni nanq; tempus erat) iam inde miseros agricolarũ labores, innoxia tellus frustratura apparebat. Nihil integrum relinquebatur, quod ferro posset igneq; absumi. Vilioris agrestium patrimonij præda abunde superaret, hominũ modica, rarus nanq; ibi cultor, propter hostis vicinitatem habitare audebat, & eorum plures cum coniugibus & liberis, omniq; familia, preciosioriq; peculio, in oppida vicina confugerant, dum sic ferox Barbarus id genus victoriæ, Dijs ipsis infestus sequitur, & nullo fatis digno precio, modo huc, modo illuc excursans, prædæ cupiditate tempus conterit. Castriotus interim, licet serius aliquantulum de his admonitus, cum quatuor equitum millibus, mille peditum, Mocream attigerat, & notas valles adhuc hostili sanguine madentes, lætus miles intrârat, vbi dum assueta vndiq; hospitia tacitus perlustrat, & incerti fermè consilij, hæret in ea solitudine locorum, ac rerũ omnium silentio, ducis animus. Stupentibus omnibus, magnæ vir audaciæ, melioris fortunæ, Epirota quidam, qui manus effugerat barbarorum, multis insignis vulneribus, ac recenti cruore decorus, ante pedes Castrioti stetit, fidem eius appellans, ac feroci omnium animos adhortatione incendens, desolatum agrum, euersa omnia à barbaris, eosq; fusos, & palantes paßim vagari, præda quenq; funesta occupatum, posse de singulis paruo negotio incruentaq; victoria, quod ipsi voluerint suppliciũ sumi. Erecta sunt prima facie tam opportuno nuncio ducis consilia: sed quum diligentius hominem de omni rerum habitu, & castrorũ situ percunctatus esset, Mustapha prudentiam eo ipso admiratus laudare cœpit. Cautius proinde cũ eo hoste agendũ ratus, qui neq; ipse aliquid temere ageret, audiente omni suorum corona.

Castriotus Mocream venit.

Oratio Scanderbegi antequam Mustapham aggrederetur.

Consueui, inquit, ego, milites rebus ipsis dare consilia, nunc ea me ab illis, & vos mecum vnà accipere oportet, quæ & tutiora estis singuli, & honestiora (vt nulla sit vis rationis) vel ex ipso euentu omnium magistro iudicaturi. Populatores audieramus Barbaros sine ordine, sine vllo rerũ respectu, per agros fusos, palantesq; ac omnia magis alia, quam hostem timentes, sicq; me autore sententiæ, & comite, vtili tam proposito cuncti in eos ferrum strinxistis. Nunc oportunus iste viri aduentus, quid noui attulerit consilij nobis, nihil est quod agam vobiscum, illum enim quæ apud hostem agerentur recensentem audistis. Vnum illud negare nemo poterit, si Barbari propositum in castrorum locatione, & tot armatorum præsidijs considerare velitis, non prædonis (vt creditis forte) illũ, sed callidißimi hostis animum aduersus vos gerere intelligetis. Quamobrẽ cautius est vobis (vt arbitror) & consultius contra hostes agendum, quam in prædones acturi videbamini. Abstinendum primo impetu à populatoribus, ne intento duci ex castris

castris prorumpendi simul, & victoriæ materiam præbeamus, vbi dum vagos ipsi vagi insequimur, duplici obruti hoste indigne obteramur. Irru-

endum omni robore in ipsa munimenta castrorum, quæ si pertinax (vt solet) perfregerit virtus, & vel ducem in fugam conuerterit, vel occisi caput reliquis barbarorum turmis poterit offerre (quod Deus optimus maximus nobis præstet) omnia profecto incruentis vobis expedientur. Cætera nanque prædonum manus, tum à suorum auxilijs exclusa, tum à vobis per gradus singulos obsessa, vel mortua, vel viua si malueritis, in potestatem vestram eueniet. Cæterum caueatis commilitones, ne in castris diripendis, sordide vos prædæ cupiditas detineas, quæ sæpe vel victoribus manifesto exemplo iacentis gloriam hostis è manibus per summũ dedecus extorquere consueuit. Cupiditas prædæ sæpe obest.

Assensu militum ingenti, id ducis consilium approbatum. Distincti itaque vt operæ precium videbatur ordines, iam egredientes ex occulta valle copiæ, custodijs barbarorum apertiore campo se ipsas prodebãt, tum manipuli sublati è montibus signum præbuêre castris. Exin perstrepens mox tubarum sonus, disperso per agros ac præda occupato equiti molestior auditus. Reuocati sunt plures, & recepti inter munimenta ante hostis aduentũ. Recipiebantur alij simul, & vicini iam fremitus militis Scãderbegi nomen pauidis auribus inculcabat. Multi exclusi, quos velocior Epirensis in ipsis castrorum portis, onustos præda vulneribus insuper onerabat. Oppugnabantur vndiq; munimenta, disiecta primo fermè impetu impedimenta equorum, & scutatorum præsidia, tumultus ingens intrantium simul & Scanderbeg castra Turcæ inuadit & capit.

 exclu-

exclusorum. Promiscue recepti omnes, plena cuncta hoste, pilorum missiliumq; nullus usus in ea locorum angustia, cominus gladijs res gerebatur, & clauis ferreis quibusdam commodius, breue est teli genus, quo Turcæ, maxime in bello utuntur. Nouum spectaculi genus barbari pugnantis, manu altera gladium, altera prædam exitialem tenentis, ita auidiora sunt Turcarum ingenia, & prædæ cupidiora. Ferocior semper instabat Christianus, urgebatq; undique, & omnia consternatione, cædibusq; replebat, donec desperata in armis salute Mustaphas, qui in tutiori castrorum parte hortator magis aderat quàm pugnator, per eam, quæ à pugnantibus maxime auersa erat, portam, citato equo, terga dedit hosti, tunc remissior

Claues ferrei teli genus.

ubiq; Mars, & paucior aliorum effusus est sanguis. Hi nanq; inermes, hostile iugum non dedignabantur: illi in fugam effusi, necessarium ducis consilium consequebantur. Multi quos prædandi studium à castris longius traxerat, à longinquo hostili clamore audito, sociorum fortunam conijcientes, fuga & ipsi qua sola poterant, se saluabant, sed vix fermè ullus integer euasit, intenta enim undecunq; sagittariorum manus in fugientium terga iacula conijciebant, & qua poterant, odium late explebant. Sunt qui affirment eo prælio barbaros ad unum occisos, præter Mustapham, cum paucis optimatibus. Propior tamen vero illorum mihi videtur sententia qui quinq; millia cecidisse dicunt, captiuorum paucior numerus, vix ccc. ad summum fuisse dicuntur, & hi fermè omnes vulneribus deformes, & inutiles.

inutiles. Irritati nanque præter modum eo in prælio, & proniores ad sæuitiam fuerunt militum animi aspectu prædæ suorum, & deuastati eousque agri. Victorum ex equitibus viginti desiderati, pedites quinquaginta, qui ab equis obtriti sunt potius, quàm gladijs interempti. Sic castris, signis, & impedimentis omnibus potitus Epirensis, tum hostiles campos ingressus, certiori præda illata damna latior compensauit. Per eosdem dies, quibus hæc fœliciter gesta cum barbaris fuerunt, Leccham Zachariam, de quo aliqua supra diximus, à Leccha Duchaino Pauli filio indigne obtruncatum audio. Insignis hic vir fuit multo euentu prospero malorum consiliorum, patre tamen longe optimo natus. Rationē aliam simultatis, & causam insidiarum nullam, nisi perditam regni libidinem, dulce mortalium ingenijs insitum malum inuenio fuisse. Nam quum vicini essent inter se principes, & sine liberis Zachariam videret Duchainus, nulla legitimi hæredis spe subsistente, facile omnia primo occupantis futura ratus, simul & illum de medio abstulit, & non minimam imperij eius partem mox sibi nefario iure vendicauit, non tamen potuit omnino male ceptum desiderium explere. Daynenses nanque (ea erat vrbs regni caput, roburq́ue) peremptum principem, fidei pertinacia, qua sola poterant, prosequuti sunt, & Bosam defuncti matrem grauem iam annis, ac mœstam filio superstitem enixe tutati, donec ipsa consilijs quorundam, ac suasionibus amicorum impulsa, quum imparem curam senilem, & muliebre ingenium imperij oneribus, in ea præsertim rerum vexatione cerneret, Scodram confugiens, Venetis se cum vniuerso tradidit regno, belli mole omni vicinorum principum in eos translata. Parabat iam hinc fortuna Castriotum præclaro quoq́ue Veneto bello, & Italorum armis nobilitare. Inde Mustaphas apud Amurathem non iniquus, quamuis inuisus hosti iudex, tum vt suam pariter, & sociorum fortunam excusaret, inuictam viri virtutē, exactamq́ue vnius rerum bellicarum peritiam, multo sermonis decore commendare, alijs viribus opus, & grauiore bello dictitans, ad eam ferociam comprimendam, frustra tentari eo modo hominis ingenium, & excursionibus eiusce modi, ac vastatione agrorum acui magis superbæ suapte natura Epirotæ gentis spiritus. Insidias quoq́ue omnes aduersus ipsos insidiarum artifices, inaniores semper futuras. Contemptum potius quendam rei Ottomanæ apud Christianos tot indies cumulo victoriarū tacite excitari, vel abstinendum censere penitus ab armis, vel semel debellandi cum hoste animum induendum. Non poterant Amurathi, licet mœstior hostilibus laudibus aures præberet, timidæ videri Mustaphæ dicta, quū eandem suorum omnium fortunam, quos Castrioti armis obiecerat, in oculis haberet. Hinc Alybassa, hinc longe venia dignior Ferisius, cladium maiorum memoriam subijcientes, infœlicē ducis virtutem principi excusabant. Quare mutato

Leccha Zacharias obtruncatus, hinc causa belli.

Regni libido dulce malum.

Daynenses.

Bosa mulier Scodram cōfugit & Venetis se tradit, hinc fortuna parat Scāderbegum Veneto bello.

Mustaphas apud Amurathem se excusat nō fine laude Scanderbegi.

Mustaphas dissuadet bellum contra Christianos.

& ipse consilio (ita sæpe aduersis in rebus cito homines pugnæ satietas capit(respirare aliquantisper ab armis statuit, neque vlterius nouo suorum bellicosior senex pergeret ipse iniquo fato petiturus. Iusso tamen interim Mustapha copias denuo instaurare, & proficisci in Epirum iubet. Sed prohibuit in primis hostilem agrum vlla oblata occasione infestare, vel tentare aliquo modo Castriotum, fines tantum subditorum populorum tutaretur, & seruaret ab hoste, caueretq; maximo ingenio ad vllum genus dimicationis elici ab eo, sed porrectæ spem victoriæ omnem æque sperneret. Dijs profecto curæ fuisse dixerim Scanderbegum, qui in ipsis Veneti belli auspicijs, eum Amurathi animum dedêre. Eodem fermè tempore & Mustaphæ aduentus inde, & hinc Daynensis fortunæ nuncius, Castrioti animum distraxerant, & curam omnem hauserant solliciti in re tam subita ducis. Mouit tamen segnius barbarus assuetus vinci. Horrendum amicissimi principis fatum, & tam crudelis, quam præacerba viri mors mirifice Castrioti commouit animum, & dolore penè confecit. Accesio quoque ad eam molestiam maior facta, quũ Bosæ consilium, & nouam in ea re curam Venetorum adiectam audiret (firmauerant nanque omnia, Dayni præsertim oppidum, validissimo præsidio vrbium vicinarum præfecti.) Hæc omnis dissidij causa inter eos, & belli origo fuit. Quærebatur Epirensis, Venetos in defuncti regno principis ius vllum prætendere, & sibi id vendicari velle, quum vana præsertim fuerit matris translatio in illos bonorum ad se à viuente delatorum filio, neq; præceps Bosæ consilium debere quicquam legitime officere ad nati voluntatem violandam. Pactum nanq; apparebet inter eum & Zachariam olim confectum, vt quis eorum superuixisset, alterius imperio potiretur. Dictamq; inter eos legem iuramenti vinculo firmatam. Iuris ego quid in ea re fuerit, iurisconsultis relinquo, quamuis iudex omnium Mars non inique forsan diremerit. In ea animi fluctuatione, Castriotus intentior, semper Mustaphæ copias obibat, passimq; raro procursans milite, nunc periculose progressus, nunc fugam simulans incomposite inter suorum ordines receptus cauto hosti nequicquam infœlicia semel arma suadebat. Vbi vero neque pugnæ spem vllam, neq; hostis fallendi arte modum vidisset, copijs omnibus, quas secum habebat, ibi ad nouos rerum tumultus & barbarorum impetum sustinendum in hostilis agri limitibus relictis, ipse ad Daynensis belli apparatum conuersus animo, confestim paucis admodum equitibus Croiam petijt, & vbi ius omne in armis vidit, mox & edicto ad delectũ habendum proposito, & ipse cum nonnullis optimatum suorum, vniuersam prouinciam ad conquisitionem militum obequitans, & exercitum validum confecit, nihilq; moratus priusquam frumenti curam habere potuisset hostis, Daynum obsidione ingenti in coronæ speciem vndiq; cinxit, nihilq; omittens, nunc leniter, nunc aspere agendo om-

De leccha Zacharia obtruncato loquitur.

Scanderbeg apparat se ad bellum Daynense.

Daynum in coronæ speciem obsidetur à Scanderbego.

do, omni cura ad deditionem oppidanos sollicitabat, veritus ne situm ea vrbis potiundæ occasio præterlaberetur, allatus interea Venetias nuncius, patrum animos ad eam belli curam, & maiora ex Italia præsidia mittenda excitaret. Abstinuit tamen à vastatione agrorum (quod primũ obsessarũ vrbium malum esse solet) ne Daynensium irritaret animos ad seruandam tenacius hosti fidem. Neq; expugnatio oppidi vsquã per vim tormentorum, & murorum ruinas, aut scalis tentata, interclusis tantummodo ciuibus facultate vndecunq; annonæ, & commeatus habẽdi præcisa, famem assuetum diuturnæ incommodum obsidionis iamiam imminentem minabatur, quum coacti ad deditionem sero eius clementiam implorantes, hostilia omnia essent passuri. Præsides prouinciarum Veneti nominis, & ciuitatum adiacentium præfecti, audita vrbis obsidione, admonuere de singulis Senatum, & decreto accepto, coactis vndique subitarijs auxilijs, tam ex Epiroticis militibus, quàm Illyricis & Italis, quorum præsidia semper in propioribus locis hosti, à patribus haberi solita, mox ad eam obsidionem soluendam impigre se accinxêre. A duobus quoque viris Epirotici nominis adiuti summopere sunt, & auctæ eorum copiæ, Leccha Dusmano, & Petro Hispano, qui licet contra Turcas Scanderbego perpetuam operam polliciti essent, neq; vnquam illi defuissent, antiquior tamen longe cum Venetis necessitudo, præsertim quod vicini etiam Driuasto, & quibusdam eorum oppidis erant, & veteri ingentium officiorum vinculo astricti illis, vt præsto essent, fecerunt eum apparatum. Scanderbegus nihil tanta exorientis vndique belli mole territus, lætis auribus accepit, simulq; impigre diuisis copijs suis, quæ 14. millium hominum numerum excedebant, septem equitum millia, tot enim non amplius erant, & duo peditum nouo hosti destinata, reliquum agmen suorum relictum ad vrbis obsidionem, quam nulla satis hostilis fama exercitus omittere decreuerat, cura omnium habita disposuit. Ita trifariam diuiserat vires inuicti prudentia ducis, & aucta stolide audacia inani singulorum animos bene gerendæ rei spe erexerat. Daynenses nanque sublata Castrioti præsentia, obsidione ipsa soluti videbantur. Segnior pro portis excubare miles, rarior in muris aspiciebatur numerus armatorum, patentibus portis sæpe hostis cum ciue recipi potuit. Negligentius rerum omnium interposita cura, fames sola iam vicina vexabat animos, quæ neque contemni poterat per audaciam, neque ferro vinci. Firmabat tamen vires, & ad quæque asperrima ferenda cogebat promissæ semel fidei pudor, & pascebat velut vicina spes quædam hominum animos quod suorum copias ad ea mitiganda mala, & leuandã obsidionem maximis itineribus aduentantes audiebant. Neq; parem Castrioti militem eis viribus credere, sed certum iam conceptæ victoriæ nuncium solliciti vndique prospectantes expectare. Sic omnium fermè ingenia, qui

Daynum in coronæ speciem obsidetur à Scanderbego.

Abstinet à vastatione agrorum.

Fames assuetum obsidionis incommodum.

Vires Scãderbegi trifariã diuisæ.

quum plus tribuunt fortunæ, eidem fidelius parent. Mustaphæ quoque in eo rerum Epirensium tumultu, & Scanderbegi absentia insignis lætitia erat. Crescebant iam fracti eousque animi, & prioris fortunæ memoriam omnem tacita quædam inuaserat obliuio, libenter relicta ibi hostis præsidia tentare Barbarus, & debiliorem sine duce militem amißis nuper socijs immolare, libenter cupiebat, & cum Venetis inuisi capitis victoriam partiri peroptabat, oblatæ occasionis penè studiosior, quam mandati. Verum dubiam mentem seuera Ottomani mandata reuocabant, & plura aliorum violatæ obedientiæ documenta. Exin (quamuis non improbaturum forte Amurathem tam opportuna consilia crederet) tutius visum ei segnem imperio alieno, quam propria temeritate fœlicem dici. **Venetorum exercitus ad vrbem Scodram.** *Venetorum interea exercitus contractus ad vrbem Scodram, quæ est caput gentis, dum in apparanda belli eius materia moram trahit, Scanderbegus instru-*

ctis iampridem copijs, Drinonem fluuium superauerat, & (quod maximum erat audaciæ, ac fiduciæ signum) præoccupatis prior ipse hostium consilijs, vel in ipsis hostilis soli visceribus ad congrediendum cum hoste pergebat ire. Non tulit id Venetus, sed motis ocius castris infestis signis illi occurrit, Iam & clamor vndique armatorum, & late auditus clangor tubarum aduentantes hincinde hostes prodebat. Tunc vere hostiles animi, & feroces spiritus reuocabantur viris, ardere iam oculi militum, & index irarum fremitus paßim exaudiri. **Index irarum fremitus.** *Vota tum publice à ducibus, tum à singulis priuatim, & omnis generis supplicia non omissa, Iustiora quisque arma sua, & æquiores partes credebat. Omnium vna mens ad iniuriam propulsandam, parq; belli ratio videbatur. Epirensis ad obtinendam ab-*

latæ

latæ iniuria possessionem vrbis, hi ad tuendam deditorum fidem. Maiorem illis animum tot indies contra Barbaros bene gestarum rerum, & parti nuper aduersus Mustapham decoris memoria faciebat. Venetus, & si procurata essent omnia, quæ vel ad maioris vsum belli sufficerent, & non stolidam sibi præbere possent victoriæ spem, tamen etiam si victus eo prælio aduersis Dijs fuisset, haud summissurus animos videbatur, neque cessurus in omni belli euentu hosti, quum inuictas patrum vires ad instauranda & præparāda perpetua arma aptiores longe viderent, quin omnia magis bello arsura, & exitialem futuram Daynensem oppugnationem Castrioto, augebat tamen curam miserabilior obsessorū fortuna (audierant nanque ibi ad obsidionem maximam vim armatorum relictam). Apparebat iam certior aspectus hostium, & propius erat pugnæ tempus. Tum subito silentio quies vtrinque mira insequuta est, & signa humi fixa, castrisq; momentaneis loca opportuna capta sunt ducibus, vbi & corpora curaret miles, & ducum hortamina tum præuenirent fortes viros, tum aliquam timidis adderent virtutem. Danieli Iurich Sebencino, viro impigro, & militiæ perito, Veneti exercitus cura tradita erat (Vaiuodam vulgo dicunt). Is vbi certos singulis ordines statuit, & parata quæque vidit in hostem, ita cœpit. Daniel Iurich Sebencinus Imperator Venetorum.

Omnia sibi licere statuit stolida mortalium temeritas, vbi semel aliquo secundarum rerum incremento delinitus est animus. Inde vix sui compos mens, & præsentis iam impatiens fortunæ, modo hac, modo illac pererrans, ocia aliorum turbat, & pro libidine aucupat bella, donec miserrimo tandem exitu inanium luat cogitationum pœnas. In oculis exemplum est milites. Tam vanus iste quàm superbissimus hostis, quem eo iam funesta audacia, & indulgentior prouexit fortuna, vt audeat indies ex bellis bella serere, eosq; lacessere principes, quorum si recenseat in se officia, nihil est sibi, temeritate excepta, reliquum futurum, quod ad illos non possit referre. Sed subuertit ita iam rerum omnium discrimen, ferox hominis ingenium, vt non publicis nos tantum hodie, sed priuatis quoque singulorum odijs in eum hostem armatos esse oporteat. Obseruetur nanque ante omnium oculos Daynensium fortuna, irritet animos iustissima ira, sociorum cura, sunt ibi liberi vestri Scodrenses, vrbis præsidio positi, sunt multorum fratres, sunt consanguinei, & affines in ea obsidione, tam Illyrici, quàm Itali nominis strenui, quibus iampridem à perfido præoccupatis hoste in rerum omnium necessitate nulla spes alia, nisi in vobis relicta. Vos late sollicitis ac pendentibus animis mœsti prospectantes è mœnibus expectant, vestra hodie virtus vel libertatem eorum vindicabit, vel præcisa spe omnium rerum fœde iugum hostile subire illos necesse est, & ad superbos Castrioti vultus spiritum precarium trahere. Quo nemo intolerantior

Adhortatio Imperatoris Veneti exercitus ad suos.

A successu quis erigit cristas.

A temeritate & magnitudine hostis.

A cura sociorum & consanguineorū.

A periculis libertatis amittendæ.

N in victo-

in victoria, nemo inclementior facile inueniri potest, vtpote qui cum Barbaris diutino vsu educatus, omnem superat feritatem. Vt enim taceam cætera, quid hac temeritate maius? quid stolidius? quod dum nefario iure cuncta occupare nititur, & inani colore pactorum sceleratam regni libidinem excusat, prohibet perdito exemplo mortalibus rerum propriarum deditionem, & aufert iura ipsa libertatis. Indignatur Venetos sibi à Daynensibus præpositos, oppugnatq; liberum matris consilium in defuncti bonis filij. Sed excæcauit (vt videtis) eousque ea cupiditas hominem, & studium indignationis, vt vel in perniciem ipse suam amens ira, odioq; ruat. Non potuit tantũ huiusce belli curam differre, donec pulso barbaro hoste, quem in imperij limitibus aßidue habet, integras ad odium Venetorum vires afferret: non in obsessæ vrbis aspectu maioribus copijs congredi nobiscum melior ratio visa. Diuisit vires vbiq; peritus belli dux, vobis quàm sibi æquior iudex. Dumq; hinc Mustaphæ, inde Daynensis obsidionis cura mordet animum, vobis victimam potius quam hostem suũ reseruauit exercitum. Agedum igitur multi paucos bellatores prædatorum turbam cædite, vrgete, & inflatis stolide animis extorquete iniusti belli confeßionem, quibus profligatis, nihil est quod de reliquis copijs hostilibus, quæ Daynum obsident, vos noua cura terreat. Sequentes nanque rei bene gestæ modum, tenore eodem infestis signis, præoccupatis eorum consilijs, priores ipsi petemus hostem, vbi euocato præsidio, ex vrbe interclusis his, vndique victoria omnis per summum ocium expedietur. Scanderbegi oratio neque ita hostilis, neque crimine alieno læta, sed moderata, leniorq;, & in hanc fermè sententiam dicitur fuisse.

A crudelitate hostis.

Adhortatio Scanderbegi ad milites, moderata & lenis.

Honesta necne videatur suscepti belli ratio, milites, neq; disquirendum hodie armatis, neque decernendum nunc in ipso hostis conspectu fuerat, præsertim quum à me ipso vobis arma tradita videatis, quem vel iustiora recusasse, vel appetisse iniquiora nullo satis tempore conqueri potuistis. At quando illud maxime in rebus omnibus agendis torqueat mortalium ingenia, & sollicitudinem augeat militarem, priusquam gladij cominus in hostem stringantur, scire vnde iustior esset causa, & vtrum cum hoste tantum, an cum Dijs quoque pugnandum sit vobis. Non recuso ciues, vel quocunque vestrum iudice, si velut temerarium consilium meum damnatis, & nimis studiosus belli autor videor, statim conuersis signis abire. Neque enim is sum, qui vel ignaros velim ad periculum trahere, vel in eo imperij mei statu, & rerum Epirensium tumultu, nouas cum Venetis obstinato proposito ordiri simultates. Sed vbi vacet huiuscemodi reprehensione consilium, & iusta æque ac necessaria præsentis belli ratio videatur, nullius magis interest, quam vestrum efficere virtute ipsa, ac animi pertinacia, vt fœlix quoq; euentus arma vestra iustiora ostendat. Quandoquidem

Belli sit iusta causa, ne sit opus θεομαχίᾳ.

Fœlix euetus arma iustiora ostendat.

dem nihil eſt turpius viro forti, nihil magis contra regium decorem, quam per ignauiam pati iura ſua occupari ab alijs, & compreſſis (vt aiunt) manibus ſedere, vbi ius omne in armis videas. Noſtis ad vnum omnes, quæ beneuolentiæ vis, ac idem prope vitæ vſus fuerit mihi per omnem ætatem cum Leccha Zacharia, cuius hodie tam crudelis, quam præacerba mors, tot vndiq; arma concitauit, & quod vehementi illo affectu impulſi inter nos legem mutuo conſenſu dixerimus: Qui noſtrum prior deceſſiſſet ſine liberis, regnum eius ſuperſtes iure pacti haberet. Sublatus eſt ille prior, ita agentibus fatis: Veneti imperium obtinent, ego lachrymarum tantum relictus hæres, renunciaueram olim rebus ipſe meis in illa pactione, quum & priori mihi caſus aliquis finem vitæ afferre potuerit ob communem mortis fortunam. Nunc bello renunciare, niſi vel victus aduerſis Dijs, vel Dayni recuperata poſſeſſione apud animum meum non ſtatui. Nemo ſanus belli huiuſce culpabit me, quod ſuadet tam pulchra ratio. Nemo illata mirabitur arma Chriſtianis, Venetis, vicinis, quorum ipſi iuſtam dederunt occaſionem, & quæ ipſi fermè nobis in manu tradiderunt. Obſidemus conſanguineorum & ſociorum vrbem, non infeſtis adeò, vt ipſi putant, animis, non regni, non ſanguinis hauriendi libidine vlla, ſed vt eam pariter è manibus hoſtium, ac ingratis ciuibus obſtinati erroris confeſſionem extorqueamus. Deſcendimus in aciem cum hoſtibus, priores ipſi hoſtilia paſſi. Quamobrem certis iam animis ſinguli, pulchrum tuendæ dignitatis veſtræ propoſitum induite. Satis amplam belli materiam ſuppeditare videbatur Daynenſe imperium propoſitum victori, ſed nulla (quæſo) talis vos armet ratio, cupidorum hæc animorum vota, & ignobilis vulgi irritamenta eſſe ſolent. Conceptæ duntaxat deſiderium laudis, ſtimulos ingerat fortibus viris, quamuis omnia ſint veſtra, ſi viceritis hodie. Pulſo nanque hoc hoſte, oppidanus tum ſpe ſociorum deſtitutus, tum fame ipſa victus, mox patentibus portis victores eſt accepturus. De victoria autem nihil eſt quod agam vobiſcum aſſuetis vincere viris: nouus hoſtis eſt, nouum gloriæ genus. Sed multitudine ſuperat Venetus? eſto, nonne pauciores ſemper vos ad hunc vſque diem belli laudem ex hoſte tuliſtis? Indignatur eo modo vincere præclarus miles, vbi nec ſingulorum virtus ſpectari, nec priuatæ multum laudis domum afferri poteſt. Quid præterea momenti in maioribus eorum copijs? quibus ſicut diuerſa lingua, alius veſtitus, alius armorum vſus, ita nec idem habitus animorum. Confectus eſt exercitus ex multarum gentiũ colluuione, Illyrici, Itali, Epirotæ, ibi vario ritu, eadem ignari ſigna ſequuntur, diſſonus erit in bello clamor virorum, inaniores ducum adhortationes. Quare agite, primo impetu ad fugam quàm ad pugnam paratiores impellite, diſſipate, & renouate hodierna quoq; laude tot contra barbaros victoriarum ſpecioſam

Familiaritas Scanderbegi cum Leccha Zacharia.

Extenuat obiectionem cur in Venetos Chriſtianos vicinos bellũ moueat.

Eleuat quod Veneti multi cõtra paucos Scanderbegicos agant.

memoriã. Remißiore tamen ira in hunc hostem vtendũ, & pronioribus ad pietatẽ animis, captiuos ducite, neq; per intemperantiã belli, & studium indignationis, sanguine deditorũ victrices dehonestate dexteras. Non enim res est nobis cum barbaris, aut efferatis gentibus, sed cũ Christianis, quibus iure decertamus, vt propulsemus iniuriã, & in pace viuamus. Acuit magis Scanderbegus militũ studia, & suorũ animos deuinxit ea modestia sermonis, quod raro exemplo, simul & eorũ rationẽ, & curã hostium habere videretur. Tunc ordines circa eum effusi, laudare consiliũ ducis, animatum quisq; se dicere in omnẽ euentũ, ad eius augendã, nedum seruandã gloriam pugnare. Venetorũ arma nõ eousq; fore expauescenda, vt dum nimis multũ defertur illis, proprij decoris obliuiscatur animus. Communẽ subditorũ populorum iniuriã esse, si per socordiã inulta Daynẽsis ignominia omittatur, neq; cadẽdum animis in ea rerũ vexatione, & duplicis mole belli. Nihil auctores mortales, si retardet semper feroces spiritus, quauis cõsultatio, & singula ignaua cogitatione metiantur, Audendum fortibus viris, tẽdendum recto in pericula vultu. Neq; semper retro aspiciendi cura, augendũ sibijpsis timorem, & sollicito cõsilio recondita mala homini interpretanda, Condiri necessitate virtutẽ, Pluraq; irritatis semel mẽtibus, & militũ furore superari, quæ liber alioquin, & quietus nunq; ausurus esset animus. In dijs præterea nõnihil debere esse momenti, qui iustiori assidere bello cõsueuerunt. Sed & si in ense viris tantũ posita sit salus, munitã satis fore rem Epirensem ipso fidei præsidio, & cõcordia populorũ. Amurathẽ demum Hungarico bello occupatum, Venetorum vires magnas nosse, sed Italorũ gentem segnius sequi, quanto longius à domo trahatur. Iactabantnr hæc passim incondite à militibus, & alia plura, velut instinctum, cuiusq; erat ingenium, & vt priuato officio audienti se duci cõciliarent. Ipse singulorũ voluntate, æque collaudata ilocalariter mixto risu dixisse auditus. Reprehendi merito posse naturã, quod tam præclaros Epiroticæ gentis spiritus nõ altiori incluserit fortuna. Tum iussis curare corpora, omnibusq; procuratis alacer animis, atq; fiducia ingenti sexta fermè hora diei in aciẽ procedit, sagittarios, & leuiorẽ armaturã ante signa locat. Deinde grauiorem armis, peditem distinguit per cornua. Duo equitũ millia in vtranq; partẽ statuit, media acies Tanusio tuenda data. Ibi quoq; equitatui pedites aliquot immixti. De subsidiarijs non multum curatũ, quũ certam victoriã, & faciliorẽ lõge armis suis hostem, quã inito prælio incrudescens Mars, & obnixi Venetorum vultus ostẽdere cõcepisset. Tantundẽ de castrorũ præsidio procuratum: vacua nanq; relicta raro custode, qui vix ab inermi prædone ea tutari potuisset. Nõ abfuisset à reprehensione temeritatis tã secura fiducia ducis, ni verius præsidiũ sibi in obsidentib. Daynũ copijs statuisset. Nã si præter spem superiorẽ vidisset hostem, ad eos se recipere destinauerat, quum neq; militum numerus, neque habi-

Venetorum arma quatenus expauescenda.

Daynensis ignominia.

Scanderbeg aciem instruit contra Venetos.

Secura fiducia Scanderbegi.

habitus ipse locorum ad firmanda ibi castra suaderet. Sed indignius adhuc istud cõsilium tanta prudẽtia viri, quum perniciosior magis victis eo modo fuga futura, quã pertinacior resistendi animus fuerit. Nã tum insequens palantes Venetus victor, tum difficilior in tã præcipiti tumultu transitus Drinonis, quicquid erat reliquiarum hausisset. Quare eò decurritur, vt insuetã vinci virtutem in se tantum spem positã habuisse dicamus. Venetus quoq; Italis hastatis præmunt signa, cornua hostili exẽplo disposita. Daniel in dextro Illyricorum validissimo cinctã præsidio, stationẽ sibi eligit, Italos nonnullos equites grauis armaturæ in frõte, & post ipsum cornu disponit. Colla Humoi Scodrensis, cuius secundæ erant in ea belli cura partes à leuo cum ciuibus suis Mosi & Dibrano militi oppositus. Andreas frater cum Simeone Vulcathanio mediã aciẽ obtinuit, promiscue ibi vario militum genere, & inutiliori præsidio onerati magis, quàm firmati ordines. 13. paulominus millia Venetæ fuere, his copijs cõcursum est. Prælium ab hastatis inceptum, auertere primo impetu sagittarij eos. Sed vbi inaniores ꝓpinquitas Pugna Castrioti cum Venetis apud Drinonis ripam.

ipsa sagittas effecit, qui scutati erãt obnixis clypeis cum reliqua leui armatura strictis gladijs cõminus hostem petunt. Cæteros Castriotus extemplo circundedit equitibus, & retractatos aliquãtulum vtiliorem illis restituit telorum vsum. Hastati, quia tuta ferro pectora, & loricis tecti audacius se obijcientes in hostem incubuerãt, dederunt reliquis spem bene gerendæ rei, tũ omnis circunfusa acies, clamorq́; vtrinq; ingens sublatus. Epirensis equitum & numero & virtute superabat. Locus non vni æquior quàm alteri; pugnatum est enim in lata planitie, & ãpla, nõ procul à Drinonis ripis. Par

viribus aliquantisper magis quàm animis Venetus fuit, Et circa Illyrici stationem ducis variante fortuna diu pugnatum, donec Scanderbegus concitato ibi equo cum paucis equitibus in medium agmen hostium inuectus, vulneratis pluribus, multis pauore dißipatis, extorsit spem victoriæ Veneto. Illyrici vndique mox in vnum conglobati (vt egregia est gentis eius velocitas) densiori præsidio munita statione ducis, excluserunt hostem, defendebant tamen magis quàm pugnabant. Media acies vtrinque spectatrix potius, quàm pugnatrix eousq; aderat, dum vario adhuc euentu res agerentur à cornibus, tum Tophia vbi oneratum satis dexterum cornu hostium vidit, erectus & ipse Castrioti exemplo, confestim lectiori equite, & parte peditatus in medios prælatus hostes, nouum iniecit pauorem. Illyrici nanque qui in fronte expositi fuere hosti, non tulere impetum, sed mox in cornu dextrum deducti, ac seipsos tutati, & hinc prodidere socios, & inde interuentu suo auxère difficultatem Scanderbego stationem oppugnanti. Idem reliquus peditatus fecit. Impar nanque Epirensi equiti, paßim effusus in fugam se saluauit, quæ res effecit, vt nudatus præsidio Scodrensis eques, ac oppressus ab hoste circumueniretur. capti enim sunt ambo præfecti, cum alijs pluribus, qui à ped:stri robore relicti, desperata in armis salute, sese tradiderunt hosti, reliquis quoque turmis incusserunt pauorem, timentibus, ne penetrata acie Epirensis à tergo adoriretur cornua, & interclusos ferocius premeret. Sed non id succurrit victori, quod pauebat victus (ita vel obtusiora ingenia hominum efficiunt res secundæ) Nihil enim quærens vltra lætus ea victoria animus, gratum duntaxat suis spectaculum vinctos hostes offerebat. Castriotus quoque rerum aliarum omissa cura, gregarioq; omni milite præterito, velut dedignans sanguinem cæterorum ad ducem tantum animum intenderat, sed fortißimorum agmen militum difficilem ei aditum faciebat, ac inanem reddebat ferociam viri. Conuerterat omnium animos in ea dimicatione Moses, & Scodrensis à sinistro cornu. Multus ibi labor, periculumq;. Ita velut ipsi de summa rerum decertarent, obnixi ingentibus sine respiratione odijs, mutuis vulneribus incumbebant, haud impares equis viribus aliquandiu pugnauerunt. Sed hauriente iam laßitudine Dibrensium ictus fatigati equi, viriq;, ac victi propè sensim ceßissent hosti, ni referentibus gradum Moses increpando simul timorem, simul ignauiam pudore laßitudinem excusasset, & vinci fermè paratos vincere docuisset, clamans:

Res secundæ obtusiora efficiunt hominum ingenia.

Quæ ignauia viri? quod perditum insueti pauoris exemplum? Potuit Dibrensis aßignatum semel locum viuus relinquere? Potuit bellicam laudem vendere hosti? Vbi miles ille qui Alybassæ copias deleuit? Ferisij inhibuit ferociam? Mustaphæ vires contudit? ac barbaricis spolijs Epiroticas domos dicauit? Quo tumor ille animorum euanuit? Quo

Mosis obiurgans exclamatio in ignauū militem.

minaces illi in castris vultus, ac fortia promissa abiere? Sic Daynū Scanderbego restituitis? Sic obsessæ vrbis ostium intrare paratis? Nusquam ne alibi hostium virtus? nusquam fortis dextera? nusquam radians ensis nisi hic? At vbiq; iam socij vestri victores parti decoris fructus recensent. Tanusius captis ducibus, ac vinctis post terga manibus deductis in castra, mediam hostium aciem omnem aut deleuit, aut dissipauit. Scanderbegus perfracto Illyricorum robore, iam singulis per ocium inijcit vincula. Hic pauor tantum, & fuga memoria relicta.

Coaceruatio factorum exercitus Scanderbegici.

Iniecit ea obiurgatio militi tam acres stimulos vincendi, vt alij repente facti viri, equiq; viderentur. Tum recenti renouato prælio mutata fortuna, iam pelli paulatim Scodrensis, resistebat tamen magis numero quam animis. Donec Humoi, coniectata ex hostili sermone fortuna fratris, quum vix præ impatientia doloris armorum tenendorum potentia esset, oblitus sociorum ad serum germano auxilium ferendum progressus, & in medios illatus hostes, certam Mosi victoriam reliquit, docuitq; quantum ordinibus in duce sit momenti, mox nanque effusi in omnes partes terga ferienda præbebant hosti. Daniel quoque ex altera parte iampridem omni præsidio antesignanorum exutus, pudore magis quam viribus ordine seruato sustinebat hostem, sed vbi haud dubiam suorum fugam, & eandem omnium fortunam aduertit, citato & ipse equo fuga consuluit sibi. Sparsos passim per agros Epirensis segnius est insecutus, impediebat namque lassitudo viros, quum dimicatum sit vsq; in vltimam defatigationem. Nō tamen licet fessi, liberam fugam fecere hosti. Missum enim præconium à Scanderbego, vt totis signis instaretur agmini fugientium vsq; ad vrbem Scodram. Pulchrum fortasse visum duci simul ira, simul gloria elato conspici victorem à mœnibus hostium, quæ ingenti multitudinis turba completa erant. Carpebatur in multis locis postremum agmen, & magna pars moratorum capti, prohibuerat namque quenquam occidi. Mox in propinquo vrbis conspectu inhibita signa & acies firmata. Tum victores conglobati circa ordines ingenti clamore, lætitiaq; mœstæ vrbi publico, priuatoq; dolore captiuos suos subijciebant oculis. Ingerebat ciuibus hinc nouos irarum stimulos tam miserabilis aspectus, & fortuna suorum. Hinc recens iam clades spiritus omnes hauriebat. Cura præterea captiuorum maior iniecta hominibus prohibebat viam vllam hostis irritandi tentare. Castriotus vbi vel ad satietatem militi victoriæ laudem explendam permisisset, signo dato, parum nanque superat diei, collectis hincinde vasis, ad Daynensem obsidionem dirigit iter. Sed fefellit omnino inanis spes ducem, quum reclusis portis, oppidanos fortunam omnem legemq; deditionis sub se victore confestim subituros concœpisset. Daynenses nanq; licet & subita legionum suarum clades, & intus crescentia indies incommoda annonæ

Daniel dux Venetorum fugit.

Daynensis obsidio frustra tentata per Scanderbegū.

(prohi-

(prohibuerant nanque semper frumentationem obsessis Epirenses copiæ ad idipsum locatæ) dolorem simul & curam auxissent, nulli tamen satis tot vndique malorum effugij fœda cogitatio succurrit, sed omnia in ea rerum necessitate constantissime procurata, dispositaq; singula exacto iudicio ac parcior militi præbitus cibus, quo fidelis tantum spiritus seruaretur, seniorum nulla cura viris, vtpote qui & prævalido vrbis situ, & validiore multum fidei munimento tutabantur. Castriotus nanq; vt primum victricibus signis reliquis copijs ibi cōmorantibus se adiunxit, multa nequicquam vani irritamenta pauoris obstinatis animis ac oculis obsessorum subiecit.

Agmen captiuorum Daynensium circa muros ducitur.

Ostentata ingenti militum clamore, & insultatione capta ex hoste signa, ductum circa muros mœstū captiuorum agmen, fixis in terram oculis pudore sociorum intuendorum, quibus circumfusis per mœnia lachryma-

rum vim magnam excutiebat tam fœdum suorū spectaculum (erant nanque in eo numero multi obsessorum consanguinei,) vt intelligi potuit ex ijs quæ supra retulimus.

Insigne respōsum liberorū ciuium.

Tum vbi admonitos satis credidit oppidanos, Scanderbegus de deditione cum illis agere cœpit, & præsidium Venetum certa iam fiducia petere tradi sibi. Insigne tamen tulit pro inanibus postulatis liberorum ciuium respōsum. Desineret eiuscemodi spectaculis oculos & aures minis territare. Non esse tam leui momento fidem suam fundatam, vt se potius ex recenti rerum aduersarum euentu, quam ex veteri habitu animorum metiantur. Fixum omnibus, destinatumq; esse, si aliter non poterunt, laceratione corporum suorum infœlicem fidem bonis principibus testatam relinquere.

Constantia obsessorum.

Neque

Neque eam fore beneuolentiam suorum, & sociorum vincula, vt tam fœdam illis pietatem extorqueant, quod nec ipsi capti, si interrogentur, sibi præstari cupiant. Sperare præterea sub Venetis patribus neque perpetua vincula eorum, neque longam suam obsidionem futuram. Exemplum hoc vero pro documento habendum: Non esse gerendam populis mutabilem fidem, cum instabili principum fortuna. Fuit & in Scanderbego illud non indignum admiratiõe, liberalitatis, & ingenitæ pietatis indicium. Quod quum spreta consilia sua ab oppidanis vidisset, & sublatam spem omnem habendæ vrbis in ea pertinacia animorum, non ad aliquã indignationem conuersus (vt procliuia sunt principum ingenia) non ad rabiem vltionis procurrit, saltem in captiuorum terga sæuiendi, quum omnia illi in eos solutissima essent, sed demi protinus vincula iussit, & liberaliter habitos, cultosq; ad domos suas quenq; remisit. Ni fecerit fortasse callidus princeps, id quod licet nõ ita eleganti proposito actum, laudari tamen omnino debuit, vt quum aliter Daynensium animos superare nequiret, eo vinceret beneficio, & quos metu non poterat, humanitate sibi tacite conciliaret. Duos tantum viros honestiores, Andream & Vulcathanium velut quædam futuri fœderis pignora, & Scodrensis ferociæ inanem cautionem apud se tenuit, quos in arce Petræalbensi sub custodia, benigne tamen lautissimeq; haberi iussit, His ita transactis, noua illi vrbis potiundæ cura incessit. Inde quo celerius cupitæ tamdiu rei compos fieret, vtile cõsilij genus est aggressus ad eam obsidionem & Veneti belli commoditates. Argumenta liberalitatis & pietatis Scanderbegi.

Balesium oppidum fuit, tunc monumentum tantum vrbis, nullo satis conditore, sed vetustate sola notum, situm in radicibus montis Sardonici, Maranai vulgo appellant. Iuxta ager, & locus quidam, quem accolæ supra Scodram vocant, distans à Scodra 12. à Driuasto 5. à Dayno vero 15. fere millibus passuum. Restaurare eam vrbem Scanderbegus olim à Barbaris euersam, animo concœpit, vbi imposito præsidio, copijsq;, commodius inde & Venetum agrum late infestari posse, & prohiberi obsessis subsidia, à tot vndiq; vexationibus occupato hoste putabat, sicq; partim muro, partim lignis ocyssime renouauit locum. Et quum vrbis speciem quandam, effinxisset, relicto ibi præsidio, Amesam nepotem, Marinumq; Hispanum Epirotam notæ virum fidei, ad reliqua peragenda præfecit operi. Procuratisq; his, ipse ad obsidionẽ Daynensium nullis satis temporum vel bellorum incommodis omissam, in vlteriorem ripam Drini eo die se contulit. Amesa absoluto murorum munimento, & quibusdam stationibus militaribus prout operæprecium visum. Ipse impatiens ocij adolescens (acuebant nanque iuuenile desiderium tum omnes laudes domesticæ, tum recens in oculis patrui virtus) quum multas secundas populationes & vastationes agrorum fecisset, maiora quæque cogitatione aggressus, Driuasti vicinæ vrbis Balesium oppidum. Pli. lib. 3. cap. 11. Amesa nepos Marinus Hispanus.

Driuasti vrbis oppugnationē induit Amesa.

oppugnationem toto animo induerat. Itaque expedire iam tota die copias, & exhaurire nouam vrbem præsidio, ratus ampliorem eam sibi laudem futuram, si priusquam præstitisset eum apparatum patruus, inscio adhuc illi subitū tam egregiæ gestæ rei nuncium, cum ipsis captæ vrbis spolijs mittere posset, taciteq; consenescentem eius virtutem sub Dayni mœnibus argueret. Ita feruens adolescentis ingenium intumuerat fortunæ inani sponsione. Sed Marinus, cuius æque industria in nouæ vrbis cura à Scanderbego electa fuerat, & coniuncta perdito exemplo prudentia cum temeritate, doctior longo rerum vsu, & venerabilior ætate vir, ne aperta contentione refragando iuuenis voluntati, simultates sibi cum illo (pestiferum in rerum administratione malum) aliquas pararet, primum impedire ex occulto eius consilia, & abire tacite militum fauorem ad ludificandos ipsius conatus. Deinde vbi propensiores illi vulgi animos, & militarē libidinem vidit, propalam libera voce se omni alieni consilij euentu exonerans, his verbis adolescentem dicitur admonuisse.

Simultates pestiferum malum in rerum administratione.

Verius hostem te mihi Amesa, quam Venetos Scanderbegus reliquit, quo cum hodie quando omni bello flagrante prouincia, longe aliæ consultationes nobis ineundæ erant, nouas ordirer contentiones, & latentia aliqua odia excitarem, dum studio aduersandi, & iuuenilis gloriæ inuidia dissuadere istuc ipsum fortasse videor tibi. Sed quid de me doleo? qui Dijs hominibusq; abunde videbor satisfecisse, si consilium in hac re meum neq; omissum desiderari, neque impensum reprehendi possit. Vestra est iactura, te ipsum patruumq; hodierno bello non Driuasti vrbem oppugnare paras, ad ciuium sanguinem hauriendum, & exaturandum militum tuorum cruorē hostile solum properas. Siccine instaurauimus hanc nouam vrbem, firmauimus copijs, ac robore armatorum, vt tam cito præsidio exutam intento ad id hosti, ac nihil magis optanti, dum alias stulte appetimus, velut in manibus tradamus? Siccine (vt nulla sit huius loci cura) ea militum paucitate oppugnari vrbes quisquā duxerit? Qui vix sufficerent ad tutandas, Driuasti præsertim oppidum, quod sicut amplum est, & numerosum ciuibus, ita (liceat hæc in hoste quoque laudare) & armis, ac fortissimis viris refertum. Idem (ni fallor) & tu & hostis expectat. Irridebunt è muris senes, & imbellis multitudo leues apparatus & inania vrbis capiendæ consilia. Iuuentus vero certaminis auida vel facta eruptione ad fugam ab oppugnatione per summum dedecus nos conuertet, vel patentibus late portis, deceptos intra muros, per securum ocium recipient, & vlciscetur recentes suorum clades, ac Scodrensium iniurias, tollent tum animos cæteræ vrbes, insurget ferocia victis. Depone igitur, quæso, dum integræ sunt res, perniciosam audaciam istam, neq; adoratum patrui nomen ea indignitate per hostium ora trahi patiare. Expecta secundis dijs laudis am-

pliorem

pliorem & tutiorẽ materiã, tunc arma suadebo ipse, & in manu tradam. Nemo inuitus fœlicia signa sequetur, cohibe nunc feruorem istum & si difficile sit cohibere, disce prior ipse pati iugum à senioribus, quod hosti cupis imponere. Adolescentia nanq; haud capax consilij (vt liberius iam tecum loquar) non sibi quam hosti sæpenumero æquior est, trahitur magis quam ducitur. Nullum ea perniciosius onus mortalibus datum, cõsilio bella sunt gerenda, & vix, vbi omnia caute, recteq; egeris, fœlix respondet euentus.

Adolescentia haud capax consilij.

Cõsilio bella gerenda.

Fregissent animum adolescentis prudentia dicta viri, sed quum iampridem omnia præcipiti consilio ad eam belli curam velox temeritas expedisset, turpius visum arrepta semel arma prudẽter deponere, quam infœliciter exercere. Spreta itaque salutaris adhortatio, & vtilis pudor inani pudore victus. Militum præterea receptus fauor, & vulgi promptior opera iuuenis desiderium magis acuebant, prohibebantq; dubias aures, sani quicquam sermonis haurire. Ad ea igitur, quæ egerat Hispanus, primum insolenter dicere, Aequatum sibi cum eo à patruo imperium, non esse cur alieno arbitrio vel bello, vel pace vtatur, retineret sibi ille milites suos, posse de copijs suis quoduis ipse velit statuere. Verum vbi loquendo ira aliquantulum resedit, & quieuit immodicus animi motus, tum modestior lingua, & lenior oratio adolescentis fuit. Laudaturum se esse collegæ consilia, ni simul tum & Balesij, & Driuasti cura posset expediri, neutram alteram impedire. Sat esse copiarum, quæ & præsidio hanc firment, & oppugnent illam: neque ita stolide spem eam conceptam sibi, aggressurum improuidos ciues, & inermem iuuentutem inuenturum, nullis custodijs portarum, nullis murorum stationibus dispositis, plures præterea fore oppidanos, qui agentem se de deditione libenter audiant. Et si difficiliora cuncta præter spem viderit, non immoraturum longius ibi obstinato proposito cum militum suorum pernicie. Tum apprehensa Hispani manu, vt bono esset animo hortatus, Deosq; insuper precatus, vt faustam sibi eam oppugnationem faceret, copias impiger educit. Præsidio Balesij ægre duo millia cum Marino relicta, non quod quisquam inuitus duceretur, sed quia tum patientiora periculi, quam ocij Epirotarum ingenia, tum nullum familiarius gratiusq; militi belli genus, quam vrbium oppugnatio erat. Verũ Amesa, quamuis silenti admodum agmine improbum desiderium cælaret, non potuit tamen nuncium aduentus sui anteuertere. Admoniti nanq; oppidani (vtpote qui à Daynensis primordio belli semper circa quasdam stationes vrbis dispositum tenebãt armatorum numerum) primo soliciti progressi in muros necessaria ad propugnationem parare, & conuehere vndiq; saxa, ac omnis generis missilia. Deinde vbi ex propinquo visus hostis, negligentius acta res, & contempta paucitas cum ipso duce. Nihil tamen minuit fiducia eorum insignem adolescentis fiduciam, quin extemplo ciues in-

Responsio Amesæ ad admonitorem Marinum.

Vrbium oppugnationes gratæ militibus.

Amesa petit Scanderbegi nomine deditionem vrbis Didrasti.

gentibus oneratos promißis ad voluntariã deditionẽ pelliceret, & vrbem patrui nomine peteret. Repulsus acriter ab eis, incertus adhuc animi, grauiq; indignatione percitus, duodecim pauloplus stadijs à muris abscesit, ibi multas nequicq̃ vario militum assensu oppugnandæ vrbis rationes versare, tormentorũ vis nulla aderat, ita consultabat simul & obsidebat. Dispositis tamen circa custodijs, ne alicunde impetus, præsertim à Scodrensi agro in se fieret. Interim oppidanos egregia eius obsidionis soluendæ cura incesserat, qui priusquam motus aliquis in muros moliretur ab hoste, fortunam certe minis experiri statuerant. Autor eius rei erat Andreas Angelus, vnus ex optimatibus, clarus vir factis, & emeritæ in bello laudis, qui ad portam inferiorem, quæ planum, & occidentem versus spectat, instructa acie, vbi & disposita per muros de industria armatorum agmina, & firmata præsidia portarum vidit, priusquam eruptionem faceret in hostes, his verbis suorum animos ad pugnam accendere adortus est:

Andreas Angelus.

Andreæ optimatis Didrasti adhortatio ad suos milites & ciues.

Si vnquã, inquit, milites, superuacua vlla est habita fortibus viris adhortatio, hic planè dies, vesterq; omniũ hilaris, & promptus accessus idipsum mihi nunc clarißimè ostendit. Quũ quisq; vestrũ à parentũ, ab vxorũ conspectu, ab ipso amplexu liberorũ huc alacriter sponte vestra conueneritis, & omnia ea vobiscũ feratis. Quum pugnandũ, & sub mœnibus, & pro mœnibus insigni spectaculo obtulerit fortuna. Nonne vultis, cõmilitones & ciues mei amantißimi, vrbẽ vestram, patriã, lares, & Deos penates exemplo maiorũ tueri, defendere, atq; seruare? Quid omnes nunc triumphos, quos de hostibus reportarunt, scientibus gnarisq; commemorem? sat erit de multis paucos in medium afferre, longã enim narrantis orationẽ angustum nõ patitur tempus. Memini me audiuisse à maioribus nostris, quemadmodũ Barach ille Turcarũ præfectus Amurathe imperante cum viginti millibus equitum in agrum nostrum irruens, pactis quibusdam & conditionibus vrbem à ciuibus nostris primum petere aggressus est. Cui quum hi minime obtemperassent, isq; sata omnia, & quicquid frugiferi in campis erat, igni ferroq; dare cœpisset, ciues nostri & populus Driuastensis in vnum coacti agmen, hostes hincinde per agros & campos sparsim diffusos, & palantes aggreßi, partim eorum trucidarunt, partim viuos ceperunt, & in fugam conuerterunt. Eoq; modo præclaram ac memorabilem victoriam reportarunt, & veluti triumphantes vrbem victores ingreßi sunt. Quid præterea de Stephano, cognomine Herceco, duce Bosnæ dicam? Qui quum & ipse cum viginti quinque millibus militum in agrum nostrum irruisset, similemq; expeditionem aduersus vrbem nostram tentasset, & prius illam in suam ditionem potestatemq; petijsset, quum ei populus noster Driuastensis parere noluisset, is in furorem & indignationem versus, per omnem agrum & campos ad illum depopulandum, incendendumq; effusus

A pietate in patriam.

A triumphis maiorum contra Turcam.

Stephanus Hercecus dux Bosnæ.

fusus est. Nostri praeclaro admodum agmine tam equitum quàm peditum facto, hostem adorti in fugam conuerterunt, atque profligarunt, deq; eo insigni victoria potiti, quamplurimis spolijs & signis militaribus captis, ouantes ad vrbem reuersi, patriam decorantes incolumem egregie seruarunt. Quare agite praeclarũ hoc obstinatae ciuitatis responsum solidò

hosti afferamus & extorqueamus praedonibus imposterum inanem spem vrbium capiendarum. Pudeat deorum hominumq; tam ignauum agmen diutius nos intra muros, & sub tectis clausos continere. Quid Daynensis pertinacia? in quam tamdiu Scanderbegus totis viribus incubuit. Non ne omnium animis graues iniyciat stimulos pudoris? Nepoti vilis vestrum tradita cura cum ea hominum paucitate, quae mox vix ad tutanda propria castra idonea erit, si viri estis, quum vobis in promptu omnia sunt, quum nihil roboris ibi sit, non gnarus dux, non certus ordo, promptissimus quisq; cum paruo obest. Colluuiem tantum multitudinis, impatiens ocij adolescens, ad hanc obsidionem traxit. Mouit haec oratio militum animos, omnesq; fremere coeperunt, & in hostem duci conclamarunt. Tum dato signo, omnes ingenti sublato clamore erumpunt. Reliqui per muros vndique ad sua quisq; ministeria discurrentes, augent superne & ipsi clamorem. Iniecit primum stationibus hostium tam repentinus tumultus, & clamor insuetus, vnde minime fuerant suspicati. Dehinc vbi excursare vbiq; armati visi, & tenore eodem impeti castra ab oppidanis, insiliens velociter in equum Amesa, cum expedito agmine suorum impigre illis occurrit, vt ludificaret eousque hostem, donec reliquae copiae, quae passim va-

A pudore, ne iuuenili hosti & paucis se dedant.

gabantur per agros coacta, & quæ in castris aderant, commodius instructa prodeuntes cum signis in vnum aggregarent sese. Sed turbauit peritus dux ferum iuuenis consilium. Tripartito nanque milite quosdam Italici generis, quod ibi præsidium Venetus posuerat, cum parte equitatus ad aggredienda superne castra præpropere mittit. Alteram partem, in qua maior vis agrestium sagittariorum erat, obsidere viam castrorum iubet, qui & hos auerterent, & interciperet illos. Ipse cum tertia parte expedita, ferocius Amesæ obnixus, disiecit primo impetu omne agminis robur, & ducem exactum præsidio, trepidum auertit in fugam. Cui penetrata sagittariorum acie (vt dat plerunque vires nimius timor) tutus cum socijs in liberos campos euasit. Tum renouatus vndecunque clamor, & hinc ducis fortuna, hinc subitus interuentus hostium præcidit stationarijs omnem facultatem instaurandæ pugnæ. Exin tota acie in castra incumbente, ibi quoque aliquandiu dimicatum, vincentibus egregie Driuastensibus. Quare vbi proniora omnia ad victoriam hosti videre Amesani, relictis munimentis, per omnes partes effusi fugientes simul & resistentes decurrunt in planum. Angelus non insecutus palantes, neque occupatus in castris diripiendis, sed sat indulsisse victoriæ ratus, mox reuocato milite, vrbem ouans ingreditur, non tamen diu læta ea victoria Driuastensibus fuit. Amesa enim cum collecto ex fuga milite, eam ignominiã verius quam cladem perpendere, simul & ademptam spem omnem cerneret vrbis habendæ, temerariam irritati animi vltionem aggressus, quicquid fructiferi, amœniúe circa vrbem erat, deuastauit, tecta omnia diruta, incensáque, olearum, quibus maxime laudatur illa ciuitas, vsus fermè nullus relictus, sed non idcirco oppidanos fœlix semel audacia extraxit ex vrbe, quam procul à portis sæuiret hostis, veriti ne longius progreßi à suis excluderentur, vel in insidias aliquas inciderent. Opportunum mihi visum est hoc loco Driuastense oppidum nullo satis cõditore vel vetustate nobile quoquo modo subijcere legentium oculis, quamuis ad Romanos vrbis conditæ originem credulus ciuium error contumaciter referat. Hinc & gloriabundos audisse memini Romanorum Colonos se appellantes, & inde originem suam traxisse contendentes. Ignoscendum id tantum cupidioribus gloriæ ciuibus potius, quam credendum censeo, quum nullis vsquam vel scriptorũ, vel rerum monumentis id comprobetur. Quod etiam Antibaro notißimo hac ætate in ea regione oppido accidit, quod de veterum ingrato silentio non immerito conqueritur, Cæterum non indignus quidem videtur locus (si rationem sequamur) qui vel amœnitate, vel commoditate omnium rerum Colonia fieret, & ad se habitandum colendumque homines alliceret. Est enim ager ipse omnium quæ ad vitam pertinent feracißimus. Scaturientes vndique fontes, & colles velut manu dispositi, planiciem exornant. Aër quoque versus saluberrimus beat

Driuastenses vincunt Amesanos.

Amesa agrum Driuastensiũ perniciose vastat.

Driuastensis oppidi descriptio.

Antibarum.

omnia, cõditq́. Vrbs in mõte posita, qua parte meridiem spectat, in planum vergens, à torrente Clyro alluitur, quem verius fluuium dixerim quantalibet æstatis intemperie indeficientibus aquis. Murorum ambitus duo millia passuum amplius complectitur. Arx in montis vertice natura humanoq́; opere munitißima tuetur vrbem. Distat à Scodra 8. à Motri 7. & 20. millibus passuum. Ita eam in hanc formam post inclinationem Romani imperij euersam à Gallogræcis, Helena regina Francigena, fœmina Christianißima, Simeonis Nemagnæ, Myssorum & Illyricorum regis vxor, postmodum erexit atq; instaurauit, quæ & alia vicina oppida æque diruta renouauit. Cœnobia & loca religiosa pleraq; in Epiro atque Illyrico construxit, vt ex his in marmore incisis, alijsq́; monumentis licet intueri. Expleta ad satietatem ira Amesa, & desolato hostili agro, non Balesij repetendi amplius illum cura inceßit, pudore fortasse collegæ quem integra re non audiuerat, & ob illius spreta consilia sero tum dolebat, cum stolida temeritate se etiam nouisset infœlicem. Sed Daynum conuersis signis pergit ire, imprudens dum Hispani reprehẽsionem fugit, grauiorem patrui iram subiturus. Instructus enim de omnibus à nuncijs locorum Scanderbegus, vbi de eiusdem aduentu cognouit, vocatum ad se protinus plenus irarum propalam in vulgus (quod acerbißimum fuit adolescenti) omnium criminum reum insimulauit, & debitorem postulauit sanguinis sociorum, temerarium clamans, quod tam stolidum consilium inijsset sine mandato, se quum à Balesio discederet, nihil horum ei præcepisse, interpretandam conticentis fuisse voluntatem, vt prohibuisse intelligeretur. Deinde qui proximi erant milites sciscitatus, vbi transacta omnia contra assensum collegæ cognouit, infestius exarsit, & perstabat in incœpto immitis animus, dolereq́; se ex eo non minus dicere, quod eam temeritatem grauiore alia & longe immaniore culpa auxisset in deuastandis nefario exemplo oppidanorum agris, igniq́; & ferro in arboribus ædificijsq́; desæuiendo. Ad ea Amesa quũ haud facile posset respondere, vocem non emisit. Illud tantum ad socios conuersus, Nihil, inquit, victo turpius est, Dij boni, quum & hinc hostium superbas insultationes, & hinc molestiores tuorum vultus expectes. Tum circumfusi omnes deprecare Scanderbegum, vt modum indignationi faceret, castigatam satis adolescentiam nepotis esse, & oneratam tristibus verbis illius fortunam. Se quoque vnà cum eo eius criminis reos damnari. Mitigauere itaq; subito militares preces populare ingenium Ducis

Torrens Clyrus.

Helena regina Myssorum & Illyricorũ

Scãderbegus grauiter expostulat cum Amesa.

Milites intercedunt pro Amesa apud Scanderbegũ.

MARINI

MARINI BARLETII SCODRENSIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI,

LIBER QVARTVS.

DVM sic inter Christianos tumultuatur potius quàm belligeratur, & sub Dayni mœnibus Scanderbegus consenescit, Amurathes de singulis, tum à Mustapha iam inde certaminis auido, tum fama ipsa admonitus, multa vario consilio agitabat. Nunc pulchram opprimẽdi hostis occasionem laudare, nunc inuictam eius fortunam admirari, demumq́, quod magis dubiam mentem detinebat ficta Christianorum odia, & vanos tumultus vereri. Ita dum inops consilij princeps solicite alia ex alijs interpretatur, præterlabebatur paulatim è manibus occasio mitescente iam Venetorum ira. Sed perpulchre ad infœlicia arma Ottomanum frequentes Mustaphæ adhortationes poscentis bellum, ad delendam priorem ignominiam tendebant. Quamobrem laudata ducis voluntate, mox nuncium ad eum cum eius generis literis mittit.

Mustaphas obtinet ab Amurathe, vt cum Scanderbego confligeret.

Bellum quod tantopere postulas Mustapha, en dedimus tibi, laudem ex eo (si vera sunt quæ ad nos de Venetorum armis afferuntur) tua tibi virtus ac dextera pariet. Caute tamen agendum est cum eo hoste, neque sumenda credule arma, quæ vbi non credas, per summam fœditatem deponas. Fallacis forsan inter Christianos belli species, & inanes simultates te tantum

tantum capiunt, quippe quum (vt aiunt) nulla sit breuior cõtentio, quam inter patrem & filium. Nos neque monere absentes præsentem possumus, neque stolidam pugnæ libidinem laudamus. Obeunda sunt tibi omnia, & disquirenda singula inermi, quæ armato postea sunt agenda. Militem habes insignem numero viribusq; integrum, hostem tum fessum tot prælijs, tum exhaustum. Reliqua ages pro arbitrio tuo. Nihil enim vt facias prohibemus, quod è dignitate nostra censeas futurum.

Postquam facta est belli copia ab Amurathe Mustaphæ, instructo agmine, ingentibus animis eo certamine totius belli labores finire concepit, neque insidiantis more eum celabat apparatum, sed palam hostis animum præseferens, vbicunque sui copiam faceret Epirensis, iusta acie collatisq; signis omnem fortunam subiturus videbatur. Interea nuncius à præsidio, quod ibi ad Macedoniæ fines Castriotus reliquerat, Daynum missus magnis itineribus illum instruxit, qui de singulis & omnia prout erant, exposuit. Quare intrepidus princeps, & impiger belli artifex, alium recentem viribus nuncium celeriter ad suos expedit, qui moneret eos, vt cauerent omnino aliquam pugnæ facultatem præbere Barbaro, sed vel per montium saltus, & inaccessa fermè loca ducentes agmen ludificarent. Interim hostem vel quadam fugæ specie paulatim deciperent, differrentq; eousque fortunam certaminis, donec ipse cum copijs suis opportuno aduentu reformaret singula. Quem vbi vidissent, mox eodem tenore sequerentur, ibi signa, ibi acies, ibi robur belli foret, vbi ipse esset. Dehinc quamuis moleste à Daynensi negocio abstraheretur, accito Amesa, obsidionis curam illi tradit, non consilio solum, sed prece etiam agens cum iuuene, ne aliquid se absente moliretur in obsessos, satis proprio edoctus malo, néue pedem vsquam à mœnibus referret, quo vel respirandi copia fieret oppidanis, vel frumentationis faciendæ facultatem haberent. Ipse diminutis ibi copijs quingentos equites, mille quingentos lectissimos pedites sibi ad vetus presidium augendum contra nouos Barbari motus elegit. Driuastenses copiæ ad obsidionem cum adolescente relictæ ægretulerunt. Cupiebat nanque quisque, & Scanderbegum orabat, vt concederet sibi recenti contra Barbaros virtute culpam priorem corrigere, & abolere ignauiæ memoriam noua gloria. Nemo tamen acceptus, quum neque omnes ducere ex re sua esset, neque alios posset sine cæterorum molestia & discordia quadam seligere, dum nullus se socio deteriorem credit. Veteranos tantum, & emeritæ militiæ viros totius robur exercitus elegit, non ignarus optimus belli dux, aliud esse muros obsidione cingere, & sub ignauis mœnibus compressis manibus sedendo vincere hostem, aliud cominus furentibus gladijs, & cruento Marte difficilem laudem appetere. Vix abscesserat Scanderbegus, cum Scodrenses & de Turcarum motu, & de ducis consilijs pariter & pro-

Scanderbeg firmat suos contra Amurathem.

P fectione

Scodrēses Balesium incendunt, funditusq́ euertūt.

fectione non ignari, summa diligentia copias & magnam vim tormentorum ad nouæ vrbis oppugnationem parabant, veriti nisi inde Castrioti præsidium expelleretur, & expurgaretur locus ille hoste, se in visceribus ipsis bellum semper habituros, neque facultatem vnquam respirandi futuram. Quare velut auidum luporum agmen, vbi abesse pastorum curam nouerunt, irrumpunt intrepidi in imbellem gregem, & indefensa ouilia rapiunt, disiiciuntq́, ita intenti iampridem hostes, postquam profectum ad aliam belli molem Castriotum aduerterunt, statim infestis signis, infestiori apparatu Balesium petentes, inde acceptarum iniuriarum vltionem ordiuntur. Nihil abfuit, quin præsidium ibi opprimeretur, si expectatus fuisset hostis. Sed Hispanus vbi afferri machinas & reliqua quatiendorum murorum instrumenta cognouit, collecto milite, cæterisq́ impedimentis, Daynum ad sociorũ copias silenti agmine iter arripuit, vacuis tantũ munimentis hosti relictis. Superauerat iam Clyrũ Scodrensis, & duobus fermè millibus passuum distabat ab oppido, cum tacita omnia subito visa, non clamor virorum, non præsidij signum aliquod pro muris auditum. Iniecit pauorem primo & horrorem quendam animorum viris tam improuisa res & suspectum silentium. Deinde vbi exploratores missi, vacua omnia custode nunciarunt, audacius processere signa, insidiarum sublato timore. Molestior tamen ea res & hostium fuga fortibus viris fuit, quod sibi tantũ cum ignauis mœnibus, & inanima vrbe pugnandum aspicerent. Humoi præsertim duci illi, qui seruitutẽ fratris præclaro aliquo facinore vlcisci cupiebat, indignatus quod tamdiu libertatẽ illi apud Castriotum exorare nõ potuisset, ni fecerit fortasse (vt ingeniosos reddit homines amor) eo consilio, quod expugnato Balesij præsidio sperasset habere efficax aliquod pignus captiui hostis, quẽ postea cum fratris corpore permutaret. Subire itaq; muros vndiq; milites, ad quos diruendos non satis necessarius vsus tormentorum fuit. Recenti enim ferè adhuc cemento, inutilis compago lapidum vectibus tantum ferreis acta, paruo impulsu sua sponte ruebat. Disiecta igitur pauco momento omnia, reliqua lignea materies, & stipitum robora iniecto igne arserunt. Stationes militares, & cætera munimenta pariter solo æquata. Ita inanimo vltionis genere Scodrenses odio expleto, deformem vrbis aspectum reliquerunt duci vlciscendum præpropere maximo suo malo, & grauiore longe calamitate. Non deerant ibi, qui ducendas recta via copias ad Daynensem obsidionem soluendã dicerent, & tentandam ibi fortunam, quum omnia essent ad victoriam proniora, Scanderbego absente. Sed tum paucitas ipsa suorũ minuebat audaciam, tum moliri quicquã noui consilij in hostes præter mandatum præfecti vrbis cæteri prohibebant. Signa itaque conuersa Scodram, & retro actæ domum copiæ nullo satis specioso gloriæ genere, non captiui spolijs, non hostili sanguine decoræ.

Amor ingeniosos reddit.

Inanimo, quod anima caret, sicut Vergilius exanimum corpus. Iã enim dixerat de muris dirutis.

Marinus

Marinus quoque Daynum reducto præsidio, & dolorem Amesæ propter publicam ignominiam, & risum quendam ob priuatam eius fortunam excitauit, ne solus ignaue repulsus à Driuastensibus videretur, cum & collega socius mœstitiæ ac fortunæ esset, tum publice ad milites conuersus adolescens.

Age nunc, inquit, misereamur posthac misereamur eousq; hostium, donec funesta pietas ista nosipsos præcipitet. Soluamus pernicioso exemplo Scodrensium vincula, reddamus libertatem captiuis, vt facilius postea in capita nostra desæuiant. Quis animus patruo erit? Vbi deformem vrbis aspectum cernet, vbi diruta mœnia aspiciet ab illis, quos captos nuper in Drinonijs campis, tam specioso omniũ spectaculo libertate donatos patriæ reddidit, vt noua hodie aduersus se arma sumerẽt, & feroces instaurarent spiritus. Ignoscamus Driuastensibus, abstineamus ab hostili agro, hostiliaq; æque in corporibus nostris passuri. Iam eò decurritur, vt dum tam faciles in ignoscẽdo sumus, omnium in nos arma excitemus, & dum aliorum vincula rumpimus, nobis iugũ ipsi imponamus. Habendus ita est hostis, quum in potestatem venerit, ne dum pij magis simus quàm par est, pietatis ius omne amissum in eum transferamus. Nemo conqueri poterit de nobis, si belli iure vtamur: nemo crudeles appellare eos, cum quibus pari odio de vita, de sanguine decertet. Tacita Amesę querela.

Gerebantur hinc res ignauis querelis. Inde Mustapha immisso agmine Scanderbegi præsidium quiescere non permittebat, sed aßiduis procursationibus lacessebat magis, quàm terrebat hostes. Ipsi nunquam æquo Marte congreßi, defendebant se nunc munimentis castrorum & locorum potius quàm proprijs viribus, nunc modico agmine educti, simulata fuga, per ludificationem Barbari diem extrahebant. Ille itaque vbi inanem spem præsidij opprimendi vidit, neque oppugnare stationes eorum aggressus, neque palantes longe insecutus timore insidiarum custodijs tantum diligenti consilio dispositis, in deuastandis adiacentibus agris, reliquum operæ consumebat, donec admonitus de Scanderbegi aduentu retractis copijs non multo minus quàm duo millia passuum procul ab hoste firmatis signis consedit. Locus ipse quem ad id certaminis elegerant, Oronicheus, vel notiori vocabulo Oronochius appellatus, in Dibra superiore est, in quadam planicie haud multum lata, sex millibus passuum procul à Croia. Castriotus quoque cum nouo milite receptus in castris, primum omnium edicto admonitos, ne quis iniussu exiret stationes, singulos ad opus muniendorum castrorum traducit, neq; à barbaro motus aliquis exortus. Quieta igitur vtrinque statiua fuere. Dehinc Epirensis vbi procurata est satis castrorum cura, & arma munimentis firmata, tum armis firmare munimenta cœpit, & ordinum habere rationem. Veteres copiæ trium millium Mustaphas non facta sibi copia pugnandi à Scanderbegano pręsidio, agrum incendit atq; deuastat. Oronochius locus.

& quingentorum equitum numerum complebant, peditum sexcentorum.
Copiæ Scanderbegi. *Nam licet Castriotus haud multo minus quàm quinq, hominum millia ibi reliquisset, quum ad Veneti belli apparatum proficisceretur, plures tamen inde ab eodē postea diuersis rationibus euocati sunt. Computatione itaque omnium habita, sex hominum millia inuecta, qui eo prælio Barbaro opponerentur, & insignis gloriam certaminis subirent. Neq, tamē omnibus copijs pugnatum: vacuas nanq, custode restare stationes (quencunq, euentum dedisset fortuna) non passa est solertia ducis, sed trecentorū virorum lectissima corpora ei custodiæ addixit. Copias summa ratione consilioq, deduxit in alas, equitum robora in frontibus locauit, mille & quingentos vtrinq, dispositos, veritus imparem peditem primo impetu hostium facile pelli posse. Circumfusi itaq, pauci post alas, nam in medijs ordinibus maior vis peditatus reseruata. Ibi quoq, munita quingentorum equitum robore, vt prima eruptione vndiq, eques cum equite, si ordines turbati non essent, concurreret. Dum ita instructa acie Castriotus immota signa, & silentio militē contineret, expectans vt se hostis moueret, Barbarus à reliquis copijs euectus (Caragusio nomen erat) in medium, quod vacui interiacebat campi prouocationis signum dedit. Deinde progressus ante ipsas stationes, insigni voce fortissimum quenq, poposcit, qui secum singulari certamine decerneret. Tenuit silentium primo viros, quippe quos sicut à detrectando pudor, ita ab accipienda conditione metuendum pugnæ genus impediebat.* Duellū Pauli & Caragusij. *Non tulit tamen diutius insultationem Barbari, Paulus Manessi, notus equestri gloria bellator, quum & ad idipsum omnes ordines spectabant, velut potissimum illum ea appellaret prouocatio. Sed surgens ingenti ferocia, lætitiaq, ad Scanderbegum, voluntatem eius scissitaturus, ire perrexit, à quo laudatus egregie est, & accensus grauioribus stimulis irarum simul speiq,. Pergeret secundis Dijs, tum ad priuatum decus petendum, tum ad insignem sociorum victoriam, eo præclaro facinore auspicandam, quem cæteri postmodum imitentur, & lætus exercitus pulchra recentis eius gloriæ auspicia sequatur. Circumfusi igitur vndique turmales, velut iam inde victorem laudare. Ille tantum moratus, dum arma, & solitos ad id genus certaminis apparatus expediretur, mox equum conscendit, & in subiectum prouolans campum, expectantem hostem infesta voce compellat, & ad ictus se parare iubet. Barbarus autem tantulum moræ petens, dum loqui pauca sibi cum eo liceret:*

Leges duelli. *Victoriam, inquit, dextera & fortuna decernet, leges ipsæ victoriæ nobis sunt statuendæ. Si gloriam de me hodie tibi promisere fata, nihil recuso victus belli iure, & opima spolia tibi, & cruentum cadauer auferas. Sin ipse sub manibus meis occumbes, idem iuris seruari mihi in captiuo corpore posco. Idq, ratum habeant duces, ne vel in ipso certaminis ardore, vel post de-*

post decretum duellum, motus aliquis oriatur à stationibus ad iuuandam alterutrius fortunam.

Ad ea Paulus comprobatam esse eius pugnæ legem, quam ipse velut timido desiderio seruari postulet sibi, cedere aperto iure victori reliqua, vbi ferox spiritus cesserit. Pugnaret intrepidè, hostem nisi se tantum habiturum, quem vbi spoliasset vita, inulti quoque cadaueris liberam potestatem futuram. Nam vel si ipse concedat eas inanes reliquias militum lachrymis, non passurum Scanderbegum, vt ignaua membra ad se deferantur. Mouit Barbarũ audax viri responsum, & facilis vitæ contemptus, adeo, vt prouocasse fermè pœniteret. Tum vbi firma omnia & rata sanxêre duces, destituti in medio ambo, omnium in se oculos conuerterunt. Desixerat pauor mixta spe homines, qui ad spectaculum aderant, solicitos euentuum. Pares namq; visu ambo ac specie erant, media virorum statura, ætas ferme eadem, neq; patiens ignauiæ, neq; iuuenili calore vana. Idem ambobus habitus armorum, hastæ equestres, clypei laminis ex calybe in vmbilico distincti, ensis vtrique de more recuruus, & ferrea claua, corpora loricis, & capita galeis tecta. Addebant præterea decorem quendam (licet nihil ad victoriam facerent) fulgentes ex serico tunicæ. Citatis itaq; ocyssime equis, trucibus oculis simul & animis campum diuersi rapiunt. Et

Describit Paulum & Carazusium, & horum Panopliam.

quum infestis cuspidibus concurrissent, Paulus supra scutum, dextrum oculum rimatus, Barbarum hasta transfixit. Delapsumq; humi cum vulnere, ex equo desiliens, armis corpus, & capite truncum priuauit, ac cæsi hostis onustus spolijs, equum conscendens, ad suos redibat, quem effusi vndiq;

Paulus vincit Barbarum in duello.

diq; ex stationibus milites ingenti gratulatione perducunt ad ducem. Collaudatũ eum Scanderbegus mox insigni clamyde ex auro contexta, ac villa quadam opulenta publice donauit. Tum cæterorum ordinum animos (pugnæ nanq; & iaciendæ congressus illius aleæ tempus instabat) solitis de more adhortationibus accendit.

Oratio Scanderbegi, qua auget ferociã suorum, & minuit hostium.

Animatos satis vos singulos præclaro hoc priuatæ virtutis spectaculo (si facta quicquam viuaces fortium virorum spiritus mouent) esse existimo milites, quippe quum nullum acriorem stimulum subijcere Dij hodie potuerint vobis, quam fœlicia hæc victoriæ delibamenta, quæ & augerent ferociam vestram, & minuerent hostium. Quare agite, factam ad laudem viam audacter ingressi, fumantes adhuc cruore hostili militis vestri manus, pulchra omnes contentione imitamini. Vouit pro vobis, vouit pro victoria solicita socij cura. Immolauit victimam pro vobis fortis dextera, quo incruenti vos postea secundo Marte deuota vobis corpora conficeretis, & promissa peteretis spolia. Irrumpamus igitur nunc nunc in hostem, prouocauit prior extra ordinem vos ille, prouocemus priores nos tota acie ipsum, extrahamus inuitos in funestum campum, dum ignauus dolor vires hausit, & torpor animorum homines mœsto silentio compreßit. Sub ijs dictis curatis iampridem corporibus, signa canere iubet, & quinta fermè diei hora in aciem educit. Insignis sanè ferocia viri, & digna inuictæ virtutis fiducia, quam omnis ætas admiretur. Ausus est ea hominum paucitate vnicus belli artifex, contempto egregie hoste æquo campo, collatisq; signis tanti fortunam certaminis subire. (Nulla nanq; tum ignauæ fraudis, nulla insidiosi strategematis ratio procurata.) Ausus est prior relictis monumentis, libero euectus campo ei hosti insultans velut renitentem educere ad pugnam. Iamque ad ipsas hostium stationes ingenti militum clamore pergebat, ni Mustapha tumultuario primum agmine, dehinc totis viribus illi occurrisset, sed sicut timide progreßi, ita facile primo impetu pellebantur, & vix dum omnes è castris educti iustam aciem compleuerant, quod plures subita fuga iam recipiebantur inter stationes. Id vbi aduertit Barbarus, neque signa suorum, neque militem vsquam consistere, quo accenderet audaci exemplo viros, clamitans vt se sequerentur, & vbi eum vidissent, conuolarent signa. Concitato repente equo, primam hostium frontem inuadit, pertinaci consilio aut victor ad Amurathem reuersurus, aut non inultus casurus. Secuti sunt plures ordinum ductores, & turmalium non ignobile agmen. Reliqui quoq; pudore ducis relinquendi, paulatim inferentes pedem ora hosti ferienda præbebant, & varijs locis conferti, obnixius quo poterant, sustinebant aciem. Ita vbiq; iam ordines instaurati, ac renouata pugna erat. Sed nullum vsquam indicium variantis (vt solet) fortunæ visum, perdita æque ex omni latere victoriæ

spes,

ſpes, vincentibus perpetuo tenore Chriſtianis. Adeò duorum militum euentus fortunam quoque vniuerſi exercitus iam inde firmauerat, & ſingulorum animis impreſſerat audaciam & pauorem. Moſes à ſuo cornu nunc equite immiſſo, nunc ſubiecto pedite, & deducto pro ſignis turbabat barbaros, ac diuiſos acrius premebat. Illi velut fato quodam magis, quàm ab hoſte ſuperati, & vix ad deuitãda vulnera idonei, vinciri magis, quàm vincere aptiores videbantur. Paulum in media pugnantẽ acie, maxima vndiq; hoſtium ſtrages ſequebatur. Turbati iam hincinde ordines erant, non equitis, non peditis locus, promiſcue æquata omnia, & maior fermè ibi Turcarum numerus confoßis ſibi equis ab Epirenſium peditibus, verutis pedes pugnabat, ſed tum inaſſueta corpora pedeſtri pugnæ, tum in incommodiora arma pernicioſe perpediebant viros. Augeri ſemper hoſtium illis videbatur acies, rareſcentibus copijs ſuorum. Stabant tamen cæci pudore, expectantes ducis euentum altera parte, quem cum nobilißimis quibusq;, & omni exercitus robore ad Scanderbegi ſtationem præteruectum reformare cunctorum ordinum fortunam poſſe credebant. Pauli aſpectus nunc vrgebat, quum metirentur timidis animis maiorem quæq; in hoſte, ex perempti nuper viri gloria. Nunc irritabat ardentibus ſtimulis homines, quũ deformis militis ſui ſpecies, & inulta ſocij vmbra ob oculos verſaretur. Ingentia præterea (quod maximum irritamentum erat) præmia à Muſtapha pro inuiſo capite propoſita victori auidiora periculi militum ingenia faciebant. Denſati itaq; plures circa vnum totis viribus incubuerant, & velut obliti cæterorum, obnixis vultibus vnum appetebant. Per cædes, per vulnera ſuorum emere quiſq; precioſi capitis munus non recuſabat, ſed ſtolidum hominũ deſiderium pernicioſum ipſis etiam reddebat pertinax viri virtus, qui ſtipatus quorumcunq; fortißimorum caterua propellere ſatis eam vim poterat, & cõtemnere inanes conatus. Tum cõſpiciens Barbarorum exercitum à reliquis copijs inceſſantem infeſtius agmen ſuorum, tacite conſecutus obliquum viri caput gladio perſtrinxit, & vno ſubinde alteroq; ictu præcipitem deiecit ex equo. Stratum humi vbi videre ſocij, retracto protinus pede, neq; vlciſci iacentem, neq; corpus à reliqua hoſtium vexatione tutari curabant. Inſtare tum acrius Epirenſes, ac ſine reſpiratione vrgere turbatos, donec pulſi penitus omnem laudem ceſſere victoribus. Fugientes Paulus quantum maxime poterat, carpebat poſtremos, mordacibus ſubinde verbis in illos cauillatus:

Quo fugitis ignaui? Itá ne omnis ſociorum memoria abijt? Nullús ne hic Carapuſij frater? non conſanguineus? non neceſſarius iacentis quiſpiam in tanto numero, qui deformem truncum vltione ſaltem, quæ ſola ſupereſt auxilio proxima, honoret? En ipſe ipſe nunc vos appello, prouocoq;, quem priores vos nuper ad malæ concœptam gloriæ ſpem euocaſtis.

Christiani victores.

Veruta pila dicuntur, quod velut veru habent præfixa.

Perpedire, pro impedire.

Siſtite

Sistite gradum, accipite cruenta socij spolia, quę vltro vobis ipse offero.

Illi nullius rei prӕterquam fugӕ memores, turpi silentio hostis increpationem neq; approbabant, neque reprobabant, sicq; liberiori paulatim euecti campo, ex oculis euanescebant, vt vix fremitum insequentium audirent. Sagittariorum tantum obstinatior sӕuitia in eos fuit, cӕteri ordines abstinuerunt fugientium tergo, nanque tum lassitudo, tum satietas hebetauerat hominum vires, animosq;. Abiecta tamen vbi signa, & sparsas passim lunas (militaris id genus est signi Turcarum populis) collegisset, lӕti milites pulchro clamore, & iactatis incondite carminibus, ad Scanderbegi stationem contentione quadam afferebant. Lӕta nanque ibi omnia iampridem erant, hostes vel cӕsi longo ordine iacebant, vel seruati belli iure inutilibus post terga manibus, & propriӕ ignauiӕ & hostilis clementiӕ confessionem faciebant. Mustaphas quoque ipse cum 12. purpuratis similiter conspiciendus cantherio ducebatur, augebatq; spectaculum, & leuabat velut fortunã cӕterorum. Nam quum prӕter latus pernicioso gloriӕ appetitu in Castrioti cohortem esset, & obsessum se ibi, ac omni suorum robore exutum vidisset, neq; aut effugij, aut pulchri interitus facultas vlla adesset, maluit infœlix dux omnia, libertatem quoque ipsam pro vita pacisci. Nescio an pulchrior res, & magis secundis Dijs toto belli tempore cum Amurathe gesta, ita speciosa omnium eo die opera fuit, non dux, non miles, non ordo aliquis onustior priuatӕ simul & publicӕ laudis antea redactus. Cӕsa ex hostibus referunt 10. millia, captos 72. signa militaria 15, Scanderbego modica militum iactura ea stetit victoria, vix trecentorum (vt aiunt) hominum. Castra quoque non ignobili prӕda ditarunt militem, nam quum Barbari aliquot mensibus ibi moram traxissent, peculium quoddam sibi quisque constituerat, cӕsorum spolia pulcherrima inuenta, equorum insignis numerus. Non tamen licet prӕda militem onerasset, exaturauerat ira ferocem ducis animum, quin extemplo refocillatis corporibus, quod reliquum supererat diei, ad deuastationem agrorum militem traduceret, Sicq; victoriam recentem secutus, iniecto late igne, quӕ ferro non potuit, absumpsit. Neque inde tamen vulgi manus vacuӕ recessere, & non solum si quid preciosi fuit, nihil relictum, sed pecorum quoque magna vis abacta. Ita dum fessos prӕda etiam ista magis tardat, vix prima noctis vigilia recepti sunt in castris. Residuum noctis ibi quieti datum, transactumq; tacite sine iocis, sine clamore, & nullo fermè victoriӕ indicio, mœstiorem nanq; ducem visum propter auditam Balesij ruinam, modestiora quoque militum ingenia, & ad ipsum compositi vultus imitabantur, nunc consolantes leniter, nunc priuato odio frementes in hostem. Sed non poterat ӕger animus somnum capere, dum Scodrensium ferociam, dum sua in illos beneficia collata crebro retractat. Mane itaq; dubia adhuc luce relicto ibi

Lunӕ militare signũ Turcis.

Mos. Manus post terga ligatӕ captiuis.

Cantherius equus, cui testiculi amputantur. Sex. Pom. F.

Decem millia ex hostibus cӕsa.

Scanderbeg mœstus propter Balesij ruinam.

vt

vt consueuerat præsidio duobus equitum millibus, & mille peditum cum reliquis copijs ad Daynensem obsidionem conuertit signa. Captiui quoque omnes abducti, & prædæ fermè quicquid preciosi fuit. Vbi quum ab Hispano singula magis certo ordine didicisset, tantum moratus, dum renouaret militem, mox recentibus copijs, multa simul damna importans Scodrensibus, Drinum traiecit, immissoq; passim equite, quicquid sati in campis fuit (Autumni nanque in ipso exitu altiori tum herba ornabantur prata) deuastauit, vires vniuersæ internecione deletæ. Omnis fermè fructifera arbor æquata solo, agrestes qui inuecti fuere occisi plures, dum arceret hostem, reliqui omnes male habiti, exutiq; patrimonijs. Subinde ad alia loca & oppida Venetorum progressus, eandem omnium fortunam faciebat. Villani, & si quid præsidij reliquum in agris erat, cuncti ad ipsum defecerunt, priusquam ruinam sentirent. Culpauit Scanderbegus Amesæ indignationem, suam non cognouit, execrauit adolescentis ferociam, præferuidam in se iram cohibere non potuit. Tum vbi procursata omnia, & insolenti dominatione subiecta sibi vidit, vrbibus quoque ipsis incipiebat esse terribilis. Sed appetens iam frigoris vis, & increbrescentes quotidie pluuiæ, inuitum sub assuetis mœnibus in hyberna compulerunt. Veneti interea prouinciæ præsides, & Scodræ magistratus soliciti de rebus omnibus, præsertim de

Scanderbeg ad obsidionẽ Daynẽsem se conuertit.

Dayni præsidio, vbi ad vltimum inopiæ ventum sciebant, literas ad Senatum de singulis decernunt. Sub idem quoque tempus & Barbari cum ingentibus donis ac magna vi pecuniæ pro captiuis redimendis ad Scanderbegum

Mustaphas cũ alijs 12. purpuratis captiuis, 20. aureorum millibus redimitur.

begum accesserant, 25. nummum aureorũ millia fuisse nemo dissentit. Datus itaque Mustaphas cum cæteris, & honorati hostes, habitiq́ liberaliter sunt, velut omne odium resedisset. Exin & duces dati, regionis periti, qui ignaros regerent, & seruarent ab insidijs suorum. Captiua pecunia omnis militibus erogata, vt penes eosdem præmia, penes quos pericula essent. De Dayni oppugnatione nihil per eos dies tentatum, prohibebat namq; molestia frigoris quicquam moliri in muros. Oppidani rerum omnium, præterquam fidei, immemores, de assueta pertinacia nihil mutabant. Hauserant vires hominibus tot vndecunq; incommoda, sed idem feruor animorum erat, vegetiorq́; indies in diminutis corporibus spiritus. Ita pusilla vrbs fortissimi ducis impetus retardabat, & tot simul bellorum victorem sola constantia vincebat. Nunquam tamen Castriotum pudor vllus ab incœpto auertit, sed dedendo, si aliter non posset, vincere destinauerat. Ferebantur iam obscuræ quædam vulgi voces, & incerta murmura de propensioribus ad pacem patrum animis. Quare & mitius Scanderbegus agebat cum hoste, leniusq́; in procursationibus assuetis indultum iræ, nunciatur extemplo sibi legatos decreto Senatus missos, qui noua pacis consilia inirent, iamiam adesse. Præmisso itaque de more obuiam nobilissimorum ordine, venientes honorificè excepit: deinde habitos lautissime, postero die exhibuit copiam dicendi ea, quæ à patribus afferrent. Proposita simul & accepta sine variatione inter eos est vnica illa pacis conditio, vt soluta Dayni obsidione Epirensis, acceptam semel in suam fidem vrbem cum omni iure Venetis cederet: Ipsi ager quidam iuxta Drini flumen, & locus quem Busegiarpeni appellant, ad inuicem consignatus.. Nihil negauit Scanderbegus, sed quæ statuissent ipsi, lætus tulit. Firmata igitur pace, & rite peractis omnibus, tum silentio facto (parabat namq; generosus animus insigne indicium liberalitatis ostendere) ita exorsus est:

Pusilla vrbs fortissimi ducis impetus retardat.

Conditio pacis obsessi Dayni.

Busegiarpeni.

Viueret vtinam nunc bonus Princeps ille, cuius mors & præcipuum simul dolorem mihi, & molestissima vobiscũ arma excitauit. neq; enim dum impij belli auspicijs, ac domestico sanguine cruentam Dayni possessionem à vobis quæro, cernerem hodie prouinciam Christianorum, & sociorum, tot immersam malis, & inuiolata cum optimo Senatu pace gloriarer, quam læsam nunc tam leui causæ momento, vix vnquam cõquerere poterit animus, sed alia contentionis huiusce origo. Excusabilem vestram sumpti belli rationem illorum perfidia fecit, quibus auctoribus primũ Daynensis deditio facta vobis, dum & iniquis consilijs facile mulieris ingenium à me abalienassent, & que acta iam pridem inter me & Leccham fuerant, dolose, & assentationis studio quodam reticuissent.

Grata lautaq; oratio Castrioti ad Venetorum legatos, qui cum pace ad eum venerunt.

Non sum igitur succensus eousq; vobis, non arma sumpsi, vt iniustos arguerem, non vt regni libidinem imputarem Venetis, quos vnquam ini-

Laudat Venetos.

qui

qui alicuius belli auctores nulla satis ætas vidit. Illud tantum molestissimè tuli, quod minus mihi, quã par erat, credidissetis, & dum à verbis illorum non disceditis, contentionis me studio motum, & cupiditate aliqua impetrandi arbitrati essetis. Inij tum ipse belli occasionẽ, quam in manibus fermè mihi traditã videbam, quum ius omne in armis resideret. Depono nunc vltro poscentibus Dijs, & si vos non posceretis, agrum & campos, quos in Dayni compensationem decreto Senatus attulistis mihi ad fœderis huiusce firmitatẽ, & libenti animo accipio voluntatẽ patrum, liberalissimorumq́; Principum amicitiam amplector, aliud quippiam neq; peto, neq; accipio. Sed & quicquid agri est mihi, si oporteat, regnum, fortunas, vitam deniq; pro vobis, liberisq; vestris, & imperij dignitate deuoueo.

His dictis, praconia per vniuersam regionem decerni iubet, & cupitam tamdiu pacem lætis populis annunciari. Obsidio tum dissoluta ocius, & demolitis oppugnationis operibus, alacres ordines excipere oppidanos, ac inuitare ad stationes, deleto odio omni simul publico, simul priuato. Andreæ quoq; & Vulcatanio libera abeundi potestas data, restitutaq́; cætera legatis, villæ, & castella, quæ Scodrensibus nuper ac vicinis vrbibus adempta fuerant. Postridie editis de more varijs ludorum spectaculis, cum ingentibus donis legatos à se dimisit.

Ipse impatiens ocij cum omnibus copijs ad Barbarorum fines deuastandos, & assuetam prædam, ire perrexit. Collectoq; ibi veteri præsidio, ac coactis in vnum ordinibus, iusti cuiusdam exercitus formam expleuit, vt non ad depopulationem agrorum, sed ad ingentis alicuius belli morem in- Excursio atq; deuastatio agri Amurathis à milit: Epirense facta.

 structam

structam aciem diceres. Ita lætus quisq; sequebatur ad accipienda promerita diutina militiæ stipendia. Aliud enim nihil tum à duce poscebat militaris cupiditas, nisi quod quisq; sua manu cepisset. Hinc ilocaliter sæpe vicini principes Aerarium Scanderbegi agrum hostilem appellabant. Tum tripartitis copijs Turcarum fines ab omni parte ingressus, biduum in depopulando consumpsit, colonorum magnus numerus cæsus, nisi qui Christianum nomen profitebantur. His quoq; nihil præter vitam & libertatem relictum. Ignis postea tectis immissus, deformauit omnia, ac in cineres vertit, ita vt si exercitus hostilis eo tempore venisset in Epirum, nisi conuecto secum commeatu, vix vnius diei alimenta inde sperare potuerit. Ubi igitur nuda tantum tellus, & sola cladis vestigia relicta, tolli signa Castriotus iubet, & retracto intra suos fines exercitu, collaudata singulorum opera, milites omnes exauctoratos domum dimisit, præter tria millia, quod præsidium nunquam à solita custodia reuocatum, ipse cum reliquo ciuium agmine, & stationarijs suis, Croiam petijt.

Aerariũ Scanderbegi, hostilis ager.

Quum relatum est in Senatu de Epirotica pace, & Scanderbegi munificentia, ac laudes celebratæ publice à legatis, ingens patrum gratulatio exorta, quod respirasset eo bello prouincia. Tum vt decorarent eam viri virtutem ac libertatem aliquo gratorum animorum exemplo, primum habitis suffragijs sine variatione absens cum omni posteritate ciuitate donatus, & inter clarißimas familias receptus est: deinde & vnus electus ingenti patrum consensu, cui in ea regione totius rei Venetæ summa demandaretur. Data itaque mox literæ ad eum cum regijs muneribus. De Barbaris & assuetis eorum excursionibus nihil per eos dies auditum. Defixerat namq; pauore quodam eos Mustaphæ fortuna, ac prohibebat Amurathem solita agmina decernere in Epirum, & eiuscemodi copijs augere magis, quàm oppugnare hostis vires, quum omnes exercitus suos, qui ad id tempus ad Scanderbegum lacessendum Macedoniæ fines intrassent, vel maiori ex parte deletos, vel fœde fugatos, aut redactos in seruitutem cerneret. Maioribus proinde viribus, & alio apparatu, ad id peragendum opus esse ratus, terebat dies consultationibus, & laudis materiam sibi olim inani proposito reseruatam differebat. Sed vbi & fama Venetæ pacis, & prouinciæ deuastatio, ac clades alia super aliam audita, pronus iam inde ad bellum animus, acrioribus stimulis impulsus est. Solicitus itaque senex priusquam decretum aliquod de habendo delectu interposuisset, accitis purpuratis quibusdam, qui propiores Tyranni lateri aßidere solent (consiliarios illi vocant) amens ira furoreq;, nutritum tamdiu odium his tandem verbis explicauit:

Castriotus à Venetis ciuitate donatus, totius rei Venetę in Epiro, Illyricoq; summus creatus est Imperator.

Fouimus iam hucusque, optimi duces, auximusq; nefarij transfugæ fœlicem semel audaciam, dum nouis semper Hungarici belli neceßitatibus præpe-

Acris Tyranni adhortatio ad suos super

præpediti, inuiſi capitis ſupplicium diſtulimus, vt tot ſubinde iniurijs, contumelijsq́, Ottomanum imperium impune laceſſiuerit, quas neque audire iam aures, neque videre oculi poſſunt. Creuit (proh pudor) proceſſit eo ferox inſania, vt audeat hodie prior totis nos armis impetere, & apertè timorem ſimul & ignauiam veſtram arguere. Quid Alybaſſæ nunc fortunam, aliorumq́, ducum eundem euentum narrem vobis? Sumamus ex Macedonia imaginem conditionis noſtræ, quam ita aſſiduis euerſam ex curſionibus, & hauſtam incendijs audio, vt nulla iam ſimus prouinciæ, ſed ſola hoſtium veſtigia viſuri. Ita integros dies nuper populabundus ingreſſus, compoſitis ad idipſum copijs, ſignisq́, in deuaſtanda ea regione conſumpſit. Quouſque tandem ſcelerati hominis propoſitum paſſuri ſumus? an dum vincula nobiſipſis circundet? Extinguendi ſunt improbi conatus, ne ſenſim per negligentiam noſtram creſcat incendium, & ſerum (quod ominari reformidat animus) remedium conqueramur, quum à paruis initijs contemptus hoſtis olim funeſtum caput extulerit, & auxerit vires. Inuitant ad bellum omnia, & arma tradunt vobis. Nam & ſi nulla ſit conſilij huiuſce ratio, nonne ſatis fortium virorum animos ſolicitare debeat miſerabilis aſpectus ſubditorum populorum? An pudorem non excitent tot indies vincula noſtrorum, & fumantia late incendia villarum vltorem eo ipſo poſcentia? Compreſſimus iam totiens Hungaricam rabiem memorabili ſemper clade, ſordidaq́, in luctu ſuo Græcia relicta, hauſimus tot inſolentiſſimorum Principum vires, Epiroticos tumultus per ſocordiam noſtram creſcere permittimus? & vectigalem, ac ſtipendiariam nuper prouinciam æquo nobiſcum bello decertantem diutius cernimus? Itane alios tam repente Epirenſes terra edidit? Noui ne, & inuſitati nobis hoſtes repente apparuerunt? Experiri iuuat igitur ipſi mihi, vtrũ tam inuicta bello gens, & inflati pertinacia ducis, iugum aſſuetum ſubire poſſit. Neque enim amplius ineunda ſunt nobis inania conſilia opprimendi per inſidias hoſtis, non alternis ducibus, copijsq́, ſolitis decernendis exaturandum ſanguine noſtrorum inuiſum ſolum. Habemus namque in oculis eandem omnium fortunã, vel ductorum, vel copiarum, quorum ad hanc diem operam verius ad nos, quàm ad hoſtem oppugnandum elegimus. Alybaſſæ aut Feriſio ne exercitum tradamus? qui præter vulnera ſuorum, deformesq́, reliquias, nullum reliquum hoſtile ſignum afferant? Muſtaphæ infœlicia conſilia vlterius exerceamus, vt ſtipendijs alat Chriſtianos, & foueat hoſtium vires, dum ignaua vincula cupit exoluere? Victi totiens, capti, ac redempti tot pœnas dedimus, vt pudere merito iam nos debeat fortunæ noſtræ. Quare ſubeunda eſt omnino nobis belli huiuſce ratio, incumbendum ijs viribus, progrediendum eo exercitu, quem vix capiat Epirus, nedum eius ſuſtineat impetum. Sicq́, incruenti omnia expurgabimus, hoſti-

bello contra Scanderbegũ decernendo.

Macedonia deuaſtata.

Miſerabilis aſpectus populorum.

Victoriæ Turcicæ.

A fortuna ductorum & copiarum.

hostibusq́; aut expulsis aut memorabili clade domitis, amissas populorum perfidia vrbes, in antiquã formam redigemus. Vel si pertinacia gentis (vt solet) temerario proposito ducis tutandi studio in arma ruet, dabimus excidio auidos supplicij animos, & cupita tamdiu vltione veteres publicas, priuatasq́; iniurias cõpensabimus. Sumenda hæc arma sunt vobis fortissimi viri, non velut aduersus Hungaros, aliosq́; hostes consueuistis, sed maiori longe ira, indignationeq́;, tanquam in seruos vestros, & transfugas, qui insolentes in vos spiritus nefario iampridem consilio seruatos excitarint.

Apparatus belli Amurathis contra Epirensem.

Clamabat hæc concionabundus irarumq́; plenus, maximoq́; silentio ac assensu auditus est à suis, approbantibus omnem belli eius rationem è totius dignitate imperij futuram, acclamantibusq́; curam apparandarum armorum subeundam, quàm maxima fieri posset festinatione, ne vernum tempus (nam mitescente iam hyeme, vestiti niuibus colles aperiri incipiebant) in apparatu per negligentiam consumeretur. Tum confestim per prouincias & subditos populos ac regna sociorum præconia emissa, edictaq́; proposita, ac iussæ nominatim vrbes, prout Tyranno visum, tot hominum, tot equorum millia impendere, qui ad regiam vrbem Adrianopolim, qua maxime possent festinatione, properarent. Nondum enim mœsta tanto funere Græcia, nobilissimorum Imperatorum sedem Barbarico subditam iugo, ingemiscebat. Inuaserat rumor, terrorq́; pariter vicinos populos, vrbesq́; Christianas, ignaras, quo tanti belli moles eruptura foret, occulta namq́; tyranni consilia vix vllus poterat coniectare, ne illorum quidem qui magis intimi domesticiq́; erant, præter consiliarios, quos diximus aliquot maxime obseruantes Ottomani, ne præmoniti hostes, ad vim propulsandam consilij copiam habere valeant. Hinc memini prima Scodrensi obsidione prius fermè visos nobis sub muris, quàm auditos fuisse hostes. Sed & illa insigniori fallacia perdita gens vti solet, vt alio plerunque mendacem belli famam, ac inanem tumultum præmittat, alio veros exponat impetus, quo perniciosa credulitate ductos facilius incautos opprimat. Quare omnia ingenti tumultu vndiq́; misceri. Hinc Hungari verentes æterni perfidiam hostis, exhaustas iam tot cladibus vires, ac infœlicia arma erigebant. Hinc Græcia solicita tenues inclinati iam imperij reliquias defensura, dispersos domesticis odijs spiritus colligebat, non fefellit tamen Scanderbegum Amurathes, qui omnes simulationes, & dissimulationes Ottomanas longo iam vsu callebat. Admonitum tamen illum etiam ferunt à primoribus quibusdam, & purpuratis Principis, per indicia quædam, & occultissimos nuncios, licet nihil valde certum affirmarent, sed credita sunt facile omnia ab Epirensi. Augebat namq́; præcipuè fidem, insolitum Amurathis ocium, quod nihil penitus præsidij, & copiarum, vel ad recentes Mustaphæ iniurias vlciscendas, vel ad tuendos fines

Consilia Turcæ secretissima sunt.

Mos Turcæ, mẽdaci fama belli illudere.

fines ad eam diem misisset. Dimissa itaque vrbanarum rerum cura Castriotus, nihil ex tam vasto belli motu, ac hostili tumultu fluctuatus animo, expedito consilio omnia, quæ vel alius Imperator prudens & impiger in tali re præciperet, ageretq́, præcepit ordine, atque egit. Illicoq́ simul nuncios cum literis ad vicinos, regulos, & socios Epirotici nominis mittit, quo instructi starent in armis, disponerent præsidia, ac firmarent armatis oppida, communirentq́. Promiscua etenim omnibus damna, communesq́ vastitatis ruinas tanti exercitus magnitudinem afferre, tendereq́ Ottomanum, non ad eius perniciem tantum, sed ad commune excidium Epiri. Ipse simul, dimisso prius Mose, pluribusq́ optimatum suorum, tum ad copiarum cõquisitionem, tum ad frumentationem habendam ad eas belli necessitates, nihilo segnior ab alia parte peragrans omnia, obequitansq́ crebra edicta per vniuersam prouinciam decernere, non dies, non noctes cessare, donec omnem materiam seuiendi hosti, & gloriæ occasionem sustulisset. Agrestium itaq́ magna pars, & inutilis turba, cum vniuersa suppellectili in vrbibus reducta. Quod roboris virorum fuit, & omnis militaris ætas retenta ad belli diuersos vsus, præsidium quoq́ à Macedoniæ finibus reuocatum ad nouum apparatum belli, coactæq́ vndiq́ copiæ ad regiam vrbem Croiæ, non cõtemnendam formam effecerant exercitus speciem. Tum Castriotus conuerso animo ad secernendas copias, primum omnium decem hominum millia, qui secum nuper contra Venetos, & apud Oronichium meruissent, eligit sibi, quos barbaris, prout opportunitas locorum suggessisset occasionem, liberiori certamine opponeret. Croiæ præsidio M. CCC. *milites ad veterem ciuium numerum adiecti, Epirotici generis omnes, spectatæ virtutis in multis bellorum casibus. Ciues quoque ipsi tum omni genere telorum, quod ad propulsandum à mœnibus hostem, in rem est, tum robore animorum præcipue, ac deuotorum fide pectorum armati. Simul igitur & nouum præsidium impositum, & imbellis turba fœminarum, ac inutilis puerorum ætas extracta ex vrbe, sola militaris iuuentus, neque tamen cum vulgi promiscue colluuio relicta, quorum non sic facile ardentes animos penetrant virtutis stimuli, & segnius præciosum libertatis nomen ignaua pectora acuit.*

Habitum summa ratione, exactoq́ consilio rerum omnium discrimen, vtpote quod claustrum totius prouinciæ ad comprimendos barbaricos tumultus ea vrbs videbatur, à qua reliqui spes imperij penderet, salusq́. Sed nescio an meliori consilio abstrahi à ciuium conspectu filij, vxoresq́, an relinqui sibi potuerint. Quum acrius longe irritamentum mœsti præsentium vultus, visæ lachrymæ, auditi gemitus, ac oberrans præ oculis seruitutis calamitas, & fœditas vinculorum, quàm sola absentium memoria armatis futura fuerit. Ni tutius idcirco fortasse id consilij genus peritis

militiæ

Quæ Castriotus ad salutẽ regni procurauerit, audito Tyrãni aduentu in Epirum.

Decem millia hominũ electa cõtra Turcam.

In rem esse.

Ingeniũ vulgi nõ admodum virtutis & libertatis curans.

Croia claustrum Epirotici regni.

militiæ visum, quod licet apta sit ea adhortatio cernentibus ad labores, & pericula subeunda, simul tamen & hostilis audaciæ, pertinaciæq; non leue momentum est. Quod speratæ prædæ libido impingit obstinatiori ad arma proposito milites, & feruidioribus ad insistendum stimulis acuit barbarorum ingenia, acrius in vulnera, acrius in tela ruunt, neq; illos vel muri, vel superstantes armati arcere queunt, quin certatim subeant, segnius si nihil audiant in vrbe præter fortium præsentiam virorum, si nihil aspiciant in mœnibus præter auidas sanguinis dexteras, & morti destinata pectora. Miserabile spectaculum erat, flebile Croiensium discedentium agmen, plena omnia gemitus, vlulatusq; fœminei. Non domus, non vicus, non pars vlla vrbis expers luctus. Personabat vario clamore forum nunc reprehendentium, nunc inuitantium suorum lachrymas. Præcipua tamen in templis & delubris eius fortunæ, ac publici doloris species erat. ibi nanq; ingens populi concursus, & omnis generis multitudinis versabatur. Supplicationes, votaq; mixta cum miseranda vi lachrymarũ, per aras omnes cadebant, pectoris ac oris (vt mos est gentis) laceratio, fœdiorem aspectum

Spectaculum miserabile cũ pueri & fœminæ vrbe ejciuntur.

calamitatis faciebat. Matronarum nihilo segnior dolor, & præter vultus deformationem, dulce videbatur imitari reliquarum mœstitiam. Nihil pudendum, nihil immodicum in ea sorte censebatur, & laudatior ea cessit, cuius insignior mœror iudicatus. Non deerant quoque sicut solitæ, ita impiæ mortalium querelæ, ac improbæ voces fœminarũ, malorum suorum causas in Deos vertentium. Deinde vbi resedit aliquantulum per lachrymas exaturatus dolor, ad alloquia suorum versæ matres iterato sermone

Malorum causas in Deos vertere.

vndiq;

vndiq; tumida cum osculis mandata dabant. Nunc præstita olim officia filijs, & promeritam pietatē commemorantes, nunc infirmam senectutem, & verendam caniciem oculis subijcientes. Idem omnium status, & habitus sermonis, vxores paruulos obiectantes viris, viduos iam inde penates, & sordidam orbitatem deplorabant. Senes mœsto silentio defixi, & æque de natorum salute soliciti, neq; accendere vlterius verbis feroces suorum spiritus, atq; auidam suopte ingenio periculi iuuentutem, neq; dehortari à laboribus, & perfungendis pertinaciter muneribus, ne liberorum amorē patriæ charitati præferre viderentur. Mox decretū à Scanderbego missum, vt leuaretur eo onere ciuitas, & armati ad sua quisq; munia abirent, quū satis iam impensum ignauo dolori & priuatis singulorum consilijs diceret. Renouatus igitur iterum luctus, clamorq; cum lachrymis sublatus, velut rapi iam ab hoste omnia, viros, parentes, mœnia, delubra, Deos ipsos vidissent. Vix abstrahi poterat multitudo à possesso semel amplexu, manere quisque socius periculi suorū, ac comes fortunæ vellet. Sed vbi iam instare molestius præcones, & apparitores ducis aduertere, in vltima oscula prolapsi omnes, paulatim chara pectora relinquebant, & fixis semper in mœnia oculis, incerta humi vestigia figentes abibant. Transportatos ferunt in maritimas Epiri vrbes, & alia sociorum oppida, ac Veneti nominis, ibidem & ingens colonorum multitudo cum armentis, gregibusq; ac patrimonijs redacta, ne opportunum quicquam calamitati relinqueretur, vnde alimenta eliceret hostis, quibus abunde vteretur, Postquam summota est turba, & sedatus clamor, ac tumultus in vrbe, solaq; viris armorum cura relicta, Scanderbegus reliquum eius diei in recipiendis frumentatoribus, ac disponendis publice horreis consumpsit. Diuisa est & viritim annona militibus, telaq; omnis generis, ac ingens scutorū copia dono data, vt inde iam liberali erogatione suorum fidem præueniret. Arma se ferrumq; ita largiri dicebat hominibus, vt sibi perpetuo liberè haberent, vel gloriosius transferrent in hostem: clypeos ita demum tradere, vt iterum restituerent. Sic procuratis his per iocum, & deuinctus varijs muneribus vulgi animus, postero die Vranacontem, quem vrbis præsidio præposuerat, Epiro oriundum, gratum & auorum meritis, & propria virtute virū ad se accitum, primo summotis arbitris, multa cum eo de Croiensi obsidione, & Barbarorum ingenijs longo examine egit. Deinde propalam in foro, medio armatorum agmine immixtus, altiori sono vocis, vt sermo ad omnes peruenire posset, singulorum fidem appellans, patriæ salutem commēdabat, nunc hortans, nunc imperans, nunc precibus agens, & tum perfidiæ pœnas, ac sceleris, tum generosæ fidei præmia statuens. Subirent fideliter patriæ onera, arcerent pertinaciter hostem, neque quicquam satis hostilis colloquij ad obstinatas aures deferri paterentur. Insidiaturum eo modo Ottomanum, &

Vulgi animus muneribus deuinctus.

Vranacontis heros Epirensis vrbi Croiæ præficitur.

Scanderbeg patriæ salutē commendat.

captaturum eiuſcemodi perſuaſionibus, ac funeſtæ pacis colore, ſi faciles ad credendũ inueniat. Contra ſi nihil præter feroces ſpiritus, & ſurdas inanibus blandicijs aures videat, pulſum primo impetu aduerſis Dijs collecturũ vaſa, neq; moliturũ diutius quippiam in muros, ni perniciem militum ſuorum capiat, & in indignationis explendæ cauſa apertum ruat diſcrimen. Eum namq; ſitum vrbis inſigni munimento naturæ eſſe, vt locus ipſe, vel ſi compreßis manibus ſedeant ciues, iniuriam facile cedere poßit. Exin, ſi motus aliquis fiat in muros, neminem exceſſurum integrum, præclaramq; ſimul ac incruentam gloriam paratam ſibi, dummodo vti ea velint.

Croia vrbs munitiſsima.

Adhortatio Scanderbegi ad Croienſes ſuos per occupationem.

Ecquid, inquit, orationis vobiſcum mihi eſſe poteſt amplius? Quid horter diutius, accendamq; eos, quorum totiens virtus, fidesq; ſpectata, iam omni fermè terrarum orbi innotuit? Quin & ſi minus omnia tuta mihi viderentur in vobis, & nulla hucuſque dediſſetis conſtantiæ, nulla fidelis operæ pignora, iuſtius tamẽ crederem à ciuibus ipſe meis decipi, quàm diffidere.

Scanderbeg Croiam exit.

His dictis, ſexta hora diei exit vrbe. Ingens, ac omnis ferè ciuium turba prodeuntem vſque ad portas ſecuta eſt. Tum relictis & obſeratis portis, ad reliquas copias in ipſo conſpectu vrbis in campeſtrem locum deſcendit, ibiq; ſigno ocius dato, mota ſunt caſtra, haud multo longe progreſſus, Moſem cum expedito militum agmine obuium habuit. Redibat autem à Sfetigrado, quod oppidum ad Barbarorum fines poſitum, impenſius ſolicitudinem augebat Scanderbegi. Munierat id verò Dibrenſis rebus omnibus, viris, armis, commeatu, operibusq; quibuſdam in muris, quæ in rem videbantur exſtructis. Impedimenta præterea omnia inutilis ætatis, ſexusq; abducta ex vrbe, cura vrbis Petro Parlato, graui, ac perito militiæ viro tradita erat. Sed illud longe optimum videbatur, quod pernicioſißimum ex ipſo poſtea euentu apparuit: Quod omne fermè præſidium armatorum ex Dibrano milite conſtabat, quos de induſtria Moſes tanquam longe bellicoſißimos Epiri populos ex totius corpore imperij ad id elegerat. Laudatus eſt multum à Scanderbego, quod omnia ex animi eius ſententia geßiſſet. Traditis itaque illi alijs copijs, quas ad cæterarum præſidia vrbium parauerat, ipſum cum optimatibus quibuſdam ad cætera prouinciæ loca & oppida firmanda mittit, & ſingula fermè munia ſingulis deſignat, quo celerior foret omnium procuratio, neque periculi quippiam ſequeretur ex mora. Ipſe cum paucis equitibus Sfetigradi portis adequitauit, ſolicitus namq; de ea vrbe erat ſupra quam dici poßit, velut tacita diuinatione præſagientis animi imminens malum. Vt autẽ præſenti ſermone firmaret magis, accenderetq; ſuorum animos, & Barbarorum inſidias, ac delinimenta Amurathis, quæ magis etiam quã arma ipſa timebat, doceret præcauere, Sfetigradũ ingreſſus, in media vrbe, vbi maior

Petrus Parlatus.

ior aderat concursus, & fremitus armatorum, ac circumfusa undiq; nobilissimorum quorumcunq; astabat corona, exorsum ita ferunt:

Non poterat hodie meliorem materiam Sfetigradenses offerre vobis Deus Optimus Maximus, non pulchrior occasio laudis ardentibus animis, & cupidis militibus subesse, quàm ea, quæ nunc iustissima vobis arma tradidit, quo & priuatam simul fidem mihi, & publicam Epirotico Oratio Castrioti ad præfectum Sfetigradensem & oppidanos.

nomini in omne tempus præclaro exemplo testatiorem sanciretis. Pro victoria hucusq; pro decore imperij dimicauimus, nunc pro salute, libertate, & mœnibus ipsis patriæ pugnandum est vobis. Enitendum ne quas tot bellis fœliciter gestis meis auspicijs laudes promeruistis, nunc per summum dedecus & ignauiam dehonestetis, multa ac maxima fermè fortunæ huiusce pars à vobis pendet. Primus nanq; Amurathis transitus in Epirum, primus (ut nuncius sim ipse vobis eius periculi) Barbaricus furor vos impetet, ut inde velut demolitis claustris Epiri, opportuniorem iniuriæ prouinciam perrumpat. Vos belli eius primitiæ manent. Vos (si residet quicquam in pectore virtutis, si viget in fortibus viris memor libertatis animus) contundere potestis superbas hostis vires, & feroces frangere spiritus, à vobis & timoris & spei initium sumpturus est Ottomanus. Si ita animatos offenderit, ut nunc ego vos in pulchro furore contemplor, & lætus immodicos fremitus audio, maiorem vbiq; vim periculi timebit, & documentum eo ipso feret abstinendi à cæteris vrbibus Epiri. Neque premet diutius vos inani obsidione, ni consenescere hic copias stolido proposito volet obstinatus senex. Is enim vrbis est habitus, ea natura loci, quæ Libertas. Sfetigradi vrbis habitus.

contemnere æque quantumlibet irritatum hostem possit. Quare inducite in animum ciues sola pertinacia animorum, ac fidei constantia incruentam hanc pariter & speciosam vobis victoriam parare. Ex euentu virtutis vestræ (id quod libenter repeto) fides quoque cæterorum populorum plurima ex parte pendet. Vos spectabunt omnes, quos laudent, quos accusent, quos demũ velut omni reformata belli fortuna imitentur. Quid enim obtendere fatum, & casuum humanorum necessitatem fortes viros decet? Ratione res optime & suscipiuntur, & finiuntur. Vix est vt fallat consilium fortuna, & non sequatur virtutem. Habetis autem omnia, quæ exactissimo iudicio potuerunt prouideri, & præstari vobis. Non arma, non commeatus, non validissimum præsidium extrinsecus desiderare potestis. Non inutilis vos turba vulgi impediet, non querulæ fœminarum voces, & molestæ occursationes liberorum à muneribus publicis, ab armorum cura, & patriæ custodia auocabunt. Solos vos vobis, & patriæ mœnibus, Dijs, aris, focisq́ reliqui, vt gloriæ tantum, & libertatis stimulis, laboris, ac periculi certamine, ipsoq́ inter vos conspectu accendamini. Adero tamen & ipse non longe cum expedito milite & spectator, & hortator tacitus virtutis vestræ. Et licet non in temeraria libidine pugnandi omnem cruenti hostis impetum, & vniuersi fortunam belli æquo Marte subiturus, multos tamen labores vestros in me transferam, & vanos hostis conatus crebris infestationibus ludificabo. Quandoquidem nulla potior ratio dimicandi, nulla tutior militia exercenda est nobis inter eam hominum colluuiem, & tot armatorũ millia, quam nunquam satis copiam facere pugnandi hosti, nunquam, vel si certam victoriam videamus, totius aleam fortunæ intrare. Dabit nanq́ de industria primum materiam nobis bene gerendi Barbarus, fouebit audaciam nostram sanguine suorum, vt velut inescatam fœlici semel successu temeritatem facilius circumueniat, opprimatq́. Sed eludenda erunt summa ratione, consilioq́ improba Ottomani desideria, carpendusq́ paulatim immodicus hostis, prout temporũ suadebit & locorum habitus. Luctuosa namq́ mihi profecto illa esset victoria, quam militum meorum pernicie emerem, & tristius (mihi credite) quàm lætius spectaculum cernerem, cæsa octona, vel 10. hostium millia, paucissimorũ quantumcunq́ vestrûm iactura. Satis laudabo Epirenses meos, & honorabo pro victoribus, si non vinci se à Turcarum rege permittent. Reliqua vosipsos vobiscum reputare Dibrenses, quam solicite monendo de fide vestra tacita aliqua dubitatione referre, malo.

Ratio dimicandi cum Turca.

Asianus miles in Europam trãsportatur.

Per eosdem dies, quibus Castriotus collectis hincinde copijs ad Croiam firmandam concessit, Asianus miles est in Europam transportatus, Adrianopolimq́ magnis itineribus contendit. Haud multo plus quàm 40. hominum millia fuisse omnes consentiunt. Nam quum bellum in Europa esset, confe-

con[f]. Ius est ibi ex maiori parte exercitus, vtpote quod & aptior esset ad belli assueti vsum miles, & commodius in ea celeritate domesticus fermè apparatus fieri poterat.

Dum sic ex omni parte indies aduolarent regiæ copiæ, & ingentis iam speciem exercitus confecisset Amurathes, ac propè finem apparatus esset, varia exordiendi belli consilia apud Tyrannum afferebant purpurati, ac periti militiæ. Alij non amplius morandum rati, mittendum prius expeditorum equitum agmen in Epirum (præcursores illi de more gentis appellant) qui velut procella subito impetu confunderent, turbarent, miscerentq; omnia, ac incautum hostem extraherent ad certamen per ludificationem, donec subsequens deinceps ipse toto exercitu facilius opprimeret. Alij abstinendum omnino ab eiuscemodi inanibus irritamentis censebant, ne vel maiorem hosti materiam procurandi præberent, quæ ad totius belli molem in rem essent, vel priores ipsi præcipitarent in insidias. Satis multa esse aliorum recentissimæ cladis documenta, audire se præterea, id quod & propalam quotidie in vulgus nuncietur, totam Epirum iam pridem instructam in armis esse, vrbes, oppida rebus omnibus, & præsidijs armatorum affatim communita, loca cuncta fermè & aditus locato ad id ipsum milite teneri, Epirensem cum reliquis copijs tota die peragrare prouinciam, ac perlustrare saltus ad fœlices toties insidias, si quas deinceps etiam posset, concinnandas. Perniciosum esse cum eo hoste seruare eum belligerandi morem, ineunda alia consilia, quæ non, vt consueuit, adhuc improbet euentus. Quid enim obstare, vt non ad vnum pereant sub hostili gladio omnes, antequam serum lenti exercitus auxilium adsit oppressis? Cauendum ne belli eius auspicia à suorum sanguine capiant, progrediendum cum omnibus signis, ac integro apparatu, exoluendumq; tandem eo labore Ottomanum imperium. Vicit tamen media quædam sententia, vtpote quæ aptior tempori, ac rerum gerendarum dignitati videbatur, vt haud multo minus, quàm tertia pars exercitus præmitteretur, idoneum numerũ rati non ad propulsandam solum, sed inferendam quoq; ignominiam, qui turbatis repentino aduentu hostilibus rebus, consilijsq; liberiorem deinceps regio exercitui aditum pararent. Electa mox igitur 40. equitum millia leuis armaturæ, eoq; ipso magnis itineribus expedita recta ad Sfetigradum via, vt priores eius obsidendæ vrbis rationem inirent. Tum surgens ex toto Tyrannus, perlustrare reliquas copias iubet, ac in ordines deduci. Legionum duces penè innumeri erant, diuidi namque consueuit per Flambura exercitus, quibus Feudatarij, quos ipsi Timaratores appellant, præstent, & singula Flambura plures Subassidas, ac capita ordinum, & pro qualitate maiorem vel minorem equitum numerum habent. Pedestres item copiæ tam Asianæ, quàm ex Europa, certo quæque Flambura. Timaratores. Subassidæ.

ordine constant, ac ducibus suis distinguuntur. Auxiliariorum quoque armorum, quæ belli tempore decerni consueuerunt Tyranno, non ignobilis numerus erat. Non deerat etiam, vt solet in omnibus fermè negocijs, multitudo voluntariorum. Aderant præterea haud multo minus, quàm tria millia, obæratorum, ac exauctoratorum, & aliorum florentißimorum iuuenum, qui mercedem regis, & stipendia militaria, ac restitutionem ordinum præclaro aliquo facinore, atque ignominiæ abolitione expectantes quærunt. Prætorium, ac stationem Principis, amplius quàm septem armatorum millia, Janizaros vocant, custodiunt, & hæc verius familia Tyranni dicitur, pedites omnes cæterorũ longe bellicosißimi, quos velut Triarios in subsidijs habent in bello Barbari. Sed & ad augendam speciem exercitus magna seruorum colluuies, & ingens inermium fermè numerus ad terrendum magis, quàm ad belligerandum appositus cogebatur. Et vt ea materia cedendi oblata occupatus, hostis exhaustis viribus facilius fessus opprimeretur, id quod inter maxima Turcarum stratagemata numeratur, huius exercitus duo præcipui ductores ex more fuêre, quos illi Beilarbeidas, hoc est, ducum duces vocant, vnus Asiæ, alter Europæ, nos vsitatiori vocabulo Bassas nuncupamus. Nimis molestum esset animis legentium, si demonstrare nunc singula proprijs nominibus, & suis quæq; numeris recensere vellem. Satis igitur fecisse mihi in hoc proposito scribendi videbor, si totius exercitus summam certa aliqua eius rei notitia perstrinxero, sed & in hoc etiam sicut in multis non transit sine variatione res, quæ minuat aliquantulum fidem certa approbantibus. Aliqui enim 150. millia armatorum tum affuisse Amurathi narrant, 90. equitum, peditum 40.. Quidam 120 tantum, & de equitibus 20. millia detrahunt, 10. de peditibus. Ipse vtramuis sententiam sequar, non multum video momenti, inclinat tamen in maiorem numerum animus, vt parem magis tamdiu præparato bello apparatum dicamus. Quamuis non sic exactißimo eousque ordine confectus est hic exercitus, veluti quum ad dimicandum collatis signis, vbi vera appareret virtus, proficisceretur Ottomanus, omnia consilia, omnes apparatus potius ad obsidionẽ vrbium, & murorum euersionem, quam ad vlla campestria certamina ordinabantur. Scanderbegus firmatis Sfetigradensium animis, rebusq́; prout operæprecium videbatur, ad cætera loca, vrbesq́; imperij sui perrexit, peragransq́; maxima solertia vniuersam prouinciam, nunc laudibus, nunc præmijs, nunc ipsa etiam periculi vastitate suorum fidem acuebat, accendebatq́;. Firmauerat autem omnia validißimis præsidijs Moses, annona, armis, cæteroq́; apparatu, ad sustinendam quantamlibet belli fortunam. Dimissa itaque eorum cura, Castriotus ad copias, quibus non longe à Croia se operiri mandatum fuerat recta ire pergit. Assequutus est eum Dibrensis in ipso itinere, & re-

Ianizari.

Beilarbeidæ, ducum duces, apud Turcas, Bassæ dicti.

Summa exercitus.

& reducto simul milite in castra læti se recipiebant. Vix spacium ad colloquendum fuit vel militibus, vel ducibus, quod subito vndique trepidi nuncij, clamorq; insuetus iamiam in vestibulis adesse hostem, ardere omnia, misceriq; miserabili tumultu nunciabant. Ignari (vt credulos facit homines timor) Amurathem ipsum adesse, complesseq; iam armatis montes, iuga, prata & valles omnes asseuerabant, obtestabanturq; soliciti ducem, consuleret sibi copijsq;, ne campestribus locis perniciosa audacia primos tam validi hostis impetus excipere vellet, reduceret militem in aliquo aditißimo loco, vnde ex conspectu ipso melius, tutiusq; poßit sumi rerum omnium iudicium. Non multum mouebant hæc Castriotum, vt semel possessa castris loca, iuxta eorum suasiones relinqueret, sed vbi vndiq; custodias ad se aduolare vidit, & eundem fermè omnium sermonem, nisi quod de magnitudine copiarum hostilium incerta ferebantur hominum iudicia, nondum enim descenderat omnis in campos barbarus, nec collecta in vnum agmina consederant, vt de numero certa posset fieri æstimatio. Tum sublatis ocius signis, quatuor equitum millia, mille peditum se sequi iubet, & ad Sfetigradum, vbi castra metaturum hostem sciebat, quanto maxime potuit silentio procedit. Extremum noctis erat, quum signum proficiscendi datum est militi. Subsequenti die igitur vix secunda noctis vigilia consederunt circiter septem millibus passuum ab oppido procul. Distabat enim à Croia Sfetigradus per 400 fermè, & 80. stadia. Vbi tutum castris locum cognouit Epirensis, aggere quoq; ducto vt tutior esset, curauit disponi pedites, equitesq; suis locis, decerni custodias, ac quærere tacite idoneos insidijs saltus. Prohibuit tamen ignes, vel priuatim, vel publicè fieri. Sic omnibus procuratis, imperatoq; silentio viris, ipse ad spectanda castra, & contemplandas res hostium cùm Mose, & Tanusio Topia perrexit, taciteq; nunc per syluas, modo per occulta vallium collem ascendit oppositum vrbi. Inde certa iam luce quietißime perlustratis omnibus repetit statiua. Ea res non sine multa variatione consiliorum est transacta, nam quum sub ipsis mœnibus castra metatus esset hostis, & partim subiectos campos, partim montes teneret, vix aliqua spes rei bene gerendæ apparebat ducibus sine multa suorum pernicie, ne pauci scilicet multis, nunc in plano, nunc descendentibus ex monte integris succumberent. Verebantur præterea (id quod etiam abstinere tum fermè eos ab omni ratione pugnandi cogebat) ne si reliquæ regiæ copiæ ex improuiso superuenissent, opprimerentur in medio omnes, eademq; ratione & euocare præsidium ex oppido periculosum censebant. Tutior illa via visa, vt consuetis artibus, si possent, diuiderent hostium vires, & diuisas in magis opportuna iniuriæ loca traherent. Nihil tamen actum ea die, nam nox agendis interuenit, missi tantummodo exploratores latißime per omnia loca, qui

Timor homines facit credulos.

Processus Castrioti aduersus hostem erumpêtem in prouinciam.

Distantia inter Sfetigradũ & Croiam.

Stratagema Scanderbegi ad alliciẽdum hostem ad pugnam.

qui obseruarent aduentum Amurathis, & ne quid insidiarum ab hoste fieret. Dimidium eius noctis quieti datum est, reliquum diuersis operibus consumptum. Motis enim inde castris Epirensis propius vrbẽ transtulit vasa, vt vix à stationibus hostium 40. stadijs distaret, facilius namque extractos ad certamẽ ex propinquo opprimi posse putabat. Ordine deinceps curatis corporibus, & instructis (vt sic dixerim) ad manum singulis, quæ apta insidijs videbantur loca, complet armatis, & per omnes syluas, dumetaq́; circumfundit milites, peditatus superne per magis ardua mõtis, & saltus inuios dispositus, ipse latuit inter equitatum, & secundum radices montis vallium sinus obtinuit. Mosem deinde pluribus verbis cohortatus, & Musachium Angelinæ præcipuum bellicis artibus virum, cum 30. ferocissimorum iuuenum agmine, ad hostes è stationibus eliciendos & trahendos ad locum insidiarum mittit. Electi sunt equi, viriq́; ex omni turma maxime insignes, gregalibusq́; amicti sagulis, ne militaris & speciosior habitus proderet insidias, quas maxime tegi cupiebat. Data fermè singula iumenta equitibus agenda onusta frumento, vt frumẽtariorum speciem quandam præ se ferre viderentur. Jussiq́; (ne deesset quippiam ad fraudem) per latentia itinera adequitare oppido, qua parte liber hostilibus tentorijs mons patebat, vt inde intrare vrbem simularent, nihil horum est prætermissum à veteranis & sagacissimis ducibus. Milites quoq́;

intrepidi, & obedientissimi in omnem euentum sequebantur. Rarescentibus iam ex interuentu diei stellis, mille fermè passuum spacio appropinquauerant hostium castris, quum barbarorum custodiæ ex alto conspectos, primum sublatis signis, deinde clamore prodiderunt. Ipsi nihil his vocibus turba-

turbati, accelerabant instantius gradum, nondum enim vel periculum ab hoste timere poterant, vel vtilis fuga videbatur. Sed experrecti à vigilibus turmales quidam, incerti ex somno, arreptis armis incondite, è stationibus progressi in eos proruunt, pastorũ, & agrestium frumentatorum gregem rati. Epirenses contempta paucitate venientium, maiori quidẽ animo quàm consilio præparant se ad dimicandũ, primo tamen procursu hostium paululũ retrocedentes terga vertunt, & simulato pauore, relictis iumentis arripiunt fugam. Barbari vbi timoris indicem fugam aduerterunt, quàm concitatissimos equos immittunt in eos, & insultant ferocius fugientiũ tergo. Tum conuersi vno impetu omnes sistunt equos, & strictis cominus gladijs inferunt pedem, tanquã vel necessitate coacti, periculũ vltimũ subituri, vel obiectis corporibus, & obnixo vultu vim insequentiũ propulsaturi, quum perniciosam iam fingerent fugam afflantibus fermè humeros hostilibus equis: Turcæ nihil territi, & ex habitu solo metiti viros, sublatis velociter scutis, appropinquantes hosti ordiuntur priores pugnam. Vnusq; ex eis Asiatici generis ingenti mole corporis ante alios progressus, ferream clauam maximo simul clamore & impetu rotatam dextera, vt telum magis concitaretur, iacit in hostes. Qui conferti in vnum, ac conglobati, vitare ictum venientem non potuerunt, licet vulnus vitassent. Perlata namque in medios, ingenti sonitu à Dibrensi quodam iuuene porrecto scuto est excepta, dehinc secuti cæteri, & gladijs geri cœpta res. Pulchrum spectaculum faciebat, & speciosam formam dimicationis, idem fermè vtrinq; numerus armatorum, & non dispar armorum habitus, nam neq; Barbaris, vt in ea celeritate, & per cõtemptum quendam eruperant è stationibus, præter singula scuta, gladiosq;, aliud teli genus aderat. Illud tantum onerabat hostes, quod electissimi ex omni virorum robore, & Principes iuuentutis nostri erant, illi sine discrimine ignaui, fortesq; simul, prout tumultuarie exciuerant eos vigiles, proruerant. Sicq; haud dubie primo furore congrediendi fortuna eorum longè inferior apparuit. Confosso namque sub Mosis manibus Asiano, in quo totius robur agminis erat, ingens terror cæteros, ac desperatio simul incessit, nedum victoriæ, sed salutis quoq;, ni auxilium aliquod adesset è castris. Quare referẽtes paulatim pedem, terga dant hosti, & per quem modo alios insequebãtur, mutata sorte fœda fuga campum deserunt. Epirenses liberam præbuêre facultatem fugiendi, neque molestæ quicquam vocis, aut indicem victoriæ clamorem sustulère in victos, sed exactissimo consilio collecti circa duces, relictis corporibus, spolijsq; occisorum repetunt iumenta, & ægrè fugientibus simillimi, vnde venerant, pergunt. Creuerat audacia, animiq; viris ex eo prospero pugnæ successu. Differebant tamen gaudium omne in secundum cœptæ iam rei euentum. Vnus erat notæ in multis bellis operæ miles, cuius assiduus gemitus, & impatien-

Fuga timoris index.

Ferrea claua Asiatici.

Asianus Mosis manibus confoditur.

S patien-

patientia doloris ex vulnere cæterorum solatia perturbabat, & impediebat lætitiam sociorum, transfixerat namque Barbarus gladio leuum viri humerum, vt neq; ad arma gerenda, neq; ad regendum equum sufficerent vires Hunc miseratus Moses desiliens ex equo, sublatum suis manibus vni ex militibus commisit, ne inter cursum equi procideret inutilibus ad sustinendum manibus, & quàm ocyssime priusquam alius excitaretur tumultus ab hoste, ferri in castra ad stationes suorum iussit. Reliqui integri omnes erant, nemoq; præter illum eo certamine violatus excessit. Barbarorum quinq; occisi, vulnerati octo, pauci quidam numero, multi tamen, vt ex ea paucitate. Simul itaque & equus hinc ex oculis sociorum rapuit milites, & clamor inde, fremitusq; ingens à castris hostium exauditus. Impleuerant namq; querelis omnia saucij, & deformia ostentantes vulnera, excitauerant ad arma totius exercitus furorem, illosq; præcipue, qui affinitate aliqua contingebant occisos. Proinde impatientes imperij, prorumpebant vndiq; sine duce, sine ordine è stationibus, vt quenque ira, cupiditasq; vltionis ducebat. Misso tamen edicto à prætorio Imperatoris, reuocati sunt omnes, & conuenere circa tentoria, iussa eius expectantes Ille assuetas veritus hostium insidias, & ne sub frumentandi prætextu fraus aliqua circum latitaret, præsertim quod plagæ ipsæ suorum, & vulnerum vastitas, nõ humilis vulgi dexteras, & aggrestes gladios arguebat, quatuor fortissimorum equitum millia, ne ita exposita ignominiæ esset paucitas, ad id muneris eligit, qui simul & id agmen frumentariorum opprimerent, exuerentq; iumentis, & vicinos colles, valles, syluas, ac latebras locorum diligenti indagine oberrarent, ad aperiendas insidias hostium. Peruenerat interim ad Castriotum miles à Dribensi missus, & tradito socio stationarijs obuiam progressis, vt vulnera viri curarent, ipse vix sui compos procursans huc, illuc, ob oculos armatorum, & multos nominibus appellans, arma arma clamabat, iamiam adesse Barbarós, concitata omnia castra hostium, & tollens indicem, venientium puluerem ostendebat. Tenuit dolor primo, timorq; Scanderbegum, solicitum de salute sociorum, quum & duos tantum ex toto agmine, alterumq; profluenti recentium vulnerum cruore oblitum ad se deuectos turpi fuga cerneret, & stolidum clamorem militis, ac plenum pauore exaudiret: sed vbi ordine quæ acta fuerant, didicit ab homine, mutata in risum mœstitia, & solicitudine in audaciam, omnes bono esse animo, & equos, tela, armaq; viris in procinctu esse iubet. Conspiciebatur iam Moses à custodijs suorum, quæ per montium iuga disposita fuerant, aperto campo hostes eodem tenore insequentes, iamiam ad locum insidiarum pertractos, sociorum manibus cædendos traditurus. nam lentiori gradu primum nostri inter agenda iumenta deflexo nunc hac, nunc illac procursu expectantes magis, quam fugientes carpserant iter.

Misericordia Mosis ducis in militem saucium.

Milites duos intelligit, alterum vulneratũ, alterum cui Moses hũc commiserat.

Sed vbi prorumpentes è castris aspexêre hostes, relictis saccis impedimentisq́ue, in apertam fugam inclinauerant. Momento itaque temporis planicie superata, contigere collem, qui à septentrione oppositus, tegebat vallis vmbilicum, vbi aderant armati. Et priusquam immineret propius hostis, recepti tacite sunt inter suos, ita labore & cursu continuo exhausti equiq́ue viriq́ue, vt verè fugisse appareret. Barbari velut prolapsos mox eos è collis vertice aspicientes, valle immersos latitare arbitrati recta illos insequuntur, & appropinquantes loco, vt commodius vndiq́ue obsessos caperent, effusi passim ac inordinati, hi collem conscendere, hi ab alijs partibus ingredi vallem parant. Conterruit tamen primo viros auditus ingens fremitus equorum, immotiq́ue gradu silentium tenuerunt, donec certior iam sonus, strepitusq́ue increbrescens, aperto indicio patefecit hostes. Tum audita maiora omnia visa, & incerta timidius (vt fit) interpretata, perpulere facile ad fugam homines. Fugere iam parantes Scanderbegus dato prepropere signo, ingenti, vt in re subita, iniecto terrore, consurgens à dextro latere est aggressus, Tanusius à sinistro, superne quoque peditatus, qui inter confragosa montis loca, & aspera latitabat, ex improuiso descendens, eodem impetu obruit. Stetêre tamen admiratione quadam magis, terroreq́ue perculsi, quam certo ad dimicandum animo. Sed vbi sæuientibus vndiq́ue hostibus suasit arma necessitas, concitatis ingenti furore equis, occupauêre collem. Et primo equestres hastas iacientes ex alto (nullus enim alius in tam exiguo interuallo loci, ac præcipiti, & inæquabili solo eius teli vsus aderat) arcebant hostem, sed succedens ab auersa parte Peicus Manudi cum agmine peditum, quorum ducenti sagittarij, totidem scorpionarij erant, facile pulsos loco impulit in præceps. Subter hostis vndiq́ue circumsidebat. Deorsum premebat intollerabilis vis telorum, ita vt vix vllus ad effugiũ exitus pateret oppressis. Strictis itaq́ue gladijs omnes in duas partes diuisi irruunt in aduersos, ac velut cæci multa suorũ strage incumbunt in tela, & in ferrũ ruunt, sed facile pellebantur retro à pluribus pauciores, & fessi ab integris. Præsertim à dextero latere, vbi Scanderbegus vallũ, murumq́ue velut fecerat densato agmine equitũ, peditumq́ue hastatorum. Coaceruati igitur eadem rabie omnes, à sinistro latere perfracto robore nostrorum penetrant aciem, emptaq́ue multo sanguine via, pugnantes simul, & fugientes cõsulunt saluti. Confusa repente sunt omnia, neq́ue vel ordinis seruandi cura, vel retinendi collis habita amplius ab Epirensi, pro se quisq́ue instat victis, & cædere fugientes pergit. Attriti sunt fermè plures in eo tumultu contentioneq́ue exeundi, proprio onere, & sociorũ armis, quam hostium. Effugêre tamen paulominus, quam duo millia: reliqui occisi, nudataq́ue spolijs cadauera palpitantia adhuc iacuêre, qua quenq́ue oppresserat fatum. Fugientium 34. viui capti. Cæteros vix vllus est 20. passus insecutus, mox nanq́ue

Peicus Manudi.

Scorpio militare instrumẽtum est, quod vulgo nũc balistam vocãt, ita dictus, quod paruis ac subtilibus spiculis inferat mortem.

receptui cani iussum à Castrioto, quum contentũ se ea victoria diceret, timereq́, ne si exaturari ad finem libidinẽ suorũ permitteret, breue foret id eis gaudium sibiq́. Signa militaria tria tantũ adempta, sed neq́ plura tulerant Barbari, quum tumultuarie, & quasi latronũ more venissent. Equi occisorũ mille amplius inuenti, cæteri confossi inter pugnandũ fuêre. Victorum 22. tantum interfecti, vulnerati 15. Ita compẽsauit egregia præda victoriaq́, iacturã frumenti Albanus. Turcarũ statiua, quæ sub oppido morabantur, læta fuêre primũ cõnecto frumẽto hostili, iamiã inde vinctos frumentatores expectantia adduci ad præstitutũ supplicium immolãdos manibus illorũ quinq́ occisorum. Vbi verò eam tanti agminis deformitatem, ac suorum stragẽ aspexêre, obortæ cum inani indignatione lachrymæ viris, obtorpuereq́ insigni mœstitia animi. Trepidatũ quoq́ summopere est in totis castris, veriti ne elatus eo successu hostis, ipsos eodem impetu adoriretur, quum maiorẽ longe numerũ nostrorũ, & totius vires prouinciæ adesse in oculis crederent. Quare dispositæ vndiq́ præcipua cura custodiæ, partiti exactissime ordines, ac in speciem coronæ circa ducum tentoria cõsidere iussi. Parata suis locis signa, equi strati, frenatiq́, velut certissimo indicio expectaretur hostis. Non tamen is animus Epirensi, non ea victoriæ elatio & insolentia spiritus erat, quin timebat non minus hostes & ipse, quam ab eis timebatur, & moliri aliquid in se ad eam ignominiam vlciscẽdam assidue putabat, præsertim quod non longe iam regia castra abesse nunciabatur. Primum igitur omnium exortis tenebris colligi vasa iussit, & alijs quinq́ millibus passuum procul ab hoste locauit statiua. Mane vix dum orto sole, Tanusium cum 50. militibus, & singulis famulis Croiam versus, ad accersendas copias ibi cum Georgio Stresio relictas misit, equosq́, ac prædã captiuam illis tradidit in tutiora prouinciæ loca deportanda. Procurata sunt ea omnia, expeditaq́ septẽ diebus, ac coactæ in vnum copiæ nostrorum. Biduo tamen prius quã nouum istuc præsidiũ receptum est in castris, quinq́ millia antesignanorũ Tyranni, secunda noctis vigilia aduolârunt ad vrbem. Amurathes cum reliquo apparatu crastina luce inclinato iam sole est subsecutus. Millesimus hic quadringentesimus quadragesimus nonus à Christi natiuitate computabatur annus, vndecimus autem à tempore quo Scanderbegus obtinuerat imperium, pridie idus Maias, quum maturescunt segetes in campis, & vestita herbis prata commodã præbent pabulationẽ exercitibus. Id aptissimum belligerandi tempus ad externas præsertim expeditiones obseruant semper Barbari. Pari igitur ratione prohibuit Tyrannus quicquã in hostilibus campis corrumpi, vel proteri frumẽtum, vt mature factum postea & demessum præstaret alimenta militibus. Sed summa ratione consilioq́, tum ex more gentis, tum vt deterreret oppidanos, huiusmodi pompa spectaculi est constituta: primum instructa peditum agmina, &

Anno 1449. nono anno imperij Scanderbegi, bellum Sfetigradense.

na,& leuem armaturam Asapporum,deinde equites iuxta Timaratores, Subaßidas,SanZacchos,ac cæteros suo ordine duces obire mœnia vrbis præmittit,atq; ingenti plausu,clamoreq; militari,& omni instrumentorũ crepitu edito se præire iubet. Deinceps quisq; ad eligenda statiua discurrentes, fixis humi signis,statuunt diuersis locis tentoria, maior pars peditatus, ac vilia vulgi capita secundum radices montis sub mœnibus, & in magis opportunis iniuriæ locis disposita. Equitatus partim tribus, partim quatuor stadijs stetit procul ab oppido. Prætorium, & statio Principis octingentis paßibus amplius à murorũ ambitu collocata.Totum id noctis in situandis castris, ordinandisq; custodijs, per iocos cantusq; varios transactum. Non tamen expers molestiæ animus Tyranni erat,quum & recentem suorum ignominiam acceptam ab hoste æquo animo ferre non posset, & difficilem vrbis potiundæ spem cerneret in ea, præsertim inacceßi loci asperitate,qui in ardui crepidine montis situs, vix habilem expedito pediti præstabat accessum, ita ni lenioribus consilijs magis quam armis fidem oppidanorum expugnaret. Nihil igitur postero die tentatum vel molitum hostiliter in muros, retentus quietißime miles, neque procursationibus vllis indultum. Mißi verò sub sero diei caduceatores ad vrbem, cum postulatis Ottomani, qui monerent obsessos imminentis mali, periculiq;, ni priusquam bellicum cani audissent, ad voluntariam deditionem animos inclinarent formula ea addita singulis. Nihil immutaturum Amurathem de pristino ciuium statu, eadem onera, munerāq; relicturum viris, quæ ante à Scanderbego essent præstituta. Præfecto multa dona, honoresq; propositi, præsidio libera abeundi facultas, & 300. millia asprorum promissa (genus est argenti signati apud Barbaros) dare se eius noctis spacium ad consulendum. Si persistant in pertinacia,visuros crastina luce supra caput armatos, & frustra strictis idem gladijs, ac perfractis mœnibus spretas semel conditiones imploraturos. Perlatus, qui in foro aderat cum agmine armatorum,vbi progressus è muris miles,nunciauit aduenisse regios quosdam, petentes, vt eum alloquerentur, citato gradu mox processit ad eam partem vrbis, vbi hostes expectare narratum,superstansq; è muris per interpretem dicere Barbaros iubet,illi summoueri cæterã turbam, habere se à Tyranno, quæ cum eo solo agerent,postulant. Ad ea Petrus facete cauillatus & iocans: Aptum quidẽ tempus,ait,obseruastis amici,quo archana isthæc vestra in noctem differretis, vt nedum milites meos, sed diem quoq; ipsum laterent. Quare timeo, ne eius generis isthæc sint,quæ ad me affertis, quæ lucem ipsam nõ iniuria horreant,licet forsan verecunde factum à vobis,laudari debuerit. Non tamen accepisse se exemplum à maioribus suis, inquit,vt quicquam inconsulto milite suo ageret, quos laboris, & periculorum socios haberet,ac summoueret ab hostilibus alloquijs illos, quorum

Spectaculum Turcę quo obsessos. Sfetigradenses deterrere voluit.

Situs Sfetigradi.

Caduceatores quos vocant Hiraldos.

Responsum Perlati datũ Turcæ petenti deditionem Sfetigradi.

præcipue fidem ad Scanderbegi imperium, ad Epiroticã libertatẽ defendendam ad sui deniq; corporis custodiam elegisset. Neq; consueße se præterea noctem vllis externis cõsultationibus adhibere, in eo præsertim rerũ tumultu veniam eius temporis darent, crastina luce, si vellent, eos se ad satietatẽ vsque auditurum. His dictis excedere ilico à muris iußit. Irritati tum sunt

maxime (vt leuiter impelluntnr) vulgi animi, ac ingenia militum, coactiq; circa præfectum spectatores ad situm vrbis contemplandum, & perscrutandas res oppidanorum nõ fœderis causa missos vociferantes, aperiri portas rogant, vt comprehensos & adductos in vrbem, confeßionem veri ab eis extorquerent, & præcisis manibus (vt puniri exploratores consueuerunt) remitterentur in castra. Petrus non solum negauit isthæc stolide petentibus, sed seueriori etiam castigatione verborum, repreßit libidinem militarem: Non esse, inquiens, aliquid in rebus humanis tam studiose obseruandum mortalibus, quàm vt fides non læderetur. Ipsos curiosos nimis & solicitos interpretes factos, vt in ea incertitudine rei ius omne gentium, fasq;, & mores ac ritus bellorum violarentur. Rediêre igitur nuncij ad Tyrannum æque, ac venerant, sicut nullo, neque facto, neque verbo inclementiori violati, ita incerti omnium, nullaq; re vel exposita, vel impetrata. Indignatus est primo senex velut per derisum contemni ab hoste, & propior fermè ad oppugnandam prius armis, quàm verbis vrbem fuit. tamen sedato animo, nihil satis humile ratus, vel pudendum Principi, quod pro imperij ratione & cupiditate gloriæ non sit adeundum, præsertim vbi conciliari per beneficium populorum animi poßint, & haberi oppida vr-

Fides seruanda & ius gentium.

da vrbesq; incruento milite, & sine aliqua pernicie mortalium subiugari. Postero die iisdem ipsis mandatis eosdem tentare oppidanorum animos iubet. Adiecitq; vnum ex purpuratis suis, verendū animis virum, & præcipue in persuadendo solertiæ, Epiro oriundum, quo & maior interesset agendis grauitas fidesq;, & notæ linguæ homo facilius obstinatos animos nunc precibus, nunc consilijs ad deditionem impelleret. Appropinquantibus illis oppido, Perlatus priusquam ad colloquium descenderet, procurauit è muris vndiq; perlustrari oculis montem, ac viciniores mœnibus saltus, ne insidiæ aliquæ instarent à tergo. Dehinc portula quadam, cui Dibrana nomen est, recepit in vrbem barbaros. Purpuratus tantum immissus fuit cum tribus militibus, & duobus famulis, adductisq; per medium forum in templo sanctæ Mariæ, & conuocatis senioribus vrbis, concilium indixit. Iuuentus namq; omnis exclusa, ne is motus alicuius causa fieret. Tum consurgens Barbarus, quū suas diceret primas partes loquendi, qui prior ad colloquiū inuitasset, multis prius verborum lenocinijs præstruere fidem sibi, ac præoccupare oppidanorum animos est conatus, atq; à multarum vrbium populorumq; exorsus exemplis, tam accurate disseruit omnia, vt nihil haberes quod reprehenderes, nisi quod immodice ad terrendos homines supra mortalium ingenia Tyranni vires extulit. Petrus eleganter ait, & optime eam causam actam esse, nisi apud tam obstinatos animos, & deuota libertati pectora ageretur. Inclinaturos sine variatione ad ea postulata omnes esse, si vel Ottomanum & inanes hostium minæ ad fortes animos penetrarent, vel imperium Scanderbegi illis fastidio esset. Nullum neque maleficium eius ad hanc diem extare, neque beneficium Amurathis, quo præponat externum ciui, amico hostem, Christiano Barbarum. Ageret, tentaret, experiretur armis Tyrannus, ferro perterreret obsessos, perfringeret muros, ederet prius occisorum aceruos, vt eo spectaculo exanimati ciues ad genua eius prouoluti, tunc has pacis conditiones approbent, turpe nunc videri sibi, ac prope ridiculum tantæ indignitati submittere animos, priusquam infestis signis impeti muros, & discurrere armatos sub mœnibus, priusquam gemitus, vulnera & sanguinem suorum, priusquam effossam murorum compaginem, ac nudata vrbis latera conspexissent. Rectius tamen facturum Amurathem, si conuersis signis Adrianopolim repetat, & senilis quod superest spiritus immunis à bellica inquietudine transigat, neque fatalem sibi populum armis diutius lacescat, quorum egregiam in tuenda libertate fidem, ac priuata, & publica in duces suos studia, totiens tanto suorum sanguine sit expertus, se promissam semel Principi fidem, & traditæ curam vrbis, nisi mortuum non relicturum, sat præmiorum, sat honoris delatum sibi credere, si vel defensam patriam superstes aspiciat spiritus, vel ea collapsa vindex

Secundo tentat Tyrannus Sfetigradum ad deditionē impellere.

Barbari oratio super modum Tyranni vires efferēs.

Pulchrum responsum Petri Perlati.

Fatales populi.

dex

dex libertatis dextera, & insons animus inter suorum cadauera liber ad meliorem patriam migraret. Idem finis & orationis & consultandi fuit, nam primores vrbis, qui aderant, ad vnum ingenti assensu, vocem praefecti laudibus efferentes approbarunt. Regij nihil vltra apud tam surdas aures agendum rati, re infecta exeunt de templo. Praefectus cum suis iuxta secutus, & quia prandendi tempus instabat, laute & opipare acceptos habitosq; ad portas vsq; deductos ad suos redire permisit. Mouit maxime Ottomanum audita oppidanorum fiducia, & grauitas, prudentiaq; ducis, rerum praeterea omnium & alimentorum copia, non ad necessarios tantum vsus, sed abusus etiam in vrbe repertorum, quae potius de industria curauerat disponi per vicos Perlatus, intrantibus oppidum regijs, vt narrata postea Amurathi amouerent spem vrbis per diutinae obsidionis, & famis incommoda potiundae. Quare vbi nullum aliud remedium praeterquam in armis cognouit Tyrannus, indicto mox ad praetorium concilio, purpuratorum & fortissimorum quorumcunq;, ac peritorum militiae virorum, ardens odio simul, iraq;, quod leges bellorum, & agendorum consilia sibi ab infami castello, & clauso latronum agmine darentur. Quod inuictos se, & fatales populos velut vsurpato prouerbio appellarent. Multa de oppugnandae vrbis ratione quaerens tacite, & consulens disseruit, praecepitq; tum ordine quaedam viris, quae ad id operis genus in rem essent. Reliquus apparatus, & exordium oppugnationis in posterum diem dilata, nam parum adhuc eius diei supererat.

Amurathes aegre fert leges bellorum sibi dari ab infami castello.

MARINI

MARINI BARLETII SCODRENSIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI, LIBER QVINTVS.

INuaserat iampridem ex Amurathis aduentu, & hostilis exercitus fama, pauor, timorq́ vniuersum Epiroticum nomen, regulos præsertim, ac Principes vicinos solicitos, ne si tam immodicus hostis obsessam vrbem absorbuisset, eodem quoq; calamitatis tenore cæterorum fortunam traheret. Quare secretis hincinde concilijs habitis (licet pleraque, ac ferè omnia ad locorum præsidia, & saltus regionis custodiendos antea procurassent) legatos ad Scanderbegum ex omnibus locis decernunt, qui monerent ducem, ne pateretur ea impunitate diutius Amurathem vrbes Epiroticas vexare. Nam si iniquo aliquo sydere Sfetigradensis vrbis atrox Tyranni animus compos fiat, cæterorum quoq; sumptis velut inde victoriæ auspicijs, & ferociæ alimentis eandem fortunam facere. Neue (id quod longe perniciosius esset, & maximo omnium periculo futurum) solus ea hominum paucitate ad hostium vires tentandas, & tanti exercitus molem lacessendam animum destinaret, offerrentq́; ei arma, equos, viros, commeatus, aliaq́; omnia, quibus amoueri commode tantum incendium posset, antequam vniuersi conflagrassent, satis se quisq; defensos,

fensos, tutosq́; dicentes, si defensum nunc eum ab ea periculi vastitate præstent, à qua tum publice, tum priuatim incolumitas omnium, & quietissima possessio imperandi, tum prouinciæ totius robur, & perpetua Epirotici nominis gloria pendeat. His aliȷ́sq; multis obedientissimorum sociorum & beneuolentissimorum animorum documentis onerati nunciȷ́, recta via circumfusos Sfetigrado montes, vbi locata Principis statiua esse sciebant, petunt, sed non inuentum illum, ibi per totum diem expectârunt. Namque quum primum Amurathes signa intulit in Epirum, & tam immensi exercitus, ac tantæ rei fama omnium aures animosq́; formidine replesset, postridie eius diei Scanderbegus cum Tanusio, & Georgio, ac decem electis custodibus corporis sui, militari (vt consueuerat) sagulo amictus ad peragrandas propiores periculo prouinciæ vrbes, & firmandos animos, ac stabiliendam eorum fidem processerat, non ignarus (vt in re noua ac recenti) multum illos ex tanto rerum motu atq; crescentibus quotidie vel falsis rumoribus, & animo perculsos esse, & plurimum se omnium solicitudini, ac timidis consiliȷ́s mederi posse, restituereq; hominibus (si qua parte labassent) pristinum robur animorum & solitæ pertinaciam fidei, sicq́; nihil (vt instituerat) prætermisit. Orsus enim à Croia, tanquam à capite, vel imperiȷ́, vel solicitudinis, accito ad portam Vranaconte cum agmine armatorum, ac nobilissimis quibusq́;, vrbem namq; ingredi prohibebat, multa ex breui temporum agendorum instantia, plerisq; concitatis rebus (vt aiunt) calcaria addere superflua cura conatus est. Responsum à præfecto tulit, sicut tantæ non indecens fidei, ita neque iniuria ingrato silentio à præclaro viro auferendum. Indignanti namque primo simillimus, & velut mœstior ex eius aduentu: Si, inquit, hodie Scanderbege Amurathem, & hanc quam narras, præclari exercitus formam, quam te ipsum visuri erant Croienses, adeò sicut ingratus & publice omnibus, & priuatim singulis sermo iste tuus fuit, ita nihilominus aduentus quoque ipse molestus. Quid enim deterius afferre potuisset hostis vel visus, vel auditus, quod magis fortium virorum turbaret animos, & feroces ostenderet spiritus? Iam eò decurritur, iam eos aduersus te & Epiroticum imperium animos gerimus, vt donec vigent hi rerum motus in prouincia, & donec reddit in Epirensibus campis armatis iura Amurathes, expectatior sit omni tempore, gratiorq́; nobis hostilis congressus, quàm tuus iste futurus, quandoquidem hic nihil præter tacitas querelas, ac velut inclinatorum ad perfidiam animorum solicitas dubitationes aduehit. Ille totius materiam laudis, præclarum fidei experimentum, ac perpetuæ occasionem gloriæ est allaturus. Nihil aduersatus iȷ́s Castriotus, sed expurgans se, & nuncium non hortatorem appellans, dimisso inter oscula præfecto militibusq́;, ad reliqua euectus loca, ex animi sententia omnia & inuenit, & reliquit,

Vranacontis respõsum datum Scanderbego.

liquit, abscedentibus tenebris, neque adhuc certa die applicuit in castra, fessus longa itineris fatigatione, & continuis vigilijs propè exhaustus. Sed vix respirandi tempus cõcessit ipse sibi, vbi legationes sociorum vidit. Conuocatisq; extemplo primoribus ac optimatibus suis, permisit liberas conciones viris. Illis auditis, liberaliter consensu omnium laudati, maxime socij, & gratiæ actæ à Scanderbego, quod in ea perturbatione rerum tantam salutis & laudis suæ pariterq; Epirotici nominis rationem haberent. De auxilijs responsum, vt bono essent animo, non videri ex re nunc sibi maioribus copijs agere cum hoste, & integris adhuc omnibus nudare præsidijs sociorum latera, starent interim instructi & ipsi, atque defixi in Ottomanum. Difficile esse perfidi hominis consilia pernoscere, vbi aliqua bene gerendæ rei occasio affulsisset, illuc præter spem omnium irrupturum se, quum operæpretium erit, & maior exiget ius periculi, ac ratio dimicandi, illorum opera libenter, & æque ac sua vsurum. His expeditis, paratæ militariter mensæ, ac refocillatis corporibus, tertia hora diei cum multis muneribus dimißi. Dum hinc consultationibus geruntur res, & verborum magis quàm armorum vsu Amurathem oppugnat Castriotus, ille dilatam ac præstitutam diem Sfetigradi oppugnationem aggressus, locatis in eminentiori quodam loco opposito vrbi, vnde apertior murorum aspectus apparebat, duobus tormentis ingentis magnitudinis (neq; enim plura aduexerat) triduo ad id operis intentus, crebris ictibus satis amplam murorum partem decusserat, concœperatq; crastina luce totis signis & robore exercitus succedere mœnibus, sperans non posse aliqua oppidanorum pertinacia, vel arte excludi ab vrbis possesßione milites, quum perfracta inuastum vrbis latera non difficilem suis aditum promittere viderentur. Nunciata hæc omnia Epirensi per eam noctem sunt à custodijs locorum & exploratoribus. Proinde coniectatus & ipse tacitam hostis voluntatem, ac institutum Amurathis, subueritus est primo, timens ne obruti multitudine ea armatorum, ciues ad hostes propulsandos non sufficerent, & collapsa alioquin ab ea parte mœnia eum timorem augebant. Quare voluens plura animo, statuit eius periculi laborisq; partem in se transferre, ac laxamenti aliquid præbere obsessis. Medio itaq; noctis acceptis tantum vnius diei cibarijs, reliquis impedimentis, sarcinulisq; ibi relictis, quinque millibus passuum procul ab hoste in veteri præteritarum loco insidiarum posuit castra. Præmissoq; Musachio, & Guiriza Vladieni, primoribus suis, ac præcipuæ solertiæ viris, ad spectanda hostium statiua, & obseruandum apparatum ad vrbis oppugnationem, ipse iugi silentio mansit, donec gerendorum consilia ex suorum aduentu sumeret. Secunda diei hora simul & Epirenses spectatores ad copias suorum vertunt iter, & educti è stationibus Asappi atq; auida periculorum gens Janizari, armis instructi, & ad

Oratores sociorum atque Principum Epiri, Illyrici atq; Macedoniæ ad Castriotum cõtinuè cõuolant auxilia offerentes.

Oppugnatio vrbis.

Asappi auida periculorum gens.

inuasionem parati conscendunt montem, equites vix tribus passibus superare radices montis propter accliuitatem illius poterant, & procul intenti sagittis, superstantes è mœnibus hostes terrebant magis quam arcebant, viliora capita vulgi, ac imbellem turbam ad primos impetus oppidanorum exponebant, vt defatigatos ea cadendi occasione facilius ipsi postea sternerent, & auocatis ad eam materiam rei bene gerendæ à designatis custodijs ciuibus, nudata præsidijs munimenta occuparent, hac ab ea parte moliebantur, qua perfracta mœnia tormentis fatiscebant. Sed facile locus ipse natura arduus & erectus pellebat homines, & leuissimo quoque ictu deturbabantur ab oppidanis. Aggerem præterea eo loci per eam noctem fecerant ciues, congesta terra tumuli in modū & cratibus vimineisq; pluteis circundederant locum, præparatisq; circa sudibus, & lapidum congerie paruo impulsu emissa tela altitudo ipsa, ac decliuitas loci concitabat in subiectos, vix vllo satis firmo retinaculo oblato, vel certo vestigio firmandorum pedum ruentibus in præceps in alijs vrbis partibus, præsertim iuxta portas, vbi planior locus erat, & facilior militibus ascensus, descensusq; ostendebatur. Circumfusi vndiq; Asappi scutati à fronte, & pone duo lectorum hominum agmina scloppis, scorpionibus, ac velut caligine sagittarum ad auertendos à stationibus oppidanos locata erant, vt fa-

cilius euaderent in muros Janizari, qui plures admouerant scalas, ac summa contentione vulnerum prorsus, mortisq; immemores, integri alij, alij vulneribus confecti ascendentes iam ad coronam summis manibus attentabant. Jnconcussa namq; ab ea parte mœnia fuere, neque præsidium

aliud, quàm per scalas, potiundæ vrbis apparebat, sed quo altius à terra euecti superabant muros, eo infirmiores ad insistendum, multi suo ipsi onere ruebant, & cum scalis ipsis deuoluebantur humi, quæ pondere frangerentur ascendentium. Plures præcisis digitorum retinaculis, inutilibus ad tenendum manibus, quibus collapsa primum arma corporis, deinde ipsi quoque ruina sequebantur. Sed saxis præcipue gerebatur res, quæ supernè demissa cum ingenti fragore promiscuè & armatorum, & omnis apparatus idem exitium trahebant. Et licet paßim innumeri caderent, ascendebant tamen nihilo pauciores, ac recentes, integriq; pro defeßis, ac vulneratis suffecti, oppugnationis ministeria subibant, & per cadauera ac sanguinem iacentium irruentes maiori iam vltionis studio, quàm cupiditate prædæ, abiecto omni procul mortisq; timore, ingenti fremitu rapiebant murorum propugnacula, & festinatione ipsa, ac certamine ascendendi, quum quisque summus euadere non posset, alij (vt plerunque fit) alios impediebant. Oppidanis cum ingens copia congesta telorum suppeditabat, tum etiam vires ad exercenda non deerant, adiuuabat præterea omnia locus, & ipse sibi suppetias ferebat. Ad sagittas autem & missilia hostium, plutei quidam, & tabulata disposita fuerant, ac porrecta in modum scutorum, vt tecti ponè milites facilius aßignatas stationes seruarent, & sua quisq; munia commodius obiret. Turcarum plures viui capi manibus poterant, quum propter altitudinem scalarum corporibus penè ipsis contingerent hostes, & inermes nonnulli relictis armis ascendissent; dum impedirent onera scandere cupientes. Nemo tamen viuos, quàm mortuos mallebat, timens, ne si in eo furore & rabie pugnandi hostis seruandi cura, & prædæ cupido animos incesseret, vrbs ipsa stolide ab ignaris amitteretur. Hæc primo fermè & secundo impetu tentata à Barbaris. Vbi verò fœde repulsos se semper viderunt, iam inanes conatus, & stolidum mortis appetitum cognoscere incipientes, & quisque propria tractans vulnera, ac profluentes sanguinis riuos aspiciens, tum demum ferinam mitigare iracundiam cœperunt, imbelles, tum etiam virorum ictus tardior concursus ad muros. Non agilis dextera, non pernicitas pedum aderat propter tacitam virium defectionem (vt maxime solet laßitudo haurire spiritus ex ascensu continuo) sed astantes à tergo duces & purpurati regis, nunc adhortationibus, nunc minis vrgentes, fessos concitabant in hostem, ac impellebant verberibus, si qui segnius intulissent pedem. Ita coacti redintegrabant pugnam, & languida corpora trahentes in hostem, torpidos efficacesq; ictus in aduersos muros effundebant, & paulatim deficientes mœstam exhalabant animam. Multos inter expirandum socij tractos pedibus, dum à sæuitia oppidanorum ereptos deducere in tentoria conantur, & officio pietatis fungi credunt, alij quasi consulentes ma-

Clamor lætitiæ index.

gis vulneribus confossi, super semianimes cadebant socios. Exin facile iam victor oppidanus ex clamore indice lætitiæ è muris sublato & festiuis incessationibus irridebat victos, augebatq; dolorem viris, ac renouabat vulnera, sed non ferens inultam eam ignominiam Tyrannus, vnum ex satrapis suis, Feribassa nomen erat, præclarum & virium, & ingenij robore ducem, cum tribus armatorum millibus, ac quibusq; bellicis instrumẽtis, magno præterea scalarum numero ad oppidanorum excidium, vel verius ad vlciscendas iniurias, & præsidium ferendum socijs misit. Mox clamor omnis cessauit in vrbe, & timorem arguens silentium ad aliam belli duriciem, & recentes sudores ordiendos euocauit milites. Intenti itaq; omnium animi, oculiq;, ad auertendum nouum hostem, & perturbandos progredientium apparatus, sagittis primum, manubalistis, scloppis, catapultis omnis generis, quibus à longe potuit arceri procul à muris tenuerunt hostem. Deinde vbi inferri pertinaciter signa aspexere, & præter aliquem periculi respectum impeti mœnia viderunt, sudos saxaq;, illitas pice oleoq; corbes & sarmenta iniecto igne iaciunt in subiectos. His igitur oneratis, ac perterriti regij, dum alij ab incendio se subtrahunt, alij ad extinguendum ignem accurrunt, paucas admodum vllas mœnibus scalas admouere potuerunt, & quæ admotæ fuerant plures arserunt incendio. Dux ipse cum parte agminis euectus aliquantulum ab eo tumultu, & occisis stationarijs quibusdam nostrorum erectis ad eam partem murorum scalis, pugnando simul & hortando accẽdebat viros, vt in vacuam inde vrbem intrarent. Neque deerat obsequium militum, & suopte inflammati ingenio vulgi animi, ingenti namq; ferocia, ac propè rabie omnes certatim, id decus petebant, non ignari quam præclara quæq; præmia, & amplissimæ fastigium fortunæ, præter muralis coronæ donum parata essent ei, qui primus murum ascendisset, sed irritas & ducum adhortationes, & contentiones militum fecit, accurrens repente in locum demortuorum sociorum Perlatus, cum non ignobili manu Dibrensium, ac grandine veluti telorum obrutos homines contriuit, apparatusq; omnes perfregit, ac dissipauit. Clamor iterum renouatus ex vrbe, & repulsus hostis, licet maiori timore quàm periculo. Vix enim ex eo agmine 30. ceciderunt, vulnerati duo de viginti. Nemo tamen ab alijs operibus oppugnationis abstinuit, priusquam receptui cani audiuissent. Instabant ab omnibus partibus pertinacia sola, qua poterant, ac pudore magis quàm viribus, ita vt satis ampla copia respirandi fuerit oppidanis. Longe tamen amplior, nunc futura ex ipso Scanderbegi aduentu, & aspectu sociorum, quos index iam venientium puluis ac fremitus equorum auribus, oculisq; omnium prodebat. Tarditatis autem nostrorum (pugnatum est enim ante eorum aduentum sub muris tribus amplius horis) ea causa fuit, quod post multas deniq; sententias tutius visum,

Feribassa.

Donum paratũ ei, qui primus murum ascendisset.

visum, & magis opportunum, si protraheretur pauxillũ eius dimicationis exordium, donec hostes vacuis tentorijs relictis omnibus signis viribusq; in oppidanos intendissent, ac quisq; ad sua discurrisset ministeria, facilius tunc rati intentos operi, ac occupatos fessos, ac duplici oneratos hoste aggressæ vrbis, & initæ oppugnationis pœnas luere posse. Sed nõ adeo supinus inuentus Ottomanus, nec tantæ se reum stultitiæ prudentissimus Imperator præbuit, vt conuersa in oppidanos cuspide, nuda tantum terga Epirensi relinqueret. Locata namq; ipse statione paulominus quatuor stadijs procul à muris spectator & hortator consederat, stipatus assuetis custodibus corporis sui & lectissimorum iuuenum agmine circa passim 15. fermè equitum millia disposita, qui obirent assidue, & lustrarent oculis omnia, ne motus aliquis oriretur à tergo. Epirensis septem millibus equitum, tribus peditum instructis vsq; ad duo millia passuum prope hostem processit. Ibi verò de more partitus copijs, Mosem cum peditatu omni, & duobus equitum millibus in insidias, & ad varios fortunæ euentus locauit. Ipse cum reliquo equitatu maximo impetu apertissima, & campestri via tendit in hostem, & priusquam ad coniectum teli appropinquaret, ingenti sublato clamore & oppidanorum animos erexit, & depressit Barbarorum equitatus. Regius qui ad idipsum (vt dixi) instructus stabat, nihilo segnius occurrit, & concitatis equis irruit in aduersos. Ipsi nihil multitudine territi, vel gradu turbati, illato infestius pede, primo impetu facili negocio propellunt ac dissipant venientes, pluresq; immixti, ac congressi cominus iam gladijs furere cœperant. Regij nulla re, præterquam numero suo aliquantisper pares, iam cedere aperte, & timida fuga momento temporis paulatim confessionem ignauiæ præbere non erubescebant. Id vbi aduertit Tyrannus, & aduersis vbiq; Dijs, ac infœliciter rem geri cognouit, mox cecinit receptui: Proh pudor, inquiens, & ostentans digito paucitatem nostrorum: Terga vestra ait, tam infame latronum agmen vidit, sed vidi, & ipse, quod magis excitare ruborem fortibus viris debet. Ita ne Deos illi in manibus, in sinu victoriam gerunt? Vos tantum imbelles gladios, mortales dexteras, & humana, ac ferro obnoxia corpora habetis? En expectant adhuc, quid statis? Oberrant præ oculis tam vobis pudendi victores, absorbere potestis cum totis armis equisq; viros. Vlciscimini sanguinem vestrum, vlciscimini (vt enim sit publici honoris ratio) cladem sociorum, & priuatas saltem iniurias. Ad hanc illius vocem conuersi extemplo omnes, & vndique relictis operibus effusi ex monte proruunt in subiectos. Non expectauit Epirensis, licet fessos & inordinatos, sed retroactis ocius signis, adeptum semel victoriæ decus ordinato in tuto recessu, qua sola poterat via seruauit, & vno tantum suorũ amisso, tribus vulneratis, ad Mosem se recepit. Ex Barbaris 60. amplius ceciderunt, & sub solius Scanderbegi

Tyrannus receptui canit.

Exhortatio Tyranni ad suos.

Victoria Scanderbego cedit.

derbegi manu quinq; interfectos narrant. Recedentes eos Turcæ non longe sunt insecuti, nam veritus insidias Tyrannus (præsertim quod de cæteris copijs latitantibus non incerta apparebant indicia) iterum receptui cani iussit. Pulchrum spectaculum erat, quum momento eodem & vrgere ab vna parte Barbaros, & vrgeri à tergo ab oppidanis cernere liceret. Insultabant hi Castrioto cedenti, ac carpebant conuitijs, quem armis non poterant. Illis molestior longe Perlatus & clamore aures, & telis terga incessebat. Nam vbi relictis munimentis ad auditum Scanderbegi nomen descendere eos ex monte vidit, occasionem sequens præbitam cum 300. armatorũ agmine erumpens, multo fremitu, ac grandine velut telorum, vsq; ad extremum montis illos est insecutus. Ita omnia aduersa irritaq; ea die Ottomano steterunt. Vrbis oppugnatio intermissa, hostes non assecuti, &

Ottomanus infœliciter pugnat.

incruenti erepti ex oculis, aucta oppidanorum audacia, & promptissimus ferme quisq; sub mœnibus amissus. Rerum præterea aliarum, ac totius apparatus vix tolerabilis ruina. Tria namq; hominum millia confossa per montis latera sunt inuecta. Vulneratorum quatuor amplius millia excessere, instrumẽtorum bellicorum magna vis perfracta, ac consumpta incendio. Oppidanis 40. non amplius militum iactura ea victoria stetit. Vulneratorum magnus numerus. Ingens tamen telorum multitudo ac spoliorum inuenta sub muris, conuectaq; in vrbem, dum circa Castrioti recessum occuparentur hostes, Tyrannus nihil amplius per eam diem tentauit. Sed recedens ab oppido, fixis circa tentoria signis, ac stationibus firmatis, per totam vsq; noctem mœsto silentio se continuit. Epirensis quoque satis ea victoria

ctoria contentus, quod & dißipatos hostes, & tantum laxamenti datum oppidanis cerneret, moratus tantummodo dum respirarent milites, sublatis signis in priora castra vbi reliquerat impedimenta concessit, ac ibi cibo refocillatis corporibus somnoq́, mane ab vna parte nuncios rei bene gestæ, & Sfetigradensis victoriæ ad Vranacontem, & cæteras imperij vrbes ac populos decernit. Subsequenti die ab alia parte ipse cum ducentis viris per ardua montium ad res hostiū contemplandas ire perrexit. Et quum quieta vidisset omnia, idemq́, ocium oppidanorum, reuersus in castra, & ipse biduo ibi mansit. Postridie verò in Dibras superiores cum omnibus impedimentis transtulit copias, ibiq́, munitißimo loco statuit castra, 15. millibus passuum procul ab hoste. Eam potißimum (vt arbitror) rationem in tam crebra mutatione loci secutus, ne vel certis stationibus ocio assuescerent milites, vel consilia inire posset hostis, aut per insidias captandi viri, aut ab eo præcauendi. Amurathes interea ægreferens funestæ illius diei fortunam, & tam grauem repulsam ab oppidanis non æquo tollerans animo, vbi satis iam cæcis consultationibus, & ignauo dolori datum est, accitis furoris & vltionis ministris, contemplari denuo situm vrbis, & obseruare, qua parte magis obnoxia iniuriæ mœnia essent, iußit. Deinde dispositis machinis, integro triduo in euertendis muris inanem operam consumpsit. Nam licet ab ea parte laxarentur vrbis latera, & exstructa opere humano munimenta corruerent, insignis tamen natura loci nulla vi poterat, vel ingenio mortalium expugnari. Et quamuis aperta omnia, ac sine defensore fuissent, progredi vix manuum pedumq́ (vt aiunt) adminiculo expeditis licuisset viris, ne dum armatis, & eos trahentibus apparatus. Ita confragosi montis saltus, & anfractus præcipites, liberum prohibebant ascensum. Ab alia parte vnde commodior apparebat oppugnatio, si perfringi mœnia potuissent, vmbilicus quidam in modum gibbi in dorso montis oppositus, defendebat à machinis, ne à stationibus hostium in eum locum apponerentur tormenta. Sed tum propter ascensum in primo aditu difficilem, tum ob vicinitatem nimiam vrbis, frustra sæpe tentata res. Erumpentes namq́, oppidani, semper apparatus impedierunt, & deiecerunt omnia beneficio loci adiuti, tormentis præterea cæterisq́, id genus instrumentis, secure de muris hostium conatus deturbabant. Sic inanis labor ex omni latere apparebat, neq́, dilucebat quippiam, quod inuitaret senem ad spem tam cupitæ rei potiundæ. Statuit tamen crebris certaminibus, & vexatione aßidua incessanter incumbere, exhauriri posse obsessorū vires dictitans, quod licet dies prima oppugnationis multo sibi sanguine steterit, satis tamē multos hostium quoq́, cecidisse, vt ex eo numero, sed non totius tamen aleæ fortunam experiri ausus est, quum & à tergo residens hostis inijceret pauorem Tyranno, & recentis memoria cladis adhuc ob oculos obuersaretur.

Sfetigradēses erumpunt in Turcicos.

V Igno-

Ignobilibus tantum dimicationibus lacessiti oppidani, & quæsita crebris procursationibus occasio à regijs vrbis ex improuiso potiundæ. Sagittandi tamen nullus finis erat, neq; à reliquis operibus oppugnationis à longinquo cessatum. Minimum itaq; vtrinq; iacturæ fuit, neq; aliquid dignum memoratu gestum, muri non attentati manibus, & scalæ eousq; nusquam admotæ, donec IaniZari quidam latenter progreßi, obseruarunt solitudinē quandam vrbis ab auersa parte, vnde non satis necessaria visa fuerat procuratio oppidanis, propter inaccessi propè loci munimētum, & prærupti montis cupidinem. Res ad Amurathem delata, mirifice eius mouit animam. Itaq; approbata ea occasione, alij post alios ab illo mißi, & illuc conuolantes, iusti agminis formam expleuerant. Præfecto obeunti munimenta, ea res nunciata est statim à custodijs propinquis, quamobrem accurrens mox ad locum cum delecto satellite, & magna vi telorum, ex occulto primum, & ipse spectatis hostium consilijs, admiratus summopere est eam audaciam hominum, vel verius stultitiam, & apertū vitæ contemptum. Deinde vt dolum dolo, & silentium silentio falleret, latuit tantum post munimenta, donec intentos operi singulos, erectasq; scalas, & alios scandentes, atq; in sublime leuatos vidit. Tum erumpens illico ita vel solo aspectu exanimauit hostes, vt relictis armis, socijsq; multis, prout pauor cuiq; suadebat, profugerent, priusquam sub teli iactu essent. Pleriq; tamen inter fugiendū obruti saxis, reliqui obtriti ferè cum scalis omnes, & præcipites ad ima montis deuoluti. Ita deformatis, contritisùe corporibus, vt inuenti postea nō agnoscerentur à suis, quum vix effigies humana superesset, oppidanorū nemo læsus abijt, sed nec per totos eos dies gemitus fermè in vrbe est exauditus.. Nam ab ea parte qua tormentorum ictibus quatiebantur mœnia, interdiu quidē summa ratione versabantur ciues. Noctu verò congesta terra stipitibus, sarmentis, lapidibusq; reficiebant locum. Dum sic leuibus offensis lacessunt se, & acuunt magis iras, quam dimicant cum oppidanis hostes, Scanderbegus cum duobus equitū millibus sollicitus vbiq; peruagabat, perlustrans summo studio omnia, si alicunde sibi daretur occasio intercipiendorum frumentariorum, vel aquatorum, vel id quod facile credebat missorum forte quorundam à Tyranno ad depopulationē prouinciæ, & vastationē agrorum. Vanus tamē huius rei æstimator semper fuit, nam neq; tum, neq; vllo deinceps tempore Sfetigradensis obsidionis tentatum tale quippiam comperio ab Amurathe. Redibat mœstior in castra Epirensis, vbi irrita ea consilia, & nullam explendæ iræ materiam offerri sibi cernebat.

Quadam die decima Kalend. Quintilis, acta iam secunda noctis vigilia, cupidus iampridem sanguinis conscendens equum cum Tanusio, & quinquaginta viris ad assuetum opus, scrutandas videlicet res hostium profectus, quum ex alto prospectans velut muta omnia, neque præter signa

hostile

hostile aliud quicquam vidisset, & stratos promiscue cum iumẽtis sub tentoria homines (torrebat namq; impatientia æstus corpora cancer nimijs solis ardoribus perustus) conuersum ad suos ita, & insigni vocis orisq; habitu proloquutum ferunt :

O præclarum spectaculum viri. En Orientis Imperator, & terror gentium Amurathes. En orbis victor exercitus, qui Hungaricis spolijs, & Asiatica gaza, ac Peloponesiacis ornamentis toties barbaricas domos decorauit, sepultus ignauo dolore, somnoq; iacet, à Sfetigradensi præsidio, & tam pusilla vrbe victus, vt obsesso iam videatur, quam obsidenti similior, vix exaturari animus eo aspectu potest, quam turpis rerum omnium facies, & iumentorum simillima omnia. Sed adessent vtinam spectatores Christiani Principes, vix temperaturi quidem lachrymis nunc mecum, quum ex eo fœdissimi habitu hostis, fortunæ suæ indignitatem metirentur. Quod ad vos attinet, transmittite quæso hæc ita ad ima pectora, & memores libertatis animos, sicut oculis nunc tam sordide subiecta sine contemptu cernere non potestis, agitedum, properate mecum, dum aliquid diei superest, & recens huius spectaculi imago hæret animis. Abeamus in castra, vt accipiamus signa, vt ferrum tradamus socijs, dum iacens tam belle hostis cruentum nobis iugulum tradit. Oratio Scanderbegi ad suos.

His dictis, concitato equo, sequentibus impigre alijs, totus irarum speiq; plenus ad stationes contendit, atque nullo ibi laxamento suis dato, vix cibi militariter sumendi facultate concessa, anelli præcipiti festinatione signa & copias omnes, arreptis vnius tantum diei cibarijs se sequi iubet. Ad custodiam

ſtodiam caſtrorum 40. militum libera capita, cæteri ſeruilis corporis, & lixarum manus relicta, nondum ſole fugato opertam tellurem inuaſerant tenebræ, quod octo millia paſſuum prope hoſtem irrepſerat Epirenſis, tacitus ſemper præeuntibus equitibus quibuſdam, ac luſtrantibus omnia, & peragrantibus aſſueta indagine ſingulos ſaltus, ne ſtruendarum tantummodo inſidiarum artificem Caſtriotum appareret. Timebat ſemper peritus belli dux, vel ex compoſito ſumma ingenij dexteritate timorem ſimulabat, vt cautiores efficeret milites, & ad omnia redderet intentos. Inde crebro dicere ſolitum ferunt, plures claros Imperatores exercitusq́, inſidijs, quàm aperto Marte deletos. Optare ſe contra decem potius viros certa cum deſtinatione, atq; aperta fortuna congredi, quam aduerſus duos in aliqua rei lociq́; incertitudine confligere, quum & omnia occulta formidoloſiora, & in re ſubita quæq; maiora videantur. Vbi verò quadringentorum ferè interuallo ſtadiorum hoſti propinquus factus eſt, progredi vlterius ſigna prohibuit, donec duos milites multis pellectis donis ad diſquirenda cuncta vſque ad ſtatiua Barbarorum miſiſſet, ſed & ſponte cum illis id ſubijt onus Moſes, vtpote qui non ſatis vel audaciæ, vel peritiæ illorum fideret. Et deſcendens illico ex equo, vt pedes tutius falleret vigiles hoſtium, ſeruili veſte tectus, ac Illyrico præcinctus enſe, alacer euanuit ex oculis ſociorum. Milites ambo intrepide ſecuti, erecti ſunt omnium animi, quum Moſis ingenium ad id negocij adiectum vidiſſent. Expectabant itaque ſoliciti inuitantibus pauorem noctis tenebris, quæ gerendi belli conſilia tantus explorator afferret, neq; fefellit hominum vota Dibrenſis. Quum non tantum adiacentia caſtris loca, ſed in intimas quoq; ſtationes progreſſum, latebras omnes hoſtium perluſtraſſe non ab re dictum ſit, nec me præterit aliquis ad Scanderbegum id audaciæ experimentum tranſtuliſſe, quod tamen ego à Moſe non aufero, ſecutus in re non ſatis certa plurium ſententiam, licet non prima, & ſolius ea Moſis fuerit laus. Nam & Caſtriotum ipſum in Croienſi præſertim obſidione, nemo negat id munus obijſſe, pari animo, euentuq́: quid enim dicam conſilio? quum vix fermè ibi aliquid ratione, ſed ſolo caſu geratur. Quare non multum auſim laudare in ducibus tam prodigam vitæ virtutem, & ſi quod reprehendas in Epirenſi nihil relinquit fortuna, quæ omnes viri conatus, cogitatusq́; ita ad ardua quæq; eſt comitata, & ſecuta, vt rarum illud ſpectaculum ea ætate cernere licuerit, euentum cum conſilio, fortunam cum virtute coniunctam. Sed dabitur aliâs his locus, nos interim cum Moſe redeamus in caſtra, quem conſpectum à longe ſtationarij (luna namq; pernox erat) obuiam progreſſi, multo gaudio exceperunt, tacitoq́; murmure perduxêre ad Imperatorem, circumfuſi tum turmales, & mixta multitudo optimatibus concurrunt ſoliciti ad audiendum quæ viderit, quæ egerit, quantum timoris, quantum

Plures exercitus & clari Imperatores magis inſidijs, quàm aperto Marte deleti.

In ducibus nõ laudatur prodiga vitæ virtus.

ſpei

spei attulerit. Ubi tuta omnia sunt nunciata, ac lætitia in singulos transfusa, Scanderbegus sentiens iam pugnæ optatū adesse tempus, medius vadens per agmina armatorum, disponebat simul tela, virosq́, nunc primos, nunc postremos ad sua queq́ officia collocans, simul animos præclara verborum adhortatione accendebat:

Et si, inquiens, milites nunc cum tempus ipsum, ac multa prope undiq́ omnia, tum spectata totiens virtus vestra me ad silentium inuitarent, tamen noua hæc consilia nostra, & insueta belli gerendi ratio non alienum fortasse sermonem meum apud vos faciunt, quandoquidem cum nocturno nunc hoste, non aperto (vt consueuistis) Marte ædenda vobis nouæ virtutis exempla decerno. Quare ago libenter nunc vobiscum, & si quo intentius fieri poßit, hortor, obsecro, obtestor omnes, vt memores animorum, memores per tot annos parti decoris præsentes vos tenebræ ostendant. Nam ibi ipse neque spectator, neq́ adhortator cuiusquam vestrum vel virtutis, vel ignauiæ esse potero, sola luna testis, & dextera vobis vestra hortatrix aderit. Aderit á vobis rerum gestarum tamen & euentus publice testis, ego priuatim singulorum iudex, quum cruenta occisorum spolia, & oblata è tentorijs signa, quum trunca hostium capita manibus vestris ad me deferri videro. Hæc & huiusmodi alia velut per iocum iactabat, monens tamē præcipua cura viros, abstinerent ab hostilium castrorum direptione, neq́, dum sordidam cupiditatem explere conantur, funestißima se præda præpedirent, nullam posse meliorem fortunam, nihil preciosius præclaro militi offerri, quàm hostile iugulum. His expeditis, ac supplicationibus, votisq́ multifariam pro victoria nuncupatis, quarta ferè hora noctis inde eduxit signa. Sed priusquam ad castra hostium peruentum esset, illorum aduentum prodidit equorum hinnitus, armorumq́ strepitus custodijs Barbarorum. Itaq́ momento temporis vigiles excitatis ducibus castrorum confuderant omnia, ac repleuerant tumultu. Prætorium quoque Principis re subita perculsum, excitusq́ facile è somno senex, quæ in tam præcipiti facto potuit quasi inops animi procurauit. Non tamen idcirco tardauere, ne dum tenuere impetum Castrioti, qui & si eo motu misceri castra, ac volitare per stationes armatos sentiret, vix aliquid de concœpto iampridem ardore moderatus, ingenti clamore, fremituq́ impetit munimenta. Dimicatio primum orta circa tentoria Asiaticorum quorundam militum, quæ forte prima occurrerant. Facile itaq́ disiectis omnibus, & stationarijs tum fugatis, tum occisis, ad alia viciniora eandem traxit ruinam. Occurrebāt multi sumptis tumultuarie armis, sed impares & numero, & ferocia nostrorum, mox discerpti gladijs, vel in fugam acti fuère. Inde Epirotæ vbi desertas quasdam stationes viderunt, iniecto igne & funibus præcisis vacuas custodibus domos deformabant. Stetit incruenta

Oratio Scanderbegi ad milites nocte pugnaturos.

enta eousq; victoria Scanderbego, donec collecta in vnum, & densata valida Barbarorũ manus è visceribus ipsis, ac robore castrorum ad eam ignominiam propulsandam accurrit. Tum anceps apparuit Mars, & opertus cadaueribus, ac multo cruore notatus locus. Castriotus namque deductis à fronte scloppis, scorpionibusq́; ac omni agmine sagittariorum, primo impetu venientes exceptos ea strage afflixit, vt obstupefacti primo augente pauorem nocte dubijs pergerent, ne ire, an retrocederent animis, steterint. Freti tamen numero (14. namq; millia amplius illuc confluxerant) reliquam fortunam experiri destinant. Epirensis possessum semel locum necubi mutauit, sed obnixo persistens gradu, pari animo consilioq́; ad ictus cum inferendos, tum sustinendos se præparabat. Neque enim vel ingredi vlterius castra hostium ob cõfertam multitudinem poterat, vel eam præclaram victoriæ occasionem vllo proposito discrimine dimittere volebat. Collato igitur cominus pede, gladij gladijs, scuta scutis concrepuere, ac congressus velut vir viro (cauebant namq; permisceri, ne in ea noctis confusione periret discrimen hostium, sociorumq́;) singularis cuiusdam certaminis speciem effinxere, ita vt ne dum publico, sed priuato quodam odio insanire viderentur, dum quisq; sibi veluti aßignatũ credit hostem, & cruenta inuisi capitis spolia detrahere studet. Dilucebat iam ex omni parte, quam fixa militum animis recens oratio Castrioti, quam infusa mentibus singulorum priuata quoque præcepta forent. Ita vndique sub manibus victorum gemebant Barbari, ac secta ferro guttura cum profluenti copia sanguinis stridebant. Dum abscissa quisque capita solicitus velut datæ pignora fidei, & emeritæ signa virtutis duci ostentare cupit, sed non permissa diutius nostris ea facultas sæuiendi. Nam vbi oneratum agmen suorum viderunt Turcæ palantes vndiq; integri, ac saucij simul ad tutiora castrorum loca, & vallum Principis se recipiebant. Deprompta mox è stationibus omnis acies, & egregie (vt in eo tumultu potuit) instructa, ad eam partem sicut magno, ita inani impetu incubuit, quum in ipso fermè hostium fugæ initio, nostri quoque satis ea cæde tum defeßi, tum exaturati retroceßissent. Cæterum cum vix adhuc per duo stadia abessent, nullus tamen instare ausus fugientibus ob timorem insidiarum. Mansere ibi igitur, donec illucescens aurora suorum stragem, & cadauera sociorum recensenda illis multis cum lachrymis obtulit. Duo occisorum millia fuisse omnes consentiunt. Vulneratos quingentos amplius. Nostrorum quoque duo & quadraginta inter hostium aceruos iacuêre, quos inuentos Barbari, licet frigida tactu corpora, & liuentes ex more oculi conspicerentur, ac pristinos membrorum vsus fœlices iampridem deseruisset anima, inani tamen vltionis studio fœde laceratos, publica simul & priuata odia in exangues truncos, & surda nequicquam cadauera explere satagebant. Scanderbe-

derbegus interim ereptus omnino ex oculis auribusq; hostiũ in quadã valle, quam Pulchra incolæ appellant, 5000. passuum procul ab his stare iussit signa, donec respirarent milites, & reformarētur æquius ordines sub splendore diei, sauciorumq; cura haberi posset, quos ipse singulos adeundo cõsolabatur, & imperatorij decoris oblitus, militari ingenio, velut vnus ex plebe, manibus suis attrectabat. Procuratis diligenter omnibus, signis sublatis, inde circiter quintã diei horam peruenit in castra. Nam tardabant multa viros vulnera, calores, præterea prædæ hostilis satis grauia onera captorũ, quinetiã non ignobilis erat numerus fortunæ tam publicæ, quã priuatæ, sub tentorijs quantũ inuentũ, tantum fermè arreptũ, equi 230. signa militaria septem. Sed ornabant præter cætera spectaculũ præclara gestamina, & insignia priuatæ virtutis cruenta hostium capita in manibus militum. Hos Scãderbegus publicè multis verbis donisq; honorauit, captiui ad vrbes vicinas transmissi, donec pro redimẽdis precium afferretur. Signa ad regulos socios cũ quibusdã ornamentis Barbarorũ transmissa. Reliqua præda concessa militibus, & diuisa, quiesq; per eos dies data castris ad reparandas vires. Exacto triduo collecta vasa, & in Aemathijs campis castrametatum. Ottomanus ex tam miserabili suorum fortuna, & fœdissimo castrorũ aspectu ab ira in rabiem & furorẽ versus, quum aliam vltionis materiam non videret, truculentissimos animi æstus in oppidanos & opposita mœnia nequicquam expromebat. Ter per eos dies præfectus nouæ Romæ cum insigni apparatu eam oppugnationem aggressus, repulsus totiens ab oppidanis, & maxima clade deiectus. Sed quantum ferociæ ex ea re obsessis & animi accedebat, tantum atrox indignatio, & præferuidus furor vexabat magis Amurathem, & superstes in effœto corpore virtus, ac vetusta rerum gestarum memoria seniles erigebat spiritus. Bellorum varios euentus dicebat, & nullibi instabiliorem fortunam, difficultates omnes pertinaci consilio, & indefesso studio superari posse, debiles fore vrbes, infirma oppidorum munimenta æquabilia solo omnia, vbi mortalium ingenia, & humanus labor intendere vellet, accendens his dictis suorum animos, & præmia simul (qualia vix vllo imperij sui tempore polliceri consueuerat) proponens viris, posterum diem ad vrbis oppugnationem destinauit. Non latuit horũ quippiã Scanderbegũ, sed prout vel decreta, vel tentata fuerant, detecta sunt omnia ei per singulos dies, tũ ab exploratorib. à se dispositis, tum à transfugis barbarorũ, quorũ indies multi ad eum confluebant, vel imperiũ Ottomani fastidientes, & sequẽtes fortunã ducis, vel sola ducti (vt fit) ingeniorũ leuitate. Conciliabat præterea ita sibi homines liberalis natura, & prudentia viri, vt si quid simulati & perniciosi ingenij secũ attulissent, ea victi clementia id fermè omne exuerent. Moratus itaq; tantum Epirensis dum Moses redijsset, quem ad conquirendos milites, & in supplementum amisso-

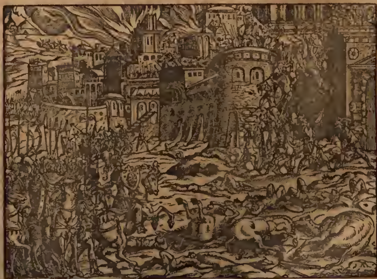
Scãderbegus solatur vulneratos, & manibus suis attrectat.

Bellorum varij euentus & nullibi instabilior fortuna.

Scanderbeg conscius consiliorum Turcæ.

amissorum sufficiendorum miserat, reliquos ordines, turmasq́, tanquam visus esset hostis, in procinctu tenebat. Ab Amurathe vt constiterat signa sub mœnibus illata, & cœpta oppugnatio sub primo ferme diei exortu. Cincta vrbs corona vndique qua accessibilis mons erat, & operta omnia armatis. Nam quum vltimam eam dimicationem Tyrannus proposuisset, in obsessos, totis viribus, roboreq́ exercitus incubuit, sed ne perturbaret ea (vt consueuerat) improuisus Castrioti aduentus, Feribassæ feroci illi duci sponte id munus petenti, 12. equitum, 6. peditum millia tradita, qui hostis impetum auerteret, sustineretq́, neq́ reliquas turmas à tenore oppugnationis interpellari pateretur, multum consilij aderat Barbaro, plurimum animi, vtpote militaribus non minus, quam imperatorijs officijs assueto. Obibat singula crebra perequitatione, & exploratoribus præmissis perlustrabat remotiora etiam à tentorijs loca impatiens animi, ocijq́, velut cupitum expectans hostem, & indignans tam præclaram laudis materiam diutius differri sibi (ita oberrans præ oculis fatum, & vicina libertas, audaces plus nimio homines facit.) Rudis namq́ propriarum virium æstimator destinauerat, iampridē animum ad singulare certamē cum Scanderbego ineundum, si per militares tumultus, & furores belli sibi vsquam licuisset. Deformata interea tormentis multa murorum parte, & disiectis munimentis quibusdam oppidanorum, repleuerant scalis muros

Libertas audaces homines facit.

regij, & intenti omni genere telorum, asseribus præsertim (vsitatiori vocabulo Arpagones dicimus) superstantes armatos incessebant, neque cuniculo-

culorum inanis labor à quibusdam intermissus, ignes quoq; rotati à multis partibus, & immißi in vrbem (nondum enim vel nota mortaria, vel satis in vsu erant) sed facile extinguebantur ab oppidanis, agebaturq́; intrepide vndique cura murorũ. Plurimus tamen labor, ac ferè periculum omne ad portam maiorem erat, vbi conuectis multis scalis tabulisq́;, velut turrim quandam erexerant regij, quo & plures simul euadere possent, & pedum stabiliore vestigio tela iacere ad summouendos, stationibusq́; deturbandos oppidanos. Augebatur semper numerus hostium confluentium, tanquam inuenta via esset potiundæ vrbis. Alij ingentis magnitudinis trabes ad firmandum, ampliandumq; nouum opus, ac latentes muris insidias struendas subuectabant. Machinas minores alij, & ferreos vectes ad fodienda subter mœnia afferebant, ministrabantq́; simul sagittas, lapides, ac cætera id genus mißilia ijs, qui à summitate eius compaginis, vrgebant hostes. Iamq; senescebat paulatim ab alijs partibus ardor oppugnationis, & vis omnis, ac certamen illuc transferebatur. Tumultus præterea, clamorq́; insultãtium omnia maiora faciebat, incesserat formido mixta desperatione oppidanos, quibus ea statio aßignata fuerat, quum in eo statu res viderent, vt ne dum remoueri vlla pertinacia ab eo opere, sed neque tardari Barbarus posset. Quo maiori strage pellebant hos, eo numerosiores alij scandentes nusquam respirare illos patiebantur, ita vt tela quoque cum viribus deficerent obsesßis. Quare vbi inane suum præsidium sensere, periculumq́;, ne inde vrbs caperetur, extimescerent, soliciti de salute patriæ, præfectum acciri cum manu armatorum ocius iubent. Sed exciuerat rumor, pauorq́; alius ab alio Perlatum, quia inuenere eum non longe festinantem ad eam partem, cum longo ciuium agmine. Consternata namque omnis ætas velut captam ciuitatem audissent, nondum certo dolore, suspensóq; gemitu cupidi ad tam inuisum spectaculum accurrebant. Deiecit primo impetu hostes Petrus, qui euaserant in muros. Signa quædam Tyranni inuenta affixa munimentis, multo clamore auulsa, delataq́; in forum, quo eius prædæ aspectu solicitudine sociorum animi leuarentur. Vnum restabat, vt lignea moles illa perfringeretur, & iniunctæ ad muros trabes (vt diximus) æquarentur solo, sub quibus tecti milites vectibus ferreis demoliebantur fundamenta, & reliqua ministeria oppugnationis exequebantur, licet & ex ipsa turri sæuientibus Barbaris non satis adhuc tuti nostri erant. Congesta igitur vi saxorum ingentium, ac oleo, aceto, aquaq́; feruentibus affatim coniectis, eodem momento machinæ tabulata, compago illa scalarum crebris superne ictibus dißiparunt, reliqua instrumenta hostilia obruta, perfractaq́; pari ruina. Gregariorum quoq; centum amplius capita attrita, suffocataq́; in eo tumultu, & duo non viles ordinum ductores. Liberata eo metu ciuitate, ac renouatis munimentis, custo-

Perlatus præfectus festinat ad tutandum murum.

diarumq́; habita ratione, vix enim vllus de vetere præsidio inuiolatus excesserat, ad alios hostium motus vbi par iam cõtentio de muris, ideoq́; propior periculo vrbis fortuna apparebat, conuersis signis dux peruolat. Barbari, qui à recenti agmine nostrorum repulsi, abscesserant aliquantulum à mœnibus, dum primus ille feruor oppidanorum resedisset (vtpote quos licet magna, non tamen omnis penitus tentatæ rei spes deseruisset) vbi abesse ducem nouere, procurrentes illico ad relicta ministeria, & fumantes adhuc suorum sanguine trabes, renouant oppidanis priorem periculi faciem, sed paulopost accurrens Perlatus, vix dum compactam materiam leui momento disiecit. Inter has virorum contentiones, & fortunæ variationes, speciosior lõge figura belli ab alia parte affulsit, quæ vtrorumq́; auerteret animos manusq́; à pugna, & velut mitigata ira, ac ferro deposito spectatores timido silentio euentus sociorum faceret. Adduxerat enim repentine instructum militem Castriotus quinque fermè stadijs prope hostem, celeriq́; cursu ad hostium castra pergebat, ni instructus iampridem Feribassa cum assignatis sibi à Tyranno copijs ei occurrisset, non passus propius progredi hostem, ne (quod maxime intendere nostros sciebant) disturbaretur eo tumultu oppugnatio vrbis, & auocarentur à mœnibus reliquæ principis copiæ. Scanderbegus simulato pauore, retulit latenter pedem, & 140. amplius passus protraxit, longius adhuc se insequentes hostes, tum deductis ex more copijs, infestis passibus procursum est in aduersos, verusq́; depromptus furor. Barbarus olim auidus pugnæ, nihil recusauit, sed quum eam paucitatem nostrorum vidisset (nam cum 9. paulo plus millibus Christianus venerat, reliquos enim ad M. D. amplius, cum Musachio 10. fermè stadijs procul velut ad subsidium cæterorum, si variasset fortuna reliquerat) peditatu omni, & quatuor equitum millibus à fronte oppositis, impetum eorum excepit, reliquas copias equestres militari astu delusas à robore cæterorum, ac passim circunfusas ad occludendos & opprimendos à tergo nostros misit, ne vllum effugium pateret obsessis, ratus forte Scanderbegum quoque ipsum eo modo viuum in manus suas venire posse. Sensit fraudem veteranus dux, moxq́; concitato equo, Mose cum cæteris ibi ad mediæ aciei sustinenda onera relictis, ipse cum expedito equitum agmine ad dextrum latus peruolat, & progredientes ad prostitutas insidias, hostes primo aspectu inhibuit. Deinde cominus illato pede acerrime vrgens loco mouit, transtulitq́; animos hominum ad propriæ salutis curam. Quatuor amplius hostium millia erant, Epirensis vix duum millium implebat numerum. Par itaq; aliquantulum victoriæ spes, & ardor animorum fuit, licet dimicatio dispar, quum longe plures illorum caderent. Musachius à sinistra parte euocatus, & ipse à socijs toto agmine in hostem incubuerat. Ita tripartita

Feribassa occurrit Castrioto.

copiæ vtrinque triplicis speciem prælij effecerant. Moses consilio magis, quàm dextera rem gerebat, neque indulgere ferociæ suorum, neq; nimium adire periculi volebat, donec prosperum aliquem successum, & exordium victoriæ à cornibus conspexisset, seruare recentes suorum vires, & densatis ordinibus differre fortunam tergiuersando in aduentum sociorum. Feribassa eo insolentior instabat, & crebro ad suos conuersus:

Inferte pedem, clamabat, socij, Vtimini Dijs propitijs, vtimini victoria, dum torpent hostium gladij, dum senescunt vires. Petite deuota vobis capita. Exscindite scelerata ferro pectora. En quàm ignaua vndiq; omnia. Vix hostile quicquam aspicimus in hoste. Non vultus hominibus, non vox, non motus aliquis, index animorum apparent. Vel protrahunt fortasse in noctem certamen tenebris assueti prædones. Vobis aperta luce est vtendum, & è manibus hostium ea consilia extorquenda. Nunc & virtute & numero superamus. Nox expectata, & pluribus pauciores, & ignauos fortibus est æquatura. Sed quid hos increpo? quid insequor? qui velut æstus maris subito cessabunt, vbi procellam sustuleris. Abscindendũ caput ipsum, cæterorum sicut vilis, ita facilis sanguis. Vbi est nephandus transfuga ille, tot autor malorum? quem incruentis vobis, si eum mihi aliquis hodierni prælij offerat casus, solus conficere cupio, & elatam tantis latrocinijs feram sociorum mactare manibus. Longum hoc desiderium meum, nõ noua aliqua & subita libido certaminis est, milites, iamdudum est quod hoc cogito, animumq; meum istuc iamdiu solicitat certamen, & scelerati hominis supplicium, experiri iuuat, an & hoc ferrum nocere poßit? An penetrabile corpus illi, vnde ea virium vis, & in quo fœlix tamdiu bellator iste cæteros superet mortales.

Feribassa hortatur suos ad pugnam.

Eo vociferans modo, minus quàm ducem decet, perlustrabat paßim oculis, sicubi eum conspexisset, & abalienato à reliquis animo, solum manu, solum voce poscebat. Milites non inuiti audiebant hominem, & licet inuicta omnibus ducis nostri virtus videretur, expectabant tamẽ intenti (vt auidum est vulgus rerum nouarum) tam pulchrum spectaculum cernere, sperantes præterea alterutrius victoria finem sibi eius diei potius laboris ac sanguinis futurum. Multi tamen, quibus maior rerum cura, & honoris incesserat ratio, lenibus nequicquam alloquijs, ne ignauiam tacitè imputarent viro, summo studio singulare illud certamen dissuadebant. Perniciosam æque ac nullius exempli rem esse dicẽtes, vt duces ipsi eius rei præberent spectaculum, cuius deberent esse spectatores. Militares esse eas contentiones, & priuatorum munia. Imperatoris partes magis in consulendo & imperando, quàm dimicando sitas esse. Non defuturos plures alios (si res ferat) qui intrepide id muneris obeant, ne ipse ea ferocia & auiditate periculi, possessum iamiam decus & certam victoriam aleæ committeret.

Feribassa prouocat Scãderbegum ad singulare certamen.

Imperatoris partes magis in cõsulendo quàm dimicando sitæ.

Surdis ad omnia auribus præfectus, neque vel tantum salubre consilium ad animum transmittens, vt stolidum propositum differret, dum signum aliquod bene gerendæ rei à cornibus affulsisset, concitato propere equo, militum stipatus agmine, Scanderbegum clara voce compellans, parare se ad pugnam iubet. Ille & si audisset nuper omnem fermè orationem viri, nihil tamen ab incœpto dimicationis ardore auocatus, vel dißimulans regio decore, vel contemnens, vix caput conuertit. Vbi vero & expeditam præ oculis victoriam, & instantem molestius Barbarum vidit, adductis ad eam partem militibus, mox & ipse recenti successu ferocior, ac hostili cruore respersus conuolauit. Poterat Barbarum is præsentis aspectus, poterant fusæ suorum ex lateribus legiones, ac tanta militum iactura commouere. Debebat talis fortunæ suæ facies illum perterrere, & extinguere eoipso illi omnem dimicandi cupiditatem. Tamen vel coactus fatis, vel pudore prohibitus à retractando, nihil de pristino animi habitu mutare visus est. Quieuêre mox ex omni parte tela, & publicus furor inhibitus à ducibus. Non tumultus, non clamor, non hostile quippiam auditum, circumfusi tamen milites ac purpurati circa Castriotum, non precibus modo, sed contentione agere, vt manibus suis clamosam beluam illam relinqueret, caput tantum occisi deberi Imperatori, reliqua omnia sua esse. Magis futurum & ex eius, & Epiroticæ rei dignitate, si sentiat Ottomanus, pares milites Albanos ducibus suis, quàm pares Imperatores. Indecorum præterea videri tantum principem eam gloriam rerum gestarum, & tot annorum laudes cum infami Amurathis seruo dimicando in discrimen dare, se noui decoris nihil exinde expectare posse, Feribassam illustriorem eo facto, quàm reliqua omni anteacta vita futurum. Ad ea Scanderbegus mirifice omnium animis ac priuatis in se studijs collaudatis, inter apparandum, quæ ad id genus certaminis in rem erant:

Oratio Scanderbegi ad suos, ostendentis paratum se ad duellum cũ Feribassa.

Auertat, inquit, Deus optimus maximus, socij, vt dum hæc dextera ad telum gerendum sufficit, dum viget in corpore tale virium robur, extorqueat à me quisquam vestrum huiusmodi fortunæ euentum, quemcunq; parauerint fata. Seruate in aliud tempus officia isthæc vestra, quum senem me, & haud satis viribus meis fidentem videbitis. Nunc cauisse potius vos oportet, ne dum nimio plus salutis meæ anxij estis, laudis videamini inimici. Quid enim, si ad vos (vt poscitis) id periculi transtulero, dicturus est hostis? nisi tergiuersando apertam timoris dißimulare confeßionem, quum sentiam me sibi parem non esse. Nam (quod ad vos attinet) non priuatorum hæc tantum, sed Imperatorum etiam quandoq; munia esse consueuerunt. An pudori Alexandro cum Poro Indorum Rege gloriosa illa dimicatio fuit? An Pyrrho cum Pantacho duce singulare certamen

Etiam Imperatores singularibus certaminibus vsi.

men illud vitio dedere veteres? Marcellos hoc in loco, Torquatos, Coruinosq́ conticesco, qui prouocantes hostes magna sua ciuiumq́ suorum gloria prostrauerunt. Mea sors hæc, manibus his subeunda, me hostis poscit prodigus minarum. Me trux belua compellat, ignauus sim, si recusem, ingratus ni tanto hominis desiderio morem geram, satis dignus est, qui ferrum hoc sentiat, quem tanto non indignum imperio sensit Amurathes.

Alexander. Pyrrhus. Marcellus. Torquatus.

His dictis, mox vnum è stationarijs ad Barbarũ, vt ad ictus pararet se, mittit.. Ipse subinde maximo militũ clamore euectus, in destinatũ certaminis locum prorupit. Minus nobile spectaculũ fecit, sicut impar hostilis du-

cis virtus, ita præproperus exitus. Primo nanq; concursu telorum excepta in faciem cuspide Feribassa, eo solo ictu corruens, simul & equum & vitam reliquit. Scanderbegus dimisso cadauere, spolijsq́ iacentis, & ad suos reuersus, inire ocius omnes pugnam, & instaurare vndique prælium iubet. Non expectauere hostes, sed vbi stratum vidêre ducem, primo densi accurentes, tractum pedibus cadauer ab ignominia, deinde haud satis commode tutari conati sunt propter interuentum nostrorum, eo officio defuncti totis signis effudere se in fugam, illi prout auide prodierant, multi fugientibus instare, antesignani præsertim, donec receptui dato reuocati sunt omnes. Ita priuata simul & publica victoria lætus Epirensis, vbi quieta omnia, & nihil præter vestigia hostium, ac frigida iacentium corpora vidit, mox vulgus ad legenda occisorum spolia dimisit. Ipse instructus cum reliquis copijs, & promptissimis quibusque, ne quis motus fieret ab hoste, obseruabat. Amurathi nunciata hæc primo, deinde visa. ita dolorem mixto timo-

Scanderbegus iugulat Feribassam.

Scanderbeg suos mittit ad legenda occisorum spolia.

re incusserunt, ut vocem aliquandiu non emiserit. Quum ita velut inuisus superis fatisq; prohibitus, frustratam undiq; spem suam videret. Sed retrocedente paulatim vi doloris, quæ in ea re prudentissimus quisque procurasset, ordine procurauit atq; egit. Primum namq; dispositis undiq; militibus, solicite obseruare omnia hostis consilia iubet. Deinceps deductis à muris quibusdam minoribus machinis, locat ab ea parte castrorum, qua magis solitus aggredi hostis, & opportunior iniuriæ locus apparebat. Auctis præterea copijs ducis occisi, ac quatuor millibus in supplementum suffectis (totidem enim ceciderant) ad custodiam munimentorum collocauit, edicto ne quis signa extra efferret ad dimicandum cum hoste, nisi cominus inuectum in castra vidissent. Tunc tormentis ad id ipsum locatis magis quàm corporibus suis rem gererent. Facile eo modo ratus incruento milite suo omnium certaminum veteres & nouas iacturas resarcire. Ita & commode vbiq; prouisum, & oppugnatio vrbis non omissa. Corruerant tamen animi Barbaris, defecerant vires, consenuerant ictus. Vbi infœliciter pugnatum in campis, secusq; quàm expectauerant, belli fortunam inclinasse conspexerunt, & priuata ducis nostri virtus, fortunaq;, multorum sibi conciliauerat animos, illorũ præsertim, qui ex successu rerum formant, variantq; fidem. Quare ea die transfugarum ad nostros numerum, amplius quinquaginta fuisse inuenio. Oppidanis velut alimenta quædam audaciæ, & virium victoria sociorum præstiterat. Exin acrius semper pro munimentis instare, neq; respirare vnquam finere, donec fessus iam hostis superuenientibus etiam tamdiu cupitis tenebris, relictis operibus, signo receptui dato, reuocatus est in castra. Stetit ea dies Tyranno septem amplius millium militum iactura, saucij fermè plures, quàm integri excessere. Ex oppidanis 70. desiderati, vulnerati nonaginta duo, adeo vt rarescente indies nostro numero, multorum animos timor incesserit, ne defendentium aliquando paucitate, vrbs custodiri non posset. Igitur intentiores quotidie ad reficienda mœnia, & construenda munimenta, ne penitus obnoxia telis hostium corpora offerrent, curam omnem transtulerunt. Erigebat tamen illud præcipuè fessos, & acuebat animos inclusorum, quod eandem semper Principis sui fortunam aspiciebant, & hostilem exercitum tot cladibus sordidatum, ac magna ex parte diminutum. Scanderbegus autem priusquam descendissent ex monte regiæ copiæ, lectis tutissime iacentium spolijs, duplici ouans victoria abscessit, & receptus in castra, quod noctis superfuit, cantibus, iocisq; varijs consumpsit. Prædæ tantum aduectum, quod iam satietas homines ceperat, equorum præsertim, vt concederentur promiscue ignauis, fortibusq;, multi dona regulis vicinis, cum alia gaza hostili missi. Confluxerat præterea ea tempestate multitudo mercatorum ex Italia, alijsq; locis, qui emptos pecunia, vel mercium facta permu-

Bona consultatio Amurathis hostis cõsilia obseruare.

Transfugæ ex Turcis ad Christianos.

tatione

tatione, abducebant indies ex prouincia. Quieuerat iam pauor per vniuersam regionem, & perinde contemni cœperat ab omnibus Ottomanus; quum sic confractas penè eius vires viderent. Scanderbegus quoque ipse iamiam vrbis obsidione relicta, discessurum vltro credebat, neque amplius tot acceptis iacturis, moram tracturum in Epiro; crebros tamen spectatores quotidie decernebat, qui regis consilia explorarent, sed nullus motus apparebat à castris hostium. Itaque ipse impatiens ocij, cum duobus equitum millibus per aspera montium progressus, oberrabat indies loca, & contemplabatur omnia: neque satis poterat coniectare, quid consilij versaret hostis, si quos frumentatores, & vectigales Tyranni intercipere poterat affixus stabat. Aggrediendorum nanque castrorum, vel congrediendi aperto campo, nulla vsquam tuta occasio apparebat, quum & vnitas tantæ multitudinis vires, & detectas à transfugis insidias machinarum timeret. Obequitabat tamen pluribus locis conspiciendus hosti, vt eliceret ad certamen viros ea militum paucitate, spe bene gerendæ rei intecta. Sed ea consilia nullus vnquam euentus est sequutus. Nam velut obsessi in stationibus Barbari, vix pedem extra vallum mouebant, quum edictum à principe fuisset, capitali proposito animaduersionis metu, ne quis iniussu suo, non solum in hostem pugnaturus egrederetur, sed neq; etiam pugnandi vllam facerent mentionem. Epirensis vbi inanem expectationem suam vidit, plenus curarum indignationisq; reuertitur in castra, cõsultaturus, quæ ratio obsidionis soluendæ, & fugandi ex prouincia hostis esset ineunda, quum alioquin & imparem se ad vim apertam, & hostem nihil temere agentem cerneret. Solicitare ad arma socios, & regulos nominis Epirotici concitare, ac dare fortunæ pignus totius summæ rerum; nunquam satis tutum visum, quippe cum licet certa apparuisset victoria, non posset tamen tanta res sine multo suorum sanguine comparari. Illud ex multis consilijs melius est visum receptumq;, vt solito tenore, bellum cum Barbaro gereret, sineretq; marcescere hostem, donec tacitis exhaustus incommodis, senescentibus indies viribus, vltro malecœptam prouinciam damno suo deponeret, se eousq; neq; de vllius fide, neq; de fortuna conqueri posse. Sfetigradensis constantiæ ea iam dilucere exempla, vt omnes constanti, quietissimoq; animo esse possint. Vrbem prætereа rebus singulis, quibus indigeant obsessi, non ad vsum solum, sed abusum communitam. Itaque hostem vel nihil diutius moliturum in muros, vel maxima suorum pernicie, vrbem tentaturum, præsertim, quum operibus occupata oppugnationis multitudine, castra ipsa inuadi paruo negocio campestribus copijs possent, & affici vndique ignominia Tyrannus. Hæc propalam hilari vultu, pulchraq; fiducia iactabat Scanderbegus. Varij tamen intus æstus curarum vrgebant solicitum viri pectus, interpretabatur

Edictum Tyranni per omnia castra.

Exempla Sfetigradensis constantiæ.

consilia

consilia Amurathis, prout euentus postea ipse rerum non falsum æstimatorem ostendit. Silentium illud, & ocium senis non minus quàm arma ipsa timebat, vtpote cuius longo vsu nouerat ingenium, auro & largitionibus, munerumq; copia oppugnari posse vrbem assidue cogitabat. Subinde mortalium pectorum cupiditas facile omnia timenti suadebat, & penetrabilia auro mœnia, ac corpora virorum, quæ omni ferri genus contempsissent, non vanum suspitionis metum incutiebant, quum præcipue facillimum videretur volenti singula, in tanta præsertim multitudine aliquem reperiri posse, qui nefaria ea libidine obcæcatus, sordidas conditiones ad sceleratum animum transmitteret. Neq; de Sfetigrado tantū ea solicitudo ducis erat, sed de cæteris quoq; vrbibus, Croia præsertim, ne occulta alicuius perfidia, & secreta suorum consilia cum Ottomano aliquid struerent. Quare nihil moratus Tanusio tantum, & Musachio socijs consilij acceptis, & triginta non amplius viris sibi adiunctis, militari veste amictus, ad disquirenda omnia, & digitum ad fontem (vt aiunt) intendendum ire perrexit. Ita hic Epirensis, inde Ottomanus varijs ambo curis alter alterum timentes anxie torquebantur. Cæterum Ottomanus totos eos dies (vt ante dictum est) castris inclusus, vafris consultationum discursibus consumpsit. Nam vbi nihil vel arma, vel minas, vel diutinam obsidionem, & crebros armatorum insultus ad vrbem potiundam satis esse cognouit, & perstare in pertinacia oppidanos vidit, alia sibi via fortunam tentandam esse statuit, licet non deessent, qui instandum adhuc ferro, & vrgendam solito apparatu vrbem dicerent. Plures autem qui nihil vltra tentandum in ea rei difficultate affirmarent, sed vel discurrendum totis signis ad deuastationem hostilis agri, & cæterarum rerum incendia, & insequendum hostem, qui tot elatus victorijs, per omnis contemptum periculi cum ignobili virorum agmine passim vagaretur: Vel relicto Sfetigrado, Croiam copias deducendas, ibi fortasse meliore fortuna rem gesturos, & obsideri posse in ea vrbe Scanderbegum, sicq; vnum tantum hostem habituros. Facile enim credebant ducem curam eius loci nulli præterquam suo ingenio fideiq; commissurum. Hæ sententiæ haud quaquam ad animum Tyranni transmissæ, sed spretæ æqua atq; abiectæ sunt. Nam prædandi agri ridicula ac penè puerilia consilia non immerito dicebat esse, quum nihil fermè vsquam appareret, vnde vnius posset militis libido exaturari, ita ante eorum aduentum procurauerat omnia Epirensis. Castrioti quoque insequendi nihilominus stolidas cogitationes suorum ridebat, perniciosissimum inquiens saltus Epiroticos, & inaccessa ferarum magis, quàm virorum cubilia eo inani studio adire, quippe quum nihil aliud eo cupiat hostis. Croiam præterea copias transmittendi, nouas ambages & refugia fortunæ appellabat, scilicet, pugnatiores ibi eos futuros, & alios Sfetigradi, alios Croiæ Deos esse. Subinde

Auro peruia mœnia quæ genus ferri contempsissent.

Prouerb. Digitū ad fontem intendere.

inde dictitans, scilicet in minoribus male expertam virtutem, fortunamq́, ipsorum, ad tantæ rei onus inani quodam appetitu transmittendam, & intrantibus intima Epiri, ac vmbilicum ipsum hostilis imperij veluti exordium, à tergo Sfetigradum relinquendum. Ita his consilijs spretis, alijs adhuc non inuentis, omnia in incerto erant. Et abscedere Tyrannum, hinc pudor & indignatio plusquam credi potest non sinebant, inde tentare quicquam diutius satis cognita fortuna prohibebat. Stabat igitur dissimulato dolore Ottomanus, & ne nihil ageret perstructa paulatim occasiōe, ac captata colloquij copia, benignis verbis hostes pellicere aggreditur, apta irritamenta, ad ingeniorum leuitatem, & quod magis cæcam hominum libidinem inuitat, ingentia dona proponens, & ingentioribus etiam promissis

Solicitat Ottomanus Dibranos ad deditionem vrbis.

sese ostentans, ad portas aperiendas, & præsidium in vrbe accipiendū pellicere conabatur. Varia subinde à ciuibus responsa tulit, omnia tamen recidentia in idem, non esse cur ad mutandam cum muneribus fidem descenderent, Scanderbegiq́ amicitiam cum alieno iugo permutarent, cuius neminem ad eam diem pœniteret. Consociata sibi omnia cum eo esse, & ad vltimum futura. Aluit tamen ea spes Barbarum per aliquot dies, quum tanta perfidiæ præmia proposuisset, quæ vel obstinatissimos labefactare animos possent, neq́ eum sententia fefellit postremò. Exciuit nanque sordida cupiditas hominem quendam perditum, qui perniciosis muneribus, & Barbari pollicitis muneribus corruptus, præscius commodis, ciuium, patriæ, ac sociorum salutem ne flocci quidem faceret. Obseruato itaq́ tempore quo custodias falleret, habitis ex occulto sermonibus cum quibusdā exploratoribus

regijs, ignaram ciuitatem mercede pactus est. Sed non obtulit tam cito cōsilium fortuna nefario proposito viri, & hæsitabat timidus scelere aliquid tentare, ne detecta fraude, prior ipse tanti mali periculum pernicie sua lueret. Non portas & serras moliri, non effringere claustra, egredi ad excipiendos hostes satis tutum visum, quum omnia ciuium custodijs tenerentur, non sibi socios consciscere, qui nocturno tumultu occisis optimatibus consternatam ciuitatem opprimerent, traderentq́ Barbaro, quum alienissimos ab ea re omnium animos cognosceret, infixumq́ viris, aut defensa patria victoriam reportare, aut expugnata, speciosam mortem oppetere velle, cerneret. Montana vrbs erat, & in æditissimo vertice saxi sita, nulla neq; intus scaturientis aquæ, neq; propinqui fluminis commoditate vtens, vnicus erat intus puteus aquæ, vetusta populi cura, tum ad priuata hominum commoda, tum magis ad bellorum necessitates, si quæ incidissent, in medio vrbis vico effossus constructusq́. Præsidium omne (vt diximus) ex Dibrensi milite constabat, subiecta ea gens Scanderbego, sed non vsquequaque Epirotici nominis, & linguæ erat. Duas nanque Dibras regio habet illa, sicut natura, ita nominum etiam distinctione seiunctas. Et alteram quidem inferiorem, alteram vero superiorem Epiri accolæ vocant. Inferior plana ferè tota est frugiferis circundata campis, & rerum omnium fertilibus. Albani, & Epirotæ incolunt loca, fortissimi bello populi, quorum præcipue armis Castriotus & seruauit, & auxit imperium, & ardua quæque ac difficillima expediuit, ita vt velut Colophonem quendam ad omnem bellorum vim & hostiū molem illos haberet. Egregios inde viros vniuerso promptissimo tempore habuit, qui non imperatorijs minus, quam militaribus rem Epiroticam iuuerunt. Superior Dibra montuosa est, & aspera, ferax tamen, & Macedoniā tum ipsa loci vicinitate, tum similitudine morum contingens. Bulgari, siue Triballi habitant, ferox in armis gens, & non minus Scanderbego multis præclaræ virtutis fideiq́ meritis grata. Propior tamen externis, quàm Epiroticis moribus, & abhorrens in multis ab Albano cultu, Græcanico ritu victitabat, & plerasque eorum superstitiones sequebatur. Hinc occasionem nepharij propositi scelestus ille proditor sumpsit, ratus si alicuius in puteo demersi animalis cadauer conspexissent Dibrenses, subituros potius vltimam perniciem, vel fœdissimas pacis conditiones admissuros, quam eam amplius aquam hausturos. Neque vanus eius rei æstimator fuit: nam quum noctu proiecto in puteum cane, contaminasset aquam, ea re postridie mane perspecta, quum rumor alius ex alio totam vrbem cito peruasisset, tumultus ingens vndiq́ exortus, ac prope seditionem res fuit, dum tanti autor sceleris quæritur, nec inuenitur. Dolentibus vicem suam Dibrensibus, proditos se, & velut ignaua pecora iam siti omnes extinctos iri, vix enim vllus est inuētus, qui

Descriptio Dibrarum.

Superstitio Dibrensiū ob demersum in puteo cadauer canis.

non

non magis id aquæ genus, quam hostile iugum formidaret, clamantibus alijs incendendam vrbem, & per medios hostes erumpendo, consulendum fuga sibi, aut fortiter cadendum, leuissimum tamen malorum deditio visa. Sedatus itaque paulatim dolor, & clamor vbiq; cessauit. Iam feroces viris spiritus tam parua rei momentum abstulerat, iam relegata fides superstitiosa pectora reliquerat, iam facilior barbaris aditus, & placidiores hostilibus alloquijs aures factæ, solicitiq; vndique milites, quas nuper tam gloriose spreuerant, sordidas pacis conditiones ab Amurathe petituri vltro ire parabant. Ciuium minor numerus longe erat. Itaque impares viribus, Dibrensium nulla vel cadendi, vel expellendi præsidij consilia inire poterant, quum præsertim vel si eiecissent eos, non satis paucitatem suorum ad murorum custodiam esse viderent. Fremebant tamen omnibus locis, nunc perfidiam illorum, nunc inanem superstitionem accusantes, incessentesq; querelis Scanderbegum absentem, quod patriæ & salutis suæ curam in eorum manibus tradidisset. Attonitus in eo tumultu Perlatus, & commenta proniorum ad perfidiam animorum, corruptionem aquæ causantium ratus, ac prodita omnia credens, prohibuit primo quicquam posthac cum Turcis se inconsulto decerni. Deinde progressus in forum, coacta in hunc modum concionis multitudine:

Oratio Perlati vrbis præfecti, ad Dibrenses suos, ne se Ottomano dedant.

Ita ne, inquit, Dij boni, tam leui momento fides vestra fundata erat Dibrenses, vt non minus animos nunc vestros, & illam tot bellis spectatam

constantiam, quàm aquam ipsam corruperit? Quisquis ille est tanti reus criminis, Dijs pariter & hominibus inuisus, vix possum (proh pudor)

mei compos esse, animumq́ meum componere, quum & perniciosissimas has consultationes vestras, tamq́ subitam rerum omnium mutationem, & leuem, ac ridiculam quidem eam causam tantæ indignitatis aspicio. Prodere patriam sociorum satius ne videtur, vxores, liberos, aras, focos, Deos ipsos in manus hostium transferre? Et vos tam insignis perfidiæ reos in omnia secula offerre, quàm sordidiori hoc, vel (vt vos appellatis) fœdissimo etiam potu contaminatos, & obnoxios præclaros spiritus tantam animorum mundiciam, & fidei nitorem seruare? Nihil video cur pereatis milites, ni Dæmon aliquis consilia vestra sana peruerterit. Iam certis eò decurritur, vt dum superstitiosiores sumus quam par est, honestatis, pietatis, fidei rationem vniuersam abijciamus, & malimus, vt perfidos nos, quam minus superstitiosos homines appellent. Ridebunt mortales, mirabuntur posteri, detestabuntur etiam hostes ipsi tam stolidam fidei mutandæ causam, tam faciles ad stultam, futilemq́ perfidiam animos, vel potius credent omnes (in quam sententiam tamen & ipse, ni aliam vos mentem indueritis, licet inuitus descendo) corruptos Barbaricis muneribus vos, & beneficijs præoccupatos, commentitiam hanc causam perfidiæ vestræ nunc velle prætendere, qua certe obiecta cum culpa coram omnibus vacare contendatis, culpam profecto omnium iudicio, sceleстissimumq́ facinus confessione vestra confirmabitis. Quæ enim est tam efficax ratio? quis persuasionis modus? qui tot simul honestissimarum rerum, ac Scanderbegi officiorum memoriam abolere à pectoribus vestris potuerit? Quæ tam fœda animorum imbecillitas, mentiumq́ inconstantia, vt adeò parua, contemnendaq́ res, totius vtilis, & honesti discrimen abstulerit à vobis, ni aliud sit tanti motus pretium, alio morbo infirmi sensus, & corrupta ingenia. Hæc ne Scanderbego præmia Dibrenses? Hæc constantiæ documenta? Hæc gratissimis hisce ciuibus, & socijs vestris debita exoluitis? Piget ea apud fortes viros referre. Nihil tutum vsquam erit, nihil sanctum, nihil integrum, si tam delicatum prætextu, & perfidum sit genus humanum, si tam leuibus de causis mortalium pendeat fides. Et quis tam ignauus est, tam perditus hostis, qui non semper aliquem inueniat modum nocendi, insidietur, tentet, experiatur omnia, si tantum videat promissum fraudis fructum? Frustra mœnibus circundedère vrbes patres nostri, frustra aggeres & turres in iugis montium constructa, frustra & armatorum præsidia adinuenta, si mutabiles cum singularum rerum & temporum mutatione homines gerant fidem? Si ratione hyemis & æstatis velut arbores alios induamus, & inuicem exuamus animos? Quid, si immodici calores & intemperies cœli corrupisset aquam, facturi eratis? Nempe istuc ipsum. O perniciosum fidei genus. O detestabilem ingeniorum leuitatem, Sic agimus, sic loquimur de vrbis salute, libertate, velut de re humilli-

millima orta sit contentio. Pedibus trahi oportebat vos exangues, semineces, de loci huius possessione, non sic voluntarios, integrosq́, tam praeclara dominio fortunæ cedere. Nos ipsi (si Dijs placet) vltro inuitamus hostem, subdimus iugo collum, abrogamus libertatem, ius omne, fasq́ polluimus, ne sordidiori potu superstitiosa ora inficiamus. Sic ne Darium illum Persarum superbissimum & lautissimum regem, quum superatus ab Alexandro nostro, fœda fuga memorandæ cladis vestigia recenseret, oblatam à seruulo sibi turbidissimam aquam, quam inter fugiendum circa equorum vngulas & cadauera occisorum collegerat, recusasse audistis? Accepit insolentissimus rex, & quum hausisset, nunquam se bibisse libentius testatus. Praeterijt ita iugum hostile, distulit fortunam, & regios seruauit spiritus. Qui? Caium Marium magni nominis Romanum Imperatorem in bellico ardore, & inter militaria opera, ac obsessarum vrbium munia obeunda, coctámne semper habuisse refert antiquitas? Quid (vt Saguntinam pertinaciam omittam) Petilia ciuitas in Brutijs, Annibalis tempore, memorabili, ac propè incredibili exemplo, nonne fidei suæ constantiam posteris testatam reliquit? Quæ non canum modo, quos tantopere vos execratis, sed omnis generis quadrupedum carne, sutrinæq́ corijs, radicibus, & corticibus, structisq́ cois vesci non dubitauit, vt receptam semel Romanis fidem, & nuda seruaret mœnia. Temistoclem illum longe clarissimum Atheniensium, letiferum poculum hausisse ferunt, vt ingratissimam patriam interitu suo liberaret. Multa sunt per omnia secula vetusta & noua huius generis exempla, quæ vos ipsos vobiscum versare, quam me referente cognoscere malo. Sed alienam fortasse patriam dicetis, non vestram. Vobis tradita, vestra est Dibrenses, vestram potissimũ fidem ad id muneris elegit Scanderbegus: vos restituere principi commissam vobis vrbem oportebat. Date quaeso modum tempusq́ perditis consilijs, nec vim, ac necessitatem appellate, quod peruersum consilium appellandum sit. Quid enim, si spretis conditionibus deditionis vestræ ad supplicium vos vocet Ottomanus? An recusaturi exitialem potum sitis? Hausturi quidem omnes potius vos, quàm in vosmetipsos saeuituri. Nunc quia saluis vobis nihil praeterquam fides perit, insanistis eadem cogitatione omnes, adeò minimum malorum inuiolatæ crimen fidei videtur. Nequeo animo meo imperare Dibrenses, nequeo lachrymis temperare, quum obuersatur ante oculos, nunc illa concionantis Principis nostri species, obtestationes illæ, precesq́ discedentis, quas in hoc ipso loco nuper, tanta vestrum corona fidem singulorum appellans, credulus iactabat. Quum fremitus item vestros illos, & audaces singulorum tum publice, tum priuatim pollicitationes, ac fortia dicta recolo, vbi nunc voces illæ Dibrenses? vbi feroces spiritus? vbi vrbi huic deuota pectora? vbi tam

Caius Marius

De hoc Titus Liuius, Val. Max. & Cice. in Philippicis.

Plutarchus in vita Themistoclis.

audax vitæ contemptus? Eosdem quidem viros, eadem arma video, diuersum tamen animorum habitum, & cum deplorata iam vrbe infœlicissimum rerum omnium statum. Adest, adest forte in oculis vestris solicitus Princeps, tam insignis perfidiæ spectator. Quem putatis fore eius? quem cæterorum animum? Quos prouinciæ tumultus? Quam totius Epirotici nominis fortunam? quum ea malorum & calamitatis suæ initia fluxerint à vobis. Proponite ante oculos, dum integrum est, facti huius indignitatem, & seruate vos vobis. Retinete patriam sociorum, retinete libertatem dignitatemq; vestram, quæ per summum ocium tenere potestis. Respicite mœstos ciues, respicite meipsum iamiam, si patimini, ad genua vestra prouolutum. En offerunt iugulum omnes. En trado & ipse hoc pectus vobis Dibrenses. Aperite ferro, haurite (nihil enim recuso) sanguinem hunc, si iuuat potus iste, si fidem ipsi vestram, si vrbem hanc aliter seruare non potestis. Sed heu quos nunc sermones vobiscum iacto Dibrenses? Audire sine lachrymis hæc apud vos loquentem potestis? Neque moueo (vt mihi videor) iam quempiam vanus adhortator, quos nuper, dum cruentis sanguine vestro mœnibus instaret hostis, ad pericula, sudores, & extrema quæque audenda, vel nutu solo mouere potui. Expirassetis vtinam tunc mecum omnes potius, quàm ad istas nunc consultationes, ne dicam mala me vobiscum fata seruassent. Poteratis tunc impransi totum diem transigere in armis, & pari sitis, ac caloris tolerantia perdurare pro muris istis, pro salute sociorum, pro Castrioti, & Epirotici imperij dignitate: nunc quum omne fermè iter per summam laudem emensi sitis, & verius hostem in castris obsederitis, quam ipse obsederit vos, inani hac superstitione dehonestare & pessundare omnia vultis? Intuemini, iterum repeto, intuemini sordidatos ciues, audite iustißimas sociorum querelas, & preces obsecrantium. Ne quos vobis tantis officijs, & sparso paßim cruore deuicistis, nunc vel tanquam iumenta tradatis hosti, vel extorres patriam per summum dedecus stipem mendicare cogatis? Momentaneum hoc erit Dibrenses, quod nunc vos abhorretis tantopere, palatum tantum & labra vestra inficiet: perpetuas vero calamitates, perpetuas sordes, æterna mala, amissa semel miseris ciuibus patria, obstinatio isthæc vestra est allatura, neque ora solum, oculosq;, ac singulos sensus contaminabit, sed vret continua laceratione animos, & memores nequicquam spiritus libertatis. Sed (vt nullus sit horum respectus, nulla honestatis ratio, vestræ salutis, vestri capitis) non minus (vt opinor) cura est habenda. Seruaturum creditis Tyrannum pacta vobis, cuius vos totiens omnes pacis conditiones insolentißime recusastis? & studio tuendæ libertatis, dictis factisq; ita hominis indignationem in vos acuistis, vt nihil expectat, nihil quærat dies noctesq;, quàm vnde tamdiu conceptum venenum in ca-

A perfidia Tyranni.

in capita veſtra, in hanc vrbem euomat. Ibimus ſcilicet ſequentes fidem Amurathis, tranſibimus per tot armatorum ordines in hoſtium oculis integri, inuiolati? Quos tot publicis, priuatisq́ calamitatibus affecimus, vt vel ſi prohibeat Amurathes, vel ſi ipſi nolint, manus tamen ipſæ hoſtium impatientes odij, vlciſcendi cupiditate ſponte ſua ſint in ferrum dilapſuræ. Poterunt Barbari? Quis furor hic, quæ mentium inſania, truces hos aſpectus, & cruentas adhuc ſanguine ſuo dexteras intueri, neque ſubrepet cuiquam tot cladium, tot malorum recentium memoria? Non feruebunt iuſtiſſimo dolore pectora, quum fratrum, parentum, quum filiorum occiſorum vmbræ ob oculos obuerſari videbuntur? Victimæ omnes (mihi credite) erimus Dibrenſes. Et (vtinam Dij omen auertant) dabimur pro cuiuſq; appetitu ad varia genera ſuppliciorum, iugulabimur alter in alterius conſpectu, neq; proderunt tum inanes querelæ vobis. Sera erit ſpreti huiuſce conſilij pœnitentia. Expirabimus tanquam ignaua pecora, & rei proditæ vrbis, rebelles ſociorum, proditores ſanguinis noſtri, inter hoſtium tormenta infœlices efflabimus animas, hominibus pariter & Dijs inuiſas. At quanto ſatius eſt nunc & cum ſocijs, & pro ſocijs viuere. Nolite igitur per Deos immortales in voſmetipſos crudeles eſſe. Agitedum, properate mecum, en propino ipſe primus omnium vobis poculũ aquæ eius milites, nunquam ſuauius eſtis, nunquam dulcius potaturi. Quandoquidem libertas eo, & vita veſtra, dignitas Albani imperij, opes, pœnates, ſociq́, & chara ſociorum patria ſeruatur.

Perlatus præbibit Dibrenſibus.

Hæc dicens, ſequente fermè omni multitudine, progreſſus ad puteum, ſpectãtibus omnibus, inde hauſtam bibit aquam. Idem fecit & maior pars ciuium. Porrecta eſt deinde quibuſdam optimatibus, & ducibus præſidij, ſed neque bene dicta, ſed neque facta, mouere quicquam ſuperſtitioſa virorum pectora. Vix auſim ſine rubore quodam vel credere ipſe, vel alijs affirmare leuiſſimam hanc, vel magis ridiculam tantæ rei cauſam, quum non dubitem riſum potius id poſteris, quam admirationem excitaturum. Ita vt ſi concedendum tamen ſit aliquid, negent tamen cauſam eam, ſed quandam verius occaſionem fuiſſe exiſtiment inclinatis ad perfidiam animis, & corruptis iampridem militum ingenijs. Ego quum omnia diligentiſſime euoluerim, neq; vſquam aliud quippiam à me ſit compertum, nihil vereor tantæ credulitatis quoſpiam inſimulari. Quandoquidem nihil puto tam occultum in mortaliũ actis, aut abſtruſum adeò, quod latere tamdiu potuerit, præſertim quod nullus eorum (vt aiunt) qui ſuperſtitionem ſecuti ſunt illam, vel ad Amurathem transfugerit, vel conſequuto poſtea tempore ditior ſit deprehenſus, vt coniectari exinde fraus aliqua poſſet. Nec profecto mirum cuipiam eſſe videatur, ſi Dibrenſes hac ſua leuiſſima ſuperſtitione adducti, in hanc delapſi dementiam, huiuſmodi errorem commiſerint,

miserint, cum ij non tantummodo superstitiosi, verumetiam hæretici sint, fuerintq; semper (hæ nempe contagiones, siue morbi connexi sunt inter se & affines) Sermo enim huius gentis Sclauonus est, cuius sermo & lingua (vt nobilissimi scriptorum tradidêre) latissima, in varias diuersasq; sectas diffusa & sparsa est. Nam ex Sclauonibus alij Romanam sequuntur Ecclesiam, vt Dalmatæ, Croatini, Carni ac Poloni. Alij Græcorum errores & ineptias, vt Tribali, qui & Bulgari dicuntur, Rutheni, & multi ex Lituanis. Alij proprias hæreses inuenêre, vt Boëmi, Moraui, & Bosnenses, quorum magna pars Manichæorum imitantur insaniam. Instabat tamen præfectus nunc precibus, nunc donis promissisq; agens cum illis. Vbi vero obstinatos eos & vanas omnes adhortationes suas vidit, assumens & ipse conuenientem tempori animum, coactis tam Dibrensibus quibusdam, quam primoribus vrbis, breui consultatione (res nanque moram non patiebatur) leges deditionis sibi ipsi statuere, quas neque graues sibi, neque ingratas hosti censuere, vt præsidio rebus armisq; libera abeundi facultas daretur, ciuibus siue manendi in vrbe in pristino statu, siue discedendi, prout quisque elegisset, potestas esset. De præsidio nihil mutatum est à Tyranno. Oppidanis tamen negata vrbs ad habitandum, cætera concessa, & designatæ stationes in suburbijs. Quare datæ mox claues Ottomano, & vacuum oppidum traditum. Ciues, quos patriæ amor, & cura na-

Superstitio & hæresis morbi connexi & affines.

Conditiones deditionis.

talis soli tenuit, ædificatis extra muros tectis, in assignatis sibi locis mansere. Multi impatientia hostilis iugi, relictis omnibus, confugêre ad Scanderbegum. Proditor ille & corruptor aquæ, apud hostes in oppido mansit,

qui

qui cognitus ab exploratoribus regijs, & in castra ductus ingenti lætitia ad Tyrannum, publice ab eo verbis simul & ingentibus donis honoratus est maioribus adhuc, quam promissa sibi in eius perfidiæ præmium fuerant. Data nanque quinquaginta Asprorum millia, tres vestes insignis artificij precijq; assignatæ deinde tot villæ, prædiaq;, vt reditus duum millium aureorum nummum superaret. Sed breuis admodum earum rerum perdito homini possessio fuit: nam quum publico omnium spectaculo his muneribus ac laudibus simul honorifice habitus esset ab Amurathe, & multo fauore versaretur apud Barbaros, paucissimis postea diebus nusquam vel visus, vel auditus. Rumor fuit sublatum occulte digno supplicio à Tyranno, non satis fidente eo viri ingenio, qui patriæ, sociorum, & domestici sanguinis prodendi, sordida ductus cupiditate tam impia consilia inijsset. Præsidium Dibrense per medias hostium turmas, & tentoria Amurathis liberum inuiolatumq; excessit, licet magna contentione ageret apud patrem Mahumetes ferox adolescens, qui tum paterna castra in Epirũ, belli & gloriæ cupiditate fertur secutus, ne inani studio fidei seruandæ ita per summam suam ignominiam illæsi dimitterentur hostes, quum alioquin nullum haberent Turcæ certius fidei documentum, nullum antiquius esset legis Mahumetanæ præceptum, quam omnibus modis sæuire in Christianos, & omne in eos exercere supplicij genus, in eos præsertim, à quibus tot iacturæ fuissent, tot calamitates acceptæ, cæsæ legiones, cæsi duces, & deformatus magna ex parte exercitus. Plectendos Sfetigradenses ad terrorem cæterorum, & præstãdũ reliquis exemplum, ne in eiuscemodi pertinacia diutius perstarent: non esse, inquiens, clari Imperatoris officium, ex hostium fortuna mutabilem animi habitum gerere, & precibus eorum illachrymari: transigendos ferro omnes, aut habendos in vinculis, donec precium pro redimendis afferretur. Ostendit satis ex ijs Mahumetes & adolescens, & priuatus, qualis esset senex, qualis olim Imperator futurus, feritatis & auariciæ suæ sordes iam atrox declarauit ætas. Sed nihil potuêre apud senile pectus impia filij consilia, quin reprehendens eum, dixisse fertur: Nullam esse inter mortales maiorem necessitatem, quàm fidei seruandæ, qua sublata, neque imperia possint, neque aliud quippiam permanere, & in claro quoq; principe, qui magnarum rerum imperia spe animoq; complexus sit, alteram omnino esse debere, aut veram, aut simulatam saltem, vt hominum ingenia eo modo concilientur, alliciantur q;. Perfidiam & feritatem destruere regna, vrbes, populos, ac sibi postremo ipsis non minus quàm alijs iniquas esse, deuinciendum beneficijs ac liberalitate mortalium genus, qui fideles sibi eos futuros cupit, crudelitate, ac odio nihil profici apud subiectos. Quod si immiti regantur imperio, nunquam diu sint insolentis domini iugum laturi. Allici ea clemẽtia

Proditori merces datur à Tyanno.

De discessu Christiani præsidij ex oppido ad Castriotum.

Mahumetes putat Christianis nõ seruandã fidem.

Mahumetis feritas & auaritia arguitur à patre Amurathe.

Perfidia & feritas destruũt regna.

posse animos multorum, qui quum acciderit, tam lene iugum non sint recusaturi. Quid praeterea peccasse Sfetigradenses ipsos, vel contra imperij nostri dignitatem deliquisse, si patriam, si liberos, vxores, & penates suos tutati sint? Si conditiones tandem sibi eas imposuerint, tenuerintq́, quas victor ipse approbasset. Dimißis Dibrensibus, & reliquo hostium agmine, Amurathes imposito nouo praesidio in oppido M.CC. *Janizaris, curam omnem transtulit ad reficienda moenia, & structuram murorum, qua parte quassati tormentorum ictibus corruerant. Scanderbegus interim reuersus iampridem à perlustratione prouinciae, & admonitus recentibus nuncijs de vrbis euentu, & Dibrensium perfidia, plenus irarum in castris moesto silentio se continebat, quum non multo post Perlatus cum infami militum agmine apparuit, tristis ipse, ac squalore obsitus, tristiores oppidani, & manantibus patriae desiderio per ora lachrymis. Dibrenses & ipsi tanti erroris conscientia demisso in terram vultu, caeterorum moestitiam imitabantur. Sed vbi propiores facti sub ducis fuère conspectum, & vim ingentem indignationis in truci facie videre, abiectis humi armis, & suis quisque cingulis circundati colla, prouoluti ad genua eius, veniam tanti facinoris flebiliter orabant. Quid faceret mitißimus princeps? non facile erat de tanta multitudine supplicium sumere, non causam tanti sceleris aliam, nisi superstitiosam gentis crudelitatem videbat, confeßio erroris vltro à praesentibus ingenti abiectione animorum fiebat. Mouere itaq́ hac Castriotum, & mitigata ira conuersus ad eos haud grauate omnibus pepercit, & vitam se illis in praemium eorum, quae pro moenibus vrbis bene geßissent, largiri dixit. Sfetigradensibus pro dignitate & veteri fortuna cuiusque noua patrimonia data, multis illustres ordines in militia ad solatium amissae patriae conceßi. Dibrensibus quoque quae petierunt, nihil fermè negatum, pudore tamen recentis infamiae, pauci mansere in castris, aspectum sociorum declinantes. Perlati virtus constantiaq́ in rei Sfetigradensis administratione, tum longo sermone Scanderbegi, tum praesentium testimonio militum satis praemij tulisse potuit, quamuis non iniuria fortasse reprehendi potius meruerit Perlatus, quam commendari, & amissae culpa vrbis non in consilium, sed in laxiorem eius indulgentiam, vel imprudentiam magis reijci posse contenderim. Quod tam facile in eo rerum discrimine ad colloquia hostes, & veluti in promiscuam quandam ciuium suorum familiaritatem admiserit, vnde consuetudine aßidua & facile allici ad perfidiam oppidanus posset. Castriotus tamen non solum praeclaro verborum decore fidem, ac facta eius publice comprobauit, sed dictis etiam nihilo indigniora facta adiecit, onerando virum, licet enixe recusantem, pecunia, equis & reliquis quibusque varij generis ornamentis. Ita Perlatus multo cum honore & amplificatione nominis domum remissus.*

Scanderbeg tristis in castris se continet.

Scanderbeg Dibrenses & Sfetigradenses in gratiam recipit.

missus. Erat ex Emathia vir iste Antistes, quem illi Prothosengeli, nos Abbates vulgo dicimus, emendatissimæ vitæ, atq; ingenti morum mundicia, doctrinæ præterea excellentia, ac facundia linguæ, cum grauitas ipsa annorum, reliquas hominis virtutes decorabant. Expeditis his Scanderbegus vbi intentum muniendo oppido Tyrannum, & occupatos operibus Barbaros cognouit, acceptis quinq; equitum millibus, ad lacessendas ac disturbandas res hostium illico festinauit. Sed nulla inuenta occasione bene gerendæ rei, biduo ibi oberrans per saltus ac montium iuga obseruabat, si quos pabulatores, vel frumentarios regios intercipere posset. Neque expers penitus prædæ miles discessit, nam (vt fit in magno exercitu) multi libere palantes equi, viriq; capti. Amurathes perfectis satis commode (vt pro ea breuitate temporis) mœnibus vrbis, impositoq; pro vnius amplius anni necessitate frumento, ac reliquis rebus velut obsidionem iamiam præsagiret animus, deducere ex Epiro exercitum, & Adrianopolim repetere statuit. Multa hic mendacia haud satis constans fama interserit, dum quisq; archana Tyranni consilia coniectando disquirit. Hi Hungaricos, alij Græcos, nonnulli Persicos tumultus causam discessus eius inquiunt fuisse. Multi accepta in Epiro damna, & varias belli eius difficultates ammouisse, tum ex prouincia Ottomanum affirmant, vt validiori, & recentiori postea apparatu rediret ad Croiam oppugnādam, quum maioribus ea vrbs viribus indigere videretur. Ipse admittere singulas sententias possum, quod habet vnaquæque similitudinem quandam veri. Hanc tamen probabiliorem crediderim, vtpote quam euentus ipse rerum satis efficax testis approbauit. Vel illud fortasse non temere quis dixerit, quod non vrgentibus fatis præstitutum seni tempus aduenerat. Neq; (vt licenter scribunt Poëtæ) omnia adhuc stamina impleuerāt sorores. Pridie itaque kalendas Sextiles collectis vasis, impedimenta omnia cum equitatus parte præmisit. Ipse postero die, incensis prius per noctem castris, sub ortu solis cum reliquo exercitu ingenti omnium lætitia, clamoreq;, ac crepitu instrumentorum ædito, est subsecutus. In medio turbarum robore Tyranno locus semper esse consueuit, sicut etiam tunc fuit, vbi albo vectus equo, ac Ianizarorum cinctus armis, nihil tumultus periculiúe incurrere vsquam poterat. A fronte nanque præfectus Asiæ, à tergo nouæ Romæ ordinibus summa ratione constitutis, tutam eius stationem præstabant. Triginta hominum millibus amissis, eoq; pauciore numero quam cum venit, discessisse ex Epiro Amurathem omnes ferè conueniunt. Reliqua quoq; exercitus ornamenta, ac signa militaria, magna ex parte amissa & fœdata. Sed auxit eas iacturas Barbaris, ac renouauit priorum cladium formam recenti ignominia Scanderbegus. Nam vbi reductus in castra discessum hostium audiuit, totis signis roboreq; suorum octo equitum, tria peditum millia erant,

Prothosengeli hoc est abbates.

Amurathes parat reditū in Adrianopolim.

Amurathes redit post occupatum Sfetigradum.

Scā lerbegus vestigia fugiētium insequitur.

vestigia velut fugientium est insequutus, carpens postremum semper agmen, ac exhauriens incessabili cæde quosque cessantes, aut aliqua casus

contingentia relictos. Hostis sæpe conuersis signis, ac obnixo cultu propulsaturus impetum insequentis stetit. Tum ille nunc simulata fuga resistere cupientes frustrabatur, nunc per proximas valles, vicinosq; colles subductus, & post subito apparens, nunc à fronte, nunc à lateribus instabat, modo illorum terga premens, magnis illos incommodis afficiebat. Ita res per eam ludificatiōem diutius protracta, vt per sex amplius millia passuum infestis signis molestior semper instaret. Tyrannus non vlterius eam ignominiam clademq; suorum perpessus, Bassam Romaniæ cum 30. armatorum millibus retro conuertere signa iubet ad quietem, & liberam abitionem reliquorum, ac hostem vel pugna incessere si persistat, vel ad fugam compellere mandat. Castriotus ea re animaduersa, retracto aliquantulum suorum agmine, ne medius inter duos hostium acies interciperetur, tantæ multitudini cessit, reductisq; in valles quasdam, & montium anfractus copijs, vbi tutus castris locus, & idoneus ad quantumcunq; hostium sustinendam multitudinem esse apparuit. Stetit aliquantisper ita instructus, velut iamiam descensurus in aciem, & collatis signis cum præfecto regis dimicaturus, fecissetq; id forsitan (quæ erat viri audacia) sed tum fessus tam longis procursationibus miles, tum impar hostium numero, ea suorum paucitas coëgit tam temeraria consilia abijcere ferocem ducem. Vnde quasi excusans se conuersus ad milites, inquit, id quod prouerbij loco semper fertur vsurpasse: Malo infamem dici hunc locum Scanderbegi fuga, quam cruce. Consueuit nanque à nostris crucis signo notari locus,

Bassa Romaniæ cū 30. millibus armatorum.

vbi

vbi Christianus aliquis præsertim clari vir nominis concidisset. Quippe quum ait: Aboleri illa aliqua recenti laude possit, hanc ad id, quod irreuocabilis, & funesta sit, infamia quoque & vulgi latratu, & obloquutione non carituram, quum nihil ex consilio, sed ex euentu solo omnia metiantur homines. Barbarus vbi tenentem se intra stationes Epirensem, & nihil mouentem vidit, conuersis paulatim signis, & ipse non inuitus, relicto hoste, præeuntia agmina sociorum assequi contendit. Idem fecit Castriotus suasu militum obsecrantium, ne eam pestem abeuntem ex prouincia, peruicaciori incessatione in visceribus Epiri contineret. Quare eodem temporis tenore Croiam hic, Adrianopolim ille per Macedoniam, Triballorumq; montes iter faciens rediit. Mœsti ambo propter res maxime variante fortuna gestas. Mœstior tamen longe tyrannus quod neque hostem, ad quem potissimum delendum venerat, sustulisset, neque pusillæ fortuna vrbis se caute ad tot mala & clades compensandas idonea videretur. Mœstitiam tamen nostrorum spes ea multum leuabat, quod vbi abiisset hostis, recuperari à se oppidum posse certa iam fiducia conceperant.

Prouerb. Cruce signatus locus vbi Christianus vir occidit.

MARINI BARLETII SCODRENSIS DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI,

Liber sextus.

Pacato prouincialiũ statu ex hostilium copiarum discessu, ac solicitudine singulorum soluta, reseratæ vrbes, arcesq́ vndique, præsidia dimissa, ac homines ad pristina qu que ministeria traducti. Legiones suas Scanderbegus ita demum militiæ onere per id modicum tempus respirandi causa exoluit, vt inde ad duos menses omnes ad Sfetigradensem obsidionem, & extorquenda è manibus hostium sociorum vrbem aduolarent. Retenta tamen ex eis copijs duo equitum millia, mille peditum, qui more ad Macedoniæ fines transmißi, eo in tractu incolentium fortunas à præcursionibus hostium tutarentur. Dum sic temporaria quiete, ocioq́ recentes belli labores pensaret Castriotus, & Croiæ ad insuetum sibi munus ciuilia negocia in iure dicundo animum transmisisset, purpurati eius & principes vicini consanguineiq́ ægreferentes, quod sine prole vlla liberisq́, tam clarus vir omnes ætatis annos transigeret (quadragenarius namque tum, & maior forte erat) confluentes ad illum quod sæpius etiam antea fecerant de vxore ducenda, liberisq́ legitime procreandis, cogitationem

gitationem in animum eius inducere velut contentione quadam conabantur. Frustra dicentes imperij terminos, frustra rem Epiroticam eousq; amplïatam ab ipso, in quibus tantum decus magnitudinemq; nominis, ac gloriam rerum gestarum per omnes ætates comparasset, de futuro quoq; principe procuraret, nisi forte vellet mortalem, & secum perituram rem Albanam fore, & cum vnius corpore hominis, totius corpus imperij extingui. Audiret tacita suorum vota, audiret sollicitas populorum querelas. Nam quod ad alios principes, & extraneos successores attineret, nescire eam gentem alterius iugum pati, aspernari quoq; dominos, nisi quem ex sanguine ipse suo eius virtutis effigiem, atq; hæredem dedisset. Mansuram eousque fortunam, mansuros deos secum, dum in ea stirpe Epiroticum resideat imperium. Quod si caput ex ea gente non adsit cupidissimis subditorum animis, mox expiraturam cum eo Epirotarum rempublicam, ruitura in præceps omnia, & velut disiectum ouile ad pristinas calamitates & sordes Epirotarum nomen rediturum. Scanderbegus qui abalienatissimo ab ea re animo alio iampridem ingentes cogitatus direxerat, & immemor, velut cæterorum summa quæq; spe, atque cogitatione complexus supra hominem erexerat caput, fertur primum pluribus verbis multa auctoritate audientiumq; silentio consilia suorum improbasse, laudasseq; non vanis rationibus cœlibatum in summis viris. Quippe quum nihil diceret tam graue libero ingenio, quam vxoris dominium, non corpori, non animo ius suum esse, vbi ea molestia penates sit ingressa, imperij amplificationem, & rerum gerendarum magnam partem fortunam diminuturam. Deinde, ne tanta publica simul & priuata suorum vota spernere videretur, annuisse nil se recusaturum, quod ex vtilitate omnium, & rei Epiroticæ dignitate censeant fore, subiturũ quãlecunq; iugum ipsi voluerint, probauerintq;, moram se tamen & veniam eius solummodo temporis petere, dum Sfetigradi possessionem è manibus hostium extorsisset, exoluissetq; ea cura animum, pudori nunc maxime sibi fore, si relictis sub hostili iugo socijs, consanguineisq;, ipse nuptiarum solennia celebraret, vel lætum quippiam pertractaret. Satis concessum sibi credentes homines, nihil vltra quæsierunt, sed ingentibus gratijs actis, velut magnum quippiam tulissent, iam inde prouinciam omnem eo gaudio replerunt. Interea nuncij quotidie à præsidio quod ad hostium fines locauerat Epirensis, aduolabant, nunc deuastatos agros Barbarorum, nunc fugatas eorum custodias afferentes. Sfetigradensi quoque præsidio multa damna per eosdem dies illata procursationibus assiduis equitis nostri, qui occultantes se inter saltus vicinos vrbi, si qui pabulatum, vel alterius rei causa longius processissent, omnes illico opprimebant. Quare lacessiti sæpius Barbari erumpentes ex oppido, pleraq; ignobilia certamina fecere. Nostri nanque timentes iniquitatem loci, congredi

Scãderbegus admonetur de vxore ducenda.

Cœlibatus in summis viris laudatur.

Vxoris dominium graue libero ingenio.

Sfetigradensi præsidio damna inferuntur.

gredi sub mœnibus ipsis non satis audebant, sed simulata fuga protrahere aperto campo hostem conabantur. Crescente oppidanis audacia, die quadam studio insequendi radices montis iactu fermè iaculi trecenti prætergreßi, conserta furore magis, quàm consilio cum nostris manu .43. occisi, 14. viui capti sunt, reliqui fuga se subduxerunt. Nemoq; exceßisset integer, aut intrasset mœnia, ni à stationibus relictis socij ad propulsandam eam cladem præsto fuissent. Potuit in eo tumultu animorumq; consternatione, & rerum omnium confusione, facile vrbs ipsa capi, si magis, vel feruoris nostris, vel virium fuisset. Compulsis intra mœnia barbaris, tantus posthac timor inceßit, vt pedem amplius extra non efferrent. Ita velut obseßi ab ignobili agmine nostrorum stabant. Hæc omnia gesta à parte eius præsidij, de quo nunc dictum est, inconsulto tamen & ignaro Scanderbego, quum nihil eorum præcepisset, & ad tutandos tantum ab insultationibus hostium suos id præsidij ibi teneret. Sed hac re postea nunciata, ita id eorum consilium & opera placuit prudentißimo alioqui duci, vt nihil vel cõtemtam tacite imperij eius maiestatem, vel disciplinam militarem à suis neglectam doleret, quinimmo præbuit ea res festinationem quandam negotio, & impulit acrius hominem ad oppugnationẽ vrbis, quum eo pauore clausos per summam fœditatem regios audiret. Proinde nihil moratus, priusquam edictum de cogendo vetere milite, & nouo conquirendo proposuisset, trecentos equites, & quingentos pedites, qui tum ad manus sibi (vt aiunt) erant, Sfetigradum ad iuuandos sociorum ausus, & multa cum ijs dona priuatim publiceq; suis misit, approbans summopere, quæ eousq; geßissent, pergerent, & in ijs quæ caute agi possent, nõ sinerent respirare oppidanos, donec ipse maioribus copijs, totoq; apparatu opprimere posset obsessos,

Duodeuiginti hominum millia collecti, vt Sfetigradum obsideretur.

tum ad copias legendas conuersus, paucis diebus duodeuiginti hominum millia collegit, 8. equitum, peditum reliqua, omnibus iam satis comparatis, ac præmißis impedimentis. Ipse secutus 10. kalend. Octobres sub mœnibus vrbis copias exposuit, stationem sibi, atq; equiti tantum longe ab hostibus fixit, quantum sclopis superne impeti non posset, ijs nanq; potißimum vtebantur regij, & peritißimos quosq; eius artis locauerat ibi Tyrannus. Pedites non procul à muris consedere, & ne obnoxij telis oppidanorum forent, trabium magna vi conuecta, tabularumq; velut tegetes ad omnem iniuriam excludendam construxere. Epirotæ sagittarij fermè omnes erant. Cæteri Italici, ac Germanici generis sclopis ac scorpionibus instructi. Non deerant Illyrici, licet gladio quàm arcu aptiores, qui eius delectus fama, & prædæ cupiditate pellecti, multi voluntarij se adiunxerant, sine vlla stipendij mercede.

In Epiro ex omnibus gentibus miles conducitur à Scanderbego.

Confluebant ea tempestate in Epirum ex omnibus gentibus indies milites ad stipendia Scanderbegi sumenda, quum solus ex Christianis ducibus nullo satis tempore quiesceret, & semper occupatus bello esset,

perpe-

perpetuus Turcarum hostis. Quare tum quotidianæ prædæ dulcedine, tum locorum amœnitate detenti multi (vt vidi ipse, dum res nostra loco

staret) perpetua sibi domicilia ibi statuêre. Alij plures ditissimi captiua gaza, ac pleni fortunarum, domos suas sunt reuersi. Gallorũ quoq; quinquaginta amplius aderant in eo exercitu. His minores quædã machinæ (quum ad id præcipuam operam spopondissent) regendæ sunt traditæ, quibus verius defensoribus quàm munimentis ipsis noceretur. Aliud maius tormenti genus ad ruinam murorum aduectum non inuenio. Commodior nanq; per scalas oppugnatio vrbis apparebat. His hoc modo constitutis, vnum præcipuum omnium restabat, quod ad totius exercitus quietem, & continuandam tutius obsidionẽ attinebat. Vt occluderentur scilicet aditus omnes hosti, ne subsidij quicquam sperare possent obsessi, & loca singula opplerentur armatis, qua maxime ad soluendam obsidionem transituros dubitabatur regios. Accitum itaq; vetus præsidium illud, & nouum etiam supplementum octingentorum militum. Eisq; milleni equites additi ex copijs præsentibus, tum bipartitum hoc agmen, pars cum Georgio Stresio, pars cum Tanusio diuersis locis ad custodiam cæterorum, & excludendum subsidium oppidanis missi. Breui hæc tempore omnia procurata, perfectaq; fuere, tum traduci ad munia quenq; sua, & ministeria oppugnationis, ac veros ordiri furores tum Barbaris duci opportunum visum est. Septem nanq; integris diebus, ex quo illuc accesserant nostri circa castra munienda, & conficiundas militariter stationes, quum ibi se crederent hyberna acturos, occupati, nulla satis re, vel verbo molesti fuêre hosti. Concursu Stetigradum oppugnatur.

a itaq;

itaq; facto ad ducem, poscebat ex omni parte pugnam miles. Ille nihil ferro prius quàm si qua alia posset via intentandum ratus, distulit eousq; desideria suorum, donec oppidanorum perscrutaretur animos, quousq; ea pertinacia in tutandis mœnibus essent vsuri. Missis igitur per duos ex militibus ijsdem deditionis conditionibus, quas populus Sfetigradensis prius ab Ottomano acceperat, Barbari postea quam intrepide spretis eius postulatis sanguine emptam vrbem, sanguine vendendam, non verbis dixerunt, armatorum itaq; corpora, & caput ipse suum pro eius redimendæ pretio offerret, sciturũ profecto, an velut Dibrensium nuper, fides sua ex aquæ puteo illo penderet. Quum nihil nouum vel inexpectatũ audisset, quippe qui illos ita esse responsuros iam præuidisset, conuersus ad ferrum, & cupitum iampridem militi opus, non iam suasoris, sed veri hostis animum induit. Maneque prima luce deductis sub muris copijs, primo procursu vicos illos, & suburbia, quæ assignata fuerant Sfetigradensibus, impetit, disijcit, incendit. Inhabitantium plures primo aspectu nostrorum, ad veteres socios & consanguineos confugere. Alij passim palantes sub mœnibus à superimposito præsidio ex muris tutabantur. Aedificia quoque, quæ proximiora fuère oppido, illæsa mansere, nisi quæ inuēta simul incendium ex alijs ad alia traiectum eodem tenore absumpsit. Hic non vlterius sæuitum, quin pauci ex Barbaris ibi, sed omnes fermè veteres ciues, & Epirotæ collocati essent, qui & si iam (vt apparebat) hostium induissent animos, segniores tamen nostros faciebat pietas, ex pristino, non ex præsenti animorum habitu homines metientes. Moses interea, quum occupatos in tutandis ab ea parte suburbijs, & extinguendo igne oppidanos vidisset, trium amplius millium lectissimorum militum agmen ad portam maiorem traduxerat. Intentusq; operi vineis contectos ad claustra perfringenda impellabat armatos. Regij, qui satis multi pro ea loci exiguitate in custodijs erant, & adesse vbiq; commode poterant, ocius hincinde accurrentes, simul alij superne ingenti vi telorum auertere ab eo opere hostem. Alij intus congestis lapidibus, & maioribus trabibus oppositis firmauere portas, ita cum paucorum iactura ea transacta est res. Nostri nanq; quum scalas tum casu non attulissent, nihil diutius tentarunt in muros, missilibus tantum vtrinque & sagittis exaturata odia, ac certamen finitum, dato à Scanderbego receptui signo, licet Moses iam accensus paulatim furore illo dimicandi, ad scalas & reliqua instrumenta oppugnationis conuehenda hortaretur socios, reuocati tamen sunt omnes subito interuentu ducis, & quasi inuiti reducti in castra. Sic accensis inuitatisq; eo die vtrorumq; animis pusillo pugnæ congressu, nulla vel spe, vel timore dirempta pugna. Quod eius diei superfuit Epirensis varia consultatione distraxit, quæ potior esset oppugnandi ratio, & tutior via eligenda, enixe disquirens. Fortissimus ac inaccessus fermè vrbis

Pietas segniores facit animos hosti nocendo.

situs,

situs, validissimum præterea Tyranni præsidium satis certam periculi speciem, si temere, & furore quodam ducerentur in muros milites ostendebat. Efficaci quoque nuper exemplo Amurathes similis fortunæ subeundæ consilia nostrorum tardabat. Illud per eos dies optimum factu visum, vt leuibus prælijs maximo ingenio fraudeq; alliceretur ad pugnam oppidanus, assuesieretq; spe bene gerendæ rei paulatim egredi muros. Ita vel minui tacite robur inclusorum sine multa suorum pernicie, vel protractis paulatim simulatione fugæ à custodia portarum Barbaris, deducto postea magna impressione ex improuiso milite, in eo tumultu facile capi vrbem posse cum fugientibus, & consternatis simul intrantibus nostris. Per eam noctem igitur summo studio ordinata omnia; & Mosi trecentorum iuuenum cohors ad hostem lacessendum data. Zacharias Groppa cum quingentis militibus ab vna parte in insidijs destinatus; Scanderbegus ab alia pari numero armatorum, qui omnes noctis occasione vsi quam maximo fieri potuit silentio subrepentes, per montem inter anfractus illos, & dumis obsitos saltus iacuere, ignaris hostium excubijs. Nam ignibus alijs extinctis, alijs absconditis & occultatis ab auersa parte castrorum fuerant egressi, electo insidijs loco, vnde minime timebat hostis. Tempus quoque ipsum iuuit aliquantisper latere cupientes, quando per totam noctem grauidus (vt aiunt) imbre aër crassiori nebularum caligine obducta tellure, & tonitruis assiduis oculos simul auresq; hominum perstringentibus fallere non difficulter custodes poterant. Dibrensis & ipse non expectata certa luce cum socijs latronis more circunspectans omnia, taciteq; approximans muris, ac in oculis ipsis oberrans sui copiam oppidanis facere. Non idem omnibus animus consiliumq; in vrbe fuit, sed contentione conclamantium à pluribus progrediendum in subiectos esse, neque per summam ignominiam præterlabi eam occasionem patiendum. Nonnullis è contra quiescendum videri potius, neque temere quicquam agendum. Variatumq; in ea re est, prout maiores quibusdam sunt ferociæ stimuli, & inani credulitate ductis, ac superficiem tantum, non rerum medullam introspicientibus, salubria quoque consilia sordent, & omnis eo ipso erepta in perpetuum è manibus fortuna videatur, si breuis morulæ temperamento gerendorum ratio condiatur. Eorum tamen (vt apparuit) sententia praualuit, qui quiescendum esse decernebant. Nullus enim eorum exitus, nulla eruptio, sed telis tantum superne petiti nostri, portas egrediendi facultas nulli concessa. Nostri nunc conglobati, nunc dispersi, intento & ipsi arcu insuper stantes, hac illac procursabant, vt diutiori incessatione irritarent ad eruptionem viros. Vbi nihil satis efficax ad id negocij vidit Moses, & magis iam periculi sibi, quam spei dilucere, duobus nanq; militibus amissis, septem sagittis fixos vix semineces subtraxerat, dato signo, reli-

Consilium lacessendi oppidanos.

Zacharias Groppa.

Salubria consilia sæpe sordent.

ctis muris pari indignatione ignominiaq́, paulatim ex hostium oculis se proripuit. Nihil deinde moratus Scanderbegus, ipse cum socijs pudore quodam in apertum prodiens mœstißimus est secutus. Ita ij nocturnis pluuijs omnes plene obruti, ille etiam gementi milite in castra reductus, ridiculum spectaculum, & lætam eam diem præbuere hosti. Sed non pertulit diutius hanc ignominiam Castriotus, propenso ad veram oppugnationem, & apertam fortunam animo. Postridie curatis corporibus, ordinibusq́ distinctis, ac suis cuique ministerijs aßignatis, quarta diei hora decem armatorum millia sub muris primo impetu deduxit. Cæteri partim ad castrorũ custodias relicti, partim si latitudine & vulneribus grauati socij intermittere oppugnationem cogerentur, vt recentibus viribus præsto esse possent, ne interpellaretur dimicatio cum hoste. Moses cum expedita iuuenum manu scalis primus aggressus incruentus aliquandiu euadere tentabat, non vana spe vrbis potiundæ. Nam Scanderbegus subter cum magna vi sagittariorum, & scorpionarijs Italicis auertendo à tutela murorum regios, liberiorem aditum scandentibus faciebat, ita vt multi iam scalis superatis, mœnibus tantum fortiter apprehensis hærerent, & pari cupiditate de vrbis posseßione decertarent cum regijs. Tormenta quæ diximus ab alia parte ad munimentorum molitionem disposita, neque ipsa sinebant quiescere oppidanos, licet enim non magna ruina eos ictus sequeretur, abradebantur tamen aßidue muri, & in oculis pugnantium decrescebant, rarescebant paulatim, & custodiæ ipsæ, cum eodem tenore ictuum, & murorum perstringerentur, & armatorum corpora contererentur. Sed sæuior ab ea parte Mars, & acrior profecto pugna, qua Zacharias cum totius fermè robore exercitus, & nescijs cedere, ac ruentibus in ferrum Germanis, securibus, & ferreis vectibus nouiter refecta mœnia demoliebantur. Hi scutis sociorum, & iunctis cratibus tecti fodiebant fundamenta. Hi lapides demolitos expurgantes in cuniculi speciem reducebant locum, Barbari superne non vsque adeo prohibere poterant, vt obstinate non continuaretur opus. Nam licet plerique ex nostris mißilibus de propugnaculis obruerentur, nullo periculi respectu, nullaque formidine, semper alij in demortuorum locum succedebant, & reliquæ turmæ sagittis, scloppisq́ intentis aucupabantur vndiq́ oculis custodias hostium, ita vt sine discrimine obuersari in muris nequirent. Distrahebant itaque certamen regij, quum opera nostrorum perinde riderent. Nam ea erat muri latitudo confecta à tyranno, congesti præterea intus ab oppidanis lapidum, ac terræ aggeres, vt tutus satis ex se locus esset, sine vllo armatorum auxilio. Zacharias aliquandiu in incepto perstitit, sicubi penetrare muros posset, sed vbi frustra exhauriri vires suorum, & longi temporis opus esse cognouit, ad scalas nullo prorsus consilio conuersus, agere & exhor-

Germani nescij cedere.

exhortari cœpit in mœnia milites. Barbari nouum hostis propositum intuentes prospectabant, & adhibita ad idipsum fraude euadere plures ad

summa mœnia patiebantur. Tum effusa velut grandine telorum vi, saxorumq; mole, facili impulsu eos cum scalis ipsis ad ima montis deturbabant. Breuißimo nanq; ibi æqui loci spatio cincta mœnia erant. Mox reliquum montis procliuitas ingens amplectabatur. Idem fermè reliquorum fuit euentus ab alia parte, qua aggressus scalarum applicatione cum socijs Moses, non semel Epirotica signa cruentis mœnibus fixerat. Nam versi eo aspectu in rabiem oppidani, accitoq; recenti præsidio suorum, quod in subsidijs stabat, præter omnem periculi mortisq; respectum, disiectis scalis, ac nostris partim occisis, partim dißipatis, breui temporis momento superiores effecti sunt, ita vt afflicti potius, & penè capti, sic Christiano victoriam extorserint, vt repente mutata omnis fortuna, mutati Dij manifeste viderentur. Scanderbegus acri dolore perculsus ex ea cæde suorum, vulnere præsertim Mosis, quem vix telis hostium subtractum curandum in tentoria misit, retrocedens aliquantulum à muris, & duorum hincinde militum parmis tectus, alios secum ad sagittandum in hostes furenter inuitat, alios recentes arreptis scalis renouare timorem oppidanis iubet, hortatur. Mirabile dictu ferunt, quot hostium ea die solus transfixerit Scanderbegus. Ita nullus fermè iactus manum eius fefellit. Scala nō difficulter mœnibus admota, sed rarus iam miles subire eam sortem periculi audebat. Alius ad alium respiciebat, neq; (licet ingenti promißione munerum allicerentur à duce) funesta quenquam præmia mouebant. Ita se- Victoria Christianis ex manibus extorta.

nescentem paulatim vtrinq; pugnam nox ignauis æque, ac fortibus optata diremit. Tacita per eam noctem castra nostrorum fuêre, vtpote quos & hesterna ignominia, & præsens accepta clades ad silentium inuitaret. Amissa nanque ducenta promptissimorum militum capita, quingenti amplius vulnerati; sed & horum 30. paucis post diebus ex eis vulneribus periere. Oppidani (licet & illis plures subtracti ea pugna forent, ac ingens sauciorum numerus gemeret vndiq;) tamen velut victores expulso hoste, ac vrbe seruata, multis iocis clamoribusq; eam noctem transegere, ac crebris ignibus superata noctis caligine, per propugnacula discurrentes, hilarem noctem duxere. Ottomanus interea Sfetigradi obsidione audita ægreferens, quod quando vix à laboribus respirasset, & dissoluisset exercitum, præsertim quod in ipso ingressu hyemis alienissimum bello gerendo tempus instabat, denuo ad noua arma cogeretur, necessitate tamen quadam, & pudore victus, ne per eam ignominiam opprimi vrbes suas ab hoste pateretur, increbrescentibus indies magis magisq; nuncijs de Scanderbegi pertinacia, proposito nouo edicto, redintegrare priorem apparatum statuit, & missis per singula loca purpuratis, adiuuare rem festinatione, si quo poterat intentius procurauit, vulgata prius fama de suo ipsius reditu in Epirum. Ex composito forsan, vt vim maiorem adderet negocio, & nostros eo timore perculsos, facilius ab vrbe oppugnanda auerteret. Vix enim simile vero crediderim Tyrannum vltima præsertim confectum senectute, brumali intemperie eam prouinciam fuisse subiturum, præcipue quum neque tanti res momenti esset, vt vel si quid durius accideret læsura immodice dignitatem imperij videretur, vel satis commode per alios non possent expediri. Castriotus nihil ex illa cæde suorum, & iniquitate fortunæ mutatus animo, omnem operam, studium omne, ingeniumq; in assidua vexatione oppidi consumebat. Nunc noctu, nunc interdiu, deducens sub muris agmina suorum, & ignibus per sublime inter hostes rotatis, consternare aliquo tumultu vrbem conabatur. Nunc raro milite misso legere corpora occisorum, & trahere in castra adhibita fraude iubebat, si quo pacto inuitare ad eruptionem oppidanos posset. His inaniter omnibus tentatis, neq; vel modice rei fructu vllo tam varias artes & astus ducis secuto, finem imponere obsidioni, vnica prius pugna tentata fortuna decreuit, quoquo modo res caderet, præsertim quod præteritæ oppugnationis euentum, tum vulnius ipsum Mosis, tum noctis interuentus velut excusare videbatur, & melioris spem fortunæ solicitis animis, ac singula ex proprio desiderio interpretantibus suggerere. Postridie igitur eius diei orto iam sole, sub præconis voce per vniuersa castra præter ipsam vrbis direptionem ingentia præmia victoribus publice, priuatimq; proposuit, augens verbis rem quam maxime poterat, dolensq; insuper

Castriotus rursus tentat Sfetigradum oppugnare, sed non succedit.

insuper Epirotici nominis ignominiam, quod tot præclari duces, militesq; tantis spectati prælijs ab ignobili seruorum manu, senescere tamdiu sub fœde amissis mœnibus fœdius cogeretur. Quousque tandem id dedecoris passuros, vt in sua prouincia inter tot proprias vrbes, oppida, populosq; id præsidium tyranni, nudis tantum mœnibus clausum, & reliqua spe omni destitutum in oculis diutuis habeant? Quid non turpiter commissuros in alienis locis, & longinquis regionibus, quare eum hostem præ foribus stantem, & in visceribus ipsis hærentem tollere nequeant? Jis dictis, & suo examini exacerbatis, partitis dehinc copijs, ac sexcentis circiter militibus ad castrorum custodiam relictis, vrbem ab omni parte, qua accessibilis mons fuit, corona cinxit. Primum telis vtrinq; lacessiti animi, ac inuitati ad sanguinem, deinde vbi satis eo modo vtrinq; velitatum est, & excanduit ira, promptissimus quisq; arreptis scalis propius aggredi hostē parat. Semel atq; iterum nequicquam tentata re ab oppidanis sunt reiecti, neque admoueri potuere scalæ muris. Sed victus deniq; pertinacia nostrorū barbarus, quum velut famelici leones non retium, non fraudis alicuius humanæ memores, ad ouile diripiendum in ferrum telaq; ruerent, paulatim & tanto furori cessit, & deficientibus viribus, telisq; ad propugnandū, retractus aliquantulum intra munimenta, satis opportunos iniuriæ muros reliquit. Epirenses (quid non timor insidiarū potest?) qui pauloante ad cruentissimū Martem mortemq; ipsam præ oculis oberrantem tanto feruore, rabieq;, ac nullo respectu periculi tendebant, vbi frigescere sensim hostiū ictus, & mœnia paulisper deseri conspexere, fraudē verentes, & ex composito latitare grandi aliqua molitione insidiarū credentes, segnius ad omnia discurrunt, & vndiq; soliciti circunspectantes, iamiam obrui certo pauore exspectabant. Ita Barbaris respirandi copia, et quæ in rem erant, procurandi satis temporis fuit. Accurrentesq; ex omni parte socij, multa vi telorū conuecta, restituere eis simul cum animis fortunā sunt visi. Multi in eo concursu hincinde cecidere, plures tamen ex nostris, & longe plures etiā cecidissent, ni propere Zacharias ab alia oppidi parte non procul admotis scalis, interrupta ea victoria, hostium plurimos auocasset. Castriotus cum agmine suorum modo propius ipse terrebat oppidanos, modo opera militū & munia cuiusq; obeundo agebat, nunc prece, nunc increpatione in muros. Homines sagittariorum turmæ, quæ in coronæ modum circum mœnia locatæ fuerant, nunquam assignatum semel locum relinquebant, sed errantes in muris custodias certis iactibus vulnerabant, inualescentē semper prælio, & incrudescente Marte. Oppidani vbi rarescere suorum multitudinem vel numerum, & pertinaciam nostrorum plusquam hominum conspexere, timentes eius diei fortunam, & protrahere rem cupientes, excogitata mox fraude, sublatis ex munimentis signis Tyranni, clamare à mœnibus

Timor insidiarū quid non potest?

Barbari iuuātur à socijs.

bus sunt auditi, tantillum cessationem ab armis petentes, donec alloqui Scanderbegum licuisset. Nihil negatum à nostris, iussu ducis, sed extemplò omni belli furore inhibito dicendi copia facta Barbaris. Tum senior quidam ex eis, gratias agens primum Imperatori, militibusq́; quod tam liberaliter hostibus in deponendis ex voluntate eorum armis essent obsequuti, illud tunc se tantum ex sociorũ consensu eius diei cessationem exposcere dixit à pugna, vt ad quam iam sine variatione omnium inclinauerant animi, de deditionis formula sententiam consultandi id saltem sibi temporis esset. Ituros postea crastina luce ad eum in castra nuncios cum conditionibus quibusdam, quas sibi ipsi imposuissent, si ratas esset habiturus, maximam se rem, neq; tamen inexpectatam, à tanta clementia laturos. Quod si ingratæ illi forent, non recusare quicquid ipse statuisset, neq; iudicio se eius subtrahere, sperareq́; omnia cum ipso ex vtrorumq; commodo acturos. Haud ita facilis ijs postulatis hostium primo Epirensis fuit, sed (vt ipso postea patuit experimento) fraudulenter per eiuscemodi ludificationes, differre eius diei fortunam illos ratus ad aliquid, quod ex re sua esset procurandum, vel expectandum auxilium à Tyranno. Exponere tunc quæ vellent, ocyus iußit, aut eodem tenore belli se iure esse acturum. Impertinentia esse, inquiens, tam longa consilia præsenti neceßitati. Victus tamen longis hostium blandicijs, tum adhortationibus suorum, haud grauate cessit, præsertim, quod nullam satis certam spem potiundæ per vim vrbis eripi ea dilatione è manibus sibi videbat. Retroacta igitur vndique signa, & instrumenta oppugnationis, ac reductæ in castra copiæ; totumq́; id diei cum nocte sequenti profundo silentio transactum. Postridie mane quatuor ex Barbaris notæ fraudis viri ad id muneris electi, mißi ad tentoria cum exquisitißimis donis concesserunt. Conditiones eius generis proponi iussæ, quas victus quisque, nedum victor spreuisset, & composito omnia fieri, vt ita protraheretur tempus, dum his abiectis, aliæ deinceps, aliæq́; insinuarentur, & res in longum deduceretur. Hæc autem fuêre petita, videlicet, vt prioribus ciuibus receptis in vrbe, iura ciuitatis, ædificia agriq́; æquo iure inter se & illos diuiderentur. Atque ita data simul & retenta vrbe, auspicia eius exploso penitus Ottomano nomine secuturos, in fideq́; perpetua mansuros fore. Præterea præfecti nomine 10. millia asprorum petita, risu solo responsum à nostris, & ad arma subito ingenti vndique indignatione conclamatum, atque ita per summam contumeliam cum fallacibus donis fallax legatio dimissa. Non cessauere ideo Barbari, quin eosdem extemplo supplices mitterent, voluntatem ducis sciscitaturos, & ad eius arbitrium omnia relaturos. Tanta commutatio animorum; & hostilis fidei suspecta liberalitas, quanquam illius animum ad nihil temere credendum propensiorem facerent, non contemnenda tamen omnino illorum dicta visa sunt Castrioto. Pro-

Necesſitas nõ fert consilia longiora.

Conditiones pacis fucatæ per Barbaros propositæ.

to. Proinde conuersus ad homines, de pristinis conditionibus, quas antea integris rebus eorum, illæsoq́ exercitu suo proposuisset obsessis, nihil se immutare dixit. Minime graues sibi videri debere, quas Sfetigradensibus ipsi tam æquas censuissent, satis hoc illis concessum existimare, quod si approbent, placere, vt sine vlteriori clade vrbs restituatur. Sin eiusmodi ambagibus tempus protrahere vellent, & in pertinacia persistere, expectarent quamprimum omnem belli sæuitiam, illud fixum, destinatumq́ singulis esse, vt obsidioni finem res nulla præterquam mors omniū sit impositura. Dum eunt, ac redeunt, simulant, dissimulantq́ Barbari, triduum in eis consultationibus est consumptum, cœpitq́ tandem dilucere quod erat. Quare hinc detectæ oppidanorum fraudes, & cognita satis mendacia, inde aduolantes iam de motu hostium, & Amurathis aduentu nuncij creduli, eousque ducis animum ingenti molestia replerunt. Deserere oppugnationem, recens contumelia, continuare nouus pauor iniectus à tergo, & maiorum omnium rerum momenta non sinebant. Commoratus est tamen paucis diebus, donec certiora indicia apparatus nunciati elucescerent. Sed velut prohibentibus fatis tanta aquarum vis è cœlo delapsa, per totos eos dies, vt non solum progrediendi ad mœnia, sed ne pedem quidem mouendi è castris facultas militi sit concessa. Cessantibus pluuijs, Epirensis decreto die subsequenti, oppugnationi vrbis, expedire omnia, & apparare maximo consilio iubet, ipseque per eam noctem insomnis, nunc publice quædam & priuatim peragendo munia, nunc verbis nihilo segnioribus homines animando discurrebat, identidem clamitans, vel tota Epiro cedendum hosti, vel nisi capta vrbe, in castra non redeundum, deformatum videri imperium, minus tuta omnia, si hostis ibi diutius alatur. Et (vt minima esset eius dedecoris, periculiq́ ratio) quousque tandem recentes contumelias, & derisiones hostium passuros? Ita paulatim per eas consultationes, procursationesq́ consumpta nocte, dies instabat. Priusquam igitur certa patuisset lux, tractis vndique copijs, Albanus sub mœnibus conuolauit, difficilius irrepsit miles, & infirmiora vbique vestigia virorum, propter humefactam tot imbribus tellurem, instrumenta, scalæq́ dentibus (vt aiunt) tractæ. Sed irritati iampridem viri, pleni irarum, ac furoris, neque difficultatem, neque laborem sentire poterant. Oppidani haud tale quippiam timentes, rariores primum circa munimenta, & negligentiores ad omnia inuenti. Cæterum summo studio omnibus statim comparatis, & crebri accurrentes, custodijs auctis ad propellendum hostem satis virium habuere. Minor inde nostrorum ferocia visa, & inspectum propius ferrum, vultusq́ hostium, agere consilio quædam, non omnia animo & furore suadebant. Circunspectantes itaque soliciti superstantium ictus altera manu habere, non inania famæ mendacia secutum, ita rumor alius ex alio sumptis viri-

Deserere oppugnationē.

Continuare oppugnationem.

Castriotus in oppugnando Sfetigrado omnino ferius.

A cōtumelijs & derisione hostium hortatur.

Consilio res agendæ, non animo & furore.

bus vix dum cœptum hostilem apparatum oculis fermè ipsis hominum subiecerat, & Tyrannum adhuc Adrianopoli morantem, apud credulos tanto timore animos transuexerat quasi in Epirum. Inuictissimo animo hac duci audita, parere tamen necessitati coactus, confusis omnibus, in-

terruptisq́, receptui cecinit. Tertia instabat diei hora, quum pransis militibus tollere tentoria, & vasa colligere iussit, valla, cæteraq́ munimenta castrorum disiecta, atque igne immisso succensa. Non abstinuissent vulgi odia ab arboribus, cæterisq́ fructiferis in campis deuastandis, ni Scanderbegus insanam sæuitiam cohibuisset, inquiens, non defuturum forsan olim tempus, quum melioribus Dijs recuperari vrbs posset, & ad pristinum statum redigi res. Itaque nullo quasi hostili signo relicto, silenti maxime agmine profectus, recto itinere Croiam petijt. Fama est, Castriotum quingentos amplius milites sub Sfetigrado amisisse, & hac propior vero mihi sententia videtur. Nam non desunt, qui vix 60. hominum iactura abscessisse ab ea obsidione asserant, quod abest multum à ratione, ni magis penetrabilia hostium, quàm nostrorum corpora dixerimus (vt delirant Poëtæ) quum priori oppugnatione nuper tot Turcarum millia cæsa omnes fateantur. Septimo kalend. Nouembres is dies erat, quum obsidione omissa Croiam reuectus exercitus est. Ibi non momento fermè temporis quieti dato, duces, ordinesq́ (vt operæpretium erat) & poscere nunciatæ res videbantur, partiti, Croiaq́ inutili omni ætate, sexuq́ expurgata, duo paulominus hominum millia præsidio eius imposita,

sita, Epirotæ, Itali, Germani, Illyrici, Galliq; permixtim. Concordibus tamen supra quàm dici poßit, iuncti animis, vt euentus postea ipse, & ingens seruatæ vrbis triumphus ostendit. Vranaconti (vt consueuerat) summa rerum omnium in ciuitate, atque imperij ius miro omnium consensu datum. Vix alter ex vniuerso exercitu, vel ad id muneris aptior, vel animis militum acceptior eligi poterat. Ita quum maximi inter pericula consilij erat, tum parere, atque imperare iuxta paratus, laudemq́; potius conferre in medium solitus, quàm ex communi ad se trahere. Generis præterea nobilitas ipsa, tum res per omnem ætatem gestæ, ac grauitas oris, annorumq́;, magis honorabilem vulgo faciebant. Qui si quid laboris, vigiliarumq́; impendi posset, certantem se amissurum promisit, vt tanto totius exercitus consensu opinionem de se conceptam constantem efficiat. Stelusio, Petraalbæ, atque cæteris locis opportunis, alia deinceps præsidia, ducesq́; mißi, & vndique ingens oppidanorum multitudo ad frumentandum, & annonam conuehendam destinata. Sed quia propter aßidua belli incommoda, & occupationes armorum neglecta velut eo anno cultura agrorum fuerat à Scanderbeganis, vix trium mensium alimenta colligi inde potuêre. Aduectum tamen occulte ferunt à colonis, & mercatoribus Venetis, nam ictum fœdus per eos annos à patribus cum Ottomano fuerat. Ego vero adiutum semper pecunia Scanderbegum ipsa voluntate Senatus comperio. Et ipsum fermè quoad vixit, Venetis auspicijs militasse, gloriamq́; bellorum, & triumphos omnes ad eam Rempublicam retulisse. Neque immerito me equidem, quando & ciuitate ab eis donatum, & imperij fascibus in ea prouincia decoratum, satis recentibus monumentis constet, vt quarto enarrauimus libro. Quamobrem hoc loco, in quam prius ipse admirationem incidi, plurimos fore dubito casuros, vnde hæc Venetis pax cum Ottomano Scanderbego excluso, quum socialia prius sibi fœdera, & tot amicitiæ iura cum eo forent. Sed quis tam prudentißimorum principum consilia non auserit intrepide coniectare? Nihil cupide, nihil perperam ab eis fieri potuit. Simulabant, dißimulabantq́;, neceßitati parentes, & quum reliqui nominis Christiani, tum Græciæ præcipue seruandæ studio, quam ita in se ipsam ruere cernebant, vt sustentari iam nulla vi humana, nullis armis posset, id effecisse videntur. Vnum illud (quod ad rem attinet) affirmare ipse audacter singulis possum, Castriotum nunquam vel de fide Veneta conquestum, vel imperij eorum pœnituisse. Comportato hincinde frumento, Croiæ horrea omnia, ac publica armaria completa facta computatione, vt integri anni alimenta satis commode parata essent militi, tormenta iuxta, ac omnis generis tela aucta, ampliataq́;, custodiarum maior pars scloppis, scorpionibusq́; instructa. Machinarum cura à Gallis

Laus Vranacontis.

A fauore militum.

A dexteritate consiliorum.

A nobilitate generis.

A præclare gestis.

Venetorũ pecunia adiutus Scanderbegus.

Auferit, à verbo audeo.

non translata, his semper tam pacis, quam belli tempore, quinq; aurei menstrua stipendia singulis à Scanderbego statuta. Croiensium rebus firmatis, reliquum quod superfuerat commeatum exportari per cætera oppida, & partiri iussit. Ipse priusquam ad noui militis conquisitionem, quem de more secum ad lacessenda interdum hostium castra haberet, se conuertisset, cum Mose, & paucis equitibus, ad copias iampridem prouinciæ præsidio relictas ire perrexit, causa inuisendi cuncta, & decernendi spectatores ad rimanda consilia Ottomani, & examussim singula disquirenda. Non frigus, non glacies, non operta niue tellus solertissimi Ducis ardorem tardabat, non magnitudo expensorum terrebat, non itinerum labores, dum lætior semper munia obiret, subiretq; omnia, modo hanc, modo illam vrbem inuisens, modo pastorali amictus sagulo sub mœnibus Sfetigradi peragrans, & veteris stratagematis non immemor, locato in insidijs milite, obseruans, si vi extorquere, aut dolo surripere Ottomano vrbem (vt olim fecerat) posset. Quare vix respirare vnquam oppidani poterant, sed velut obsessi, pedem extra mœnia non mouentes, de assuetis diurnis, nocturnisq; custodijs nihil intermittebat. Interim reuersi exploratores supersessum in delectu habendo, nunciarunt, dilatamq; iram armorum à Tyranno, ac bellum Epiroticum omne in vernum tempus reiectum. Vt primum enim audiuit Amurathes Sfetigradi obsidionem solutam, non inuitus per eos dies tanto nuper ardore cœptum apparatum, paulisper remisit, edicto mutato, ac publica iussione nouo interposito decreto, vt Idibus Martijs omnes ordines, ducesq; ad id designati, Adrianopolim conuenirent. Occultare profectionem suam in Epirum, & Croiæ obsidionem subticere maiorem in modum cupiebat. Sed adeò veris indicijs patebat res, vt singuli eo bello Scanderbegum sibi hostem certissimis animis destinassent. Respirauere aliquantulum, & cogitationes nostrorum, Tyranni proposito audito, præsidiumq; ibi mox dimidiatum, ac vix duo hominum millia relicta ad regionis limites, qui constructis militariter stationibus, hyemalem intemperiem vt poterant exclusere, cæteri domos remissi. Scanderbegus Croiam cum Mose, & quibusdam suorum reuersus, aliquot dies ibi mansit, donec munimenta quædam vrbis augeri, & firmari muros Tyrannam versus, longa peresos vetustate procurasset. Tum impatientissimus (vt semper erat) ocij, nunc ad regulos vicinos, & principes consanguineos, nunc ad præsides Venetorum gregali habitu cum decem ad summum equitibus conuolans, imminentis molem belli admonendo simul, & animando homines singulorum animis inculcabat. Sed maiorem fermè partem eius hyemis sub pellibus cum præsidio illo in Macedoniæ vestibulis transegit. Sfetigradenses vix pro portis errantes visi, solicitos nanque supra quàm

Amurathes audita solutione obsidionis Sfetigradi, & Scanderbegi discessu, aduentum suum in Epirũ differt.

quàm dici poßit, faciebat, & augebat timorem viris ipsa hostilium castrorum propinquitas. Quum pauloplus 120. stadijs nostrorum statiua inde abessent. Exactis ita hyemis incommodis, inquietiora longe omnia, & publicos simul ac priuatos labores, malaq́, exoriens ver aduexit, non nox, non dies vllus sine nuncijs, literisq́, Castrioto præterijt. Hinc transfugæ indies confluentes, inde non obliti veteris neceßitudinis, Barbari quidam non obscuris indicijs consilia Tyranni insinuantes duci, & solertiam eius in omnibus agendis magis acuebant, & cæteris pro cuiusque ingenio tum pauorem, tum ardorem excitabant. Sed quia vrbibus iampridem affatim prouisum, neque reuocatum quicquam fuerat, modica restabat cæterorum cura, solum vt species aliqua exercitus conficeretur ad vrgendos, quum res ferret, nunc montanis, nunc campestribus locis hostes, & disturbandam, vt toties fœliciter Sfetigradensi obsidione fuerat tentatum, Croiensem olim oppugnationem. Moses tunc tantum ex primoribus, Tanusius, & Stresius aderant Scanderbego, nam cæteri alijs neceßitatibus addicti, diuisiq́, per oppida fuerant. Hos celeriter hincinde ad militum conquisitionem dimisit, sed quia exhausta velut robore virorum prouincia erat, & omnis fermè flos iuuentutis per ciuitates, & alia loca transmissus, plurimi dies in eo apparatu abiere. Hinc ferunt Scanderbegum (vt maioribus vbique præsidijs firmaret prouinciam) plures eo bello subditos Venetorum, & ex proxima Dalmatia aliquos stipendijs suis conductos habuisse. Noui & ipse multos ciues meos, qui varijs temporibus illius auspicijs meruerunt, & vel eo solo nomine ingentia famæ decora ad posteros tulère. Ottomanus interea congregata ad præstitutum tempus maiori parte copiarum (nam & multa adhuc millia deerant ad conficiundam veteris exercitus formam) prout quosque vel longinquitas locorum, vel viarum incommoda tardauerant, dum integer apparatus compleretur, in cæteris, quæ ad rem tantam necessaria videbantur, procurandis, id temporis impendit in commeatu præsertim conuehendo, licet maior pars militum priuatim multorum dierum cibaria ferre iußi, quum satis crederetur hostem ad id, quod nihil triticeæ meßis in campis esset relicturus, pabulum quoq́, ac herbam ipsam attriturum, corrupturumq́. Quamprimum eorum aduentum cognouisset, instrumenta ad oppugnationem penè infinita varij generis præparata, inter hæc multa rustica ferramenta, vectiumq́, ferreorum ingens numerus, simul & laminæ quædam ferreæ incuruæ ad cuniculos (vt postea patuit) excauandos. Nam insidiari eo rationis modo satis commode posse inexpugnabili alioquin vrbi, persuasum fuerat Tyranno. Machinæ quoq́, minores, quæ vehi iumentis potuere, multæ comparatæ, ad tormenta maiora conflanda rude æs sumptum. Omnibus satis comparatis, & copijs iam certo numero perfectis, 160. pu-

Scanderbegi consiliarij Moses, Tanusius, & Stresius.

Amurathis copiæ coguntur ad obsidionē Croiæ.

gnatorum millia fuisse omnes conueniunt, prœter institores, operarios, ac omnis generis artifices, fabrosq́, qui tum publico regis stipendio, tum priuatim lucri cupiditate ea castra secuti dicuntur, quum longiorem Croiœ obsidionem fore, & moram in Epiro omnes crederent futuram protensiorem. Nam quoniam de vrbis munimentis inexpugnabiliq́, illius situ vulgo plura iactabantur, statuerat Amurathes, nisi capta ea, Adrianopolim non reuersurum. Nonœ Apriles erant, quum paratis cunctis ad profectionem, antesignani, prœcursores non minus vsitato, sed non sic Latino vo-

Antesignani Prœcursores.

cabulo dicimus, cum Sebalia Zeurenesio perito militiœ viro, in Macedoniam missi, qua tempestate Castriotus confecto ex animi sententia milite, ac custodijs per saltus omnes atq́, iuga montium dispositis, reuocato insuper prœsidio à finibus hostium, simulq́, vnitis ordinibus, octona autem solummodo hominum millia fuisse comperio, duo peditũ, reliqua equitum, nunc hac, nunc illac procursans, pariter & perlustrans omnia oberrabat. Maiorem armatorum numerum ea obsidione Castriotum non habuisse singuli attestantur, vel propter penuriam militis (vt nuper dictum est) quum dispensari tot locis prœsidia opportuerit, vel forte (vt mea fert opinio) ludificandi paulatim hostis melior ratio visa, ac seruandarum virium ad alias necessitates, & varios euentus fortunœ, quum in visceribus ipsis, & vmbilico prouinciœ gereretur bellum, contentioq́, de totius imperij, & omni rerum summa agi videretur. Triduo tamen antequam irrupissent in prouinciam Barbari, Epirẽsis perequitans agros & campos omnes, quicquid sati alicubi fuit, immisso partim milite contriuit, partim ferro igniq́, corrupit.

rupit. Deinde crebris nuncijs de propinquitate hostis admonitus, cum omnibus copijs campestribus locis relictis, in montem, Tumenisto nomen est, quatuor millibus passuũ procul à Croia, se recepit, capturus ex tẽporis & rerũ ratione consiliũ. Equitatus itaq; Tyrãni nullo inuento obstaculo ingressus prouinciam, in agrum Croiensem, nullo negotio integer illatus est, ibiq; singulis circum vrbem diligenter inspectis, qua tutius castrametari posset, & commodior esset futura oppugnatio murorum, in Tyrannam ipse copijs expositis tentoria fixit. Planicies est satis ampla, aspectuq; pulcherrima, ad messem tamen, quam ad reliquam frugem aptior, interiacens inter ipsam vrbem Croiæ, & oppidum Parthinorum. Cæterum, hoc in loco plura sanè me admonere videntur, vt aliquid de eius oppidi primordijs, veteriq; fortuna in medium afferam. Jllud verò præcipue, quod & scriptorum monumentis celebratum, non ignotum, nec latitat posteritatem. Ante enim ciuilia Cæsaris & Pompei bella, fuisse satis honesto numero in prouincia id oppidum, licet animaduertere, & ruina adhuc ipsa, ac singularum rerum vestigia, prisci status decorem, ac veterem nobilitatem loci non obscure repræsentare valent. Expugnatum nanque, & dirutum à Cæsare ferunt, quum Pompeium atque Senatum Romanum in vrbe Dyrrhachina obsedisset. Iacuit autem semper in ea ruina, neq; restituti vlla deinde ætate aliqua dilucerent indicia, nisi quæ priuata incolentium studia ad varias necessitates succedentibus animis renouarunt. Nomen aliud loco neq; inditum, neq; vsurpatum comperio, æque nec vllum certum conditorem affert in medium vetustas. Sed non temere ad eosdem & condendi originem transtulerimus, id quod tum nomen ipsum suadet, tum attestantur antiqui, dum non inter ignobiles populos Epiri, Parthinorum gentem cernimus annumerari. Præsam nunc incolæ mutato vocabulo appellant, tam intus reliquiæ ipsæ murorum, quam extra suburbia, & loci omnes in numero habitatorum tenentur, ita amœnitate præcipua, & rerum omnium commodis gaudet locus. Bellicosissima ea gens hodie inter cæteros Epirotici generis populos computatur. Tamen tunc propter famam hostilis aduentus ætas omnis cum suppellectili in tutiora oppida translata, nudaq; fermè tellus relicta. Locato commode milite Sebalias, ac omnibus maximo consilio ad quantamcunque vim hostis contemnendam ordinatis, obseruabat tantum oppidanos intercluso aditu portarum, ne quid præsidij, commeatusue afferretur in vrbem, in cæteris vix aliquod signum hostium apparebat. Hoc autem idcirco (vt arbitror) quoniam neque lacessendi ad pugnam inclusos, vel admouendi mœnibus agmina suorum illi sanum consilium visum, quum præter hastas, gladiosq;, nullum reliquum armorum genus aptum ad oppugnationem secum attulissent, neque deuastandi agri, & procursandi prouinciam edoctum satis aliorum tum veteribus, tum nouis

Tumenistũs mons quatuor millibus passuum à Croia.

Parthinorum gens inter nobiles populos Epiri habetur.

nouis casibus ulla animum libido incessit. Quum & Tyrannus præsertim eadem ipsa proficiscenti iussisset, prohibuissetq; , ne summa urgeret necessitas, ullam usquam copiam dimicandi dari hosti, haud absimilis quidem ratio nostrorum quoque animos auertit à pugna, & differre omnia auspicia belli in aduentum ipsum regis coegit. Nam quum Scanderbegus cum parte militum ad exploranda consilia Barbari, & contemplanda statiua perrexisset, ut si alicunde daretur, impetum in ea faceret, uidens tum copiarum magnitudinem (quadraginta nanque millia ut anno priore uenerant) tum miram ducis prudentiam in castris situādis, reliquisq; agendis, re nulla penitus tentata, quum etiam aduentum ipsum Tyranni formidaret à tergo, quo maximo potuit silentio, in stationes se recepit suas, moraturus ibi, donec Amurathes ipse omnem explicauisset apparatum, & consedisset sub muris, tum dispersa late tentoria, & inordinatam (ut fit) multitudinem commodius impeti posse, & quotidiana irruptione hostes lacesciri, præsertim quum oppugnatione urbis incœpta, totius fermè robur exercitus diuersis ministerijs occupatum magis opportuna iniuriæ propria munimenta reliquisset. Inter eas deliberationes, & salubria nostrorum consilia aduentare iam indies regiæ copiæ cœperunt, & oppleri circunquaque armatis omnia. Tyrannus cum nobilissimis quibusque et robore uirorum, præmissas copias in exitu ipso Aprilis est consecutus. Inter præcursorum & Ottomani aduentum 20. paulominus dies intercessere. Sed non debet id quempiam mouere, nam tum propter uaria exercitus onera, & impedimenta militaria, tum ob ipsam principis iam senescentis commoditatem, uix quina milia singulis diebus fuere confecta. Expositis ordinibus Barbari, ac in coronæ modum circundata urbe, locum omnem, camposq; muris subiacentes tentorijs operuerunt. Multi quinquaginta stadijs amplius procul à mœnibus consedere, dum tanta multitudo locari aliter nō posset. Potuit id spectaculum fortissimi cuiusq; uel Imperatoris, uel militis animum mouere, & non irrationabilis me equidem formido proprij periculi, contemplatione oblata patriæ, penatum, Deorum, fidei, & honesti totius rationem à cuiusuis pectore extenuare potuisset. Erecto tamen supra hominem spiritu, oppidanus nihil tam formidolosa spectaculi pompa de ueteri cogitatiōe mutatus, uel maiorem etiam inde pertinaciæ fideiq; constantiam ad conceptum iampridem decus, & libertatem tuendam suscepit, metiens gloriæ suæ magnitudinem, & futuri speciem triumphi ex ipsa periculi uastitate compensans. Quare ingenti lætitia, & cōtentione quadam effusi per mœnia milites, alter alterius in peragendis omnibus, & apparandis ad pugnam non ita sedulam operam carpebant, per noctemq; ignibus accensis, clamoribus, cantuq; uario contemptum hostis ostentabant. Cætera quoq; Epiri urbes, ac prouinciæ oppida, multum de solito timore

Ottomani aduentus in Epirum.

Milia, hoc est, miliaria.

Obsidetur Croia à Turca.

more abiecerant, neque vel auditus, vel visus Ottomanus tantum(vt olim apud Albanos)vel nominis,vel virium afferre visus est,quum assueuissent iam malis homines,& contemptores periculorum aßiduitas ipsa fecisset periclitandi. Quatriduum in aptandis & mutandis hincinde statiuis hostis consumpsit.His ordinatis,concursus ad prætorium Tyranni factus,poscentium copiam pugnandi. Nihil concessum per eam diem,retentiq; intra munimenta sunt, sæuerißimo decreto. Nam & Scanderbegi insuetam ocium augebat præter modum curam senis, ne magnum quippiam interea solitus artifex coqueret. Mane quod secutum est,duo nuncij ad

Amurathes per legatos petit vrbẽ Croiam.

Vranacontem cum ijs mandatis mißi, vt si tradere vrbem sibi vellet, libera illi esset cum præsidio & rebus omnibus facultas abeundi. Ad hæc bis centena Asprorum millia addita,& insignis ei locus(si velit)inter purpuratos principis promissus. Cæteris quoq; Croiensibus ne imperium eius fastidirent,omnia quæ vel ad pristinam libertatem, vel maiora etiam commoda attineant,abunde sunt promissa. Cum his mandatis viri recto ad portam itinere pergunt,quæ vnica tantum eo loci est in vrbe,nam circum reliqua ciuitatis latera,præruptus,atq; inaccessus mons est.Accitus igitur à custodijs præfectus,cum insigni comitatu ad eam portam venit,postulantibusq; colloquium regijs,oppidum quidem intrare non concessum,sed propius accedere iussis,ita vt commode inuicem se exaudiri possent,dicere quæ vellent illos admonuit. Verum accidit,vt primo congressu vix auditi, & infecta re discedere sint coacti,interrupta plena libertatis,atq; egregij spiritus Vranacontis voce, conclamatum vno ore vndiq; ab armatis, ferro, non verbis respondendum hosti,neque conuitijs,& probris quibusdam(vt

c *solet)*

solet) libido militaris abstinuit. Ea vbi narrata Ottomano, veterem magis indignationem recenti iniuria exagitarunt. Quamobrem ea spe destitutus, ordine ad ministeria oppugnationis conuersus, primo omnium expediri massas illas infecti æris, & ex illis conflari machinas iußit. Longum id opus fuit, quindecim amplius dierum spacio, decem conferta dispari aliquantulum magnitudine, quatuor æquales, quæ sexcentarum amplius librarum pondo saxa iaciebant, reliquæ ducentarum, harum quatuor cum duabus maioribus locatæ, qua mœnia Tyrannam versus Orientem spectant. Aliæ qua portæ locus est, oppositæ vrbi: nam ab his partibus tantum potiundi per ruinam murorum oppidi spes suberat, quum magis accessa ea loca, & opere hominis constructa munimenta, ac manu facta paterent, quæ licet fortißima essent, nihil tamen dubitabatur ea vi tormentorum æquari solo posse. Reliqua ciuitatis propugnacula ita insigni naturæ munimento vndique monte cinguntur, vt satis sine vllo mortalium artificio, contemnere quantumcunque hostis pertinaciam poßint. Itaque corona tantum murorum per summitatem ibi apparet, ornandi magis quàm muniendi causa apposita olim à conditoribus loci. His tormentis apparatis, & super rotarum vehicula impositis, quo commodius vbique veherentur, quatriduo integro, priusquam cominus ductis agminibus sub muris manus consereretur cum oppidanis, ad concutienda ab illis duobus lateribus mœnia, opera omnis exposita est, offensumque maxime vtrobique vrbi, ac disiecta fœde munimenta, abrasaque fermè dimidia murorum pars. Cætera ita quassata, vt facili impulsu lapsura apparerent. Creuit præter modum spes Barbaris, vbi factum eum aditum intrandi oppidi aspexêre. Quare crebri apparare scalas, reliquasque machinas ad proximam murorum oppugnationem, tam publico, quam priuato studio aduehi hincinde trabes, excursare lætos per statiua milites vidisses, construique varijs modis omnis generis artificia. Singula fermè tentoria, singulos apparatus velut æmulatione quadam depromebant, dum quisque tacita contentione primus muralem coronam sibi habere cupit. Purpurati quoque regis multa priuatim impendere, vt animum Amurathis præuenirent. Mahumetes inter cæteros præcipua ingenij solertia, atque indefesso studio, velut vnus ex gregarijs militibus, semper aderat patri, ac regij decoris oblitus, non vigilijs, non laboribus parcens obibat ipse, peragebat omnia, sedulus nunc hac, nunc illac pererrans, verbis pariter & exemplo animabat viros. Proposuisse ferunt & ipsum præter cætera à patre publice promissa, centena Asprorum millia ei, qui primus euadens in vrbem, Ottomana signa fixisset. Oppidanorum animos sicut dispar omnino ratio, ita dispari effectu acuebat: illi cupiditate tantum prædæ, & gloriæ libidine eos inanes timidosque spiritus induerant, segnius idcirco petituri, id quod nunquam possedissent, hi ad id, quod honestißi-

Machinæ bellicæ conflantur.

Barbari ad pugnam contra oppidanos sese accingunt.

Mahumethis sedulitas & solertia.

Dispar ratio Croiensiũ & obsidentium Turcarum.

honestissima quæque sibi apud Scanderbegum non erant defutura, imperij, patriæ, sociorum, totius denique Epirotici nominis salutem in manibus suis positam cernentes, nedum incredibili ad omnia pertinacia, sed furore quodam, ac rabie accendebantur. Exin licet deformata & diruta ab eis partibus mœnia aspectu ipso, ac forma spectaculi, dolorem incuterent simul & pauorem hominibus, præualebat tamen animi magnitudo in viuidis pectoribus, proculq; fugabat facile ex cuiusq; ingenio ignauam mœstitiam. Solabantur se inuicem viri, animosq; vicissim acuebant, & inter cæteros medius vadens per turmas Vranacontes, dexteras suorum, ferrataq; pectora pertractans: hæc sunt, dicebat, vrbium munimenta, hæc inconfracta murorum propugnacula, hi immoti lapides, hoc firmissimum cementi genus. Quid decoris, quid laudis, quem triumphũ inde speraremus, si illæsis his, integrisq;, tecti à munimentis magis ab illis ipsi defenderemur, quam ea nos defenderemus? Scilicet & ignaui ita pugnare sciunt, & pecorum armenta luporum fremitum contemnunt, si tuto occludantur ouili. Sed murorum ea non hominum laus, vrbem Castriotus nobis, non nos vrbi commisit, periculis assueta virtus est, in difficilibus educata. Quis nõ bonus nauta tranquillo mari? Quæ firma sunt, per se manent, nullamq; opem humanam, nullam ferociam nostram quærunt. Proinde fugiunt ea viri fortes, ex quibus vel seruatis, vel non seruatis, par sequi solet laudis fructus, inclinata cupiunt sustentari, eo properat virtus. Iterum repeto milites, ibi splendor animorum, ibi præclari elucescunt spiritus. Quare nudata ab hoste latera, armata dextera tegat. Fortium virorum corpora pro ignauis munimentis opponantur. Integris mœnibus pugnaturi ex summitate murorum fœminarũ more eratis, nunc prostratis aliquantulũ, æquiori descendentes loco, cominus ferietis hostem, melius furorem omnem, iramq; exaturabitis. Accipiam ipse quoque certiora tum publicæ, tam priuatæ virtutis vestræ experimenta. Adiuuat tamen & nunc pulcherrime vos locus ipse, & vix aliqua præsenti ruina murorum, de pristina spe bene gerendi detractum videtur, si accuratius inspexerimus. Nam dorsum hoc montis quamuis non ita in sublime erigatur, sicut ab alijs partibus, nonne satis ad onerandos hostes, & eludendam vim omnem idoneum videtur? Procliuitas quoque hosti infestissima, nonne vires vobis indefessas seruabit, suggeret, & concitabit tela? Exoptandum itaque potius istud nobis erat, si cædem hostium ex hac obsidione cupimus, si gloriam insignem ex hoc bello, ac perennes in omnem ætatem titulos animo complexi sumus. Inuitabit nanq; hæc apertura murorum Barbaros, alliciet ad ascendendum armatos, subibunt plures longe, quam mœnibus integris forent subituri, tot nullo certe negotio vndique cadent, quot petierimus ipsi, ni compressis vos manibus sedere malueritis. Restaurabũt vobis disiecta munimẽta corporum

Adhortatio Vranacontis vrbis præfecti ad Croienses.

Vrbs ciuibus commissa nõ ciues vrbi.

Periculis assueta virtus.

porum suorum aceruis, si viri eritis, si memores libertatis, quid ad victoriam, quid ad memorabilem hostium stragem obstat, duces ac milites fortissimi, hæc tantum vrbis latera impeti ab hoste possunt. Cætera omnia extra periculum posita, vim nullam humanam reformidant, hic tantum labor, hoc opus vobis relictum, omnes hic eritis. Virtus, animi, conatusq́ singulorum hic aderunt. Quid facietis tot duces, tot fortissimorum militum capita, longe plurimi defensores pro paucitate custodiarum sumus, agendum igitur ita, enitendum. Croienses vero vnica tantum pugna & vires contundamus Tyranni, & animum illius frangamus. Relinquet vrbem, deseret aduersis Dijs cœptam obsidionem, vbi prima belli auspicia tanto suorum cruore tincta conspiciet. Hæc nunc Albana ipse, & Italica expromens lingua, nunc per interpretes suorum animos ad futuram postridie oppugnationem præparabat, atq; dictis simul factisq́ alliciens homines ad peragenda sedulo omnia, & difficilima quæq; obeunda inuitabat. Ita hincinde varijs operibus distinctis militibus, dum ex illius aspectu ad singula magis exequenda accenduntur, nox aduenit. Neq; tamen vsq; ad secundam vigiliam præfecti solertia ab eo tenore apparandorum cessauit, quod superfuit quieti indultum. Barbari expeditis per diem omnibus, nocte vsi tranquillissima sunt vsq; ad auroræ aduentum. Nam pridie inclinato iam Decreta vrbis oppugnatio. *sole, decreta vrbis oppugnatione sub præconis voce omnibus clare mandatum fuerat, vt ante secundam diei horam curatis corporibus, certi duces ordinesq́ instructi ad prætorium Tyranni adessent. Quare festini vndiq; dicto parentes milites, ante præstitutum à principe tempus, habita corporum, & reliqui apparatus ratione, ad stationem eius expeditissimi cõuolarunt. Accersiti ibi nobilissimi quiq;, & corona de more facta, oratio Amu-* Adhortatio Amurathis Mahumetisq́ ad suos. *rathis plusquam pro viribus, & exhausto iam senectute ingenio ardens audita, neq; Mahumetes lingua æque, ac manu promptus adolescens silentiũ tenuit, sed patris sermone vix completo, furenti simillimus assurgens, ita est præter priuata aduersus Epirotas odia in Christianum nomen inuectus, vt velut alter olim Annibal Romanis exortus, nobis infensissimus hostis videretur. Cæteri quoq; duces priuatim milites quisq; suos vsq; ad satietatem adhortati sunt. Quinta agebatur diei hora, quum perfectis omnibus, & pranso per quietem rege, mouere è castris, satis incommodum tempus ad pugnandum, æstiuis præsertim ardoribus videri poterat. Sed ideo forsan opportunior ea hora principi visa, ne si per noctem, vel incerto die recessisset è castris ipse, commodior relinqueretur infestandi munimenta occasio Scanderbego, licet neque sic eum fefellerit timor. Dato (vt diximus) signo, vno omnes impetu, maximo tubarum clangore, hominumq́ clamoribus egressi, mœnibus succedebant, & iam cœpta erat dimicatio à primis, quũ subito tumultu repleta omnia, ac trepidatio ingens per vniuersa*

castra

castra exorta. Irruperat nanque Castriotus cum expedito suorum agmine in extrema quædam tentoria hostium. Quum diu intentus Tyranni Castriotus irrupit in castra Turcæ.

consilia obseruasset, stationarij eo loci constituti, primum impetum nostrorum satis audacter exceperant: sed vbi pluribus amißis impares se eis viribus nouerant, hincinde dißipati iam custodias omnes, & stationes eo timore reliquissent, ni proximi quique vndique accurrentes, restituta pugna, fugiendi pudorem iniecissent hominibus. Nostri nihil gradu turbati victoriam sequẽtes, in obnixos infestius tela acrius ferrum strinxerunt, & sexcentis amplius occisis, ac pulsis ab vna parte loco hostibus, tentoria bina diripuerunt, militaribus aliquot signis, ac ornamentis omnibus ablatis. Ita rumor alius ex alio (vt fit) dum certatim socij, qui manserant in castris ad id incendium extinguendum peruolarent, ad Ottomanum explicantem sub muris copias allatus. Senex, & si procurasset multa antea, ac fideret viribus eorum, qui relicti fuerant in castris, conuersus tamen anxio animo, vtpote qui nihil obstaturum efferatæ beluæ diceret, Seremetum vnum ex præfectis suis cum quatuor armatorum millibus obuiam nostris misit. Mahumetes quoque ardens iampridem odio hominis maxime reclamante patre, cum assuetis custodibus corporis sui est profectus. Sed priusquam fermè hi mouissent, Epirensis impar tot aduentantium numero conuersis signis consuluerat sibi & suis. Cæterum solus Scanderbegus ardore illo dimicandi suimet oblitus, mox (vt aiunt) ac inter confertißimos præterlatus hostes, dum occlusos vndiq; aditus vix penetrare potest, fermè oppressus est, præsertim quod equum pariter ipsumq; destituerant vires.

Rumor de irruptione Castrioti affertur Ottomano.

Scãderbegus vix euadit.

vires. Quamobrem ægre à multis vndique in illum ruentibus se subtraxit. Barbari fugientem secuti sunt, dum spes aliqua capiendi fuit. Ita exercitus ex vna parte, dux ex alia, fœlici fuga ex insequentium oculis euanuere. Reuocatus igitur in castra miles, & Mahumetes cum suis mœstißimus ad patrem reuersus, quod ita per summam castrorum deformationem delusus fuisset ab hoste, pollicitus tamen publice est (si oporteat) sese vel integros menses, dies, noctesq; vigilaturum, donec tandem instructis ad id ipsum insidijs eam beluam capiat. Non animum, non consilium deficere sibi, neque defuturam fortunam, si ille in ea temeritate inuadendi mumimenta persistat. Scanderbegus vbi tuta iam terga ab hoste vidit, deflexo itinere ad suos pergit ire, qui soliciti de eo, nunc hac, nunc illac pererrantes, ac mittentes in omnes partes milites, perlustrabant singula oculis sicubi eum conspicerent. Et multi non sine lachrymis tam longum hominis desiderium perferrebant. Iam inde viduam rem Albanam, orbatum Epiroticum imperium, hominem propè diuinum à Barbaris tam crudeliter necatum dolentes. Quare insperatus fermè eius aduentus, tantum publice, priuateq; lætitiæ attulit, vt præter gaudia vulgi, cantusq; varios, multi persoluere vota sint visi, quibus salutem eius petitam à Dijs se impetrasse credebant. Scutum viri ita perfractũ attritumq; ferro erat, vt vix forma remaneret. Corpus tamen illæsum omnino, inuiolatumq;, minuit aliquantulum hoc loco facti magnitudo fidem. Ego vero haud grauate permiserim istud persuaderi mihi, quandoquidem (vt nulla fuerit fortitudo viri, nulla armorum peritia) pleraque vel maiora alia, casus, ne dixerim Deus, potest efficere: sed illud magis fortasse dubiam hanc rem facit, quod in omni acta vita, & rebus ab eo gestis, nunquã tam imprudẽter Scanderbegum solum lapsum inuenio, vbi locus aliquis consilio fuerit. Ni concesserimus aliquando (vt faciunt Poëtæ) furentes quosdam impetus fortibus viris & Martis feruorem, ac bellicos spiritus semel indutos exui illorum arbitrio minime posse, quippe quum in gladio stringendo non omnino consilium absit, strictum tamen solus furor agit. Sic Horatij Coclitis apud Romanos animi præstantia, Porsenæ exercitum vniuersum, dum ponè demolitur pons, substinuit. Et apud Græcos, Lacedæmonius Leonides cum paucis, Xersis innumerabiles copias apud Thermipylas remorari non dubitauit. Cæterum eo in conflictu ex nostris parua iactura fuit, vix decem, vulneratorum par numerus (vt aiunt) interiêre. Nam peditatu omni, & & infirmiori parte equitatus in statiuis relicta, cum quinque expeditissimorum equitum millibus in castra Barbari irrupit Castriotus, qui ad fugam æque ac pugnam prompti, facile iniuriam omnem hostilem euasere. Inuento Duce, nostri læti continuantes iter, celerrime ad socios se recepêre. Non tamen vllum satis efficax gaudium, vel festiua recens Scanderbego victo-

Lapsus Scanderbegi.

Horatius Cocles.

victoria erat. Iacebat animus alta mole curarum, & malorum imagine confusus, donec aliquem eius diei Croiensis fortunæ nuncium habuisset. Nam licet satis nota tum præfecti, tum præsidij virtus, & fides, vrbis præterea inexpugnabilis situs, & habitus loci solicitudinem eius leuarent, tamen nunc tantæ rei momentum, & periculi magnitudo, nunc patriæ (vt fit) inexhaustus amor, vel inuitum timere cogebant, & sedula interpretatio multa inania quoque sibi ipsi subijciebat. Amurathes cœptam oppugnationem, quamuis propter motus illos castrorum non interpellasset omnino, tardauerat tamen quosdam apparatus, & cætera, quibus certius vehitur militi periculum, donec euentum eius certaminis audisset. Quo cognito (vt supra meminimus) tum postremos quosque agens in hostem, & singula opera, exponi sub muris iussit. Ante omnia sagittarij, & alij id genus leuis armaturæ milites, qui emittere tela in superstantes poterant, passim fuerant circunfusi, tormenta minora non longe disposita. Cætera viliora capita vulgi subiecta primo furori hostium, scalas, & alia deinceps trahebant per montem. Hos promptissimorum iuuenum agmina Ianizarorum, & Assapporum sequebantur, vt si admoueri munimentis ea potuissent, euaderent in muros, & cominus perterrerent hostem. Hæc ab illis partibus ordinata, vnde liberior apparebat aditus vrbis ex ea fractura murorum, quam grauiores fecerant machinæ. De cæteris non multum curatum, quando & si ablata fuisset ea corona murorum, vix attentare potuisset aliquid ibi miles, ob altitudinem, & montis insuperabiles anfractus. Affixa tamen tormenta quædam ab hac quoq; parte, petitaq; crebris ictibus vrbs, tum perterrendi causa hostis, tum euertendi intus priuata nonnulla ædificia, quæ obnoxia iniuriæ videbantur. Oppidani primo venientem hostem tormentis à longe petière, turbaruntq; sæpius pluribus occisis, alijs dissipatis, & auertissent fortasse ab incœpto, ni turmis quibusque duces sui instantes à tergo, nunc adhortationibus, nunc minis, verberibusq; interdum, & vulneribus hostiliter vrgerent. Ad hanc pertinaciam illud quoq; non deerat, quod & Barbari machinis ad idipsum locatis, impetere nostros oberrantes per munimenta nō cessabant, vt arcerent, dum antesignani, & seruorum manus, qui scalas, & reliquos apparatus trahebant muris propinquiores fierent. Ita quamuis non incruenti, suppressere tamen. Tum Croienses ad sua quisque ministeria dilapsi, certius teli genus exercere occipiunt in subiectos, ac vera cominus aperire odia. Resonabant vndique clamore omnia, strepituq; armorum. Crepitus præterea, sonitusq; tubarum ex vicinis refractus collibus ingeminatus, & multiplex aditus, ad inijciendum ardorem viris, offendebat magis pugnantium aures. Sicut tamen dispar causa armorum, ita dispar dimicatio erat. Spes potiundæ vrbis omnino nulla à principio apparuit, ni maius aliud quippiam fors,

Amurathes tardus in oppugnando.

fors, casusue attulisset. Scalæ mœnibus frustra admotæ, sed cum vectoribus ipsis attritæ per montem iacuêre. Reliqua vulgi colluuies tota aut deleta, aut expauefacta effugerat, vt idem horror animos, torporq; pariter membra inuaserat. Vix pedem iam vllus promouebat ad muros, licet neq; apud suos vllum pateret effugium. Aderat nanque non longe spectator, sæuusq; adhortator Mahumetes, crudelitatis nomen apud posteros, vel inde aucupans sibi, qui nedum quenquam referre pedem, sed ne respirare quidem patiebatur. Ita miseri dum hostium furorem fugiunt, immoderatiore suorum imperio plectebantur. Christiani hi ex maiore parte sunt Ottomano subiecti, quorum ingentem multitudinem ad omnes expeditiones du-

Mahumetis crudelitas.

Vt Christiani captiui tractentur sub Turca.

cere solent Barbari, inermem fermè, quum non satis eis fidant. Hi omnia penè onera castrorum subeunt, aquandi, lignandi, valla, aggeres aliaq; munimenta construendi, tempore vero pugnandi, si in campis, & aperta fortuna dimicetur, hæc primum obijcitur materia cædendi hosti, quæ aduersariorum distrahat simul & exhauriat vires. Si vrbium oppugnatio agatur, hæc instrumentorum vehicula sunt, hæc ad implendas corporibus suis fossas materia electa, ac pontes velut cæteris faciendos. Quare si segnius aliquid exequantur, crudeliores crebro dominos patiuntur, quam hostes. Occasio ea potius fortasse, quam causa, & ab odio ipso naturali omnis depromitur sæuitia. Vidi multa huiuscemodi ipse, quum infœlici fato ad patriam defendendam infœlicia arma tenerem, cuius nunc memoria sicut mirifice recreor, ita recensere sine lachrymis non possum. Audiebamus stantes pro munimentis, miserabiles illorum querelas, & supplices deprecantium voces, vt

tes, ut mitius cum eis ageremus, dum non consilio, non voluntate propria, sed saeuissimo imperio Tyranni hostilia se facere dicerent. Corpora se tantum inuitissima, signa infesta in nos trahere, animos gerere amicissimos, utpote quibus ijdem Dij, eadem sacra, vota eadem, licet non ijdem principes Christiano ex vitio, suaq; ipsorum calamitate essent. A nostris quamuis male tunc in ea fortuna ratio alicuius haberi posset, multis tamen quantum in tali furore potuit parsum. Proh dolor, libet exclamare hoc loco, paulumq; digredi. Vident haec, & audiunt tamdiu Christiani principes, neq; tam grauis seruitus sociorum, tam foeda vincula, vocesq; moestissimae, quibus montes iam, maria, camposq; omnes per tot aetates implerunt, quempiam mouent, fluit vndique noster cruor, deficimus paulatim, neque sentimus, incidimus in ea tempora, volentibus dijs, vel potius ita agentibus nobis; ut vilior iam apud Turcas Christianorum, quam iumentorum sanguis habeatur, futurumq; sit, si haec diutius pestis inualescat, ut triginta ex nobis, vix vno obolo olim liceant hostes, quod in captiuitate illa Hierosolymitana de Iudaeis scriptores referunt. Verum enimuero, nihil est quod timeamus amplius, iam ad summum turpitudinis deuentum est. Neque nos ad duriora perferenda apti sumus, neque hostium crudelitas ipsa magis ingeniosa esse potest: sed redeat iam nostra vnde se subripuit oratio. Croienses primis quibusq; Barbarorum, aut occisis, aut propulsatis, aperta quoque portula, quae e regione erat, 60. fermè egressi erumpentes improuisi in hostem, auxerunt supra quam dici possit, timorem hominibus. Germani hi omnes, Epirotis mixtis fuêre, qui vix exorata à praefecto exeundi facultate, cum singulis tantum scloppis processere non longe à moenibus, aeditaq; satis magna caede, ut pro numero pugnantium extemplo recepere se in vrbem, rursus infestiores erupturi, sed nullis precibus, ut id rursus facerent, obtinere potuerunt ab Vranaconte. Laudati tamen ab eo publice & donati sunt omnes. Barbari obstupefacti ea audacia nostrorum, primo retulêre pedem aliquantulum, deinde tum pudore, tum consilio densati in vnum expectabant, si victoriam secutus oppidanus iterum erumperet. Maior longe caedes ab Tyranna aedebatur, laxior nanque hiatus murorum liberiorem faciebat dimicationem hominibus. Ibi oppleta iam cadaueribus omnia. Gemebat velut stridore morientium tellus. Non deerant tamen obstinatae adhortationes viris, & furore quodam miseri periculo instabant, ne confessionem ignauiae praeberent hosti. Referta telis vndique munimenta, & propugnacula vrbis, ac caligine fermè sagittarum vincebatur dies. Haec à primis turmis Tyranni sine respiratione gesta. Medio iam ad vesperam declinante die, circiter octauam ferè illius horam, quum Amurathes videret partim caesas, partim ob nimiam lassitudinem defectas viribus copias suorum, Christianosq;

Querelae Christianorum.

Exclamatio in ignauiam principum Christianorum.

Licere, passiue significat aestimari.

Iosephum put. & Egesippum.

d acrius

acrius stantes pro munimentis, dubius fuit primo, an recentes alios fessis subijceret, renouaretq́; pugnam, an in alium diem differret oppugnationem, quum satis iam pro ea parte diei tentata esset fortuna, & nimij ardores defessa militum corpora resoluerent. Adhortationibus tamen suorum coactus est continuare certamen, quũ dicerent turpissimum fore ita incruentam fermè eius diei victoriam relinquere oppidano, & quãdo nulla spes subesse posset vrbis potiundæ, tot iacentia fortissimorum virorum, & sociorum corpora inulta dimittere, neque differendum ardorem belli, omnia secunda segniora esse, contemptioraq́;, vbi hostis velut assuefiat periculis, & obduret malis. Nouis consilijs, ac reparandis omnibus magis futurum locum obsessis, si ea respirandi facultas detur. Succedendum recenti milite in munimenta, fessosq́; propugnatores, qui vbi eam pertinaciam viderint, aut voluntarie deserent custodias, aut suo ipsi concident onere. Mirari se, vnde iam is spiritus, ea corporum vis, perditis hominibus tamdiu suppetat. Subductæ igitur ex eorum sententia nouæ, vt electæ magis, ita nihilo pauciores in mœnia copiæ, ac omnia dicto citius renouata. Fortasse & fortuna ipsa victoribus relictis secuta fuisset nouos virorum conatus, ni oppidanus quoq; nihilo segnior eandem suorum rationem habuisset. Recentibus itaque recentes oppositi, facili negocio possessum semel decus, & victoriam omnem retinuêre. Ruebant velut occæcatæ beluæ in ferrum Barbari, ad portam præsertim, & licet angustior via vix binos admitteret equites, adequitantes tamen muris ipsis recta cuspide impetebant portas. Cæterum vituperandus magis tam stolidus vitæ contemptus, quàm miranda audacia. Quare æditi passim tot eorum cadauerum acerui, vt non falsum vatem Vranacontem fuisse omnes dicerent. Non perpessus diutius tam miserum spectaculum, tantamq́; suorum stragem senex, receptui cecinit. Deserta mox munimenta, relicti hostes, non quenquam cœpta odia, non feruor dimicandi tenuit. Ita ab omnibus priuatim, publiceq́; id signum expectabatur, neque nostris ingrata ea cessatio ab armis fuit. Exhauserat nanq; spiritus viris, tum labor, & calores, tum sitis & inedia, quũ plerosq; impransos præuenissent hostes. Proinde quod restabat diei, & nox subsequens, quieti ac curationi corporum indulta: Castrioto quoq; lætissimam eam noctem conuolantes vndiq; de Croiensi victoria nuncij fecêre. Impertitus postea per eum est regulis ac populis vicinis eius diei faustus euentus. Hostibus mœstissima omnia per eos dies fuêre. Vix nanq; tolerabilis eius pugnæ iactura videbatur, 8. amplius hominum millia amissa. Oppidanis modico sanguine ea victoria stetit. Amurathes tentorio clausus, biduo integro fertur primores suorum varijs consultationibus distinuisse. Mahumetis tamen inter cæteros insignis quædam mœstitia erat, quod & præferuidũ illius ingenium, & aduersorum insolens ætas dolorem

Turca receptui canit, infœliciter pugnans.

Læta nox Scãderbego de victoria.

Octo hominũ millia occisa.

lorem omnem in rabiem verterat. Exin cupidißimus vltionis non dies, non noctes, omnia obeundo, ac perlustrando exercitum, à laboribus vigilijsq́ cessabat, ab ea præcipue parte, qua nuper eruperant nostri, ibi promptißimorum militum agmina, ac varia genera insidiarum posuerat, pernoctabatq́ sæpius ipse, vt si attulisset aliquam bene gerendæ rei occasionem fortuna, illam non prætermitteret, & oppresso Scanderbego, illiusq́ profligato exercitu, aliquando ea cura animum exolueret, libereq́ vniuersa Epiro potiretur. Sed inanem hanc eius expectationem reddidêre sagacißima ducis consilia. Nam tum à transfugis, tum ab exploratoribus indies mißis, de omnibus edoctus, per aliquot dies sedendo consuluit sibi, atque hostem diutina mora contriuit. Cæterum abhorrens tam longum ocium, excogitata & ipse fraude, qua intentos tantopere homines caperet, nocte quadam maximo silentio, collectis vasis in locum, quem Munticleum vocant incolæ, trastulit copias, vnde impeti hostium stationes pari commoditate poterant. In Tumenisto quingentos tantum equites cum Tanusio & Mose reliquit, factaq́ computatione temporis, & viæ, ac consilijs suis apertis, iußit vt nocte subsequenti secunda vigilia impetum in castra Tyrãni facerent, ab ea parte, qua nuper irrupissent, vixq́ prima limina ingreßi, nullatenus facta hosti copia pugnandi effusa fuga abirent. Ipse quoque in Munticleo omnibus ordinatis, & dispositis, ac vix ducentis viris ad statiuorum custodiam relictis, signata nocte copias suas mouit. Modicum interuallum fuit inter eius & Mosis aduentum: nam vt primum tumultuatum ab ea parte sensit Castriotus, & consternata, velut eo motu omnia, occasionem amplexus, vnde minime timebatur, irrupit. Ita incerta in castris omnia, trepidatumq́ maxime est, alijs hinc, alijs inde procursantibus, ad arcendos hostium aggressus. Cæteris excitantibus socios, quum obsessos se vndique hostium armis clamarent. Sed à Mose timoris aliquid fuit, damni nihil omnino. Nam locato iampridem ibi milite per Mahumetem, facile voluntarios præsertim, pepulit in fugam. Insequi fugientes prohibuit nox, quum insidiarum, & vetus, & potißimus timor esset. Damnum ingens datum à Scanderbego, deformataq́ castra sunt, tam incendio, quam ferro. Neq́ tamen diuturnior ea ignominia fuit propter concursum ingentem hominum, qui nostros, vel interuentu solo auertere à munimentis, veritos æquo campo (in Tyranna enim pugnabatur) tantæ multitudinis vires experiri. Sed nihil nostrorum retrocessu insigniter ab hostibus actum est, quum neque illi cedentibus instarent, & peditatum omnem cum octingentis equitibus ponè à tergo, non longe ad varios euentus fortunæ, cautus bellator Castriotus locasset. Exceptus itaque ab illis lætitia clamoreq́ ingenti, nihil moratus, reliquum noctis in itinere consumpsit. Vix vnquam incruentiori victoria ex hoste vsum inuenio, nullus

Mahumetis consilia contra Scanderbegum.

Fraus excogitatur à Scanderbego contra Mahumetem.

Pulchrũ Stratagema.

Incruenta victoria Scanderbego contigit.

amissus, sed nec vulneratus quispiam fuisse dicitur. Barbaris omnia vulnerum, lachrymarum, ac gemitus plena relicta, oblitaq́; penè est Croiensis fortuna, præ ea calamitate. Nemo vel hiscere iam apud Tyrannum audebat, vel consilij quicquam in medium afferre, cum turpissime veteres, & nouas hominum consultationes omnes eiusmodi euentus reprobasset. Recursum est tamen ad orbem castrorum tormentis circumuallandum, firmandumq́;, quod optimum ipso vsu in Sfetigradensi obsidione priore anno fuerant experti. Ita cessaturum rati hostem, ab eiuscemodi incursionibus. Deducta igitur multa tormenta minora, quæ opposita mœnibus fuerant, & circum tentoria, vt commodius visum, locata. Maior tamen pars in priore opportunitate periculi mansit, nam ita diffusæ passim, & discretæ per interualla inter se stationes fuerant, propter nimios æstus, & impedimenta iumentorum, vt non satis prouideri vbique posset. Nihil eorum occultum diu Scanderbego fuit. Non transfugæ defuerunt, non audaces exploratores, qui edocerent omnia facilem ad credendum propter prioris anni exemplum. Statuit itaq; aliquantulum quiescere & ipse, atq; quæsita eousque fortuna, paulisper contentus esse, eaq́; per ocium frui, donec aliqua alia occasio bene gerendæ rei affulsisset. Penuria præterea cōmeatus, quum nusquam colonus, nusquā habitator in aruis esset, vnde sumeret alimenta miles, ad alia procuranda cogebat. Quare ad commodius quæque habenda, præsertim vitandi quoque caloris causa, ad maritimum quendam locum præcipuæ amœnitatis, iuxta flumen, Ismum accolæ vocitant, cum omnibus copijs ire perrexit. Ibi cibaria crebris nauigijs affatim conuecta, à Dirachinis etiam (non longe nanque aberat ea vrbs) petitum frumentum, neq; negatum est, licet quo cautius poterant præsides Veneti iuuarent nostros, ne res innotesceret Tyranno. Eos dies cunctos Barbari in quatiendis muris Croiæ, & euertendis, ab eis præsertim partibus, vbi vel quippiam integri restabat, vel oppidanus restaurauerat, consumpsere. Nam tentandæ iterum fortunæ, per militum virtutem regis animum libido incesserat, quum opus cuniculi, & reliquæ id generis insidiæ, longi res temporis ac supremi laboris videretur, propter quasdam loci confragositates, & saxorum crepidines. Miseri, qui tam immoderato reguntur imperio, & quos tam superbis dominis subiecit fortuna, vt libidinem eorum, si aliter nequeant, suorum ipsi corporum laceratione, & proprio sanguine explere cogantur. His expeditis, dirutisq́; in vastum mœnibus, qua attingere tormenta potuêre, apparere eo die milites ad crastinam ineundam pugnam, & noua vulnera Tyrannus iubet. Vix vllus, vel publice, vel priuatim, vt consueuerant, hilari animo sese obtulit. Annuebant tamen mœstissimi, quum recusare, vel tergiuersari mixtus timor, pudorq́; prohiberet. Amurathes videns eam animorum demissionem, & inuitissimos omnes ad eam

Scanderbeg cum copijs ad Ismum flumen se recipit

Amurathes timorem & ignauiam suis exprobrat.

rem

rem trahi aduimaduertens, fertur conuocatis optimatibus, ac notæ militia viris, multis verbis timorẽ eis, ignauiamq; exprobrasse. Quod tam par-

uis momentis, vel verius iocis fortunæ submisissent animos, & imperpetuum de victoria desperassent. Quodue primo impetu non expugnassent vrbem, quod iacentia cadauera sociorum æquis oculis aspexissent. At quod fore tam ignobile oppidum, infameq; castellum, vt absorberi ita vno impetu posset, vno ictu corruere. Durandum esse, standum inconfracto, atque insatiabili animo, qui eas feras velit à suis lustris depellere. Consenuisse multos præclaros Imperatores, exercitusq; sub mœnibus hostium, leuis & priuatæ sæpe iniuriæ causa. Se publice priuatimq; ab Epirotica perfidia tot affectos contumelijs, per summam indignitatem ita inulta omnia relinquere velle? Quam præterea insignem victoriam vlli ad eam diem sine sanguine stetisse? Varnensis fortunæ meminissent, cui gloriæ vix quicquam æquari posset. Difficile fore iugum hosti incruentis manibus imponere. Præclara quæque sudore maximo, laboreq; confici. A Croia belli eius vim omnem pendere, ea sublata debellatum esse imperpetuum in Epiro. Scanderbegum nanque illo velut totius robore imperij amisso, diem vnum non mansurum in prouincia. Quare bono essent animo, agerentq; intrepide. Nusquã incertiores euentus, quã in bello esse, tentandam fortunam, lacessendamq; insuper illam sæpius, qui ad se trahere velit. Non tamen negare se, vt cautius imposterum ageretur cum hoste, & consultius pericula adirentur, neque beluarum more ruerent in ferrum milites, satis multos cadere ex oppidanis, si decem qualibet pugna deficiant, vrgendos

Insignis victoria nõ est fine sanguine.

Præclara sudore & labore perficiuntur.

Fortuna lacessenda, si ad te trahere velis.

tamen iugiter esse, ac onerandos quotidianis infestationibus, ne reparare vel vires, vel munimenta possint. Et fortasse si arma non prodessent, inuenturam aliquem modum fortunam, vt Sfetigradensi obsidione præter expectationem omnium fecerat. Ita ingeniosam mortalium perfidiam, & humanam cupiditatem esse. Hæc dicta restituere vigorem animis, ac timore omni velut fugato, simul pristinum vltionis desiderium, simul ingentem gloriæ appetitum subiecêre hominibus. Illud præterea molestiam & metum magna ex parte leuabat, quod videbant postridie dum circa vrbem ipsi occupati essent quieta saltem statiua ab incursionibus Castrioti, & tuta terga futura, à fronteq́ tantum hostem se habituros. Nanque ad alias procurationes, quas nuper recensui, id quoq́ ad auertendum Scanderbegum per eam diem à castris, ne disturbaretur oppugnatio addidit. Tyrannus, vt Sebalias Ieurenesius, de quo supra facta est mentio, cum 16. equitum millibus ab alia parte prouinciæ ad ludificandum hostem per deuastationem agrorum iret. Futurum enim sperabat, quod Epirensis ad eam maxime regionis partem cum omnibus se copijs transferret. Prima itaque vigilia accepto milite Barbarus profectus est, admonitus tamen ab Amurathe, vt quantum maxime posset, sui copiam hosti non faceret. Vicena amplius millia passuũ emensus erat Sebalias, quũ nuncius eius ad aures nostrorum venit. Mox ingens murmur inter milites ortum, varie (vt fit) consilia ea hostium interpretantes. Eadem tamen omnibus sententia erat, ardorq́ animorum, sumenda propere arma, eundumq́ silenti agmine, claudendos aditus, ac obsidendos saltus, vnde transiturus credebatur. Sed inimica præposteræ celeritati ducis prudentia, neque satis fidens tenebris, omnia in diem distulit. Rarescentibus sub aduentũ diei stellis, sublatis signis cum omnibus turmis mouit è castris, per montuosa, ac tuta loca agens agmen, præeuntibus semper exploratoribus, ne insidijs hostium alicubi interciperetur. Eadem fermè hora Amurathes signo ex castris ædito, vrbem est aggressus. Nam quum procurasset omnia, quæ vel ad excludendum, vel auertendum Scanderbegum attinerent, non expectata certa luce, ne in medios diei ardores oppugnatio protraheretur, rem aggredi cœpit. Multum animi addebat viris nunciatus Castrioti abscessus. Exin ardentiores ad omnia intrepide, primo impetu scalas, & alia id genus instrumenta ad muros propius deduxêre. Non defuerunt quoque, qui recentis cladis immemores ad portam ipsam prælati impingerent cardines, ac perfringere claustra conarentur, malleis, ac vectibus ferreis impetentes. A Tyranna ignes pluribus locis iniecti in vrbem, neque tormenta inter pugnandum quiescebant, & licet nocere nostris sine pernicie suorum Tyrannus non posset, abiecto tamen eo respectu, æque hostem militemq́ suum sternebat. Non insuauem omnino vnius capitis Christiani victoriam credens, quam 20. suorũ sanguine

Sebalias cum 16. millibus mittitur ad ludificandũ Castriotum.

ſanguine comparaſſet. Croienſibus quamuis non incruenta omnia, tuta tamen erant, neque dubitatum vnquam de amißione oppidi. Ita inexpugnabilis præter cætera locus ipſe, vim omnẽ hoſtium inanem reddebat. Quantum vero in virtute hominum defenſio vrbis ſtabat, ingẽtia profecto vbique tam fortitudinis, quam fidei exempla ædebantur, ſuperiorq́ longe ſemper oppidanus erat, & animis, & viribus, & fortuna. Qui ad portam proceſſerant, vix vnus inde pedibus ſuis excéßit. Ab alijs partibus primi quoque occiſi, poſtremorum magnus numerus vulneratus. Scalæ vix alicubi attigere munimenta. Non tamen idcirco Amurathes vllo ſatis loco intermiſit pugnam, ſed pertinaciore ſemper propoſito recentes feßis ſubijciens, ac omnia renouans eo ſpectaculo paſcebatur ſimul, & cruciabatur, donec exaturatus iam ea calamitate ſuorum, ſigno receptui dato, finem oppugnationi fecit, ſuadentibus maxime purpuratis, ne per eam indignationem perdere exercitum vellet, quum nihil vſquam diluceret ſpei vrbis per vim potiundæ, ſeruandos milites ad opus cuniculi. Eam vnicam eſſe viam, qua inſidiari hoſti poßit. Non inuitus ſermonibus ijs acquieuit ſenex, reductisq́ in caſtris militibus, quæ ad id operis in rem erant, accitis peritioribus quibuſdam, maximo cõſilio procurauit, atq́ egit. Sed quia laborare iam fame exercitus cœperat propter inopiam commeatus, ſegnius actum id opus per aliquot dies, mißiq́ frumentatores Lyſſum, & alia oppida Venetorum vicina, quum propter pacis iura inter eos, ſatis crederetur nihil eos negaturos. Caſtriotus interea cognito ab exploratoribus itinere Sebaliæ, qui immiſſa parte militum, vites, & alia frugifera deuaſtabat in campis, ſilentiori quam potuit agmine mouit, & trium minus millium ſpacio approximans hoſti, quatuor equitum millia ſibi ad inuadendum aperte eum ſelegit. Peditatum omnem cum reliquis equitibus in colle quodam prope viam, qua tranſituros putabat regios, collocauit, & Moſem à Dibris cum his admonitum, vt ſi trepidos illos ac palantes ad eam partem fuga tuliſſet, mox improuiſus cum ſuis exiliens, fugientum tergo inſtaret. Si pari fortuna animoq́ reſiſtentes ſibi vidiſſet, deduceret impigre & ipſe eas copias, ſeq́ reliquo equitatui adiungeret, facile ſic ratus hoſtem vel reſiſtentem clade nobili, vel fugientem affici ignominia cum detrimento poſſe. De hoſtium fuga non vanus æſtimator fuit, cætera omnia ſpem eius ſefellêre. Nam præmonitus à cuſtodijs de eorum aduentu Barbarus, dato ſigno omnes ſuos circa ſe collegerat, præter paucos, qui latius dißipati prædæ noſtrorum fuêre, & priuſquam fermè ſignum aliquod hoſtile conſpexiſſet, inclinauerat ad fugam parte alia, non ea qua venientem præſciuerat Scanderbegum, quare nihil dignum memoratu geſtum. Inſequi enim vlterius hoſtem noſtri prohibiti ſunt à duce, quum & peditatus ægre longum perſequutionis eius laborem laturus eſſet, & Croiæ perpetua ſolici-

Suauis Turcæ victoria, vnius capitis Christiani cũ viginti ſuorũ ſanguine.

Victoria oppidanorum aduerſus Tyrannum.

Foſsio cuniculi à Barbaris ad vrbis ingreſſum & expugnationem.

tudo

tudo ferociam temperaret Castrioti, quum seruare exercitum ad quotidianas vrbis necessitates magis cuperet. Ita Barbarus inde alacer, quod voti compos minimo incommodo suo tota die ludificasset hostem, ad Ottomanum properauit. Hinc Epirensis molestissime eius diei iacturam ferens, ac Croia præter modum timens, quod non longe ab ea consueuerat abesse, in castra perrexit. Ferunt tamen in itinere occurrisse multos, qui de frumentatoribus Tyranni rem omnem eum edocuerunt. Proinde extemplo (vt in omnibus caute agendis consueuerat) gregali sumpta veste, ac centum nō amplius militibus haud absimili amictu vestigia hominum sequutus, iuxta viam qua redituros regios nouerat, in insidijs se collocauit, misitq́ duos exploratores ex suis Lyssum, viros expertos, qui velut turmas hostium & frumentatores regios venarentur, & eos caute obseruarent, ne si forte aliò quam venerant iter flecterent, Scanderbegum quam propere admonerent. Sed ij eadem via reuersi in Scanderbegum inciderunt, à quo

Stratagema Scanderbegi, vt frumentatores Tyranni inuadat.

*partim capti sunt, partim cæsi. Frumentum omne simul cum iumentis & equis in castra Christianorum conuectum, inter milites distributum atq; diuisum est. Moses relictas sibi copias in stationes iuxta Ismum reduxit. Amurathes dum fodiendo cuniculo instaret, leuibus certaminibus vexare oppidanos nunquam cessabat, vt per custodias munimentorum occupati minus ad nouas insidias aduerterent. Interim duo diuersi nuncij conuolauêre in castra: alter de frumentatorum cæde, diruptioneq́, quæ gesta erāt, indicans: alter ab Alchria de aduentu commeatuum ex Macedonia significans: quantum mœroris ille, tantū hic solatij aduexit. Quare facta vtrius*que

usque, compensatione, non multum mutati hominum vultus, sed cæterorum omnium ratione omissa, ad perducendum nouum commeatum cura militibus incessit. Quare non abnuente rege, 20. amplius lectissimorum hominum millia ad id muneris destinata, ne si pauci issent, præda essent nostris, velut de alijs nuper frumentatoribus audierant factum. Sed occupatus tum Scanderbegus & ipse erat in conuehendo ad suos captiuo frumento. Nam timore hostium diuersis itineribus longam aggressus viam, per asperrima locorum agens incommodissime iumenta, multum laboris, neque modicum temporis in reditu consumpsit. Quamuis si liber adhuc eo fuisset onere, & in procinctu suas habuisset copias, non satis crediderim studio persequendi hostis, contra eam multitudinem tantum fuisse aditurum periculi. Moses tamen incertus de Castrioto, quum motum regiorum ex castris ab exploratoribus nouisset, veritus ne ad illum opprimendum ea vis hostium properaret, quatuor impigros equites maximis itineribus ad eum quærendum, monendumq; de singulis miserat. Sed nullibi prius conspexêre, quàm in castra reductum cæsorum spolijs, ac conuecto commeatu onustum. Regij quoque nullo inuento obstaculo, cum frumentatoribus, atque alio cibariorum genere celerrime applicuêre ad suos. Ita corporibus prouisum, & ferocia magis, animiq; rediere viris. Cuniculus non dies, non noctes intermissus, sed laboriosissimum opus multos sub terra conficiebat, licet partitus esset numerus artificum in tot horas, atque in reliquis manipulis idem ordo seruaretur. Vincebat tamen omnia improbus labor, & pertinacia hominum. Ad oppidanos fallendos solitis procursationibus sub muros quotidie decursum, & licet aliquis eo modo semper caderet, non ideo id iacturæ loco in tanta multitudine computabatur. Igitur læta aliquantulum Barbaris per eos dies omnia fuêre, nam præter aduectum nuper commeatum, multitudo ingens mercatorum ex proximis Venetorum oppidis cum annona, vino, oleo, & omnis generis cibarijs in castra quotidie confluebat. Cæterarum quoq; mercium vectores non deerant, ac velut ad mel muscæ (vt vulgo aiunt) vndiq; in regia castra conuolabant, quum scirent hominibus in ea fortuna penuriam rerum omnium, solius pecuniæ abundantiam esse. Nouerat hæc optime Castriotus, sed ne vel subditos amicorum offenderet, vel priuatorum officeret vtilitati, æquissimo animo patiebatur omnia, monueratq; tacite suos, vt dissimularent & ipsi. Neq; verbo quenquam aut re violarent, maxime quod non ignorabat, si hinc afferri prohibuisset, aliunde alimenta hosti non defutura propter vicinitatem Macedoniæ, Thraciæ, Mysiæ. Quare aliud agitabat animo, quomodo armis, ferroq;, non fame Barbarum fugaret ex Epiro. Quamobrem augendarum copiarum prima, ac potissima ratio visa, eò magis, quod ex 8. hominum millibus, quos in ipsis belli

Viginti millia constituti frumentatores à Turca.

Fossio cuniculi cõtinuatur à Barbaris.

Veneti aduehunt alimoniam Turcis ad castra.

Consilium Scanderbegi armis & ferro, non fame Barbarum fugare ex Epiro.

auspicijs scripserat, paulo minus mille tum ferro & varijs casibus, ac incommodis sublati sibi fuerant, tum plures eorum ipse sponte domum dimiserat, quum satis perfuncti periculis & malis viderentur. Tanusio igitur, Mosiq; id muneris iniunctum, qui peragrantes prouinciam omnem, vix duo hominum millia confecère, quingentos equites, reliquos pedites: haud facile fuisset, tum in Epiro vllum inuenire, qui ad arma ferenda esset idoneus, non belli certis munijs occupatum, & proprijs ministerijs addictum. Ita summa ratione firmauerat omnia præsidijs Castriotus, ne vllus satis imperij angulus opportunus damno, & ignominiæ relinqueretur. Per eosdem dies, quibus is delectus habitus est, Croienses crebris procursationibus hostium lacessiti, non potuerunt se continere mœnibus, sed erumpentes sæpius fœliciter manum cum regijs conseruerunt, præsertim die quadam, in qua quadringenti fermè egressi egregie per cædem, ac fugam hostium insequendi ardore, in castra penè ipsa sunt illati. Barbari inescatam hominum temeritatem credentes, non multum cæsos socios indoluêre, sed inanem illis spem eam reddidit Vranacontes: nam licet modica iactura reuectos suos vidisset, eximius tamen periculi eius diei, ac hostilis fraudis ponderator, non pedem amplius extra munimenta efferre permisit. Aliam tamen mœstitiam, cladem aliam Amurathi aduehebat Scanderbegus, qui accepto nouo milite, ac copijs cum Tanusio, & Mose tripartitis in occasu solis, egressus è statiuis diuerso itinere, & latenti maxime agmine, ad castra eius properauit. Detectus tamē ipse est à vigilijs, priusquam locum Monticlum dictum attigisset, à quo sedecim fermè stadijs aberant munimenta, tumultuatumq; summopere in castris, præcipue vbi tentoria obnoxiora periculo erant. Quare quod remedij ad eum auertendum propulsandumq;, per eam incertitudinem noctis fieri potuit, nihil omissum. Octo fermè hominū millia subitarie collecta, ac opposita illi sunt, segnior tum Castriotus moderatiore gradu paulatim prope hostem irrepsit. Barbarus prior clamore simul procursuq; orditur pugnam, nostri continuo retrocedere, vt protractis longius à munimentis minuerent aliquantisper ferociam hominibus. Tanusius interea & Moses aßignatas sibi castrorum partes ex improuiso penè ingreßi, terrore tumultuq; omnia compleuerant, irrumpensq; per vacua quædam tentoria occisis stationarijs miles, igne iniecto, quæ ferro non poterat, absumebat, magis ab his cædis, ignominiæq;, quàm à Scanderbego fuit. Nam conuersis ad eam partem hostium animis, liberiora cuncta ad diripiendum, sæuiendumq; Mosi relicta, & impune primo impetu vim omnem exercere potuit, ac consternare tumultu homines, vt fit in re subita, victoriam paucißimi peperêre, non accurrentes postmodum illuc densiores Barbaros nemo expectare curauit. Tormentis præterea quæ summopere formidabant nostri,

Conflictus apud Monticlum.

stri, manus à regijs nō est admota, vel quod non satis commode per noctem ijs vti poterant, vel præ timore (vt sæpius contingit) illius auxilij sunt obli-

ti. Iam lux appetebat, quum relictus hostibus, in medio animorum ardore Castriotus viginti fermè stadijs procul in colle quodam satis omnibus conspiciendus consedit, Mosem cum cæteris legionibus expectans, vt prodeuntes è castris constituerant, locumq; præfixerant. Eo viso hostes vndiq; ad prætorium Tyranni conuolantes, petunt maximo studio, vt egrediundi ad eum opprimendū facultas sibi concederetur, paucitatem nostrorum ostentantes. Victus illorum clamoribus senex, in sententiam illorum discessit. Prorupêre momento tempori duodecim lectissimorum hominum millia, septem equitum, quinque peditum: conspecta ea multitudine Epirensis, dubius primo consilij fuit, an expectaret venientes, maxime quum ipsa hostium castra tam propinqua essent, an tempori cederet. Melius tamen pro re nata illi visum est, mediam eligere viam, & neque fugere omnino, neq; resistere venientibus. Retrocedens igitur per editiores & tutiores colles trahebat agmen, confisus tum loco, tum socijs, quos puluis iam ex incessu sublatus à longe prodebat. Turcæ infestis signis maximo ardore vsque ad eos colles processere. Tum inspecta difficultate loci, quod ex solo ascensu, suo ipsa onere grauabantur corpora, segnius inferebant gradum. Castriotus non prius mouit, quàm suorum aduentum à tergo certis indicijs cognouisset, sed neque Barbarum ij doli latuêre. Conuersi nanque & ipsi propter strepitum aduentantium, & visis nostrorum præcursoribus, pluribus signis præ timore festinationeq; relictis, terga dedêre Scanderbego. Non tamen

Turci petunt congredi cum Epirensibus.

 incruen-

incruentos omnino fuga excepit, quum inita dimicatione plerique superne telis à nostris obruti fuissent. Moses quoque impigre aduolans, nonnullos moratorum sponte se dedentes viuos cæpit, reliquis tutißima fuga concessa. Nam Epirensis veritus maiorem motum castrorum, repente dato signo, omnibus circa se collectis tuta montium iuga petijt. Nunciata hæc, & visa Amurathi, præsertim nocturnæ cladis spectaculum, ac deformatio castrorum, vocem præ dolore inclusere, neque quicquam ea die vel tentatum, vel decretum in hostem. Postero die ferunt Scanderbegum (vt consueuerat) cum paucis comitibus per iuga montis, qui Croiæ imminebat, oberrantem, & colloquentem cum Vranaconte visum à Barbaris, nunciatumq; id maxima festinatione Tyranno, ac digito etiam ostensum hominem, tum canino (vt aiunt) risu suorum leuitatem, stultitiamq; obiurgantem, dixisse aiunt senem: Dimittendum indomitum leonem, neque efferatam beluam diutius sanguine suo exaturandam, ita melius fortasse rabie ipsum sua, quam armis vllis vinci posse. Cæterum vt parum turpe Castrioto fuit, ex ore Amurathis hæc verba audire, ita longe pulcherrimum ad ea dicendum illum cogere potuisse. Iam sordidatus ex omni parte exercitus, & obsesso, quam obsidenti similior, per summam fœditatem inuisos trahebat dies, donec ad alia quoque mala illud non minimum additum, quod cognitis cuniculi insidijs, oppidani nocte quadam maximo silentio egreßi, disiectis ex maiori parte operibus, dolos omnes hostium detexerunt, neque auditi à vigilibus sunt, nisi quum deformatis omnibus in vrbem recessere, quum noctis concubio venissent, quando profundißimo somno premuntur homines. Aliqui tamen negant vllam eruptionem ab eis factam, neque occursum eo modo operibus hostium, sed quum regij non potuissent satis eas insidias cælare, visos à Croiensibus, deprehensasq; illorum fuisse technas. Quamobrem pluribus in locis ab oppidanis dispositas fuisse pelues, & vasa ærea, vt ex subterraneo impulsu ab eisdem redditus tinnitus, insidiarum locum subesse indicaret. Nam licet aditum ipsum cuniculi viderent, tamen verentes ne intus perplexe effossus ab alia parte quàm crederent, educeret armatos, hoc incerti mali remedium machinati sunt. Vtrunque dictum verum esse potest, illorumq; neutrum ratione caret, quamuis hoc quo plus ingenij, tanto minus præ se ferre fidei videtur. Illud vnum in dubium non reuocatur, Croienses licet minimum fermè eos hostium conatus timuerint, procurasse tamen intus cuncta exactißima ratione, vt spem omnem diutius insidiandi præcluserint Tyranno. Nam vbi detectum id opus animaduertit, & parari in vrbe omnis generis obstacula strenue ab oppidanis cognouit, penitus ab incœpto amouit animum. Sed & si eodem tenore latitasset fraus, mutaturus tamen vltro ab ea re consilium erat, quoniam ita in fodiẽdo singulis locis natiua occurrebãt saxa, propter

Sentẽtia Turcæ de Scanderbego.

Per pelues & vasa ærea insidias hostis experiri.

Opera & conatus hostiũ in cuniculo fodiendo in irritum ceciderunt.

vicinita-

vicinitatē montis, vt ad ea incidenda, tum opera inæstimabilis, tum tempus perpetuum exigeretur. Abiecta itaq; ea cura, ad aliam adhuc inaniorem, mentem adhibere statuit, si quo modo pecunia, atq; ingentibus promissis trahere ad se obsessos posset, quum non arma, non minæ, non fraudes vllæ prodessent. Igitur vnum ex Satrapis multæ apud se autoritatis, ac spectati ingenij virum ad Vranacontem mittit, & duos tantum cum eo seruulos multis donis, ac Barbaricis ornamentis onustos. Mandata eius generis fuêre, vt priusquam sermonem vllum de vrbis deditione proponeret Barbarus, ea munera præfecto Amurathis nomine traderet, quo conciliaretur magis hominis animus, ingeniumq;, ad præstitutum colloquium. Deinde latenter eius mentem animumq; solicitaret ad proditionem, deditionemq;

Amurathes Vranacontē muneribus vult corrumpere.

oppidi, & ingentibus auri, argentiq; pollicitationibus pelliceret, atq; doceret facillimum id fore sibi, qui caput præsidij esset, quum ciuium ibi minimus sit numerus. Subituros Croienses vel volentes, vel coactos eas conditiones, quas præsidium acciperet. Præsidium vero accepturum eas, quas ipse vellet, & præter ea dona ornatissimum illi locum, militibusq;, apud se nunquam defuturum illi promitteret. Cum his mandatis regius nihil moratus ad vrbem contendit, & quum approximaret portæ, procedere vlterius à custodibus prohibitus est, donec præfectus accerseretur, eo impigrè accito, auditus benigne Barbarus est. Qui cum primo proferens dona Amurathis, multa ad ea magnifica verba adderet, & ita aures sibi hominis conciliare studens, ac præstruere mandatis fidem, contereret tempus:

Respondet Vranacontes Legato Turcæ.

Satis est, inquit Vranacontes, præclara ex se munera, præclarissimis

quoq; verbis ornasti. Nunc cætera iussa Tyranni effer. Ita demum admissuri largitionem vestram, & accepturi dona sumus, si postulata audierimus. Aliter nullo patiemur modo priores à vobis beneficio deuinci, neque hoc turpissimorum forte munerum vinculo astringi, nisi sciamus quo tam insueta hæc liberalitas tendat. tum enim & acceptare egregie, & recusare iustissime dona vestra poterimus, quum ex verbis animum vestrum cognitum, perspectumq; habebimus.

Nihil confusius ad ea Barbarus, quicquid sit, ait, de cæteris rebus, non ideo dona attulimus, vt eo colore quenquam deciperemus, cum seruis, eo pacto & pueris agi solet, non cum liberis & fortibus viris. Et licet suspecta omnia hostium sint, vt vere locutus es Vranacontes, id quod neq; ipsi ignorabamus, non ausi fuissemus tamen sine rubore manibus (vt aiunt) vacuis ad te venire. Spernere gratitudinem animorum nostrorum non debes, si vir es, qualem præ te fers, & quem homines prædicant. Isthæc æquo animo accipe dona, quæ vim tibi afferent nullam, neq; impedient, quo minus in rebus tuis ius tibi integrum, ac plena sit potestas. Neq; si contempseris postulata nostra, & alia quæ ad te attulimus dicenda, in quibus non minor fortasse tui, quam nostri ratio habetur, neq; si probaueris munera, tam ingenuo oblata animo, exprobrabimus. Quandoquidē nihil tam sordi-

Sordidi animi est, ita dare, vt inde velis aliquid expectare.

di animi est censendum, quam ita dare, vt inde aliquid expectare velis. Libere ad te venimus optime dux, ex animo ipso loquimur, non verbis, non donis capere cupimus, quem armis ferroq; toties sensimus inuictum, qui omnia infra te ducis. Amat te ideo Amurathes, admiratur eas virtutes in hoste, & si quo fieri posset modo, secū habere cupit. Ibi certe melius apud tantum regem præclara hæc animi magnitudo, & ingenij dexteritas viam sibi ad omnis fortunæ & gloriæ apicem inuenire poterit. Non quod Scanderbegum damnemus, quem ob recuperatam, & defensam toties, te tamen in primis adiutore patriam, hostes etiam celebramus. Sed alio tu principe, alia fortuna dignior. Non qui in ea obscuritate, ne dicam sordibus (absit verbo temeritas) omnes ætatis annos transigas, & insignes exhaurias spiritus. Momentanea præterea hæc quæ videtur fortunæ facies Castrioto est

Odiū Turcæ in Castriotū.

futura, nimis immodicum hostem fata illi dedêre, differri potest supplicium homini, auferri non potest. Ita ad ingentes vires ingentiora quoq; odia sumpsit in eum Ottomanus. Non impensæ, non labori, non periculis vllis iurauit se parsurum, non discessurū ex Epiro, donec funestissimum iugum ceruicibus eius imponat. Principium vero eius mali en ab hac vrbe à vobis potissimum orditur. Audimus quotidie his eius vocibus prætorium resonare, non si Adrianopolis, si regnum omne sit turpiter relinquendum, abiturum ex possessione loci huius, nisi vobis expugnatis, nisi exaturato animo laceratione corporum vestrorum. Et faciet profecto (quod ominari ipse reformi-

formido) licet enim & ego hostilem in vos animū cum alijs geram, tamen & homo sum, & affectus humanos habeo, vix oculi Croienses paterentur tam miserum fortunæ vestræ spectaculū. Faciet inquā, ni vos aliam mētem indueritis, ni oblatam vltro salutē, lucem, libertatem, pacem per summum ocium acceperitis. Nam agite dum insignis vos locus iste, inaccessa mœnia, & virtus præcipue vestra protegat, sed quousq; tandem hæc sunt protectura? Eousq; planè, donec alimenta, donec cibus corporibus suppetat. Ecquid creditis Ottomanum hanc obsidionem medio belli ardore relicturum? Videbitis malo vestro, percipietis, si arma non proderunt, si omnes incassum aggressus cadēt, hosce hostes, hæc tentoria semper habebitis in oculis, & præ foribus quotidie, donec fames diutina, quæ omnia superare solet, vos tandē perdomet. Quid quæso reliquum spei superest vobis? Vnde ea cupiditas periculorum obstinata pectora inuasit? An Scanderbegus suggeret alimenta inclusis? Qui totos dies abditus in syluis, & per iuga montium fugiens, ac laboribus curisq; vndiq; oneratus, vix miserum ducit spiritum. an Veneti commeatibus iuuabūt? qui omnia nobis aduersus vos belli huiusce fomenta quotidie vel ad abusum conuehunt, & suggerunt: Resipiscite proinde nimio plus fortes viri, colligite vos aliquando. En hostis moneo, satis in pertinacia perstitistis, non est adusq; patria, libertasq; defendenda, vt vel aduersis Dijs pro ea pugnetis, cedendum est fortunæ, potentioribus obtemperandū. Sed quid ego hanc libertatem appello? Vera vos libertas, vera præmia, perpetua vitæ tranquillitas apud Amurathem manet. Consulite vobis, dum integra omnia sunt ad decernendum, dum hostes hortamur, rogamus, & malumus voluntarios vos socios, quā coactos seruos habere. Hæc adhibito ad id maxime vultu, vocisq; sono exegit Barbarus, expectans quē animorum motum vidisset inter homines, vt tunc ex occasione ipsa cætera summotis alijs cum Vranaconte secretius ageret. Cæterum vbi alienissimas ab eius sermone omnium mentes vidit, vtpote qui spernere ferrum, nedum verba norant, & fremere vndiq; homines tanquam non hortari se, sed cogi ad deditionem crederet, rogauit Vranacontem, vt sibi pauca cum eo solo colloqui liceret. Id quoque concessum: nam vt tum prudentiæ viri, tum constantiæ fidebant omnes, vt nihil dubitarent cuncta eum è publica dignitate imperij, & singulorum vtilitate acturum: tum mandata Tyranni improbus homo, quo magis poterat colore, & prætextu verborum exponere cœpit. Sed quum tam sordida cōsilia præsensisset Epirensis, interruptum in medio sermonem reliquit, & hominem abire confestim ex oculis iussit, sic totus pudore obrutus discessit, neq; de donis quicquam à quoquam acceptum, prohibente præfecto, nam libido militaris haud grauate seruulos eo onere leuasset. Illud tamen regio illi legato pro tot compositis verbis edixit Vranacontes, ne posthac ipse vel alius quispiam à Tyranno ad vrbem accedere

Venetos cōnātur alienare hostis Croiensibus.

Libertas aduersis dijs nō defendenda.

Crōienses norant sperner ferrum, non tantū verba.

Colloquium legati Turcici, cum Vranaconte solo.

cedere auderet, aut se petere ad colloquium: nam responsum aliud à se non asportaturos, præter manibus, naso, auribusq́ præcisis, totius corporis fœdißimam deformationem. Reuersus in castra nuncius, magno accursu turbæ est acceptus, quod ingentibus tum publice, tum priuate desiderijs expectabatur. Quid de voluntate oppidanorum ferret, quæ vnica fermè spes hominibus supererat habendæ per deditionem vrbis, tamen primo non accepta quæ reportabantur munera visa satis nihil actum ostendere, deinde audita oratio viri, & exposita pertinacia Croiensium, singulorum animis pro cuiusque ingenio tum dolorem, tum pauorem, tum furorem infudit. Senex impatiens magis explendæ iræ causa, quam vlciscendæ eius ignominiæ, ad arma, & omissam iam oppugnationem conuersus, apparari scalas, & reliquas machinas pro subsequenti die iubet. Tota fermè nox in eo vano labore consumpta, & tormenta quæque suis ordinata locis. Ad custodiam castrorum, & incursiones Castrioti, 30. amplius hominum millia equis iuxta stratis, frenatisq́ relicta. Mane sub crepusculo auroræ, adductus sub muris miles, & in ipso procursu hostium ad munimenta machinarum furor vtrinque depromptus, sed fœliciores cadebant ictus nostrorum. Nam hostes tantum eos sentiebant. Barbari vero nihil suis, quam oppidanis æquiores erant, & dum depellere ciuem à tutela mœniorum cupiunt, seipsos tum cæde, tum timore periculi auertebant. Vbi ea sæuitia resedit, ad scalas ventum, ibi sicut vera apparuit virtus, ita maior longe cladis oblata est occasio, atque momento temporis nudauêre cuncta sanguine, ac cadaueribus repleta sunt omnia. Non potuit diutius in seipsum crudelis esse Amurathes, licet obstinatißimo animo cœpisset dimicationem. Quare dirempta pugna velut furore correptus, querulus concesßit in castra, ibiq́ per totam diem senile mentum violentis manibus pertractans, atque erectis in cœlum oculis, iniurios deos suos compellans conquestus est, quod caniciem suam ad hæc mala, ignominiasq́ seruassent, vt omnis eius anteacta vita, ac Ottomanum nomen penitus eo modo deturparetur, resq́ omnes per tot annos à se gestas vnum ignobile Epiri oppidum denigraret. Purpurati, & alij, qui proximi illi stabant, varijs sermonibus solabantur hominem, pleraque nunc vetera, nunc noua alienæ fortunæ, & externorum regum exempla ægro nequicquam animo subijcientes. Postridie eius diei senex, licet haud satis firmus corpore, quum tam efficax dolor totum penè hominem confecisset, in dicto concilio cum satrapis (quatuor esse ferunt) duos Bassas, Romaniæ, & Asiæ, & duos quos consiliarios dicunt, multum temporis consultans de totius belli summa consumpsit. In tres sententias diuisum concilium: Vna de prosequenda obsidione Croiæ fuit, & hybernis ibi ducendis, donec fames tandem diutina conficeret, & debellaret homines. Alia Croia relicta vniuerso exercitu insequi Scanderbegum suadebat, ita si armis capi non

Turca exprobrat infœlicitatem suam dijs.

pi non posset, includi tamen fugientem aliquo loco posse, vbi fame necaretur. Vltima, quum satis tentata omnia, & expertam omnem fortunam,

neque morandum amplius per eam ignominiam, neque perdendum per indignationem exercitum diceret, legatos ad eum mittendos decreuit, qui tributarium ipsum, & vectigalem Ottomani quoquo modo constitueret, si acceptare conditionem vellet, exigeretq; ab eo 10. millia aureorum annua. In hanc, quæ tutior videbatur discessum, quippe quum satis ampla victoriæ species videretur Amurathi, si priusquam discederet ex Epiro, iugum eo modo imposuisset hosti, & vectigalem sibi prouinciam fecisset. Nam continuandæ obsidionis ratio ad animum non transmissa, consideranti multa hyemis incommoda, & quod prius obsidentes, quam obsessos eius rei tædia caperent. Commeatuum præterea inopiam ad eam multitudinem tanto tempore alendam, & quod maximum erat, assiduas incursiones, & irruptiones hostium in castra, neque insequendo per Epiroticos montes Scanderbego terendum tempus visum, quum & periculum eo modo summopere timeretur. Quare vnus multæ vir autoritatis, cui Isup nomen erat, ad id muneris electus, sed veritus senex nimis grandem forte pecuniam lusuram iri Epirensi, monuit legatum, vt si subire hostis tam ingens tributum recusaret, ad quinque millia tantum rem redigeret. Vna supererat difficultas, quod incertum erat vbi castrametatus esset Scanderbegus, & in ea incertitudine peragrare prouinciam ad eum quærendum ardentibus bello omnibus, non satis tutum videbatur, licet inuiolabile esset legati nomen: exoluere tamen ea cura Tyrannum captiui quidam Dibrenses, qui libertate impetrata, si incolumem Barbarum ad Castriotum perdu-

Amurathes oratorem suum ad Castriotum pro pace petenda dirigit.

Inuiolabile legati nomen.

perduxissent, solutis vinculis, læti praeuntes hominem, ad castra ire perrexerunt. Tumenistus mons primum recto itinere petitus, ibi non inuento Scanderbego, ad Issimum fluuium in ora maritima concessere, sed nec ibi repertus est: nam sublatis per eam noctem signis, in planiciem quam rubram appellant, transtulerat vasa. Quare admoniti de eo Dibrenses à quibusdam incolis loci, abeuntes inde sine mora, minus hora vnius spatio (nam parum ab Issimo distabat) illuc deuenêre, & priusquam intrarent castra, vnus ex ducibus, relicto non longe legato, cum socijs ad Scanderbegum concessit, sciscitatus eius voluntatem, an sui adeundi regio legato potestatem faceret. Visum primo Dibrensem, turmales ex longo desiderio in amplexus, & mixta lachrymis oscula effusi, ingenti plausu excepêre. Tum impigre deduxêre ad Castriotum, qui vbi vidit & audiuit hominem, eo perbenigne suscepto, nihil immoratus quosdam equites & pedites mixtos, Tanusiumq; cum his ad accersendum honorifice legatum Tyranni mittit. Eo in castra deducto, de mandatis quidem regijs nihil ea die relatum, nam nox instabat, sed humaniter susceptus, lautoq; insuper & opiparo acceptus conuiuio, in castris pernoctauit. Cæterum iussus Moses cum expeditissimorum equitum agmine singula circum loca, saltusq; peragrans, atque augens custodias, ne per eum colorem Ottomanus aliquam fraudem moliretur, totam penè noctem eo in opere consumpsit. Orta luce, Scanderbegus conuocatis optimatibus, fecit copiam dicendi regio, ille composito iampridem sermone, maxima arte, si modo tale quippiam persuadere liberis animis posset, sic exorsus fertur:

Oratio Oratoris Tyrãni ad Epirensem.

Dedissent Dij iampridem hanc mentem nobis Scanderbege, quam ad te hodie tandem longis admonitis malis, serius fortasse quam par erat, attulimus: neq; enim vel ipsi tot exercitus deletos, tot præclaros duces eodem extinctos fato vidissemus, neque tu laceratum imperium quotidie in oculis haberes, & tot passim vulnera, ac gemitus tuorum exaudires. Sed ita natura comparatum est, vt ad pacem & æquitatem, nisi per sanguinem & bellorum iniurias veniri non posit. Quare æquo animo quod superest accipiamus, & has saltem reliquias melioribus Dijs seruemus. Satis inundauit per tot annos sanguine humano Epirotica tellus, sat deforme sui spectaculum amœnissima olim regio, & pulcherrima principum sedes præbet iam diu, ingentes vires, ac quasi supra mortalium vota Amurathi Dij dedêre, tibi minimas (si ad eum referas) vt libere loquar Scanderbege.

Collatio fœlicitatum Turcæ & Scanderbegi.

Non pœnitendas tamen illas, tum militum, & tua virtus, tum (quod maximum est) facit fortuna, vt præclare omnibus bellis ostendisti, quod & ipsi admirati sæpenumero, licet in hoste, & publice, & priuatim sumus, dum superbissimos Hungariæ populos & Græciam tot bonis affluentem, tam facile perdomitam à nobis recordamur, sola gens hæc inuicta ac impatiens

patiens dominij est reperta (nihil adulor hostis). Atque vtinam ista vera non essent, quæ loquor, in vos tantum, vt video, hucusque neque fortes, neq;

fœlices sumus. Verum enimuero hæc vobis potissimum timenda fortuna Epirenses, quæ forsan funesto exitu credulos erexit spiritus, vt velut perpetuam illius possessionem amplexi, tandem ruatis: neque tamen, si singulas fortunæ vestræ partes oculis proponatis, vobis quoque parum virium, & dignitatis hoc tam diutinum bellum abstulit. Nam quamuis non multa hominum iactura hucusque nobiscum bellum geritis, Vbi Sfetigradum est? Vbi latissimus eius oppidi ager? Vbi tot villæ, tot ædificia, tot prædiorum ornamenta? Vbi rerum omnium facies? Cur tam fertilissima regio periyt? Vbi tot horrea annonæ, quæ omnes olim vicinas vrbes, & Jtaliam ipsam replebatis? Vbi denique (vt sileam alia) pulcherrima Croiæ mœnia? quæ ita deformata iacet, vt vix vestigia murorum, & spirantes intus hominum vultus, nedum pristinæ vrbis formam retinere videatur. Quid expectas vlterius? Vides quàm prægnantia tibi sint malis omnia, vrbes aliæ captæ, aliæ obsessæ, caput ipsum imperij Croia, penè ad nihilum redacta. Sola autem hominum adhuc resistit pertinacia, quæ tandem frangatur necesse est. Decreuit nanque Amurathes auctis copijs hyemem ibi omnem traducere, & aliam æstatem, si opus fuerit, ac plures deinceps annos, donec fames tandem, si ferrum non poßit, inijciat iugum hominibus: sed hoc ita demum, si tu quoque mali tui studiosus per eam imprudentiam allatas has ad te pacis conditiones spreueris. En ex funestißimo hoste socium te sibi, ac tributarium constituit Ottomanus, soluit Croiæ obsidionem, aufert in perpetuum hostilia signa ex Epiro, & mauult vectigalem sibi

Fame iugum hominibus inijcere, si ferro non posset.

Turca tributum petit à Scanderbego.

sine sanguine prouinciam hoc beneficio deuincire, quàm tam cruentum diutius iugum quærere vobis. Perexiguum vero pro magnitudine officij onus imponitur, 10. tantum annua aureorum millia præstari sibi petit. Aliud nihil, neque vestrum quærit, neque suum repetit. Potestis Epirenses, potes Scanderbege, pro tot oppidis nostris in Epiro, tot villis, tot pulcherrimis rebus, quas non vllo hæreditario iure, sed vi ablatas tamdiu poßides, istuc citra dedecus & iacturam tuam concedere Amurathi iustißime petenti. An ignobilior Epiro Peloponnesus? An Caramanus nobilitate tibi, vel potẽtia cedit, vel opibus? (sine reprehensione temeritatis dixerim) cæteriq; vetustißimi, & populi nobiles, à quibus quotidie Adrianopolim tributa æquo & libenti animo afferuntur, præcipue quod hoc nõ seruitutis loco, sed magis propter quoddam ardentius fidei vinculum imponitur vobis. Discute vires tuas prudentißime dux, discute fortunam omnem, neque hodie tam pulcherrimam occasionẽ præterlabi è manibus sine. Voles adhuc hæc fœdera, si id neglexeris, tunc cupies forte redire quum non poteris, quum mutatus rerum tuarum status, victorum quoque superbiores sentiet vultus. Sed dum tam studiosus huius rei hortator apud vos sum, magis quàm par erat, pro grauitate legationis, & dignitate Amurathis in hanc partem orationis incubui, nihil tamen ideo reuoco quæ dixi. Quinimmo si hostis apud vos aliquid poßum precibus rogo, obtestorq; (vt dum licet) dum consilium non mutat senex, vestri pariter, nostriq; rationem habeatis. Ecquid enim creditis, huius non impetratæ pacis, si id forte contigerit, dolorem Amurathis magis, an nostros animos offensurum: nostra hæc proculdubio, ac priuatorum capitum iactura, qui ex libidine eius hæc vilia corpora huiuscemodi casibus despondemus, & si vestro non poßumus, nostro plerunque sanguine animum eius exaturamus, erimus quotidie in visceribus vestris, dabimus sanguinem, & hauriemus, donec tandem vel tot satietas malorũ alterutros teneat, vel longa pertinacia, & fatum aliquod vtrosque crudeliter absumat.

Nondum finierat Barbarus, quod multo murmure confusum concilium, plerique immodico gaudio, quod defatigatum iam armis suis Amurathem, & velut bello victum viderent, risum non tenuêre, quum tanta pompa verborum tributi mentionem proponi sibi audissent. Alij sub hac specie pacis captare Amurathem se dicentes, vt quod hostibus non posset, tributarijs olim paulatim iugum imponeret, hostiliter fremebant, neque vel vnus est inuentus (ita mortaliũ animos inflant res prosperæ) qui eam pacem, quam bellum perpetuum mallet, aut cogitandum saltem super ea re diceret: Heu quo nunc abijt ille splendor gentis, illa nobilitas animorum, eius inuicta virtutis semina? Videbant Albani laceratum imperium, vrbes alias captas, alias obsessas, auita iugera hostilibus operta armis, vxores, li-

Mortalium animos inflāt res prosperæ.

res, liberos, procul à conspectu suo in timore, & lachrymis tabescentes, discerpi quotidie ante oculos corpora suorum, & manantia sanguine omnia, tamen iacere magis quisque in ea fortuna, & licet non omnino infœlicem, cruentam tamen libertatem fouere malebat, quam minimam confessionem ignauiæ præbere hosti. Scanderbegus igitur timoris nescius inter eos sedato murmure conuersus ad Barbarum, ne animi dubium, & suspensum per contemptum ad Amurathem dimitteret:

Haud absimilis multum est, inquit, hæc tua legatio illi, quam Aiaradinusq; dudum (si memoria teneo) attulit, qui in ipsis fermè imperij nostri auspicijs quasdam Epiri vrbes, & Macedoniæ partem nomine Ottomani allatis ad id ipsum literis petijt. Proinde satis tum vobis in perpetuum credo fuisse responsum, nam neque diminuta adeousque fortuna mea mihi videtur, neque vestra sic aucta, vt nouas has conditiones proponere nobis hodie honeste possitis. Quod enim longo ordine amissum Sfetigradi oppidum, diruta Croiæ mœnia, & corrupta in campis omnia recenses, vix id iacturæ loco computatur à nobis. Salua modo hæc capita sint, incolumis miles, sospes populus, recuperabuntur amissa omnia, deuastata restaurabuntur, iuuantibus Dijs (mihi crede). Hæc mortalium manuum opera facile & destrui, & construi facile consueuerunt, modo artifices, modo fortes dexteræ non desint. Sed dic quæso, quando ita iuuat nostra enumerare, quanti empta hæc vobis ad hunc vsque diem sunt? Quando Sfetigradensis vrbs, licet non virtus vestra, sed ciuium superstitio eam perdiderit? Quanto Croiensis oppugnatio sanguine stetit? Agitedum, nihil inuideo. Ita fortes, ita fœlices per omnia secula estote. Videam semper ipso eo modo signa vestra in Epiro, obsidete vrbes, oppugnate, insultate agris, corrumpite quicquid frugiferi tenet Macedonia, dum ea relinquatis fortunæ vestræ vestigia, ea fortitudinis ac virtutis monumenta. Quare rogare potius vos, vt non discederetis, expediebat nobis, quam vel ea pecunia discessum vestrum emere. Absit vt viuente Scanderbego vectigalem vobis prouinciam hanc vlla videat ætas, vel hominum vllus audiat. Non si totius possessionem Macedoniæ, & omnes patrum nostrorum sedes restituatis, non si mecum diuidat imperium Ottomanus, ea nota inuri Epiroticum nomen paterer. Frustra itaq; externa coaceruas exempla, frustra Peloponnesiacam fortunam, & Asiaticas seruitutes, ac cæterorum oculis nostris subijcis, & disertando animis inculcas, quandoquidem nullum est tam efficax exemplum, quod ad eam turpitudinem posit liberum ingenium inuitare. Nihil vlterius locutus est legatus, nec aliud quippiam hac de re contendere voluit, aut iuxta consilium senis de minori summa agere cum hominibus curauit, quum tam alienos ab ea re omnium animos videret. Dimisso igitur concilio, ductus est cum socijs apud Scanderbegum

Responsio Epirensis ad Oratorem Tyranni.

gum ad curanda corpora. Tum opipare acceptum, & honorifice habitum, Tanusius cum aliquot equitibus mille fermè passibus procul à castris est comitatus, ne libera militum licentia violaretur. Vix abscesserat è conspectu legatus, quod Castriotus veritus insidias hostium, si eum locum non mutasset, sublatis signis, Tumenistum copiis omnibus petiit, custodibus passim per loca exploratoribusq; intentius quàm vnquam antea fecisset, dispositis. Reuersus legatus in castra, quæ in Tyranna minori posita erant, sicut dolorem Amurathi, ita ex ægritudine morbum quoque sum-

Morbus & ægritudo Tyranni.

mopere auxit. Quare eo magis quotidie inualescente, Satrapæ deposita quasi omni cura armorum, ad curandum senem, illiq; medicamina adhibenda animos transtulêre. Sed in ea morbi incertitudine, nullum efficacius, quam verborum remedium videbatur: nam impatientia doloris contractum malum, appositis ad id ipsum solatiis erat leniendum, & noua aliqua lætitia curandum. In eo statu res per paucos dies mansere, neq; non satis compos sui omnino erat Tyrannus, sed & audire suos, & alloqui satis commode poterat, atq; iubendo multa procurare, quæ in rem videbantur, donec Scanderbegus audita ægritudine eius, irrumpens bis, terq; in castra, quicquid fermè tum animi, tum corporis supererat reliquiarum exhausit. Prima & secunda incursio ipsius vix cruenta fuit, neq; aliquid dignum memoratu gestum, quum solertissime inuigilarent Barbari ad defendenda castra, ac omnium animi essent magis ad se tutandum, quam ad alios lacessendum intenti. Iniecit ea res Scanderbego maiores, ac pene maximos ferociæ stimulos. Igitur noctem primum vt sæpius fecerat, ex se ipsa satis pa-

uoris

uoris tumultusq́; excitaturam ad ea consilia amplexus, equitatu fermè omni secum ducto Tyrānam petijt, nam commodior ab ea parte erat procursio equiti, & magis opportuna iniuriæ hostium statiua. Exacta media nox erat, quum appropinquans Tyrannæ, strepitu ipso eques se prodidit, tenebræ maiores assueto erant, quod obducta multa nubium caligine cœlum visum omnem ademerat. Itaque male potuit quippiam aduersus impetum venientium prouideri, prouisum tamen est pro tempore, ordinatusq́; miles, vt exaudito, non viso hoste, sumi iudicium valuit, neque nostris, minus iniqua, suspectaq́; ea habitudo temporis erat, & licet plus animi afferentibus, quam nō expectantibus iniuriam esse soleat, tamen horror quidam inuaserat pectora, & promouere vix vllus gradum audebat amplius. In ea vtrorumq́; hæsitatione, Scanderbegus acceptis centum non amplius equitibus ex Antesignanis, euolans è reliquis turmis maximo impetu ad lacessendos hostes vsque ad munimenta ipsa procurrit, incessansq́; clamore simul, ac coniectis verutis, homines aliquot extra aßignata sibi loca protraxit, concitatos ad se assequendum opprimendumq́;. Sed oppreßi ipsorum nonnulli sunt, reliqui sponte recepêre se inter suos. Epirensis per ludificationem aliquantisper hac illac cursitans, excitare in se maiora agmina quærebat. Vbi vero abire per eam inanem expectationem tempus vidit, & noctis aliquantisper tenebras appropinquante die fugari adnimaduertit, reuersus ad suos, abiecto omni respectu, summa ratione cum Tanusio, Stresioq́; (nam Moses in Tumenisto cum peditatu fuerat relictus) diuidit copias, admonitisq́; singulis, quid facturi essent, ducit in hostem. Mißilibus primus furor exatiatus, ac maior pars dimicationis per coniectum telorum acta. Nam Castriotus timens, ne si confunderentur ordines, discrimen suorum hostiumq́; periret, negabat militi cominus inferre gradum, neque ad gladios venisset res, ni regij multitudine freti, insigne agmen suorum à leua parte misissent, vt nostros medios interciperent, quos vbi aliquantulum à reliquo robore progressos vidit Scanderbegus, relictis munimentis ocijßime ad id latus conuersus, diuisis & ipse viribus, vt vtrinq́; pugna non intermitteretur, maximo impetu aggressus est. Non segniter primo impetu excepere Barbari, sperantes mox à castris affuturum subsidium: tamen vbi tarditate suorum dilabere paulatim vires sibi, & hosti crescere cum victoria ipsa ferociam vidêre, versis ad tentoria equis, fuga, qua sola poterant, se saluarunt, plures tamen ante fugam cecidêre, simul & ex nostris nonnulli. Stresium etiam Tanusiumq́; iam exoriens lucifer & inualescens semper vis hostium terga vertere coëgit, insecuti ardentißime hostium ordines eam nostrorum paucitatem essent, sed ne animum Tyranni offenderēt, abiecta cupiditate vltionis ad damna sua recensenda sunt conuersi. Præter cædem alia deformatiò castrorum non fuit, neque præda quip-

Opinio purpuratorum & satrapum, ad valetudinem Tyranni recuperandam, & ad repellēdos Castrioti impetus.

da quippiam ablatum, nisi aliquot priuata occisorum spolia, nam pro vallo non intra munimenta & cœptum & finitum est certamen. Purpurati maximo consilio calauerunt eam cladem Amurathem, ne maiora praeberent alimenta dolori, tamen nihil solicitum senem fefellit, quod & publicum murmur, & priuata vulgi querela facile eam calamitatem inclinato ad male suspicandum animo, prodidere. Hostis captato tempore praetorium ipsum cruentis signis irrumperet, relinquere obsidionē, & cœptum tanto odio bellum pudor prohibebat. Suadebant tamen nonnulli Tyranno, vt maiori parte copiarum Croia relicta, ipse Adrianopolim repetens, saluti suae consuleret, abituram quoq; vim omnem morbi, si ex eo calamitatis spectaculo, & cruentissimo hostium aspectu abiret, sed ingrauescente quotidie malo, & deficiente paulatim spiritu, sensere omnes eam violentiam fati nulla satis posse loci mutatione, nulla ope, vel consilio humano excludi. Quare licet iuuasse medicamentis (vt nunquam mortalia pectora spes deserit) confectum corpus non desinerent, velut orbati magistro nautae, pro se quisque procurabat omnia, quibus saluari ab ea tempestate exercitus posset, sublatisq; tentorijs quae late dispersa magis obnoxia iniuriae, & opportuniora hosti erant, angustiori circulo redacta sunt castra, firmataq; maximo & armorum & armatorum robore munimenta, sic omnibus ordinatis expectabant, aut mortem Tyranni, quae finem tunc armis faceret, aut valetudinem forte recuperatam, quae eam obsidionem nouis consilijs stabiliret. Nihil horum latebat Scanderbegum, nam tum ab exploratoribus visa omnia ponebātur ante oculos, tum caetera magis intima hostium consilia, à transfugis aperiebantur, quorum plures quotidie ad ipsum & reliquas vrbes confugiebant, maxime ex quo credi expectariq; indubitate mors regis vulgo cœpit. Epirensis itaque aduerso ab assuetis irruptionibus animo, reseruabat & ipse ferociam omnem in mortem Ottomani, tamen per Crainum montem pergens interdiu, noctuq;, saepe Vranacontem alloquebatur, crebris quoque agminibus oberrans per colles vicinos, si intercipere seruitia aliqua exercitus posset, vel eo solo aspectu dolorem hominibus incutiebat, sed modicum temporis in ea rerum cessatione, & hostium mœrore & expectatione abijt: nam Ottomanus illo triduo expirauit. Ferunt tamen eum, quum adesse iam sibi extremum vitae diem sentiret, lectulo cubantem multa cum purpuratis suis longis querelis egisse, quod tam sordido exitu fata omnem suae anteacta vitae tenorem sugillassent, vt qui totiens Hungaricam ferociam inhibuisset, & insolentiam Graecorum cum ipso penè nomine sustulisset, sub ignobilis castelli mœnibus & oculis tam pudendi hostis, infamem reddere spiritum cogeretur. Deinde ad Mahumetem conuersum, commendasse maximo studio illum fidei suorum, monuisseq; multa, cum nunc audientibus alijs, nunc summotis arbitris, licet & defectum iam

Vltima Amurathis verba, cū proximus esset morti.

viribus

viribus corpus, & manantes ex aspectu filij per ora lachrymæ senis vocem impedirent. Illud sæpius iterabat, contemnendum nunquam hostem, de eo se vno pœnitentiam toto vitæ suæ tempore egisse, & apud Tartara (si modo extincto corpore pars vlla hominis remaneat) post hac acturum, quod per contemptum paulatim educato hoste, eam sibi ipse calamitatē, & notam in perpetuum, Ottomano nomini inußisset, dum tam sordide sub Croiæ mœnibus extinctum, totus terrarum orbis, & omnis deinceps ætas velut fabulose referat. Opprimendum tum transfugam fuisse, quum per scelus illud in Hungaria sceleratum vindicauit imperium. Tum in ea rerum nouitate, & nondum firmatis populorum animis, deleri incruentis fermè omnibus suis cum nomine ipso hominem potuisse. Non Alybassam, qui primus alimenta ferociæ eius & fœlicis auspicia fortunæ dedit, non alios fuisse mittendos, quibus tum captis tum occisis, ea & viriū sibi fomenta, & fidem apud subditorū ingenia perstruxerit, vt ipse totiens tanta ignominia, & imperij laceratione vix fando isthæc crederet, nisi experientia magistra suo malo edoctus esset, 160. amplius millibus armatorum dicebat, intrauimus Epirum, & hic consedimus. Nunc si vacat, conferte capita, discutite omnia, animaduertetis quantum de summa sit detractum, non poterat homines tenere locus. Hodie quot tentoria vacua? Quot errātes sine dominis equi? Quam diminutis longe copijs Adrianopolim repetetis? nam spiritū hunc Epirotico solo deuouêre fata. Sed quid impedimenta, casusq; fortunæ imputo mihi? tum enim primum hæc malorū semina orta in Epiro, at quantis cum tot bellorum motibus ardebat Hungaria, Eugenij, ac cæterorum Christianorum concitans in nos arma? Quum non de Epiri, sed totius possessione imperij certabatur, vt Varnenses, Basilienses q; labores præbent omnibus documentum. Ita dum ad tot negotia neque tempus, neque vires sufficiunt, creuit hic hostis, vt videtis. Quomodo autem posthac cum eo, quàue arte belligerandum sit vobis, consilium à me expectare non debetis, qui tam iniquus mihi ipsi æstimator in rebus omnibus fui. Nunquam magis cogitatus meos fefellit fortuna, fœlicior tu fortè bellator contra eum futurus Mahumetes, & pro tot datis honoribus mihi, Epiroticum forsan tibi triumphum seruauêre Dij. Accipies itaque sceptrum hoc, & alia regni insignia fili, ac interea præcipue hostem hunc, ne inultam mortem hanc sinas, id vnū pro tam amplo honorificoq; patrimonio tibi sumito, eam solum victimam seniles manus exposcunt. Post hæc dicta obmutescens, dimidium ferè eius diei in angustia spiritus consumpsit, tum obortis ante oculos tenebris, petitam tot Christianorum odijs animam exhalauit. Operæprecium nunc est audire hæc, & videre eos, qui tanta mercede rerum humanarum statum licentur, & credunt, ita concedi alicui posse perpetuam fortunæ possessionem, vt non aliquo temporis momento interpella-

Amurathes moritur.

g ri queat.

Fortunæ possessio non est res perpetua. *ri queat. Quid Amurathe quondam maius? Cui splendidior fama viri (cæterorum venia dixerim) toto orbe terrarum extitit? Quæ attestatior*

Gesta Amurathis sub compendio recensita. *fortuna fuit? Quis speciosiores ea ætate triumphos tulit, & tot victorum regum, ac superbissimorum populorum spolijs obsoletum iam Ottomanum nomen, ac Barbaricas domos ditauit? Hic domestico furore inhibito, ac fraterno sanguine (ita regni libido licere omnia facit) sumptis fortunæ auspicijs, primus insanienti Græciæ libertatem extorsit, & fixo in visceribus eorum imperio, acceptisq́ inde virium alimentis, deinceps cæteros populos Christianos tot afflixit calamitatibus, vt eas enumerare sit difficile. Hic primus murum Græcorum in Peloponnesi faucibus iuxta Corinthi Isthmum, quem Heximilium nunc vulgo appellant, diruit, & peruiam sibi vndequaque Europam fecit, qui tot regna in Asia, vrbesq́, nullo hæreditario iure, sed virtute sola obtinuit, exercitus fudit, reges bello vicit, atque superauit. Qui etiam rege Hungarorum occiso, Hunniadem ingentis nominis ducem, ac bellatorum illum strenuissimum non semel fugauit, easq́ fortunæ sponsiones animo voluens suo, totius orbis terræ dominium, ac Christiana imperia omnia spopondit sibi. At nunc quam dispar hominis animus, quam anteacta vita dissimilis oratio fuit, vt tam sordide in oculis contempti olim hostis conqueri, & gemere tam fœde sit auditus. Quo inuicti illi spiritus, & imperiosa vox abierat? quam tot duces, legiones, tot armatorum millia, timidis auribus audiere. At nunc quam alius hominis vultus, alia facies, aliud spectaculũ? Vbi caput illud tot decoratum triumphis? Vbi insignis sceptris dextera? Iacet de-*

Corinthi Isthmum Heximilium vocant.

cet deforme cadauer, compressæ manus, exporrecti pedes, qui tot gloriosè terras victrices calcarunt, neque quippiam de tot bonis, tot laudibus caducum sibi corpus retinet. O imbecillem humanæ naturæ conditionem. O inanem mortalium gloriam. O cæcas hominum mentes. Quid iactamur? Quid extollimur? Quid est quod dignitates, opes, potentiam, tantopere flagitamus, perpetuo scilicet his frui cuiquam datum? O mira rerum mutatio, fluxa humani imperij gloria, & ludentis fortunæ iocus. Corpus eius unguentis, aromatibusq; conditum seruatum ornatissime est, humandum postea in Bursa Asiæ oppido ex more gentis.

Deploratio humanæ imbecillitatis.

Mahumetes mox rex salutatus, mors senis, quo magis potuit silentio tecta est à purpuratis, ne eius rei fama ad hostes transiret. Per noctem collectis vasis, ac paratis ad discessum omnibus, incerta adhuc luce, sublata sunt signa. Mortuum autem Amurathem ferunt circa autumni dimidium, quinto, postquam obsideri cœpta fuerat Croia, mense. De illius vero ætate variant homines, sed nullus quintum & octogesimum annum attigisse negat. Inuitus profecto Mahumetes eam obsidionem, & tam ignominiosum bellum reliquit: sed coactus est ire Adrianopolim ad veterem morem in sumendis fascibus seruandum, & seditiones, si quæ (vt fit) in ea rerum mutatione orirentur, extinguendas. Non deseruit vestigia eius Scanderbegus, nunc vrgens, nunc carpens postremos, donec egressum omnes imperij sui fines vidit, tum duplici ouans lætitia, & Amurathem tam ignominiose de medio sublatum, & fugatas hostiũ reliquias videret, ad suos reuersus, Croiam recto itinere petijt. Oppidani iam ingenti desiderio cum Vranaconte vrbe egressi, madentes adhuc sanguine campos, & possessa tamdiu ab hostibus loca oberrabant, morabantur vbique, perlustrabant omnia, vix visis singulis ac perscrutatis satis credentes sibi, ita infixus iam pridem horror viris, nondum suspensa pectora reliquerat, Scanderbegus maximo concursu vulgi exceptus est. Vranacontes primum inter multos amplexus deosculatus, cæteri deinde ex more, vulgus nunc ad pedes ducis prolapsum, nunc vestimenta eius apprehensans, cupida (vt solet) illis oscula figebat. Quantum magis potuit, ab ingenijs humanis clamore, cantibus, & omni genere instrumentorum expressa lætitia est, non campanarum tinnitus, non perennes tota nocte accensi ignes per multos dies cessauere, conuiuia, epulæq; per totam vrbem, vicosq; omnes & compita lautissime celebrata. Croienses pro fideli opera, gestisq; rebus, egregie sunt tum publice, tum priuatim laudati, præsidio vltra præfixa stipendia ingens pecunia, ac vestimentorum magna vis erogata. Vranaconti præter aurum argentumq;, clamydes duæ purpureæ, vnaq; auro contexta dono data, & quatuor deinceps villæ. Postremoq; non expectatis fascibus decoratus est, ac totius Dux Aemathiæ designatus. Sed illud in primis à

Mahumetes inuitus redit Adrianopolim.

Scãderbegus excipitur à Croiensibus.

Vranacontes dux Aemathiæ.

Castrioto non omissum, quum eius victoriæ nuncios ad omnes principes & populos vicinos mitteret: quare ingens vndique concursus quotidie erat,

multi quoque (vt fit) nouæ tantum fama rei propter mortem Amurathis exciti, tanquã ad insuetam aliquam pompam spectaculi venêre. Peruagauit is rumor breui totum fermè orbem terrarum, non expectatior tum, non lætior nuncius Christianis omnibus esse potuit. Respirauit Hungaria, recepit Græcia spiritum, ac laxata velut sibi credidit vincula, omnium animi inani illa spe sunt erecti, dum eam regum mutationem, fortunæ quoque suæ statum expectant innouaturam. Heu fallaces cogitationes, & miseriora miserorum refugia, sublatum vidimus Amurathem, defuit ne ideo cruentior hæres? Huius certe nobis interitum post longa tandem mala lachrymis nostris concessere fata, idcirco ne cũ Mahumethe nostræ abiêre sordes? extincta calamitas est? Cõpressis scilicet manibus sedemus, mutuis inter nos odijs certantes, & ea vana credulitate mortalem cum vnius hominis capite tantam hostium fortunam credemus? Facturi tamen tum demum, & præpropere forsan (quod ominari horret animus) finem querelis, facturi malis sumus, quum & reliquarum nostrarum finem faciemus. Verum enimuero nunc lachrymis omissis, breuem hanc lætitiam cum cæteris sequamur. Iam certatim gratulationes ad Scanderbegum, vel ab externis gentibus aduolabant, diffusumq; præcipue tunc est per ora populorum celebre viri nomen. Croia morte Amurathis tunc nobilior, quàm Argos olim Pyrrhi morte reddita: sed ad eas gratulationes, ingens quoq; à Christianis ducibus gratitudo, & animorum munificentia accessit. Nanque

Gratulationes ad Scanderbegum ab externis gentibus.

que Nicolaus tum Romanus Pontifex, Ladislaus Hungariæ rex, & Philippus Burgundiæ Dux legatos contentione quadam ad eum cum ingenti auri argentiq; pondere miserunt, quum satis scirent eum tam longis bellorum incommodis exhaustum, tali auxilio indigere. Alphonsus quin etiam Arragonum rex (vtpote qui longo cæteros interuallo in amando Scanderbego superabat) ad maximam pecuniæ summam illud quoque addidit, c c c. millia modium tritici, c. hordei, quum audisset sementem fieri prohibitam ab hoste in Epiro, & quæ facta fuerat corruptam. Multos quoque artifices pecunijs suis conductos, vt Croiæ muros instaurarent, quos dirutos à Barbaris nouerat, misit. Castriotus instructis ludis omnis generis, ea pulchritudine spectaculi famam ipsam victoriæ mirum in modum auxit, alter iam exercitus sub Croia videbatur, tanta vndique multitudo confluxerat, non spectatorum tantum, sed lectissimæ iuuentutis ad proposita sibi præmia expetenda, non videbatur vsque adeo mirabile hominibus fractas ab Albanis fuisse vires Amurathis, intuentibus eam militarem ætatem, & virorum robur circa Scanderbegum aspicientibus. Redierat vere tunc vetusta nobilitas Macedoniæ, & secula illa Alexandri, Pyrrhiq; iam obsoleta, in integrum restituta videbantur.

Nicolaus Pontifex Romanus.

Ladislaus Hũgariæ rex.

Seculũ Alexãdri & Pyrrhi nobilis Macedoniæ. Vide Plutarchum.

HIC BELLI FINIS CVM AMVRATHE FVIT.

g 3 MARINI

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERbegi Epirotarum Principis, Præfatio.

VO ſtudium me iſtud ſcribendi longius prouehit, eò creſcere magis cum magnitudine ipſa rerum labores video mihi. Et nunc ex vero (quod in principio operis teſtatus ſum) conſideratam illam ſuſpicionem, non inanem timorem in hoc onere ſuſcipiendo, ipſo rei experimento fuiſſe agnoſco. Nam licet aliquam partem itineris emenſo, imminutus quoque paulatim labor fouere ſpe animum deberet, & maiores ad reliquum exoluendum corpus, expoliendumque ſubdere ſpiritus, non ideo minus me hoc onus conficit, quum & progredienti longius deficiant vires, & peractæ iam viæ incommoda, quæ ſolatium aliquod peragendæ poſthac afferre deberent, è contrario ipſa laboris extimatione atque memoria, non contemnendum incutiant timorem, quum nihilominus ardua difficiliaq; mihi reſtare nunc video. Quis enim (vt Italicæ fortunæ, & Apuli triumphi nulla ſit habenda ratio) bellum cum Mahumete geſtum, illi quod cum Amurathe decertatum fuerat prius, vlla ſui parte, vel rerum, ac periculi magnitudine, vel longitudine temporis, vel cauſis ipſis comparauerit? Quippe quum toties non incruentis Epiroticis ſignis de ſumma imperij ſit certatum, & ad externa confugientes auxilia noſtros aliquando viderimus, neque res vlla finem armis, niſi mors alterius fecerit. Cauſas vero eius odij acriores omnes hic fuiſſe quis neget, & ſingula ad hoc bellum maiora præbita alimenta, quum amiſſa tantum poſſeſſio Epiri, & accepta in parte imperij damna, Amurathi arma induerint. Mahumeti non hæc ſolum, tamdiu pertractata, & veluti iam cocta, verum recens patris fatum, & intolerabilis iniuria, rabiem verius quandam & furorem iniecerint. Huius præterea tum ætatis impatientia, tum ſuapte natura ferox ingenium, & ſitiens ſanguinis, præcipue Chriſtiani animus, omnem cupiditatem, ſæuitiamque paternam facile ſuperauit. Nam ad imperium quantum addiderit, indeque paribus viribus ac odijs in nos ſit inuectus, Conſtantinopolitana fortuna (vt ſileam alia) ſatis efficax documentum præbere poteſt. Quare non ab re cenſui, tanta rerum molimina præcentione aliqua in medium deducere, & noui hoſtis apparatus, noua etiam præfatione recenſere, atque ita paulatim nunc ventis, veliſque, nunc remigio, velut nautæ faciunt, alta æquoris ſecans, ad præfixum animo ſignum properare. Vel ſicut onere aliquo, & labore itineris preſſus viator, nunc refocillat vires, nunc alternis manibus, ceruice, humeriſq; geſtat pondus, nunc trahit, donec præſtitutum attingat locum, ita ipſe nunc amœnis diuerticulis conſulam mihi, legentibuſq;, nunc ſi aliter nequeam tractum pedibus (vt aiunt) onus qualicunque exitu claudam.

Italica fortuna. Apuli triumphus.

Cur nouã hic poſuerit præfationem.

MARINI

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI EPIROTARVM PRINCIPIS,

Liber Septimus.

YRANNI mors Adrianopoli audita, creditaq́;, varios animorum & rerum motus excitauit. Optimates vrbis (vtpote qui nunquam vel imperium, vel fortunã Amurathis fastidierant) maxime eo nuncio indoluêre, ac luxêre diu senem, tum ob communem iacturam (nullus nanq; ad eam diem Ottomanæ gentis vel charior suis, vel iustior in hostes fertur fuisse) tum quod eam regum mutationem non sine multis priuatorum incommodis futuram sciebant. Præferuida tamen ingenia, rerumq́; nouarum cupida, nullus satis profecto tetigit dolor, quin erecta sunt magis & in spem adducta, quum Mahumethis & ferocis ingenij, & adolescentis sceptrum longis iampridẽ votis exoptassent. Vulgus suopte ingenio auidũ nouarũ rerũ mutationisq́;, maxima lætitia nunciata audiuit, indeq́; Ianizari, qui filij Principis appellantur, armati per vrbẽ peruagantes (ea enim licentia, vel peruersa potius consuetudine, in funere Regum gaudent) multa priuatorum

Motus atque tumultus in Adrianopoli ex morte Amurathis.

Ianizari filij principis bona Iudæorum & Christianorum inuadũt.

priuatorum bona, Christianorum præsertim, atque Iudæorum, quorum inuisa Turcis nomina, impune diripuère. Confluxerant præterea, & confluebant indies ex omnibus partibus homines ad eam nouitatem rerum, & nouorum fascium spectaculum videndum. Quare venienti cum exercitu Mahumethi, incredibilis prope multitudo obuiam processit, sed Ianizari quos diximus, primi omnium, à quo quum ex more veniam scelerum, & rapinarum factarũ in vrbe æque facile, ac petière impetrassent, acceptum deinde intra mœnia ingenti lætitia, ac magno plausu vulgi in regiam perduxère. Tum ab omnibus summus princeps conclamatus, & ornatus diademate, sceptroq́, ac cæteris regijs indumentis, in sedem paternam multis supplicationibus populi, votisq́ repositus est. Aerarium, Aresauciq́ ei eodem tenore traditi. Obedientia à purpuratis & nobilißimis quibusq́ iureiurando promissa, aurum, argentumq́ paßim per vicos omnes diffusum, ac militibus magna vis pecuniarum erogata. Ita vetustus mos gentis, & solennitas in faciendis regibus ex parte seruata est in Mahumethe, ex parte non seruata. Nam primũ omnium consueuère principes Turcarũ filios, vixdum pubertatis annos egressos, procul à se, & extra Europam in longinquis Asiæ locis tenere, illa forsan ratione, ne (quæ vix vllam satis præterit ætatem, personamq́) regandi libidine parentibus insidientur. Quum vero rex ipse moritur, vel morti creditur vicinus, Satrapæ & alij, quorum maior autoritas ad populum, & cura imperij, atque rerum publicarum, prout quisque affectus est regiæ proli, nuncios, literasq́ alij ad alios mittunt, monentes de singulis, & solicitantes aduentum illorum ad modo non iacens sceptrum occupandum. Quinimmo ea contentione purpurati, dum amiciori sibi quisque ex regijs liberis imperium seruare quærit, literas inter se, nunciosq́ latenter adhibita fraude intercipiunt, ne celeritate ab alijs præueniantur. Nunc alijs relinquo cogitandum, quibus votis, quo libidinis æstu, iuuenes admoniti ad eam magnitudinem præmiorum vndique proruant. Tamen qui primus littora Hellesponti contingit, vel ei regni insignia manent. Nam prodeuntes obuiam, Ianizari cætera deinceps (vt narrauimus) per securum ocium in eius potestatem redigunt. Cæteri fratres propelluntur extra omnes imperij terminos, vel interficiuntur, ne aliqua seditionis causa supersit. Vnde fluxit illud apud veteres: Fœlicius priuatis, quàm regibus liberos nasci. Cæterum istorum nihil Mahumeti contingere potuit, quum neque alij adessent fratres ad gubernacula imperij apti, neque ipse priuatus ex Asia, sed magnis viribus ex hostili solo referret signa, vbi primum (vt dictum est) militari consensu, & totius exercitus sanctione rex fuerat designatus. Quare præter tumultum, periculumq́ vllum, quietißime imperio est potitus, neque ea lætitia populi multis diebus intermissa. Abierat iam cũ dolore ipso nuper amißi ducis memoria, obliti recen-

Mahumetes fit rex Turcarum.

Consuetudo Turcarũ principum, vt liberi longisśime absint à parentibus.

Fœlicius priuatis quàm regibus liberos nasci.

recentis ignominiæ, ac Epiroticæ fortunæ omnium animi, euanuerant recentes clades, ac fumantia adhuc funera sociorum, vixq; vllus deformati reliquias exercitus, præ ea noui spectaculi pompa vidit, vel succurrit desipientibus lætitia, quod virorum robur, quam speciem ordinum misissent in Epirum, & quam recepissent. Cæterum impatiens ocij, ac insitæ ingenio crudelitatis Mahumetes, ad res imperij alias firmandas, alias innouandas conuersus, primum omnium inuestigauit, an proles alia extaret ex Amurathe, & frater vllus sibi alicubi terrarum educaretur, in quem ex more gentis ageret, & regium odium expleret. Obtulisse ferunt Calybassam (vt noui animum regis conciliaret sibi) infantem Calapinum nomine, sextum agentẽ mensem, quem ex Sponderbeij nobilis viri filia nouiter in matrimonio sibi iuncta susceperat Amurathes, & moriens fidei hominis commendauerat. Mahumethes vbi adhibitis peritis mulieribus, certam patris sobolem esse cognouit, necato illico infante, funus eius honorifice egit, sicq; diri auspicia regni sanguine fraterno consecrauit. Alij pro Calapino alienum puerum suppositum à Calybassa dicunt, educatumq; illum, & postmodum cum reliquijs naufragij Byzantini Venetias allatũ, ac deinceps Romæ Calyxti temporibus sub custodia in aula Pontificum fuisse. Ego neutris assentior, sed vix tolerabilem errorem in omnibus inuenio, quum non videatur simile vero, vt Amurathem octogesimum iam egressum annum, generasse filios dicamus, ni hanc tam rarã liberalitatem naturæ nostra senserit ætas, quam in Masinissa illo, & Catone prisca experta sunt secula. Vtcunq; sit, haud in magno discrimine pono, dummodo quod re ipsa fuit, diluceat. Libenter nanq; neq; ipse errare vellem, neq; alios reprehendere, sed ea est historiæ norma & lex, vt versanda discutiendaq; multa falsa, mixta veris sint, quo velut in purgatis aquarum riuulis, nitidior haustus relinquatur ad hæc nostra properantibus. Sequutus eam sæuitiam Mahumethes (vt nihil penitus de sceleratis eius initijs omittam) nouis quotidie criminationibus in purpuratos domesticosq; confectis, & nonnullis eorum crudeli supplicio sublatis, breui (quod iampridem priuatus agitauerat) formidabilem se magis quam regem decet, ac inuisum propè populorum animis fecit, veterũ sanctiones, ac instituta maiorũ, & leges ipse suas domi forisq;, nunc corrigendo, nunc supplendo omnes ferè innouauit. Nouis vectigalibus subditos onerauit, & ad copias augendas, ac ærarium locupletandũ magis quã alius quispiam animũ intendit. Nam (quod ad reliqua attinet vitia) inter cæteras eius sordes, auaritia quid maximum numeratur, vt in vestitu, victuq; parcißimum fuisse dicant, sagacißimum supra hominem ingenium, ac cupidißimum rerum magnarum nemo illi non ascribit, crudelitate, & ferrea (vt aiunt) virga omnes exceßit mortales, modicum discrimen inter suos extraneosq; fecit, vix mitior domestico quam hostili sanguini, perfi-

Calapinus Amurathis filius necatur à Mahumethe.

Autor diuersæ sentẽtiæ est

Historiæ norma & lex.

Mahumetes magis se formidabilem, quam regem declarat.

Auaritia Mahumetis.

Dotes bonæ & malæ Mahumetis.

dia in homine maior non inuenta, non fidem vlli, non promissa seruauit, sed nõ illecebris, omniq; libidinum genere ferox animus abstinuit, tamen sine controuersia tum peritus, tum fortis bellator, laboris ac vigiliarum patientissimus, religionis simulator non ineptus, vinum de more gentis nõ bibit, linguam, literasq; Græcas, Persicas, & Arabicas calluit, historias versare, audireq;, amor illi in vniuersa vita fuit, astrorũ ac syderum præcipuus obseruator, vt omnia acta, agẽdaq; sibi ad eorũ cursus referret, neq; defuit sæuitiæ illius mixta quoque quædam seueritatis ac iusticiæ species, vt peruia omnia, tutissimaq; itinera eo imperante essent, abolitumq; penitus latronũ ac prædonum nomen. Et (vt habitum etiam ipsum oris, corporisq; perstringam) mediocris, vel modica potius statura, tam ingẽtes claudebat spiritus, vultus animo non dissimilis, aspectusq; toruus, terribilis, nasus obcuruus, pallidus color, corpus quadratũ, ac membra robustissima, eaq; vis brachiorum, vt olim quũ apud Amurathem patrem Scanderbegus ageret, ex omni regia iuuentute in arcu tendendo à solo eo adolescente adolescens superari vix pateretur. Magis fortasse quam par erat, ad Mahumetẽ intendimus animum, quandoquidem non eius mores, vitamq;, sed Scanderbegi scribere promisimus. Volui tamen in hoc cõmunis voluptatis rationem habere, quippe quum non ingrata hæc posteris qualiacunq; futura putem, vt tam præclari ducis, & hostis alioqui nominatissimi, interiorẽ, exterioremq; habitum hic velut in speculo positũ haberent. Quũ neq; minima pars laudis nostri ducis in eo versetur, & eò magis fortuna, virtusq; eius spectatior reddatur, quò magis hunc nunc deprimimus merito, nunc extollimus.

Historiarum amator. Astrologus.

Hostis latronum & prædonum.

Instauratio vrbis Croiæ.

Comparatio ætatis Scanderbegi ad hanc nostram

Dum sic hostium animi ad noui principis contemplationem essent conuersi, & eius cura ad domesticas res transmissa, Castriotus interea instaurationem Croiæ, & murorum reparationem maxima diligentia aggressus, totos dies in eo opere consumebat. Munimenta vetera, quæ partim diruta, partim quassata, nonnulla etiam demolita erant, omnia renouauit, auxitq;, & in elegantiorem firmioremq; speciem reformauit, quã ab antiqua simplicitate fuerant constructa. Quum nullus tormentorum vsus, nullum machinarum inuentum, vrbium salutem tunc infestabat, in militum tantum pectoribus, & fortium virorũ dextera omnia bellorum munia erant reposita. Atq; vtinam adhuc tam insignis inuentor artis lateret, & eo munere nostra carerent secula, plures fortasse Hectoras, plures Epaminundas, plures Scipiones haberemus, neque tam prompta deditio ciuitatibus esset, & passim ad perfidiam fidelissimorum populorum animi cogerentur. Quod si prisca tempora id genus insidiarum sensissent, non eousque vel militum, vel ducum processisset virtus, non occisi laudem Hectoris Achilles, Aeneas Turni, Tolumnij Cossus, sed humilis aliquis de plebe vir, & vile mancipium habuisset. Non decennalis obsidio Troiæ totius penè orbis

Bombardorũ vsus vtinam non esset.

oculos, viresq; in se conuertisset, & per omnes ætates tot præclara ingenia excitasset ad scribendum. Non Tarentinam tam diutinam oppugnationem miraremur, Segnius, Saguntum, Numantiaq; celebrarentur. Taceretur Petilia in Brutijs, non Pœni ducis furorem obscurum Casilini oppidum totiens contempsisset. Itaque quantum dedêre inuentis suis hinc nobis (vt aliâs multis laudibus extuli) materia ad scribendum præclara nostrorum temporum ingenia, tantum abstulêre inde, vel multo magis quidem. Iam non amplius vera apparere virtus potest. Nullum gladio, nullum scuto artificium, omnia isthæc vana, irrita omnia. Quid melius? Eminus geruntur bella. Sedendo nunc omnes vincimus, quod de Romanis tantum olim dici consueuit. Cæterum vt vnde egressa est, eò redeat oratio, ad portam ipsam vrbis, turrim ingentem solidissimam construxêre, non tamen prærecta facies murorum relicta, ne opportuna iniuriæ esset, sed velut iacens, vt facilius eluderet ictus machinarum. Nos à forma pedis scarpam vulgari magis proprio vocabulo eam appellamus. Tum reliquæ partes vrbis intus, extraq; nunquam intermisso opere, summa ratione reficiebantur. Vera virtus apparere nequit. Sedendo vincere.

Inter hæc agenda purpurati, ac principes consanguinei Scanderbegum

quiescere non sinebant, cupientes iam ad magis domesticas res, & curam prolis suscipiendæ animum eius traducere, quum libera metu omnia dicerent, exhausta pericula, hostes tum recenti clade, tum nouis rerum motibus, & mutatione regis ab omni belli cura auersos. Non defraudandos vlterius eo gaudio populorum animos, ac subditorum vota. Læta præterea fore omnia, festiuaq;, tempus ipsum anni (erat enim mensis Maij, quo cun-

cta rident atque reflorent) id suadere. Pateretur aliquando & ipse in eo vinci, gratum magis id suis futurum, quàm memorabilem victoriam de Amurathe, & omnes fermè res ad eam diem bello gestas. Castriotus quamuis inuitus eo se velut vinculo illigaret, tamen singula consideranti magis è dignitate vtilitateq; id facere visum, neque reuocare id sibi integrum videbatur, quod priore anno itidem sedulo petentibus fuerat pollicitus. Proinde nihil recusans, totius rei arbitrium ad Musachium Topiam sororium suum, & paucos consilij participes detulit: erat ea tempestate Harryanites comitatus (de quo aliâs diximus) inter omnes regulos Epiri, tum imperij amplitudine, tum vetusta generis nobilitate præcipui nominis, non indigna eo patre puella Donica, iampridem sermonibus omnium innotuerat, forma (quod non vltimo loco in fœminis spectari solet) elegantißima. Quare nulla vel Scanderbegum cura de alterius nuptijs, vel Harrianum de eligendo alio genero incesßit, cuncta inter eos æque facile, ac cogitata fuerant, acta transactaq;. Dos ad arbitrium soceri relata, & eo statuēte accepta, digna quā & ille daret, & hic acciperet, festiuitas nuptiarum nō dilata à Scanderbego, sed eodem tenore & ducta in domum vxor, & solita læticia impartita populo. Principes vicini, ac quicquid fermè vsquam fuit Epiroticæ nobilitatis, aut ipsi maxima pompa, & munerū magnificentia ei spectaculo affuerunt, aut gratulationes, nunciosq; cum lepidißimis misere donis. Gaudebant omnes duos potentißimos Epiri principes inter se eo nexu affinitatis iunctos, quod imposterum has vires vnitas seruaturas ab omnibus iniurijs bellorum, periculisq; prouinciæ statum facile apparebat. Veneti magistratus, tum legationibus, tum muneribus ex publico gratißimi Senatus voluptatem in eo ostenderunt, ac cæteri deinceps principes beneuolentiam ingentem, quam in aduersis aperuerant, in festiuis quoq; (quæ duo esse tempora probandæ amicitiæ dicit vulgus) cumulatißime sanxêre. Ab Alphonso ita maxima omnia allata sunt, vt recusasse accipere Scanderbegū dicant, coactum tamen à purpuratis & legatis ipsis regijs accepisse, dedisseq; ad eum alia nō minora, equos, seruos, & cætera (vt consueuerat) Barbarica ornamenta, ac deuictorum hostium spolia. Acta itaq; ea festiuitas pari fama, atq; pompa est: nam ad hæc ludi varij generis cum excellentibus præmijs propositi, cupidā vndecunq; gloriæ iuuentutem excitârunt, & auxerunt maxime eo spectaculo formā rei ipsius celebritatem. Mahumethem neq; instauratione Croiæ, neq; eorum quippiam latuisse dicunt, ac libenter fuisse læticiam nostrorum perturbaturum, sed domesticis rebus occupatum, quum semper ægri aliquid in nouo regno orire- tur, tum ad cumulandas pecunias, & ærarium locupletandum intendentem coactū ab ea cura abstinere: tamen inter minandū (vt dicacior erat) appellasse infœlices nuptias, & breue miserorum gaudium, quū omnia funestißimis

Musachius Topia sororius Scanderbegi.

Duo tempora probādæ amicitiæ.

nestißimis pensanda lachrymis præpropere diceret. Scanderbegus, quod vnum restabat, accepto non ignobili armatorū agmine, cum noua nupta aliquot dies in obequitãda prouincia, & peragrandis imperij sui terminis, ac visitandis vrbibus, locisq́ singulis consumpsit, id quod multis iam annis propter aßidua hostium impedimẽta, & incommoda bellorum exequi non potuerat. Effusa vndiq́ multitudo, ac prouinciales paßim certa æmulatione in eorum aduentum noua genera spectaculorum depromebant, concilia re pro se quisque varijs officijs animū dominæ, & sic ad Principem ipsum aditum parare studebat, nemo contemptus est, nullus affectus spretus, accepti pari vultu, & hi qui plenis, & qui vacuis deficiente fortuna manibus, sed prodigis tantum animis venère. Inter equitandum, & perlustranda singula Castriotus, quum ad Macedoniæ vestibula, & ipsos quasi imperij sui limites in Dibra inferiori venisset ad locum, vnde maxime Barbari irrumpere in Epirum, & repentinis excursionibus impune lacerare res agrestium, atq́ incautos opprimere consueuerant (nam licet non solus ille aditus pateret venientibus in Epirum, solus tamen fermè commodus, & ab ea potißimum parte nostri quoque infestare hostium agros solebant) statuit omnino in ea quiete, & ocio rerum, aliquo ingenio talem occasionem tollere hosti, & saluti suorum prospicere. Mons erat, Modrissum incolæ appellant, arduus atque præruptus, fines Turcarum propter sui altitudinem late prospectans. In eo castellum ædificare, & implere armatis in animo statuit, qui crepitu tormentorum venientes hostes proderent, eiusq́ loci propinquitas vnum ex fuga receptaculum suis esset, rem iampridem conceptam, & procuratam omnibus modis, intermissam tamen propter aßidua bellorum impedimenta. Igitur nihil moratus, præcipue quod non diutius vel ipse delicijs marcescere, vel militum animos ocio & luxu immergi volebat, Croiam petijt, iam ad calcẽ vrbis instauratio peruenerat, & reliqua opera murorum completa erant. Acceptis itaq́ cementarijs, & maiore parte artificum, simulq́ quatuor paulo minus millibus militum, qui, si qua vis hostium ingrueret, arcerent à perturbatione negocij, Modrissam ire perrexit. Per summam tamen quietem, & cœpta ea res & finita est, neq́ aliquid sub id tempus innouatum ab hoste. nam Mahumetes tunc, vtpote vltionis impatiens, licet summo studio instauraret arma aduersus Scanderbegum, tamen territus noui & periculosißimi belli fama ex Persia, tum propter magnam potentiam gentis, tum funestißima veteris fortunæ suorum documenta considerans, cæteris rebus omissis, ac quasi neglectis, totus ad eam partem conuersus erat, quem exitum motus illi essent habituri, quia tamen Scanderbegi tot rerum successus, & aßiduæ subditorum querelæ, diripi se quotidie à nostris conquerebantur, eum perturbabãt aliquantulum. Primum igitur multis nequicquam

Mahumetis iudicium de nuptijs Scanderbegi.

Mahumetes tributum petit à Scanderbego.

minis, cõuitijsq́; in absentem inuectus est, postremo ad inaniora pacta cum illo tentanda applicuit animum. Missi itaque Oratores per eos dies, ac pax oblata Scanderbego, si tributum vellet impendere, quod Amurathes pater prius petierat. Admonitus est de omnibus Epirensis, & de simulatio-

ne Ottomani, & de Persico bello ab amicis quibusdam, & de purpuratis regijs. Quare post aduentum legati, maximo animo omnia illi negauit. Vix aquas se pacis cõditiones admissurum cum Tyranno, ne dum tam turpes, & inhonestas inquiens, venisse se ea mente in Epirum, vt solueret vincula prouinciæ, & tolleret quantum in ipso esset omne nomen seruitutis, & non noua apponeret grauamina, fructum eum solum tot laborum, & periculorum suorum capere, quod ab illius tyrannide illam liberasset. Si amicitiam eorum vellet, subiturum id onus fuisse, quum omne penè Europæ atq; Asiæ robur in visceribus, quum Amurathem cruentũ in oculis, ac idipsum sedulo petentem habebat. Sat illis esse debere, quod ad eam diem exegissent, & eius ipsius temporis molestissimam fore memoriam sibi. Nunc alium rerum habitum, alios homines exortos, qui cogi tantummodo ad eas sordes, inuitari à nullo vnquam mortalium possint. Sic re infecta legatus dimissus, Castriotus totus & ipse ad noui operis curam versus, quietos aliquantulum hostes esse permisit. Sed parata iampridem calce, lapidibusq́;, & cæteris ad structuram necessarijs, breuissimo tempore vix semestri cinctum muris castellum, simulq́; priuata quædam ædificia, ac militares stationes constructa, reliqua indies ædificanda, ampliandaq; relicta, non vallo, non fossa indigebat, munitissimus suapte natura locus, ac prope inaccessus, eo ipso die viris, armis, & cæteris munimentis prouisum, aduecta ex Croia

Castriotus absoluto munitoq; nouo oppido, hostiles agros ingressus, omnia diripit atq; incendit.

tormenta

tormenta quædam, & ad certum vsum (vt diximus) data oppidanis. His sic peractis, nostri ducente Scanderbego, finitimos Turcarum agros ingressi, vacua defensoribus loca, rebus quoque cæteris exuerunt. Pars Croiam cum Duce multa præda onusto concessit, pars maior præsidij loco ad imperij ostia (vt consueuerat) relicta. Nam licet ad salutem prouincialiũ multum per eam ædificationem castelli prouisum esset, tamen nulla ratione præsidium solitum ab eis finibus reuocatum, vtpote quum ille locus distaret à Modrissa 14. amplius millibus passuum. Præterea non eodem respectu, quo in Modrissa, tenebatur ibi miles, sed ad arcendas præcipue finitimorum iniurias, & tuendam prouinciam ab excursionibus vicinorum. In aduentum vero hostium, quibus impar ad resistendum id præsidium erat, vel per iuga montium, & tutiora loca se recipiebat, vel in interiora prouinciæ fugiebat. Vt ventum est in vrbem, Scanderbegus cupiens in eo statu rerum, & occupationibus Tyranni egregium aliquid facere, & imperij sui terminos si posset extendere, mox proceribus, qui aderant, & militaribus quibusdam ordinibus conuocatis, de ratione gerendi belli, & genere agendorum coram eis in hanc sententiam exorsus:

Adhortatio Castrioti, ad proceres ac omnium militum ordines, de regno ampliando.

Satis iam (vt arbitror) Duces & milites fortißimi nouis saginati nuptijs, ab armis hucusque, à bello, à virtute ipsa cessauimus. Satis celebrauimus victoriam illam ex Amurathe, dum nunc in publicis, nunc in priuatis voluptatibus, nunc in reficiendis, & nouis construendis vrbibus tempus conterimus. Jam elapsus est annus, ex quo insueto marcescens ocio non hostem vidimus, non vllum dedimus experimentum virtutis. Nunc quoque eadem fermè vitæ ratio sequenda relinquitur vobis, ni alium animum induatis, & oblatæ melioris fortunæ occasionem, melioribus consilijs apprehendatis. Barbarus nanque (vt audistis) Persicis armis occupatus, oblitus iam Epiri est, oblitus nostri, cæterorumq; hostium, pax vobis, ociumq; ad satietatem concessum. Sed quid turpius fortibus viris, quam ita opportuno tempore abuti? cuius maxime rei rationem reddere debēt mortales, quin inuitare hoc ipsum potius ad arma, cogere ad difficillima quæq; aggredienda debet, dum alio versus hostis, vel Dij potius ipsi peruia vobis, & incruenta omnia ostendunt. Hæc duo maxime tempora sunt rerum bene gerendarum, quum vel alijs occupatum, vel afflictum videas hostem. Quo in statu Mahumetis sint (vt nulla sit alijs fides) satis recens eius legatio declarauit, tributum perfidus petijt, vel solum pacem libentißime laturus, si daretur, negauimus audacter omnia, nunc quo animo, qua ratione negauerimius, reliquum est demonstrare, an & ferenda ita semper Sfetigradensis iactura? Concoquendæ tot iniuriæ, tot imperij deformationes ab Amurathe acceptæ? Vbi feroces minæ nostræ illæ? Quo ingentia consilia, & excelsi spiritus abière? Quantum dilatauimus verbis olim im-

Quod duo sunt maxime tempora belli in hostem gerendi.

perij

perij huiusce terminos? Quantum Macedoniæ subegimus? Quousque Turcarum nomen inanibus inter nos colloquijs fugauimus? Sero hoc pacto, sero Albani priscum illum rerũ decorem restituemus, libertatem vendicabimus, & cupita tamdiu illa auorum secula effingemus. Dum nostri potius aliquid amittimus quotidie, & non solum de ampliando imperio, sed nec de vltione quidem vlla tot malorum cogitamus. Verum enimuero impediuit hucusque cogitatus nostros necessitas, impediêre maiora incendia, ac maxima quæque rerum momenta, nunc ne ignauia, & negligentia nostra impediat, enitendum est milites. Quærendus aliquando, quærendus pertinaciter hostis, non expectandus semper, modo velitis, modo iubeatis. Non deest virtutis exercendæ materia, non ingentis occasio laudis. En Sfetigradum vos tamdiu victores videt, expectat. Deterret (credo) superioris anni oppugnatio, & male tentatæ rei euentus. Neque ipse vos in eum laborem, & tam apertum discrimen trahere velim, sed multa de ea difficultate, tum tot nostræ victoriæ, tum Amurathis mors ipsa, & præsens hostium fortuna detraxit fortasse. Non deerunt præterea tormenta omnis generis, cæteraq́ instrumenta, quæ incruentis vobis, quàm maxime fieri poßit, aditum faciant ad hostem. Reliqua tempus ipsum, & visus in oculis hostis docebit. Vobis ego nihil sine labore, & cruore vestro audeo polliceri.

Præclara sententia. *Hoc maxime precium & Dij immortales ab hominibus exigunt. Vix tamen tunc quum fit, sentit idipsum vir fortis, nedum priusquam fiat formidet. Sed si Sfetigradum abhorretis tantopere, sunt alia oppida & castella hostium non longe, quibus pensari id damnum, & expleri desiderium nostrum poßit.*

Belgradi oppidi descriptio. *Est Belgradum oppidum pari, vel minori fortasse ab hinc spacio, quàm Sfetigradum distans, non indignum quidem labore, & sanguine nostro, si vel præmia, vel laudem respicimus. Pudere me ipsum maxime omnium debet, quod iam agitur annus, ex quo hic imperito vobiscum, & tot auorum sedes, tot consanguineorum oppida, & Epirotici imperij ornamenta per eam ignominiam hosti seruientia cerno. Igitur hoc saltem quod superest temporis, ne labi diutius è manibus sinamus, sequamur Persas & ipsi, sequamur fortunã à Dijs immortalibus oblatam, propagabuntur ita imperij fines, libertas ampliabitur, vlciscemur iniurias, vlciscemur mala vestra, & (quod pulcherrimum censeo) ab ocio iuuentus ignauiaq́ vindicabitur. Eundum & si nihil acturi essemus, eundum tamen putarem potius, quàm quotidie prædæ cupiditate cum agrestibus finitimis, & pecoribus pugnando militum animos corrumpere. Non hac ratione Romanus Pontifex, non Alphonsus meus, & tot Christiani Principes eam ad nos vim pecuniarum cum ingentibus donis misere, vt ociosi domi inter conuiuia, inter cantus & nuptiales illecebras degeremus, sed vt armati sub galeis inter sudorem & sanguinem versaremur.*

Hanc

Hanc adhortationem Scanderbegi neq; subitus (ut consueuerat) neq; idem audientium clamor, & assensus est subsecutus, sed interuallo quodam & maxime interruptus, ut satis appareret alienos hominum animos ab eius voluntate esse. Et licet pauci sententiam eius probarẽt, pudore tamen aduersandi alius aliũ circunspectans, nemo vocem emittere audebat, simul ne vel ignauior cæteris, vel timidior notaretur, tunc surgens Vranacõtes:

Neque timor ullus, inquit, neque animi desidia, neq; experta Sfetigradensis fortuna, solertissime Dux, nos hodie tanto pudore à consilijs tuis recedere cogit, sed anni tempus ipsum, tempus inquam id non facere admonet, ut primus ego huiusce ignauiæ confessionem præstem tibi, in quo semper maxima pars agendorum inesse consueuit. En parum iam autumni superest, vix delectus conficietur, vix cæteris ad oppugnationem necessarijs expeditis appropinquabimus muris, quod hyberna nos intemperies cum multis circumueniet incommodis, cum cœlo, cum terra pugnandum erit. Imbres, glacies, niues, cupidum laudis militem tardabunt, & tutabuntur hostem. Nam licet incommodum ad omnia, iniquissimum tamen oppugnationi urbium est id anni tempus, quippe quum non paria nobis impedimenta cum hostibus ferat. Muris inclusi illi, tectisq; munimentis decertabunt nobiscum, & in affluentia omnium rerum facile altera manu pugnabunt, altera instaurabunt vires, nobis pertinacia sola, & prodigis animis utendum erit. Quod enim ad tormenta attinet, vidimus satis tum in Sfetigrado, tum cæteris urbibus, quàm parum in hisce sit momenti, & hoc ipsum hyemis tempore minime futurum. Quare fugiendos ego maxime hos inanes conatus, & militum perniciem censeo, atque tempus fortibus etiam viris, sicut nautis expectandum iudico, non detrahet hac cessatio de animis nostris quippiam, non hosti addet. De Persico bello (si efferre liceat quod sentio) parum omnino ipse spei in ea re hodie pono, aut fama tantum vana eius belli erit, aut in aptius anni tempus eos apparatus reijcient Persæ. Sed non ideo, si magis è dignitate, & utilitate omnium ea sententia videtur tibi, cõsilia tua impedimus. Sequemur cupidissime quocunq; nos duces, aptabimus sermones, dexteras, tempora ipsa ad tuam voluntatem. Mites tecũ niues, mollis bruma, & lenissima omnia sunt futura, neque labores, incommoda, aut periculi genus ullum sub tuis nos grauabit auspicijs. Facile Castriotus voluntate suorum animaduersa, ut popularis erat, præsertim quod & vera multa dicebantur, in eam sententiam se trahi passus est. Relicto itaque concilio, & dimisso milite, omnes domum redire permisit, ipse cum Amesa & paucis equitibus Petralbam perrexit. Ibi nanque principio æstatis uxorem reliquerat, id quod & omni deinceps imperij tempore fecit, ut per æstatem autumnumq;, illic solatij causa, reliquo tempore Croiæ maneret, præterquam in aduentu Mahumetis,

Vranacontes respondet Scanderbego.

Tempus fortibus viris sicut nautis expectandum.

Colchinium maritima Venetorũ vrbs.

vel immodici cuiuspiam exercitus, quum de summa rerum, & imperij sollicitus, Colchinium maritimam Venetorum vrbem, vel in alia longinquiora oppida cum omni familia & preciosiore suppellectili commigrabat. Planicies erat sub castello ipso præcipuæ pulchritudinis, tum ob amœnitatem naturæ, lociq́ miram, tum exactissima hominum cultura, & accolarum diligentia, non arboris, non vitis, non frugis, non rei vllius egens, quæ tellurem vel beant, vel ornant, Ibi cum familia, & longis de more puellarum ordinibus, ac regijs seruitijs domina eam anni partem agebat. Circum planiciem ipsam saltus vndique inaccessi, & angustiæ mõtium erant, per quas Scanderbegus crebra armatorum agmina ad custodiam eius assidue tenebat. Et oppidum ipsum viris, armis, commeatu ad omnes casus fortunæ egregio instructum. Paucos ibi moratus dies Croiam illam reduxit, neque Croiæ postea quietis aliquid permissum; nanque haud falsus vates Vranacontes fuit. Aduolarunt mox alij atque alij nuncij, resedisse Persicum bellum, motus omnes compositos, & extinctos, & exolutum penitus ea cura Tyrannum, arma conuertere in Epirum dicentes. Turbauit ea res audita Scanderbegum, sed armis opus esse, atque consilio, non indignatione inquiens, licet haud satis venturum tam alienissimo tempore hostem crederet: tamen Croia discedens cum quinquaginta non amplius viris ad Mosem & præsidium ire contendit, certius ibi ad agenda omnia consilium probaturus, vera vt relata fuêre singula inuenta. Quare impigre lato decreto, & scriptis quinque amplius hominum millibus, in Dibram superiorem, vbi castra & statiua tenere consueuerat, se recepit, admonito Mose cæterisq́, ne aliquid mouerent, priusquam se cum copijs vidissent. Vix inter hæc apparanda, & hostis aduentum decem abiêre dies, memor mandatorum Castrioti noui castelli præsidium, tormentorum crepitu venientium insidias detexit. Salutare id signum primo ab agrestibus acceptum, tum à Scanderbego satis tempestiue, qui sublatis per noctem signis, copias hostem versus quo cautius poterat, mouit. Mosis nulla tum opera fuit. Nam quum ab alia parte multis millibus passuum procul ab eo venissent hostes, ipse assignati sibi loci custodiam cum præsidio relinquere noluit, ne si vel victus, vel victor fuisset hostis, vacuam eam partem defensore inueniret. Eam ipsam noctem & Barbarus ad iter suum celeritatem adhibuit, 12. hostium millia erant, nam plurium opera per id temporis vti Mahumeti non est visum. Et hi ipsi equites omnes, & ad inferendas & propulsandas iniurias aptissimi electi. Nostri dimidiati ferè pedites, & equites fuerunt. Extrema quasi deficientis iam noctis restabat pars, quum Scanderbegus obseruato per exploratores Amesæ aduentu (id nomen præfecto erat) silenti admodum agmine Modrissi partem occupat. Turcæ ignari, Mocreo monte superato, vallem interiacentem ingressi, Modrissum

Noui ex Adrianopoli motus & fama belli Mahumetis in Scanderbegum.

Incursio hostis per Epirum: Concursus Scanderbegi in eum.

conscendere

conſcendere parant, vt inde ad interiora prouinciæ prætervecti, cõmodius captarent Scanderbegum, & res prouincialium vaſtarent. Pars iam conſcenderat locum, & implicitι inter ardua montis, anhelantibus equis euadere in iugum conabantur. Sequebantur alij, multi adhuc vallem non exierant, quum ædito ſigno, & clamore ſimul ingenti ſublato, Epirenſis ſuperne veluti ruina quadam fermè feſſos, equosq; virosq; inuadit, obruit, proſternit. Peditatum penè omnem in principio obiecit, ne in eo aggreſſu & habitu loci, equites ſuo ipſi impetu in præceps ruentes periclitarentur. Prima igitur laus, & maxima pars victoriæ peditum fuit. Turcæ qui montem conſcenderant, abiectis illico haſtis, gladijs ſe defendebant, ſed vix ſubſiſtentibus equis incerti hominum ictus, inualidæ manus erant. Noſtri ſcutis tecti, equos primo, tum viros non difficulter ſternebant. Multi in eo genere periculi iumentis relictis, aut pedites pugnabant, aut in ſubiectam vallem ad ſocios fugiebant. Ameſa noſter cum equitum robore à patruo ab alia Duo Ameſæ, alter præfectus Turcarum, alter Epirenſis.

parte montis, qua deſcenſu facilior erat, miſſus, iam aliud in anguſtijs vallis ordiebatur prælium. Lux interim paulatim exorta, cæteros quoq; equites qui cum Scanderbego erant, deiectis prius hoſtibus, in planum reduxit. Pedites alij ſequuti ſunt equos, alij radices montis non reliquère, ſed inde depromptis ſagittis diſsipatos inceſſebant. Caſtriotus ab vna parte, qua liberior exitus erat hoſti, fugientum terga acerrime cædebat. Ameſa à parte altera ab Ameſa obſeſſus noſtro, vbi iam neque victoriæ, neq; effugij viam vllam vidit, monenti id ſedulo Epirenſi, mæſtior abiectis armis fidem eius ſequutus, manus multo pudore vinciendas obtulit. Plures quoq; alij eo pa- Ameſa Turca capitur.

cto cedentes fortunæ, finem vulneribus & certamini fecêre. Expedita victoria, milites ad spolia colligenda, & diripienda impedimenta versi, signa militaria omnia capta, hominũ 7. millia cæsa inuenta, equi ex maiori parte confoßi, & deformati. Nostris paruo admodum ea victoria stetit, nanque 30. ferè, aut paulo minus desiderati. Amesa dux, Amesæ nostro à patruo belli iure concessus, qui vinctus cum cæteris, & parte prædæ signis præsertim captiuis, Croiam ducendus ei traditus est, reliqua militibus concessa. Castriotus aliquot ibi moratus dies, dum fines hostium de more percurrit, dum militem dimittit, soluitq́; dum singula videt, ordinat, procurat, nundinis ipsis natalicijs in vrbem venit. Venientem turba senioribus magno numero & nobilibus immixtis obuiam extra portas progressa, multis gaudijs, plausibusq́; excepit, publice priuatimq́; ingens vltra consuetudinem lætitia exorta. Quod iam fœlicia auspicia bene gerendi de Mahumete quoq; sumpta dicebãt, eandem profecto, eandem eius quæ patris fuisset fortunam aduersus Epirotas Scanderbego duce futuram affirmantes. Cognitũ nunc, cognitum satis ferox Mahumetis ingenium, & animum illum extra mortalium aleam positum, præsertim tributi mentionem nuper ab eo factam commemorantes. Ita ex summa aliqua delibatione rerum, secunda, media, & vltima quæque interpretantur imperitiora iudicia vulgi, præsertim si eodem & desiderium ipsorum, & fortunæ sponsiones tendant. Castriotus in ea temporis & rerum festiuitate, neque hosti ipsi iniquus, solui captiuis vincula, & duci ad se Amesam iußit, habuitq́; domi in conuiuijs secum, & humaniter, & honorifice inuitatus, vt ipse quoque quam præbuisset, victoria frueretur. Sed rogatus primum omnium à Barbaro est, vt aliquem ex captiuis concederet sibi Adrianopolim mittendum, ad monendos suos de eius captiuitate, & precium pro redemptione afferendum, quum diceret illos, qui ex ea clade superfuerunt, ignaros fortaße eius seruitutis, credere illum cum cæteris cæsum, nihil Barbaro negatum. De pecuniæ summa pro liberatione omnium in 13. aureorum millia conuentum. Dimißi itaque duo, qui captiuorum causam agerent, cum vno ex nostris, donec in tutum à prouincialium iniurijs educerentur. Allatus interea ad Tyrannum de ea strage nuncius, & visæ suorum reliquiæ sine duce, sine signis, & sine armis, multum priuati & publici doloris eo spectaculo incußerunt. Mahumetes per cunctatus singula, regia vanitate, ex vi indignationis in solita conuiuia prorumpens, multum & laudi nostrorum detrahere, & excusare fortunam suorum est conatus. Mouitq́; longe acrius illiberalem principem noua legatio ab Amesa missa, quã audita, visaq́; nuper suorum calamitas mouerat. Quamobrem nunc eam cladem illi imputando, quod stolide exercitum per noctem, & eas locorum angustias tractum amisisset, nunc tacite perfidiam, & ignaua consilia accusando, facile prohibuisset

Castriotus humaniter tractat captiuũ Amesam.

Pecuniæ pro redemptione captiuorum.

Turca cladẽ imputat Amesæ.

quicquam

quicquam pro ea redemptione decerni, tantum ingeniosa est ad opes tuendas auaritia. Sed circumfusi purpurati, & consanguinei captiuorum, non iniquis rationibus precibusq; appositis, Tyranni animum illis conciliauêre. Contendentes non posse ex aliqua parte anteactæ vitæ id obijci Amesæ, eamq; inuri suspicionem. Præterea non solum in ea fortuna esse, sed alios plerosque fortißimos viros, neq; spernendam tam miserabilem causam sociorum. Quippe quum cæterorum animi eo pacto offendantur, deterreanturq; posthac à rebus agendis tam duro illius imperio, neminem in posterum in expeditiones iturum, si ita insidiarum, si quid durius acciderit, vel ignauiæ insimulent. Excusatam semper eam belli fortunam esse debere. Inuen- Auaritia ingeniosa ad opes tuendas.

ta proinde ocius pecunia, & data legatis. Adhæc & alia multa dona ab eis priuatim parata, & allata ad Scanderbegum sunt. Pecuniæ maiorem partem Castriotus nepoti numerari iußit, reliqua militibus qui aderant erogata, & Mosi diuidenda in præsidium missa, sed non illiberalior patruo nepos, vix sibi quicquam ex concessa pecunia retinuit. Identidem ipse cum amicis omnibus tum periculi socijs omnia in medium contulit. Hostibus exoluto precio, libera abeundi potestas facta, & ad eorum arbitrium discessus relatus. Mœstior quasi Amesa discedere visus est, & priusquam abisset multa cum Scanderbego de ingenio Mahumetis, & ratione gerendi belli tacitè colloquutum dicunt. Discedentibus, pleraque dona cum multorum dierum cibarijs data, & custodes plures ad educendos eos vsque ad imperij limites attributi. Priusquam Amesa Adrianopolim venisset instaurari iam eius copiæ, & suppleri numerus amissorũ cœptus fuerat Humaniter dimissus Amesa.

Debreas iussu Tyráni instaurati Amesæ copijs, & suppleto militũ numero, in Scanderbegũ signa mouet.

à Debrea quodam audaciæ maximæ viro, neque ignaro militiæ, qui nimis solicite id negocium tum sibi demandari contenderat à Mahumete, multis inanibus promißis regis animum augere conatus, & ad victoriæ spem traducere, omnia ad ingenium suum, omnia ad consilium, & nihil quicquam fermè ad fortunam referendo. Illud tamen, non depugnaturum se totis viribus cum Scanderbego, sed auspicia saltem non ingrata victoriæ sumpturum promittens, neque de maioribus copijs vlla eum cura incessit; nisi quot Amesa habuisset, velut æmulatione quadam viri, vt pari, & eodem fermè milite fortunam restituisse diceretur. Sed neque solus id Debreas postulauerat à Tyranno, verum à pluribus alijs difficilis id laudis genus petitum. Nam quo maius apud Barbaros Scanderbegi nomen erat, & inuictæ cuiusdam fortunæ fama, ita & fortißimi quique, vel nominatißimi erant, velut candidati aliqui ad præcipuos quosdam fasces honorum, & gloriæ promerendos confluebant, augente maxime ea studia hominum principis diuulgata liberalitate, qui honorifica iampridẽ præmia statuerat victori. Amesa visus, auditusq́, multum de eis consilijs immutauit, nam ita commendatione aßidua, neque vana res nostrorum, & ducis virtutem extulit, vt & Debreem penè pœniteret expostulati officij, & rex propior iam ad reuocandum decretum videretur, magis tamen è dignitate imperij visum Ottomano augere copias, quàm vel operam Debreæ arguere, priusquam experta foret, vel multam pati Amesæ captiuitatem, & recentes iniurias suorum. Addita proinde ad illud supplementum alia tria equitum millia. Ita Amesa dum officiosus laudator, & gratus amico, alioqui & hospiti virtutes Scanderbegi edocet, iniquus penè illi fuit, vel autor potius maioris laudis, & cumulatioris victoriæ. Paratis omnibus ad proficiscendum, & commotis fermè copijs, pluuiæ crebræ, & ingentes per aliquot integros dies delapsæ, tardàrunt aliquantisper desideria militum. Cessantibus imbribus, & mitescente quoque ipso anni tempore, veris aduentu, iter impigre arreptum. Eadem ipsa temporis ratio Scanderbegum etiam è Croia in castra euocauerat, ad consultandum cum suis & decernendum de his, quæ omissa propter hyemis incommoda in mitiorem partem anni reiecta fuerant. Quare fama omnis de eo apparatu, & aduentu hostis eum in Dibris cum Mose inuenit. Quamobrem maxima celeritate (vt par erat) adhibita septem amplius hominum millia illico confecit. Neque hic mirari quempiam oportet de tam subitario apparatu nostrorum, & incredibili propè velocitate in conficiendo exercitu. Nam Scanderbegus magnam partem vectigalium suorum, villarum præsertim, vel vltro nullo prouocatus beneficio, vel in præmium virtutis proceribus suis quibusdam concesserat, ea lege, vt ingruente belli neceßitate, varia pro qualitate cuiusque, militum præsidia impendere sedulo deberent, & ipsi quoque corporibus suis omnibus

Velocitas in cóficiendo exercitu vnde fuerit Scanderbego.

omnibus agendis pro eius arbitrio interessent. Hi itaq; semper ita instructi stabant, vt nihil penè præter ducis nutũ expectarent. Præterea cæterorum prouincialium, agrestium præsertim, magnus numerus, velut certa consuetudine regionis, sequi eum sine commodo aliquo stipendiorum tenebatur. Prædæ demum cupiditas eam semper vim militum excitabat, vt nullum melius edictum, nullum aptius classicum, vel stipendia accommodatiora viderentur ad multitudinem conducendam. Quare ex hoc satis & illud cuiuis intelligere licet, quod sæpe nimis multos querentes audiui, quomodo Castriotus ad tot quotidie reparanda bella suffecerit, quum non ea fuerit vis vectigalium, ac tributorum, vt alere tamdiu militem posset. Verum enimuero, & si non ille prouinciæ mos, non ea cupiditas, & ratio prædæ, communis tamen periculi respectus, tum & ipsa dexteritas ingenij, ac fortuna ducis, omnibus facile in manus arma dedisset. De stipendiarijs auxilijs, & mercenario milite, multum momenti in Romanis Pontificibus, Regibus Apuliæ, & alijs Christianis principibus erat, à quibus quotidie bellorum (vt aiunt) nerui non deerãt. Debreas superata iam maxima parte tractus Tribalorum (Bulgariam vulgo appellant) Pologum attigerat, locus est ita vocatus ab incolis, vel regio potius eiusdem Bulgariæ Barbaris parens, non multum distans à finibus Epirotici imperij. Id vbi nouit Castriotus, sternere ocius equos, & infrenare iubet, tum equitum sex millia seligit secum ducenda (nam in ea rei celeritate peditum non satis commoda, & inutilis opera visa) reliquos cum veteri præsidio Mosis ordinatis, quæ in rem videbantur, dimisit. Dibrensem priusquam ipse mouisset cum decem equitibus ad obseruandum aduentum. & exploranda consilia hostium impigre præmisit. Reliquæ copiæ pone cum eo sequutæ. Consederat Barbarus in campestri loco quodam ipsius Pologi lucem expectaturus. Mocreus ab vna parte mons noster, ab altera oppidum Turcarum, Scopiam dicunt, terminabant planiciem. Erant & duo alij montes cingentes planum, insignis altitudinis, quos nunc peculiariori vocabulo, montes Pologi audio appellari. Moses singula commodissime contemplatus (luna enim pernox erat) facile Castriotum de omnibus exactissime admonuit, qui noctis maximo beneficio vsus, ingenti festinatione procedere militem iubet. Nondum Mocreo relicto planiciem intrauerant, quod mutatum repente cœlum est, tenuisq; primo cecidit pluuia, & irrigari leniter cœpta agmina, tum paulatim accrescentibus imbribus, tonitrua, & corruscationes sequutæ, cum magna vi ventorum. Steterat iam signifer, & exorto horrore quodam inter homines, alius alium respicientes veluti sinistrum omen dolebant, quum Epirensis irridens ignauiam, & inanem suorum trepidationem, progressus ad primos manu sua signiferos impingit, iniquos interpretes sibi ipsis appellans, ac eo maxime

Bellorum nerui Scanderbegoà Christianis Princip.

Debreas venit in Epirum.

Epirenſis ſermo ad milites

xime tempore vtendum inquiens, & properandum in hoſtem, quum non ſatis ille crederet venturos. Præterea inſtabilitatem eam veris eſſe, Martij præcipue menſis, priuſquam adſit congrediendi tempus, limpidiſſima omnia (vt pauloante fuerãt) & quietiſſima habituros, ſic exhilaratus miles, ac omine pro ſe accepto inuicem ſe adhortantes animum quoque duci auxêre. Iam & propinquitas ipſa, & expurgatum (vt Scanderbegus prædixerat) nubibus cœlum, ac lucidioribus radijs progrediens luna venientes detegebat. Quum trepidus primo hoſtis paratis tam ad pugnam, quàm ad fugam omnibus, dubius aliquantiſper fuit, an expectaret. Ad timorem multum nox faciebat, & fiducia ipſa noſtrorum, quod tanto animo progreſſos aduerſus ſe extra proprios fines videbant. Ad audaciã autem econtra id exhortari videbatur, quod non in hoſtili ſolo ſe noſcerent pugnaturos, vbi vel inſidiæ, vel fraus aliqua à tergo timeri poſſet, ſed illud præcipue, quod multitudine ſuorum, & eo militum robore fidebat, & quod turpis admodum fuga tot millibus hominum conglobatis, vel cuiuis ignauo videri par erat. Dato igitur ſigno Debreas memor promiſſorum ſuorum, & conſiliorum Tyranni, ad animandos acrius viros, nunc ad hos, nunc ad illos procurſans, clamabat:

Adhortatio Debreæ ad ſuos ad fortiter pro victoria pugnandum.

Adeſte, adeſte vos veteres milites. En egregiæ vltionis, & vindicandi amiſſi decoris tempus, vlciſci vincula, & cladem ſociorum, vlciſci ſanguinem ipſi veſtrum poteſtis. Properant nocturni bellatores, afferunt iam cathenas (vt videre videor mihi) ad manus veſtras vinciendas. Ameſam hic credunt inuenire vrbanum hoſpitem ſuum, credunt Mocreas hic valles, & inuios Modriſſi ſaltus, ac aſſuetas prædonibus latebras ſecum futuras.

turas. Domi fermè (vt videtis) in rerum omnium securitate affertur pugna, numero longe superiores sumus, virtute etiam, si vos velitis, locus ad equestre certamen non aptior vllus. Quod ad me attinet, aut vnà expirabo vobiscum, & inter chara sociorum cadauera liber saltem, licet infœlix conquiescam, aut ea vobis adiutoribus efficiam, quæ seuera Mahumetis iudicia non arguant. Non Croienses pueri irridebunt vincula, non studiosi clementia hostis appositis epulis, & esculentorum suauitate seruitutis turpidinem leniet. Quare agite, quisque priuatum & publicum induat animum, vosq́ cæteri, quos ipse mihi optaui, & manu fermè mea elegi vltores, restitutores fortunæ sociorum, memineritis quæ ipsi promissa mihi, quæ propter vos ipse dederim Ottomano. Nemo enixius hoc muneris petijt quàm nos, nemo cupidius accepit, nemo vel laudem & præmia ampliora (si vincimus) vel superbiores vultus, & molestiora ludibria (si vincimur) expectare debet.

Simul hæc dicens, immisso in venientes antesignanorum agmine, vt impetum eorum aliquantisper tardaret, dum stabilius consilium ipse iactandæ totius aleæ sumeret, init paulatim pugnam.

Scanderbegus contra: Proh pudor milites, inquit, sumpsere iterũ in vos arma, sumpsere animos captiui vestri, adsunt turpes reliquiæ illæ Amesani exercitus, dolẽt, conqueruntur vos malos conuiuas fuisse, nam optimi conuiuæ erat ita agere, vt nihil esset reliquiarum. Adest & nouus miles cum nouo (vt video) duce: quid aliud, quàm nouum gloriæ genus? Vincite (vt consueuistis) non dicám pugnate Epirenses, ne si per socordiam vel ignauiam nostram hodie ex tam diutina, ac recenti admodum possessione illa fortunæ deijciamur, Modrissum, & Mocreas valles, non vos se vicisse dicánt hostes. Aperto campo, aperta appareat virtus, non peditum vos cura tardat, non impedit. Expeditissimi omnes sumus, nihil præter ferrum & hostes, numero fortasse ampliores. Sed iacentes (nisi me spes fallit) eos melius curiosi virtutis vestræ exactores numerabitis. Adhortatio Castrioti ad milites, vt fortiter, pro victoria decertent.

Inter ea dicenda maxime procurabat, vt conglobatus simul staret miles, ne ordines confunderentur, ac discrimen hostium periret, præsertim quod dissipati pauciores à pluribus facilius circumuenirentur. Tamen progrediens in se hostile agmen, haud satis fretus antesignanorũ suorum robore, Mose, & Amesa cum egregia virorum manu ad primos immisso excepit: veritus ne si labassent ibi prima auspicia pugnæ, timor aliquis inter suos suboriretur, & audàcia, animiq́ crescerent hosti, reliquas turmas connexas multo silentio, & ordine tenuit. Barbarus identidem, vel noctem timens, vel ad nostrorum tenorem consilia sua accommodans, nihil quicquam mouit, Sed iunctissimis & ipse ordinibus velut spectator stabat. Ita singularis quoddam certaminis genus, congressus ille antesignanorum vi-

debatur. Et soliciti utrinque exercitus, subeundæ pignora fortunæ pendentibus animis expectabant. Sed non longum id spectaculum fecit Dibrensis, qui velut procella irruens in medium illorum, occisis fortissimis quibusq;, facile cæteros impulit in fugam, ac omnium immemor præ animi ardore iam fugientes in mediam hostium aciem insecutus fuisset, ni Amesa reuocato milite, dictis simul factisq; furorem eius inhibuisset, ac retraxisset ad signa. Erat Moses vel militaribus, vel imperatorijs virtutibus maxime mirabilis, sed cruentato semel ore, ac erectis (vt aiunt) cristis, impatiens animi, ac modicum sibi imperans. Quare reprehensum nunc à Scanderbego ferunt, & admonitum, modestius audacia sua, consultius victoria uteretur. Excusabile id in turmali quopiã, & priuato milite, in duce vt perniciosum, ita maxime reprehensibile, & pessimi exempli fore. Cæterũ huius me viri dignitas admonet, vt pauca de eius origine in præsentia breuiter delibem, quæ huiusmodi ferè sunt:

Modestius audacia, consultius victoria vti.

Moses, qui à Dibris dictus est (eò quia Dibras incolebat, vbi Scanderbegus multa ei prædia, magnamq; agri partem donauerat) & etiam aliàs Moses Golemus Arrianithis cognomento appellatus, natione Epiroticus Valmorum ciuitate Epiri oriundus, patre Musachio, matre Voisláua. Cui Musachio duo fuere fratres, Arrianithes scilicet Golemus, siue Comminatus, Scanderbegi socer, de quo superius satis diximus, & Vladenius Golemus Arrianithus, qui Musachium Angelinæ filium à nomine matris, aliàs Golemi Arrianithis cognomento nuncupatus, ex Angelina Scanderbegi sororis susceperat. Hæc obiter de Mose sint dicta, quare vnde egressi sumus, redeamus.

Cæteræ copiæ ea viri audacia defixæ paululum, & immotæ stetêre, hostes immodice ea re deterritos, tum demum frequentius, certiusq; de fuga consilium incessit. Tamen nihil aliud per eas tenebras moturos nostros credentes, & reliqui fortunam certaminis in lucem dilaturos, mansere, præsertim, quod præter ignominiam periculosam fugam sibi per eam incertitudinem noctis videbant. Scanderbegus quoque maxime fluctuatus animo est, an diem expectaret, vel eam victoriam sequeretur. Nam fefellit eum spes primo, quod improuisos hostes, & inordinatos (vt Amesam prius inuenerat) adoriri putauit, & postea propter eam fortunam antesignanorum cessuros facile credidit, & terga daturos, seq; fugientes insequendo, incruenta suorum victoria vsurum. Sed vbi egregie stantes, ac velut consultantes aduertit illos, rupta omni mora, & adito vndique signo in eos fertur: dum recens est hominum timor, dum recens cruor, vtendum fortuna, inquiens, ac interrumpenda fugæ consilia hosti, quippe qui nihil aliud mente agitet, & obseruet, præterquam quomodo tutus, liberq; ex oculis euanescat. Segnius occurrentes suos De-

os Debreas ad primos prouolans tum verbis, tum audaciæ, ac propriæ virtutis exemplo multum animauit, repressusq́ pertinaciter est impetus no- Debreas animat suos.

strorum. Sed quum permisceri acies vererentur, haud satis cruentum aliquantisper certamen fuit, donec vnus ex Musachijs cum parte equitum à sinistro cornu missus, ad lacessendos inde hostes, turbandis eorum ordinibus initium dedit. Scanderbegus vrgens assidue eos, qui in fronte aderant, præfectum maximo studio aucupabatur, & iusserat quosdam ex suis, multis allectos promissis, vt hominem obseruarent. Hoc peculiare illi in omnibus prælijs aiunt fuisse, vt à ducibus captandis, & tollendis, prima ac potissima consilia victoriæ sumeret, diceretq́ solitus erat, caput semper primum incidendum, cæterum corpus per se ruere, perireq́: neque nosse se genus vllum animantis in vniuersa natura, quod capite sublato superuiuat. Peculiare Scanderbego in prælijs à ducibus captandis & tollendis.

Sed turbauit parumper ea consilia Castrioti motus ille à Musachio excitatus, nam relicta fronte in qua stabat Debreas, mox ad illam partem conualuit, vt expulso hoste, restitueret ordines viris, doceretq́ per ludificationem vsque in lucem valentiorem impressionem, vltionemq́ protrahendam. Sensit statim hinc miles abesse ducem, nam laxius pugnare iam, segnius resistere nostris, & pelli intra signa facile patiebatur. Moses stupentibus singulis, præterlatus inter densissimos illorum, auulsum signum è Barbari manu ad socios proiecit, ita ingentiores irarum, ac veluti æmulationis cuiusdam stimuli hominibus iniecti. Procursum vndique maximo ardore in apertum periculi discrimen. Multi iam Moses passim, multa sine signis Turcarum agmina, ac vix vsquam bellantium vultus, sed terga

 tantum

tantum fugientium apparebant. Oblitus disciplinæ, & ordinum seruandorum, oblitus compositæ ludificationis, Debreas citato illuc equo plenus indignationis simul & timoris aduenit. Reuocantem socios, ac instaurantem enixe prælium intentus iampridem Epirensis, summa pectoris lancea rimatus transfixit, labente subter mentum ipso ferro, quod dum reflexu capitis Barbarus vitare cupit, totum accepit, finis idem viri, & certaminis illius fuit. Prolapsum ex equo sui tantum tutati, dum viuum putant, & resilire in equum expectant. Sed vbi immotum cadauer conspectum est, neque qui fugam multitudinis increparet, mansit, versis (vt aiunt) proris, signa pariter omnia, castra, impedimenta, socij, hostes eodem tenore relicti. Amesanus non immemor Modrissi, & recentis documenti nostrorum, sicut in hoc prælio maxime cautus, & studiosius salutis, ita primus in fuga fuit. Exorta lux, licet certiorem eam fugam viris, cruentiorem tamen fecit. Nam Musachius ab vna parte, Moses ab altera effusissimis habenis in eos proruentes, plures fermè inter fugiendum absumpsere, quàm inter pugnandum ceciderant. Nonnulli eo pacto & viui in potestatem venêre. Quum afflantem penè humeros hostem claudere diutius nequirent, neque ad resistendum, vel gloriose cadendum, virium, aut animi quippiam esset. Amplior adhuc multum ea victoria fuisset saltem propter numerum vulneratorum, si aliquod sagittariorum agmen habuissent nostri, sed præter scutum, hastam, gladiumq́, aliud non aderat viris. Demum vbi intrantibus intima regionis Barbaris, periculosior fermè sequentibus, quàm fugientibus ea persequutio est visa, firmato gradu Scanderbegus, & collectis socijs, captiuisq́, ad suos multa lætitia, nullo amisso, neque violato se recepit. Cæsa eo prælio hostium 4. millia, 120. Nostris (vt consueuerat) donata, non empta victoria. Præda iussu Castrioti in medium congesta, & diuisa eo decernente inter milites est, ne deterior illorum causa esset, qui neglecta direptione castrorum, spolijsq́ de occisorum corporibus prætermissis, & neglectis in fugientes continuauerunt eum furorem belli, & laudem victoriæ. Equum Debreæ cum vniuersis armis manu fermè sua ipse multo decore verborum tradidit Mosi. Alijs alia, & nonnullis captiui concessi. Musachio adolescens quidam Barbarus egregiam quandam indolem & generis & animi præ se ferens. Sed non illepida contentio mox inter dominum & captiuum magna audientium voluptate orta est. Nam quum pro redemptione sua verba mouisset iuuenis, & de quantitate pecuniæ Musachij voluntatem sciscitaretur, conuentum tandem est in ducentos aureos, quos statim Barbarus deprompto sacculo numerauit, petentem posthac libertatem Albanus irrisit: Aliunde parandum precium inquiens, iniquum fore, vt propriam ipse rem pro ea redemptione cogatur accipere, & pecuniam, & quicquid cum eo captum esset, sibi nuncupari,

Debreas trãsfigitur à Scanderbego.

Versis proris, prouerb.

Barbari in fugà necantur.

pari, & in eandem cum corpore rationem venire. Neque seruum belli iure seruare aliquid sibi liberum potuisse. Instare ille nunc ratione, nunc precibus, vt se mitteret. Postremo res ad Scanderbegum deducta est. Qui de industria vtroque dicere iusso conuersus ad milites: Bellum, inquit, profecto controuersiæ genus istuc est. De re mea vterque istorum litigat, neque pecuniam quam ignorabamus, donauimus. Albane, neque abuti tu per hanc fraudem beneficio nostro debuisti adolescens, vtpote, qui planè scires vel spiritum istum ipsum ad arbitrium alienum precarium ducendum tibi, nedum in alijs viris quippiam relictum. Cæterum neque ego etiam ipse arbiter in causa propria iure esse possum. Sed quis non aptissime iudicet in negocio libertatis? Et iura omnia belli, omnes militiæ sanctiones censeat eius fauore seponendas? Damus cuncta nos tibi, scientes volentesq́ue Musachi. Tu libertati hominem vel naturæ potius restitue, si tamen aliâs vnquam in hanc rationem apud te venerit, ex omni arbitrio tuo, & animi sententia in eum libere acturus. Sic lætus iuuenis accepta libertate, equo etiam, armisq́ue sibi à Scanderbego redditis, exclamans assidue eam libertatē, & Dijs omnibus, ducem, ac Epiroticum nomen cōmendans, dimissus abscessit. Nostri collectis impedimentis, deficiente iam die, in Dibram concessere, ibi deducta aliquantulum in medium illa consultatio de oppugnatione vrbium, sed facile decretū, vt expectaretur quid acturus esset Tyrannus post eam cladem suorum, ne vel inania statim, vel periculosa ea consilia experirentur. Statuti igitur duo sunt menses ad eam rem indagandam, & spectatores vndique maximo studio emissi, licet vix vllo tempore transfugæ ex Adrianopoli & alijs locis deessent. His sic peractis, ac exercitu soluto, Moses ad præsidium, Scanderbegus Croiam cum Amesa & reliquis purpuratis ire perrexit. Redierat interea ad Mahumetem exercitus, licet miserabili facie rerum omnium, nihil tamen vsquam misericordiæ inuenturus. Turbauit nanq́ue primo regem, tum & cæterorum animos tot hominū fuga, quos satis deperditam quanq́ue belli fortunam restituere potuisse dicebat. Deinde vbi de singulis interrogauit, & quibus locis, & quibus cum hostium copijs pugnatum esset, vehementiùs exarsit, ac abire illico ex oculis increpans assidue, ac eam detestans ignauiam, iussit. Debreæ quoq́ue casus plus fermè lætitiæ, quam doloris sui generis hominibus attulit, qui vel virtuti inuidebant, vel oderant audaciam, & magnitudinem animi. Amesa adeo verum se vatem fuisse dolens: Recte inquit, fecit successor noster, qui promissorum suorum exactores noluit expectare, habeat tamen ipse sibi eam laudem, & gloriosæ pompa mortis fœlix gaudeat animus. Ego nihil inuideo, tum etiam & excusare fortunam suam, ac suorum fugam cupiditate abolendæ ignominiæ audacius occepit. Minoribus se multo copijs, insidijs quoque inter inaccessos montium anfractus, & angustias locorum, à pedite, rigen-

Perturbatio Tyrāni ex aduentu reliquiarum Debreæ.

tibus præterea glacie ac niue omnibus circumuentum, Debream paria omnia cum hoste, copias autem dimidio maiores habuisse. Sic tacite, ac veluti necessario eò decurrebatur, vt vel ita volentibus Dijs, vel militum & ducis virtute, inuictam rem nostram dicerent. Mahumetem eo rerum miraculo perculsum, stupor quidam nō sine incessione timoris inuaserat, vix fieri posse dicebat, vt ea hominum paucitate, fines suos, & Pologi campestria aduersus Debream ingressum Scanderbegum crederet: tamen quum & omnium idem testimonium, & proëmia falsi nulla videret, non audebat spernere hominum fidem. Quod ad rem attinebat, & rationem vlciscendi, non deerant vndique appositissima ad regum vanitatem, morbosq́ inuitamenta vana adulatorum genera. Qui solicita interpretatione laudem omnem nostris auferentes, capita ipsi sua, corporaq́ pro ea re deuouerent. Artificem tantopere insidijs intentum semel præcipitaturū affirmantes, vt infinita eius generis exempla erant. Non Modrissos vbique, non noctem semper, non Amesas omnes, & Debreas futuros, cum difficili præterea hydra implicitum Scanderbegum, tot quotidie renasci capita ad eum absorbendum, quot præciderentur. Quod si in sinu Iouis esset, minime tamen tutum fore. Mahumetes audire libenter ea studia hominum, neque aperte reclamare offerentibus se vltro ad pericula multis. Nihilominus aliud coquebat callidus veterator, aliud incruentius vltionis genus versabat animo, quomodo domestico aliquo bello opprimeret Castriotum, & intestina arma, insidiasq́ in eum excitaret, vt in alios sæpe fœliciter experta illi fuerat fraus, quod in Græcorum præsertim imperio extorquendo fecerat Amurathes, facile fretus (quæ humanæ cupiditatis incitamentum fuit, maxime vbi imperij causa agitur) inuenturum se ex magis intimis, & charioribus viris adiutores, & auctores consilij sui. Plerique ea tempestate erant, quorum magna autoritas gratiaq́ apud Scanderbegum tam domi, quàm militiæ vigebat. Sed Moses sicut præcipua in bello virtute, ita splendore quodam egregio nominis primas partes inter eos sibi vendicabat. Tentare igitur tacite virum, & magnitudine promissorum ad perfidiam pellicere in animo sedit. Accedebat & illud ad commoditatem rei, quod maxime vicinum imperium eius, finibus suis ac Sfetigrado præcipue audiebat. Sic cōmodius inuitari ad colloquia hominem posse, & agi singula secretius & expeditius ratus est. Itaque quantum ad bellum & inanes suorum iactationes, simulans se non iniqua ratione nunc differre Epiroticam vltionem velle, adhibitis paucissimis admodum ex purpuratis suis socijs eius consilij, literas de hoc ad Sfetigradi magistratus multo ingenio, studioq́ confectas dedit. Alias quoque eiusdem sententiæ Alchriam ad præfectum vrbis missas dicunt, sed non multum refert, an has scriptas epistolas, an secus quispiam credat. Melius tamen (vt arbitror) est putare vix vnis tantum literis eam

Adulatores appositissimi ad regum vanitatem.

Mahumetes vult Mosen à Scanderbego abalienare.

ris eam rem agitatam. Ad quod existimandum, & negocij huiusmodi ratio inuitat, & illud fortasse, quod Alchrienses nullus vnquam effectus est sequutus. Illas ad se delatas & resolutas Sfetigradensis quo cautius poterat, habuit, & mandata Tyranni cupidissime ad animum transmittit: nam si rem ex voluntate regia peregisset, multa quoque honorifice promittebantur sibi. Formula vero literarum, quantum ad Mosen attineret, ea erat, vt nomine Mahumetis cum eo ageretur, dareturq; illi optio vel pecuniæ, & dignitatis, si mallet apud Turcas, vel Epirotici imperij ex omni arbitrio eius, si Scanderbegum tollere posset de medio, vel id agere, vt eius ministerio tolleretur, aut saltem illo relicto ipse Turcarum arma sequeretur. Tum & alia verba multum idonea ad persuadendum apposita, neque de Mose comprehensum literis, sed & de reliquis, licet non ita nominatim facta mentio, ac data præfecto potestas agendi, prout tempus locusq; posceret, ac censeret ipse magis è dignitate, commodoq; regis futurum. Nihil omisit ex his Barbarus, summa ratione, consilioq;, in inuitando primum ad colloquium Mose vsus. Nam communicato eo consilio cum vno ex suis, & Christiano, & Epirotici generis, illum ad hominem accersendum misit, multis oneratum promissis, si id persuasisset Dibrensi. Nox ad ea agenda (vt par erat) adhibita, & Epirota locorum peritus nihil aberrauit. Inuentus est cum præsidio Moses ad imperij claustra, summotoq; teste, hostili nuncio copiam sui commodissime fecit. Ille priusquam aliquid de cæteris mandatis attigisset, vt Sfetigradum accedere vellet, eum inuitauit. Negantem acriter, ac velut irridentem impudentiam hostium, tum demum ad seria veniens, & totus in blandimenta versus, sibi hominem attentum fecit, & animum Tyranni ex parte illi aperuit. Audiuit non inuitus ea Moses, hausitq; cupidissime (quæ præcipue militaris vanitas est) apposita illa condimenta laudum suarum, præsertim quod regem Turcarum tam honorifice de se sentire audiebat, & vnum ex totius Epiri flore vltro ad se & voce, & literis inuitare, ni erubescendum potius fuerit glorioso militi, quod vnus ex alijs multis veluti perditus homo ad tam insignem perfidiam, & detestandum facinus potissimum eligeretur. Verum obliuisci omnium præ gloriæ & imperij cupiditate consueuimus. Talem tamen se nunc nuncio illi vultus, sermonisq; habitu præbuit, vt neque approbare quæ dicebantur, neque repudiare videretur. Sfetigradensis coniectata satis hominis voluntate, nihil diutius loquutus, pollicitusq; se propediem rediturum, eo concedente ad præfectum reuersus est. Interrogatum de eius colloquijs Mosem à militibus respondisse dicunt. Exploratorem ex agro Sfetigradensi occultissime venisse ad aperienda quædam consilia hostium, sperareq; se eius ministerio maxime cogitatus Scanderbegi adiuturum. Credita facile omnia ab ignaris, præser-

Forma literarum de tollendo Scanderbego.

Cupiditas imperij & gloriæ facit omniũ obliuisci.

tim quod & habitus & sermo ipse Christiani hominis idipsum suadebat. Quid praeterea Mosi non crederent? cuius fide neque antiquior vlla apud ducem, neque notior, neque gratior esset, qui toties, praesertim Daynensis belli temporibus, totius imperij summam illi credidisset, dum hinc Mustaphas, hinc Veneti rapere Epirum conarentur. Cogitabundus tamen secum Dibrensis tantae rei conscientia, & moestior aliquantulum visus, impellebat animum huc, illuc nunc Scanderbegus nihil tale veritus, & fortunae suae gradus, cuius nullum sane poenitere potuisset. Nunc maiora omnia à Mahumete proposita, praesertim promissum illud diadema tantum miseris expertum mortalibus, ita dulce primo stare loco. Expectabat tamen intentus assidue exploratorem suum (quod satis efficax erat corrupti animi signum) O faciles aures, immo vero impias, quae audire ea diutius potuere, & hominem longe ingratissimum, qui pacisci tam facile patriam, principem, socios, Deos ipsos, dignitatem ociumq; suum pro inani quadam spe, & re maxime incerta voluerit. Reuertitur interea scelerata legatio non verbis solum aptioribus armata, sed muneribus etiam, auroq; onusta. Imbibisse perfidiam tantum Mosem, aliud nihil accepisse inuenio. Nuncio tamen ita responsum, ne se amplius adiret, accipere regis voluntatē, & quicquid sit de alijs, enixe curaturum, ne se hostem vlla ex parte post hac ille sentiat. Ita dum Scanderbegus ignarus hincinde exploratores mittit, Mahumetis consilia rimatus, hij multo funestiora alia in caput eius cudebant. Iam tempus praefixum ad dilatum prius bellum, & oppugnationem vrbium aderat, & quieta simul omnia ab Adrianopoli nunciabantur, quum Castriotus reputans iampridem quam rem animo concepisset, & quae necessaria essent ad omnia recte agenda, statuit omnino Italica auxilia (si posset) ad eam rem sibi adiungere, quando sicut ad campestria certamina, & equos vtrinque concursus, copias se habere optimas existimaret, ita non satis idoneum militem Epiroticum ad oppidorum expugnationes, & id belli genus planè crederet. Erat Apuliae rex Alphonsus in ipso propè conspectu, quo vt saepius dictum est, non ille solum, sed totus ferè Christianus orbis familiarissime vtebatur, de nullo alio tunc Epirensem cura incessit, quippe qui neminem vel cupidius, vel celerius id oneris sciret subiturum. Quare priusquam aliquid de delectu habendo mouisset in prouincia, duobus nauigijs egregie apparatis, multisq; lautissimis muneribus impositis, duos ex purpuratis suis cum literis ad regem, multa fiducia (vt consueuerat) ac ioco quodam contextis in hanc ipsam sententiam misit:

Moses cogitabundus.

Legatio Turcae ad Mosen, non verbis armata sed muneribus & auro.

Legatio Scanderbegi ad Alphōsum apuliae regem.

Nostri milites cum viris tantum pugnare & depugnare nouerunt, cū muris nesciunt. Vos Itali (vt audio) id belli genus & calletis, & amatis summopere. Itaque opus est in praesentia mihi auxilio & industria vestra. Sunt oppida quaedam hostium in Epiro, vel in ipsis propè visceribus imperij

perij nostri, vetus est desiderium meum tollere eam ignominiam ex oculis si velint Dij, sed assiduis bellorum incommodis detentus, non potui quippiam ad hunc vsque diem fœliciter attentare. Tempus istud & propter anni accommodatum tempus & ocium Mahumetis, cuius bis tam furorem repressimus, aptissimum ad eam cupiditatem exoluendam elegi. Paucis tenere potes quid facto sit opus. Cætera omnia fermè in procinctu sunt, vos tantummodo expectamus, dabis milites (nihil enim recuso) qui eminus pugnare didicerunt, scorpionatos scilicet istos, & scloptgeros, nam cæterorum nobis ad sacietatem abundat copia. Sed ò fœlicem te rege Apuliam mi Alphonse, ex qua ita liceat omne virtutis specimen, tanquam ex thesauro aliquo affatim depromere. Si pace, si bello vtiles viros optauimus, tu forum, tu militiam ornasti, tu legibus, tu armis Epiroticum fulsisti imperium. Te domi, te militiæ omnis sexus, omnis ætas, omnis Epiri angulus celebrat. Ego verò ita beneuolentiam tuam amplector, & foueo memoriam tuorum erga me officiorum, vt interdum vel eam fortunam exoptem tibi (& si non satis æquè agere videor) quæ amicos (vt aiunt) probat, nō parat, quo voluntatem in te meam certiore aliquo experimento cognoscere valeas.

Datis ad Regem literis, ipse cum Amesa nepote, Musachio Topia sororio, & alijs purpuratis Dibram ad præsidium concessit, consultaturus ibi de singulis, & delectum insuper habiturus. Quò cum peruenisset, & interrogaret Mosen, an aliquid haberet ipse noui propter vicinitatem hostium, quod sua interesset, nihil inquit, præterquam, quod cum homine Sfetigradensi collocutus sit, an aliqua esset ratio, aut modus vrbis habendæ, & illum maxima asseueratione idipsum negasse, ita viris, armis, commeatu, & custodijs diurnis, nocturnisq́ exactissime oppidum munitum obseruari. Veritus est Dibrensis, ne Scanderbegus ad Sfetigradi oppugnationem animum intenderet, & necesse sibi foret Mahumethi quoq́ promissa non seruare. Quare ad idipsum maxime intentus, Scanderbegi curam facile Belgradum transtulit. Verumenimuero Tyrannus auditis his, quæ transacta fuerant cum Mose, non multum quieuit animo, cum nullum videret promissæ fidei pignus datum sibi. Tamen vrgentibus alijs curis ex Græcia, & poscentibus arma, deposuit aliquantulum Epiroticam expeditionem, quando vel ipse tunc ire, vel magnis copijs rem agere commode non posset. Leuibus verò agminibus (vt fecerat) lacessere vlterius hostem, vel alere potius, neque è dignitate, neq́ ex vtilitate sua videbatur fore. Itaque tantum renouatis literis, & datis ad præfectum Sfetigradi, quibus laudabat, & acuebat magis diligentiam hominis, aliud nihil de ijs, quæ ad Epiroticum bellum pertinerent curauit. Alphonsus interea legatione literisq́ Scanderbegi honorificè acceptis, summa festinatione conquiri

Scanderbeg Mosen conuenit.

l militem

militem iussit. Delecti illico sunt, ita exigentibus legatis mille pedites, quingenti sclopiferi, reliqui scorpionarij. Adijcere numerum maiorem volentem regem prohibuerunt, negantes maioribus copijs opus Scanderbego fore propter breuem oppidorum hostilium ambitum, quæ oppugnatum essent ituri, & multitudinem sagittariorum, quam haberent in prouincia. Petiêre tamen ad ea armatorum auxilia instrumenta quædam bellica, & vectes ferreos ad subruendos eruendosq; muros. Data omnia, & tormenta pleraq; varij generis, artificesq;, qui ijs vterentur. Neque contentus his rex, pecuniam etiam amplissimis addidit ad adiumentum eius belli, ac totidem alijs nauigijs magnifice instructis. Ventis, Dijsq; homines

commendans, à se dimisit, sed non sine literis & ipse, quibus ingentes primum gratias agebat, ob sibi data munera, tum laudabat fiduciam Castrioti de rebus suis, quibus vti vt proprijs hortabatur, & augebat officiosissimis verbis illam, ac mira liberalitate sermonis pollicebatur omnia. De milite verò id facetissime responsum, Italos non cum viris tantum & muris, sed cum fœminis melius pugnare nosse. Cauerent itaq; Epirotæ, ne quos ad gerenda eminus bella inuitarent, cominus domesticos sibi bellatores sentirent. Cætera quæ laudauerat in rege, omnia (vt solet) ad magnitudinem amoris relata. Et contra virtus, fortunaq; nostri ducis, incredibili decore verborũ extra omnem propè gloriæ humanæ aleam posita. Austro spirante mox placido prospera nauigatione sunt vsi, pauloq; post patriumq; littus à nauticis salutatum (traiectus enim breuissimus est, vix 60. millium passuum) & miles in terrã cum sarcinulis & armamentis expositus, ac

In Italos facete dictum & salse.

prope-

properatum illico Croiam. Castriotus adhuc in Dibra morabatur, propter cœptam delectus curam, qui propè perfectus erat, & obseruabat, an motum aliquem ab Adrianopoli sentiret. Peractis, & comparatis egregie singulis, cum uniuerso exercitu Croiam pergit ire. Ibi & regia auxilia sibi adiuncturus, quæ certissima spe expectabat, & accepturus quædam, quæ ad eam oppugnationem sibi opus erant. Moses in Dibra cum vetere præsidio mille equitum, totidem peditum relictus. Non omisit interea Scanderbegus inuitare hominem ad Belgradense negocium, satis cupiens tantum virum eo bello adesse sibi, & mallens alij eam curam finium tutandorum demandare. Hortati sunt & alij ad id ipsum Dibrensem, sed ille tergiuersando, & causando multa, pertinax hostibus fidei datæ seruator non inani ratione se subtraxit, quum diceret non relinquendam ita opportunam iniuriæ, eam partem prouinciæ esse (nam Belgradum in diuersa regionis parte erat, procul à Dibra centum fermè 40. millibus passuum) neminem cautius, vigilantiusq́; res suas, quam seipsum tutaturum. Non fuisse recusaturum, si Sfetigradum iretur vicinum oppidum, & nulli molestius fore, quam sibi, ab eo apparatu abesse, vbi & gloriæ multum, & vtilitatis plurimum sperare posset. Sed neq; se (vt credebat) sine bello futurum: non enim quieturum Mahumetem, vbi obsessam vrbem audiat, irrupturum fortasse ab ea parte in prouinciam, vt nouo inde excitato belli incendio, Epiroticum exercitum à Belgradensi cura auocaret. Accepta omnia vt dicebantur, & laudatum perfidum consilium ab ignaris, dataq́; potestas præsidij augendi, si tempus resq́; posceret. Castrioto venienti Croiam, regia agmina obuiam processere, & multo gaudio, clamoreq́; exceptum duxere in vrbem. Reliquus exercitus fixis tentorijs non procul à portis consedit. Exposita sunt omnia à legatis, quæ acta cum rege fuerant, & pecunia numerata, ac traditæ literæ, quæ multum risus mouère Scanderbego. Idemq́; cæteris, nam eas magna suorum frequentia legi voluit Epirensis. Laudauère omnes summopere tantam comitatem, ac populare ingenium regis. Castriotus magnificentiam eius, & amorem in Epiroticum nomen longa concione testatus est. Copias ab eo missas, prout gradus cuiusq; ac ordo poscebat, laute haberi publicis cōuiuijs iussit. Reliqui purpurati interim machinas & tormenta apparare, expedireq́; alias necessitates, exercitus, ac omnia imperata enixe facere. Perfectis singulis Epirensis, sequente (vt fit) omnis generis multitudine, vsque ad castra ipsa vrbem reliquit, ibi primum percensito exercitu, supplicationes votaq́; pro reditu, & victoria facta. Persolutis his, & expectante iam milite signum ad proficiscendum, Scanderbegum ita exorsum ferunt:

Reditus Castrioti ad vrbē Croiæ, Dibris cum nouo delectu, relicto ibidem Mose cum vetere præsidio.

Laudatur perfidum consilium Mosis.

Vndecimus iam hic annus est milites, ex quo (vt videtis) nihil aliud agimus, præterquam vt in Epiro maneamus, vt auorum sedes, vt patriæ

Oratio Castrioti ad duces & milites in profectione sua ad vrbē Belgradi oppugnandam.

possessionem fato magis quodam, quàm vlla ignauia nostra amissam recuperemus, recuperatamq́ retineamus. Nunc enitendum est tandem vobis, agendū ita, ne hostes hic maneant, & frena iugumq́, quæ benignitate Deûm tot vndecunq bellorum periculis, & laboribus exantlatis tam gloriose deposuistis, alijs gloriosius imponatis. Quod si illis, qui imposuere vobis prohibet fortuna nostra, at saltem testandum præclaro aliquo documento

vires defuisse vobis, animos, & pertinaces spiritus non defuisse. Ni satis fortasse testatum est idipsum vniuerso terrarum orbi, quum oblatas olim vero ab Amurathe (cuius memoriam temporis libenter repeto) pacis non inhonestæ conditiones, immemores patriæ, immemores parentum, vxorum, filiorum, quietis, ocij, & omnium rerum, præterquam præcipui cuiusdam decoris, & incorruptæ libertatis obliti velut sordidissimas respuistis. Non subiectas oculis cruentissimus Tyrannus, non infixa ossibus vestris tam horribilis exercitus memoria, mouere feroces animos potuit, & destinata semel pectora libertati, donec vel ipsi egregie cum ea caderetis, vel memorabilis cuiusdam victoriæ confessionem tanto hosti vel inuito exprimeretis. Adiuuit cogitatus vestros, Deus optimus maximus, vidistis, perspeximus omnes eodem fermè temporis momento & tributa poscentem Amurathem, & efflantem nobis ingentem scilicet spiritum, & tot mortalium votis petitum. Tunc relicta Epirus, & data est nobis. Tunc vera libertatis omen acceptum, ac sequēdum cupidissime fuit, & per recentis illius sanguinis vestigia hic, quem nunc paramus, ducendus erat triumphus, ac amplianda gloria vestra. Sed quid frustra præterita quærimur? præsertim quæ &

non

non iniqua ratione possint excusari. Amplior fortasse hodie laus, & cumulatiora omnia seruata vobis. Non ex patre solum fortuna vestra, sed ex filio quoq; sat egregia auspicia sumpta. Dedit experimentum nouus rex & animi, & fortunæ suæ, quale vos ipsi, si fors daretur, eratis petituri. Tributum poposcit primo egregius dux, sat iam armis vestris domestico exemplo planè edoctus, & altera fermè manu paternum funus ducebat, altera pacem quærebat à vobis, licet honesto quodam prætextu tributi, talem tamen laturus, qualem eratis concessuri. Sed consilium illud Tyranni propter Persicos tumultus, non timorem quis dixerit? Quid dicam? Vos eodem vultu, pertinacia eadem, qualiscunq; ratio causam ei vel timori, vel consilio dedisset, expostulatum negaturi fuistis. Et ita alacriter negata omnia, neque negasse quempiam pœnitet. Armatus postea id ipsum exigere voluit Mahumetes, dati exactores ad vos, persoluistis egregie omnia. Numerastis in Mocrea valle publice, priuatimq; petitum tam cupide tributum istud, numerastis nuper in Pologensi agro. Vbi vbi est, oro, recens adhuc, & cruentum Debreæ caput illud? Hoc signum sequendum erat vobis, hoc ad Belgradenses portas figendum. Prodesse hæc multum & possunt & debent ad vos animandos, cæteraq; euentum ipsum belli respiciunt, tempus, locusq; optime suggeret. Proinde nemo obijciat hodie mihi vel maiores hostium apparatus, vel formidandos aduentus Ottomani. Vbi armis oportebit, obnixo vultu, & intrepidis animis resistemus armati. Vbi consilio, prudentiaq; opus fuerit, temerario laudis appetitu funestam gloriam non petemus. Nemo vel pugnam, vel fugam nostram rite initam poterit arguere, vt & in Sfetigradensi oppugnatione factum à nobis meminisse potestis. Obsedimus vrbem, vexauimus quoad commode licuit inclusos. Quum de aduentu Amurathis fama percrebuisset, noluimus expectare vt ipsi obsideremur. Qua tempestate nedum hostem immodicum, sed ne id tempus quidem expectaui, quod iniquiorem vobis proculdubio, quàm obsessis obsidionem illam faceret. Domum in hyberna vos reduxi, omissa totius vltionis, omissa vrbis recuperandæ, & honoris propè mei cura præ quiete commodoq; vestro. Belgradensis oppugnatio eadem ipsa ratione agenda est nobis, & agetur quantum consilio humano effici poterit. Considerabimus cautè sub muris, aduentum hostium cautissimè obseruabimus, vt tuti interim a tergo, & sine respectu aliquo pugnetis. Venientibus vel cedemus, vel resistemus, prout res tempusq; feret, prout ipsi statuetis. Et accommodabimus rationem omnem eius obsidionis ad vestram omnium voluntatem. Si aliqua (vt fit) vel belli fortuna, vel pertinacia hostium desiderium nostrum protrahet, aut eludet forsan, non ideo stolida obstinatione consenescemus sub muris. Idem & autumni erit, & oppugnationis nostræ finis, ni magna aliqua ratio continu-

andi eius belli nos impellet, aut alicunde illiceat. Sed neque autumnū virtus vestra expectabit, neque ingloriosos vos ego, & vacuis (si viri eritis) manibus domos reducam. Nam per Deum immortalem quid agent tot dexteræ? tot opposita artificia, & bellici apparatus? Quid regius flos iste militiæ ex omni propè Apulia electus, & datus vobis, vel relegatus potius ad hanc causam in Epirum? Examinanda hæc omnia vobis summo consilio sunt milites. Horum ratio exactissime singulis animaduertenda, & pensanda saltem hoc pacto Sfetigradensis iactura Epirenses. Nihil alienum appetimus, non noua gloria vlla quæritur nobis, si vincimus, sed vetus restituitur nobis patrimonium, & recens ignominia aboletur. Nec nostra solum, sed totius penè Epirotici generis, nonne & Christianorum id oppidum, & consanguineorum vestrorum? Omnes ferè meministis, quod post Theodori Coronæ, reguli eius loci mortem, intentus iampridem Amurathes nepharia id sibi arte sicut cætera vendicauit. Plena adhuc est vrbs (vt audio) veteri habitatore. Adiuuabunt hæc multum (ni fallor) conatus nostros, intus extraq́; oppugnabitur hostis, & incruenta fortasse vos victoria manet. Expectant assertorem aliquem, ac auctorem consilij sui. Mox velut longis pressi tenebris, ab oblatam à vobis lucem, & auditum nomen libertatis ardentissime conuolabunt. Quare agitedum, vel adeste expectantibus virtutem vestram, vel cogite hos quoque vnà cum cæteris, si obstinatos inueneritis. Gloriatur maxime Hungaria Belgrado suo Danubij ripam apposito, & inter maxima virtutis suæ exempla id oppidum refert, ad arguendam hostium ignauiam. Patimur itáne (si dijs placet) & ipsi insigni totius Epirotici nominis ignominia, Belgradum nostrū diutius in oculis, & visceribus nostris ab infestissimis hostibus possideri?

Theodorus Coronæ regulus.

Ab hac voce, velut signo dato, vndique sublato alacri clamore, procedere iam agmina cœpere. Sed Scanderbegus nihil adhuc ipse mouens sistere signiferos, & redire ad sua quenque loca iussit. Nondum enim de more præmissi fuerant præcursores ad perlustranda rite singula, & occupandum castris locum. Electa ad hoc tria expeditorum equitum millia, & Tanusio assignata. Qui mox abscissa omni mora discessit, & veluti ex oculis hominum euolauit, cupiens si posset, celeritate præuenire hostem, & in re improuisa egregium aliquid nauare, ante reliqui aduentum exercitus. Castriotus post hæc præcedentibus impedimentis cum cæteris copijs sequutus est. Præuenerat iam fama prior, & instruxerat hostes de singulis. Quare nihil penitus vel ad insidias, vel ad aperto Marte sæuiendum materiæ inuenêre nostri. Nam agrestes, & quæ meliora in campis fuêre, omnia iampridem in vrbem recepta. Et frumentum omne (in medio enim æstatis erat) demessum, ac contractum intra mœnia ab oppidanis fuerat. Miles impatiens ocij, vbi neque ad laudem, neq; ad prædam relictum sibi quippiam vidit, ad

Tanusius cū tribus millibus equitum præit iustum exercitum.

dit, ad inijciendum tectis ignem, per agros, & reliquis satis, ac arboribus nocendum discurrisset. Sed prohibuit Tanusius se nihil tale à Scanderbego accepisse inquiens. Dispositis itaque hincinde custodijs, nullo neque verbo, neque facto lacessens inclusos, quietißime consedit sub muris. Neque ab oppido motus aliquis fuit in subiectos. Intus tamen procurata studiosißime omnia, ac stationes (vt operæprecium erat) diuisæ, & ministeria sua singulis aßignata. Præsidium Tyranni satis validum erat, mille amplius militum numerus, Christianorum tertia parte maior multitudo vilium ad arma, nam infirmæ ætatis sexusq; capita non curata. Variatum multum sententijs est inter regios, an id præsidium Christianum eijceretur ex vrbe, an retineretur. Suspecta fides hominum erat, nam & ritus, ac ingenia diuersa, & alij quoque Dij, omnia suspecta magis iure faciebant. Minuebat tamen eam suspicionem, quod relicti tam diu ab Ottomanis præsidio vrbis, & habiti honorifice essent. Neq; vllo satis tempore aliquod perfidiæ indicium in illis fuisset deprehensum. Videbant præterea vxores, liberos, parentes ipsorum, & fortunas omnes velut quadã pignora in manu sua esse. Igitur multa in diuersum dubias mentes trahebant. Præfectus cupiens & retinere illos in vrbe, & efficacius aliquod fidei alienæ pignus habere, ac tuto (vt aiunt) tergo, & sine respectu domesticæ rebellionis pugnare: conuocatis senioribus quibusdam Christianorum priuatim multa cum eis tacita insinuatione suspicionis egit, & militum suorum consilia illis aperuit, inquiens, non sine seditione rem transituram, ni aliqua securitate, & vinculo fidei illorum animi sedarentur. Se de officijs & fide ipsorum nunquam dubitasse, neq; in præsentia quicquã dubitare, & non minus spei in eorũ armis, quam in seipso, & regio præsidio ponere. Sed habendam rationem aliorum, neq; spernenda postulata illorum, quorũ res agebatur, & præcipuè intererat vnicũ tantũ existimare se habere hostem. Conqueri Belgradenses nihil se tale vllo satis tempore cõmisisse, vt pœnitere Turcas fidei suæ posset, vel suspectu apud quempiã animorum suorum sententia esset. Nullam subesse rationẽ, vnde tantus timor perfidiæ suæ oriretur, nisi ex eo, quod Christiani, & Epirotici generis essent, sed iniuria profecto id obijci sibi, an scilicet meliores se Christianos sub alijs futuros sperarent. Quum neq; liberalius, neq; indulgentius ritus, legesq; suas seruare sibi à quopiam permitti, concediue poßit, quam eousque à Mahumethe sit permissum. Reliquas causas inanes proculdubio omnes esse, quæ Scanderbegum illi conciliare proponerentur. Nunquam subiectum id oppidum Castrioto fuisse. Dedignari id iugum Belgradenses, & prius extrema omnia, quam eam ignominiam perpessuros. Timeri id posse si aliqua Theodori soboles extaret, & cupidæ veteris fortunæ multitudini offerreretur. Extinctã cum eo esse omnem Belgradensium societatem, & consanguinitatem cum Epirotarũ gentem, ac

Præsidiũ Tyranni in Belgrado.

Colloquium Præfecti cum senioribus Christianorum,

tem, ac Ottomanum abinde imperium tam patientißimis, quàm cupidißimis animis acceptum, libertatem se illi, patriam, vxores, liberos, parentes, corpora denique, ac sanguinem suum dicasse, deuouisseq́. Neque habere nunc aliud certius pignus, vinculumúe, quo fidem suam regio obstringant præsidio, præterquam id ipsum quod dedissent Amurathi. Omnia in manu eorum esse, filios, vxores, fortunas, & quicquid charum, iucundumq́ in vniuersa vita poßiderent. Barbarus non tam quæ dicebantur, quam animos, vultusq́ dicentiū contemplatus, accepit alacriter orationem, studiaq́ illorum, tamen maximo ingenio pluribus adhuc actis, transactisq́, nō prius eos dimisit, quàm satis magnum numerum ex suis velut obsides promisissent. Sic promißi pariter & dati sunt, ac ducti in arcem custodiendi, vbi Turcarum tantummodo præsidium morabatur. Misisset profecto libenter eos ad aliquod oppidū vicinum, vel Adrianopolim ad alligandam melius hominum fidem, sed obsidione impediente non potuit. Pacatis eo modo, ac firmatis omnium animis præfectus, quum stationes singulas obiisset & perlustrasset portas, ac loca quæq́ vrbis, & in foro iuxta morem ad varias rerum neceßitates dispofuisset agmina armatorum, excitare deinde suorum animos, & iniicere suos quibusq́ stimulos fidei virtutisq́ his verbis cœpit.

Obsides dati ex Christianis.

Adhortatio vrbis præfecti ad Belgradenses, vt vrbem munirent, fidē seruarent.

Si quid dicendum a Duce militibus in præsenti hac causa erat Belgradenses, & si quid animorum vobis ex me sumendum fuerat, præuertit certe id ipsum, præoccupauitq́ orationem meam omnem oculis subiectus hostis. Nulla efficacior adhortatio, nullus acrior stimulus vel fortibus, vel ignauis illo esse potest. Non hortatur vos ille, non inuitat, vt facio ipse, sed vrget, cogit ad arma. Strinxit ferrum in iugulum vestrum, attulit vincula iam iam impositurus, si iacentes inuenerit. Affert ampliora alia omnibus publice, priuatimq́ Scanderbegus. Videor iam videre mihi insolentißimum hominis aspectum, & cruentum os illud vocantis vos ad seruitutem. Obturate, occludite aures, rogo per Deos immortales. Ad sordidam vobis, turpemq́ vocem, non ore, non labris, sed gladio, sed dextera respondendum est fortibus viris. Appositis fortasse verbis, & honesto aliquo prætextu societatis pellicere ad se animos vestros conabitur, & velut vana & leuia muliercularum ingenia in singulas partes versare tentabit. Eodem ad omnia vultu, eadem pertinacia vtendum est vobis. Luctuosum profecto est quouis modo, turpißimum autem ita libertatem pacisci. Et priusquam sanguinis aliquid forti viro sit profusum, eam exprimi turpis ignauiæ confeßionem. Non ideo ferrum, armaq́ sumpsimus, vt verbis expugnaremur. Non portas eo animo clausimus, & valide fiximus, vt ipsi aperiremus. Aperiat tandem iter sibi hostis, si fortuna ferat, sed timendum hoc minus, quam nunc cœlum ruiturum. Quod si vel vrbis munimenta, vel abundantes omnis generis commeatus, vel habitum ipsum loci, vel numerum

merum

merum vestrum, vel virtutem specto, toties expectatum mihi huius belli euentum, & cupitam victoriæ palmam certißimo mihi animo spondeo. Potuit Sfetigradum in medio quasi hostium solo, & præsidio adhuc minore omnem Epiroticum furorem tamdiu contemnere, & Ottomanum nomen seruare in Epiro? Potuit Croia (liceat ex hoste quoque exempla virtutis petere) vniuersum fermè Europæ atq; Asiæ robur tam cupide & audacter expectare, ac prostratis vndiq; mœnibus, omni nudata præsidio, pertinacia sola, tam insignem gloriæ titulum in omnia secula promereri? Nos in rerum omnium copia, ac fermè abusu, in proxima etiam spe auxilij ab Adrianopoli, infame huiuscemodi prædonum agmen, non solutis vndique animis bona cum spe aspiciemus.

Exempla virtutis ab hoste petere.

Inflammauit adeò ea oratio militum ingenia, vt præter multas (vt fit) iactationes, sponsionesq; fidei, nonnulli circa præfectum circumfusi, summa contentione poscerent copiam erumpendi, ac congrediendi cum hoste, sed nihil concessum, quum Scanderbegus in propinquo esse nunciaretur, neque multum spacij inter hæc, & aduentum eius intercessit. Quarta erat hora diei, quum exercitus noster omnis contractus est ad vrbem, &

Aduentus Scanderbegi cum reliquo exercitu & copijs suis ad vrbis obsidionem.

consedit sub muris in campestri loco. Pransum primo per quietem, & curata corpora, tum impigre partita copia, & sua quibusque loca aßignata Statuerat namque Castriotus eodem ipso die oppugnationis initium facere, ni pacatum aliquid allatum fuisset ex vrbe. Quindecim hominum millia erant, octo equitum, septem peditum, disposita circum & per planum, & per montem omnia, qui non multum arduus neq; erectus non pe-

m diti

diti solum, sed equiti quoq; satis commodam stationem præbebat: subducta eo ipso tormenta, & locata à peritis, ac opposita mœnibus diuersis locis. Ordinatis tamen omnibus, nocti concessum est, intus multum de recenti illa hominum audacia aspectus ipse nostrorum, & is præsertim apparatus machinarum detraxit. Adueniente die, vbi concuti muros erectis tormentis vidêre, & nudari quibusdam locis munimentis & propugnaculis vrbem, simul consultantes, simul reficientes mœnia, variauêre aliquantisper sententijs, an colloquerētur cum hoste, priusquam ad scalas, & militarem furorem res deueniret, verentes tueri non posse vrbem. Etsi in ipso ardore pugnæ id attentassent, hostem victoriæ spe inflatum non concessurum, tamen renitente præfecto, quum nondum talem vim periculi, & nunquam copiam eius turpitudinis defuturam diceret, supersessum. Idem & die sequenti factum, nam Scanderbegus nondum satis facta via militi, per fracturam murorum, cominus adhuc nihil moliebatur in oppidanos. Demum elapsis duobus alijs diebus, & vrbe iam ruinis deformata, qua parte magis obnoxia iniuriæ erat, sepositis tormentis, militum iam animis, operaq; agendum ratus, posteram diem veræ oppugnationi, atque virtuti præfixit, omnia apparari iubens, vt cum aurora ipsa succederetur muris, quod factum est. Cæterum inferentibus iam signa nostris, & clamore sublato procursantibus ad hostem, progreßi illico legati ex vrbe, & deducti ad Castriotum, inducias eius primo petiêre, quæ nullo negocio fuêre concessæ. Sciscitantibus deinde illis, quas dedentibus sese conditiones esset allaturus, responsum quæ dedentibus deberentur. Salua eorum corpora cum armis & sarcinulis esse velle, reliqua victoribus deberi. Reuersa legatio, & exposita omnia, ac audita maxima omnium molestia, quod tam grauia sibi re adhuc integra statuerentur, quæ salute penitus in armis desperata, & vrbe ferè amissa impetrare victi facile possent. Mœsta vbique agmina, ac incerta quid agerent, timore, indignationeq; in diuersum trahentibus. Christiani nihil mutire, nedum dicere auditi, licet prout conditiones à Scanderbego propositæ essent, priuari se patria & patrimonijs suis viderent, tamen si vrbs dederetur, sperabant facile sibi quæcunq; petissent, concessurum Epirensem. Itaq; neque pro conditionibus, neque contra eas intercessere, ne qua etiam in eos suspicio renouaretur. Rogati à præfecto quid de ea re sentirent, nihil respondère, iussumq; se, non rogationem expectare, quod ipse è dignitate ac vtilitate omnium censeret, se & armatos, & inermes approbaturos. Multum eius diei consultando transactum, decretum tandem, vt menstruæ induciæ peterentur. Quod si per id spacium auxilium non haberent à Tyranno, nihil essent recusaturi eorum, quæ imperarentur, sperantes Mahumetem celerrime aduenturum, neq; passurum eam ignominiam, quem ante ipsum Tanusij aduentum, de eo apparatu in se con-

Belgradenses petunt inducias à Scanderbego.

Christianorũ in Belgrado prudentia.

Menstruæ induciæ petitæ.

se contracto, præmonuerant. Et sic libertatem se, ac ciuitatem incruentos seruaturos. Quod si negasset id hostis, acuendum ferrum, animosq́, & pertinacia aduersus pertinaces vtendum. Remissa itaque ea legatione in castra, Scanderbegus deridens eiuscemodi postulata, sanius deliberare de omnibus, & apparari ad bellum iussit. Deinde vbi obstinatos, & vix quinq́ dies ei tempori detrahentes vidit, acrius exarsit. Sed nox interueniens diremit eas actiones. Purpurati quidam, & periti militiæ viri, non respuendas omnino eas inclusorum conditiones censebant. Videndum tamen an minui id tempus ab eis petitum posset, allegantes difficillimam oppugnationem loci, quum & mons in cacumine, quo vrbs amplectebatur, non satis tutum ascensum ex maiori parte præberet pugnaturis. Et lapides viui circum pluribus locis assurgentes, ac opere humano in munimenta deducti, contemnerent omnino, & veluti eluderent ictus machinarum. Ex eo euentum belli tardiorem aliquantisper, & rem longiusculam futuram, vel darentur induciæ oppidanis, vel non darentur, vtroq́ modo credere se auxilium Tyranni, eò loci accessurum. Magis tamen periculosum fore, si & occupati forsan, & fessi offendantur. Si verò vel non veniat, vel tardet id præsidium, incruentos se, & sine militum pernicie potituros vrbe. Si veniat, tempore vsuros, & occasione. Aptissima sibi omnia ad pugnam, ad victoriam, ad laudem esse. Nihilo maioribus se copijs memorabilem illam cladem Alybassæ inflixisse. Immemorem præterea tunc Epiri, ac oblitum ferè omnium Mahumethem præ Trabisondei imperij cupiditate. Non alia ratione putare se, obsessos id spacij ad tradendam vrbem petere, nisi vt Tyrannus tam subitam & ignominiosam eorum deditionem non possit arguere: & profugi olim, ac rebus omnibus exuti venia apud eum, & misericordia aliqua digni videantur. Subridens ad ea Castriotus: Saginatos tot victorijs Epirotas, delicatiores factos esse, inquit, superiore anno frigoribus, nunc caloribus nimijs impediri. Opus esse (quod Dij omen prohibeant) aliqua fortuna, quæ eam ignauiam, & torporem excutiat animorum. Credulos etiam plus nimio appellans eos, prioris temporis haud absimilem Sfetigradensium perfidiam fuisse inquiens. Quid facturos demum, si quum tempus præfixum negotio aderit, vel coctam tacite fraudem, vel mutatos hominum animos sentiant. Daturos pœnas eius crudelitatis, & amissi iacturam temporis nequicquam dolituros, ac pendendum tandem interim ex hostium voluntate, fideq́, quia tamen vera multa præsertim de difficultate oppugnationis, ac occupationibus Tyranni dicebantur, non ideo se quid opus facto esset differre debere, & si aliquis interim apparuisset motus ab Adrianopoli, sat egregias vires suas ad se defendendum, & ad omnem iniuriam excludendam esse. Dibras præterea Mosis præsidio tutissimas esse dicebat, passus est tamen & ipse trahi in eam sententiam.

Cōsiliū quorundam purpuratorū de inducijs.

Castriotus irridet cōsilium purpuratorū.

Induciæ sedecim dierum.

tentiam. De tempore multis vltro citroq; transactis, denique 16. dierum interuallum concessum. Sic re composita cum oppidanis, Castriotus primum omnium præter cæteras custodias à Tanusio prius dispositas, 25. milites super monte quodam non procul misit ad latiorem securitatem suorum, vt visum à longe hostem sublatis accensis fasciculis primo, deinde ipsi aduolantes proderent, quo spacij aliquid militi ad instruendam aciem & arma sumenda foret. Hoc pacto deinceps vt meliora exercitui statiua faceret, & separatis aliquantisper tentorijs, respirarent agmina ab ijs caloribus qui tunc vigebant, ipse cum Amesa, & nonnullis purpuratis, retentis tantummodo tribus equitum millibus, & mille peditibus, montem tenuit proximum oppido, singulis summa ratione dispositis, & tormentis quibusdam in procinctu habitis, ne impetus aliquis in se ab oppido fieri posset. Musachium & Tanusium cum reliquo exercitu in subiecta planicie maioris commoditatis causa castra transferre iussit, & quiescere ab armis, cæterisq; operibus militem, donec præfinitus oppidanis dies aduenisset.

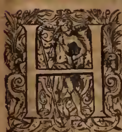
MARINI

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI EPIROTARVM PRINCIPIS,

Liber Octauus.

Ellesponti prope in littore ipso, & transfretantem iam in Asiam Ottomanum ad Trapezuntium imperium sibi vendicandum, multiplex, neq; mendax fama Belgradensis obsidionis inuenit conquerentem maxime & iniquo ferentem animo, quod tam ingentis parata facultas gloriæ sibi eo impedimento è manibus quasi eriperetur, quem etiam non sine stomacho dixisse ferunt:

Tyrannus audita Belgradi obsidione, omissa omni alia cura, totus in eam soluendam est conuersus.

Semper Epirus aliquid mœsti rebus nostris affert. Moxq; Asiaticis rebus tunc omissis, & in alia die prius dilatis, toto animo Belgradi curam suscepit. Non defuere quidam ex satrapis, qui minime interrumpenda ea consilia suaderent, neque tantam rem, ac tam insignem apparatum ob infamis vnius Epirotici oppiduli periculum prætermittendū. Mahumetes autem nō id exemplum se à maioribus suis accepisse inquit, vt dum plus nimia forsitan cupiditate appetit aliena, sua indefensa & iniuriæ exposita

 relin-

Sordida victoria, imperium hinc ampliare inde amittere. *relinquat. Sordidam victoriam omnem, & nullius se momenti quantamcunque gloriam putare, quæ minima alicunde ignominia deformetur, ampliandum ne hinc imperium expedire, amittendum inde? Quem vero suorum quieto animo pugnaturum in Asia, ubi insultantem Macedonia, & laceratem corpora suorum nepharium transfugam assidue credat? Multum laudis, plurimum prædæ fore apud Græcos, sed maiorem iacturam ex Belgradi amissione, quam commodum ex totius acquisitione Asiæ videri sibi, & eam famæ rationem præsentibus posterisq; hominibus ab imperatoribus velut ab optimis tutoribus exactius reddendam esse. Trapezuntium præterea non fugere, Belgradum si auferatur, recuperari difficile posse. Extinguendum prius eum ignem, ne contemptus vires sumat, & compescendum furorem insolentissimæ gentis. Croiam documento omnibus esse debere, quæ inultis adhuc cladibus, & malis suorum, maxima Ottomani nominis ignominia stet, & tantum eo titulo velut insignita inter cæteras Epiroticas urbes caput efferat. Instare tum illi, munitissimum rebus singulis id esse oppidum, procul abesse, ut ulla satis vi expugnari queat, vel decernendum id auxilij Belgrado, ut neque ipsum quicquam patiatur, neq; Asiaticum negocium interpelletur. Sed nulla ratione suadere quicquam potuerant, aut obstinatum eius auertere ab Epiro animum. Belgradensis obsidio, & ignominia sola totum hauserat hominis ingenium. Ita nullum*

Studium Turcarum in imperio custodiendo. *hominum genus diligens magis est, & anxium ad imperium custodiendum, quam Turcarum natio, & insignem in omnia secula iniuriam credunt, si vel lapidem unicum ex rebus suis sine ultione sustulerit hostis, vel aliquid innouauerit. Multa de his exempla licuit semper, & quotidie inspicere licet. Illud obiter non pigebit referre, de quo recens est hominum*

Pannones Hungari. *memoria. Quum Pannones, quos Hungaros nunc vocant, iuxta Danubij ripas turrim quandam ligneã, rem prorsus memoratu indignam, construxissent, ad varias necessitates, & priuatas magis quàm publicas commoditates, auditum id Paiazetes iste ita æquo animo ferre non potuit, ut exercitũ validissimum, & impensas maximas ad eam rem subuertendam facere sit aggressus. Neque eo contentus ipse impatiens ultionis, illuc maximis incommodis conuolauerit. Cessit pariter, & derisit hostis egregium eius rei spectaculum, neq; multum id damnum, aliasq; ob eam causam depopulationes sibi factas conquestus, multas illi tales victorias libenter imprecatus est. An laudanda sit diligentia, an vitio danda, euentus ipse rerum*

Crastinam aquàm apparare, & præsenti incẽdio conflagrari. *sanè docet. Nos timendum nihil credimus, donec ad cubiculum & puluinar ipsum irrepserit ignis. Quo fit, quod dum crastinam semper aquam*

Sebalias magnis copijs mittitur contra Scanderbegum. *apparamus, præsenti conflagremus incendio. Consilio igitur, quod maxime ad id rerum genus accommodari solet, usus, ex eis copijs 40. equitum millia Sebaliæ cautiori, quam audaciori duci decreuit, exercitum, & numero*

mero

mero & virtute hominum pulcherrimum, & firmißimum. Egit deinde cum illo Tyrannus non adhortationibus modo, sed precibus quoq;, & quàm efficacibus potuit verbis, vt quicquid animi, virtutis, industriæ, vigilantiæ in eo esset, tunc maxime ostenderet. In euentum belli prosperum, ac liberationem ipsam vrbis, dona ingentia, ac excelsi quique gradus dignitatum promißi, præsertim si Scanderbegum aut viuum, aut occisi saltem illius caput attulisset, & sic finem Epirotico bello imposuisset. Cæterum hanc rem aliter etiam transactam inuenio, duosq; ex eo exercitu longe fortißimos viros, Ahmath & Barach eorum nomina erant, acceßisse sponte ad regem, & in exitium Scanderbegi ingentem summam pecuniæ stipulatos, atque maiorem promissa præstantem animam, & preciosum planè corpus, quod tanti æstimet auarus. Sebalias re ipsa magis, quàm verbis consilium Tyranni amplexus, factoq; ad ea peragenda opus esse ratus, nihil fermè moratus, tollere præcipua celeritate signa (vt opus erat) iußit, & militi quærenti quo duceretur, Epirum ostendit. Nihilominus ipse de ea re, quam Mahumetes anxius, Belgradum illi vbiq; vigilanti, in somnis, noctes diesq; ante oculos erat. Quare veritus, ne inclusi rem sibi integram non seruarent, & cupiens dubios confirmare ac implere spe proximi auxilij, vix relicto rege, expedire celerrime nuncium ad obsessos cum literis statuit. Sed vix inuentus, qui id muneris acciperet, & tam apertum periculum subiret, licet ea promissa proposita forent, vt (quæ mortalium libido est) non allicere possent, sed cogere quemcunq; ad accipiendum. Nuncio equus (vt par erat) qui pernicior in omni exercitu eligi potuit, ad eam rem datus, qui diebus ac noctibus omni labore ac tempestate contempta, tribus paulo plus diebus ad oppidum quoddam Turcis parens, 125. millibus passuum procul à Belgrado, cui Girocastro nomen est, aduolauit. Nam de mutandis equis id statutum est à Tyranno pro istis nuncijs, quos appellant Vlach Turcæ, vt quicunque inter currendum offeratur, nullo personarum discrimine habito, ex equis statim desilientes poscentibus illos tradant, & sic frequenti mutatione, recentibus semper equis incredibili celeritate peragunt iter. Ibi re communicata cum magistratibus loci, consilio eorum vsque ad aduentum noctis mansit. Tunc demum equo relicto, mutatoq; habitu, pedibus profectus densißimis tenebris, non procul ab vrbe se collocauit fallendæ custodiæ, vbi Scanderbegi agmina erant. Nam reliquæ campestres copiæ, & Topiarum castra remotius stabant, quàm vt sentire possent. Facile tamen elusi omnes, quoniam declinata eius statione ab alia parte montis, vbi difficillimus aditus erat, maximo silentio prælatus, vix quoque sentientibus suis, muros subijt, sibilo dato, vocatis allocutisq; custodijs cognitus, & fune demissa, acceptus illico in vrbem est. Circundederat iam vndique multitudo euntem ad præfectum, & quid attulisset

Belgradũ mittitur nuncius à Sebalia, vt dubios cõfirmet.

Girocastrum oppidum vicinũ Belgrado.

tulisset præsidij, quid spei pendentibus animis expectabant, ac sedulo percontabantur. In propinquo enim erat finis induciarum, & tempus migrandi ex vrbe. Præfectus summota turba, & silentio omnibus indicto, paucis tantummodo eius consilij socijs assumptis, audiuit per ocium hominem, & lectis demum literis, fidem singulis, quæ dicebantur, lætissimus adhibuit. Decretum insuper inter Principes præsidij fuit de defendenda, si opus esset, ferocissime vrbe, donec Sebalias aduenisset. Die orto impertiendam publice eam lætitiam censuêre. Communicata itaq; est inter omnes nõ per clamores, & voces præconum, sed per præfectum primo in foro, dehinc alijs per alios, & tegi res cautissime iussa, ne quicquam persentiret hostis, quem tum ludificare de termino dato proposuerant, tum incautum opprimi cupiebant. Tamen dum silentio fallere nostros conantur, alio clamore, indicio, seipsos prodidère. Nam verentes Sebaliam ad diem sibi dictum nõ affuturum, & aut deditione, aut defensione opus fore, fracta quibusdam locis mœnia, & munimenta tormentis disiecta, soliciti reficere, atq; instaurare incipiunt. Sensit Castriotus, & coniectatus fraudem, valde indignatus, iam propior ad oppugnandum fuit. Sed quia vix triduum deerat ad euentum conditionis, sedato aliquantisper animo, nuncium ad obsessos mittit, acriter obiurgando, quod stante fœdere inter se icto aliquid innouarent, & id apertum signum latentis alicuius perfidiæ esse, aut mox cessarent ab opere, aut hostilia omnia si paterentur, non fidei suæ, sed sibi ipsum imputarent. Paruit oppidanus, & abstinuit prorsus ab ijs, quæ videre hostis, aut sentire posset. Cætera neq; interdiu, neque per noctem omisit, in conuehenda intus terra, & firmandis aggeribus fundamentis murorum, ac præparandis lapidibus, & alio missilium genere ponè munimenta. Quantum spes potest in variandis mortalium animis? Modo visus solum hostis tantum ignauiæ integris iniecerat. Nunc quassatis vndique muris, & nudati eousque præsidijs munimentorum parantur in hostem, & eo maioribus irarum stimulis exarsurum, quod fractam sibi fidem vltore gladio iure queat exposcere. Procursant tamen seduli per muros, per priuatas ædes, ac publicas, & loca quæque eminentiora vrbis, sicubi tam expeditum, & promissum sibi præsidium conspiciant, si puluerem, si strepitum aliquem venientium notent. Omnis sexus, omnis ætas ad id maxime intenta. Plus assueto vident oculi, & ab ea tantum parte immoti hærent. Quicquid vel offeratur, vel perstrepet sensibus, omnia Sebaliam, omnia Deos suos esse credunt. Eadem ipsa res, quæ spei oppidanis, timoris nostris causa erat. Prospectant & hi soliciti cacumina locorum custodijs suis assignata, an ramus, an ignis, an signum aliquod nunciet arma capienda, sternendos, frenandosq; equos, quos neq; stratos semper tenere poterant, neq; ipsi stare armati, deficientibus penè corporibus propter anni tempus maximis caloribus incom-

Castriotus mittit nuncium ad obsessos.

Quãtum spes possit in variandis mortalium animis.

incommodum. Prius tamen hostilia signa, clamoresq́, quàm aliud quippiam vel videre, vel audiuêre. Tanquam nautæ quandoq́ in medio mari defixis in vexilla sua oculis, pinacula multi dicunt, iampridem hærent, expectantes qua parte moueantur, quis ea ventus agat, vt vela, vt antennas expediant. Cæterum subita tempestas exorta, quam non nebulæ, non æquoris fremitus, non minæ aliquæ cœlestes præcessere, nihil tale timentes obruit, disijcit vela, ac rudentes è manibus excutit, & properantes ad ministeria sua turmas, satagentes hos, parantes illos nudo ordine opprimit, ac rebus tandem desperatis omissa cæterorũ cura, priuatæ saluti homines consulere cogit. Sic mirantibus nostris super capita quasi ipsa gladium extulit hostis. Mirari æque & me cum illis non immerito me hercle subit, quomodo talis apparatus, & tam propinquus aduentus Barbari cælatus eousque stare potuerit, vt non flumina, non lapides ipsi proderent. Ita forsan volentibus Dijs, qui (vt inquit ille) ex altero dolio, continuum fortunæ successum, interpellare voluerunt. Nullo fermè bello defuêre transfugæ exploratores, literæ, & occulti nuncij ab amicis Scanderbego, tunc omnia æque desiderata, ni id forsitan fuisse causæ dixerimus, quod parato iampridem in Græcos, Asiaticos, & habito ad manum exercitu ea celeritate actam rem, vt nõ potuerit fama aliqua præuertere venientes, sicut in parando, & conficiendo delectu, vsu fieri consueuit. Literæ præterea & nuncij non sunt id negocij genus, vt semper poßint rectè expediri. Et inuidere fotasse veteres amici gloriæ viri, quem eousq́ extra auitos limites efferentem caput æquo animo ferre nõ potuerunt. Sed hæc sicut incerta, ita non satis audacter confirmanda nobis. At recensenda tamen sunt, vt negligentiæ saltem aut tarditatis crimen euitemus. Nam si quid minus verum dictum fuerit, excusabit iustißime nos ea auctorum penuria, in qua paucis aut nullis extantibus scriptis vix aliud propius vero elici potuit. De custodia quoq́ illa, quæ in opportuniore & clariore prospectu erat, & ex qua potißimũ pendebant oculi nostrorum, variant homines. Alij enim corruptos promißis, & muneribus ab hoste illos dicunt, alij negligentius pererrantes quosdam per amœniora loci, quosdam dormientes ab antesignanis hostium oppressos, & sic occisos omnes, priusquam aliquid de constitutis signis facere potuissent. Quid credam ipse non satis indicare possum, nam perfidiæ sicut nullam causam, ita non facilem adeò eam rem puto fuisse, nam quod facile forsan fuisset in paucis, difficile profecto in eo numero existimandum videtur. Occisorum quoque nulla cadauera, nulla vestigia postea visa. Quamobrem non desunt, qui captos eos non iniqua ratione asserant. Aliæ custodiæ non eam partem obseruabant, vnde periculum fuit, & quæ obseruabant, non poterant venientes, nisi in propinquo aspicere hostem. Hi itaque aliquantulum spacij præbuêre stationibus ad se instruendum. Non potuit

Marinæ tempestatis descriptio.

Homer. Iliad. vlt. lib. scribit in Iouis limine sita esse duo dolia, quorum alterum sit plenũ tristibus, alterum lætis.

Scanderbeg destitutus exploratoribus.

de more longius spectatores mittere Castriotus, neq; prospicere melius saluti suorum, ne incolarum insidijs, vel aperta etiam vi tollerentur, quum omnia vbique hostilia essent.

Præsidiũ mõtanum causa totius mali.

Præsidium illud montanum, & vel negligentia (vt diximus) vel perfidia hominum causa totius mali fuit, ac decepit exercitum, ita vt Musachium, cuius viciniora ad accedentem hostem tentoria, & primum venientium impetum exceptura erant, iterantibus, & clamantibus custodijs, adesse Turcas, & puluerem fermè ostendentibus grauate credidisse dicant. Tamen hunc ipsum nonnulli alea ludentem cum contubernali quodam ex regijs, dormientem aliqui inuentum asseuerant,

Musachij fuga & interitus.

& imminente tandem hoste, quum ascendendi equi spes, atque copia præcisa foret, pedibus effusa fuga petijsse montem, sed mox oppressum. Nos & tempus licet angustissimum ad equum, ad arma capienda habuisse, & acriter dimicãtem inter primos cecidisse accepimus, & illius interitum, principium fugæ fuisse. Nam quum apparere iam signa hostium, & procursare antesignani viderentur, ipse instructus (vt potuit) copijs, dubius primo tam de pugna, quàm de fuga fuit: sed quia propter nimiam hostium vicinitatem nihilo incruentior hæc futura apparebat, præterea non ratus eam hostium multitudinem, nolens deniq; Scanderbegum cum cæteris, qui in monte erant, relinquere, excepit acerrime impetum venientium, ac integer animi, viriumq;, aliquantisper oppetendæ mox vltionem mortis suæ ipse dextera sumere volebat. Sed vbi cadentibus vndiq; socijs, nudari omni præsidio latus, & inanem virtutem suam, inanem pertinaciam vidit, citato equo sæpius sequente milite fugere in montem conatus est. Nullus enim alius locus propè erat, vbi differri, nedum euitari id periculum posset. Occlusis tamen omnibus ab hoste itineribus, & velut circulo sæptus, tum demum virtute in rabiem versa, ipso audaciæ miraculo hostem deterruit,

Tanusij Thopia pietas in patruelem.

Tanusius Thopia licet ab altera parte & ipse vix minore arderet incendio, miseratus Patruelis casum omnium oblitus, ac velut amens dolore, aperire viam illi facto in hostem agmine pluries tentauit, sed vbi irrita omnia, & eam tantũ pietatem præstari homini posse aduertit, vt socius illi caderet, saluare tum reliquos, & colligere circa se, ac hortari ad fugam cœpit. Idem Tanusius Ginachius ac cæteri fecère. Vix tamen quicquam periculi, vel sanguinis diminutum per fugam, nam partiti, & effusi vndique hostes, hi circa Musachium, donec aliquid superesset reliquiarum, alij circa fugientium agmen cœptum semel victoriæ tenorem nusquam interpellabant. Scanderbegus, cuius remotiora castra aliquantum ab ea iniuria fuère, sæpius descensurus ad socijs quoad poterat auxilium ferendum, vel cum eis gloriose cadendum sustulit signa, tamen rogatus à suis, vt occasionem aliquam captaret erumpendi, neque in tam apertum discrimen, & certam mortem rueret, infrendens dentibus, & ore iamdudum cruentato,

nunc

nunc huc, nunc illuc crebro ferebatur motu. Nam ferunt de eo illud quoq; dignum memoratu, quum initurus prælium foret, vel in ipso etiam pugnandi ardore, præter cætera mirabilia mutati vultus signa, labrum inferius scindi solitum cum copia multa sanguinis, quod etiam nedum in bellicis rebus, sed ciuilibus quoque negocijs frequenter visum, quum præter modum excanduisset. Barbarus Musachij copijs cum duce ipso concisis,

Mos Scanderbegi, labrum inferius scindendi, vt sanguis effluat.

Tanusium, cæterosq; fugientes effusissimo cursu sequebatur, modico subsidio post terga relicto. Hinc forsan credi potest montanas copias nostras ab illo non curatas, seu partim occlusas, partim quæ expedita campestri victoria, facile intercipi possent, aut ita forsan trahente ardore, & studio insequendi reliquam rei benegerendæ occasionem amiserunt. Tum Castriotus vbi non multum periculi ponè vidit, dispositis, vt in eo tumultu, summo consilio copijs, ac pedite intermedio accepto, relictis omnibus, descendit in planum. Ex oppido nulla vsquam eruptio vel instantem eum, vel discedentem facta. Quod satis mirandum est, quum eam vbiq; victoriam suorum, & tuta quasi omnia viderent obsessi. Timuêre (vt plerunque fit) eos qui non minus timebant. Tamen Scanderbego discedente, mox aperta vrbs, & multitudo ad diripienda castra discurrit, priusquam victor miles ad eam prædam aduolaret, rapta per ocium omnia, & tormenta multo clamore, læticiaq; tracta intra muros. Scanderbegus relicta Musachio cura, vbi vltione potius, quam auxilio vllo opus erat, in insequentes maximo impetu delatus, simul lacerabat hostium terga, simul clamabat suis, vt sisterent gradum, & nouo auxilio vterentur. Agmina Turcarum, quæ

Scanderbeg fugit cum reliquis copijs.

 in sub-

in subsidijs fuêre, & cum Musachianis depugnauerant, omissis socijs, nostrisq́, ad prędam hincinde & spolia legenda circunfusa, multum laxamenti prębuêre Scanderbego ad deterrendum hostem, & inhibendam fugam suorum. Nam vbi eripi sibi victoriam à tergo, & instare Castriotum aduertit Sebalias, conuersis prius signis, & obnixo vultu aliquantum & accepit cladis, & intulit. Dehinc retracto ab vna parte exercitu paulatim cedens firmauit aciem, donec dispersum hincinde, & inordinatum militem collegisset. Scanderbegus non multum infestus cedenti, cogere & ipse reliquias suas, ac vnire procurauit. Nullum respirandi tempus permissum à Barbaro, licet & fessa, nec dum satis composita eius agmina essent. Irruit contemptu, ac derisu quodam in aduersos, finem iamiam Epiroticę insolentię, ac supplicium rebellioni adesse minitans, absorbereq́, se cum equis armisq́, eam paucitatem crebro dictitans. Nam pręter alios qui apud Tanusium, & inter fugiendum ceciderant, tria millia amplius cum Musachio oppressa, duo peditum, reliqui equites. Scanderbegus velut intrepidus magister, collectis eius naufragij tabulis, ac vix refecta carina, ad nouam se tempestatem, maiore animo quam spe accingit, clamitans furibunda voce: Me me sequimini cõmilitonem, ad cędem, non ad pugnam, increpansq́, suos, & singulos appellans: Quę socordia isthæc vestra? Quis insolitus timor? Iacebunt ne inulta tot egregia sociorum corpora? Cadetis inulti vos? Hostis vetus est, hostis inquam nil aliud, quam assueta materia glorię vestrę. Ac inter ea dicta ad confertissimos quosque prouolans, necessitate iam etiam ipsa cogente vltima audere, Homericum illud vbique exactissime verum esse probabat: Fortitudinem solam inter virtutes sępe furentes quosdam impetus habere, quare nunc cedentium, nunc resistentium cęde & sanguine cuncta replebat. Inuictus semper, ac fœlix bellator, sed tunc virtus eius maxime enituit, & priora omnia fortitudinis opera longe est supergressus. Cętera quoque illius copię furentes, desperatione, ac rabie velut cęci ruere in ferrum, & sequi in quencunq́, euentum Ducem. Cęterum Georgij Thopię Tanusij fratris subitus casus, multum timoris reliquis intulit, quem humi collapsum, ac obrutum propè vix ex hostium faucibus eripuêre nostri, ac imposuêre in equum. Pedites nostri cauere melius vim hominum poterant, quam equorum, nam ab eis pluribus locis strati obterebantur. Quare summo ingenio atque celeritate equos occisorum, vel suos, vel hostiles, quos habere poterant, conscendebant. Ea res causa salutis multorum fuit, & totius etiam exercitus, quum velut duplicarentur eo modo vires hominibus. Scanderbegum perfracto quodam cuneo hostili, penetrantem ad vexilla, & stationem ipsam Ducis, vt inde victorię auspicium, & confessionis hostibus exprimeret, progressi ante alios duo viri, qui in caput eius olim iurauerant Tyranno, strictis gladijs excepêre.

Tria millia cũ Musachio oppressa.

Pulchrum simile de tabulis naufragij.

Fortitudo sola inter virtutes sępe furentes impetus habet.

Georgij Thopię casus.

excepêre. Eo loci Musachius Angelinæ, dum patruo suppetias ferre cupit, vulneratus est in dextero humero. Identidem cæteri à fronte, à tergo, à lateribus pauci, à multis onerati vix respicere ad Castriotum poterant. Ita vnus duobus velut sorte quadam relictus, omnium oculos in se conuertit, nam Barbari expellentes manu, voceq; socios, soli eam ferre laudem & præmia ab Ottomano proposita volebant. Circumeunt crebro virum, & citatis hincinde equis sine respectu sui discriminis inuisum caput, & ferocem spiritum petunt. Iniecta Castrioti virtus, ac experta totiens dexte- Stratagema Scanderbegi cum duobus Turcis.

ra, solicitos suorum animos, & trepidas turmas solabatur, quippe quem toties & ex duobus, & pluribus victorem excepissent. Multa tamen timere facit timor & ferocia, ac audaces hostium insultationes. Impellunt vbique agmina opposita, & re adhuc integra, quod poterant auxilium, ferre Duci contendunt. Interim Scanderbegus hostibus cominus congressis ipsorum alteri, cui Barach nomen supra diximus, mediam faciem ense, qua sedès oculorum est, aperuit, alteri quum multiplices inter se ictus ambo sine vllo haustu sanguinis consumpsissent, gladius humi prolapsus. Tum impiger hostis acto propius equo, victorem vtraque manu tenaciter amplexus, excussis stipendijs, & equo relicto, humeris eius toto corpore se suspendit, vt eadem illum ruina traheret ad terram secum. Tum circumfusi passim Turcæ, vt commilitoni suo suppetias ferrent, celeriter cōuolant. Sed statim præcisa pendentis ceruice, Epirensis liberū se accurrenti frustra hosti obtulit, aucti ex eo & cæteris animi, ac sequentes victorem, inclinatos iam Barbaros multis confodiunt vulneribus, atque alios super alijs iacen-

tibus addunt. Attulêre multum & molestiæ inde, & solacij hinc ea victoriæ auspicia, ac mutatæ fortunæ omen acceptum. Sed defatigatio nimia hauserat iam vtrorumque vires, & parendum iam nocti erat. Prior Barbarus confessionem vel timoris eius, vel laßitudinis præbere cœpit, ac hortantibus ducibus colligere se circa signa, & recipere in montem, priusquam tenebræ eos in planum operuissent. Castriotus & ipse immodico labore ac dolore confectus idem cum suis fecit, collemque proximum 15. fermè stadijs procul ab hoste conscendens, ibi vsque ad secundam vigiliam noctis mansit. Ac tunc demum non somno, non cibo corporibus curatis, quum neque adesset quippiam, neque præ mœstitia optaretur, silenti admodum agmine discessit, Sebalias ea nocte oppidum non est ingressus, sed comportatis ab oppidanis cibarijs, per montem, & suburbia tentorijs fixis, multisque custodijs adhibitis, eam victoriam celebrauit: nam credidit nostros ibi diem expectaturos, & denuo velut insuetos vinci homines, & impatientes eius ignominiæ, postridie fortunam belli tentaturos. Quare luce orta instructis ad pugnam omnibus, descendens in planum, crebra agmina suorum hincinde dimisit, ad lacessendum hostem, si alicubi latitaret: licet enim sensisset secunda vigilia strepitum, & signa quædam discedentium, tamen ratus est vel aliquo tutiore loco illos vel aptiore ad insidias contractos quiescere. Hæc eadem quoque causa fuit, ne ad depopulandam, & deuastandam prouinciam exercitũ duceret, veritus eam victoriam, ac rem tam suis inusitatam, casu aliquo deformare. Igitur neque fugã nostrorum, & speratæ copiam pugnæ ablatam sibi, multum moleste tulit, parti eius insueti quasi decoris, & possessæ semel fortunæ nimio plus studiosus, id quod satis hesterna pugna ostendit, quum prior satietatem, vel defatigationem suam confessus receptui signum dedit. Confici enim tunc forsan potuisse Epiroticum bellum nõ difficile crediderim, si plus animi Sebaliæ fuisset, quippe quum laßitudinis, & temporis par vtrinque ratio, paria incommoda essent, immo virium autem plus, quo plures erant, & equites omnes. Quamobrem erupturos iampridem fuisse nostros in fugam non dubito, si salutis quippiam deprehendissent in ea: sed quia tum tutior pugna pediti visa est, tum mali sui confeßionem tumido hosti dare nolebant, ita forsan statuentibus Dijs, qui & augêre his, & illis minuere spiritũ voluêre, ac noctis demũ tam opportuno beneficio desperatas iam res tutati sunt, ne tot olim armorum laudes, ac perfungendæ gloriæ materia eo die clauderetur, ac pessum iret Epiroticum imperium, priusquam fermè creuisset. Vbi itaque vacua circum omnia hoste visa, & libera victoribus relicta, tunc demum reliquum iræ, odijque, quod in viuos non poterat, in iacentia paßim cadauera insolens dextra expleuit. Spirantes tamen adhuc multi inuenti, præsertim qui attriti ab equis perfractis cruribus inutiles tam ad fugam, quam ad

Sebalias victoriã celebrat.

Sebaliæ pusillanimitas.

Odium Turcarum in iacentia corpora.

arma ciciderant. Quorundam manibus præcisis, reliquum corpus inuisum spiritum seruabat. Aiunt etiam nonnullos vel multis laceratos vulneribus, vel ferreis hostium clauis deturbatos, ac relictos, per eam noctem tacitè surgentes, per loca vicina latitasse, & postea Croiam peruenisse. Cæsa sunt eo prælio nostrorum 5. millia, 3. peditum, reliqui equites, vulneratorum magnus numerus. Regium auxilium Apulorum totum fermè deletum, nam maior pars eorum cum Musachio fuit, præter agmina quædam, quæ Castriotus in monte secum habuit, & in re tam subita inutiles sclopi, & id genus armorum fuerat, quin ex nostris quoq; plurimi inermes, & sternentes equos, oppressi: viui octuaginta capti. Illud tamen fœdissimum & teterrimum fuit, quod hostes cupientes testimonium aliquod priuatæ virtutis secum habere, discurrentes per stragem nostrorum, palpitantia adhuc cadauera, vbi cæteris rebus nudassent, capitibus quoque (vt eorum mos est) priuabant. Et quia tum propter longitudinem viæ, tum calores æstiuos, eò quod subito putrefierent, incommodum id onus erat, excoriabant ea, & cutem tantum acceptam, quæ formã oris seruaret, palea implebant. De multis hoc factum, illis præsertim, quos vultus & habitus ipse, vel notiora nomina digniores eo odio fecerant. Musachij non caput tantum omni fœditati & iniuriæ destinatum, sed discerpta singula membra, & velut nefariorum grassatorũ regionatim sparsa. Alij quoq; trunci tracti per loca, & valles adiacentes, ne fœtore vexarentur oppidani, & feris auibusq; relicti. Licuit impunè omnia, & per securum ocium agere, nam Castriotus longè aberat, & addito ad eas reliquias recenti milite, loca quædam, & saltus obsederat, ne irrumpere hostis, & penetrare interiora prouinciæ posset. Sæpe libido incessit nouum aliquod vltionis genus tentare (ita quandoque instare periculo impetus est nobis) sed nunc immodicus, & victor hostis, nunc longinquitas viæ, & grauantia sociorum vulnera prohibebant. Impleuit subito fama eius cladis vicina circumquaq; loca, ac prouinciam omnem, quin & longius progressa mœrorem vbique, & lachrymas ingentes excitauit: nam dictum est à multis, exercitum nostrum omnem deletum, & Scanderbegum ibi casum, vel cõiectantibus ita hominibus, vel astruente libenter (vt fit) vulgo præclarum aliquod, licet luctuosum mendacium. Alij eadẽ ipsa fortasse ratione abolitas copias omnes affirmabant, & solum eum pugnando prius egregie, deinde fuga seruatum. Plures (id quod & verũ erat, & propius vero videbatur) magnum numerũ nostrorum amissum, Scanderbegum vix credibilia diuini propè corporis, ac inuictæ virtutis experimenta dedisse, & sola quasi sua dextera & animos & vires hostium fregisse, ac demum eius prælij laudem è manibus victorum extorsisse, & illæsum, inuiolatumq; cum reliquis esse non longe à Croia. Cæterum luctus & vlulatus plena vbique omnia visebantur, sordidatæ matronæ,

Cæsa Christianorum quinque millia.

Crudele iacẽtia cadauera capitibus priuare.

Cadauera excoriare, & cutem palea implere.

Vulgi mos præclarè mentiri.

trona, & domus omnes in lachrymis ac squalore, licet nihil adhuc certi haberent, quid dolerent, tamē funera iamiam sua, veluti si ante oculos essent, lugubriter expectabant. Mosis perfidiam, & occultam iampridem rebellionem, prospera Scanderbegi fortuna, & res secundæ suspensam & dubiam eousque tenuēre. Sed vbi audita exercitus clades, & cognita calamitas eius, tum demum cupita iamdiu occasione accepta, vertit & ipse scelerata arma in patriam, ac diripere cœpit (vt aiunt) naufragij tabulas, quas & struxerat ipse olim, & sepenumero seruauerat. Sed quia sordidum suapte natura factum eo fœdus Mosi videbatur, quo nullum eius negocij socium haberet, cupiens participes aliquos sceleris sui comparare, & multitudine quasi peccantum, infamiam suam minuere, atq; maiore aliqua auctoritate accedere ad Ottomanum, ne si solus velut transfuga isset, perinde vt vilis contemneretur. Seduxit quosdam ex suis magis intimos, & quorum satis peruias aures eiusmodi consilijs credebat. Ac velut dolens primo vicem Scanderbegi, & calamitatem Epiri tacite, & Mahumetis in se animum, & quæ ab eo multoties sibi oblata essent, illis aperuit, alliciens multis verbis ad se sequendum homines, & ad eam perfidiam complectendam, mutatam fortunam Epiri, ac coactos tandem, si nunc respuant quæ proponantur sordida, & infœlicia omnia subituros inquiens. Et reflexa deniq; oratione, quid præterea semper se sub Scanderbegi auspicijs victuros? & sanguine, ac sudoribus suis alienam gloriam aucturos, cum alioquin tam certa imperij spes, & ingentis materia laudis detur à Tyranno, multisq; subinde confictis criminationibus in Castriotum inuectus, animos illorum ab eo abalienauit. Solicitasset & alios fortasse Moses ad eam defectionem, & multitudinis, ac populorum ingenia conciliare Turcis procurasset, sed ita singulorum mētibus hærebat Castriotus, & tam infixum omnium pectoribus nomen, ac imperium viri, vt facilius (quod aiunt) Herculi clauam eripere potuisset, quam à vulgi affectibus Castrioti beneuolentiam amoremq; demoliri, namq; vnà cum corporibus ipsis, non cum vlla variatione fortunæ fides eorum expiratura apparebat. Quare non solum inanem eum laborem, sed etiam periculum aliquod sibi veritus Dibrensis, nihil vlterius tentauit. Sed coniuratis suis contentus, & ordinatis omnibus, dato per noctem signo, Sfetigradum eos duxit, vt inde literis à magistratu habitis, & libero per ignota hostium loca impetrato commmeatu, Constantinopolim securus accederet. Neque quippiam frustra à Sfetigradensibus desiderauit, sed perbenigne ab omnibus acceptus, & literis adiutus est, & comitibus qui euntem ab iniurijs prouincialium seruarent. Sebalias aliquot dies cum oppidanis commoratus est, donec munimenta quædam instaurasset, ac disiectos ab hoste muros aggeribus stipitibusq; solidasset, nam in ea celeritate non poterant apparari lapides, & alia ad renouanda mœnia demolita tormentis,

Moses perfidus arma vertit in patriā.

Herculi clauā extorquere. Ioui fulmē eripere. Prouerbium natū ex Maronis Apophthegmate.

mentis, sed & hæc procurata, atque ante eius discessum summo studio parari cœpta, præter cætera tamen copiam ingentem frumenti, & reliquos affatim commeatus inuehi in vrbem procurauit, quoniam ad vetus præsidium septingenti amplius lectissimæ & fidelissimæ operæ viri additi. Tormenta etiam quæ ablata nostris fuêre, omnia oppidanis concessa, præter machinas quasdam minores, scorpiones, & sclopos, quæ cum cæteris occisorum spolijs ad ornandum triumphi sui spectaculum ad Regem ferenda reseruauit. Ita munita egregie vrbe, ac obsidibus traditis Christianis, laudatisq; publice omnibus, mœstam admodum, & quasi trepidam ciuitatem lætissimus ipse reliquit. Sed neque illis etiam deerat causa dolendi, quæ tam immodicam sui lætitiam contunderet, & mancam redderet, licet insuetis vincere hominibus nihil ea victoria pulchrius, nihil præclarius videretur, nam relicta ex ipsis quoque sub Belgrado tria paulominus occisorum millia. Illi præterea duo viri, quorum sanguine, satus redempti Musachij manes videbantur, merito cum fœlicitate illa compensari poterant: factis tamen militariter foueis, humati omnes, ne victi forsan ad cladem recensendam, & funera sua accurrentes, per lacerationem inuisorum corporum vltionem, & nouam quandam satisfactionem quærerent. In Dibra orta luce, vbi nusquam visus Moses, magnus tumultus, & mœror simul excitatus, præsertim inter amicos, & coniunctiores viri. Quæsitus est solicite multis locis, & expectatus vsque ad noctem. Nonnulli occisum, quidam tacite ad explorandum aliquid profectum, & aut captum ab hoste, aut si id non esset, mox reuersurum credidère. Plures conjectantes pridiana eius consilia, & latentes seductiones quorundam, id quod in re erat, affirmabãt, quæ sententia ideo maxime recipiebatur, quod & suspecti eius coniurationis nusquam apparebant. Quamobrem trepidatum est multum in Dibris, præsertim inter milites præsidij, qui & adhuc hostem victorẽ in Epiro, & se sine duce esse sentiebant, proditumq; præsertim ab ijs quibus minime debebat Scanderbegum, dolebant. Tamen militaribus pro tempore suffragijs, ac consensu inter se (vt fit) mox & ducem, & reliqua quæ opus erant, summo studio statuerunt. Erant inter cæteros nobiliores eius loci, & principes iuuentutis duo fratres ex vetusta Berissiorum familia, Demetrius, & Nicolaus, quorum & præclara, & frequenti opera vtebatur Scanderbegus: hi audientes tum fortunam exercitus nostri, & Belgradensis obsidionis euentum, tum defectionem ipsam, ac perfidiam Mosis, nihil tardati, mox ad præsidium & imperij claustra aduolarunt, verentes ne vel timore aliquo, vel licentia solueretur illa custodia, & vacuus defensore locus relinqueretur, præsertim quod Sebalias adhuc in Epiro esse nunciabatur. Summa itaque ratione primum intentissima conquisitione habita, auxêre id præsidium, & formauêre verbis, factisq; animos hominum, concilian-

Sebalias munusSfetigradũ

Moses fugit ex Epiro.

Demetrius Nicolaus e Berisiorum familia.

tes illis omnibus modis Scanderbegum, & eius fortunam commiserantes, ac perfidiam Mosis detestantes, quem fortasse profectum ad introducendum illuc hostem, & mox affuturum dicebant. Credita facile omnia, ac redactus tutiore loco miles, & apparata singula, quasi iamiam expectaretur hostis. His ordinatis Demetrius, matre ibi cum præsidio relicto, ipse cum nobilibus quibusdam Dibrensium ad Scanderbegum magnis itineribus ire perrexit, vt illum admoneret, quo in statu in Dibris res essent. Interim Sebaliæ discessus à Belgrado ac tota Epiro certis auctoribus & exploratoribus nunciatur. Scanderbegus vel domesticæ calamitatis, vel ignominia fortè quadam commotus, fugiens tam fœdum & luctuosum spectaculum, reuerti amplius ad inuisum locum ad mala sua spectanda, ac renouandas lachrymas noluit, & quos viuos saluare non potuerat, neque mortuos componere curabat. Sed quum fremerent passim milites, & consanguinei occisorum, non defraudanda saltem tumulo ossa suorum, & recentia adhuc cadauera feris, auibusq; relinquenda, ne vulgi voluntatem offenderet, concessit illis omnia, inanem licet non ingratum eum sepulchri honorem appellans. Cæterum ne qui ad beneficium alijs præstandum contenderent, iniqui sibi ipsis forsitan essent, & augerent magis corporibus suis, quam detraherent funera, si vel pauci, vel inconditi irent, ex eis copijs quas secum habebat, 7. amplius lectissimorum hominum millia ad eam rem elegit, qui illos tutos redderent ab iniurijs hostium, & eruptionibus oppidanorum. Tanusio idipsum cupide petenti hoc munus commissum, ac exercitus cura tradita, qui præter cætera solicitus de corpore amici, & Musachij reliquijs, mox Scanderbego relicto Belgradum sine signis, sine vllo bellico ornamento conuertit iter. Castriotum Croiam cum cæteris euntem, Demetrius est in ipso quasi ingressu vrbis assecutus. Effusa est passim ciuitas obuiam venientibus, & licet à varijs prius nuncijs, à saucijs præsertim, quos statim post acceptam cladem præmiserat Scanderbegus, mala sua didicissent, voluptas tamen quædam erat miseris accuratius singula de venientibus percontari, præsertim quod repugnantia multa, & incerta ab alijs dicta fuerant, vel quod mortuos etiam suscitari ad vitam, & restitui sibi per Scanderbegi præsentiam posse credebant. Fœminæ, viri, senesq; nullo discrimine, hi vestes, alij dexteras militum per omnes gradus præstantes, miserabili voce fratres, viros, & chariora filiorum pignora reposcebant, & ab inuitis alij luctus & doloris sui causam extorquebant. Alij insperato nuncio restituti, gaudia sua, ne cæterorum offenderent animos, celabant, & priuatam ac publicam mœsticiam imitabantur. Vix tamen vllus, nisi qui præsentia corpora suorum in oculis habebant, vero & stabili gaudio affectus est, nam reuersio illa ad Belgradi oppidum continui timoris & doloris causa erat. Conquesti sunt primum Dibrenses de vicissi-

Christiani occisi à Turcis sepeliuntur.

Croienses obuiam vadunt Scanderbego.

Catastrophe belli.

vicißitudine rerum, & varietate fortunæ, nunc appositis verbis, lachrymisq́, velut transferentes eius in se dolorem, nunc ingentibus animis conso-

lantes virum, & hoc documenti cuiusdam loco computantes Epiro. Statimq́, in Mosen delapsa oratio, & tota circa eum consumpta, in eo præsertim, quod dubitabatur, ne ad Sebaliam accersendum, & instruẽdum de rebus Dibrensibus ijsset. Attonitus Castriotus primo, & vix compos sui, veluti immobilis aliquandiu stetit, mox interrogando libentius, quàm credendo, nonnihil temporis consumpsit, magisq́, tandem dolere de eo visus est, quàm de tota Belgradensi clade. Cæterum regia, vt consueuerat, voce, parcere se inquit haud grauate Mosi, quod ea fortuna illum sibi abstulisset, quæ vel constantißimorum quorumcunq́, animos mutare posset: adeò vt quum legati ipsi, itemq́, cæteri qui aderant (sicut libenter & euentu iudicant, & interpretantur singula homines) veteris, & iamdiu coctæ rebellionis illum accusarent, & criminarentur: ideo Sfetigradensem oppugnationem dissuasisse, ideo fugisse Belgradensem, vt hoc nefarium expleret consilium, velut indignatus plura de eo audire, silentium iusserit dicens: Vtinam cum Mose perfidia omnis, & mala fortuna migrauerit ex Epiro. Cætera quæ de Sebalia introducendo non iniqua ratione dicebantur, non curata multum, quod egressum omnes Epirotici imperij fines, & nusquam interpellato itinere properare in Græciam audiuerat. Tamen quia res magni momenti erat, & sedari eum timorem, vel suspicionem hominum oportebat, ac confirmare dubiam aliquantulum, & mœstiorem prouinciam propter eam insuetam cladem, vix ea nocte ibi moratus, mane cum Amesa, & egregia

Scanderbeg dolet Mosis vicem & excusat.

 equitum

Scanderbeg ad Dibras cōcedit.

equitum manu in Dibras concessit. Tanusius cum exercitu ab oppidanis visus, nonnihil pristini timoris renouauerat, procursum in muros, & ad priora ministeria reditum ingenti festinatione, nam futura mox oppugnatio à multis credita, non id quod re ipsa erat. Sed postquam & paucitas ipsa, & inordinata agmina propius cognita, leuati metu animi, & sedatæ mentes, nostris ex fœdissimo suorum aspectu, ignauis æque, fortibusq́ vis ingens lachrymarum euocata, præsertim quod audio fœminas nonnullas ex locis vicinis Tanusium secutas, & ad disquirenda funera sua progressas. Vix tamen vllibi certas figere lachrymas, aut domesticum funus honorare alicui concessum est. Horum infames trunci, ac nuda cadauera illorum deformati, ac corrupti iam vultus, nedum certam illam & peculiarem, suisq́ cognitam, sed & humanam effigiem omnem amiserant. Multa etiam iam dealbata ossa à feris, vulturibusq́. Flebant tamen miseri ad quodcunque oblatū cadauer, dum omnia sua esse credunt. Non fœtor, non tabes vlla dimouere homines potuit ab amatis corporibus. Demum vbi satis perfuncti officio suo oculi, ac lachrymis exaturatus dolor, instante Tanusio, factis circum crebris velut tumulis, terra terræ reddita, ac gemitus omnis repressus. Non potuit vlli melius hæc cura quàm Topiæ iniungi, nam vbi ea suis obsequia quam gratissime poterat, exoluit, ne ea tantum causa venisse videretur, & derisus perinde ab oppidanis abiret, quærens qua ratione rabiem suam expleret, & dolendi aliquam causam hostibus relinqueret: primum in subiectos hostium oculis agros, immisso milite ferroq́ simul, igniq́, non vitibus, non arboribus, non rei vlli parcens, luctuosum inclusis spectaculum ædidit. Deinde progressus pertinaciter ad muros, quod sine periculo potuit, nihil damni, nihil ignominiæ in hostes omisit. Exin dicunt nonnulli, & multorum opinione affirmata res est, erupisse maximo impetu regios, & iniectum in suburbia ignem, tum tormentis, tum oppositione corporum suorum arcuisse, ac vtrinque acriter pugnatum fuisse, sed nostros facile victores, & illos compulsos in vrbem, atque ita nihil vltra tentatum, verentemq́ Albanum, ne aliquis in se impetus ex locis vicinis appararetur, si diutius ibi mansisset, scelerata loca & nostrorum clade infamia, multis detestationibus ac imprecationibus reliquisse. In Dibris crebra consilia, & conuocationes seniorum à Scanderbego factæ. Et illud primum omnium quæsitum, ac perscrutatum summa ratione, an vllus alius ex coniuratis Mosis lateret in prouincia, & aliqua occulta perfidiæ suæ vestigia reliquisset Dibrensis. Neq́ tacite tantum hæc versata res, sed palam per præcones acta, ac præmia ingentia delatoribus proposita. Nihil tamen non solum perfidiæ, sed ne suspicionis quidem inuentum. Tunc actæ Dibrensibus gratiæ, & laudata honorifice fides, ac promissis, & munificentia etiam insigni pellecta, Mosis bona publicata,

Fœminæ progressæ ad disquirenda sua funera.

Terra terræ reddita.

Topiæ rabies in hostem.

Consilia habita in Dibris.

blicata, & in fiscum relata. Cæteri qui cũ eo defecerant, sicut non satis notæ erant conditionis, ita tenuioris fortunæ, quam vt id publice curaretur. Stipendia, quæ Mosi iampridem statuta à Castrioto fuerant, post eius rebellionem fisco adiudicata, & inter priuatos diuisa sunt. Dignitas vero ipsa ad neminem translata, neque vlli collata fuit, sed vacua atq; extincta permansit, maximo consensu omnium, ac militum voluntate. Firmatis Dibrensium rebus, ac præsidio ibi validißimo aßignato, reuersum Croiam. Tanusius ibi cum exercitu inuentus, qui tradito Scanderbego milite, domum mœstißimus ac inuitus quasi abijt. Nouæ ibi lachrymæ, nouus luctus ex aduentu eius renouatus, atque auctũm magis hominibus Musachij desiderium. Mamiza conuocatis de more gentis multis matronis, exequias viri in longo squalore, ac lachrymis, non interpellatis diebus, noctibusq; celebrauit. Id Neniam appellasse antiquos non iniqua ratione putauerim, nam inter flendum non virtus defuncti solum, & fortia facta recenseri, sed patrum res gestæ, & omnes auitæ imagines, ac vetusta familiæ ornamenta interseri consueuerant. Quæ res in tanto vsu olim apud multos Orientis populos fuit, vt ad id munus conducerentur doctæ fœminæ, quæ cantu gestuq; flebili lachrymas inuitarent, sed nunc sicut cætera

Mosis bona in fiscum relata.

Neniæ carmẽ laudandi gratia apud veteres in defunctorũ funeribus cãtari ad tybiam solitum. Est autẽ Nenia facticium nomen, à similitudine vocis eorum qui querũtur & dolent.

multa, paulatim lachrymæ quoque ipsæ in desuetudinem abière. Dimisso exercitu, Scanderbegus Apulos, qui ex clade superfuerant, mittere cum legatis ad regem decreuit, qui fortunam suam nunciarent, & excusarent. Sicq; quamprimum per incommoda vulneratorum integrum fuit, culti officiosißime, ac impositi nauigijs sunt. His expeditis, ipse statim in Musacheniam ad sororem conceßit, sedaturus priuatas & publicas lachrymas,

ac curam imperij in ea rerum mœstitia, ac demißione animorum habiturus. Tanusius tutor nepotibus, & curator bonorum datus, qui ea fide ac diligentia per omne tempus res eorum administrauit, vt maiorem diligentißimus quisq; paterfamilias adhibere non posset. Nomen & dignitas imperij apud matrem fuit. Hæc ea moderatione, ac ingenij dexteritate in tractandis populorum animis vsa est, vt vix concordia maior subditorum vnquam fuerit in prouincia, quod perraro contingit, obedientia inconditæ multitudinis, maxime tamen ex eo laudari præclarum quoddam huius fœminæ ingenium potest, quod in rebus agendis sociam consiliorum à Scanderbego adhibitam sæpenumero audio. Vota alterius mariti, vel secundas nuptias nunquam appetijt, insigni pudicitia atq; castitate defunctum virum vsq; ad extremos cineres in honore habuit. Idipsum præter insitam ingenio continentiam & grauitatem, illa etiam fortasse ratione, quod irreparabilis excelsi animi fœminæ Musachij iactura videbatur. Fuit enim ille (vt proprias virorum virtutes taceã, quas satis præclarus exitus eius declarauit) adeò grata quadam morum indole, & ingenij iucunditate, vt nemo facilius, meliusq;, singulorum animis illaberetur, pulchritudine præterea (quod proprium mulierum spectaculum est) ac vultus, membrorumq; decore maxime ad ea animæ ornamenta composito & accommodato. Verumenimuero dum tam solicite nostra curamus, & singulorum la-

Mulier socia consiliorum Scanderbego.

Musachij dotes.

chrymas prosequimur, distulimus nimio plus fortasse Sebaliæ triumphum. Præcesserat iam fama euntem de rebus bene gestis in Epiro, ac multiplices nuncij regis animum inclinauerant aliquantisper ad credendum, nam insue-

Triumphus Sebaliæ, quo venit Constantinopolim.

insueta usque ad eam diem, & insperata res minuebat vera dicentibus fidem. Mosis aduectus primum triumphi spectaculum, ac delibatio lætitiæ tam publicæ, quā priuatæ fuit, maturius hic aliquot diebus Constantinopolim venit, quam Sebalias, quum & incommodior via à Belgrado venienti, & trahenti exercitum iter segnius agendum esset. Ab eo exactius exposita omnia, ac credita à rege sunt, neq; vix vlla gratior victoria Mahumeti, quam Mosis præsentia, & mutata à Scāderbego voluntas fuit. Non occurrit sagacissimo Tyranno, quod eum res Epiroticæ aduersæ ad se traxissent, easdemq; restitutas sibi auferre denuo posse. Sebaliam ingens festiuitas populi, ac multitudinis clamores excepère, maiorq; lætitia hominum apparebat, quam expugnata nuper Græcia fuerat. Captiui vinctis post terga manibus primi oblati cum hostilibus signis. Tum reliqua spolia, ac bellica ornamenta exposita, necnon capita occisorum, quæ diximus, vbi vendita auro palea est, passim ad pedes vulgi proiecta, & iactata ioculariter à pueris sunt. Seruorum Italorum subhastatio facta, ac veniere plures, præter paucos grauioris ætatis, ac iam emeritæ militiæ viros, qui cum cæteris Epiroticis aut pallis (præacutæ sudes sunt) infixi, aut ferreis vncis in altum attracti, sociorum gloriosam sub Belgrado mortem laudabant, & ignauiam suam, ac fœdam vitæ cupiditatem sero detestabantur. De nostris deformiora quoque alia spectacula edita, vixq; vllus à crudeli hoste seruatus odio gentis & indignatione nimia fortasse, aut victoriæ insolentia. Vel potius, quod non maximopere Epiroticos seruos liceri solent Turcæ, nulla enim gens, nullum captiuorum genus (vt audio) difficilius emptorem inuenit, quam Epirotæ, & Hungari, vtpote quos minime seruitio aptos, & imperiosos nimis dicant, neq; vnquam ex eis bonos Turcas fieri consuesse. Quæ de Scanderbego narrata sunt, multum & admirationis, & doloris Tyranno extorsere, ita, vt victum exercitum eius, victorē eum diceret. Auctaq; magis ex eo prælio fama viri, ac nomen apud hostes ampliatum est, quam vllo alio imperij sui tempore. Diuinum omnes credere, dicereq;, ac inuulnerabile corpus viri, & non ferro, non vlli humanæ iniuriæ obnoxium. Sebaliæ facta ingentibus præmijs non defraudata, & solus aliquandiu in ore vulgi fuit, quod primus Scanderbegum vinci posse docuisset. Moses quoque multo decore verborum acceptus, ac decreta ei alimenta honorifica, stipendiaq;. Poscenti tamen copias, & bellum aduersus Epirum negauit Mahumetes, causatus hyemem in proximo esse, aut ea ipsa ratione, aut fortasse (vt cauti quandoque iudices faciunt) non multum baptizato recenter Iudæo credens. Ita nedum per Mosen quippiam aggrediendum, sed neque per alios quoque curauit, immunisq; à belli Epirotici cura traducere id tempus statuit. Ab Alphonso interim Castrioti legatio reuersa plenis (vt consueuerat) manibus, alijsq; regijs legatis, qui introducti

Tyranni vox de Scanderbego.

Vtraectatus Moses à Tyranno.

Castrioti legatio redit ab Alphonso.

introducti ad Scanderbegum, longa & apposita oratione eius dolorem lenire conati sunt, excusaruntq́ iacturam suorum communi (vt fit) Martis fortuna, & vicißitudine rerum, vsu id sæpenumero euenire in belli discrimine dicentes, & maiora omnia, si opus foret, regis nomine offerentes. Castriotus gratijs actis, & insignibus donis regiam liberalitatem superare conatus, honorifice à se dimisit, opera eorum perinde atque sua, si res ferat, se vsurum sine respectu dictitans. Non defuêre ab alijs quoq; Italiæ principibus, & populis vicinis legationes cum præclaris muneribus, promißisq́, ne animus caderet, & eam iacturam immoderatius doleret, non laboribus, non sumptibus, non periculis vllis parsuros Christianos pro eius salute, dignitateq́. Miratus est Scanderbegus eius rei famam, & magis tunc cladem & ignominiam suam cognouit, quam fumantibus adhuc vulneribus suorum senserat. Inuicto itaque animo, & præclara voce negans eum esse pudorem, & ignauiam Epiri, quam homines concepissent, & sat suas vires fore sibi ad recuperandam fortunam, ac superandam etiam omnem priorem laudem inquiens, lætißimos omnes domum remittebat. Partem eius hyemis ipse Croiæ, partem in Dibris, atque varijs prouinciæ locis consumpsit. Præsidium Dibrense minuit, & ad solitum numerum duûm millium equitum, mille peditum redegit. Custodias crebras statuit, ac exploratores frequentes dimisit. Sed neque excursionibus vllis per id tempus lacessitus hostis, nam & quæ in proximo stabãt, corrupta iampridem omnia erant, & inferre interius arma, neque immodica frigora, ac perennes quasi niues, neque Scanderbegus consulto permisit, moliens altius quippiam animo, & ad præclarius vltionis genus sæuos seruans spiritus. Ita segnia ea hyberna transacta, ac in summa quiete fuerunt. Iam ver appetebat, & omnia cælo terraq́ temporis gratia mitescebant, quum Moses aßiduus ante Tyranni fores stimulator, arma bellumq́ cupidißime poscebat. Exigente tempore quoque ipso, Mahumetes ad eum totus versus, quæ petijt, omnia propenso iampridem animo concesit. Nam per id spacium temporis (quod plusquam semestre fuit) acta singula, atque consilia viri exactißime scrutatus, efficacia multa indicia constantiæ, & fidei pertinacißimæ, ac abalienatißimi à Scanderbego animi deprehenderat. Virtus quoque quanta in pace potuit, conciliandi sibi regis causa, satis multis indicijs demonstrata, & robustißimi pleraque, idemq́ audacißimi corporis documenta expressa, adeò quod interrogasse ferunt Mahumetem (id quod referente postea Mose propalatum est) an plures tales viros haberet Scanderbegus. Respondisse illum innumeros huiusmodi apud eum esse: laudasseq́ Regem modestiam eius sermonis, tum (vt fit plerunque, quum laudare apertius nos detinet pudor, velut ex obliquo per alienum contemptum latenter quem alijs detrahimus locum, perstruimus nobis) paulatim

Legationes principum ad Scanderbegũ.

De aduentu Mosеos cõtra Scanderbegũ, cum exercitu.

Mahumetes inquirit Mosen de Scanderbego.

latim prius per gradus cæterorum ad Scanderbegum ipsum dilapsum Dibrensem, atque multis modis conatum minuere famam viri. Et promisisse post multa Tyranno, se omnino eo prælio, si copia adsit (id quod ex parte tentauit) periculum sui corporis cum illo facturum, fortunamq́ tentaturum, militum ampliorem numerum noluit, quàm quindecim millium equitum, quos ipse sua quasi manu delegisset, atque ordinasset. Ottomanus sicut curam exercitus illi tradiderat, ita omnia ad arbitrium eius referebat. Miles & si ea paucitate aditum Epiri abhorreret, ingens tamen fiducia viri bene fœliciterq́ interpretari singula cogebat. Magna præterea Mosis autoritas apud suos, & consanguinitas in prouincia, nō iniqua ratione acuebat hominum animos, quod credebant ingentiora se auxilia ibi offensuros. Id quod & regi Dibrensis, & ipse fortasse sibi persuaserat, pollicitus colloquutum se cum senioribus Dibrarum, & principibus quibusdam loci, latereq́ ibi multos socios, & adiutores coniurationis, qui mox se viso promptissima iuuentute conuolaturos, & arma versuros in Scanderbegum. Sic omnibus paratis ad profectionem intercalario mense, quinto kalendas Martias Constantinopoli abijt, non qua Sebalias prius ierat, sed vsitatiori via per Thraciam, indeq́ Macedoniam in Dibras dirigens iter, in patriæ conspectu, visceribusq́, sceleratum ferrum stricturus expediuerat. Moses in patriam stringit ferrum. *Castrioto quoque iampridem arma tum tempus ipsum, tum frequentes nuncij, & nihilo incertior fama, designatoq́ pluribus locis, ac velut ad manum habito milite, noui aduentum hostis mitiore, quam consueuerat, animo, & remissiore aliquantisper odio expectabat. Quod vix adhuc credebat Mosen hostilem in se animum induisse, & spectatam tot bellis annisq́ fidem, tam leuissimæ rei momento tam cito mutatam. Illum forsitan veluti stratagemate hoc vsum, ad præclarum aliquod facinus graui hostium mina posteris testandum, etiam & si verus hostis patriæ veniret, tamen ex aspectu natalis soli, & præsentia sociorum paulatim subeuntem pietatem, iram omnem nominis, & nefarium propositum demolituram. Sed vtcunq́ esset, parato ipse ad omnes casus exercitu, stabat armatus, omnino aut voluntatem amici accepturus, aut acri indignatiōe contra illam pugnaturus, neq́ cura eum vlla incessit per fraudem quippiam agere, aut insidijs præuertere venientem, quod neq́ immodicas copias eius audiebat, atque militem suum & virtute, & numero sat idoneum ad apertam vim iniuriamq́ videbat. Vel quod difficile forsan, & non satis tutum erat, artificem quondam earundem insidiarum, & familiarem (vt aiunt) hostem suis captare laqueis. Ita liber vbiq́ Moses, nusquam interpellato itinere, Dibram inferiorem intrauit, iuxtaq́ planiciem multis prælijs, Mustaphea præsertim clade notissimam in Epiro consedit, nihil quicquam mouens vel ad solicitandam, vel deuastandam prouinciam, nam &* Moses venit Dibram inferiorem.

exercitus noster in propinquo esse nunciabatur, & cupienti singulari certamine pugnæ auspicia sumere, apertiore virtute, & collatis potius signis, quam tumultuarie dimicandum censebat. Non diu desideratus Scanderbegus, moxq́ ordinata, vt operæprecium erat, acie, & stricto quasi ferro aduolauit, fremebat maxime vulgus, & infrendere dentibus miles audiebatur, vix præ vehementi indignatione, & animi ardore continens se intra signa. Castriotus velut anxius pater, quum insolentem ob oculos filiū conspicit, quem nefaria regnandi libido, & impatiens iugi adolescentia armauit, percunctatur singulos gradus, segnius promouet signa, & lenibus prius nequicquam verbis depugnare cum filio conatur, ac differt, quo impensius potest, chari supplicium capitis, & luctuosam proprij sanguinis victoriam. Non secus ipse armatum, & frementem iam Mosen aspiciens, vrgente pietate, multifariam animum eius interpretabatur. Cupiebat cominus alloqui, & pertractare aliquantisper assuetum amici ingenium, libenter legatis, libenter pijs consilijs ageret, sed neque dignitas imperij, & rigor ipse militiæ, neq́ militaris insolentia, & vibrantes iam gladios turmæ isthæc fieri patiebantur, dum confeßionem potius sceleris Deo, quam timoris hosti dare malunt. Alia Mosis voluntas, & diuersa maxime consilia erant, apparans nanq́ se ad promissum Tyranno spectaculum, militem iam ad Scanderbegum prouocandum ire iubebat: sed interpellauit, distulitq́ ducis factum priuata virtus, & insignis Turcæ vnius animus, Ahemaze nomen erat, qui progressus ad Dibrensem: Liceat, inquit, nobis egregie Imperator prius viam tibi eam, quam dij dederint ad hanc præclaram gloriam aperire, quandoquidem indecorum nescio quid, & præter ius vsumq́ militiæ videtur ad supremum aciei robur, & caput ipsum belli decurrere, priusquam leuiore opera auspicia pugnæ sint tentata. Acceptus militis animus, & permissum vt arma caperet, nunciusq́ ab alia parte ad Scanderbegum missus, qui voluntatem eius sciscitaretur, an sinerent, vt priusquam ad iactandam totam aleam deueniretur, eo modo virtus vtrinq́, & fortuna depromeretur. Viso nuncio Epirensis, mutatum (vt optabat) amici propositum putauit, sed audito demum, abire paulatim ex animo Moses cœpit. Quæ petita tamen omnia concessa. Quin quosdam ex nostris militibus respondisse audio, paratos se libenter, si mallent, eo dimicationis genere exercitus totos periculo exsoluere. Ita simul & nuncius ad suos remeabat, & consurgens hinc impigre miles noster Zacharias Groppa, veritus fortasse, ne quis prior eam sortem ferret, ad Ducem ingenti animo, ac turmalium clamore pergebat. Amplexatus maxime ab eo est, & laudata virtus viri. Socij inter armandū non robur maius, non animū illi, non ferociorem dexteram, sed fortunā tantum Manesij à superis peroptabant. Solitum genus armorum acceptum, & alia supernæ ornamenta, quæ hosti magis, quàm ipsi

Castriotus cū Mose, vti pater cum insolenti filio agit.

Ahemazæ consilium.

Zacharias Groppa.

ipsi animos acuerent. Nulla re inferior Barbarus prior in medium prosiliens, quum vixdum inuentum sibi crederet hostem, & armatum, & infesta iam cuspide in se properantem conspexit, tum altiore voce compellans virum, & satis temporis ad mortem properantibus fore inquiens, peramice ad colloquium inuitauit. Quumq; & nomen, & officium militis sciscitatus esset, demum certamini conditiones subnectere pergebat, non absimiles ab his, quas Paulus olim irriserat. Identidem Zacharias ea velut inania verba præcidens: Optare se ait plura capita, quo (si ita statuerit fortuna) animum eius cumulatius exaturare queat. His dictis frementes adinuicem, & toruis se metiti oculis diuersi abeunt, elongatiq; aliquantum, vt concitari equorum cursus ad ictus acriores possent, conuersa vtrinq; cuspi-

Certamē Barbari, & Zachariæ Groppæ Albani.

de effundunt habenas, equorumq; armos calcaribus fodiunt. Neutrū ictus fefellit, effectus tamen vtrinque inanis fuit: nam lanceæ amborum quum vmbilicos ipsos scutorum, quos ferreæ laminæ tegunt, perstrinxissent, sine vllo haustu cruoris sunt perfractæ. Ipsi quoq; eo impetus tenore corporibus ad inuicem collisis, equi, viriq; corruêre. Mox illæsi bellatores equis relictis, strictis cominus gladijs acriorem ineunt pugnam. Ornare multifariam fortuna id spectaculum statuerat, non alteri iniquior magis quam alteri. Multis nequicquam sine cruore ingeminatis ictibus, ferrum ambobus è manibus collapsum est. Ensium id vitium fortasse, qui quum recurui, & graues, equitibus potius parati forent, incommodiores ad pedestrem pugnam erant, aut per lassitudinem forte, vel imprudentiam immodica feriendi cupiditate excussi sunt. Tum abiectis leua scutis, velut Athletæ iner-

mes, consertis manibus, quod supererat virium, exhauriunt. Spectant acies pari lance timoris speiq́. Vbi vero aliquandiu luctati, certamen interpellassent, neque alter alterum loco mouere aut sternere posset, vltimo conatu ad inuicem se tollentes, ambo eadem ruina corruêre. Barbarus subter resupinus, Albanus in os iacentis pronus incubuit, eductoq́ impigre pugione, iugulum rimatus confodit, resolutæ tum paulatim manus morientis. Liberq́ victor cum ingenti suorum clamore surgens lætus, ense apprehenso, qui iuxta iacebat, caput spirantis adhuc hostis abstulit, & simul eo, simul reliquis onustus spolijs, pedes ad progressos paßim obuiam socios perrexit, nam equi iampridem initio ipso certaminis aufugerant, ambo tamen in nostras stationes venerant, quod lætis animis omen acceperat vulgus. Præmia eadem Zacharias quæ Manesius, à Scanderbego tulit, laudes tamen ab exercitu longe maiores, quod difficultas pugnæ, & varietas ipsa rei augere virtutem viri, & ornare magis victoriæ gloriam videbantur. Interea Moses, licet offendisset spectaculum feroces viri spiritus, & dehortarentur ab ea re Ducem, pauentes iam ex socij euentu turmæ, citato ocius equo, in fumantem adhuc sanguine locum prouolans, compellato voce Scanderbego, prouocationis signum dedit. Obstupuêre nostri, ac horrore quodam inter homines orto, præ insolentia tam scelerati facti nemo fermè vocem emisit. Nondum omnis à Scanderbego abscesserat pietas, ac reluctatus paulisper secum, domestico fœdare sanguine dexteram nolebat, sed vbi pertinacius instantem, & probra etiam immodice ingerentem vidit, explosum tum omne ius, fasq́, & frustra retinentibus suis, atque transferre in se eam vltionem volentibus, plenus irarum in expectantem fertur. Aufugit extemplo Moses, & receptus ad suos, nihil præ verecundia locutus, mouere totius exercitus signa, & apparare ad vltimam dimicationem exercitum cœpit. Scanderbegus cum magna laude, & militum gratulatione reuersus est in castra, neque ingrata omnino ei Mosis fuga. Læta tamen valde regijs fuit, quod imparem eum maxime Castrioto palam dicerent, crederentq́. Ego si initium & insolentiam prouocantis, contraq́ fugientis ignauiam, ac exitum rei spectem, credere licet Dibrensem, vel promißionis illius pudore commotum, exoluere se eo velut alieno ære voluisse, & præsenti periculo deterritum terga dedisse, vel temeraria & inani quadam æstimatione id fecisse, putantem non egressurum Scanderbegum, id quod ipse postea patriæ restitutus palam confessus est, Nostra quoque vexilla sine mora vlla promota, & clamor vndiq́ qualis à victore exercitu solet, aditus. Castriotus licet & eximiũ militum robur (sex enim equitum, quatuor peditum millia fuêre) & affuturam iam multiplici omine, ac certam quasi victoriam conspiceret, nihil tamen vel in distinguendis exactißima cura copijs, vel inflammandis ingenti ardore ad

Zacharias victor.

Moses prouocat Scanderbegum ad singulare certamen.

Moses fugit.

re ad

re ad pugnam militibus prætermisit. Orationem eius inter redeundum in castra ab inani Mosis prouocatione, talem comperio fuisse:

Procedite vos quoque (quando exaturaturi adeousque hoc spectaculo statuit fortuna) ad aliud vtinam fortißimi milites. Traditum vobis ferrum, & vltrices poscenti patriæ expedite dexteras, ac armatos sequimini deos. Expellamus iam ocius quæso, si nulla alia ratio, vel temporis, vel ho- Oratio Scanderbegi ad suos, ante congressum cum Barbaris, & eius victoria.

stilis impatientiæ studeat, ex oculis nostris tam nefarium, quam molestißimum spectaculum, ac paratiorem iam ad fugam, quàm ad pugnam hominem, ex insontis, atque nihil huiusmodi meritæ patriæ conspectu, graui aliquo imposterum documento tollamus. Ad audaciam, ad expectationem totius victoriæ, signa satis præclara ostensa, dataq́ sunt, dum pari virtute atque iustitia progressus hostis, alter miserabili cruore, ac capitis sui precio, alter sordidiore fuga expectatæ nobis hucusque victoriæ auspicia dederunt. Pugnauimus satis pietate dum integrum fuit, inhibuimus publice priuatimq́ ardorem istum, ac iusto imperauimus ferro. Nunc sola hæc pietas relicta vobis, patriam, liberos, vxores, ac caput hoc (quid proloqui reformidat animus?) libertati nostræ, ocio, quieti natum, dicatumq́ defendere, fidem, delubra, sacra, deos ipsos, quæ omnia euertere, ac pristinas sordes inuehere in Epirum properat, insignis patriæ ciuis. Vtinam audire potuissetis, quæ promissa, quàm ignauiæ & ignominiæ vestræ plena omnia præstiterit Tyranno. Nullum accommodatius hodie esset, nullum acrius adhortationis genus. An creditis quod alia ratione maiores copias neque petijt, neq́ acceperit? nisi vel vires, & virtutem vestram contemnens,

temnens, quum omnem pristinam fortunam Epirotici nominis in se tantum positam fuisse dixerit, vel perfidiæ vestræ confidens, & sperans noua se hic auxilia, nouos exercitus inuẽturum? Et ob id ipsum Dibram hanc fortasse, ac locum istum Dibrenses egregio facinori elegit, vt domestica saltem arma duci suo præsto essent, & armatum sequeremini, quem inermem sequi noluistis. Sequendus scilicet nunc maxime fortibus viris, quũ ad perfidiæ, ad rebellionis notam, fugæ quoque ignominia addita, contemnunt fugientem Dibrenses. Abominantur inuisum dijs, hominibusq́ proditoris caput. At sequendus tamen, & persequendus totis signis, animisq́. Et aut scelerata vestigia penitus ab hoc solo abolenda, aut ingrata ossa victrici patriæ, & oppugnato nequicquam natali solo mature reddenda.

In maximo tumultu, & clamore militum, & cœpta quasi & expleta est oratio, moxq́ à concione itum est in hostem nihilo segnius obuiam prodeuntem. Exercitus noster in cornua diuisus fuit, ex quibus alterum Musachius Angelinæ nuncupatus, alterum Giuriza Vladeni obtinuit. Scanderbegus assuetum locum medium non mutauit. Munita ibi acies hastatorum robore, & quorundam equitum Italorum, sagittarij per cornua in fronte cum scorpionarijs, & reliquis id genus militibus distincti. Sicq́ peditatus & equitatus tam circa signa ad primos impetus, quàm in postremis agminibus ad solita subsidia, & variationem fortunæ distributus. Moses vnica tantum fronte in amplitudinem deducta, quatuor fermè millia suorum sub ipsis vexillis locauit, ac apposuit hosti. Totidẽ ponè millia, iuxtaq́ hos lectissimorum virorum corpora, ac nobilissimorum quorumcunque assignata, qui & timorem fugientium, oppositione corporum suorum arcerent, & subuenirent fessis, ac furorem hostilem reprimerent, donec subsidiarijs, & Mosi ipsi, cuius statio non longe aberat, aut ad inuadendum hostem, & restituendam, si opus esset, fortunam, aut ad cõsulendum, si quid durius incideret de fuga, spacij aliquid esset. Dibrensem ex maiori parte equites Epirotici generis cingebant, ac latus ipse suum eorum robore firmauerat. Quod lingua, & mores hominum notiores, consilia aptiora, & dare, & accipere posse videbantur. Multiq́ ex ijs ab eo ductores agmĩnum constituti, atque varia munia eius prælij commissa viris, cæteris nihil recusantibus, vel moleste ferentibus, quum libera rerum omnium potestas Mosi data fuisset à Tyranno. Cæterum congressis vtrinq́ maximo ardore ijs, qui in prima fuerant acie collocati, nostrisq́ validam impressionem facientibus, iam primum hostium agmen pellebatur, & retrocedentibus sensim signis, nostri mediam aciem pari timore atque periculo onerabant, frustra minantibus socijs, ac reuocantibus fugientes, quum equi viriq́ immissis maxime sclopis, ingenti pauore perculsi repeterent castra, & passim sternerentur. Nusquam ociosus Dibrensis, nunc hac, nunc illac maximo periculi,

ac vitæ

ac vitæ contemptu obequitabat, verbis, factisq́; animans viros, & restituens præstantia sua multis locis certamen, ac instaurans ordines suorũ turbatos. Secundana acies nondum satis dißipata, vel loco pulsa fuerat, propter robur virorum (quod diximus) ponè ad custodiam aßignatũ. Instante tamen sine intermißione Scãderbego, deficiebant vires, animiq́; hominibus, & via ad postremũ agmen ac cardinem ipsum pugnæ aperiebatur nostris. Quum non diutius moratus Moses, impulso, quem iuxta habebat signifero, cum promptißimorum quorumcunq; manu illuc accurrit, cruentioremq́; aliquantulum nostris non incertiorem fecit victoriam, nam secutæ Scanderbegum reliquæ turmæ, ac cornua vtraq; ibi circunfusa, obsederant quasi vndiq; pugnantes. Fugientium nemo curam habuit, donec Moses quoque verteretur in fugam, qui acri aliquãdiu pertinacia, & indefessa dextera, licet magna suorum pernicie sustinuit hostem. Scanderbego viso, atq; in se irruenti, nusquam est congredi ausus, sed vitabat quo magis poterat, aspectum omnem, & viri congressum, vim tamen omnem, ac robur suorum in illũ vrgens, atq; impellens, si quo modo sine periculo suo caderet, sine quo res Albana cadere non poterat. Nostri circa Turcarũ latera, & ceruices intenti, non prius ad ducem conuertêre animos, quam primam legionem omnem sustulissent, & perfregissent secundam multis signis ablatis, occisisq́; quibusdam ductoribus exercitus. Tum eorum capita à vulgo (vt fit) lanceis fixa, satis latum timorem reliquis incussere. Nullus tamen memorem fugæ Dibrensem conspexit, antequam omni præsidio latus eius nudatum, & irreparabilis fortuna belli perito duci visa fuit. Sed colligens ardentißime circa se palantes, ac ignauiam hominum increpitans, renouabat per omnes gradus sudorem hosti, victoriæq́; exitum anceps longumq́; faciebat. Miratus Scanderbegus tantam pertinaciam, ac rabiem potius quandam pugnantis: vix se inquit proruenti ante oculos patria, & tractis ob ora filijs pari odio fuisse decertaturum, sequentemq́; Tanusio, Amesa, & ambobus Stresijs nepotibus integro animi ardore impetit virum, compellantibus nostris quibusdam illum nomine, vt Epiroticum diadema paratũ sibi expectaret. Sed neque minæ, neq; aspectus venientium perterruit ferocem hominis animum. Verum succedente circa eum postremo, ac subsidiario agmine primum nostrorum impetum egregie & sustinuit & repreßit. Hic Barbarus quidam vir pari animo atq; virtute procedentẽ Scanderbegum conspicatus, effusis habenis, & cuspide directa ita venientem excepit, vt resupinum sterneret super dorsum equi, clamoremq́; suorum excitaret occisum credentium. Ea res tardioris aliquantisper fugæ, & maioris sanguinis causa fuit, nam & animi creuêre cæteris. Et firmatum super equo Castriotum fœlix semel dextera viri tanquam sibi debitum poposcit. Non passus est egregius dux vltionem ignominiæ suæ ab alio sibi, quam à se ipso

Moses non audet congredi Scanderbego.

Scanderbeg sternitur à Barbaro.

ipso exolui, ac velut insuetum eum pudorem æquo animo ferre non posset, fremens, frementi stricto gladio occurrit, illæsusq́ penitus ipse, multis vul-

neribus confectum hostem deiecit ex equo. Tunc vero clamore ruentem humi prosecutus est Albanus, & furor omnis in Mosen versus, qui profecto pro gloria saltem, si nõ pro victoria stetisset, nisi socij & dies simul deseruissent pugnantem. Tunc sicut belli, ita ducem etiam fugæ miles est consecutus. Epirotica iuuentus per quinque amplius stadia vestigia fugientis non reliquit, si quo modo viuum, aut saltem mortuum habere possent, vel quod optare summopere nouerant Scanderbegum. Cæsi multi ex postremis sunt, ipse integer omnino manus eorum effugit, ac peritus locorum cum infamibus reliquijs, vix quatuor hominum millibus, pariter labore atq́ fame confectus, mox in tutum euasit, refectis ibi corporibus diem expectaturus. Nostrorum minus quam centum occisi, vulnerati 80. qui non labore, non vulneribus, non tenebris tardati, per noctem & tentoria, & spolia iacentium auidissime diripuêre. Captorum nemo notioris conditionis fuit, præter vnum, qui multis deformatus vulneribus Zachariæ se tradiderat. Hic solus seruatus, & redemptus postea est pulcherrimis pro eo missis donis. Cæteri partim ignorante, partim etiam non prohibente Scanderbego, varijs supplicijs ab exacerbatis Belgradensem cladem hominibus destinati, sicq́ publice & priuatim ira exatiata, ac compensata (prout potuit) prior iactura. Ita expedita victoria, ac tam suis, quam hostilibus vasis collectis, in antiqua castra reditum, ordinatoq́ solito præsidio, paucos ibi moratum est dies, ac pridie nonas Apriles reuersum cum insigni triumpho Croiam. Tunc dolor ille, quem tempus iam ipsum (vt solet) paulatim mitigauerat,

Moses vt belli ita & fugæ dux.

Victoria Scãderbegi & triumphus.

tigauerat, penitus fermè oblitteratus, & animi hominum noua hac lætitia restituti, atq; erecti. In Dibris longiore festiuitate, atque excellentioribus ludis eius victoriæ laus celebrata, quam vllo alio belli successu, & habito ex hoste triumpho aliâs factum fuerit. Quod ignominiam velut quandam suam aliena contractam culpa expurgasse, & certiora pignora ac documenta suspectæ prius aliquantisper fidei suæ Castrioto dedisse viderentur. In Apuliam legatio missa cum insignibus nouæ victoriæ spolijs, quibus & Belgradensis ignominiæ, & domesticæ perfidiæ vltio cupidissimo regi testata redderetur. Accepta est & remissa ab Alphonso honoratior longe, & quam accesserat opulentior eadem legatio, licet & ipse recenti Florentino bello, ac irrita Plumbini oppidi obsidione, & pecunijs, & viribus exhaustus maxime foret. Sub idem tempus Moses cum socijs non longe ab Epiro per aliquot vagatus dies, haud satis animi certus erat, quo verteret iter: nanque tanta ignominia, cladeq; accepta, Constantinopolis aditum, & Tyranni conspectum abhorrebat, moliri aliud contra hostem, ad excusandum saltem, si non expurgandum fortunæ prioris euentum, neq; paucitas copiarum, neq; demissi militum animi patiebantur. Tentare tamen apud suos eam rem, quum ingentes sibi spiritus non deficerent, statuit omnino. Exorsusq; furore, & casu quodam multa interdum perfici solere, quæ nulla ratione aut virtute effici posse sint credita, ac vnicam tantum illam salutem relictam victis, vt nullã deinceps nisi vicerint, sperare possint, aut vita celebri, aut gloriosa morte quærendam fortibus viris tantæ abolitionem ignominiæ, sat multis verbis in hanc sententiam disseruit, pollicitus præterea se propter peritiam locorum, & regionis illius, vel die, vel nocte malint, vsq; ad ipsa hostium castra incruentos ducturum, quum exercitum nostrum mox Croiam redisse affirmaret, & præsidium ad custodiam prouinciæ relictum, minime sibi vel virtute, vel numero militum parem. Nihil persuasum hominibus, sed clamoribus & crepitu ipso armorum exibilata sententia Mosis, arripereq; iam in Græciam iter, damnato sine variatione ducis consilio cœpit miles. Necesse fuit omnium voluntati parere Dibrensem, suppressaq; reliqua voce, pari silentio atque mœrore tanquam ad suppliciũ aliquod raperetur, quam semel voluntaria perfidia deseruerat, denuo cogẽte fortuna, tacitis nequicquam suspirijs, dulcem infœlix patriam reliquit. Inter discessum eius ex Byzantio, & reditum, duo paulominus menses intercessere. Quare nihil certi affirmante fama, multa secus ac erant Tyrannum tam diutina absentia eius credere cogebat. Nunc cum toto exercitu internecione cæsum, nunc saluum illum & proditos suos putauit: aut ipso singulari certamine (vt præfixerat) Scanderbego congresso, & illius manibus occiso, reliquas copias eandem fortunam subijsse, vel præ timore dedisse se hosti (nunc id quod quum maxime

Moses post cladem à Castrioto acceptá, in cõtemptu ab Ottomano habitus, pœnitentia ductus, ad Epirensem redijt.

Sententiæ variæ Tyranni de Mose.

optaretur, hominum more magis ad animum transibat) victorem ex eo bello Dibrensem, in reliqua prouinciæ deuastatione captiuitate ire procliuem, victoriam persequi, & promissum sibi sceptrum apparare, libenter credidit. Sed absimilis ab omni expectatione aduentus, & sordidissimum venientium spectaculum, nedum subirati animum regis, sed populi quoque oculos summopere offendit, laceratusq; tacite Moses est. Quod eum hominum florem vel perfidia sua, vel imprudenti audacia amisisset, & iacentes hostium animos ex Belgradensi clade tam propere erexisset. Albanus tam fortunæ calamitate, quàm fugæ illius suæ pudore atq; memoria, non linguas, non oculos hominum ferre poterat. Conciliabant tamen illum multorum animis, infamiam simul propriam propulsantes non ingratæ militum voces. Quum in prælio & militis & Imperatoris officio functum exactissime dicerent, neminemq; illo pertinacius instaurare iam concidentem belli fortunam contendisse, & prouocationis illius ignominiam, inuicta Scanderbegi virtute, ac humanæ fragilitatis obtentu excusarent. Ita sibi militaria studia comitas, & populare ingenium viri, sed magis insignis dextera, ac præstans bello virtus deuinxerat, quæ præcipuè ornamenta amare in hoste quoq; consueuêre Turcæ, adeò, vt quum (velut fit) captiuum sibi fortem virum sors belli tradit, plerunq; aliquid de solitis supplicijs remittant, seueriores longe ignauis, quos velut ali indignos, & consumendis frugibus tantum obnoxios perire vtile quasi ducunt. Tyrannus nulla satis ratione adduci potuit, vt eius iacturæ, & doloris sui vltionem ab insonte & afflicto aliquo modo non exigeret, non aures, non animum regium veniam poscenti, & culpam omnem eius facti in se reijcienti præbere vsquam voluit. Quin fatiscens insolentissimi odium Tyranni (licet nihil ferè in eo præter fortunam reprehendi posset) in caput ipsum, & supplicium viri erupisset, nisi purpurati quidam, & magis intimi, pœnam eius alienationem cæterorum omnium imposterum fore dicentes, sanioribus consilijs regis iram demoliti essent. Sic venia Mosi exorata, & quæstio omnis de capite eius abolita, tamen in eo contemptu relictus adeò despectui habitus, vt vix alimentorum illius ratio à Tyranno haberetur. Eodem ad omnia vultu Dibrensis dissimulabat singula, lacerans intus varijs curis animum, & non cibi, non somni capax, quum hinc periculi, inde infamiæ suæ magnitudinem non iniquus pristini erroris iudex sedula accusatione metiretur, inops quid ageret, quo verteret studia, quam degendæ vitæ eligeret rationem: tandem in optimum longe in ea re consilij genus non inanis cogitatio euasit, Mahumete relicto, qui ex euentu, non ex consilio iudicare nosset, offensæ adeousq; patriæ denuo se tradere, & quam male promeruerat fidem suorum sequi, dulce piumq; desiderium insedit. Ita & scelus suum saltem, si non infamiam sceleris ea se pœnitentia aboliturum,

Laceratus tacite Moses.

Dotes Mosis.

Discrimē Turcarum in captiuos.

Moses cōtemptissimus apud Tyrannum.

& alio-

& alioquin de ingrato Tyranno vltionem sumpturum se sperans, præsertim quod clementiam Scanderbegi longo interuallo delicti sui magnitudinem vincere sciebat. Sedato itaque ea deliberatione animo, indies modum aliquem & facultatem fugiendi captabat, nox maxime fuit ad eam rem (prout factum est) adhibenda. Sic egressus in exitu diei ignaris custodijs, integram noctem cum die sequente (nusquam ferè interpellata progressus contentione) itineri adiecit, donec eam regionem Thraciæ, quæ Macedones contingit, intrauit. Tum tranquilliore animo reliquam viam est prosequutus, sicq; paucis diebus ingressus Epirum, recta ad præsidium in claustris imperij nostri positum perrexit, inde ad Scanderbegum transiturus. Cæterum viso eo Dibrenses, demolitis sola quasi aspectus mœstitia animis, desiderium veteris ducis cum pristinæ consuetudinis cura incessit, oblitteratoq;, quod patriæ, quod sociorum & sanguinis sui proditor, fas, iusq; omne generis humani præuertisset, non sine lachrymis illum excepère, & sic inter longos militum amplexus, magnam partem eius diei consumpsit. Admonitusq; ab his Scanderbegum non longe abesse, mutato proposito Croiam eundi, ad illum ire perrexit. Secuti sunt plures ex præsidio hominem, vt honoratior iret, & facilius veniam promereretur. Parum restabat diei, quum cingulo de more gentis circa collum conuoluto progressus, obambulantem ante tentoria Scanderbegum inuenit, atque mœstissimus ante eius genua prouolutus, supplex, vt non aliquo eius merito, sed ipse sua liberalitate, animiq; humanitate ignosceret sibi, incolumemq; vellet profusis lachrymis poposcit. Non abstinuère eo officio cæteri qui cum illo erant. Castriotus manu prehensum hominē surgere illico iussit, & non segnis ad ignoscendum, perbenigne allocutus, multiplici amplexu, osculoq;, reconciliatum illi animum suum satis aperte ostendit. Non multum admiror in Scanderbego, quod Mosis pœnitentiam tam cito admiserit, licet & id quoque non sine summa esset admiratione pensitandum, quum tot publica & priuata odia, iniuriasq; in eum euomuisset, in caput ipsius, in libertatem patriæ tam nefaria coniurasset. Sed quod tam cito, tam facile ignouerit, vt vix visum, vix auditum adeo insigni liberalitate, & diuina quadam verius quam humana clementia sibi ipse conciliaret, quum nondum nuper occisorum dolor, nondū sparsus suorum cruor, & recentia vulnera coaluissent viris. Neq; multos post dies, quæ ablata Mosi, aut fisco adiudicata, aut diuisa inter priuatos fuerant, reddi omnia curauit. Pristinamq; dignitatem viro, secundo vulgi fauore in integrum restituit, eaq; animi moderatione & sibi gloriam ingentem peperit, & culpam illius, infamiamq; leuauit, atq; omnem flagitij memoriam de hominum mentibus aboleuit.

Moses cogitat de patria adeunda.

Mos gētis cinculo circa collum cōuoluto.

Moses redit in gratiam cū Scanderbego.

Clemētiā quędam diuina Scanderbegi in Mosen.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI EPIROTARVM PRINCIPIS,

Liber Nonus.

Quantũ Epirus in Moseos reditu in patriam lætata eſt, tantum Mahumetes fuga illius excanduit.

SIMVL & hinc immemor iniuriarum patria ducis ſui modeſtiam imitata, vario gratulationum genere reſtitutum ſibi Moſen gaudebat. Edicto etiam per Scanderbegũ lato, ne quis eius facti mentionem vel publice vel priuatim moueret. Et inde ereptum ſibi hominem Tyrannus acrius excandeſcens, non ſine moleſtia maxima ferebat, præſertim poſteaquam rediiſſe denuo in Epirum audiuit, atq; tunc demum non fortunam hominis in illo prælio, & clade ſuorum, ſed perfidiam tantum accuſans, fugam eius & defectionem illam tam impudenter à ſe creditam, Scanderbegi ſtratagema fuiſſe dictitabat. Cæterum de ratione gerendi belli, ſeq; vlciſcendi, & rebus Epiroticis, ex multis ſententiis illa præualuit, quæ abſtinendum omnino ab armis per eum annum cenſebat. Et aut occaſionem aliquam expectandam, aut totis Turcarum viribus cum ea gente bellandum. Recepta eo libentius ea ſententia, quod non ſatis belli rumores ex Aſia & Perſide nunciabantur. Miſſum tamen præſidium ad finium cuſtodiam, licet non ſatis validum, quod à populationibus aſſuetis noſtrorum ſaltem inſolentiam compeſceret. Et ſi opus foret Sfetigradenſibus, &

bus, & locis vicinis vsui esse posset. Castriotus quoque cognitis tum ex Mose, tum recentibus exploratoribus consilijs Tyranni, belli curam, & ipse paulisper remisit. Audito tamen aduentu noui præsidij, contracta haud satis ampla manu suorum, in insidijs per aliquot latuit dies, sed regijs iuxta Alchriam consedentibus, inanis expectatio eius fuit. Quamobrem multis procuratis, ac relicto ibi Mose, ipse ad locum quendam maritimum qui Redoni dicebatur, ad reliquum æstatis cum vxore transigendum concessit, ibiq; venationibus, atque alijs id genus studijs magnam autumni partem consumpsit. Non tacebo hoc loco de eo, quod maxime in claris ducibus exigere solitus est, Imperatorum omnium facile Imperator Scipio Africanus, continentiam certe admirabilem, nedum in alterius fœminæ, sed propriæ quoque vxoris nimia frequentia vitanda, quum nullum maiorem hostem & animi, & corporis viribus, quam fœminam esse diceret. Sicq; proprio exemplo & milites suos crebro domos reuisentes damnabat, assiduis vigilijs, ac duris laborum thoris castigandum corpus inquiens, ad omnes libidinum æstus facile extinguendos. Non scorta militaria, non aliquod (vt fit) eius lasciuiæ vestigium in castris vnquam Scanderbegi visum, sed vetus quædam disciplina inter homines, ac religio verbis, factisq; mirum in modum conseruata. His fortasse artibus seruatum est, & auctum per tot annos tanta gloria atque fœlicitate imperium. His conciliati superi & animos & gladios hominum tantopere acuebant. Interea temporis Moses intentus maxime, quatenus & ignominiæ suæ maculam recenti aliquo facinore abstergeret, & Tyranni simul ingratitudinem plecteret, aucto præsidio, ac duplicato ferè numero militum, totos dies in deuastandis hostium agris, ad lacessendas nouas Turcarum custodias consumebat, nunc interdiu cum paucis, nunc per noctem latenter sequente multitudine progressus, occisus aliquis vel exceptus inter pabulandum, vel in eiuscemodi ministerijs, tamen non audentibus progredi regijs nihil dignum memoratu gestum. Hinc Dibrensis ad infamiam suam abolendam manibus, pedibusq; (vt aiunt) acriter contendebat. Inde Amesam velut tantæ perfidiæ hæredem, nescio quis demon, & fata sua depromebant. Multa scribentem, hoc loco deterrent, & ad silentium quasi me inuitant, quod ea domestica scelera, ac ingratitudinem mortalium sicut meminisse, ita referre horret animus. Illud vero magis, quod nihil certi affert fama de hominis fuga. Varij varia interserunt mendacia, & plura fermè absq; similitudine aliqua veri. Quare ea tanquam neque vtilia ad historiam, neq; legentibus placitura, instar pictoris penicillo oblinito contegam. Pristinam tantum rationem illam in Amesæ defectione secutus, quam in Mose quoque solicitando corrumpendoq; adhibitam retulimus, per nuncios scilicet, & magistratus vicinos locorum, præsertim quod non difficile colloqui sæpius cum

Laus Scanderbegi à cōtinentia exemplo Scipionis Africani.

Castra Scanderbegi à scortis immunia.

Mosis studiū, ignominiam suam insigni aliquo facto abstergere.

De fuga Amesæ ad Turcā.

Amesa hosti erat, & occultis agere nuncijs. nam regionem quandam Epiri non ignobilem ad Turcarum fines vergentem, patrui beneficio possidebat, agreferentis, quod tamdiu apud se priuatus ageret. Tyrannum vero (vt diximus) Asiaticis rebus occupatum, illa quoque non imprudens ratio de homine solicitando & accersendo mouit. Quod quum & de principum sanguine esset, & gratia ingenti polleret apud populorũ animos, admissuros longe facilius imperium eius Epirotas, si vel parua periculi vis vrgeat, quam in Mose facturi fuissent, non ab re credidit. Et hæc eadem cum Amesa per nuncios agitata, multumq; ad fidẽ promerendam valuêre. Ita nedum perfidos, sed credulos plus nimio homines regnandi vesana cupiditas facit. Sed callidi vir ingenij, vtpote quem alienæ fortunæ euentus satis de omnibus instruxerat, ne cum aliqua perfidiæ suspicione, & capitis sui periculo iret ad Ottomanum, vxorem quoque, & paruulos liberos secum eius sceleris socios duxit, traditurus hosti velut non inefficax fidei suæ pignus, & vinculum. Maximum in prouincia tumultum, & stuporem quendam hominum, fuga eius excitauit, mirantibus singulis, & sciscitantibus causam rebellionis, quum ad id quod nepos Scanderbegi, socius etiam, ac collega quasi imperij esset. Patruus re audita maxime ægreferens, atque ingemiscens: Hoc, inquit, deerat mihi ad tot labores molestiasq;, vt domesticis etiam, & intestinis armis oppugnarer. Jta ne inuisum hoc caput? Ita male merita patria? An tam preciosum potius Epirotici diadematis decus? Inuidit Amesa Mosi, inuidebit iterum, si me Dij, si ius, fasq; generis humani, si virtus, & fides vestra non fallit. Intrauerat iam hyems, & nuda pabulis tellus, ac temporum incommoda satis per se hostium apparatus, atque aduentum prohibitura videbantur. Quare Scanderbegus non inani ratione credens Amesam ad noua consilia vernam temperiem expectaturum, reducta Croiam familia, neq; ad delectum habendum, neq; ad vllum bellicum apparatum per id temporis animum intendit, solum crebro Dibrense præsidium reuisens, & custodijs, ac exploratoribus assuetis præparans se, ad fatiscentia pericula hyemem transmisit. Ottomanum nõ tam visus Amesa quam auditus postea mouit, quum verbis, atq; prudentia, & grauitate consiliorum virtus, & peritia viri in rebus bellicis satis cognita & perspecta fuit. nam breui statura fuit, & nõ ea membrorum, ac oris veneratione, quod idoneum esset ad occulta animi bona, & latentes intus virtutes indicium. Ingentis vero supra modũ animi, & tam callidi, quàm excelsi ingenij, ocij vnus impatientissimus, & qui primi, ad gloriam, ac conciliandos mortalium animos cupidis imperij viris gradus esse solent, humanitate, atq; liberalitate pari. Quicquid vel dextera ipse sua, & forte belli, vel patrui beneficio habuisset, militibus, & amicis erogabat. Facilis ad alloquium & officiosus, neque ineptus simulator, dissimulatorq;, vbi

Statura Amesæ & dotes.

res

res poſcebat. Ita ijs artibus multum ſibi auctoritatis, & beneuolentiæ pepererat apud omnium animos, vt primus à Scanderbego in amore & veneratione populi eſſet. Neque deſunt qui dicant, vt ſuſpectum id viri ingenium haberet, patruo quoſdam ex ſuis multotiens inſinuaſſe, ſed ſicut non credita, ita minime curata res: tamen quum rebellio demum, & fuga eius nunciata fuiſſet, facilius credidiſſe Scanderbegum audio, quàm de Moſe fecerat, non immemor ingenij prudentius ab alijs quàm à ſe cogniti. Cæterum non ille manibus pollicitis, & inſolenti audacia Moſis exemplo regias aures impleuit, ſed vnica fermè ratione defectionem ſuam excuſans, vt neque leuis, neque conficta notaretur oratio, ſic loquutus fertur:

Si veterum in vos iniuriarum, & antiqui erroris noſtri memoriam repetere licet Mahumetes, ad ſupplicium potius nunc ad te, quàm ad vllam vel gloriæ, vel imperij ſpem veniſſe videremur. Quid enim grauius Oratio Amesæ, qua defectionem ſuam excuſat apud Ottomanum.

in Ottomanum imperium committi potuit, quàm à nobis olim Hungarici belli tempore, fœdo magis & ſcelerato, quàm hoſtili animo commiſſum vidiſtis? quum eodem perfidiæ tenore, me conſiliorum omnium adiutore & ſocio (neque enim defenſio eſt vlla nobis, ſed pœnitentia quærenda) & proditus apud Morauam exercitus veſter, & Epirus tam nefaria fraude è manibus ablata, atque tot inde malorum, tanti cruoris cauſa exorta. Sed vanus hic profecto timor, inanis ſuſpicio apud prudentiſsimum & clementiſsimum Regem, præſertim quod & ætas me tunc forſan, ac prona in malum ſuum adoleſcentia, neque ſatis proprijs ſubſiſtens

consilijs

consilijs animus decepit. Credidimus patruo, multa etiam ignari credidimus, atque allecti (qui proprius est eius ætatis morbus) regnandi libidine, vobis relictis nimio plus creduli fidem illius sumus secuti. Cognouimus paulatim crescente cum annis consilio, & patrui tacitam perfidiam, & defectionem illam meam à vobis iniquiorem ipsi mihi, quàm alij cuipiam fuisse. Recuperauit, auxit imperium Scanderbegus non sine multo labore & opera nostra. Expectauimus diu, si non auiti, & paterni iuris, portionem saltem vt mercedem aliquam sudoris, & periculorum tantorum nobis daret. Ducta est non multo post vxor illi, quæsitus, & susceptus nouus hæres, nouus imperij successor. Nobis præ pudore quodam hominum, ne priuati omnino degeremus, assignatus vilis quidam Epiri angulus, vbi (illo cætera obtinente) infamem traheremus vitam. Vix poteram animo imperare, neque vnquam satis eam concoquere ignominiam. Coëgit tamen temporis ratio, & insolens ingenium viri celare omnia, dissimulareq́ue, ne suspicionem aliquam causatus me circumueniret, vt nuper Georgio Stresio sororis suæ filio fecit, quem confictis criminationibus insimulatum omni fermè imperio nudauit. Confugissem libenter ad te, reliquissem ingratum patruum cum infamis sordibus imperij, sed pristinæ illius rebellionis, & tot iniuriarum memoria deterrebat, donec nunc tandem agentibus Dijs, promissa, & fidem tuam secutus, lætissimus accessi. Vix innuisti, vix inuitasti quod iamdiu ad idipsum intentus, effusissimo cursu aduolaui. Non tardaui, non expectaui, vel aduersas Scanderbegi res, vel tuas secundas, veluti nuper Moses, vt præ timore aliquo, vel vicinitate periculi mihi ipsi potius consulere, quam voluntatem tuam amplexari merito videri possim. Cæterum neque vel suspicioni apud te locum vllum, vel reuertendi causam reliquimus in Epiro. Adsunt satis valida animi nostri vincula, & perpetua pignora fidei. En nostrum habes Mahumetes, quicquid charum, iucundumq́ue hominibus natura in vniuersa vita dare potuit. Hæc ad te attulimus, quæ auferri debuerunt ab hoste, & quibus dubia aliquantisper fides obstringenda fuit. Reliquum nihil aduentum, neque enim in ea celeritate rei, & tam occulta fuga, sarcinularum ratio vlla haberi potuit à nobis, & si colligere omnia per securum ocium licuisset. Turpe tamen nescio quid putassemus vllas veteris fortunæ sordes ad te præsertim tam opulentissimum regem deferre. Fides tantum præstanda tibi est, maius aliud quippiam certe non possumus. Et si certius aliquod cupis vinculum à nobis, nihil recuso quod statuas, quod decernas ipse. non enim leges huc daturi venimus, sed accepturi, non debellare cum patruo, & Epiroticam frangere insolentiam quindecim hominum millibus pollicemur. Documento est tum Alybassæ, tum cæterorum fortuna, & Sebaliæ nuper raræ, neque incruenta victoria. In nobis certe diligentem, & fidelem operam non deside-

Georgius Stresius sororis Scanderbegi filius.

desiderabis. De cæteris quæ ad euentum huius rei, & vltionem tuarum iniuriarum attinent, neq; princeps à seruo, neq; solertißimus belli artifex ab imperito homine consilium expectes.

Non potuit simulata Amesæ oratio videri Ottomano, quũ & vera multa dicerentur, & re ipsa dictorum fides diluceret, adducta in conspectu Tyranni cum ignaris filijs vxore. Quidam deceptam eam dicunt à marito, & inuitam tractam ex Epiro, quidam voluntariam se comitem fugienti addixisse, quum promissum sibi Epiroticum imperiũ à Tyranno, clam aperuisset. Ita communis est vtriusq; sexus regnandi libido. Quare accepta, & laudata hominis voluntate Barbarus, primum omnium honorifica illi alimenta decreuit. De belli ratione nihil tum responsum, donec adhibitis purpuratis ea res de more decerneretur: nam recens Belgradensis ruina, multum fregerat & animos, & vires hominum. Mahumetis quoq; ex nulla vnquam clade par mœstitia visa, quum & vltionis cupiditate dies, noctesq; insolens spiritus vexaretur, & semel male tentatam fortunam anxius timeret. Facile itaque omnium sententijs ab Hungaricis rebus supersessum, et eius ignominiæ vltionem ex Epiro quærendam decretum, nam neq; simul vtriusq; belli ratio haberi poterat, quũ & hinc insigni exercitu opus esse Amesa diceret, & inde Hungaricæ vires, ac experta totiens populorum ferocia, ingentes exigeret apparatus, neq; differenda occasio ab Amesa data videbatur. Eo ipso igitur omnium fermè consiliorum socio, ac moderatore adhibito, latum & propalatum edictum de quinquaginta equitum millibus cogendis. Non negasset etiam plures Ottomanus si petiti fuissent, cupiens aliquando vel vlcisci tot suas, & suorum iniurias, vel Epiroticis rebus aliquem finem imponere. In eo apparatu ver abijt, & iam æstiui calores militum corpora laxaturi properabant: quum paratis omnibus Tyrannus & Amesa aßidue instante, multis allectos promißis homines, & consilijs instructos à se dimisit. Bassa noua Romæ, cui Isaac nomen erat, præcipua exercitus cura, ac summa rei demandata nihil moleste ferente Amesa. Huic tamen ne sine aliqua dignitate & imperio iret, quinque hominum millia ex eo numero aßignata. Non sine molestia quadam, & trepidatione nostrorum, præsertim præsidij Dibrensis, fama eius apparatus fuit, multisq; militaribus (vt fit) consilijs versata res. Qua ratione vel expectandus, vel coërcendus tantus hostis esset? An insidijs, an collatis signis? An per ludificationem aliquam eius belli euentus quærendus foret? Augebat & illud magis timorem, quod & rumorem inde magis quotidie increbrescere, & hinc à suis non exercitum adhuc, non auxilij quippiam ad tam fatiscens malum, ac proximum quasi periculum apparari videbant. Scanderbegum nanque non satis primo ea fama mouit, illa potißimum ratione, quod nunquã conuerso in Epirum odio, Hungaricam ignominiam

Communis regnandi libido vtriusque sexus.

Edictũ de cogendis quinquaginta equitum millibus

Bassa Isaac supremus Capitaneus exercitus Turcici.

omissurum credidit Mahumetem, tamen solicitus exploratoribus immissis veritatẽ, quam in eo rerum tumultu poterat elicere ad noua consilia mutanda diligentissime procurabat. Ubi vero multis modis, aduentu præsertim transfugarum affirmata, ac propalata res, & de numero, & qualitate venientium nunciatum, illudq; imprimis Amesam cum eo exercitu esse, & commendatum honorifice à Tyranno Isaac Bassæ, vt eum Epirotici imperij fascibus insigniret, nihil moratus amplius egregium hincinde militẽ velut dato signo aduocauit. Accersiti sunt eo ipso ex omnibus locis purpurati armatorum socij, optimates, Dibrenses quidam & adiutores consiliorum. Conuenêre omnes in Dibra inferiore in solitis castris. Ibi quoq; Moses cum quibusdam optimatibus & nobilioribus præsidij affuit, vt decretum eius rei audiret. Accurrebant & alij plerique voluntarij, atq; iuuentus armata ex omnibus locis solo prædæ (vt assolet) studio, atq; sic confectus extemplo est non ignobilis exercitus, par fortasse hostili, si virtutem, impar si numerum spectes. Jamq; audax vulgus, & inania militum desideria deuicto hoste inter se laudem simul, ac prædam diuidebant, atque palam quisque virtutem & fidem suam extollere, polliceri, dolere nimis tardare hostem, dicereq; mouenda signa, & aduentum illorum acriter præueniendum. Non militum numerus, & fama venientium, non formidandum Bassæ nomen deterrebat. Exciderat Sebalias, euanuerant vix adhuc coalitæ cicatrices viris. Jta aut recens nuper de Mose victoria, aut (quod magis crediderim) illorum apud Belgradum Hungaricum nunquam reticenda clades, ac ignominia hominum animos erexerat, alterumq; Belgradum alterum oblitterauerat. Pendere tamen omnes ab ore, & consilio Ducis, qui cohibendum omnino ratus ardorem illum suorum, defixis aliquãtulum humi oculis, & pleraque vultu ipso simulans, velut altum quippiam moliretur animo, consilium simul & vires ipse suas, & periculi magnitudinem ante oculos hominum in hanc sententiam proposuit.

Comitia Scanderbegi, & purpuratorũ, in Dibra inferiore.

Jnter cætera omnia, quæ ad vexandos, & angendos mortalium animos in tanta rerum humanarum varietate reliquêre Dij, duo hæc maxima cernimus milites, spem, & timorem, lætius illud, ac excelsioris cuiusdam, ne dicam leuioris ingenij. Prudentius hoc, & incruentius, quod & si protrahere aliquantisper desideria hominum, curare tamen demum, & condire pulcherrime solet. Hinc audire licet veteres imperatores magis vincere se consueſſe omnia timentes, quàm qui nihil timerent. Hinc Pænus ille Quintum Fabium segnem suis, & nimio plus timidum visum grauem sibi hostem, Terentium Varronem grauiorem patriæ, & populo Romano appellabat. Sed quorsum tam insolenter, & tam sordide timorem nuncupauimus, quod propriore consilij nomine appellare debueramus? At quoquo modo vocitetis ipsi, haud in magno discrimine pono. Vnum illud ne-

Oratio Scanderbegi ad cõgregatum exercitum.

Ab exemplo veterũ Imp.

lud negare nemo poterit, inde veteres disciplinas, inde antiquum militiæ rigorem emanasse. Hoc spem quoq; ipsam fouet, alitq;, nihil perperam agit,

à fronte, à tergo, à lateribus gerit oculos, & pari lance futura, ac præsentia metitur. Jam satis intelligere potestis, quo tendat tam castigata & tam apposita oratio nostra. Volui prius colloqui vobiscum, & disquirere voluntatem singulorum, quam aliquid de belli huius ratione innouarem: vt aut ipse in vestram, aut vos in meam (quæ semper omnium patientia fuit) sententiam iretis. Auditis, auditis iam auribus vestris, qui rerum, qui bellorum motus parentur in nos quotidie. Pulsat en fores Bassa nouæ Romæ cum omni Europæ flore, & robore Ottomani imperij. Non deest animus mihi (vt neque vnquam defuit) fortunam omnem cum eo, neque inglorijs vobis experiri. Sed prudentia magis, consilioq;, aduersus tantum hostem vtendum, quam solito impetu, & ardore animorum satius duco. Suadet memorabilis illa Alybassæ clades, suadent tot insignes ad hunc vsque diem victoriarum cumuli, tot rebus secundis parta, & confirmata audacia, pares ad vim apertam, & animos, & vires adesse nobis. Sed instabiles bellorum vices, & nusquam satis cognitum ingenium fortunæ, omnia hæc prudentes viros cum obliuisci, tum etiam timere facit. Nulli peculiare, nulli hæreditarium fuit semper vincere, semper ad noua consilia, noua ratione est opus. Neque quod viceris heri, ideo captiua spolia hodie spondeas tibi. Hospes est victoria, huc & illuc vergit, nullum proprium domicilium habens. Licet virtute, consilioq; maxime & paretur, & retineatur, plerunq; tamen vbi diligenter omnia, prudenterq; egeris, multum adhuc momenti

Fortunæ ingenium nunquam satis cognitum.

Hospes est victoria.

menti fortuna, multum casus quidam sibi vendicare solet. Exigebam (memini) virtutem solam in militibus, spreta omni extranea causa, & cuncta fortunæ obsequia, si vos feroces animos promisissetis, vobis constantissime omnia pollicebar. Sed clades illa nostra Belgradensis, cuius memoriam semper horret, & horrebit animus, multum cogitatus meos mutauit, & alium longe æstimatorem rerum humanarum, ac varietatis fortunæ fecit. Quid si aut longior ille dies, aut magis animi Sebaliæ fuisset, an nõ funditus euerti res Epirotica potuit? Saluati sumus magis à superis, quam nos ipsi nosmet tunc saluauimus. Dissipati, vulnerati, fessi, famæ etiam, & siti nouissima confecti eramus. Quid supererat aliud, nisi vt segnes victori vincien das dexteras traderemus? Tutata est nox, tutatus in primis deus, qui & mentem illis, ac vires abstulit, & nobis copiã ad effugiũ, ac respirandũ concessit. Opportuna iniuriarum erat multis locis prouincia, ac passim sparsi agrestes ignari fortunæ nostræ. Expectabat fermè præda victorẽ, nihil abstulit, nihil abduxit, nimio plus parti decoris studiosus, & timens forsitan eos, à quibus maxime timebatur. Nõ refero idcirco hæc, vt quempiam vestrum deterream, sed admoneam potius, & consultem vobiscum, quomodo sint nobis tanti conatus vel eludendi, vel conterendi, quomodo quærenda insignis aliqua sine precio sanguinis, & rerum vestrarũ victoria. Hostium ingens est numerus, atq; nunquam ad hunc vsq; diem, nisi vrbium oppugnatio sit quæsita, maior visus nobis in Epiro. Si fixis signis apertis in campis expectetur, dubius est euentus belli. Age age fœliciter nobis, & ex voto res cedat. Cadetis profecto, cadetis multi (vtinam falsus sim vates) priusquam vel terga, vel inermes dexteras, & supremã vobis confessionem tantus exercitus tradat. Mixta cum lachrymis victoria, & non multũ dispar victoris, ac victi mœstitia erit. An pauci apud Belgradum cecidimus? Itane ea iactura resarcienda? Quãta ibi militaris ætas vix multis recuperan da annis? quot fortissimorũ virorũ corpora cæsa? Euacuetur cito Epirus, si tam audaci proposito, gloriosas solum victorias quæramus necesse est? Belligerandũ igitur ita est nobis hodie, vt cras etiam belligerare possimus. Neq; par est hac in re nostri & hostiũ ratio, minor est iactura Tyrãno, minus æstimãtur cæsa quadraginta & quinquaginta millia, quã mihi centũ ex vobis. Pauci sumus, idcirco maximo studio seruandi. Et si causa nostra id nõ facere curaremus, vxorũ saltem & liberorum faciamus, quorum salus & libertas omnis à solo spiritu vestro pendet. Nosco numerum, nosco vultus vestros, & nomina singulorum. Hoc quoque magis studiosum facit, magis anxium salutis vestræ, non tamen negarem ipse fortunam omnem huius certaminis apertissime subeundam, si depugnare cum Ottomanis hoc solo prælio possemus. Si finem aliquem laborum in posterum, & erumnarum speraremus, exponerem libenter caput ipse meum cum corporibus vestris ad per-

Iactura apud Belgradum.

ad perpetuam quietem, & pacem posteris parandam. Sed nouus semper hostis exoritur, noua semper bella nos manent. Isaac exitum, alter subito Isaac excipiet, fatigabimur semper recentibus armis, circundabimur recentibus periculis. Ad hoc destinata est (vt videre videor mihi) Epirus, ad hoc natæ ceruices, & capita nostra. Colligendi itaq; cogitatus, dispensandæ vires, partiendum ita patrimonium, vt quotidie emergentibus creditoribus soluendo esse poßimus. Dabit tamen Deus his quoq; finem, neque bona, neq; mala diuturna homini esse possunt. Respirabitis aliquando & ipsi, exaturabitur hostis tot vanis conatibus, atq; deponet tandem perpetua odia ista, iuuabitq; olim vos tot laborum, tot periculorum memoria. Nunc (quod ad rem attinet) reliquam sententiam meam sequor. Dixi victoriæ incommoda, damnaq;. Quid si vincimur? Vbi reliqua præsidij spes? vbi auxilij erit modus? An cruentus hostis, & victoria tumens expectabit, donec vires instauremus, & noua illi occurramus acie? Instabit, vrgebit, donec quippiam supererit reliquiarum, & nobis expugnatis in oppida demum nostra, & patentem iniuriæ prouinciam reliquum furoris sui profundet. Insidijs excipiendum aduentum illorum, non aperto Marte quispiam vestrum forsan dicet, nostra quoq; non dispar omnino sententia est. De tempore tamen dissentio à vobis, fallendos tunc puto, quum falli se non crederit, quum in possessione quadam victoriæ lasciuientibus præ licentia animis, fraudem nullam metuent. Nunc tot alienis documentis, tot suis exemplis instructi, hac aßidua suspicione, & intentis iampridem oculis ex Constantinopoli veniunt. Habent præterea secum sceleratum nepotem, & domesticam pestem nostram, qui quas nobiscum olim struxit insidias, præuidere, & cauere peropportune docebit. Euadendum igitur est in arcem ingentis alicuius ac supremi consilij. Qualiter & extra periculum prouinciam seruemus, & insigni aliqua, simul ac incruenta (quod raro contingit) victoria, veterem gloriam, & tantam ad hunc vsq; diem famam tot rerũ gestarum retineamus, ampliemusq;. Dabit tamen tempus diesq;, ac visus oculis hostis consilium hoc. Nunc (vt perueniat tandem quo nostra tendit oratio) primũ omnium tollenda est omnis materia sæuitiæ ac victoriæ hosti, reducenda omnis ætas sexusq; ex campis in loca tuta. Præsidijs etiam cõmeatuq;, ad omnem variationẽ fortunæ muniendа oppida. Quis scit præterea occulta Tyranni consilia? An ipse quoq; iamprid ẽ huiusce vltionis, & Epirotici sanguinis auidus Bassæ iter sequatur? Credo fortasse, & timeo plura, quam par est. Bonũ est timere omnia, vt nihil timeamus. Si hoc modo prouincia curabitur à nobis, si nihil erit in campis, in oppidis quod ditet, alat, quod formidet hostem, quod curam, & animos nostros ab huiusce contemplatione rei auocet, victores proculdubio erimus, & per securum posthac ocium, si ad voluntatem meam consilia, & arma vestra accõmodabitis, ea-

Quando fallendus hostis.

Occulta tyrãni consilia.

Bonum est timere omnia, vt nihil timeamus.

 dendum

dendum vobis hostem in mœnibus tradam, & formidabilius, iuuantibus dijs, hodie Turcarum genti nomen, atq; ingeniū Epiroticum efficiā, quam vlla forsan auorum nostrorum memoria sit auditum. Non fallo ipse me, non fallo vos. Si polliceri quippiam potest in rebus humanis, isthæc polliceor, & in me recipio. Melius tamen fieri hæc, quam dici volo. Interim ne tempus cupiditate ista loquendi, & inanibus fabulis conteramus, qua nulla maior iactura militi, singuli singula, munienda prouinciæ, ac hostis expectandi munia capiamus, nihil impero ipse alijs, quod mihi ipsi nō imperem. Nihil recuso, vel sordidum duco, quod è dignitate & vtilitate omnium censeatur futurum.

Procurata per vniuersam prouinciam.

Hanc orationem maximo omnium silentio, atque attentione peroratam, Tanusius & Vranacontes iampridem intenti assurgentes, summis publice laudibus excepêre, ita rerum singularum exactissimam rationem habitam à Scanderbego dicentes, ita diuinum hominis ingenium, prudentiamq; omnia exhausisse, vt neque cogitādi, neque tentandi quippiam, quod ad publicum vel priuatum commodum spectaret, locus alicui esset relictus. Vulgi quoque ardor omnis resedit, & ab audacia animi ad cautum quendam timorem traducti. Poscere nonnulli palam, & obsecrare ducem, vt consilia sua aperiret, qua ratione debellare cum eo hoste statuisset. Contra subridere ille, dicereq; sat sibi esse si ei crederent, se vna cum eis in eadem causa esse, neque valere sponsionem suam vllam in tanto fortunæ iure, atq; potestate. Interim partita prouincia, diuisisq; ministerijs purpurati, decernente Scanderbego, hac illac maximo studio atque celeritate discurrunt. Nunc præsidia tradita sibi disponentes per oppida, nunc conuehentes commeatum, & alimenta viris. Ea res causa moræ cuiusdam fuit, quod nondum totum frumentum demessum in campis erat. Igitur ingruente indies fama de hostium aduentu, quum res præcipiti quadam festinatione indigerent, agrestes promiscue, milites q; ad id negocium transmissi, partim demessum & expurgatum, partim cum aristis & palea ipsa conduxêre omne intra murorum munimenta. Ita prouisum vbique commodissime, & de propugnatoribus, & de multorum mensium annona. Scanderbegus Mose ad custodiam reliqui exercitus relicto, triduum amplius Croiæ in rerum diuersarum procuratione consumpsit, præsertim in reducenda à Petralba vxore, familiaq;. Inde Dibram reuersus, erectis (vt aiunt) auribus, curaq; peruigili hostium aduentum expectare dies, noctesq; cœpit. Cæterum superata maxima parte Macedoniæ, iam Epirum hostilis intrabat exercitus, præeuntibus vndique exploratoribus, ac scrutantibus singula, ne insidijs solitis apparatis ab hoste, incautus miles circumueniretur, ac turbaretur exercitus. Quin audio hac consilij ratione Amesam semper ferè nocturnum iter prohibuisse, dicentem patruum nunquam vel luce, vel vt

De annona multorū mensium.

Exercitus Turcicus.

aperta

aperta tantum hostem expectaturum, sed noctis simul, fraudisq; auxilio assuetum belli genus tentaturum. Scanderbegus licet parasset iampridem omnia (si ex re sibi videretur) ad fugã, tamen pedem non mouit inde, priusquam satis propinquum hostem audisset, & strepitum quasi ac puluerẽ no-

tasset venientium. Tunc conuersis signis, omnibusq; collectis, cessit hosti, ita vt conspici quasi terga cedentium à sequentibus possent. Abstinuit ab insequendo Barbarus propter difficultatem ac laborem viæ, & insidiarũ metum, tamen missi nonnulli equites, qui & illos infestarent, & quantum fieri posset, illorum iter obseruarent. Ingressus itaq; Dibram superiorem exercitus, per viam Alchriæ perlustrare adhuc eodem tenore cuncta, ac longa indagine perscrutari curauit. Vbi tuta omnia, & sine aduersario inuenta, ingẽti festiuitate circumlata sunt hincinde signa, & inani insultatione vacua defensore loca possessa. Sed quantum incruentæ id victoriæ genus lætis animis tumidus miles accepit, tantum cupidus indoluit, nulla præda in campis, nulla re ad exaturandam libidinem, auariciamq; reperta. Quinta erat hora diei, quare tum vt equites suos Scanderbegum sequutos expectarent, & ab illis iter eius noscerent, tum vt suas reficerent vires, longis simul laboribus & caloribus defectas, leniter mouentes agmen non procul ab Oronicheo (loci id est nomen) in eadem Dibra consedere prope locum, qui castrorum aliàs nostrorum esse consueuit, ibiq; erectis tentorijs consultabundi, quod per reditum exploratorum licuit, temporis transegére, cibi capiendi, & curandorum corporum haud multa viris cura incessit: nam in ortu ipso auroræ eius rei ratio egregie habita fuerat, & pransi

Scãderbegus cedit hosti.

Oronicheũ, locus in Dibra.

pransi omnes commodissime fuerant, consilio Imperatoris verentis, ne si decertandum cum hoste eo mane esset, differens in longum (vt fieri interdum solet) contentionem fortuna belli cum fame etiam fessis decertandum esset. Iuuat interim curiosos militum animos inuisere loca castrorum, & assuetas hostium stationes, atque hincinde perequitare, sed non sine metu aliquo, & periculi respectu, nusquam arma deponentibus viris, nusquam custodias omittentibus, ac maior fermè pars militum circa tentoria disposita in equis stetit. Ita duæ paulo minus horæ in pari quiete & suspicione abiere, donec explorator reuersus, quæ viderat, ducibus aperuit, Scanderbegum maritimam oram à regione, qua Lyssum oppidum iacet, cum omnibus copijs petiuisse. De copiarum numero interrogati dixêre, æstimare se vix vnam militum legionem adimplere. Tamen noster exercitus vndecim (vt audio) hominum millia excessit, sex equitum, reliqui pedites erant. Sed inde (vt arbitror) processit error, quod nostri quum essent in Dibris, peditatum omnem cum impedimentis leni incessu præmisere, verentes, ne si expectaretur in propinquo hostis, & ad celeriorem premeret fugam, ad expeditum citumq; vsque ad tuta iter non sufficerent. Postea eques paulatim (vt dictum est) in ipso quasi conspectu hostium est secutus, ideo prima peditum agmina à spectatoribus (vt par est) non fuêre visa.

Quæstio de Scanderbegi cessione.

Quæret quispiam hic studiosus rerum, quæ ratio, quæ vtilitas propositi huius Castrioti fuerit, vt tum demum hosti cesserit, quum illum quasi afflantem sibi terga vidisset, & magis Lyssum versus, quàm alia loca: sed quo genere rationis satis mihi facio ipse, non verebor alienis quoque auribus pro virili satisfacere, præsertim quod nec diuersa in hoc sententia illorum est, quorum maxime diligentiam & fidem in totius contextu operis probauimus, & libenter sumus secuti. Et ipsi quoque effectus rerum si diligenter ad inuicem conferantur, istuc ipsum haud dubie ostendere possunt.

Stratagema Castrioti.

Castrioti primum stratagema in expectando tam propè hoste fuisse, simulantis congrediendi animo se expectasse, sed multitudine visa, & præsenti magnitudine periculi perterritum, tum demum cogitasse de fuga, vt animi simul & licentiæ aliquid inijceret Barbaris, interpretatus eius est timor, quod sine suspicione ingenti fieri haud quaquam potuisset, si plus spacij inter fugam horum, & illorum aduentum intercessisset. Lyssum vero versus potius, quàm alio inclinata fuga, tum quod pauorem simulantibus hominibus tanquam aptior ea via, quia tutior erat, electa videretur, ne si inter assuetos saltus, & confragosa montium aufugisset, & metum suum minorem indicaret, & latentium suspicionem insidiarum inijceret hosti. Tum illo fortasse eleganti proposito (quod effectus postea non inefficax testis, expectato successu propalauit) vt credulum, ac ignarum hostem eo pacto deciperet, adoriretur q; ab ea parte, quam neque fuga ve-

ga ve-

gæ vestigia, neque ratio ipsa locorum spectatam vllatenus faciebat. Non enim vel ab inani, vel imprudenti ratione, tam prudentissimorum ducum consilia illa inita fateri licet. Amesa quoque non dissimilis omnino interpres eius rei fuisse dicitur: nam quum Bassa fluctuatus aliquantum animo ex insueta, atq; tam pertinaci fuga viri, mentem illius sciscitaretur: Moses, inquit, copias expectabat patruus, ideo solito & tumultuario agmine collecto, veterem vincendi spem eousq; aluit, donec inani opinione frustratus, & visis tam crebris ac ingentibus signis, coactus demum est veram ad fugam, neque tutam sibi moram vllam ad resistendum nobis in prouincia sua cognoscens, Lyssum ad petenda à vicinis atque Venetis auxilia confugit. Probabilis maxime ratio accepta, neq; alia vllius sententia fuit. Licet altius descendentibus ingeniis, atq; consiliis (vt par erat) collectis, præceps saltem si non vana Amesæ interpretatio videri potuerit, nam non eam paucitatē hominum, qualis cum Mose venerat, à Scanderbego creditam, neque non cognitam, atq; formidatam, eam vim periculi illud summopere augebat, quod procurata omnia per Dibras, sicut in regio aduentu consueuêre apparebant. Non preciosi quippiam, non vllum animantis genus relictum in campis, satis apertum præcipui cuiusdam timoris, atq; elaborati consilii indicium. Nisi fortuna, fataq;, vbi semel funestum aliquid miseris mortalibus destinauêre, mentem quoq; ac sensum, quasi ipsum corporis robur & columen adimerent. Suberat oculis ipsis tam promptum hostilium consiliorum documentum, neque cernebatur, nisi fortasse in ipso statim apparatu fugæ. Procuratum de hoc quoque agrestium, & prouincialium statu in Dibris putauit Barbarus. Sed agedum, quando in Aemathiam superato Tumenisto monte descendentes, ac Croienses fermè campos præterlati, parem vbique rationem prouisionis inuenêre, cur ab ea credulitate non discessum est? In viri præterea fama, nonne multum momenti ponendum fuit? vt nunquam tam supinum crederent Scanderbegum, quod eum apparatum, & magnitudinem copiarum non senserit. Nolo tamen diutius hanc hominum credulitatē accusare, quæ tam insignis victoriæ nobis, & perpetuæ materiam gloriæ tribuit. Regius itaq; vbi per fugam nostrorum, negatam sibi eo die bellicam laudem omnem cognouit, collectis optimatibus, ac principibus exercitus, post cibum lautè captum, ad consilia non satis opportuno tempore delabitur. Illud vnum multis sententiis versatum, an eo die mouenda inde castra essent, & hostis quibus locis, quibus rationibus persequendus, expectaturus, an ibi quod de illo certiora scirent, est morandum. Amesa, & pauci nihil innouandum, sed diem sequentem ibi expectandum dixêre. Tamen maior pars meliorem vicit, & illorū præualuit sententia, qui affirmantes ad eos apparatus quærendi subsidii, & reditum Scanderbegi quatriduum vix sufficere. Tempore

Sententia Amesę de Scanderbego vana

Consilium de mouendis castris.

s pore

pore interim atque occaſione vtendum dicebant. Progrediendum in deuaſtanda, & depopulanda reliqua prouincia, neque expectandum, donec omnis colonus, & multitudo agreſtis ea fama territa fugiens in loca tuta, nudam tantum tellurem, inaneſq; caſas, ac vacua ouilia tardè progreſſus militibus relinquat. Signum itaque datum à duce, vt exercitus omnis illico in procinctu eſſet ad ſe ſequendum, propalataq; ea ſententia eſt in vulgus, atq; aperta ratio nouorum conſiliorum. Paruit impiger miles eo nuncio ſupra modum erectus, & clamore (quo cætera ſolet) eam rem maxime approbauit, extulitq;. Proinde dicto citius tentorijs, ac vaſis collectis, ſtetit parata acies, atque omnia ad manum fuêre. Ameſa quoque ipſe vultu ad omnia hilari, libenter paſſus eſt in eam ſententiam ſe trahi, non negans & ille tutos ſe ea die, & ſequenti etiam fortaſſe à Scanderbegi incurſu fore, tamen ſibi in rebus bellicis timidiora, cautioraq; conſilia ſemper placuiſſe, ita in minimo errore multum eſſe momenti. Ideoq; monere Baſſam, vt maximo ordine, prudentiaq; in ea re ageret, ne propter immodicam libidinem militarem, ſordida præda ſibi & ſuis etiam luctuoſa efficiatur, horum nihil omiſſum. Partita igitur egregie agmina, ac graui edicto diſpoſita, ne quis ordinem & aßignatum locum inconſulto Imperatore mutaret, etiam ſi omnis Epirotica gaza ante pedes obijceretur, quum tempus fuerit permiſſurum ſe libenter quæ illis vſui forent, pollicitus & prædæ & cæterarum rerum hoſtilium ſat vberem copiam, nihil tunc negatum à milite, donec oculis ſubiecta, quæ prohibebantur, aſpectu ipſo auidas manus inuitaſſent. Priuſquam tamen mouerentur ſigna, atq; incedere cœpiſſent agmina, Baſſa Deos precatus, vt ſe Epiroticæ inſolentiæ domitorem facerent, atq; Scanderbegi tot annorum triumphos, & faſces victoriarum ſibi donarent accitum ad ſe Ameſam agentem curam ſuorum, laudatumq; publicè multo decore verborũ ſalutari (vt fit) militari voce in Epiroticum regem fecit, Scanderbegi omnia longa, ſed inani deteſtatione inſectatus. Accepit omen nepos. Quare promptior ad omnia, lætiorq; obire diligentius ſingula, & ambire verbis factiſq; impenſius fauorem popularem cœpit. Inter hæc agenda mota ſunt ſigna, exploratoribus tamen longe lateq; præmiſsis, & impedimentis partim præcedentibus, partim ſequentibus. Petita eſt primum (Ameſa ducente) ea regio Epiri, quæ ab Oriente Croiam reſpicit, & 80. millia paſſuum ab ea diſtat, quod quum magis deſerta eſſet viris, cultior, & aptior ad prædam videbatur. Præterea paulatim appropinquantibus copijs ad muros nõ deerat animus, ſi occaſio daretur, vrbe quoque potiundi. Deſinentibus tamen immodicis caloribus perexiguum itineris eo die emenſum, nullo etiam tam parui laboris præmio in campis inuento, ſic deſerta omnia, ac vaſta vbique apparebat ſolitudo. Augebat ea res magis timorem, ac ſuſpicionem Barbaro, & plus exinde Scanderbegi

In rebus bellicis timidiora & cautiora conſilia probantur.

Ameſa fit rex Epiroticus per Baſſam.

derbegi ingenium, atque insidiæ timebantur. Molestum præterea id erat cupido laudis homini, quod si ille vel absentia, vel aßiduis ludificationibus

copiam sui non fecisset, reuertendum sibi inglorio omnino Constantinopolim esset. Nam neque prædæ materia vlla, quæ in parte victoriæ computari consueuit, neq; modus aderat sine operibus per oppugnationem vrbium laudis vllius quærendæ. Deuastatio vero segetum, arborum incisiones, & villarum incendia, atque cætera id genus in vltimo odio differri consueuêre, quum furorem, ac rabiem verius quandam, quam vltionis commodum vllum ostendant. Præsertim quod alebat spes nescio quæ homines debellandi cum Scanderbego posse, si manus conseruisset, & totius prouinciæ extorquendæ. Ideo forsan aliquantisper ab ea sæuitia desitum est. Contractis iam paulatim radijs vergente ad occasum sole, succedens tacite multis locis vmbra, fessa itinere & calore, atque perennibus exhausta sudoribus, militum corpora cœperat instaurare. Quum propter eam copiam respirandi accelerantes iter homines, & inferentes promptius signa Bassa sistere iußit, veritus progredi vlterius propter vicinitatem noctis, atque Amesa prius cum nonnullis equitibus ad contemplandam commoditatem loci præmisso, collem quendam proximum, qui à sinistro latere imminebat cum parte copiarum conscendit ipse. Pars in valle supposita, & alijs, quibus tutius potuit locis, collocata est, custodijs tam per patentes campos, quam vicinorum montium cacumina summa ratione dispositis, ab ea præcipue parte, qua periculum à Lysso timebat. Ita nocte ibi transacta. Aemathia crastino iti-

Deuastatio segetum, incendium &c. rabies verius, quàm vltionis commodum.

Capti quidam consilia Scanderbegi aperuerunt.

no itineri omniū sententijs destinata. Interserunt hic quidam captos nonnullos ex nostris colonis, dum incauti ex saltibus vicinis descendentes, fuissent oppressi, metu mortis, atq; suppliciorum adactos multa hostibus Castrioti consilia aperuisse. Sunt enim quidam montes Epirotici adeò saltuosi, atq; difficilis accessus, vt tutiorem se penè ibi, quam in munitissimis oppidis esse confidat habitator, neq; vlla satis hostium & periculi magnitudine ea loca deserat. Addunt illud quoq;, transfugas hac ipsa nocte isse ad Scanderbegum, interceptosq; à quibusdam custodijs nostris exploratores creditos in ea incertitudine noctis occisos. Vnum casu seruatum, missumq; ad Castriotum accingentem se crastinis laboribus, multaq; ab eodem consilia illum didicisse, & eius victoriæ nostrorum quæ mox sequuta est, præcipuū hunc auctorem, & adiutorē fuisse, non difficile creditu id est. Nobis tamen sine probatione aliqua veri, vel impugnatione mēdacij isthuc sit retulisse satis, præsertim quod res nostræ iampridem in hostium aduentu ipso relictæ, me ad se solicite accersunt & reuocant. Cæterum Scanderbegi fuga illa Lyssum versus non eiusmodi fuit, vt credidit hostis. Sed vbi multis millibus passuum ex oculis illorum euentus deuenit in loca quædam in limitibus ipsis sui imperij, vnde multæ in prouinciam viæ ad hostem ex improuiso inuadendum patebant, fixis signis castra per eum diem ibi metatus est. Et ipse vsque ad occasum fermè solis cum exercitu mansit, tunc demum copijs ibi relictis cum paucis admodum equitibus in montes quosdam peruenit. Vnde non iniquus erat in Aemathiam prospectus, atq; per iuga, & summitates (non aspernatus ea, quæ à transfuga illo audiuerat) custodias cum solitis fasciculis disposuit, admonitos prius vt erectos illos tenerent, & qua parte consedentem viderent hostem, ab eadem velut in præceps eosdem fasciculos darent. Hoc tantum diurnum signum ordinatum, de ignibus, cæterisq; custodijs nocturnis nihil procuratum inuenio. Relicti tamen ad eam custodiam sunt milites, ex toto fermè exercitu maxime insignis & fidelis operæ, vnaq; cum eis Peicus Emanuel, pari vir consilio atq; audacia, nam totius rei momentum in ea custodia erat. His sic procuratis intempesta nocte redijt in castra, & maiore eius parte ibi per quietē transacta, silenti admodum agmine sustulit signa, atq; non diu oberrans in valle quadam non procul à custodijs, quas diximus, latuit, pedem inde non moturus, donec per fasciculorum indicia agendorum consilia accepisset. Lux vix exorta, Bassam cum omni exercitu è castris eduxit cupientem ante meridianos calores interiora Aemathiæ penetrare, vbi residuorum aliquid ad prædam relictum, & minus timoris, ac negligentiæ magis audiebat. Itum igitur nusquam interpellato itinere. & madentibus adhuc rore matutino herbis, celebres Romano quondam sanguine campi, ac infamis tellus noui iam cruoris auida infœlici pressa pede. Et ne sine præsagio (vt assolet) aliquo tanta res

Peicus Emanuel.

ta res transiret, affirmant multi, signiferum maceria quadam diruta, offenso equo (vt multa sunt eius generis apud nos fines terminãtia prædiorũ) humi præcipitem cum vexillo corruisse, ac exanimatum ferè sublatum manibus sociorum impositum equo. Rem tamen minime curatam ab hominibus, signum tantummodo acceptum, vt cautius cæteri irent, & vitarent eum locum, id quod & nobis fortasse magis credere licet, quã vanissima eius casus indicia in mera arbitrij libertate, ac tantis fidei Christianæ documentis sequi. Sed in alieno, nescio qua ratione dissentiam à cæteris, quod per eos dies vulturum, ac cæterarum id genus volucrum, quæ sordes cadauerum appetunt, tantã multitudinẽ in ea loca velut præsagam futuri cruoris aduolasse narrant, vt operiri cœlum videretur. An & illud contemni debuit? quod hoc ipso anno in exitu veris sanguinẽ pluisse à multis qui viderunt, propalatum obliti omiseramus, quorum neutrum hominis facto vllo processit, neque aliquid in prudentia, aut consilio nostro fuit momenti, vt præuideri, vel præcaueri posset. Fluunt multa ignaris mortalibus occultis quibusdam rerum causis, & mala bonaq; agentibus astris nobis sæpenumero patent, sed dum obseruare piget, omnia casum facimus, neq; prudentiæ ministerio, & industria consiliorum, vel propensa numina inuitamus, vel minantis rabiem poli excludimus. Cur namque vel eos auium volatus, vel cœlestem sanguinem, magis hostium, quàm nostram cladem portendisse dicamus? nisi longis ducis consilijs, ingenijq; dexteritate, & expugnata astra, & exorata à superis tanta victoria fuisset. Potuit (ni fallor) vulturum fames eludi: potuit solo sanguine cœlesti exaturari tellus, si trahentia fata pertinax humanorum prudentia pectorum ad se traxisset. Si enim nihil momenti est in nobis, nihil iuris habemus in his, quæ agimus, & necessarius ea indicia effectus sequitur. Quid frustra monere & iubere arma, si inanis omnis tutela nostra est futura? Quid saltem adeousque onerare genus humanum, & tam longas miseris mortalibus velut condicere lachrymas? aspectatores mali sui tantum non affuturi facere oculos. Lætiores profecto abiremus alente spe animos vsque ad vltimum vitæ spiritum, quæ mortem quoq; ipsam minus formidatam condiret. Licet illud sit in ore ferè omnium, præuisa mala lenius offendere consuesse. Fatebimur fortasse in eo genere malorum, quæ præparare animos non demittere solent, sed nulla quidem funestior cogitatio, quam quæ vitæ ac mortis tempus æqua vi lachrymarum, ac rabie doloris aspergit. Veruntamen dum Philosophum nescio quem ago, nimio plus fortasse historicum exui, hostium ingressum in ea loca statim crepitus tormentorum ex castellis vicinis excepit, reuocantium quosdam ex suis, qui pabulatum cum armentis exiuerant. Nemo tardatus propius periculum expectauit, quin studio fugæ qui longius progressi fuerant, incommoditate agendi gregis pauxil-

Signifer cum equo collapsus.

Sanguinem pluit.

Astra patent bona malaq; agentibus.

Iacula præuisa minus feriunt.

Autor philosophatur.

lum prade hosti reliquêre. Simul & fasciculi nostri ex montibus excussi, Scanderbegi ocium excussere. Qui optima ratione facile coniectatus quò tenderet Barbarus, custodijs reuocatis, & iunctis ordinibus latenter per secretas valles, & montium secessus mouens agmen, ignarum hostem à longe est secutus. Et quum satis itineris emensum visum est, ratione custodiarum ibi quoque exactissime disposita, iuxta collem quendam, quem Tumenistiolum accolæ dicunt, vsque ad occasum solis cum omni ferè exercitu quieuit. Regius interim non primam solum partem diei, sed integram ferè eam lucem in quærenda præda, & excursionibus assiduis consumpsit, contemptu quodam, ac licentia paulatim inter homines orta, quum nihil vsquam obstaculi appareret. Non latuit quippiam Scanderbegum, sed neq; cum ea paucitate suorũ per latam planiciẽ insequi palãtes, aut cum aliquo discrimine pugnare decreuerat, & crescere magis licentiam illorum volebat. Eodem igitur tenore per totam noctem illos sequutus, à castris eorum abstinuit, cum propter incommoda locorum, quod vix duci agmen in tenebris per eos inuios saltus poterat, tum quia animum intendisset ad conceptum iampridem stratagema illud de tubicinibus, cornicinibusq; (de quo suo loco dicemus) ad diuinum se certamen seruabat. Transegit itaq; id noctis Barbarus multa festiuitate, atq; militaribus iocis: Amesa quoq; nihil recusans, circumlatus per castra, manibus sociorum, atq; inconditis vulgi carminibus velut iam totius dominium Epiri nactus esset, nimium præpostere celebratus est. Non quod liberi iam forent à suspicione, timoreq; animi hominum, sed quia desiderium nostrum sæpenumero fidem quoq; ipsam secum trahit, vt quum ita velimus, ita credamus, & triduana ea cessatio velut victoria quadam, inanem profecto licentiam mentibus iniecerat. Inde omnia ad negligentiam proniora, & ministeria custodiarum segnius procurata, ab ea tantum parte vigiles dispositi, qua hostium iter & reditus à Lysso timebatur. Ita nocte superata, dies quoque adueniens excursionibus designatus. Sublata igitur cum luce signa, & quod supererat locorũ ingenti impetu atque insultatione peragratum. Castra etiam mota cum omnibus impedimentis, & in planicie quadam inter Mathiam fluuium, & aquas, quas Albulas accolæ appellant, translata, non dissimili serie custodiarum Lyssum versus ordinata, & ad radices Tumenisti montis, qui patentes campos ab Occidente spectabat, armati quidam custodiam habere iussi, cæteris rebus stationes egregie munitæ, ac dimidium ferè exercitus ibi retentum. Nam Bassam cum multis purpuratis in eis mansisse inuenio: Amesam tamen vt peritum regionis, copias ad deuastandam prouinciam ductitasse. Procursum igitur eodem tenore vsque ad suffadas maritimas, & littorales partes. Colonus obnoxia iniuria quadam reliquit, præsertim quod non satis credidit Scanderbegum tam diutinam eorum licentiam

Amesa celebratur rex Epiri.

Mathia fluuius & Albula aqua.

centiam passurum. Potuit omnino tunc quoque egregium aliquid nauare Epirensis, si impetum in castra diuisis sic viribus hostilibus fecisset, sed non adhuc ita in propinquo surrepserat, vt in procinctu ea aggressura esset, & expediretur antequam reliquus populator reuocatus medios intercluderet homines. Reditum est in castra, reuocante fame, caloribusq́, ac infamis præda inter milites diuisa, quæ famem inuitaret magis, quàm pelleret. Subduxerãt interim nostri copias, ac insidias omnes, & ardentia ora, gladijq́, iam stringebantur in hostem. Castriotus velut solicitus hospes, quum præclarum aliquod conuiuium, & lautiores solito epulas parat, non familiarium, non seruorum, nõ fidens manibus vxoris, & experto ingenio fidens, omnia ipse ordinat, omnia disponit, disquirit singula anxius, & in omni parte mensæ in cunctis cibarijs pallidus hæret, præsertim si propter tenuiorem fortunam viri parcior apparatus est, quàm pro numero conuiuarum. Ampliat quæq́, docta artificis manus ad oculos saltem accumbentium fallendos, si manus & dentes non potest. Sic pererrans ille per montes & colles vicinos, nusquam quiescit, hinc Mosen, hinc Tanusium, hinc Stresios, cæterosq́, singulos singulis ministerijs addicit, monet, instituit, nullius tamen satis ingenio in tanto rerum molimine fretus, nunc præit, nunc sequitur viros, vbique testes suos ipse oculos, testes manus adhibet, versat, reuoluit cuncta, simul & loca hominibus, & homines locis assignans. Partitur ita ordines, viresq́, suorum, ne violet, ne exhauriat, formidandum vndique ignaro hosti spectaculum parans, nam singulis agminibus tubicines, cornicinesq́, ac cætera id genus bellica instrumenta, quæ numerosiora solito apparauerat, summa ratione locauit. Peditem verò, equitemq́, prout qualitas locorum patiebatur, & numerus copiarum disposuit, nam maiorem exercitus partem, quatuor equitum, totidem peditum millia sibi seruauit. Atque nihil moratus Tumenistum raptim conscendens occupauit. Regij præsertim qui à populando fessi redierant, ad quietem suam equorumq́, dilapsi se toto passim sparserant campo, equis non stratis, non infrenatis habitis, paucis etiam ad arma, & ordines relictis. Pars sub vmbra cruenta vescentes præda, pars sumpto cibo somno etiam strati, quidam lusibus varijs, lasciuiaq́, militari vix ægra corpora sustinebant: nam & anni, & diei intemperatissimum tempus erat, propter flagrantissimos Julij calores, ac stationem ipsam solis, vix medium cœlum relinquentis. Quapropter & cæterarum custodiarum non absimilis ferè negligentia fuit. Ibi quoque ad ocium & corpora curanda versa multitudo, non armis, non equis ad manus habitis, cum timore ipso rationem ordinum ex magna parte abiecerat. Bassa tamen cum purpuratis & Amesa consultore, cuius præcipue res agebatur, sub tentorijs peruigili cura angebatur, quo iam vertendum iter: vnde quærenda materia aliqua laudis

De cæde Barbarorũ, & triumpho Castrioti Epirensiumq́.

Pulcherrimũ simile de institutore belli & conuiuij.

Tubicines, cornicines, bellica instrumenta.

Scanderbeg Tumenistum occupat.

Amesa angitur.

Consultatio cõstans duabus sentẽtijs.

laudis foret. Duabus (vt debebat) sententijs ea consultatio constasse dicitur. Altera ferro, igniq; per omnem prouinciam immisso, & absumptis casis, arboribus, segetibusq;, ac omnibus solo æquatis, ea saltem victorum vestigia relinquenda censebat. Altera Amesa auctore Croiam eundum, & tentandos oppidanorum animos, an nepotis imperium admitterent, & dedere se vellent. Subijciendumq; id ad terrorem hominum, ni postulata ex æquo acciperent, sordidißimum iugum omnino coactos subituros præter perpetuam obsidionẽ, & calamitatem, ac ruinam prouinciæ, neq; serum Scanderbegi auxilium expectarent, inania consilia hominum, qui vel sibi, vel alijs diuturniorem absentiam viri suadere poterant. Facile tamen hac sententia recepta de altera supersessum est. Id tantum ad mouenda castra, donec æstus ille, & laßitudo corporum resedisset, expectabatur. Sed non expectauit Castriotus iampridem ex Tumenisto, eo spectaculo pascens simul, & instruens oculos, atq; animans, & componens militem, qua ratione se sequeretur, qua perterrefaceret, & qua parte premeret hostem. Tamẽ primum omnium contemplatus custodiam illam ad radices montis, sensim ab altero latere descendens, ipse ante alios cum octo non amplius equitibus dormientes nonnullos, alios ex improuiso oppressos trucidauit, præter vnum, quem

Castriotus improuisos obruit.

fuga, equusq; saluauit. Eoq; modo reliqua agmina nostra decurrere in planum ignaro hoste, quum subita eius custodiæ oppreßio signum vllum dare prohibuisset. Cæterum ille effuso cursu perlatus in castra horribili clamore cuncta repleuit, Scanderbegum adesse, trucidatos custodes, vniuersas hostium copias mox affuturas. Haud credita quasi res foret, ni satis certa indicia, &

cia,& pauoris ipse sui, & sanguinis sociorum dedissent. Nam neque periculum ab ea parte, neque tam improuisus aduentus eorum timebatur. Amesa facile omnia credita, quare confestim prouolans ad suos,& arma omnibus,& magnos ad vincendum animos suadere conatur. Somnum multis partim socij, partim hostes aduenientes excussere. Nam Castriotus vbi proditas iam aperto campo insidias suas vidit, peditibus quantum accelerare possent, sequi iussis, effusissimis habenis accingentes se ad prælium turmas inuadit, clamore ab omnibus ex composito sublato, ac tubarum clangore edito, vt & magni exercitus existimatione perterrerent hostem, & signum montanis, ac circum dispositis insidijs darent. Primum impetum illorum Amesa, cum milite suo, ac custodijs quibusdã fortiter excepit. Pedites quoque multi occurrere, quum in ea celeritate fulciẽdorum tam cito equorum facultas non adesset. Trepidatio, ac tumultus ingens omnibus locis exorta, cadentibus quasi maxima consternatione ad aspectum hostium viris. Bassa è statione sua neq; pedem, neque signum mouit, donec instructam egregie multitudinem vidisset, & latus vndecunq; triplicato robore armatorum cinxisset. Sed inter hæc apparanda iam cœlum vndiq;,& terra misceri visa, propter nouos inexpectatosq; tumultus,& horrendos latentium insidiarum clangores & strepitus. Resonare passim colles, vallesq; vicinæ, nunc clamoribus humanis, nunc tubarum sonitu, augentibus pauorem animis simul & auribus innumeris sclopis. Quare exanimati regij credentes totius Epiri,& Dalmatiæ insuper vicinæ vires adesse, priusquam Moses cum socijs descendisset in planiciem, arripere iam ex omni parte quam poterant fugam cœpere, quæ etiam haud quaquam tuta videbatur, obsesso vndique quasi omni aditu ab hoste. Equi etiam ipsi territi multis locis, excussis & abruptis vinculis, è manibus sternentium fugiebant. Sed Amesa non ignarus fraudis,& coniectatus facile patrui ingenium, vociferans passim nihil timendos eos inanes tumultus, talia esse solere paucitatis præsidia, atque artes,& congressus hostium cominus expectandos, nõ vanos clamores,& tinnitus æris, non appositas timidorum voces, & imbelles latratus vsqueadeo formidandos, multos per singulos gradus reuocabat pari incertitudine fugæ, atq; certaminis, nam neq; illa stante Imperatore,& integris quasi omnibus honesta apparebat. Neq; ad hoc sufficiebant vires perculsis in re subita tanta cõsternatione animis, vt vix restitui in integrum per longum interuallum possent. Bassa quoq; agmine suorum stipatus, eductis multo impetu signis, pugnam non detrectauit. Properantem ad ferendum Amesæ auxilium,& opprimendum aduentu suo Scanderbegum Moses, ac deinde cæteri subsequentes in planum facile reuocârunt. Sed effundere multum habenas equitem non est passus Dibrensis, donec Tanusius, & Emanuel, qui peditum, ac sclopорum agmen trahebant, ad primos peruenissent. His succeden-

Amesa armat fugiẽtes.

Fuga inhonesta stante Imperatore.

t

cedentibus furor cuiq; suus permissus, ac equestris procella ab omni latere non tardata ruebat. Quare compulsus est quasi iterum in tentoria Bassa, & peditatus noster abiectis post terga arcubus sclopisq́; gladio commodius in propinquos ac inconditos passim & inordinatos hostes agere cœpit. Multa clades per omnes stationes ædita, multus & fugientium, & resistentium cruor effusus. Sed alia mali species, alia funestissimæ fortunæ spectacula ab alia parte fiebant. Alijs sanguinis profluuijs humectebatur tellus, qua Scanderbegus cum copijs ingruerat, nam & maior inde numerus nostrorum ingentiora poterat ædere opera, & hostes magis incauti, ac inermes ferè, & strati somno multi oppressi, patētiora iniuriæ corpora, ac expeditiorem ferro viam præbebant. Hic quoq; peditatus non absimili modo vsu sagittarū, ac cæterorum id genus missilium abiecto, strictis tantū ensibus, & verutis, ac spiculis Epiroticis nunc timidorum ac fugientium terga feriebant, nunc confodientes equorū ilia, sessores passim humi præcipites deturbabant. Fuga hominum, & audacia omnis ab Amesa manifesto pendebat, qui obnixiore semper vultu sustinebat hostem, & nunc voce, nunc gladio socios compellabat, vt adessent tantum, sustinerentq́;, dum primi Epirotici impetus frangerentur, expeditam postea victoriam, ac incruentam sibi futuram. Paucitatem nihil præter primum furorem habere, simul cum eo & vires cadere, & animos, & sic non iniqua ratione protrahebat certamen, donec reliqua agmina, quæ sparsa latè per campos erant, concurrissent ad arma. Tamen inanior semper eius auxilij expectatio erat, nā multi ab immisso equite nostro obruti, dum arma expediunt, multi inter veniendum intercepti, reliquis fugam suaserat timor. Ita paucis Turcarum copijs legitimè concursum, ac maior pars iumentorum more trucidata. Moses ea occasione cupidissime ad abolendam veterem ignominiam accepta, cum robore suorum Bassam nusquam respirare patiebatur, clamans (vt impatientis ingenij erat) ad omnes ictus & motus oculorum: Adeste, inferte gradum socij, non insignis castrorum forma, non vos ingentia Bassæ nomina deterreant, infames reliquiæ sunt Belgradensis Hungaricæ cladis, timore prætereà, somno, ac recentibus crapulis obruti, vrgete, impellite inanes custodias, exaturate sanguine dexteras, postea præclara præda, ac ingentibus spolijs exaturaturi. Mouebant facile cum hæc dicta viros, tum illud multo magis, quod tam preciosa victoriæ præmia oculis quasi ipsis cernebantur. Tamen circumfusa vndiq; Turcarum agmina, peditum etiam quorundam non contemnenda manus, penetrari se non patiebantur. Scanderbegus interim nepotem, quum occidere prohibuisset, conuersum in fugam, ac equite post terga fugientis immisso viuum cœperat, & expedita ab ea parte victoria, ad stationem Bassæ cum mille ferè peditibus, & paucis equitibus properabat. Nam cæteri cœptam semel victoriam neque in fuga hostium

Tellus sanguinis profluuijs humida.

Moses fortissimè exhortatur suos.

Amesa, nepos Scanderbegi, capitur viuus

stium

stium intermisere. Sed & ibi perfractum robur omne castrorum fuerat, immissis à Mose sclopis, ac Imperator cum omnibus conuersus in fugam. Pedites qui ibi fuerunt, nisi quis in eo tumultu raptim equum vel suum, vel alienum conscendens, se subduxisset, omnes cæsi, & viui in potestatem venerunt. Scanderbegus Bassæ iter ac vestigia nusquam reliquit, donec ille in tutum peruenit, seruauit nanque dominum pernicitas equi. Capti tamen ex comitibus eius fugæ plures, & inter cæteros Sanzachus vnus, cui Messi nomen erat. Dibrensis quoque ac cæteri, dum carpendi & lacerandi terga facultas fuit, nunquam prædæ memores fuêre. Sponte se dedentium vbique fessa, ac ignaua agmina vinciebantur. Pugnatum est tamdiu hoc modo, donec dies quasi ipse cum hoste deseruisset victores. Non ingens lassitudo, non properantes tenebræ ab assuetis laborum, & victoria præmijs militares manus detinuêre. Palpitantia adhuc cadauera expoliata, & multi etiam tunc occisi, in quibus reliquum adhuc sanguinis inuisum spiritum seruabat. Signa militaria præcipuæ magnitudinis & formæ viginti capta, homines viui mille quingenti, equorum ac reliquarum rerum incredibilis præda fuit. De numero occisorum varia afferuntur: qui enim plus, triginta millia cæsa referunt, qui verò minus, viginti commemorant. De nostris sexaginta solummodo, aut paulominus desideratos fuisse narrant. Tam amplam victoriam sic exiguo precio stetisse, sed nec ipse mirabilem nego, dummodo audientium aures (rara hac res) omnino non offendat. At si vetera multa Romana, exteraque eius generis exempla inspiciamus, facile hoc ipsum quoque credulitatem inueniet. Tentoria multa erecta inuenta sunt, à suis locis per eam noctem non mota, sed destinata passim victoribus, quibus fessa, humentiaque mixto sudore ac sanguine corpora à cœlo nocturno defenderentur, vbi etiam accensis circum ignibus eam lætitiam celebrarent. O lepidos fortunæ lusus, & ridiculum rerum humanarum statum. Bassæ prætorium Scanderbegus obtinet, atque alij demum alias non ea mente paratas possident stationes, stratas inueniunt multis locis mensas, atque sparsis passim abutuntur cibis. Credere exin veteri prouerbio satis licet: Multis (vt sic dicam) millibus passuum os ab offa distare. Equi plures strati, ac infrenati reperti, qui dum ascensorem dominum velut expectarent, casum sub oculis, ac pedibus ipsis ignari conspiciebant. Amesa tamen præcipuum eius rei spectaculum, ac documentum varietatis humanæ cernebatur, modo insolens Aemathiam percurrebat, nunc momentaneus Rex, erectis (vt aiunt) cristis militum manibus, clamoribusque circumferebatur per castra, vinctis post terga manibus, sine voce, sine vultu ad patruum trahitur, & accurrenti vndique multitudini, ac turbæ victrici offertur, pietatem ferè omnibus, lachrymas etiam quibusdam eliciens. Adueniente die Scanderbegus veritus ne tot

Bassa pernicitate equi aufugit.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

O lepidos fortunæ lusus.

Prouerb. latinum à cibo apud Gellium, ex oratione quadã Catonis, Inter os & offam, sicut illud Græcanicum à potu. πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. Multa cadunt inter calicem supremaque labra.

ſimul cadauera eis præſertim caloribus corrupta fœtore ſuo aërem corrumperent, quæ vltima tribui poterat, pietatem hoſtibus, ſed non voluntariam impendit. Humati ſunt equi ſimul, dominiq́; pluribus locis, ac iumentorum, & hominum cadauera confuſa. Plura ad ripas vicinorum fluuiorum, & Albularum inuenta, prout fuga homines, timorq́; paſſim incertos tulerat. Licet potuerint ſatis eo die propter tantam ſparſi copiam, & inundationem ſanguinis Albulæ mutare nomen. Aemathijs campis ad veterem famam multum quoq; nominis & celebritatis eſt additum. Conſumpta eſt in eo opere, atque agendis foueis magna pars diei. Ita vulturum, de quo ſuprà retulimus, inanis aduentus, & expectatio fuit. Expeditis omnibus (nam neque onuſtis præda viris depopulandi alia cura inceſſit, quum & ager hoſtilis procul eſſet) neque integri omnes eo prælio exceſſerant, Croiam verſus conuerſa ſigna. Cæterum in mouendis tentorijs rixa quædam inter duos turmales orta, diſtulit aliquantiſper diſceſſum Caſtrioti. Hij quum ſuperiori prælio contracta ſocietate totius fortunæ, atque prædæ, multa accumulaſſent hoſtium ſpolia, in diuidendis demum eis rebus, diſſenſio (vt ſolet) orta eſt, atque eò mutuis iurgijs & conuitijs protracta, vt gladijs etiam arreptis prouocantes ſe ad inuicem ferro decernere vellent, vter dominus eorum appareret, quæ diſsidij cauſam dederant. Caſtriotus re audita, vocatos ad ſe homines, quum interrogaſſet an pranſi eſſent, & pranſos ſe reſpondiſſent, ſubridens (vt faceti, & popularis erat ingenij) Bacchus, inquit, litem excitauit, Bacchus dirimat, non Mars, vel vllus alius Deorum, hominumq́;. Deinde obiurgatos ſeuerius homines à ſe dimiſit, Vranaconte ſuppoſito, qui eos motus ſedaret, & rem ad æqualitatem redigeret. Euntibus Croiam noſtris, multitudo vbique agreſtium, & cæterorum, qui vſque ad exitum eius rei per ſaltus vicinos latitauerant, & oppidanorum etiam occurrit, atque tanta feſtiuitate, clamoribusq́; hominum ſimul & inſtrumentorum ventum ad vrbem, vt vix ſpecioſior triumphus, vel pompa maior omnium rerum eſſe potuerit, nam integris copijs ſtructum exercitum ſequi ſe adornandum magis id ſpectaculum vſque in ſuburbia Caſtriotus fecit. Nemo fermè erat, qui equum captiuum ingentibus ſpolijs atque præda onuſtum ante ſe non ageret. Captiui etiam longo ordine vinctis poſt terga manibus, Scanderbegum praeuntes augebant magis id ſpectaculum, præſertim quod ſigna capta quibuſdam ex illis ferenda fuerant tradita ad egregiam quandam victoriæ confeſsionem. Velamenta Baſſæ tentorij, quippe quæ color ipſe purpureus mirum in modum ornabat, à nonnullis militibus noſtris ex compoſito diffuſa, ac erecta quaſi ferebantur non nihil addentia cæteris rebus decoris. Ameſa patruum quum enixe rogaſſet, ne ſe tam ſordida, & miſerabili ſpecie ſeruitutis, Croiam duceret, cum

Inũdatio ſanguinis Albulæ nomẽ mutauit.

Rixa inter duos milites propter prædam.

Bacchus litẽ excitauit, Bacchus dirimat.

TriũphusCaſtrioti euntis Croiam.

Sanzacho illo captiuo liber, & habitu cultiori, quàm captiuum deceret, sequebatur. Ibi itaque ante portas ipsas Croienses soluti, ordines & miles domum lætissimus dimissus. Præter prædam, equos, & spolia omnis

generis, captiui etiam multi, prout petierant inter illos priuatim diuisi. Signa militaria, & cætera publica ornamenta, quæ Scanderbego cesserant, ab accurrente multitudine, populoq; læta pulchris clamoribus intra muros. Sanzachus, Amesaq; custodiri iussi, donec iudicium de eis ferretur. Læticiam Epiroticam, & eius victoriæ celebritatem per multos dies non intermissam, ad externa conuertens animum, auresq; haud grauate omittam. Tanta fama eius rei omnes vicinas regiones, & interiora etiam Italiæ, atque cæteros Christianos principatus peruasit, quanta vix de victo Amurathe, aut alia vlla fœliciter gesta re excitari potuisset, & ingenium viri iugi ab omnibus admiratione prosecutum. Id quod hodie quoque illa res non inani documento ostendit, quod inter præclaras veterum res gestas, & maiorum laudes, quæ cani à nostris in conuiuijs ex more antiquo & non contemnendo fortasse consueuêre, hoc maxime facinus non ingrata posteritas studiosissimè inseruit. Gratulationes, munera vndique, & conuiuiæ frequentes, ac perennes epulæ quasi de consuetudine gentis non defuerunt. Oblitterauerat iam Alybassam, & tot Mustapheas clades, ac omnes vetustas, & recentes laudes præsens victoria. Belgradenses clades tanta vltione compensatæ exhilarauerant cunctorum animos, ac squalor omnis ex ea mœstitia contractus, & sordidæ vestes depositæ. Iuuat notos ignotosq; procursare passim in victrices campos, ac

 spuman-

ſpumantem adhuc ſanguine tellurem inuiſere. Iuuat perluſtrare, & ſciſcitari ſingula, quo quiſque latuiſſet loco, qua parte inuaſiſſet hoſtem. Cæterum neque Mahumetes ipſe eam rem minore admiratione excoluit, atque Epiroticam victoriam ſordidiſſima timoris ſui confeſſione paulopoſt approbauit: nam quum fractas eouſq; copias ſuas vidiſſet, & ſeriem omnem pugnandi, ac rationem cladis à Baſſa audiuiſſet, licet multa eſſent fortaſſe in quibus & Imperator, & exercitus reprehendi merito poſſent, tamen non vlteriori accuſatione fortunam hominum inſectatus, inſueto & mœſto admodum ſilentio dolorem ſuum ſuppreſſit. Procurandum erat de captiuis redimendis, Sanzacho præſertim, cuius ſeruitus dolorem maximum, & pudorem quendam omnibus iniecerat, propter & dignitatem ſummam, & virtutem viri. Decretum itaque de eius redemptione & nobiliorum quorundam, cæterorum iactura non curata, atque pecunia ad id à conſanguineis, & ex publico etiam (vt ſolet) parata. Illud tantum expectabatur, vt ſumma ratio aliqua ſtatueretur à Scanderbego, & nuncius veniret ex Epiro, qui tutum ituris iter polliceretur. Aduenerunt duo ex magis intimis Sanzachi à Caſtrioto, eodem poſtulante dimiſſi, atq; quindecim aureorum millia pro eius libertate, & quadraginta ferè cæte-

De aduentu legatorũ ex Cõſtantinopoli ad Scanderbegum pro Sanzacho, cæteriſq; captiuis redimendis.

rorum petita, neque negata. Priuſquam tamen ea velut legatio iſſet in Epirum, Ottomanus fractus magis tot cladibus, quàm caſtigatus, multis nequicquam curis ægrum animum ſolicitabat, diſtrahentibus etiam hinc inde mentem auidam conſiliorum varijs purpuratorum ſententijs. Superſedendum quidam de omni ratione belli Epirotici cenſebant, donec Tyrannus

rannus ipse cum solitis viribus & robore imperij ad euersionem eius gentis ab omnibus alijs liber & expeditus ire potuisset, nam tunc propter recentes Hungaricas iniurias, & nouos ex Mysia tumultus vt id facere posset integrum illi non erat. Alij ab hac sententia non discedentes, mittendum tamen ad fines imperij validum præsidium suadebant, quod nunquam vel sponte sua, vel lacessitum innouaret aliquid contra hostem, tantum finium tutandorũ curam ageret. Multis eadem ratione externorum bellorum inducias aliquot annorum petendas esse à Scanderbego non abre visum est. Interim & respiraturum aliquantisper tot incommodis imperium, & meliorem forte occasionem affore ad iugum homini imponendum, nam secundo loco dicta sententia ea de causa non recipiebatur, quod minime tutum futurum præsidium apud eas præsertim insidias & ingentia hostium dicebatur, si modicum mitteretur. Magnum autem in tot bellorum motibus, & tanta rerum nouitate, nisi incommodissime mitti non posse. Vtilis ratio licet inhonestior & sordida aliquantum nimis multos ad se trahebat. Cæterum Tyranni aures quamuis id non mediocriter offenderet, fugientis diu tantam ignauiæ confessionem, quia tamen omnia stantibus tot hostibus expediri commode non poterant, nihil pudendum, nihil sordidum in ea præsertim ratione rerum insolentissimo Regi visum. Quare accito ad se vno ex his, qui pecunias pro redemptione sociorum acceperant, animum suum omnem homini aperuit, & mandauit, vt Sanzacho captiuo id oneris nomine suo imponeret, qui postea referret ad Scanderbegum. Literis quoque regijs de hoc ipso actum cum Sanzacho, quæ in manus nostrorum postea venere, vt in cõciliando sibi hoste, & eo fœdere quærendo, maximam rationem regij decoris, & honoris imperij haberet, ne si multum enixè, & sordida quadam demissione id genus pacis posceretur, postulata cum petentibus ipsis ab elato hoste perinde contemnerentur. Lætior longe nuncius hoc mandato discessit, quam spe illa, quam propter acceptam pecuniam redimendi sanguinis sui & sociorum habebat. Quod sublatum iam sibi per aliquod tempus Epiroticum hostem, & respiraturos aliquantisper à tot cladibus Turcas credidit, tamen fefellit facile spes hominem, & Tyrannum etiam ipsum, vt & eundem olim, atq; Amurathem patrem fefellerat. Nam quum Mesit allatis ex Constantinopoli pecunijs, inter numerandum ferè multa interseruisset Scanderbego de mandatis, & voluntate Tyranni, ille quidem pecunias libenter accepit, cætera verò postulata ita respuit, vt præcidens his verbis sermonem hominis minime diutiorem eius orationem expectârit.

Non ea, inquit, ratione toties aduersis etiam meis rebus fœdera à vobis petita contempsi, vt nunc secundis acciperem. Sed neq; ita oblitum me conditionis humanæ, ac inconstantiæ suæ hæc qualiscunque est, prospera Scanderbeg respuit pacẽ cum Turca.

certè

certè fortuna mea eò prouexit, ac inanes tanta spe inflauit spiritus, vt vel perpetuam eius possessionem spondere audeam mihi, vel tam insolentem amicitiæ vestræ contemptorem futurum semper confidam. Mutare poterit hæc fallaces vultus, & petitores nos forsan sordidioris apud vos pacis efficere. Tamen quicquid occulta rerum semina, & abstrusius fatorum ordo homini paret, non ideo quicquam hodie ex pristina pertinacia animorum mutamus. Fœdissimum omne amicitiæ genus vobiscum reputamus stantibus tam vndique Christianorum iniurijs, tot cladibus, ac sanguine adhuc recenti, quo Græcia iam omnis ac Hungaricum solum madet. Sic ne Peloponnesiaci imperij iacturam hodierna pace compensabimus? Sic & nouam Belgradensem victoriam, ac Hungaricam gloriam, ignauis vobiscum inducijs dehonestabimus? Habeat quæ potest ipse Mahumetes fœdera, nos armis, ferroq; captam semel pacem, & ocium quæremus, præsertim quod non solæ nos iniuriæ, ac perfidia vestra, sed natura potius quædam hostes vobis fecit, sempiternisq; contra se inuicem armauit odijs. Gentiles vobiscum ipse, ac hæreditarias quasi inimicitias exerceo, & domestici potius sanguinis, ac meæ simul & Epiroticæ seruitutis vltionem, quam nouam gloriam vllam de vobis quæro, nunquam satis finem laboribus hisce, & periculis facturus, donec vel pristinum ciuibus meis statum, vel inuisum vobis spiritũ tradam. Non destitit ideo Sanzachus, sed multis callide consilijs & precibus admixtis, familiaritate quadam trahere ad se animum hominis conabatur, commemorans vices bellorum, & subijciens multa eius generis per omnia secula exempla. Non defuturum postea tempus ad arma, si tantum momenti in bello ponat. Interim (decennales enim induciæ petebantur) reparari melius vires Epiroticas, animosque ad nouam gloriam & vindictam posse. Vincebatur paulatim Scanderbegus, & descendens aliquantum ab arce illius sententiæ leuiores aures postulatis hostium præbere videbatur, tamen nunquam adduci potuit ab homine, vt vel menstruas inducias faceret, nisi Sfetigradum, & Belgradum in præmium eius rei accepisset. Ita re infecta, Messit cum socijs abijt ex prouincia, impetrata tamen pace à Scanderbego, donec ipse retulisset ad regem, quæ ab illo pro inducijs fiendis conditiones petebantur. Dimissi sunt & alij plures cum Sanzacho, præter illos 40. quibus Scanderbegus gratis, & magni animi affectu quodam libertatem simul, & patriam concessit. Cæteri quoque soluti vinculis, quidam nouos, & Christianos homines induentes, domicilium fixêre in Epiro. Cæteri ad varios, & omnes ferè passim Christianorum reges destinati, tum Hispaniæ, tum regi Gallorum præter captiuorum sat magnum numerum, equi & spolia omnis generis missa, atque ad alios identidem alia. Vrbs Roma ferè sicut fama, ita ornamentis eius victoriæ repleta. Ita statuerat pro virili Scanderbegus totum penè orbem

Conditiones induciarũ referendarũ ad regem.

Spolia omnis generis missa regibus Christianis.

bem eleganti ea liberalitate sibi deuincire. Adiunxit prætereа his donis legatos, & frequentes adhortationes ad cõcordiam, ac preces sedulas, vt iam ex diutino somno expergiscerentur, & libertatem tandem Christianam è tot sordibus, ac imperio Turcarum emergere facerent, atq; crescentem sibi in visceribus pestem, paulatim ad cor ipsum subire non paterentur. Dona in Apuliam (vt neq; hoc omittamus) ad suum Alphonsum decreta, speciosi triumphi cuiusdam formam præ se tulêre. Amesa etiam Neapolim ductus in carceribus iussu patrui in magna custodia habendus, nam neq; de eius redemptione curatum à Tyranno est, neq; si petitus fuisset, Scanderbegus vllo satis auri argentiue pondere hominem erat dimissurus, perpetuis vinculis illi ad perpetuam infamiam, & supplicium decretis & constitutis. Relatum est interea ad Ottomanum de voluntate Scanderbegi, & conditionibus induciarum, qui licet ingentibus vndiq; curis premeretur, tum propter recentes Hungaricas iniurias, cum illa re maxime, quod Christianorum conciliabula contra se quotidie fieri agente Romanorum Pontifice audiebat, tamen (vt magni erat animi) rem minime responso dignam ratus, præsidium insigne decernit in Epirum ad custodiam prouinciæ, id quod nuper varijs sententijs actum retulimus. Hamur, & Sinam, duobus peritis militiæ viris ea res demandata, atque decem equitum, quatuor peditum millia cuique eorum ad id muneris aßignata. Sat idoneus visus est numerus, qui arma Epirotica fatigaret, & nonnihil terroris victori etiam, ac fortißimo hosti adueheret. Tamen æquè prohibitus vterq; moliri quippiam contra hostem, etiam si egregia occasio affulsisset, nisi pro finium, & aßignati sibi loci tutela. Aestate omni in eis vltro citroq; rebus consumpta. Dimidium ferè autumni erat, quum ex Constantinopoli his copijs discessum, & fama simul eius rei iter hominum præcedens ad Scanderbegum peruenit, ignarum omnium, quod Sanzachi fidem secutus, expectabat audire de ratione induciarum, quid scilicet de postulatis suis spretum fuisset, quid acceptum. Quamobrem Croia subito relicta, atq; ingenti festinatione peruolatum in Dibras. Collectus ibi exercitus, ac copijs momento temporis renouatis, expectatus auidißime hostis. Qui non diu tardatus, paucis post diebus aduenit, sed decem amplius millibus passuum procul à stationibus Castrioti, fixis signis, nostrorum fines non est ingressus. Epirensis nihil mouit, sed quum appropinquare audisset, ordinatis, & habitis solum ad signum expectandum legionibus, in castris se continuit. Nam quum ea multitudo hostium aduentare diceretur, credidit in ea loca, & ad se opprimendum facile transgressuros. Sed vbi per custodias montanas, & id spectatorum genus, fixisse sub Alchria tentoria, & omnibus impedimentis ibi collocatis resedisse cognouit, ratus die sequenti refocillatis corporibus castra moturos, & prodituros ad bellum. Per noctem

Amesa iussu patrui ad Alphonsum in carcere sub arcta custodia habẽdus mittitur.

Tentoria sub Alchria.

magno silentio saltus quosdam, & valles vicinas impleuit armatis, vt medios occluderet, & improuisos eis exciperet insidijs, si ibi res gesta fuisset, & collata (vt putabat) signa. Mansum in ea inani expectatione duobus

pene diebus, noctibusq; integris, sed nusquam miles visus, aut tumultus aliquis auditus. Scanderbegus itaq; impatiens moræ, die sequente mouere in eos signa, & petere vltro hostem statuit. Quum nunciatum est exercitum in duas partes diuisum, & Hamur cum dimidio copiarum ibi remansisse, Sinam cum reliquis campestria pologi Mocreas versus petijsse, vnde aditus in Dibram superiorem atq; Modrissam erat: nam Alchria, quam Hamur obtinuerat, Dibram inferiorem, atq; Sfetigradũ oppidum ipsum quoque hostile spectat. Ita summo consilio partiti sunt Dibras, vt perenni custodia hostẽ vtrinq; solicitum tenerent, 30. amplius millia passuum inter ea præsidia interiacebant, nam à Sfetigrado ad Modrissam totidem computantur. Epirensis itaque collectis extemplo, & reuocatis insidijs, quas hincinde sparserat, ac reductis omnibus in castra, nouum consilium cœpit augendi exercitus, vt commode vbique partiri, & prospici ad vtrunq; periculum possent. Procurata recte sunt omnia, & mira celeritate ampliatæ copiæ, mille quingentis fermè peditibus additis, nam eques non ita facile comparari poterat. Mox & hic miles diuisus, sed non æquis partibus, Tanusius, & vnus ex Stresijs nepotibus, atque Peicus Emanuel in Dibram inferiorem cum tertia non amplius militum parte missi ad Synam, impetus, si opus foret, excipiendos: nam minus inde periculi, & difficilior ingressus in fines nostrorum erat propter difficultatem locorum naturali muni-

Castriotus mouet signa in hostem.

Consilium augendi exercitus Scanderbego.

munimento, & Mocreas valles crebris undiq. montibus disterminatas, quæ cum Dibra ipsa superiore censentur, tamen Epiroticum imperium ab hostium agris distinguunt. Sed mandatum Tanusio, socijsq., ne pedem extra assignatos limites efferrent, vel quippiam nisi pro sui suorumq. defensione molirentur. Ipse reliquas copias cum Mose in Dibra superiore retinuit. Idcirco maiore militum, præsertim equitũ numero sibi seruato, quod & liberior aditus hosti in prouinciam, atq. patentiora omnia ab ea parte erant. Et lacessere ipse ad certamen viros, atq. fortunam belli experiri statuerat, neq. diu segnes dies noctesúe in ea deliberatione consumpsit, præsertim quod hyems iam bellis inimica in procinctu quasi erat, sed pulsis vix ea die tenebris, relictis castris, ipse cum mille amplius equitibus Alchriam petijt, ducto cautissime per saltus quosdam & incommoda locorum milite, ne ab hoste medius inter Sfetigradum & stationes eorum occludi posset. Et quum aliquantum itineris intempesta nocte emensus esset, non multis millibus passuum procul ab oppido, disposito hincinde atq. abscondito in insidijs milite, reuersus est in castra. Ibi nullo interuallo ad quietem dato, quum in ortu diei esset, expediri signa, & copias omnes cum cibarijs tantum eius diei iubet. Nam impedimenta, & tentoria ipsa (vt erecta stabant) inde non mota, sed egregia (vt consueuerat) armatorum manus ad custodiam eorum relicta. Totum fermè matutinum tempus in ea expeditione, & in ipso itinere abijt, donec deuentum mille paulominus passibus propè loca insidiarum, quum & corporibus consulendum erat, & noua ratio aliqua ordiendi certaminis, atq. euocandi hostis capienda. Illud facile, & pari ab omnibus peritia expeditum. Ad hoc magis erat ingenij, consilijq. adhibendum. Mosi id vltro petenti munus non negatum, & vix cuipiam ex nostris ad lacessendum, & fallendum hostem aptior inueniri eo homine poterat. Sexcentos equites accepit, ne si cum paucioribus isset, procliuior foret hostibus suspicio fraudis. Tamen æquè frustra tentata res, & cõsumpta inani ludificatione magna parte eius diei, reditum ad Scanderbegum. Vix noui consilij quippiam restabat, nam ire vniuersis copijs vsq. ad stationes hostiles, & difficultates locorum, & supereminens vrbs, sub qua castrametatus fuerat Hamur, ingentis certitudine periculi prohibebant. Tamen deductis in colle quodã vicino copijs, ibi expectata nox, & per noctem datum insidijs signum, vt ad socios se reciperent. Mane cum omni exercitu, procursationibus, quo magis fieri potuit, vastatum id agri, quod ab ea parte iacebat, vt id saltem spectaculum rei indignitate moueret hostem, sed modica rei periculosam tutelam eodem tenore aspernatus regius, tenuit se intra stationes. Audio tamen, quum factus finis eius excursionis esset, & vasa iam colligerentur à nostris, nuntium à Barbaro ad Castriotum missum, declarantem voluntatem Tyranni, & dicentem insuper, ne hostem, ne se

Moses aptissimus ad fallendos hostes.

Nuncius Barbari ad Castriotum.

ipsum inutili eo vltionis genere fatigaret, sua se potius quàm aliena deuastare, quippe quæ ipse indefensa relinquat. Respondisse Epirensem, differri fortunam eorum posse, tolli non posse. Decreuisse se omnino ad bellum homines pedibus si oporteat trahere, atq; ita vtrinque discessum. Nam instantibus iam frigoribus, differri in aliud tempus ea consilia visum est. Quare Mose ad custodiam prouinciæ cum solito robore militum dimisso, & reliquo exercitu ex maiore parte soluto, ipse cum paucis Dibram inferiorem, quam Tanusius obtinebat, inuisit. Inde quoque renouatis insidijs aucupatus hostis, & frustra tentata re, vno ex Stresijs cum modico præsidio ibi relicto, Croiam ipse cum cæteris in hyberna reuersus est. Moses interea inquietam hostibus hyemem fecit, sed magis oculos hominum mouit, quàm arma. Id quoque tum ipse, tum Modrisseum præsidium sæpe frustra tentatum iussu Scanderbegi omisit, præsertim quod nuncijs actum inuenio à regijs (vt antea fecerant) orantibus, ne se hostes tam pertinaciter quærere vellent, quos habere nequirent. Sic neque negando satis, neque concedendo quippiam, res in vernum tempus protracta. Collecto tum exercitu Castriotus, ad euocanda perenni ludificatione hostium arma perrexit.

Castriotus euocat hostiũ arma.

Illatisq; multa audacia signis, quum die quodam perrumpere interiora agri Alchriensis vsque ad ipsa Barbarorum statiua vellet, opposito illorum robore facile prohibitus est, quum in locis etiam ipsis multum ad defensionem momenti esset. Epirensis licet eo proposito per eam diem frustratus, non tamen destitutus animo, augere vires, & numerum militum ad eam rem exactius tentandam statuit, sed segnius id procuratum, quum minimum commodi, laudisq; speraretur, & id ipsum non sine periculo aliquo. Illa tantum ratione, ne assueti armis, velut proprio aliquo opere viri ocio marcescerent, cura eius rei non omissa. Dum ea vtrinque frigidè ageret Hamur, non vtile solum prouincialibus, sed laudi quoque sibi apud regem fore ratus, si Scanderbegum aliquo modo allectum abstraxisset ab armis, impetrata per nuncios ab eo colloquij facultate, in Dibram ad illum in tentorijs commorantem venit pulcherrimis donis aduectis, orsusq; à commodis pacis, & his, quæ antea egerat, longiore sermone expugnare hominis ingenium conatus est, non solum priuatæ cum eo amicitiæ desiderium suum aperiens, sed & publici cum Mahumete fœderis mentionem insinuans. Accepit dona Castriotus, & liberalitatem viri amplexus, mox alijs muneribus illa nihilo humiliore animo recompensauit. Ad ea verò, quæ de fœderibus Tyranni narrata fuerant, velut ira accensus:

Castriotus respuit Tyranni fœdera.

Non ea inquit Mahumetis vel fides, vel officia in nos sunt, vt audire quippiam de amicitia eius æquis auribus possimus. Accepta est à nobis nuper legatio, postulata eius audita, & quibus visum est mihi conditionibus pro

bus pro honore, & vtilitate Epirotici imperij appositis, ad eum remissa. Responsum expectauimus (neque enim quod ad alia attinet) cogi cuiusquam voluntas potest. Arma interea deposuimus, quousq; ea quæsita hincinde fœdera in suspenso starent, sed contempti ita ab illo fuimus, vt neq; responso saltem, quale hostem oporteret, dignos esse censuerit. Quare quo ad publicæ cōcordiæ iura, nihil diutius te referente sumus audituri, tibi, si quid in tot communibus odijs polliceri hosti potest, fides à nobis, qualem ipse promerueris, non est defutura. Tamen quod pertinet ad compescendam lasciuiam militarem, & assuetas prouincialium nostrorum incursiones, nihil ipse polliceor tibi, vel rei vllius periculum in me suscipio. Neque enim genus vllum publici fœderis vobiscum, quod semel contemptus contempsi, admittit animus. Ardor duntaxat ille vltionis tuis comitate ingenij fermè restrinctus resedit. Publico odio nihil adimitur, tibi priuata hæc necessitudo, si quid forte vel temporum, vel fortunæ varietas parauerit, multum est & decoris fortasse, & commodi allatura.

Hamur eo responso neque lætus, neque mœstus omnino, osculata de more gentis simul hostis, simul amici manu, discessit. Iisdem ferè blanditijs & Synam pergenti ad eam partem Scanderbego occurrit, neque difficiliores aures viri postulatis suis inuenit: nam & vulgus ipsum, ac maior pars militum nostrorum tamdiu quæsitam pacem, & tot hostium vota non aspernati haud ægre ascensuri voluntati illorum videbantur. Quare paulatim traiectis ad ocium animis, & præsidia nostra vtrinque aliquantum diminuta, & quieta ea æstiua, vel segnia magis transiere. Scanderbegum ad ciuilia munera, & reliqua id genus ornamenta prouinciæ conuersum, Alphonsi regis molestissima mors per eam æstatem nunciata ita rebus singulis publicis, & priuatis auertit, ac dolore penè confecit, vt recentis victoriæ memoria penitus oblitterata, ac hostium cura omissa, eam iacturam publico mœrore ac squalore per multos dies prosequeretur. Et fuit profecto non indignus Alphonsus, qui nedum Epiri, & sociorum, sed totius orbis terrarum longas querelas, atq; apertas lachrymas secum ferret. Mœstissimum æque omne cum eruditorum, tum militarium virorum genus reliquit optimus optimorum omnium Mœcenas. Extincta æque cum eo sunt sua literis, sua armis præmia, ac studiorum cunctorum ornamenta vix longo fortasse postliminio reuersura. Ita nullus (pace omnium posteritatis præsertim dictum sit) illo melior vel virtutis, vel meriti humani æstimator multis seculis effulsit. Regiam præterea comitatem, ac tantum in rebus facetis, quantum in grauibus ingenij, & omnium (vt ita dixerim) horarum iudicium viri quis non appositissimis semper præconijs excoluerit? Variante fortuna, & nunc secunda (vt fit) nunc aduersa maxima vbiq; gloria parta. Adhæc in tanta clementia & liberalitate vix vl-

Colloquium Scanderbegi cum Hamur & Synam.

De morte Alphonsi regis Arragonum, optimorū omnium Mœcenatis.

lus regum eius ætatis tantas opes, & adeò locupletes thesauros reliquisse narratur. Debuit itaque non iniuria flere Epirensis tam fidum & potentem defunctum amicum, ex quo illi, si vel fortunam inspexisses, vel voluntatem, licebat omnia ad honestatem æquè, ac vtilitatem, tanquam ex the-

Alphonsus senex moritur.

sauro quopiam peculiari depromere. Illud tantum aliquantisper mœrentis molestiam minuebat, quod senex iam admodum Alphonsus, ereptus sibi non iniquo iure naturæ videbatur. Quod supererat in ea re officij & pietatis, summa celeritate, atque prudentia persolutum. Legati ad Ferdinandum filium nouum Regem missi, & patris casum deploraturi, & de noui auspicijs regni de more congratulaturi, ac commemoratione paternorum officiorum, & Epiroticæ amicitiæ deuincturi, aucturique animum adolescentis. Ornauêre munera quoque solita eam legationem, & commissum legatis, vt Amesam ducerent in Epirum, conantem tamdiu tum propriæ fortunæ misericordia, auctoritate, & gratia amicorum, patruum sibi reconciliare, qui adhuc in carceribus sub custodia erat: nam licet in ea mutatione rerum, & nouæ Ferdinandi fastigio fortunæ mutata multa essent, & soluta fermè vincula cunctorum in tam publica lætitia fuissent, Amesa tamen ne animus Scanderbegi in eo liberando offenderetur, semper eodem custodiæ tenore tanquam certum patruo depositum seruari iussus est. Suscepta est, prout potuit magis honorifice legatio nostra, in eo præsertim tumultu rerum, quum confusa vndique omnia, & nihil adhuc pacati in nouo regno esset, turbata maxime propter mortem Alphonsi pace Italiæ. Amesa Croiam ductus, iterum à patruo sub custodia habendus statuitur, sed minus duris car-

Amesa in Epirum remittitur.

ris car-

ris carceribus. Hoc quoq; ipsum quod supererat seueritatis & odij, paulatim aßiduæ nepotis querelæ, & mixtæ precibus lachrymæ expugnarunt, atque paterno animo Scanderbegus mox vitam homini cum libertate atque dignitate omni donauit. Sed Amesa non immemor pignoris, quod apud Ottomanum reliquerat, & timens vxori, liberisq;, si ea libertate & clementia patrui vteretur, actis illi maxima veneratione gratijs:

Salutis tu, inquit, nostræ rationem, nullo meo merito, sed sola patientia tua habuisti. æquum est me quoque vitæ parcere aliorum, ne dum nimio salutis & dignitatis meæ studio liberalitatem amplector tuam, hodie hoc beneficio tuo illos perdam omnino, quos satis olim perfidia mea perdidi. Est infœlix atque innoxia vxor apud Mahumetem, sunt paruuli, atque ignari liberi nostri, viuunt tamdiu hi, viuentq;, donec suum me apud te vincere Tyrannus credet, quum abalienatum tibi præsenti beneficio, & vitæ liberalitatisq; munere sentiet. Discindet protinus, distrahet ferus creditor inane fidei nostræ pignus, & dabit innocens sanguis paterni sceleris pœnas. Fallendus est igitur arte aliqua Ottomanus nobis, vt seruem interim id pignus, donec redimere prorsus postea oblata occasione poßim. Arripiam fugam ego hac nocte ex Croia, velut fractis, te inuito atque ignaro, carceribus, confugiamq; ad Mahumetem omni simulatione, atque dißimulatione veteris in eum animi, fideiq;, nihil omittens vel in audiendo, vel in dicendo de tuis rebus apud credulum Regem, quæ antea meliore nostra apud eum fortuna consueueram, vt adempta illi omni suspicione, si quam propter captiuitatem meam, & diuturniorem apud te moram contraxisset, aufugere denique ab eo cum tota familia poßim. Adiuuabis tu quoque multum hanc rem, si grauem molestiam quandam ex ea fuga nostra publice ostendes, atque culpam eius, custodibus carcerum, (vt solet) apposita criminatione obijcies. Interea tamen temporis donec apud Tyrannum stabimus in expectanda reditus nostri occasione, exploratoris, spectatoris loco erimus tibi, nihil molietur, nihil apparabit aduersus te hostis scientibus nobis, quod aures, quod iudicium tuum lateat.

Sermo Amesæ ad Scanderbegum, de vxore & liberis.

Consilium de liberāda vxore & liberis.

Nihil negauit patruus, sed quum vitam, inquit, & reliqua vitam ornantia concesserimus Amesa tibi, nihil prohibemus, qua vtiliore poßis eam ratione accipere, atque seruare simul eos, qui te salutis, ac libertatis suæ debitorem non iniuria possunt per omnia secula poscere. Ito, perge, accipe tempus, rationemq;, quæ potior videtur tibi, & corrige te ipsum tandem, donec satis & ad emendandum & corrigendum superest temporis. Nos omnia credimus tibi, & probamus hoc consilij genus, neminem falles Amesa, decipies neminem præter teipsum, si Barbari fidem & consuetudinem diutius sequeris, quum par ibi discrimen corporis, & animæ tuæ, & tuorum

Scanderbeg annuit Amesæ.

rum versetur. Quandocunque venies, gratius es nihil facturus, & idem erit apud nos tibi fortunæ & dignitatis locus.

De Amesæ profectione ad Ottomanum manuete patruo.

Facta æque omnia ac dicta, pari quoque fermè celeritate eadem nocte Amesa procurante tacite patruo, à carceribus simul & Croia abijt. Mane fuga eius propalata, & castigata multis verbis ignauia custodum, ille ad Tyrannum ea simulatione, at que rumore fugæ perlatus facile quæ proposuerat, & maiora alia persuasit homini. Dignitas tamen pristina ei non fidei suspicione, sed fortunæ potius fortasse culpa non vsquequaque restituta. De reditu suo in Epirum aut non curauerit, aut fugiendi facultas illi non affulserit, inanis pollicitatio omnis fuit, quin parum post temporis mortuum in Constantinopoli narrant, relicta ibi vxore, liberisque. Et multi à Mahumete veneno sublatum credunt indignitate, eum velut authorem quendam memorabilis illius Aemathiæ cladis diutius ob oculos versari sibi. Ita vnde minime timebat, vltorem perfidiæ suæ inuenit. Et is finis viri fuit non indigni sanè memoratu, si temperatiores spiritus ad regnandi libidinem ingentibus animis insereret natura. Scanderbegus per id tempus nusquam turbata Hamur, & Sinam pace, nisi quid inconsulto eo priuatim militaris licentia innouasset, nunc Dibras, nunc reliqua prouinciæ loca inuisens, multa & ad vtilitatem, & ornamenta prouincialium construxit, ampliauitque, in Aemathia præsertim, vbi multa veterum monumenta restauranda iacebant. Non destitit interea Ottomanus per Hamur & Synam tentatam toties frustra rem cum Scanderbego agere, spe concepta reconciliati sibi animi, propter id ocium nostrorum. Tamen nihil vnquam exoratum quoad publicum fœdus. Priuata amicitia cum regijs seruata.

Amesa Constantinopoli veneno sublatus.

Pax inter Turcam & Scanderbegum.

Et sic paulatim allectis eo ocio populorum animis, hostilia vtrinque odia resederant, ac præter nomen solum effectus omnis publicæ pacis vigebat.

MARINI

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI EPIROTARVM PRINCIPIS, Liber Decimus.

VM is esset rerum Epiroticarum status, Scanderbegum interim fata ad nouam gloriam, & nouum hostem in Apuliam euocabant. Quæ regio Italiæ iamdiu maximum porrò exemplum rerum humanarum, ac inconstantiæ fortunæ documentum, nullius satis imperio tuta, ab externis semper armis, atq; ducibus vexabatur. Venerat eo nanq; sub id tempus ex Gallia Johannes dux, Renati Regis filius, cum ingenti exercitu, quod id regnum hæreditario quodam ad se iure deuolui poscebat. Recenti itaq; excitato bello, eoq; fortunæ fauore vsus, breui cuncta fermè armis vendicauerat, quum ius omne penè vniuersum, ac spem omnem imperij Ferdinando Regi turpiter obsesso, è manibus extorsisset. Sed ne in obscuro sit eius belli initium, & ratio tot simultatum, quæ & suspensam aliquandiu Italiam, & maximos Christianorum Principes per multos annos solicitos habuerit, altius est hoc loco exordiendum mihi, & res ab ouo quodammodo repetenda.

Varij rerum motus & successus, diuersiq; bellorum euentus, atq; mutationes status regni Neapolitani.

Iohannes dux Renati filius.

Tempore quo Vrbanus sextus Pontifex summus cathedram & sedem

Schisma Vrbani sexti & Clementis Papæ. *beati Petri regebat, Johanna quædam huius nominis prima (vt fertur) natione Epirotica, patria Dyrrachina, Neapolitanum regnum poßidebat. Quæ Clementis pseudopapæ, qui neq; Catholice, neq; rite ad summum Sacerdotium electus fuerat, ex quo schisma in Ecclesia Dei maximum ortum, partes secuta, plurimum ei præstabat fauorem. Quamobrem Vrbanus contra eam Carolum Hungariæ Regem cum copijs in auxilium accersiuit, qui valido exercitu in Italiam trayciens, Johannam regno, vitaq; priuauit. Quo facto, Carolum firmato Apostolica sibi autoritate, pacatoq; eo regno, in Hungariam mox reuersum, veneno periysse ferunt. Cui Vladislaus eius filius armis clarus atq; strenuus in regnum succeßit. Qui postquam in Hungaria atque imperio paterno pedem fixit, in Apuliæ regnum cum exercitu transuolauit. Quo obtento, diu quiete pacificeq; vixit, atque regnauit. Sed vt est mens hominum vacua atque mutabilis, elatus fortunæ afflatu, non contentus eo tantum regno, & statu (erat enim imperij valde cupidus) ad altiora mente prouolauit. Proposuerat namque sibi atq; decreuerat, Romæ, totiusq; Italiæ imperium occupare. Ex quo primo populum Romanum ad seditionem contra Bonifacium nonum vbis Præsulem excitauit. Qui ex vrbe fugatus, Viterbium se recepit, sed tamen non propterea tunc vrbem ingredi, nec ea (vt iam animo conceperat) potiri valuit, quoniam maior populi pars ei aduersata est. Verum postea tempore Gregorij* XII. *per Pontificis absentiam maiori vsus populi fauore, facto in vrbem impetu, eam occupauit. Mox vlterius progreßus, Florentiam subiugare contendens, Florentini, qui in libertate viuere soliti erant, nec seruitutis iugum vllatenus pati volebant, procuratione cuiusdam virginis, & adolescentulæ, cum qua ipse rex Vladislaus consuetudinem habebat, veneno illum de medio sustulerunt, ex quo seipsos, & Italiam omnem à metu & tyrannide liberârunt. Vladislao itaque rege, qui & Lancilagus vulgo dictus est, sine liberis vita functo, qui per annos 29. in regno Apuliæ imperitarat, Johanna soror succedens post mortem eius, regnum obtinuit. Quæ Principum quorundam consilijs, & adhortationibus amicorum impulsa, Jacobo Picenno comiti nupsit. Is quum minime ex eius voluntate regni curam ageret, repudiatus ab ea, atque regno est deiectus. Susceptum itaq; regni onus ipsa aliquandiu tenuit, donec Principes idem, & duces regni, vtpote quibus iniquum muliebre imperium, & indignum videbatur sine rege esse, maximo studio orantes petunt, eligeret virum aliquem, quem è Republica censeret, & cuius eos imperij pœnitere non posset, filiumq; sibi adoptaret. Aliorum vota ad Alphonsum Arragoniæ regem id rei deferebant, ab alijs Ludouicus Andagauensium dux, non minori fauore excipiebatur. Dum hæc iactantur, interea & in quascunq; sententias trahuntur ea diuersitate animorum, Alphonsus vir summus quidem*

Carolus Hungariæ rex contra Iohánam.

Seditio populi Romani cõtra Bonifaciũ nonum Pont.

Vladislaus rex, dictus Lãcilagus, veneno subiatus.

Iacobo Picenno nubit Iohanna.

ingenio,

ingenio, & nominatißimus ea ætate Princeps, re præterea cognita ad id maxime edoctus instructusq́, prior in Apuliam aduolat, priori enim (vt aiunt) potior solet esse conditio, sicq́, sine vllo certamine à regina adoptatur. Veruntamen vergente tempore (vt est rerum humanarum status inquietus) simultates primum inter eos oriri cœptæ, eò deinceps creuerunt, vt maioribus indies odijs inter se certantes, maximos æstus, atque motus excitarent. Alphonsus tamen, vtpote quem tum ira iustior, tum maior populi fauor armabant, quum tot indignitates ferre nequisset, obsedit tandem eam in Neapolitana vrbe. Regina cum in eo statu res suas videret, vt appareret victi finem imperij, & summæ rerum adesse, legatos repente cum literis in Galliam mittit, ad accersendum Renatum Regem, Ludouici fratrem, vt maximis itineribus cum copijs ad eam obsidionem soluendam properaret, cui etiam adoptionis iure Apuliæ imperium promittebat. Facto igitur ingenti exercitu & maximis Gallorum copijs, confestim Renatus in Siciliam & Apuliam irrupit, regina facile ab obsidione defensa. Mox ab ea (Alphonso tamen prius tanquam ingrato è familia deiecto) adoptatus est, & vniuersi regni hæres institutus. Non multo post temporis, quum Alphonsus & reginam mortuam, & Renatum regno se immiscuisse aduerteret, ingens bellum, quod annorum quatuor spacio deductū est, aduersus eum excitauit, quem tandem eadem variante fortuna vicit, regnoq́ exuit. In quo quum ipse postea per duos & viginti annos vixisset, moriens postremo, Ferdinandum vnicum filium, (licet non legitimum, neque populo acceptum, regulisq́ charum) & bellicis rebus maxime insignem hæredem ex testamento cauit. Quem & Pius Pontifex maximus Apostolica authoritate in imperio confirmauit. Eo cognito, Johannes Renati filius, & Ludouici regis Francorum consanguineus, tum Andagauensium dux, ingenti mox coacto exercitu, & maximo copiarum numero, Apuliam infestis signis petit. Sequebatur eum pluribus copijs, ac mercenario milite, & Jacobus Piceninus comes, sagacißimi ingenij, & bellicis artibus ea ætate factisq́ clarus, cui totius exercitus summa commissa erat, vbi cum omnia repente vario tumultu ac metu impleßet, regnum fermè totum breui in fidem suam recepit. Defecerant nanque ad eum Tarentinus, Vesignanus, Rusanus, Soranus, Atteus, Salernusq́ Princeps. Ad hos Dux Venusinus, Marchio Crotonensis, comes Campi Baßi, cæteriq́ ferè omnes Siciliæ, atq́ Dauniæ optimates, versis in Regem armis. Ferdinandum autem dux Dandi, cum duce Melsæ, comes Fundi cum Ariano comite, Matalunaq́. Item Caraphi, Diamedi nobiles Neapolitani, & alij pauci ferè sunt secuti. Qui quum omnes hinc & inde ad bellum præparati, instructiq́ essent, agrum Sarnianum sibi ad pugnam elegerunt. Quò itum, dispositis ex vtraq́ parte aciebus, ordinatisq́, concursum est,

Alphonsus princeps in Apuliam venit, & à regina adoptatur.

Renatus Gallus adoptatur post hunc.

Alphonsus superat Renatum.

Alphōsus moritur, Ferdinandus succedit.

Bellum Ferdinandi cum Iohanne Renati filio.

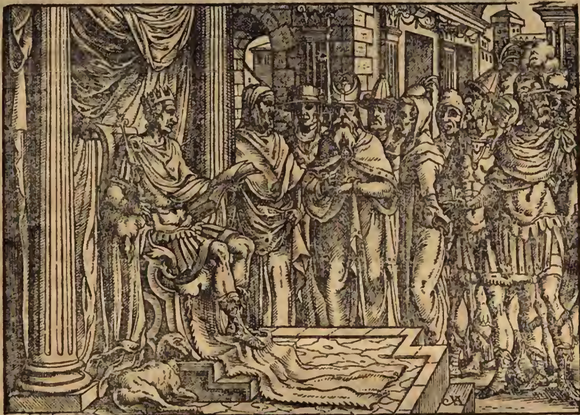
certamenq; ingens atq; acerrimum commissum, in multam diem processit. Multi vtrinq; desiderati sunt. Victoria tandem penes Gallos, ad comitem Iacobum stetit. Ferdinandus verò fugatus, amissis castris, ac impedimentis, cum paucis admodum Neapolim aufugit. Quod quum Pius secundus Romanæ tunc libertatis, & Christianæ fidei custos cognouisset, veritus, ne si Galli Apuliæ regnum occupassent, victoria elati (vt sui moris est) libertatem Italiæ adimerent, vna cum Francisco Sforcia Mediolani duce, Federicum Vrbinatem, & Alexandrum Sforciam cum maximis copijs in Regis auxilium mittendos expediunt. Qui quum Abrutium intrassent, comes Iacobus cum Gallico exercitu eis fortiter occurrit, quo in loco prope ciuitatem quæ dicitur sancti Fabiani, bellum maximum, & certamen atrox initum est, in quo Galli profligatis hostibus, præclaram victoriam (licet non incruentam) consecuti sunt. Quo audito Ferdinandus rex, qui Neapoli commorabatur, timens ne Galli ibidem eum obsidione premerent, Reginam in vrbis tutelam dimisit. Ipse verò cum Gallicis pariter, & domesticis armis resistere non posset, regno fermè vniuerso amisso, in oppidum Baretis cum paucis ferè copijs aufugit. Sed Piceninus audita Regis fuga, relicto in Abrutio valido præsidio, ne inde nouus hostis erumperet, ipse cum copijs eum secutus ad Baretim oppidum, quo Ferdinandus erat, aduolauit. Interim verò Pius Pontifex, vnà cum Sfortia Mediolani duce, coacto nouo exercitu, quem in Regis Ferdinandi auxilium miserunt, sed vijs ab hoste præclusis, & occupatis itineribus minime pertransire potuerunt. Maior tum Pium cura incessit, quare externa aliqua virtute, & claro duce opus esse ratus (id quod maximum in ea re videbatur) Scanderbegũ Epirotarum, Macedonumq; Principem, tunc multi nominis, & vnicum Romanæ sedis cultorem, patris præterea olim consuetudine, nec ipsi Ferdinando ignotũ, acciri in Apuliam cum exercitu suo omnes sententiæ decernunt. Tantum momenti in vno viro erat. Nam à parte maritima veniens prohiberi non poterat ab hoste, sed quum opus foret copijs ex Italia venientibus iter referaret. Non possum proinde non mirari hoc in loco (verum ingenue fatebor) atq; iniquo animo ferre, eam scriptorum in claros viros ingratitudinem, qui quum bellum hoc passim tanto studio exoluerint, de Scanderbego, ne verbum quidem additum inueniam, tanquam non maxima ipse fuerit belli huius appendix, & vnicus (vt ita dixerim) regni eius assertor, & liberator, ac regiæ libertatis vindex. Quem Rex ipse Ferdinandus quoad vixit, & patrem deinceps salutauit, & ei ob merita, ingentiaq; præmia virtutis, vrbem Trani cum duobus haud ignobilibus Apulorum oppidis æque grato ac liberali animo dono dedit. Quippe postea semper ex quo infœlici fato, cum paterno eorum imperio res ceciderunt Albanæ Scanderbegi posteri tenuêre, & hodie licet ex aliquæ

Certamen inter Italos & Gallos. Victoria Gallorum. Fuga regis ex Neapoli.

Ingratitudo quorundam scriptorum in claros viros.

Ferdinandi gratitudo in Scanderbegũ.

qua parte intueri. Interim verò Oratores Pij Pontificis, Sforciæ, ac Ferdinandi Regis, cum literis ad Scanderbegum applicuerunt. Quem exhortabantur, rogabantq́, vt cum exercitu & copijs ad ipsum Regẽ Ferdinandum amicum suum liberandum, tutandumq́, traijcere properaret. Quod quum Scanderbegus accepisset, vt erat sacrosanctæ Apostolicæ sedis studio- Legati Pontificis ad Scanderbegum,

sissimus, non immemor præterea amicitiæ Alphonsi regis, cui summa fuerat beneuolentia deuinctus, perbenigne hoc munus, negociumq́ conficiendum suscepit. Igitur florido milite, robustoq́ exercitu confestim in Dauniam traijciens se contulit. Verum priusquam è regno discederet, quam cautè, quam callidè & celeriter potuit, cum Mahumete Turcarum Principe composuit, & annuas cum eo inducias fecit. Reliqua verò omnia imperij sui (vt oportebat) disposuit atq́ firmauit. Cuius regimen & tutelam vxori, ac quibusdam proceribus amicisq́ commisit. Quo facto, Goicum ex sorore nepotem, virum armis factisq́ clarum, atq́ strenuum cum quingentis electis equitibus in Siciliam, quæ est circa Pharum, præmisit, vt prius inde hostem infestaret. Dehinc ipse post crebras supplicationes, & orationes pro victoria, sua, suorumq́ incolumitate ad Deum peractas, exercitum suum præmisit, partim in portum Dyrrhachinum, partim in Achrolyssum, seu Mediam, & in sinum Rizicum ad naues & triremes, quas Pius Pontifex cum Sforcia duce ex Italia in Apuliam traijciendum miserant. Reliquum verò copiarum in Ascriuium, indeq́ Ragusium secum ad naues deduxit. Sed antequam vlterius procedam, parumper hinc à proposito digredi constitui, & vrbem Ragusinam quoquo modo possim,

 descri-

Descriptio vrbis Ragusinæ.

describere enitar. Est enim Ragusiũ hac tempestate, quod alio nomine Epidaurum vocitant, vrbs (vt quibusdã placet) in Liburnia ad mare posita, quæ naualia ipsa, & portũ satis accommodatum habet, in cuius defensione turris munita constructa est, eius ambitus vltra mille passuũ excurrit. Arcem inexpugnabilem habet montibus hincinde cinctam, opere, arte & manu egregie munitam, templis referta est vrbs, ædificijsq; ornata magnificis, fontes ingentes ac perennes in ea per fistulas & aquarum ductus continue scaturiunt. Quæ quidem ciuitas optimatium moderatione, ac ciuili regimine vtitur. Fundatores eius Epidaurẽses primos fuisse perhibent. Agrum verò non amplum, sed montuosum, saxosumq;, cum duobus oppidulis possidet. Ragusinus populus, & ciues, cum omni gente pacem & commercium habent. Tributa Hungaris Turcisq; soluunt. Principem sexto quoq; mense sibi deligunt, quem lingua peculiari Chenesium vocant. Mercimonia tam terra, quàm mari vndique suis nauigijs conuehunt, cæterosq; Dalmatiæ, & Liburniæ populos opibus, & reliquis bonis, atque virtutibus facile superant. Qui etiam quum liberi sint legibus, moribusq; instructi, Venetorum more Senatum, & Magistratus, ac Patritiorum ordinem habent à plebe distinctum. Patritij soli Rempublicam ipsam administrant. Plebs autem suis rebus studet, & de Rebuspublicis minime curiosa est. Sed iam ad propositum redeo. Quùm enim Scanderbegus Ragusium peruenisset, populus frequens omni ad hoc effusa ciuitate, summo cum plausu & lætitia ei obuiam processit. Qui in vrbem ab illis deductus honorifice, liberaliterq; acceptus est. Postridie post solennia, & diuina de more peracta, vniuersam vrbem circuiuit, alio vero die ad naualia armamentaria, arcem, omniaq; vrbis munimenta visenda perrexit. Quartus verò dies in varijs diuersisq; ludorum, ac spectaculorum generibus consumptus est. Sequenti verò in Senatum deductus, donatusq; pluribus, ac diuersis muneribus, & in concione publice laudatus est. nam David quidam Ragusinorum scriba, sic, vt ferunt, laudibus Scanderbegum prosequutus est: Nescio quod hodie, Scanderbege Princeps illustris, vrbi nostræ, & populo Ragusino clarius, fulgentiusq; sydus, irradiantiorq; stella, præsentius numen, propiciusq; tuo benignissimo aspectu, tuaq; præsentia exoriri, apparereq; potuerit. Vere hodierna die, qua vrbem nostram inuectus es, omnia nobis clara, omnia lucida, omnia læta atque prospera euenêre. Cœlum iam obscuratum, obnubilatumq;, serenum, lucidum, atque perspicuum tuo conspectu factum, redditumq; est. Terra quoque ipsa te ingrediente, gaudere, lætari, atque iubilare visa est. Ciues omnes, cunctusq; populus te tanquam Deum, & numen quoddam cœleste conspicere, atque intueri visi sunt, læta nobis vndique iucunda atq; festiua omnia perstrepere, personareq; audita sunt. Verè nos, vrbemq; nostram, lares atq; penetralia, veluti solis splen-

Mores & ciuilia Ragusinorum.

Patritij more Venetorum.

David, Ragusinorum scriba, laudator Scanderbegi.

ſplendidißimus radiis illuſtraſti, illuminaſtiq́. Nam vt primum littoribus noſtris te applicuiſſe nunciatum, omnes ciues, ſenes, iuuenes, virgines, mulieres, adoleſcentes, pueri, ſani, languidi, & infirmi, ad te videndum, tuoq́ conſpectu, & præſentia perfruendum, certatim conglobatimq́ accurrerunt, nomenq́ tuum, Princeps Sereniſsime, non tantum hic, & in Epiro, verum etiam per vniuerſam Italiam, concupitum, exoptatumq́ eſt.

Quid plura? Te Deus optimus maximusq́, rerum omnium creator & moderator in terris miſiſſe creditur, vt non ſolum in Epirum, & Macedoniam patriam illam tuam, magnorum Regum, atque Principum inuictißimorum ſedem & altricem, verum etiam Dauniam, Italiamq́, omnium virtutum, & bonarum artium Reginam atq́ inuentricem, decorares illuſtraresq́, protegeres atq́ defenderes. Ecce iam nomen tuum, Princeps inuictiſsime, vbique euolat. Ecce te omnes in auxilium & defenſionem inuocant, te aſſertorem, protectorem, & liberatorem appellant. Ecce reges & principes orbis terræ in ſui tutelã & ſubſidium te implorant. Ecce nunc Pius ille Dei vicarius, ac totius orbis caput & princeps, cum Sfortia Mediolanenſium Duce, & Ferdinando Siciliæ Apuliæq́ Rege, oratores ſuos ad te mittunt, vt in eorum auxilium, & Italiæ liberationem, acceleres atque feſtines. O fœlix patria, quæ te talem & tantum virum produxit. O fœlices parentes, qui te genuère. O fœlices proceres, & commilitones, qui te ducem, te rectorem, principem, & Imperatorem ſequuntur, qui tanto Rege gau-

ge gaudent, vtuntur, fruunturq́. Ibis ô Rex tremide & inuicte in Apuliam. Ibis ô lux & decus Albanæ in Italiam, liberabis eam, vinces hostem. Vicisti iam Amurathem illum Turcarum regem potentissimum, qui toties Hungaricam ferocitatem & potentiam profligauit: vicisti Mahumetem eius filium, qui tot reges, tot duces & principes, tam suæ sectæ quam Christianæ fidei superauit. Qui tot regna & imperia subegit, qui toti orbi timor fuit, cepisti, obtruncasti, profligasti tot eorum duces, tot principes, & Imperatores. Tu enim solus Turcarum timor, tu solus Turcas vincere nosti. Ibis fœlix inuictissime princeps, fœlicior redibis. Non sic Alexander tuus Epirotes, non Pyrrhus ille Epirotarum rex, fulmen, belliq́ artifex victores ex Italia rediêre, quemadmodum tu potens, & generose rex, victor fœlixq́ in patriam redibis. Ecce populus, & ciues tui Ragusini tibi aram constituunt, ecce te tanquam Deum, & numen colunt, venerantúrq́. Ecce pro te, vt victor & incolumis redeas, preces iugiter ad Deum effundere parati. Ecce tibi vrbẽ, familiam, liberos, quicquid habent, possident, seq́, totum deniq́ in mancipium dedunt atq́ tradunt.

Postquam vero Scanderbegus à ciuibus & populo Ragusino, publice laudatus, tamdiu cum eis, & apud eos est commoratus, quamdiu vniuersa classis & exercitus ibidem conueniret, quo cum venisset, varij ac diuersi ludi & certamina peracta, atq́ celebrata sunt. Postea vero Paulus Angelus Dyrrachinus Archiepiscopus, qui omnium laborum, periculorum, atq́ consiliorum socius, atq́ particeps (velut Eneæ alius Achates) Scanderbego fuit, ad ciues & populum Ragusinum gratias exoluens, in hunc modum est elocutus:

Paulus Angelus Dyrrachinus Archiepiscopus.

Oratio Pauli Angeli Dyrrachini Archiepiscopi ad ciues & populũ Ragusinum.

Credo equidem Patres conscripti, ciues optimi atq́ præstantissimi, nullo humano ingenio, sed diuino potius, vrbem hanc, & mœnia fundata fuisse, vt vnicuiq́ mortalium in summa essent admiratione. Quis enim vnquam tam elegãti fretum se putârit ingenio? Quis ea doctrinæ copia? Quis tanta eloquentiæ, vel arte politus, vel natura preditus? vt eius laudes, non explicare, sed concipere tantum, aut valeat, aut audeat? Ragusina enim vrbs, quæ alio quoq́ digniori nomine Epidaurum dicta est, quasi ciuitas supra omne aurum, immo omni auro dignior excellentiórq́, vere, rectèq́ Epidaurum appellatum: nam quæ vrbs nostra ætate, quæ ciuitas huic comparari potest? Ea enim cunctis opibus, ac diuitijs plena refertaq́: hæc optimis moribus, & virtutibus ac disciplinis prædita. In ea Senatus amplissimus, Respublica florentissima, patres conscripti, & senatores, maiestate quadam augusta, & venerabili, qui cum omnibus gentibus & populis amicitiam, pacem, atque concordiam perpetuo seruare nouerunt. Quid enim per Deum immortalem vrbibus pace melius, iucundiusúe? Præterea hic artes omnes liberales, Philosophia, Theologia, Leges, cæteraq́ artes, & disciplinæ

Ragusina vrbs Epidaurum dicta.

plinæ vigent. Sed quid potißimũ de naui factiua, de mercatura (pace enim cæterarum vrbium & ciuitatũ dixerim) cum quibus vrbs vestra nõ contendere tantummodo, sed illas etiam longe superare potest. Nam quæ maria Ragusini mercatores nõ nauigant, quas terras ij nõ permeant, quæ loca tam abdita atq; remotißima, ad quæ nõ accedant atq; penetrent? Quid igitur vrbe Ragusina nobilius? Quid clarius atq; præstantius? quæ nulli subdita, neq; obnoxia, legibus suis viuit, moderaturq;. Hinc mare, inde terram habet, agro satis feraci, & bene culto atque ameno fruitur, insulas, scopulos, in quibus omnis amœnitas atque cultura reperitur. Oppida munita cum salinis, portu satis tuto accommodatoq; vtitur. Sed quid de pietate & misericordia vestra in naufragos, profugos, exules, pauperes, ac mercatores dicam? Quid plura de vrbe Ragusina, nisi id quod de Roma iam olim dici consueuerat, Asylum esse mortaliũ & patriam, pariq; modo nunc de vrbe Ragusina dicendum. Eam esse portum tutißimũ, confugium, & receptaculum omnium mercatorum, diuitum ac pauperum, scholam & magistram omnium virtutum, exemplar, & lumen bonorum morum, decus & ornamentum totius Dalmatiæ, Illyrici, Adriatici, Aegeiq; maris. Ideo dicendũ Ragusium, siue Epidaurum, ab Epidaurensibus, diuino quidem nutu hoc in loco positum atque fundatum esse. Neq; forte quis vanus esset vates, si hanc vrbem vestram inter cæteras maximas vrbes orbis terræ, altius caput aliquando elaturam prædiceret, & cum his de imperio, armis, viribus, potentia, virtuteq; certaturam. Sed quid de liberalitate vestra Patres conscripti, de magnificẽtia & humanitate dicam? Quis enim vnquam mortalium ciues egregij, & præstantißimi, tot & tanta præclara opera, totq; beneficia vestra in nos, dignis satis extollere laudibus poßit? De quibus mihi tacendum satius puto, quam pauca dicere, vel ea frigidè laudare. Quia quanto plura de his proferrẽ, eo maiora mihi proferenda essent, crederem equidem mihi potius diem quam materiam defuturum. Veruntamẽ ne omnino ingratus videar, pro vestra in nos munificentia, ac liberalitate, vtcunque & quascunque valeam, poßimúe, pro inopia, ac ingenij mei imbecillitate gratias agam, referre enim minime poßum. Itaq; in primis tuæ serenitati, Princeps illustrißime, tuoq; sublimi consilio, benignißimoq; Senatui, atque Reipublicæ infinitas ac immortales ago gratias. Deinde vobis ciues egregij atque præstantißimi huius almæ atque magnificæ vrbis: postremò vobis omnibus cuiuscunque generis gradus, & conditionis, quibus polliceor, Deum testor, fidemq; meam obstringo, quod ob vestra in nos beneficia collata, vosq;, nomenq; vestrum, vrbisq;, semper, & quoad vixerimus, & nomen Epiroticum durabit, animis, mentibus, & cordibus nostris, oßibusq; medullitus fixa inhærebunt, & in archiuo, viuoq; lapide sculpta atque incisa, semper apud nos permanebunt. Quæ nullus vnquã casus tollet, aut aliqua

Ragusium altera Roma.

ætas delebit, nosque filijs, ac nepotibus nostris, ijq; filijs ac nepotibus suis ea referent atque prædicabunt. Quamobrem in præsentiarum Deum summum optimumq;, qui omnium benefactorum ac bonorum operum retributor optimus est, exoramus, obsecramusq;, vt ipse vobis pro tot ac tantis vestris in nos beneficijs condigna merita, & æterna præmia retribuat atque condonet. Vos, regnum, imperium vestrum, vrbem, Senatum, Rempublicam, liberos, opes, familiam, nomen vestrum, perpetuo conseruet, corroboret, consolidet atque confirmet. His à Dyrrachino præsule dictis, milites Albani, quod diei superfuit, in hastiludijs, alijsq; varijs ac diuersis certaminibus & spectaculis ad finem perduxerunt, iussi mox, vt omnia, quæ ad nauigationem opus erant, expedirentur. Iamq; satis omnibus instructis, præparatisq;, & re iam non vltra recipiente cunctationem, in animo sibi esse Ragusium, classe vndiq; traducta, eodemq; omnibus peditum equitumq; copijs contractis, quæ prima dies cursum nauibus daret, Deo bene iuuante in Apuliam traiecere. Igitur circum oram maritimam, Castriotus misit, vt naues & triremes, quæ ex Italia ad comportandum exercitum eius venerant, Ragusium omnes contraherentur, quicquid præterea militum nauiumque suarum in Epiri Macedoniaq; littore erant, ibidem conuenirent, vt nec vrbs multitudinem hominum, nec portus naues capere posset. Tantusq; omnibus ardor inerat, in Apuliam traijciendi, vt non ad bellum duci viderentur, sed ad certa victoriæ præmia. Ex Epiro autem & Macedonia milites vndiq; acciuerat omnes. Quantum verò militum in Dauniam transportatum sit, diuersæ sunt opiniones: aliqui quinq; millia peditum, duo millia & ducenti equites: alij duo millia peditum, tria millia & quingenti equites in naues imposita: quidam non adiecêre numerum, inter quos me ipsum in re dubia poni malui. Tantamq; multitudinem conscendisse naues aiunt, vt nemo mortalium in Epiro, Macedonia, & Illyrico relinqui videretur. Milites vt in naues ordine ac sine tumultu conscenderent, Scanderbegus eam sibi curam sumpsit, commeatus imponēdi, Guirizæ Vladeni curam dat. Quinq; & decem dierum cibaria, è quibus quinque dierum cocta imposita, vt omnes iam in nauibus erant scaphas circum misit, vt ex omnibus nauibus gubernatores, & magistri nauium, & bini milites in forum conuenirent ad imperia capienda. Postquam conuenêre, primum ab ijs quæsiuit, si aquam hominibus, iumentisq; necessariam, in totidem dies, quod frumentum imposuissent. Vbi responsum est, aquam dierum quindecim in nauibus esse, edixit militibus, vt silentium quieti, nautis, sine certamine ad ministeria exequenda bene obedientes præstarent. Cum quinque rostratis se ac Ginum Musachium à dextro cornu, ab leuo totidem rostratas, & Andream Zachariam, cum Mose (tum is Imperator erat) onerarijs futurum præsidium. Lumina in nauibus singula, rostratæ

Ludus in Ragusio.

De militibus in Dauniam trāsportatis.

bina

bina onerariæ haberent. In prætoria naui insigne nocturnum trium luminum fore. Iis aditis imperijs redire ad naues iussi, & postero die Deo bene iuuante signo dato, soluere naues. Multæ classes è Rizicho sinu, Dyrrachi-

no portu Aulonæ ac toto Epiri, Illyriciq; tractu profectæ erant. Cæteræ pleræq; prædatum tantummodo ierant. Vbi verò illuxit, Scanderbegus è prætoria naue, silentio per præconem facto: Domine Iesu Christe, inquit, fili Dei viui, qui ad dexteram summi Patris omnipotentis in gloria æterna sedes, qui ex nihilo cuncta à principio creasti, eaq; nutu, & imperio tuo, reguntur, & moderantur, qui ab æterno tuam sanctissimam fidem Christianam prælegisti, tuoq; preciosissimo, ac sanctorũ martyrum, Apostolorumq; tuorum sanguine, eam miro ordine fundasti, & per vniuersum terrarum orbem, dilatasti, ampliastiq;, cui Petrum beatissimum & sanctissimum vicarium tuum, principemq; Apostolorum, eiusq; successores constituisti, quibus omnium potestatem ligandi & soluendi, tam in cœlo, quàm in terra, tribuisti, donastiq;: quorum monitis & mandatis mortalibus omnibus, Christianis præcipue tuis, & praelectis mandasti, iussistiq;, vt obedire, & fidem tuam catholicam, & Ecclesiam Romanam totis viribus, & ad sanguinem vsque tutari atq; defendere deberent. Eorundemq; iussibus atq; præceptis, ego supplex & humilis tanquam indignus de eorum grege, hanc expeditionem & prouinciam humeris meis libenti animo suscepi, vt Ecclesiam tuam sanctissimam, vrbem Romanam, fidem catholicam, & Italiam ab impugnatoribus & hostibus, te duce, te rectore, protegerem, atque pro viribus defende-

Deprecatio Scanderbegi ad Deũ antequam solueret.

rem,liberaremq́. Itaq; Pater omnipotens & misericors,colende,tremende, inuoco,deprecorq́, vt cœptis meis annuas,& dexteram,brachiumq́ tuum mihi porrigas,& emittere digneris Michaelē Archangelum,sanctißimum bonorum nuncium atq; ministrum tuum,qui sit mihi propicius,mecumque die noctuque cohabitet, (est enim mihi venerandus) vires,robur,fortitudinem suggerat, suppetet, atq; ministret, quo faustum fœlixq; mihi sit iter atq; nauigatio ista,& sospes incolumisque in Apuliam cum vniuerso exercitu me traijciam,fugatisque hostibus,atq; profligatis perduellibus,compos voti mei saluus,incolumisq; in patriam,& ad lares meos victor,spolijs decoratus, præda onustus triumphans reuertar. Post hanc deprecationē factam,mox Archiepiscopus rem diuinam fecit,& celebrata missa,tuba signū dedit proficiscendi,vento secundo satis vehementi profecti, celeriter è conspectu terræ ablati sunt. Sed haud multo post orta nebula eos contexit,operuitque,ita vt vix concursus nauium inter se vitarent,cum qua tamē hoc modo ad noctem vsq; sequentem nauigârunt. Iam insulam augustā cernebant, gubernator Scanderbego ait, si iubeat eò dirigi: videbat enim vim ventorum oriri,continueque addi, & mare in maximā tempestatem concitari. Cui cum Scanderbegus annuisset (erat enim autūno tempore) classis omnis portum intrauit. Quo iactis firmatisque anchoris,interuallo octo dierum ibidem commorati sunt,ob ingentē procellam,vim ventorū,& maris tempestatē: qua sedata,vento secundo flante, post rem diuinā peractam (erat autē sub matutino tempore) sole iam orto, & leuatis anchoris,naues omnes è portu soluerunt, quæ per totam illam diem cum nocte sequenti nauigârunt. Vbi verò illuxit,omnia littora Apuliæ apparuerunt. Scanderbegus,quæ esset proxima terra percunctatus,cum montē Sancti Angeli is vocari audisset: Placet,inquit,huc dirigite naues. Est enim mihi Archangelus Michael semper venerandus, qui, vt in conspectu terra fuit,precatus Deum,vti bono suo,sociorumque Apuliā viderit,dare vela iussit, classisq; decurrit,breui tēporis spacio terræ applicuit,vbi postea ipse cum Archiepiscopo,& quibusdā militibus è naui desiliens,speculatores præmisit, vt sicubi hostes viderent illi renunciarent, qui ad eum reuersi, nō procul abesse nunciârunt. Scanderbegus interim sumpto cibo, refocillatisq; corporibus,cum suis ad naues redijt,& Baretim oppidum versus,nauibus cursum dirigere iußit,quæ dum secundo vento nauigant,Baretis oppidum intrârunt,copiæ omnes in terram exposita sunt. Verum quum dux Johannes vnà cum comite Iacobo,vidissent Scanderbegum tam ingenti instructoque exercitu,in regis Ferdinandi auxilium venisse, obsidionem deseruerunt, & cum copijs suis ad 30. ferè millia passuum procul inde secedentes,castrametati sunt. Interea Ferdinandus videns se ab obsidione liberatum, & hostem iam discessisse, præ gaudio vrbem egressus, Scanderbego obuiam procesit. Qui ambo in mu-

Baretis oppidum.

Ferdinandus Scanderbego obuiam procedit.

in mutua oscula conuenientes, inuicem amplexi (manantibus vtrinq; lachrimis) ingenti omnium plausu & laticia Baretim ingressi sunt. Vidisses tunc commotam effusamq; vniuersam ferè vrbem, Castrioto obuiam ire, ciues omnes festiuos, & alacres permixtim, certatimque, cuiuscunq; sexus & ætatis in forum, & ad prætorium concurrere, nihil aliud per vrbem sentiri, nihil per vicos, & plateas diu noctuq; audiri, nisi voces exclamantium, & de aduentu Albani Principis iubilantium. Hinc oppidanos vrbem egredi, & naues adire. Inde Albanos, vrbem, & mœnia petere, per agros & vicos discurrere, diuersa peragere, nonnulli equos sternebant, præparabantq; alij frena, quidam arma, aliqui tela, vnusquisq; officium suum exercebat. Nemo ociosus aut iners, quilibet aliquid operabatur, & omnes ad bellum se accingebant, ac si eo tempore pugnaturi cum hoste forent. Mane autē facto, Epirensis prædatum cum quibusdā copijs suis agrum eorum, qui ad hostes defecerant, proficiscitur, & magna conuecta præda in Baretim reuertitur, quam omnem inter milites suos & oppidanos diuidendam concessit. Sub serum vero diei, omnes milites suos in concionem vocat, quos ad pugnam sic accendit, sic pro victoria exhortatur.

Memini me aliquando, viri fortissimi, & commilitones mei strenuissimi, audiuisse, Bellizarium illum ducem, & Imperatorem Bizantiorum, cum in Belgas siue Anglicos expeditionem ageret, & magna classe ad- Exhortatio Epirensis ad suos pro victoria.

uersus eos proficisceretur (quos etiam obtinuit) vt primum copias suas in terram exposuisset, naues omnes incendio combussisse, arsisseq;, ne fortè milites sui spe & commoditate earum detenti, animum redeundi in patriam

 habe-

haberent,& pro victoria consequenda totis viribus,& ad sanguinem vsq; minime pugnaturi, victi non victores essent, quod quidem milites mei amantissimi haud absimile valde nobis ab his hoc tempore contigisse clara luce intueor. Nos verò procul à domo, à patria, trans mare, in hostili terra, inter omnia inimica, infestaq; solo alieno, omni spe ac commoditate ad propria redeundi destitutos penitus esse, in eoq; loco res nostras sitas vt maneamus, an redeamus hinc, deliberare minime possumus, cùm præter equos, arma & animos, armorum memores, nihil nobis relictum sit. Quinimo salus vitæ nobis adempta est, nisi de hoste præclaram insignemq; victoriam reportemus. Sed bono quidem simus animo milites, cum diuino nos nutu, ac voluntate huc omnes conuenisse videam, quo Christi patrimonium, domumq; eius, Ecclesiam, ac sedem suam tueamur, atque protegamus, qui de cœlo nobis victoriam facilem & expeditã mittet. In cuius nomine & virtute pugnaturi cum hoste, illum profligabimus, victoresq; in patriam reduces, & incolumes triumphando redibimus. Cuius rei (haud dubium est mihi) cum vestram primum solitam virtutem, fortitudinemq; in memoriam reuoco, cũ tot victorias à vobis partas, tot de hostibus clades & strages æditas ante oculos propono. Ideo fretus viribus, virtuteq; vestra, humeris meis hanc expeditionem libẽter suscepi, vtpote qui alios longe maximos validissimosq; exercitus, & copias fundere atque prosternere vestra virtute consueui, quo magis milites mei fortissimi strenuissimiq; has paruas copias, hunc debilem exercitum & hostem in fugam conuertetis, atque profligabitis, qui (vt vidistis) ad nomen solum nostrum priusquam nos viderit (vt ita dixerim) manusq; nobiscũ conseruerit, fugam arripuit, & obsidionem deseruit. Reliquum est igitur milites, vt ipsum timidum, & iam fugientem insequamur. Sed aduertite quæso, quod si forte hostis iste, timidus atq; imbecillis, nos expectare velit, manusq; nobiscum conserere, (quod non credo) velim ei in primis illudamus, & leuibus excursionibus, assiduisque hincinde prælijs, atque crebris infestationibus ludificemus, illumq; fessum omnino reddamus. Quo facto, tunc aut internecioni (si placuerit) dabimus, aut viuum facile capiemus. Est enim is graui armatura, grauique onere, & sarcina præpeditus, atq; armatus, equos habet cataphractos, qui nec nos ad persequendum sunt habiles, nec ipsi ad fugiendum sunt apti. At verò nos omnes (vt cernitis) tum armis expeditissimi sumus, tum equos citissimos velocissimosque, & ad omnia promptissimos habemus. Proinde commilitones mei amantissimi, strenuissimique, quilibet vestrum se accingat, arma, tela, equos, cæteraq; ad pugnam necessaria præparet, quia Deo duce, crastina die in hostem egrediemur. His dictis, Albani milites, qui iam votis omnibus pugnam expetebant, magis atq; magis accensi, mane prima luce, audita prius re diuina, dato signo tubæ omnes instructi, paratiq; cum

Pugna Scanderbegi cum Picinino & Gallis, eiusq; victoria.

Aquilis

Aquilis & signis suis in campum aduersus hostem prodiêre. Cum quo non totis copijs, non acie instructa, non seruato bellandi ordine concursum est, sed perleue admodum certamen tentatum. Placuit enim Albano Principi eo die prælibare tantummodo pugnam, vt qualis pugnator hostis foret, quantumque armis valeret, se ostenderet. Qua certe pugna & certamine ex Gallico exercitu 30. cæsi, 20. capti sunt: ex Albanis verò & Epiroticis militibus nullus captus, vulnerati 4. qui omnes læti admodum & alacres è prælio redeuntes victores, festiuiq; Baretim ingreßi sunt. Altera autem die Scanderbegus cum rege Ferdinando conuocatis ducibus, & castrorum præfectis, tam Italis, quàm Albanis, consilium inierunt, quid agendum, an tota acie cum Gallis pugnandum, aut in Abrutium eundum esse ad vias, claustra, & itinera copijs Pij, & Sfortiæ reseranda aperiendaq;, quæ in subsidium Regis (vt iam superius diximus) missæ fuerant. Tandem hæc vicit sententia, in Abrutium proficiscendum, vt contractis omnibus in vnum copijs, tota acie cum Gallis dimicaretur. Postquam verò omnibus suffragijs decretum est, vt in Abrutium ad sociorum subsidium recipiendum iretur, edictum omnibus militibus, tam regijs, quàm Albanis, vt se accingerent, præpararentq;, commeatumq; quinq; dierum coctum secum deferrent. Quo facto, relicto in vrbe præsidio, omnis exercitus cum Rege & Scanderbego egressus est. Qui quum in conspectu Gallorum præterijssent, in Abrutium recta progreditur, nec ab hoste motus aliquis factus. Sunt qui dicant, regios nocturno tempore tacitos clam abijsse. Quò postquam itum est, aggreßis vndiq; hostibus, qui aditum custodiebant, ex improuiso, & præter spem, à tergo, à fronte, & ex omni latere profligatis, cæsisq; pro maiori parte, atque captis, aditus, & itinera socijs præsidioq;, cui Federicus Vrbinas dux, & Alexander Sfortia praerant, reserata, apertaq; sunt, ex quibus omnibus postquam vnus exercitus conflatus, atque in vnum redactus est, prope Vrsaram Apuliæ oppidum, quod in regis potestate erat, castrametati sunt. Quo ex loco Albanus Princeps relicto rege cum Italico exercitu suis tantummodo copijs Baretim petijt, veritus forte, ne comes Jacobus (vt erat callidus & sagax) quoquo modo eam vrbem ad deditionem solicitaret, vel eò accedens, armis expugnaret. Vbi cum omnia ex arbitrio suo se habere comperijsset, compositis rebus inde abscesit, & cum comite Jacobo, duceq; Johanne suis copijs tota acie confligere, atque pugnare decreuit. Quos cum ad pugnam prouocasset, illi certamen non detrectarent, hincinde instructis copijs in campum progrediuntur. Scanderbegus exercitum suum in tres diuiserat partes, quarum vni Mosen à Dibris præfecerat, alteri Giurizam ex sorore nepotem, virum strenuum probumq;, tertiam verò, qua cum comite Jacobo concurrere volebat, sibi retinuerat. His itaque sic ordinatis, præmißis de more aquilis, & signis suis,

Vrsara Apuliæ oppidum.

Scanderbegi exercitus in tres partes diuisus.

suis, dato sonitu tubæ, pugnam cum hostibus acerrimam iniȷt, quos ex tribus partibus aggressus, per totam ferè diem cum his pugnauit. Cæterum vti iam constituerat, cum assiduis prælijs, & crebris certaminibus hincinde hostem sæpe sæpiusq; infestans, iamiam fessum, debilemq; reddidisset, id quod sperauerat facile subsequutum est, nam in eo prælio ex hostibus multi

interfecti, captiq; viui fuerunt. Ex Albanis autem & Epiroticis pauci admodum cæsi, plures vulnerati, nullus ferè captus. Verum cum Piceninus, qui rem bellicam callebat, aduertisset, Scanderbegum cum Albano milite bello armisq; superiorem esse (vt erat callidi ingenij) excogitauit, si Scanderbegum conuenire & alloqui posset, forte cum eo acturum facturumq;, vt ab armis desisteret, pugnamq; dirimeret. Igitur ipse aciem egressus ante alios, Castriotum clara voce proprio nomine appellauit, inuitans, rogansq; eum, vt secum colloqueretur. Cuius sermonem colloquiumque Scanderbegus (vt erat mitissimi ingenij, animiq; intrepidi) vt hominem agnouit, haud abnuit, & alios prætergressus, virum adiȷt. Ambo itaque duces extra castra prodière, ibi in medio locus conspicuus vndique, ne quid insidiarum esset, delectus, vbi summotis pari spacio armatis, congressi sunt. Comes Iacobus conspectu Scanderbegi admiratione propè attonitus conticuit, & coniectis luminibus, defixisq; oculis semper in eum inspiciebat. Scanderbegus prior deposito ense, armisq;, inermis accedens ad illum, & ex transuerso medium sumptum manibus (erat enim modicæ staturæ) è terra in altum sustulit, quem more suo osculatus, mox leniter deposuit. Tum comes Iacobus, vt dictis factisq; omnibus ad fallendum instructus,

ſtructus, vana accreſceret fides, grandem rem, multaq́ cum eo acturum, curaturumq́ ſimulabat. Promittebat enim facturum, quod Galli aut regni Apuliæ prouinciam omnino deſererent, & in Galliam reuerterentur, aut omnes trucidarentur, Ferdinandusq́ rex, imperium ſuum quiete Colloquium Scanderbegi & Picenini.

tranquilleq́ poßideret. Dicebat ſe ſatis noſſe, quod ſi ÿdem Galli, qui & natura inſolentes, ſuperbiq́ erant, & odio natiuo in Italos ferebantur, Apulia potirentur, nō tantum ea contenti eſſent, verumetiam totius Italiæ imperium ſibi vendicare vellent, cuius homines vt ſeruos & iumenta haberent. Hæc & plura alia comes Iacobus cum Scanderbego ſe acturum, curaturumq́ promittebat. Quæ tum in regis Ferdinandi commodum & honorem, tum ipſius Scanderbegi principis ingentē gloriam & vtilitatem verterentur. A quo in primis petÿt, vt receptui cani, & milites ſuos à pugna ceſſare iuberet. Quod & ipſe facere paratus erat, quo exercitus vtrinq́ à labore, & continua pugna reſpirarent, quieſcerentq́. Cum hi per integrum ferè diem iam dimicaſſent, aſſerens hoc maxime ex lege, & Italica conſuetudine artis militaris, ſacraq́ militiæ fieri, ſeruariq́, ſed quia iam tenebræ terram occupabant, & nox inſtabat, milites q́ omnes hincinde feßi erant, ſatius fore, vt vterq́ exercitus in caſtra rediret, & locus quieti daretur. Scanderbegum verò hortabatur, rogabatq́, vt is mane cum paucis equitibus (ne res duci Iohanni, Gallisq́ pateſieret) aßignato ei loco quo conueniret ad ſecum colloquendū, omnino reuerti deberet. Quæ quidem omnia comes Iacobus non minus fictè & ſimulatè, quā doloſe cum Scanderbego agebat. Molitus enim Piceninus fuerat, Scanderbegū aut inſidÿs viuum ca- Comes Iacobus fictè multa cum Scanderbego agit.

pere, aut omnino obtruncare (rem profecto suapte natura deformem atq; impiam) vel saltem longo deducto sermone diem conterere, qua destinata iam pugna solueretur, certamen dirimeretur, ne Albani, qui iamiam palmam & victoriam in promptu, & præ manibus habebant, secum reportarent, seq; cũ exercitu suo ab huiusmodi iniuria & ignominia liberaret saluaretq;, cum aliter effugere minime posse videret. Cui cum Scanderbegus ob viri nomen autoritatemque, fidem quam maximam præstitisset, eiusq; dictis atque postulatis puro synceroq; corde credidisset, liberè ingenueq; obsecutus est, qui & receptui cani, & milites suos à pugna cessare iussit. Interim verò Moses & Giuriza, præfecti castrorum Scanderbegi, iamdudum fugatis cæsisq; hostibus, quatuor armatorum militum acies captas ad Epirensem perduxerunt. Quas cum Piceninus vidisset, erubuit, & mẽte turbatus atq; confusus obmutuit. Qui tandem in se collectus, callide atq; versute his verbis Albanum Principem sic est adorsus:

Oratio Piceni ni ad Castriotum.

Scanderbege, Princeps illustrißime & generose, video (quod & pariter admiror) præfectos & milites tuos contumaces tibi esse, & rebelles, valdeque irreligiosos. Hi enim (vt nosti) post edictum nostrum, quod pariter vno eodemq; ore atq; consensu fieri iußimus, vt per omnia hincinde castra

milites à pugna desisterent, acies has meas, & milites edicto nostro illico libenti animo parentes aggreßi perturbarunt, oppresseruntq;, & summa cum ignominia dedecoreq;, eos ad te pertraxerunt, quod valde iniquum atque iniustum, & contra fidem atq; decorẽ tuum mihi esse videtur. Nihilominus ego tum fidei tuæ, tum virtuti plurimum confisus, te enim semper magnifice,

fice, inuictissime Princeps, quod fidem tuam & promissa semel mihi prastita (vt quenq; Principem & magnanimum virum decet) te nunc quoque seruaturū non despero. Quamobrem Scanderbege, Princeps generosissime, peto abs te, vt has meas acies, & milites, quos tui duces & prafecti hucad te contra sacram militia disciplinā tanquā captiuos trahunt; impunè & incolumes dimittas, mihiq; armatos restituas. Quo in hoc quoque ego fidem tuam, animi magnitudinem atque liberalitatem, quam de te semper Princeps generosissime pradicare audiui, nunc oculis videā; clareq; perspiciam.

Adhac Albanus Princeps in hanc ferè sententiam respondit: Non possum equidem Comes Jacobe non admirari, te virum clarum & illustrem, ista non minus leuia, quam ab omni prorsus veritate aliena, vel credidisse, vel dixisse, quod milites mei & duces post edictum nostrum tuas acies inermes, & nihil tale timentes, violata fide, prater sacra militia constitutiones aggressi oppresserint, maximoq; dedecore atq; ignominia ad me pertraxerint. Nam vidisti (nec inficiari potest) vt primum conuenimus milites mei & prafecti, priusquam edictum nostrum deponendi arma, & cessandi à pugna, ad vniuersum exercitum peruenisset, tuas acies, quas fortissime pugnando deuicerant, ad me (vt iam vidisti) perduxerunt, quod an adeò iniustum tibi videri possit, non satis scio. Nam si per totam ferè diem (vt dixisti) pugnatum est à nobis, quo nam pacto fieri potuit, vt tam breui spació edictum nostrum ad omnes castrorum partes vbique peruolauerit? Et adhuc amplius quod magis me mouet, quod milites, & prafecti tui videntes acies meas, & armatas, & pugnantes, ipsi arma deposuerint, & à pugna cessauerint. Quo dum (vt dicis) religiosissimi scilicet homines, & mandatorum tuorum obseruantissimi esse malunt, turpius oppressi in captiuitatem traherentur, an inuiti potius belli sorte superati victoria cesserunt, & seruitutem merito subierunt. Praterea quod milites nostros contumaces & irreligiosos appellas, sanè est mirandum. Siccine igitur ego cum ijs ipsis, & paucissimis quidem quandoque (absit temeritas verbo) tot Barbarorum & Turcarum validos exercitus fudissem, & tot duces eorum fortissimos, & Principes conuersos in fugam cepissem, si isti iusmodi essent, quod diuino certe auxilio, nulla virtute, nullo ingenio humano effici potuisset. Nam quod ad obedientiam & ordinem militarem attinet, illud ausim dicere me ductorē, & commilitonem suum magis etiam ab eis timeri, quàm ipsi à vobis. Propterea si de legionibus istis & militibus ita insignem facilemq; victoriam consecuti sunt, nihil est quod eos accuses, nihil quod de me conquer aris, sed tum belli fortuna, tum imbecillitati, atque tuorum ignauia imputes, liberalitatem tamen meam, & animi magnitudinem, quam (qua est ingenij tui bonitas) mihi tribuis, hodie non desiderabis. Quod enim acies istas tuas, qua merito nobis iure belli, & captiuitatis cesserunt,

Respōsum Castrioti ad Picenimum.

z 2 cupis,

cupis, vt gratis, & incolumes tibi restituam, atque donem, nihil frustra petieris. His enim quibus superstitibus in bello esse contigit, ego nec vitam, nec libertatem eripere consueui. Memor praterea illius egregij & praclari facinoris, quo Pyrrhus ille meus Epirotarum Rex in Romanos vsus, qui cum eorum exercitum in his campis acriter pugnando profligasset, captiuos omnes, quos cœperat (vt magni & generosi animi erat) dono, gratisq; misit, atq; concessit. Eius sanè praclarum dictum illud ad Romanorum legatos extat, qui ad ipsum pro redimendis captiuis venerant. Nec mi aurum deposco, nec mi precium dederitis, nec cauponantes, sed belligerantes, ferro, non auro, vita certamus vtrique, vos ne velit, an me regnare hera. Quidúe fert sors, virtute experiamur, & hoc simul accipe dictum, quorum virtuti belli fortuna pepercit, eorundem me libertati parcere certum est. Dono ducite, doq; volentibus cum magnis Dijs. Duc proinde tu quoq; captiuos tuos gratis potius, quam aliquo iure causa Princeps nobilissime, te petente cum Deo optimo maximoque. Sat enim mihi est illos ferro vicisse, quibus iterum Deo iuuante, virtute, fortitudineqúe militum meorum me potiturum haud animus deest. Fuerunt autem hi ad centum milites, quos Scanderbegus armatos omnes dimisit, Picenimoq; donauit. His peractis Piceninus cum copijs suis in castra se contulit, Castriotus verò in Barim oppidum reuersus est, qui summo mane consurgens, sumptis secum septem tantum equitibus (vt iam promiserat) vrbem egressus ad comitem Iacobum alloquendum, conueniendumqúe ad locum, quo constitutum fuerat, ire pergebat. Cui quidam de hostili exercitu, qui occulta consilia, & insidias aduersus Scanderbegum praparatas nouerat, in itinere occurrit, & aperiens ei omnia, qua Piceninus ipse in illum molitus fuerat, admonebat eum, ne vlterius progrederetur, ne in insidias à comite Jacobo ei instructas incideret, pracipitareturq;. Nam locus, ad quem accedere volebat, vt comitem Jacobum conueniret, insidiarum atque armatorum plenus erat, vt eum caperent, aut trucidarent. Quo missi à Scanderbego equites exploratoresqúe ad speculandum, omnia prout relata fuerant vera inuenta sunt. Detectis itaque omnino insidijs, ac patefactis fraudibus comitis Jacobi, Castriotus clara voce Picenimum de dolis & insidijs suis increpans atque redarguens, fœdifragum appellans, in crastinum ad ineundam pugnam & certamen illum prouocauit, qui nec verbum respondit, sed circa primam noctis vigiliam collectis sarcinulis & vasis (vt aiunt) cum duce Iohanne, & Gallis arrepta fuga in remotiora loca, dehinc Nuceriam concessit, veritus ne eadem nocte ipse à Castrioto adoriretur. Audiuerat enim illum sæpissime nocturno tempore hostem aggredi solitum esse. Verum Epirensis exorta iam luce, instructo ad pugnam exercitu suo, in campum propalam descendit, quo cum comite Jacobo vniuerso exercitu concurreret.

Pyrrhus, Epirotarum rex.

Cētū milites armati à Scanderbego dimissi.

Castriotus Piceninum fœdifragum vocat.

curreret. Eo autem non inuento (fugam enim arripuerat, castraq; vacua atque deserta reliquerat) tum hominis perfidia, tum rei ipsius indignitate impensius est commotus. Ratus itaque id magno aliquo & audaci facinore vindicandum, Baretim reuersus est, qui vbi omnia disposuit atque firmauit, confestim ad regem Ferdinandum, qui Vrsara cum Italico exercitu & copijs erat, contendit. Est enim Vrsara oppidum Apuliæ, quod in dorso montis positum, octo millibus passuum à Nuceria distat, à Troia verò quatuor, à monte autem Segiano sex: distabat autem vterque exercitus ab inuicem octo millibus passuum: erat enim medius mons Segianus, qui ab vrbe Troia per duo milliaria, à Nuceria verò sex distabat. Nam (vt fama ferebat) qui montem illum & tumulum cœpisset prior, ille erat futurus superior in acie, cum propter loci opportunitatem ad bellum peragendum, prosequendumq;, tum rerum omnium maximã commoditatem. Ad quem occupandum antequam comes Iacobus proficisceretur, milites suos in hunc modum est allocutus: Descriptio Vrsaræ, Nuceriæ, Troiæ, Segiani montis.

Non me fugit milites, quãta sit virtus & fortitudo vestra. Nec per singula rerum vestrarũ gesta immorari atq; discurrere nunc opus esse videtur, quum omnia mihi manifesta & in aperto sint posita. Verum ne ab alto Oratio Piceni ni ad exercitũ suum.

exordiar, pauca in præsentiarũ tantummodo in medium afferre de vobis contentus ero. Nonne vos estis milites, qui Ferdinandum regem cum copijs suis æquo campo collatis signis, toties fudistis atq; profligastis? quem & in vrbe regia Neapolitana, & postea in Bareti oppido obsedistis, & vniuerso regno Apuliæ, Siciliaq; spoliastis, & expulistis. Nonne præterea

milites vos ij eſtis, qui exercitus, & præſidia Pij Pontificis, & Franciſci Sforciæ, ducis Mediolani, quæ in auxilium regis Ferdinandi veniebant, nõ ſemel tantum, ſed bis in fugam conuertiſtis, obtruncaſtiſq; ? Quid ſupereſt igitur, milites, vt & Apuliæ, & totius Italiæ imperium vobis vendicetis? Quis reſiſtet? Quis obuiabit vobis? Ferdinandus rex iam fatigatus à vobis, fugatuſq;, arma, & furorẽ veſtrum fugiens, de imperio iam deſperans, neſcio quo in angulo hucuſq; latitauit. Nunc verò quia hoc præſidij quod videtis ei allatum, nobiſcum bellum non gerere (quia impoßibile ei) ſed tentare tantummodo contra nos velle videtur. Sed heu miſerrimum, & infœliciſſimũ hominem, aptum ad fugam potius, quàm ad pugnam, victus ſemper à vobis, nunquam vincet, profligabimus eum abſque dubio cum omni præſidio, ſuppetijs, & auxiliaribus ſuis, delebimus, & ad internecionem dabimus, aut illum (ſi volueritis) captiuum cum omnibus faciemus, vel è regno fugatum omnino, & expulſum deijciemus. Eſtote itaque milites bono fortiq; animo atq; intrepido; & de victoria certi, quam (vt videtis) in manibus habemus. Vincere enim nos ſoliti, ſemper vincemus. Fata enim vobis Apuliæ regnum iam promiſerunt. Decretum, conſtitutumq; iam eſt milites, hæc omnia vobis à ſuperis euenire. Sed quid Apuliæ tantum? Verumetiam totius Italiæ imperium vobis promitto, vrbes omnes, municipia, caſtella, diuitias habetote, veſtraq; ſint. Vos ô Galli viri fortiſſimi, & fortunatiſſimi, terror & pauor Italiæ, totiuſq; orbis. Vbi Romani triumphatores mundi, quos toties æquo campo tota acie ſemper fudiſtis & profligaſtis? Vbi Roma totius mundi caput? Nonne à vobis capta incendio conflagrauit? Omnes Patritios & Senatores in ea trucidaſtis. Vos Chriſtiani, vos Mahumetani, vos omnes ſectæ, gentes, & Barbaræ nationes ſummopere verentur, timent, & ad nomen tantum veſtrum & famam fugiunt. Vos bellatores veri eſtis, vos fatales, vos diuini, vobis non ſolum Apuliæ, Italiæ, ſed vniuerſi orbis imperium à Deo promiſſum eſt. Itaq; milites bono, forti, & conſtanti eſtote animo. Hoſtes quos videtis (pudet enim hoc vobis referre) nihil penitus timeatis, quos hinc ad modicum temporis interuallum omnes captiuos veſtros fore promitto, aut (ſi vobis placuerit) obtruncare licebit. Eorum diuitias, ſpolia, equos, impedimẽta veſtra erunt. Hoſtes noſtri & aduerſarij fugituri potius, quam pugnaturi ſunt. Res cum fugitiuis nobis erit, non cum pugnacibus. Nec hunc Scanderbegum, ô milites, Epirotarum Principem, qui nuper ex Epiro & Macedonia cum Epiroticis ſuis nudis & inermibus militibus contra nos in regis auxilium huc traiecit quicquam timeatis, aut exiſtimetis, quia ipſe cum agmine ſuo & militibus primo impetu à vobis fuſus, profligatuſq; erit. Sunt enim inermes Epirotæ omnes, & nudi, quos noſtri ſcloponarij, & ſcorpionarij prima fronte & ictu de medio tollent atq; proſternent. Sed puto illos potius latituros

Laus Gallorum.

tituros esse, quam pugnaturos, quia consueti & apti potius hac illac circum cursare, & discurrere, quàm pugnare. Res non cum Turcis eis agenda erit, aut cum Asiaticis mollibus, & effœminatis hominibus, sed cum fortissimis viris, & strenuissimis militibus, & indomitis Gallis, qui omnes graui armatura armati sunt. Equi nostri cataphracti omnes. Itaq; milites minime perdurare in pugna poterunt, sed à nobis fugati trucidabuntur, ex quibus victoriam cum triumpho proculdubio reportabimus. Nunc verò Ferdinãdus victus expugnatus, ac omni regno deiectus atq; priuatus erit, qui tentat tantummodo nunc nobiscum bellum. Hic est eius vltimus conatus. Nihil ô milites ei astutiæ suæ proderunt. Omnia eius consilia & auxilia in irritum cadent, huic bello finem imponemus, vrbes, agri, cætera omnia vestra erunt milites. Vos cum liberis, coniugibus, posterisq; vestris, hæc omnia perpetuo possidebitis.

Postquam comes Iacobus his finem fecit, properans ad occupandum montem Segianum, illum à Scanderbego iam præoccupatum inuenit. Ex quo mœstus Princeps admodum in castra reuersus, de victoria (vt aiunt) diffisus, Castrioto illam adiudicauit. Qui tamen (vt erat callidi ingenij, rerumq; militarium peritus) ad confirmandum militum animos, conuersus ad suos:

Properat Picininus ad occupandum mõtem Segianũ, quem prius à Scanderbego præoccupatũ inuenit.

O socij, inquit, & commilitones mei amantissimi, strenuissimiq;, nunquã certe de victoria diffidendum, neq; desperandum est, nusquam euentus incertior, quàm in bello. Quum totum istud, quicquid est victoriæ, in incerto sit, & in manu (vt aiunt) fortunæ. Proinde fortiter & intrepidè incumbamus, in hostem irruamus, & cum eo acerrimè dimicemus, vt vel vitæ prodiga virtus, vel belli sors aliqua nos tandem superiores ostendat.

Exhortatio Picenini ad suos.

His æditis, Piceninus decreuerat, vt contractis iam vndecunq; copijs in vnum, & Gallico præsidio, tota acie, totisq; viribus cum Albano Principe decerneretur. Hoc facto pronunciant ambo, arma expedirent milites, animosq; ad supremum certamen, non in vnum diem, sed in perpetuum, si fœlicitas adesset, victores Iohannes dux. An Ferdinandus rex iura Apuliæ daret, ante crastinam forte noctem scituros, vniuersæ Dauniæ, Calabriæque regnum victoriæ præmium fore. Par periculum præmio quibus aduersæ pugnæ fortuna fuisset. Nam neque Albanis effugium vllum patebat in aliena terra, ignotaq;. Ad hoc discrimen procedunt postero die duo longe strenui Principes, duo clarissimi duces, duo fortissimi exercitus, multa ante parata decora, aut cumulaturi eo die, aut euersuri. Anceps igitur spes, & metus miscebant animos, contemplantibus modo suas, modo hostium acies, cum oculis magis, quàm ratione pensarent vires, simul læta, simul tristia obseruabantur, quæ ipsis sua sponte non succurrebant, ea duces admonendo atque hortando subijciunt. Scanderbegus

Summa bellorum, quæ gessit Scãderbeg intra annos decem & octo

gus primo decem & octo annorum spacio in terra Asiatica, Macedonica, Thracia, & Epiro res gestas, tot duces Turcarum, & Mahumetanæ sectæ, tot exercitus occidione occisos, & sua cuique decora, vbi ad insignem alicuius pugnæ memoriam venerat, referebat comes Iacobus in Piceno, Apulia, & Italia recentia prælia. Ad hoc colloquium Castriotus in secreto habitum, ac liberum fingenti qua velit flecti, ominatur, quibus quondam auspicijs patres eorum pugnauerint. Ad Mocreum, Tumenistum, & Modrissum, ea illis exeuntibus in aciem portendisse Deum, adesse finem belli, ac laboris, in manibus esse prædam Gallici, Picenini, exercitus victoriam, reditum domum in patriam, ad parentes, liberos, coniuges, penatesq́ Deos, adeò celsus hac corpore, vultuq́ ita læto, vt vicisse iam crederes, dicebat. Instruit deinde primos pedites, sclopònarios, post eos scorpionarios, ac sagittarios, cum funditoribus, hastatis Illyricis, cum Epiroticis permixtis postremam aciem clausit. Non confertas autem cohortes ante sua quenq́ signa instruebat, sed manipulos aliquantum inter se distantes, vt esset spacium, quo cataphracti hostium equites, & grauis armaturæ accepti, nihil ordines turbarent. Regem cum Apulo & Italico equitatu à sinistro cornu, Mosen, Giurizamq́ à dextero opposuit, vias patentes inter manipulos antesignariorum Dibranis suis, & Macedonicis (ea leuis armatura erat) compleuit. Dato præcepto, vt ad impetũ Gallorum equitum & cataphractorum, aut post rectos refugerent ordines, aut in dexteram, leuamq́ discursu applicantes se antesignanis, viam, qua irruerent in ancipitia pila, & tela, Gallico equitatui, & hostili equiti grauis armaturæ darent. Comes Iacobus ad terrorem primũ tormenta super currus, & quadrigas imposita instruxit, dehinc sclopos, scorpionariosq́, ac pedites longis hastæ permixtos: in secunda verò acie Apulos, modico interuallo relicto, subsidiariam aciem, auxilium Ligurum, Brutiorumq́ militum instruit. Equitatum etiam ipsum circundedit cornibus, dextrum Galli, sinistrum Itali tenuerunt. Varia hinc & inde exhortatio in vtroq́ exercitu erat, inter tot homines, quibus non lingua vna, non mores, non lex, non arma, non vestitus, habitusq́, non causa militandi eadem esset, auxiliaribus & præsens, & multiplicata merces ex præda ostentatur. Galli proprio atq́ insito in Italos odio accenduntur. Liguribus campi vberes Italiæ deductis ex asperibus montibus in spem victoriæ ostentantur. Alijs alia spes ac metus iactantur. Apulis mœnia patriæ, Dij penates, sepulchra maiorum, liberi cum parentibus, coniuges pauidæ, aut excidium, seruitiumq́, aut victoriam, & Apuliæ imperium, nihil aut in metum, aut in spem, medium ostentatur. Cum maxime hæc Imperatores & duces exercitus hincinde suarum quisq́ gentium ad suos milites agerent, tubæ, cornuaq́ ab Albanis cecinerunt, tantusq́ clamor simul ortus est, & pariter vno eodemq́ impetu atque velocitate in hostes concur-

Bellum Scanderbegi cum Gallis.

concursum, vt citius primam aciem oppresserint, quam hi tormenta sua posuerint (celeritas enim quamplurimum in re bellica valet, sæpenumero consilium præuertit, ordinemq́ disturbat atq́ cōfundit) Nam equi tormentorum tanto sunt terrore perculsi, vt in suos sinistro maxime cornu conuerterentur. Jtalis addidit facile Moses & Giuriza perculsis terrorem, nudaueruntq́ ab ea parte aciem equestri auxilio. Pauci tamen equorum cum

tormentis in hostem acti, inter sclopronariorum, scorpionariorum, & peditum ordines, multis acceptis vulneribus, ingentem suorum stragē edebant, nanq́ dextero cornu ipsorum Gallorum equites in fugam verterunt. Rex Ferdinandus, vt turbatos vidit hostes, addit pulsis terrorem, vtrinq́ equite nudata erat Apula acies, cum pedes concurrit, nec spe, nec viribus par. Jgitur primo impetu extemplo mouēre loco hostium aciem Albani. Ala deinde, & vmbonibus pulsantes in summotos, gradu illato aliquantum spacij, velut nullo resistente incessere, vrgentibus & nouissimis primos. Vt semel motam aciem sensere, quod ipsum vim magnam ad pellendum hostem addebat, apud hostes auxiliares cedentes secunda acies Apuli, & Ligures, adeò non sustinebant, vt contra etiam ne resistentes pertinaciter primos, cedendo ad se perueniret hostis, pedem referret. Jgitur auxiliares terga dant repente, & in suos versi, partim refugere in secundam aciem, partim non recipientes cedere, vti pauloante non adiuti & tunc exclusi, & propè duo iam permixta prælia erant, cum Apuli simul cum hostibus, simul cum suis cogerentur conserere manus: nō tamen ita perculsos, iratosq́ in aciem accepēre, sed densatis ordinibus in cornua, vacuumq́ circa campum, ex-

Apuli cū suis, & cum hostibus manus cōserunt.

 tra præ-

tra prælium eiecêre pauidos fuga, vulneribusq; milites, ne certam & integram aciem miscerêt. Cæterum tanta strage hominum, armorumq;, locum in quo steterant ante auxiliares compleuerant, vt propè difficilior transitus esset, quam per confertissimos hostes fuerat. Itaq; qui primi fuerunt hastati per tumulos corporum, armorumq;, & tabem sanguinis, qua quisque poterat sequentes hostem, & signa, & ordines confuderunt. Scorpionariorum sagittariorumq; signa fluctuare cœperant, vagam ante se cernentes aciem, quod Scanderbegus vbi vidit, receptui propere canere hastatis iussit, & saucijs in postremam aciem subductis, scorpionarios, sagittariosq; in cornua inducit, quo tutior firmiorq; media hastatorum acies esset. Ita nouum de integro prælium ortum est, pugna atrox, & prælium vtrinq; maximum fit. Cadunt non rari ex vtraq; parte, certamen in integrum diem

Victoria incerta.

protrahitur, Mars fluctuat, victoria modo hinc, modo inde flectitur. Quippe ad veros hostes peruentum erat & armorum genere, & vsu militiæ, & fama rerum gestarum, & magnitudine vel spei, vel periculi pares, sed numero Scanderbeganus superior erat, & animo, quod iam equites leuis armaturæ, iam cataphractos fuderat, iam prima acie pulsa, in secunda pugnabat. In tempore Moses & Giuriza pulsos per aliquantum spacij secuti equites, reuertentes in aduersam hostium aciem, incurrêre. Is demum equitum impetus perculit hostem, multi circumuenti, vnáve casi, per patentem circa campum fuga sparsi, obsidente omnia equitatu, passim inte-

Apulũ & sociorum quot millia cæsa.

Comes Iacobus fugit.

rierunt. Apulum, sociorumq; cæsa eo die supra quatuor millia, mille ferme viri capti sunt, cum signis XXV. militaribus, victores ad mille cecidêre. Comes Iacobus cum duce Iohanne paucis equitibus inter tumultum elapsus perfugit, omnia & in prælio, & ante prælium priusquam excederet pugna expertus, & confessione etiam Scanderbegi, omniumq; peritorum militiæ, illam laudem adeptus, singulari arte, aciem eo die instruxisse visus est. tormenta enim in prima fronte posita, quorum fortuitus impetus, atque intollerabilis vis, signa sequi iussa, & seruare ordines, in quo plurimum spei ponerent, Albanos & Epirotas prohiberet. Deinde auxiliares ante Gallorum aciem collocati, ne homines mixti ex colluuione omnium gentium, quos non fides teneret, sed merces, liberum receptum fugæ haberent, simul primum hostium excipientes impetum, illos fatigarent, ac si nihil aliud, alij missilibus, alij vulneribus suis ferrum hostium hebetarent. Tum vbi omnis spes esset milites Gallos, Brutiosq; fuisse collocatos, vt omnibus rebus alijs pares, eò quod integri cum fessis ac saucijs pugnarent, superiores essent. Apulos interuallo quoque diremptos, incertos, socij an

Comes Iacobus à fuga latitat in Italia vilissimo habitu.

hostes essent, in postremam aciem summotos. Hoc addito velut vltimo virtutis opere, comes Iacobus cum perfugisset, incognitus, erransq; hincinde per Italiam, vilissimo indutus habitu latitauit, donec à Francisco

Sfortia

Sfortia Mediolanensiũ duce dolis atq; blanditijs pellectus, falsisq; deceptus nuptijs, eius gener factus, moxq; ad Ferdinandum regem tanquam amicus missus, ab eo necatus, diem suum obijt. Dux verò Iohannes à regijs & Scanderbeganis militibus persecutus, Troiam vix aufugit, qui per funem tractus, in vrbẽ exceptus est, indeq; latenter noctu ad mare Ligusticũ sese proripiens, nauimq; conscẽdens, iterum in Galliam reuersus est. Scanderbegus confestim expugnatis hostium castris, direptisq;, cum ingenti præda Neapolim vnà cum rege Ferdinando clarissimo triumpho inuectus est, dedu-

Dux Iohãnes fuga sibi consuluit.

Triumphus Scanderbegi & regis Ferdinandi.

ctis in triumpho captiuis. Tum patuêre facta gratulatione omnia in vrbe templa, supplicationes decretæ, ludi cuiuslibet generis, & conuiuia publice per vrbem vndiq; triduo celebrata sunt. His itaq; aditis, profligato hoste, deilloq; victoria fœlicissime potita, decreuit Ferdinandus simul cum Albano Principe, instructis copijs omnibus vniuersum regnum Apuliæ, Calabriæ, ac Siciliæ obequitare, ac perlustrare. Quo vrbes, ciuitates, oppida, & loca omnia, quæ ad hostem iam defecerant, vendicaret, recuperaretq;. Hoc facto, omnia breui in fidem Castrioti recepta sunt, & in potestatem regis redacta. Nam ij omnes Scanderbegi fidem, magis quam regiam sunt sequuti, verebantur enim in ditionem regis venire, & fidei suæ sese committere. Timebant nanq; eum, ne propter rebellionem, quam fecerant, & violatam regi fidem, se omnino perditum ire. Verum Scanderbego fidebant, quod si ipse fidem suam, publicamq;, tum de eorum salute, tum liberorũ ac bonorum suorum promitteret, nequicquam mali sibi euenturum esse, sed à rege salutem, incolumitatem suam, suorumq; omnium, necnon impunitatem, ac in-

aa 2 demni-

demnitatem penitus consecuturos sperare. Quapropter sic omnia à Scanderbego rege recepta, ac breui vniuersum regnum est recuperatum. Verum vnum tantummodo expediendũ in prouincia supererat, quod à Scanderbego perfacile admodum expeditum fuit. In vrbe enim Trani, Siculus quidam, Fusianus nomine erat, vir strenuus atq; bellicosus, quem rex Ferdinandus iampridem antequam Galli in Apuliam irruissent, cum præsidio ibidem miserat, copijsq; præfecerat. Qui dum vniuersa prouincia incendio, Gallicoq; tumultu æstuaret, arderetq;, libertatem in vrbe occupauit, & tanquam Tyrannus in ea factus est, putans regem, qui iam à Gallis è regno ferè deiectus fuerat, amplius imperium in ea, neq; potestatem vendicaturum. Ad quem maxima ex omni colluuione manus confluxerat, quotidieq; confluebat ob prædæ cupiditatem & dulcedinem, quam continuè per prouinciam agebat. Quæ omnia quum Scanderbegi aures pulsassent, communicata re cum Ferdinando rege, ipse relicto eo cum Italico exercitu in campo, modica tantum suorum manu delecta, ad Fusianum proficiscitur, qui quum Scanderbegũ ad se euntem vidisset, ei occurrit, & vterq; aciem egreßi, ex equis desilientes, remotis hincinde pari spacio & interuallo militibus, ad inuicem colloquendum congreßi sunt. Scanderbegus verò prior sic illum breuibus alloquitur: Fusiane, vir egregie & præstans, non dubito, quin ad aures tuas iam peruenerit, profligato, cæsoq; Gallorum exercitu, omnia in regis potestatem peruenisse. Tu tantum solus (nescio enim quo spiritu, qua mente ductus) ab eo tam alienatus es, vt regiæ potestati ac voluntati resistere videaris, qui iam & amicus eius, & præfectus eras, quod non possum non summopere admirari. Sed mi Fusiane, si audieris me, profecto multa tibi bona & commoda consequi poteris. Nam si tu iterum in regis amicitiam & beneuolentiam redire volueris, quod omnino (si tibi mens sana) faciendum est, honores, dignitates, præfecturas (me duce & authore) tibi à rege non defuturas promitto, dummodo vrbem Trani cum eius arce in regiam potestatem tradas. Sin autem alia mens, aliusq; animus est, tibi tanquam hosti & inimico regis bellum indico, atque propono, cuius profecto iram atq; indignationem, quo pacto tu effugere poßis, non video.

Scanderbeg Fusiano loquitur.

At Fusianus qui aura populari, & fortunæ afflatu elatus, insolens atq; audax factus fuerat, Scanderbego respondisse, dixisseq; fertur: Non prius se dimissurum regi vrbis Trani possessionem, quam ab ipso omnia & integra stipendia consequeretur, quæ à tempore, die & hora aduentus ad illum sui hucusque cum eo meruerat. Præterea primam post regem præfecturam, præter hæc alias quoq; conditiones regi potius imponere, quam ab eo petere volebat, Quæ omnia tum contra honorem, regisq; decorem, tum Scanderbegi dignitatem erant. Et tandem ipse multis conuitijs, opprobrijs, atque contumelijs, tam in regem, quàm in reginam, prorupit. Quæ quanquam

Superbum Fusiani responsum.

omnia

omnia Scanderbegus ægreferret, cōcoquere illa nō valens, ira atq; indignatione valde cōmotus, manus in eum inijciens apprehendit. Ad quem Scanderbegani milites confestim conuolantes, sine motu & resistentia Fusianorum in vincula coniecerunt, secumq; abstulerunt. Qui quum se captiuum Scanderbegi esse perspexisset, veritus ne in manus regis traderetur, statim à Scanderbego conditiones petit, dixitq;, si ab eo libertatem & incolumitatem consecutus fuisset, vrbem Trani cum eius arce liberè & expeditè in potestatem ei daturum. Quo facto, & fide data, ingressus Scanderbegus cum copijs suis quiete, pacificeq; in vrbem, capta eius possessione, impositoq; ibidem præsidio firmissimo, Fusianum à vinculis solutum libertati tradidit atq; concessit. Qui cum omni suppellectili & familia sua nauim ascendens, magno cum honore atq; beneuolentia à Scanderbego discedens, è portu Trani in Siciliam adnauigauit. Castriotus verò victor, regis exercitui coniunctus est. Postquam igitur omnia in regis ditionem & potestatem venêre, & vniuersum regnū ac imperium pacatum tranquillumq; effectum, & omnis timor & tumultus in prouincia sedatus est, rex cum Scanderbego imposito vbiq; locorum firmissimo præsidio, ouantes posthac ad regiam vrbem ambo reuersi sunt. Interea Oratores Pij Pontificis, ducis Mediolani, ac omnium ferè Italiæ Principum, cum ingenti gratulatione, maximisque donis ac muneribus ad regem Ferdinandum, & Scanderbegum peruenerunt. Verumenimuero, Pius Pontifex summus longe maiora atque excellentiora Albano Principi donauit. Non enim auro tantum & argento, ac temporalibus rebus, bonisq;, sed etiam amplissimis priuilegijs, & alijs spiritualibus beneficijs, ornauit, decorauit, accumulauitq;, promittens ei, vt cum primum ipse in Epirum & Macedoniam, cum expeditione, & exercitu Christiano aduersus Turcas traiecisset, quod breui se facturum proposuerat, non solum diademate impcsito regem illum Epiri, Macedoniæ, Thraciæ, totiusq; nouæ Romæ declaraturum, verum etiam vniuerso Christianorum exercitui, & crucesignatcrum copijs omnibus præfectu-rum, præpositurumq;. His exactis iam annus agebatur, ex quo Scanderbegus cum copijs & exercitu suo in Apuliam traiecerat. Videns igitur iam bello Apulo finem imposuisse, regem Ferdinandum in sedem & imperium collocasse, reliqua omnia in prouincia ex voto absoluisse, volens in Epirum cum exercitu suo redire, transfretareq;, super multis prius cum Rege collocutus est multa. Exhinc Ferdinandus verò antequam Scanderbegum à se dimitteret, conuocatis omnibus castrorum Principibus, & præfectis in concionem, sic eum est allocutus: Etsi vnquam, Scanderbege, Princeps illustrissime, nomini tuo deditus fui, nunc verò in præsentiarum permaximè tibi deditissimus sum: plura etenim profectò, ac supra quam de te dici & prædicari solet, ego coram re ipsa & vidi, & iam expertus sum. Nec

Scanderbeg vrbem Trani accipit.

Fusianus abit in Siciliam.

Oratores Pij Pont. & aliorum Principū ad Scanderbegum.

Colloquium Regis Ferdinādi & Scanderbegi.

Oratio Ferdinandi, plena laudum Scanderbegi.

mirum, cum tu huiusmodi progenitoribus, & loco originem traxeris, inuictissima siquidem Epiro, siue Albania, quæ quondam Macedonia dicebatur, in qua tot generosissimi & inuictissimi Principes, tot fortissimi & strenuissimi duces, & Imperatores orti, in ea semper floruerunt, qui vel totum terrarum orbem armis acerrimè pugnando subegerunt, quibus postea successiuè progenitores tui, tuq; inuictissime Princeps, diuinitus, & tanquam cœlitus demissus, successisti, quo tot tantaq; præclara, & propemodum immortalia pro re Christiana gereres, & fidem catholicam, orthodoxamque defenderes, illustraresq;. Quid in primis de te, tuisq; rebus præclarissimis, Princeps serenissime, commemorem? quomodo tu admodum puer apud Amurathem Turcarum Principem à parente tuo in obsidem cum fratribus

tuis datus, ab eoq; postmodum præfectus copiarum creatus, validissimos hostium exercitus tam in Asia, quàm in Europa fudisti, profligastiq;. Quomodo tu coram eodem Ottomano Principe, à fortissimis viris, & strenuissimis ducibus singulari certamine prouocatus, præclaram egregiamq; victoriam semper reportasti. Quomodo ingenio tuo singulari & prudentia omnes eius insidias fictas, ac simulatas fraudes, quas sæpe sæpiusq; in mortem tuam molitus fuerat (extinctis tamen ille prius veneno fratribus tuis) fortissime, egregieq; semper euasisti, ac eximia arte illa tua, animiq; inuicti celsitudine vniuersum regnum tuum auitum, & paternum, breui temporis interuallo è manibus eius extorsisti, tibiq; præclarè vendicasti. Quomodo tu tot fortissimos, maximosq; exercitus, & innumeras eius copias, parua (vt ita di-

ita dicam) manu in fugam conuertisti, duces & Imperatores cepisti, & obtruncasti ipsum quoq; Amurathem Principẽ, qui in te, copijs suis omnibus & maximis irruerat, tandẽ ad durã, turpissimamq; mortẽ compulisti. Omitto preterea, quomodo tu ingẽtes munitissimosq; exercitus Mahumetis Principis, qui tot & tanta mala ac damna, tot iniurias ac cõtumelias Christianis, & Catholicæ fidei intulit, fortissimè debellasti. Tu ille Scanderbege Princeps es, qui tum tua, tum tuorum ferè omnium confessione, qui tecum omnibus expeditionibus & pugnis semper interfuère, supra tria millia Turcarum propria manu pugnando solus obtruncasti. Tu es, inquam, Principum inuictissime, quo in re tumultuaria & subita promptiorem neminem, celerioremq; neminem vllus vnquam vidit. Ideo te sæpius dixisse memini, multitudinẽ imperantium nullo pacto laudandã, quod propter sententias varias, & dissensiones, sæpius Respublicæ magnas calamitates passæ essent, præsertim cum in bello, req; subita mature facto opus sit. Nam bellorum necessitates humana consilia, & cunctationes non expectant. Comparare enim soles multitudinem imperãtium, & vnius principatũ duobus animalibus, quorum alteri plura essent capita, alteri verò vnicũ tantum, quæ cum venatorũ iacula fugerent, pariterq; truncũ arboris vetustæ ingressæ, à venatoribus circumdatæ, nõ inde aliter extrahi possent, nisi adhibito igne, accensoq; trunco. Bestia cui vnũ caput erat, subito & festinato consilio in fugam se conuertit, & in locum tutum se recepit. At cui plura erant capita, diu cogitans, quo pacto sibi salutem vẽdicet, igne correpta, statim absumpta fuit. Idem Reipublicæ, siue populari frequenter accidere dicis, quæ longo ambitu sententiarum atq; consiliorum distractæ cadunt, labunturq;. Ex quo optimum tibi semper est, si ab vno Principe sapientissimo cuncta regerentur. Tu ille, inquam es, cui toties æquo campo, collatisq; signis cum hoste congredi contigit. Verumenimuero alias quoq; virtutes tuas, inuictissime Princeps, taceo, aliaq; complura egregia, ac diuina propè facinora, quæ commemorare longum esset, quibus cum omni vetustate, vnus ætate nostra facile potes contendere. Venio tandem ad ea, quæ nuper ipse oculis meis perspexi. Nam quum tu, Principum inuictissime, omni sublata mora istuc ad nos nauigasti, conuolastiq;, & hostis, qui nos vallo, & obsidione iam cinxerat, nomen tuum tantũ audiuisset, priusquã te vidisset, derelicta vrbis obsidione, fugã arripuit, quo timorẽ de te suum cunctis indicauit. Quem tu postea persecutus, eximia virtute tua, & singulari scientia, tuorumq; ducum, & militum incredibili fortitudine, collatis æquo campo signis, iusto prælio superasti, profligasti, insignemq; de eo victoriam & triumphum reportasti. Me ingenti honore, laude, & gloria in regiam sedem reposuisti, vniuersum regnum, & imperium breui mihi pacatum, atque tranquillum reddidisti. Proinde quo fructu, qua mercede, quo præmio, quo honore, quibusúe meritis

Scanderbeg sua manu tria millia Turcarum occidit.

Multitudo imperantiũ non laudanda.

Optimũ si ab vno sapiẽtissimo Principe cuncta regantur.

meritis, tot, tantisq́ tuis in nos officijs sufficiam, non video, vel quonam pacto argumentum aliquod non ingrati animi aperiam tibi, non reperio. Regnum itaque meum, & imperium, quicquid mihi est, quicquid habeo, possideoúe, quicquid ero, quum à Deo discesserim, ad te refero, conditoris, parentis loco mihi semper eris. Omnia igitur nostra, vitam quoque, animam ipsam, & si quid altius & potentius in anima latet, in tua manu & potestate esse existimato. Ius omne, imperiumq́ nostrũ, tibi tuisq́ semper commune, nihil à te diuisum, nihil separatum, ęqua nobis vtriusq́, pariq́ lance atque proportione sit regnandi potestas. Postquam rex his finem fecit, supplicationes decretę, lectisternia, puluinaria, turribulis cum incenso ante ianuas positis, omni effusa ciuitate erecta atq; parata. Alia quoq; diuina Deo optimo, immortaliq́ pro victoria peracta atq; persoluta sunt. Post hęc hastiludia, certamina cuiuscunque generis, venationes, alia quoq; spectacula

Ferdinandus rex, parẽtis loco habet Scanderbegum.

ędita. Quibus omnibus peractis, Rex omnes ferè Scanderbeganos milites, vnumquenque varijs ac diuersis donis & muneribus ornauit, decorauitq́. Sed pręcipuè & in primis ipsum Scanderbegum Principem, quem & patrem semper in posterum appellauit. Cui pręcipuo amore, ac singulari beneuolentia, pręter ingentem auri atq; argenti copiam, equosq́ Italicos loricatos, seu cataphractos, cęteraq́ arma, dona militaria egregia ac preciosa, vrbem Trani, & duo nobilissima, ac munitissima oppida in regno Apulię dono dedit. Quorum alterum mons Garganus dictus, vbi pręclara vrbs Simpontum, ac venerabile templum in diui Michaelis honore conditum est. Alterum verò quod diui Iohannis Rotundi appellatur. Quam

Mons Garganus.
Simpontum.
Diui Iohannis Rotundi.

quidem

quidem vrbem & oppida Rex Scanderbego, & eius filijs ac posteris, cum omni agro liberè dedit, atq; perpetuo possidenda, fruendaq; concessit. Pace igitur per vniuersam Dauniæ Apuliæq; regionẽ, terra, mariq; parta, Scanderbegus magna parte exercitus sui & militum, ad naues, & triremes, quæ in portu Trani erant præmissa, ipse deinceps in mutua crebraq; cum rege oscula profusus (emanantibus vtrisque lachrymis) ab eo discessit. Qui à compluribus principibus & satrapis regis comitatus, per lætam pace non minus quàm victoria Dauniam, effusis non vrbibus modo, ad habendos honores, sed incolarum, & agrestium turba, obsidente vias, ad mare, in portum peruenit, & veluti triumphans naues ascendit, & expectata prospera nauigatione vento secundo, mox è littoribus Apuliæ soluens, nauibus Dyrrachij portum partim, partim portum quendam, qui ab incolis caput Lachi dicitur, applicantibus, saluus & incolumis cum vniuerso peruenit exercitu. Inde expositis copijs omnibus, lætus & festiuus per Epirum, effusis vndique vrbibus, & agrestibus, ingenti plausu, & læticia procurrentibus, omnium regiam vrbem Croiæ inuectus est. Vbi omnia læta & prospera inuenit, ad quem quotidie nouæ gratulationes, noui Oratores, cum donis & muneribus ex socijs, regulis, & principibus confluebant. Caput Lachi.

Et hic finis belli Apuli, 17. anno regni Scanderbegi, qui insignis, & lætus fuit.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI EPIROTARVM PRINCIPIS,

Liber Vndecimus.

DVM Scanderbegus in Apulia moraretur, antequam transfretasset, & induciæ pacis factæ inter ipsum & Turcarum Principem finirentur, Mahumetes per id tempus secunda vsus est fortuna. Is enim non parua additamenta regno & imperio suo fecerat. Nam multa tam à Græcis quàm à Mahumetanis in Asia atq; Europa abstulerat. Inflatus itaq; Barbarus tanto rerum incremento, ad Scanderbegum opprimendum (ad quod animũ suum semper intendit) conuersus est, contra quem Synam præfectum suum cum viginti millibus misit v,t improuisus eum adoriretur. Sed Scanderbegus subito ab amicis præmonitus, cum octo millibus equitum peditumq; illi occurrit, & montẽ quendam, qui Mocres dicitur, quo ipse Synam cum exercitu suo transiturus erat, nocturno tempore præoccupauit, quem ex improuiso aggressus, cum omni exercitu suo fudit atq; dißipauit, quorum maior pars, amißis signis & impedimentis, cæsa est, ipse verò Synam vix cum paucis aufugit, multi ex Barbaris, qui viui capti fuêre, pecuniis redempti sunt, quas Scãderbegus simul

Syna, præfectus Turcę, cũ viginti millibus vult Scanderbegum inuadere.

cum reliquis spolijs, & impedimentis militibus suis donauit. Per idem quoque ferè tempus Assambegus citra Ocridam 30. millibus superatus, vno tantummodo eodemq́; memorabili prælio, vel prostratus potius, Scanderbegi non clementiam minus, quàm bellicam virtutem sensit. Pugnans enim ipse acerrime, & omnibus circa se corporis sui custodibus occisis, equo quoque, sed non lætaliter confosso, & ipse vulneratus est sagitta dextro brachio. Et quum in ea rerum omnium difficultate, tum tantæ cladis suæ recenti memoria, atque spectaculo, tum vulneris dolore, & quod maximè cætera augebat mala, nocte superueniente obrutus, paucis circa se ex reliquijs suorum apparentibus, prout enim sors quenq; fugaq́; hoste insequente tulerat, se receperant atq; latitabant lucem expectantes. Multi tamen hostem magis, quàm nocturni incommoda itineris timentes, cum tenebris ipsis in tutiora loca euasere. Jlle in monticulo quodam vel sylua potius, non longe à nostrorum finibus, à castris verò quatuor paßuum millibus se recepit, rerum omnium, ac viæ lociq́; ignarus, sed non diu sagacitatem Epirensis militis latuit. Antelucanus enim explorator cum omnia perlustrasset, atq; obseruasset, ad ducem illico conuolans, rem omnem aperit. Jn hoc tantummodo deceptus, quod propter opacitatem loci, & arborum densitatem, maiorem hostium numerum fore credidit, affirmauitq́;, ita vt Scanderbegus ipse equum conscendens, ad eas victoriæ reliquias expediendas conuolaret, equitatu ferè omni sequente. A longe venientem Barbari conspicati, & mœsti omnia mœstiori duci exponentes, in consilio eius non militare fortasse, imperatoriumq́;, necessarium tamen, atq; salubre consilium ineunt, vt inermes omnes peditesq́; victori obuiam progrederentur. Et ita dux autorq́; consilij multo deformatus cruore, ac squalore obsitus, nō Marco Antonio absimilis, ad Lepidum ex Mutinensi clade illa fugienti, primus ante suos vadens, & ducis nostri habenas apprehendens, sola ac præclara voce illa, se suosq́; omnes saluauit. Jmmò & cultorem vix credibilem calamitatis suæ inuenit, ô Scanderbege, clamitans, quò tendis? in quem strinxisti ferrum? in quem spicula direxisti? Non semper vincere decorum, non gloriosum est, vinci patiare interdum, vinci patiare. Ita victus melius, quam victor vinces, & laudabilius clementiæ tuæ, quam hostilium triumphos exercituum atq; victoriarum numerabis. Subridens (vt moris sui erat) Epirota, & ad suos conuersus: Nihil, inquit, mala fortuna acutius: nihil neceßitate prudentius, quàm scitè, quàm eleganter victi loquimur, quæ nunquam sciremus victores, & hostilem quoq; manum apprehēdens, bono animo esse iubet, neq; enim quicquam vel crudele, vel seruile passurum. Deinde à se dimissum coli curariq́; accuratißimè iubet, & necessarijs omnibus adiutum, à quibusdam suorū in tutißima loca deduci. Quid enim per Deum immortalem pulchrius, quidúe laudabilius, quàm profligato hoste, atque

Assambegus cum triginta millibus superatur.

Consilium, inermes o[…] nes ac pedi[…] victori ob[…] procedere

prostrato, in calamitate, atq; miseria posito, constitutoq;, illius scire, atq; misereri velle. Ipse cum exercitu hincinde obequitans, vbi omnia insidijs tuta cognouit, in castra se, & demum non longe à Croia recipiens, reliquam victoriæ læticiam atque voluptatem est secutus. Jussumbeg quoque eiusdem & iter, & fortunam paucis post diebus imitatus est, eo præsertim cladi iniuriæq; obnoxior, quo militum numero pauciore, hostem & victorem, & cruentum adhuc tentauit. Nam cum 18. millibus Scopiam ingressus, Epiri quoque interiora penetrare conceperat animo, non tot suorum cladibus, non recenti Assambegi strage satis edoctus atq; perterritus. Scanderbegus eius aduentu audito, miratus tantam hominum velut certam obliuionem, vel sanguinis sui sitim, ad milites conuersus inquit: Agite dum commilitones mei, gens laboribus, vel victorijs potius nata, prodeamus obuiam nouo hosti, nouo imperatori, honoremus hominem nos, mihi credite, primo congressu honoratum. Acclamationes vndique auditæ, & castris motis miles secutus. Vbi iuxta Scopiam deuentum, exploratoribus præmissis Epirensis, signo belli dato, in hostem effusis vndique habenis irrumpit. Irrumpentem Barbarus non animis, non consilijs satis ad pugnam paratis, tumultuandi potius quàm confligenti similis excepit. Nunquam tantum sui contemptum, nunquam tantam hostilem audaciam

ratus, vt sic longe fines suos egressus cum hoste, & in hostilibus locis fortunam belli experiretur. Vbi neque victus euadere, vel copias reparare, neque victor satis tutus foret. Itaque primo fermè impetu Jussumbeg & animo & viribus fractus, fugam arripuit. Idem reliquus exercitus non multis

multis vix trecentis amissis, reliquos inordinatos & palantes, eques noster insecutus, clade insperata afflixit, quum tutam fugam in suis locis credidissent, & caesorum corporibus duorum amplius millium numerum repleuit. Pauci viui capti propter ducendi incommoda, ne impetus ab agrestibus fieret, & viae longinquitatem. Iussum Scanderbego copias instaurare paranti, & insidias quasdam molienti hosti, milites non assensere, sed fugam secuti ingrati magis redire Principi, quam non redire maluerunt, recenti à Scanderbegi clade exemploq; satis excusati. Sed nunquam successor tantorum periculorum, nunquam hostis Scanderbego defuit.

Carazabeg quendam Asiaticum multis expeditionibus celebrem virum, & senem, tam ingentis apud Mahumetem autoritatis, prout apud patrem Amurathem fuerat, gloriae huiusce dulcedo exagitabat, qualis iuuenes solet, vel mala fortuna potius, quae semper magnis atque claris viris in insidijs moratur, vt omnem veterem gloriam, & promeritos eousq; triumphos Epirotica clade deformaret, vtpote quem neque Assambegij recens infamia, spectaculumq; nimis opprobriosum, neque reliquorum idem fortunae tenor, idem ad eam diem fortunae cursus moueret. Is ad Mahumetem accedens: Accumulaui, inquit, hucusq; sub te, patreq; tuo, Princeps mi splendidissime, totidem ferè triumphos quot annos, nunc & horum, & illorum obliuio quaedam, ac nausea velut me prae tot Scanderbegi victorijs, tot cladibus nostris, tanta Epirotica insolentia coepit. Stat hodie mihi emerito iam militi, seniq;, omnia in alea ponere, & aut sceleratissimum illum & ingratissimum Ottomani olim captiuum domus, nunc Epiroticarum sordidum regem, tot caesorum exercituum tuorum, tot caesorum imperatorũ debitorẽ viuum, vel mortui cadauer ad hosce protrahere pedes, aut gloriam eius hac ceruice, hoc iugulo magis magisq; illustrare. Militem itaq; ex sententia mea conscribi permitte imperator, & delectum fieri. Ego omnia nõ velut dux, sed miles atq; pastor hisce tractabo manibus, & in eligendo, & in instruendo exercitu solus omnium officia obibo. Bellum enim cum praedonibus est, cum maximo insidiarũ artifice, & multis elato victorijs, multis saginato spolijs, praedaq;. A Mahumete concessa omnia, & ad supercilium (vt aiunt) eius relata, immo & decem hominũ millia addita. Ipse enim 30. tantummodo scriptis collectisq; ad tantam rem conficiendam iam exploratores quosdam praemiserat. Neq; à Scanderbego deerat id procurationis genus per prouinciam vniuersam, non Epiri solum, sed Macedoniae & interiora quoq; atq; penetrabilibus ipsius hostilis terrae. Quare Carazabegi iter tempestiuè praenunciatum, ita vt apparari omnia a nostris aduersus eam periculi molem commodè possent. Sed Scanderbegus eis auditis, (vt ferunt) dixit: Ducem magis quàm totum exercitum timerem, ni senex esset. Melius sibi consuluisset Carazabeg noster (notissimus enim illi, &

Carazabeg multis copijs aduersus Scanderbegum properans, ignominiose, p[illegible] terga vertens abijt, fugamq; arripuit.

Sentẽtia Scanderbegi de Carazabeg.

 contu-

contubernalis fuerat in quadam Asiatica expeditione sub Amurathe) si ætati suæ, si fortunæ identidem pepercisset defatigatæ iam propter tot concessos sibi triumphos, tot dispensatas victorias. Agedum tamen neque quinquagenarius effectum iam senem formidabo, quem infans penè olim iuuenem contempsi. Paratæ igitur illico copiæ, immo & plures quam aduersus Assambegum conscriptæ propter famam ducis, & peritiam insignem in rebus militaribus. Et mox per Dibras in Triballorum vsque fines (inde enim aduentus eius nunciabatur) duobus equitum millibus procursum. Qui in circumfusis montibus de more latitantes, & hostem medium claudentes, magis opportunum iniuriæ cædique haberent. A Barbaro quoque præcursorum quatuor amplius millia missa, reliquum exercitum in Macedoniæ loco quodam, cui Chieri nomen est, expectare iussit. Sed à nostris quibusdam detecti, & oppressi multi, occisique, reliqui in fugam conuersi, nuncium Carazebego degustatæ iam cladis attulerunt, antequam in Epiro appropinquasset. Ille itaque vt senio & morbo quodam æger erat, partim eo nuncio aliquantisper confusus, magis animo corporeque defecit, dolens non tantum iacturam amissi militis, quantum detectum se hostibus. Multa itaque nequicquam cogitans secum, vtrum iter sequeretur, an iterum Constantinopolim rediret, in vernum tempus reuersurus, erat enim in fine autumni, pudore demum vincente, bellum differri non placuit. Et eo biduo iter ferè omne emensus, prima noctis vigilia in planicie quadam, nostri Liuad appellant, castra fixit, & omnibus per noctem peractis, instructisque ad pugnam, mane Scanderbego nuncium mittit, rogans vt collatis signis, non prædonis more decertare vellet. Epirensis anum vetulamque appellans, mox se responsurum dixit. Et ita dato signo irrumpit in hostem nondum paratum, sed consultantem quasi adhuc, vt mos senum est: tamen pluuia ingenti in ipsis quasi pugnæ auspicijs superueniente, facile diremptum, & nihil memorabile gestum. Nam toto eo triduo tanta aquarum copia inundauit, quod nisi Carazebeg in montana loca mouisset castra, non sine naufragio suorum res pertransisset. Iumenta tam multa periêre. Barbarus prodigium quoddam ratus, & opus & operam (vt aiunt) vnà dimittit, & vbi primum per eam tempestatem licuit, paulatim se nostris subtrahens, Epirum deseruit, cum vere ipso repetiturus, si fata credulo permittant seni. Qui cum reliquo exercitu ad Mahumetem peruenisset, reprehensum primo ab eo acriter fuisse ferunt, dehinc collaudatum, quod exercitum saluasset. Videns autem Mahumetes Scanderbegum armis expugnari nullatenus posse, excogitauit eum dolis insidijsque (si posset) circumuenire, & Ottomana fraude seducere. Itaque nuncium suum cum muneribus, & huiusmodi literis ad Scanderbegum direxit:

Chiere.

Liuad.

Scanderbeg Carazebeg vocat anū & vetulam.

Mahu-

Mahumetes Begus, Amira Soltanus, omnium mundi partium, Orientis atque Occidentis Dominus & Imperator, Scanderbego Albanorum, Epirotarum Principi S. P. D. Nullam puto Scanderbege mi, arctiorem necessitudinem esse, nullam firmiorem amicitiam, quam quæ à longa consuetudine inuicem, & assiduo victu emanauit, præsertim si ea sit à puerili, & tenella ætate inita, vt nobis vtrisq; contigisse non ignoras. Qui ambo à teneris (vt aiunt) vnguiculis in regia patris mei cum obses apud Mahumetis nuncius cum muneribus ad Scanderbegum.

eum esses, diu vnà vitam traduximus, incredibiliq; amore atq; beneuolentia, vel omni temporis momento tenebamur. Cum igitur Scanderbege mi, hæc omnia, & alia, quibus illa ætas nostra delectabatur, in memoriam reuocem, præter hæc memor ego omnium, quæ tu pro imperij nostri, ac Ottomanæ familiæ, & regni gloria, amplitudineq; semper gesseris, quibus equidem non summopere te, & amore, & affectu quodam ardentissimo prosequi debeo. Testor enim Deos, nihil mihi gratius, nihil in vita iucundius contingere posse, quam te apud me habere, tuoq; aliquantulum frui conspectu. Nec de aduentu ad me tuo quicquam pertimescas. Quod pauloante milites mei in regnum tuum irruperint, illudq; deprædati sint, ij iniussu id, & extra imperium nostrum fecêre. Itaque sicut debui, maxime moleste tuli. Neque displicuit vllatenus illos ab exercitu tuo cæsos & profligatos, scelerum suorum pœnas soluisse, remq; tibi (qui iustam fouebas causam) ex animi sententia cessisse. Verum his omissis, reuocata in medium pristina amicitia, & beneuolentia nostra, facile in hanc sententiam sum adductus, vt inuicem componamus, & perpetuo inter nos confœderemus, quo peruetus

uetus amicitia, & necessitudo illa nostra, quæ propter diutinam vtriusque absentiam penè abolita reuiuiscat, augeatur, confirmetur (si non iniquæ videntur omnino) hæ sint pacis nostræ conditiones, scio enim eius qui non petit esse, leges dicere pacis. Primum enim est, quod à te petimus, vt exercitum nostrum per agrum & regnum tuum ad Venetorum vrbes infestandas, & agrorum depopulationes liberè & impunè transire permittas. Vt Iohannem filium tuum nobis in obsidem tradas, quem vt vnum semper ex filijs habebimus. Vt mercatores & negociatores nostri regnum tuum cum mercimonijs suis vbique permeent atq; percurrant, & securi atq; immunes negociari valeant. Præterea vt tu ipse ad nos securus & intrepidus accedas. Quibus rebus si ad nutum nostrum obsecutus fueris, regia tibi fide, regnoq; tuo veram pacem, perpetuamq; tranquillitatem obseruare pollicemur. Neminemq; apud nos vel fideiussorem, vel chariorem te vnquã futurum. Regnumq; tuum ab vllis vel meorum, vel alijs hostilibus armis, pro viribus nostris vexari nunquam permittemus. Quæ verò ex ore nuncij huius nostri, & Oratoris Mustaphæ recognoueris, plenam his adhibito fidem. Vale. Ex Cõstantinopoli regia nostra, VI. *Non. Maij,* M. CCCCLXI. *à generatione Iesu.*

Conditiones pacis inter Turcam & Scanderbegum.

Mahumetis literis perlectis, Scanderbegus duces suos, & castrorum præfectos omnes in concionem conuocauit, vbi proposuit, quid agendum, an Barbaro obtemperandum, & cum eo pacem ineundam: quibus omnibus placuit, vt icto fœdere cum Ottomano componeretur. Quare id nõ mediocri commodo honori, & gloriæ Scanderbego fore videbatur. Cum Mahumetes Princeps, qui tot regna & imperia possidebat, tot gentibus & vrbibus imperitabat, tantoq; fortunæ afflatu ad id rerum fastigij prouectus erat, pacem à Scanderbego peteret, ex quo ab omnibus vnanimiter decretum est, quod reiectis cæteris conditionibus à Mahumete petitis, vnica duntaxat, pacem ei concedendam, vt mercatores vtriusq; hincinde immunes & liberi negociarentur. Quo facto, literæ ad Mahumetem in hunc modum datæ sunt.

Literæ Castrioti ad Turcã de pace.

Athleta Christi Georgius Castriotus, aliâs Scanderbeg, Albanorum Epirotarumq; Princeps, Mahumethi Turcarum Principi S. P. D. Redditæ sunt nobis literæ tuæ, Princeps illustrissime, quibus scribis, te maximo in me amore, miraq; animi beneuolentiæ affectum, quod testimonio antiquæ illius consuetudinis nostræ comprobari dicis, quæ longo inter nos vsu coalita, & radicitus nixa, & in naturam conuersa, vim semper & robur obtinebit. Verum quia propter longam, diutinamq; inter nos veluti consopitam à somno excitare visum, vt quoddam pacis vinculum, & nouam fœderis compositionem iniremus, cuius has conditiones proposuisti, vt exercitus tuus liberè per regnum meum iter ad Venetorum agrum depopula-

pulabundum habeat. Cui quidem petitioni tuæ Mahumetes Princeps consentire me neq; ex æquitate foret, neq; ex dignitate mea, cum Veneti & confœderati mihi, & necessitudinis vinculo valde sint astricti. Illud verò, quod Iohannem filium meum apud te pro obside habere desideras, quo pax inter nos firmior permaneret: facerem id fortasse, neque inuitus, Princeps Mahumetes, si paternus pateretur affectus. Sed cum vnicus sit nobis, & ætate tenellus, nunc à parentum abduci complexibus, cum muniri, nostrisq; moribus imbui debeat, neq; illi, neque nobis conducibile videri potest. De mercatoribus tuis quod exigis à me, vt quacunque voluerint, liberè possint, & immunes per regnũ meum negociari. Istud ipsum & duces ac præfecti mei omnes comprobant, & admittunt. Egoq; vnum maxime desidero; vt merces & negocia vtriusq; nostrum liberè possint hincinde prouehi, atq; expediri. Ad hæc hortaris me summopere, vt adeam te, idq; & intrepidus, & securus, quo mutuo aspectu, consuetudineq; tam diutinæ absentiæ nostræ desiderium repleatur. Laudo in hoc, Princeps optime, ingenij tui bonitatem, laudo naturæ liberalitatem. Amplecterer itaq; audacter consilium tuum, si id per negocia mea & regni gubernationem, integrum nunc mihi esset. Sed quid faciam? Est (vt iam dixi) Johannes filius paruulus admodum, & ad imperij gubernacula minime idoneus. Est gens mea (vt scis) ocij impatiens, & populi feroces, & indomiti, quos regere vel ipsi mihi perdifficile est omnino. Adibo tamen te prout iubes, commodiori duntaxat veniendi tempore captato. Vale, meq; ama. Ex castris nostris, III. Kalend. Iunias, M. CCCCLXI. Ioannes filius Scanderbegi.

Missis ad Mahumetem Scanderbegi literis, hisq; continuo perlectis, mox Barbarus ipse alias huiusmodi ad eum dedit.

Mahumetes Begus Amiræ Soltanus, omnium mundi partium Imperator, Scanderbego Principi Albanorum, Epirotarumq;, S. P. D. Dedisti Mustaphæ nuncio, & Oratori nostro literas tuas ad nos, quibus scribis, nullam ex pacis nostræ conditionibus, quas proposueramus tibi, præter vnicam tantum de mercatoribus & negociatoribus nostris placuisse, vt liberè scilicet hincinde, & ex arbitrio merces ac negotia sua deuehere & expedire possent. Hacq; tantum lege pacem polliceris mihi, idq; ex voluntate dicis, & mente tuorum esse. Amplector ipse voluntatem istam tuam. Excusationes cæteras æquo animo admisi. Polliceor itaque tibi Scanderbege mi, in meq; recipio omnia quæ petis, & menti tuæ, tuorumq; inhæreo. Pacem sanctam, inuiolabilem, perpetuo tibi (quoad nobis vita supererit) seruaturum polliceor, ni prior tu rumpendæ, violandæq; causam præstiteris. Idcirco has nostras, quas Mustaphæ nuncio & Oratori nostro ad te dedimus, signo meo imperiali & cõsueto obsignauimus, quo pacem istam perpetuo duraturam confirmemus. Ea propter tu quoq; (si placet) his nostris De pace inter Mahumetem, & Scanderbegum. De publicatione & eius violatione.

te subscribas, & sigillo tuo solito illas munias, quo mentem & voluntatem tuam similiter habeamus. Iubeas praeterea, vt vbiq. per regnum tuum iussiones & edicta fiant, quod & ipse per vniuersa imperij mei loca fieri praecipiam. Scias praeterea me, quo amor iste in te meus clarè omnibus innotescat, propria motum liberalitate, omnia quae in Albania & Epiro vi à parente meo abstulisti, legitima tibi facere, vt ita illa possideas, ac si tua, tuorumq. semper fuissent. In te igitur, tuosq., omne ius, omnemq. potestatem, quae mihi prius erat, transfero, vobisq. trado, concedo, atq. confirmo. Teq. deinceps in Principem Albanorum, Epirotarumq., semper habebo, atq. idipsum appellabo. Nunquam in posterum (vt fide regia promisi tibi) armis te tuaq. vexabo, ni tu causa extiteris. Itaq. his sigillo tuo apposito, eas Mustaphae nostro haud dubiae fidei nuncio, ad nos perferendas dato. Cui quicquid ipse retulerit, dixeritue, plenam, inuiolabilemq. fidem adhibeto. Vale, & in amore responde. Ex Constantinopoli regia vrbe nostra, x. Kalend. Iulias, à generatione Iesu, M. CCCCLXI.

Iam 40. praeterierant dies, ex quo caduceator Mahumetis Principis, qui prius pro pace petenda ad Scanderbegum venerat, cum literis eiusdem ad eam confirmandam, corroborandamq., iuxta Scanderbegi mentem & arbitrium, ad eum iterum conuersus est. Quas quum Scanderbegus accepisset, conuocatis ducibus & praefectis suis, coram eis legi iussit. Qui omnes pariter consenserunt, pacem firmandam cum Ottomano, asserentes id esse & honori Scanderbego, & regno eius maximo commodo ac vtilitati. Pax publicatur inter Turcam & Scanderbegum. *Quare percusso foedere inter Scanderbegum & Mahumetem, pax vbique locorum per regna vtriusque, ingenti omnium gaudio publicata est. Quae quodamtenus ab vtrisq. fideliter seruata est. Verum postea Barbari, quibus nunquã fides, foedifragi, violandae pacis autores extitêre. Hi enim primum Scanderbegi fines inuaserunt, indeq. maximam praedam abegerunt. Qua de re Scanderbeg cum Mahumete literis nuncijsq. conquestus est, qui se nescire respondit, idq. se excusando aegre ferre simulauit, quod milites videlicet sui nulla eius voluntate aut iussu id fecissent. Itaque nonnulla ei restitui curauit. Sub eodem tempore, Barbari Venetorum agrum in Peloponneso depraedati sunt. Ex quo Veneti, qui cum Scanderbego confoederati, plurimumq. amicitia obstricti erant, Gabrielem Triuisanum Oratorem ad eum miserunt, quem exhortabantur, & rogabant, vt Mahumeti Principi, qui prior foedus ruperat, & fidem violauerat, iustum bellum inferret. Qui postquam ad Scanderbegum venit, coram eo, eiusq. praefectis sic pro concione locutus est:* Oratio Veneti Oratoris, Paulíq; Angeli ad Castriotum. *Venimus ad te, Princeps inuictissime, non vt omnes ferè, qui eiusmodi legationis obeunt munus, facturi accedunt, vt te laudibus extollamus, patriaeq. tuae dignitatem, & generis antiquitatem, necnõ rerum gestarum, excellentiam mentis, praeconijs celebremus,*

mus. Neque enim id cuiquam vel disertißimo ex facili concedi posse contenderem, & alioquin præsentis ratio temporis, vt id decenter fiat, haud quaquam exposcere videtur. Sed hortaturi potius, & admonituri, rogaturiq́ insuper, vt mentis tuæ aciem, quæ procul semper intueri, & futura adhuc in occulto posita perspicere, & penetrare solet, ad impendens Reipublicæ Christianæ periculum, ad pullulans iam & exoriens malũ, moxq́ nisi cito occurratur, vniuersam Europam inuasurum, dirigere, & intendere velis. Certum enim tibi sit, atq́ exploratum, Princeps serenißime, quod

perfidus & subdolus Tyrannus iste, non alia ratione, quam summa perfidia atque simulatione pacem tecum inierit, cùm nullum Turcis, Epiroticoq́ generi naturale amoris commercium intendere poßit, vt quo primum scilicet reliquos Reges, & Principes Christianos tibi vicinos sibi subiecisset, (videbat enim à te, armisq́ tuis valde infestari, nec ea sufferre posse) propagatis dehinc viribus, & imperio suo, in nos arma conuerteret. Jam vidimus postquam Barbarus iste tecum pacem composuit, & ab armis viribusq́ tuis tutum se esse & quietum perspexit, confestim arma sua in Rasianos populos, & Triballos conuertit, eosq́ pessumdedit. Deinde Jllyricos debellatus est, Thraces euertit. Græcis è regno deiectis, Trapezuntium imperium expugnauit, vires suas auxit, remq́ in maius prouexit. Nunc vero rupto pacis fœdere, omniq́ violato iure, in nos arma conuertit. Agrum tuum pariter & nostrum longe lateq́ depopulatus est. Ecce Scanderbege Princeps, fides tibi à Barbaro quàm belle seruata bellum excitauit, arma intulit, iam ad pugnam prouocat te, & haud perplexè suam indicat voluntas-

luntatem atque furorem. Ferenda ne hæc æquo animo? Tacendum adhuc? Confidendum Barbaro? Standum promissis eius? Dum Christianum nomen euertat, & nos funditus perdat, quum infœlix bellum tam ignominiosæ paci præferendum esset. Itáne igitur oblitum putas Barbarum turpissimæ illius paternæ mortis, quam ignominiose subire à te compulsus est? Adde cædes, & calamitates exercituum, ducum, & imperatorum suorum abs te æditas. Cogitat hæc omnia rabidus & truculentus Mahumetes, animo continuè voluit, die noctuq; præ oculis habet, vlcisci appetit, atque exoptat. Sed heu Princeps splendidissime, simulat, simulat (crede mihi) arte sua Ottomana vtitur, machinatur assiduè, quemadmodum dolis, & insidijs suis te capere, te circumuenire possit. Blanditus est hucusque tibi, vt à bello desisteres, arma deponeres, quoad bellum conficeret, cæterosq; Reges & Principes Christianos tibi circumuicinos opprimeret, atque prosterneret, quorum nullum alium præter te videbat, qui armis suis posset occurrere. Nunc verò postquam omnes alios subiecit sibi, & omnia ei ex sententia successerunt, ad te conuertitur. In te arma intendit, quo te cum omnibus Epiroticis, & regno tuo de medio tollat, & nos absorbeat, & rabiem suam Barbaram expleat. Quid igitur amplius Princeps optime immorandum? Quid vlterius expectandum? Iam in eo res est, vt Mahumetes iste aut hostis, aut dominus habendus sit. Sumamus nos quoque aduersus eum arma, vires viribus conferamus, exercitus adinuicem coniungamus. Bellum quo nos prouocat ei vltro inferamus. Agrum eius, vt par est, incendamus, diripiamus, nec patiamur tandem nos arte atque insidijs eius circumueniri. Quippe quum nihil aliud molitur perfidus, nihil parat, quam seorsum nos opprimere, donec orba consilio auxilioq; res Christiana, in manum eius sine vlla dimicatione tradatur (Dij meliora) & deploretur in perpetuum communis omnium libertas. Quos si vnà coniunctos esse viderit, arma nostra formidabit, vires perhorrescet, vel si instare maluerit, omnino fortasse victus abibit. Sed si seiunctos animaduerterit, facili negocio obruet. Ita vnus est hodie potentissimus. Proinde non permittamus hanc pestem, hanc contagionem, hunc morbum in Europa esse, cui nisi celerius occurramus, totam inficiet profecto atque contaminabit. Nosti enim iam Ottomanorum fraudes, nosti dolos, & insidias, quibus omnia sua expediunt, & quæque maxima perficiunt. Quis vnquam, Princeps inuictissime, valeat huius truculentissimi Tyranni scelera & flagitia commemorare? quibus vel omnes maiores suos longe superat, qui vel domestico ac familiarium suorum sanguine quotidie non satiatur, qui etiam rem nostram Venetam aggredi totis viribus cupit, quæ (vt nosti) fidei Christianæ semper columen, & propugnaculum fuit, vt ea demum concussa, fracta, atque euersa, non Epirotas modo, sed alias etiam Christiano-

Venetię columen & propugnaculum fidei Christianæ.

stianorum nationes suppeditet atq; proculcet. Sed neque hoc solum ferus & immanis Tyrannus intendit, quamuis magnum sit, & viris non tollerandum, verum vt fidem ipsam destruat, & quæ sola via est salutis, hominibus interdicat. Errat enim, si quis Mahumetem regiones magis Christianorum deuastare, depopulariq; velle existimat, quam fidem ipsam conterere, & ab hominum cordibus euellere credit. Quid igitur? quid tandem bone Deus nos Christiani speremus à belua ista? qui & fide alieni, & omni viuendi genere ac ratione ab eo diuersi, alieniq; sumus. Itaque Scanderbege Principum inuictißime, Christi athleta & miles accelera, festina, tolle moras, tolle abs te & ceruice tua mala & pericula. Caue tibi, caue rei & imperio tuo, quum poßis (potes enim si vis) priusquam mala & pericula te obruant & euertant. Nam postquam tibi (quod absit) euenerint, voles profecto & non poteris. Ideo (vt mihi videtur) longe tibi melius atq; facilius erit, si antea prospexeris, quam post illatum (vt aiunt) susceptumq; vulnus & ictum, remedium & medelã quærere velis. Consule igitur, consule mi Princeps optime quantotius, ne Mahumetis Principis rabies, pestis, & contagio te inficiat, polluat, atque corrumpat, qui nihil certe aliud quærit, parat, atque molitur, nisi vt te pellectum ad fidem & crudelitatem suam, ad interitum & internecionem perducat, qui semper Christiani nominis & sanguinis insidiator & effusor, cui Christiana orthodoxaq; fides summopere exosa atq; inuisa fuit, quã totis viribus die noctuq; prophanare, scindere atq; perdere studet atq; conatur. Ad quam tutandã, protegendamq;, à furore immanitateq; rabidi truculẽtißimiq; Tyranni, te Princeps inuictißime, qui athleta & Christi miles vocaris, immo sis, Princeps noster, cum vniuerso Senatu suo Veneto inuitat, inuocat. Aurum tibi, argentum, milites, & quicquid in huiuscemodi expeditionibus opus est, abunde pollicetur & offert. Te igitur Princeps gloriosißime sine mora præcinge, militem expedi, exercitum tuum & acies instrue, ferrum acue, corripe telum, irrue in Turcas orthodoxæ fidei acerrimos hostes, quos facile vicisti semper, & ad vincendum fatalis quædam, & diuinitus tibi data est potestas. Cui nisi celerius occurramus, totã inficiet profecto, atq; contaminabit. Nosti enim iam Ottomanorum fraudes, nosti dolos & insidias, quibus omnia sua expediunt, & quæque maxima perficiunt. Quis vnquam, Princeps inuictißime, valeat huius truculentißimi Tyranni scelera & flagitia commemorare? quibus vel omnes maiores suos longe superat, qui vel domestico, ac familiarium suorum sanguine quotidie non satiatur. Quid igitur, quid tandem bone Deus, nos Christiani speremus à belua ista, qui & fide alieni, & omni viuendi genere ab eo diuersi sumus?

Facto dicendi fine, Scanderbegus non quod incertus sententiæ esset, sed quia nihil inconsulto milite facere consueuerat, conuocatis ducibus suis,

& præfectis, diu multumq́ cum eis rem discußit, quid agendum, an obsequendum Venetis, & Ottomano Principi bellum inferendum: quibus omnibus placuit, nullatenus esse aduersus Ottomanum arma excitanda, quoniam ipse bellum Scanderbego palàm mouere detrectabat, cum & alioquin maiorē etiam partē ex præda, quam (vt asserebat) milites sui iocose, & quadam potius militari licētia ex Scanderbegano agro abstulerant, restituisset. Quamobrem Venetus Orator huiusce modi responso habito, sententiaq́ illorum intellecta, re infecta mœstus admodum à Scanderbego discedens, ad Paulum Angelum Dyrrachiensem Archiepiscopum diuertit. Quem nouerat apud Scanderbegū, & Scanderbeganos plurimum fide, gratia, & autoritate valere, nec quicquā esse tam magnū, tamq́ difficile, quod eis cum vellet, non persuaderet, vt experiretur, si ipse Archiepiscopus vellet hanc prouinciam sumere, & cum Scanderbego & præfectis suis ageret, vt Ottomano bellum inferret, contraq́ eum arma sumeret. procul dubio nanq́ fore sperabat, Scanderbegum cum suis militibus in Venetorum sententiam facile iturum. Qui Archiepiscopus (vt Venetorum obseruantis-

Paulus Angelus Dyrrachiensis Archiepiscopus.

simus erat) reuerentia tanti Senatus mox ad Scanderbegum accesßit. Erat hic Archiepiscopus Epirota, ex Driuasto vrbe oriundus, Andreæ Angeli filius, de quo supra mentionem fecimus, vir summo ingenio, & singulari facundia præditus, excellenti doctrina, sacris humanisq́ literis, tam Græcis, quàm Latinis apprime eruditus, vitæ, ac morū grauitate conspicuus, Christianæ religionis ardentißimus. Quem Scanderbegus ob illius modestiam vitæ cultum, & integritatem summa in veneratione habebat. Epirotæ, &

Albani

Albani omnes tanquam oraculum quoddam audiebant & venerabantur. Qui quum primum ad Scanderbegum accessisset, omnes duces & milites Scanderbeganos in concionem vocatos, quo bellum aduersus Mahumetem sumerent, tali eis oratione persuadere aggressus est.

Fœlices, & perbeatas fore Respublicas, regna, & imperia, Princeps inuictissime, diuinus exclamat Plato, si eas ab optimis & sapientissimis gubernari contigerit. Quod quidem hac tempestate Albanis nostris euenisse clara luce intuemur, qui à te vno Principe sapientissimo, optimo, duce inuictissimo reguntur. Propterea non immerito omnes Reges & Principes proximi, ac circumuicini, te vnum ducem strenuum, & imperatorem singularem, tanquam cœlitus missum sibi delegerunt, vt eorum imperia & regna ab Ottomana rabie, Barbaraq; feritate protegeres, Qui hucusq; praeclarè egregieq; armis, prudentiaq; tua, virtuteq; ducum & militum tuorum semper tutati sunt. Nunc verò quum id Mahumetes omnium sagacissimus, callidissimusq; insidiator, & Christianæ religionis persecutor acerrimus animaduerteret, appetens immanitate sua infandū odium in Christianum nomen conceptum explere, versutijs, & calliditate sua Ottomana egit, vt icto tecum fœdere cum eo componeres, bellumq; sedares, ne armis tuis, quæ summopere timebat, infestaretur. Qui quascunque pacis conditiones, quæ tibi placuerunt, perfacile concessit. Sed heu, Princeps inuictissime, quis non videt Barbarum hac omnia tecum Barbarica fide gessisse, fraudulenterq; pacem iniysse, vt primum alios Reges tibi vicinos, & Christianos Principes de medio tolleret, dehinc arma sua in te conuerteret, vt effecit? Vbi vbi sunt enim Rasciani Principes? Vbi Illyrici Reges? Quò Trapezuntium, Constantinopolitanum migrauit imperium? Nunc nunc demum ad te conuersus rupto fœdere, violata fide, agrum tuum longe lateq; depopulatus est. Confœderatos tibi assiduis excursionibus perturbat, atque exagitat. Quis enim Princeps nobilissime queat explicare immanissimi huius Tyranni immensum aduersus te odium? An ita mortem Amurathis patris, luctuosas exercituum suorum strages, cædem ducum, & imperatorum suorum inultā omissurum putas? Confidis verbis, ac promissis beluæ istius? Accipis excusationes eius? Seruabit ne tibi fidem? seruabit, quam nunquam habuit, neq; cupiam ad hanc vsque diem seruauit? Quis vnquam, bone Deus, flagitia huius truculentissimi Tyranni verbis posset recensere? quæ tamen silentio inuolui nefas esse duxi. Quandoquidem voluptas quædam est in criminosum, & improbum inuehi, & auctores vitiorum ac scelerum in lucem proferre, illosque nominatim appellare, quo cæteri à vitijs & flagitijs deterriti sese abstineant. Igitur sicut nec virtus merito relinquenda est quin laudetur, sic nec vitium quin vituperetur. Ex vtroq; enim idem percipitur fructus,

Oratio Archiepiscopi pro bello aduersus Mahumetem inchoando.

& ex

& ex bonis laudandis, & ex improbis vituperandis. Iustum est itaque, vt improbi omnes, & flagitiosi malè audiant. Verum Mahumetes hic tyrannus eo magis, quo cæteros sua improbitate excellit, superatq;. Cuius quidem vitam, mores, & facinora, quo notiora sint tibi, illaq; effugias, perstringendo quam breuißime percurram. Mahumetes infimo infœliciq; loco, humilimisq; parentibus natus est, ea gente, quam Barbarorum peßima locis loca mutare semper consueuit. Nam quum Scythæ Meotici Barbarorum peßimi sint, ipse adhuc turpiore infamioreq; loco natus perhibetur. Scythia etenim illius regio est, sed villa Otmanach, ex qua Ottomanorum genus, siue familia originem traxit. Cuius homines se seruos esse gaudent, nihil eius progenitoribus turpius, nil vilius. Amurathes igitur eius pater, cui ex genere imperium tenere minime permissum erat, quum ex Ottomana familia esset, quæ seruitio nata, atq; semper addicta fuisset, imperia Asiæ, aliaq; regna fraude sceleribusq; occupauit, omnia auxit, atq; propagauit, remq; à sordidis & sceleratis profectam initijs eò prouexit, vt iam magnitudine laboret sua. Cæterum vt ad mores etiam eius descendam: Mahumetes magna vi animi & corporis, sed ingenio malo prauoq;, humani generis hostis, & communis inimicus, sanguinis effusor, caput scelerum, Princeps omnium vitiorum, inuitator mortis, & pater omnium malorum, insatiabilis

Vita, mores, ac facinora Mahumetis.

homicida. Qui cum talibus natus esset auctoribus, Barbarã intemperantiam immanitatemq; seruans, idem semper æquabili peruersitate per omnem ætatem fuit. Huic ab adolescentia bella, cædes, rapinæ, discordiæ grata fuêre. Ibiq; iuuentutem exercuit suam, animus audax, subdolus, varius,

cuius-

cuiuslibet rei simulator, alieni appetens, ardens in cupiditatibus, immoderata, incredibilia, semper immensa cupiens. Primò igitur pecuniæ, dehinc imperij cupido supra quam dici possit, in eo creuit. Mens prauis artibus imbuta, libidinibus non caruit, impudicus adulter, vitiorum inuentor, quæ vel ipsa abhorret natura. Hic est Mahumetes ille, qui regnandi cupiditate fratrem iugulauit. Rascianos Principes, Regem Bosnæ perfide obtruncauit, cognatos partim in seruitutem & captiuitatem traxit, partim luminibus priuauit, aut aliqua corporis parte mutilauit. Quid de alijs dicam? in quos omnia suppliciorum genera est expertus, in seipsum profectò videtur sæuiturus, si alia adsint, ita trux ingenium illud, ac præferuida ira nunquam exaturari potest. Namq; animus erga Deos impurus, hominibus infestus, perniciem semper machinatur, amicitias, inimicitias non ex re, sed ex commodo vendicat, nusquam modum, nusquam modestiam seruat, fœda, crudelia in amicos, subditosq; committit, delubra publice, & priuate spoliat, sacra prophanat, omnia polluit, omnia rapit, omnia trahit, pudorem, pudicitiam, diuina humana promiscuè confundit. Nonne omnes ferè contra fœdera subiugauit, interfecit, in seruitutem traxit? Propterea quidnam noui est Princeps splendidissime, si fœdifragus Mahumetes fidem tibi non seruat? Quum omni vitiorum genere contaminatus, scelera illa gentilicia, ac perfidiam hæreditariam retineat. Proinde ne confidas Tyranno, ne verbis aut promissis eius stato, sed ab omni eius amicitia abstinens, pacem quam prior ipse tibi scidit atq; dissoluit, solutam putato, neque illius gratia bello eum persequi supersedeto. Consule, cõsule iam tibi, regnoq;, ne Barbarus insidijs atq; dolis te tuosq; opprimat. Nihil cogitat subdolus, nihil molitur perditus veterator, nisi quomodo fidem Christi expugnet atque obruat, pro qua (vt scis) semper insudare atq; laborare proposuisti tibi, & iuramento affirmasti, teq; sæpius dixisse memini, ad hanc tutandã, defendendamq;, te natum, procreatumq; fuisse. Cur igitur (pace tua dixerim) arma deposuisti? Cur militum tuorum animis ocio luxuriantibus, fidem Catholicam iam à Tyranno oppressam deseruisti? Bonum commune seposuisti, militiæ renunciasti? Tibi tantum soli viuere deligisti? An mediocre discrimen conditionis secuturum tibi ex hoc reputas? Veteranus dux fortissimus bello, compressis manibus sedens? Videbit nunc quispiam (proh pudor) videbit ocio luxuriare, atq; euanescere viuidum illud quondã tanti Principis ingenium. At Mahumetes amicus tuus nõ torpescit, non ocio tabescit, inuigilat, laborat, accelerat, vt Christi Euangelium prophanet, Petri nauiculam subruat, vestem Christi discindat, atq; dilaceret, secutus maiorum suorum vestigia, & Pseudopropheta sui traditiones. Qui statuit, vt Christi nomen tanquam inuisum, & prophanum acerrimè à suis persequeretur, sanguisq; innoxius Christianorũ effunderetur absq; vlla pietate.

Mahumetes fratris occisor.

Argumenta, quibus suadetur Scãderbego, ne fidat Tyranno.

Studium Mahumetis.

dd Ex quo

Ex quo Tyrannus iste fidem Christi semper præ cæteris acerrimè insectatus est, in quem Principũ inuictissime, si tu nunc arma tua non exponas, vires non excites, illi bellum nõ inferas, omnes profectò te timidũ, formidolosum, & ocio deditum censebunt. An nescis quomodo omnes Christiani Reges & Principes vnà cum sanctissimo Pontifice nostro Pio, summo orbis antistite, aduersus hunc Tyrannum conspirauêre? Quem Deo adiuuante omnino persequi, & extra Europam expellere statuerunt. Iam à summo Pontifice exijt edictum, & per omnia Christianorũ ora propalatum est, quo omnes Reges & Principes Christiani veniam peccatorum suorũ consecuti, aduersus Turcarum Regem cum ipso summo Pontifice quamprimum exeant, & proficiscantur. Ex quo Veneti tui cum Principe suo, & omni Senatu, tam terrestri, quam maritimo apparatu, vnà cum Pontifice maximo nostro ad hanc expeditionẽ contra Mahumetẽ te inuitant, & implorant, teq; Principem, ducẽ, & totius Christiani exercitus generalẽ Imperatorẽ præficiunt. Et quamprimũ Pontifex traiecerit, & Dyrrachium intrauerit, in Regem Albanorum & Epirotarũ declaraturũ te constituit, dignum apprime, cui summa huius belli demandetur. Igitur Scanderbege Princeps fœlicissime, quid facis? quid immoraris? Aut imperpetuũ bellũ armaq; obliuioni danda sunt, iugumq; accipiendum, aut huic, cum quo de imperio & totius rei summa certetur, nec virtute nec patientia cedendum? Excita animum & vires tuas, conuoca duces tuos, & imperatores, contrahe vndiq; gentes, & populos, inuita Reges, & Principes vicinos tibi confœderatos, instrue acies & legiones, sequere omnium fideliũ cœtum, & Christianorũ collegium, obtempera summo Põtifici, consequere veniam peccatorũ tuorum cum omni exercitu tuo. Ecce Veneti me tui miserunt, vt hæc tibi annunciem, te inuitem, te exhorter, quo vires viribus, signa signis, copias copijs conferas. Sunt enim Veneti (vt nosti) Principes Christianissimi, benignissimi, terra, mariq; præpotentes, qui aurum & argentũ abundè pollicentur, offeruntq; tibi. Itaq; Scanderbege, vere vnquam Scanderbege, tu tu prior, Principum decus, copijs tuis Barbaro bellum infer, agrum eius inuade, terrorẽ & formidinem hosti incute, qui prior te prouocauit, rupto fœdere, fide, & pace violata. Nam leges & iura omnia clamant, permittunt, fidem nõ seruanti non seruandam. Audacter, audacter igitur Christianũ præi exercitum, hostem prior aggredere, Barbaro bellum vniuersale annuncia, & summo Pontifici iter præpara. Nam ecce iam Pius, ecce Veneti tui, ecce Francigenæ, Hispáni, Belgæ, Hungari, Boëmi, Poloni, Itali, & omne Christianum nomẽ te sequitur, tibi adest. Ex quo fieri non potest, Barbarus tot Regibus & Principibus, tot copijs & exercitibus vt resistere valeat. Ideo fugam statim arripiet, Europam deseret. Non proderit superbia Ottomano, non doli, non insidiæ, non fraudes solitæ eum leuabunt. Aduertendum est tamen, & prudenti

Pius secũdus contra Turcã.

Edictum summi Pontificis contra Turcã.

Vbi Germani? Hic vides ingenium Italici scriptoris.

denti animo præcauendum, quod callidus Mahumetes hæc omnia præsentiens, statim nuncios & Oratores suos ad te destinabit, quo alliciat te, vt arma deponas, vt violatam ab illo pacem serues. Auerte tamen animum à malefica eius natura, occlude, obstrue aures illecebris. Iam illius noscis ingenium, sat odoratus es hominem, & Ottomanæ gentis fraudes, vel (si quisquam) optime perspectas habes.

His à Dyrrachiensi Archiepiscopo magno spiritu peractis, Scanderbegus inito consilio, rem sub longa ac diligenti examinatione pertractauit. Duæ tandem præcipue, eædemque contrariæ sententiæ fuerunt elicitæ. Altera, vt bellum nullatenus cum Ottomano fieret, sed pax omnino cum eo inita seruaretur, eoq; maxima inde commoda eis proficiscebantur. Nam omnes populi, Scanderbegi vrbes & ciuitates locupletatæ fuerant, quotidieq; in maius excrescebat id commodum: adhæc ferè omnem prædam, quam Barbarus ex agro Scanderbegano abstulerat, ei cumulate restituerat. Altera huic mens longe diuersa effluxit. Bellum omnino Ottomano Principi mouēdum, nec eius fidei vllatenus standum, quam nunquā alicui, & præsertim Christiano seruauerat, præsertim quando ipse prior Scanderbego pacem rupisset, & iura fœderis violasset: neque Tyranno credendum, aut promissis eius fidem habendam, quum dolose Scanderbegum alliceret, audiens omnes Reges & Principes Christianæ religionis aduersus eum conspirasse, & arma iamiam ex omni Christiano orbe in eum ruitura. Eo proinde timore pacem se Scanderbego seruaturum polliceri, aliàs neque pacem seruasset, neq; prædam restituisset. Propterea nihil immorandum, sed bellum intrepide, & alacri animo aduersus communis fidei hostem excitandum. Cuius salus esset, proprio etiam bono, & saluti præferenda, præsertim quod ipse Pius Pontifex maximus, cum omnibus Christianorum viribus in eum conspirasset. Hæc igitur sententia tanquam magis religiosa, & efficax, quum ipsi Scanderbego, maioriq; parti procerum, & ducum, & præfectorum placuisset, hanc veluti vniuersale bonum, publicumq; commodum elegerunt, statueruntq;, vt bellum aduersus Mahumetem excitaretur, & arma pro tutela Christianæ Reipublicæ inferenda essent. Præterea honestum ac sanctum videbatur, summo Pontifici Dei vicario, ac vniuerso Christianorum collegio adhærere. Adhæc obtemperandum etiam ipsi Dyrrachiensi Archiepiscopo, ipsiusq; monita & consilia tanquam mandata seruanda. Cui propter vitæ grauitatem & sanctitatem, summam fidem præstabat, cunctaq; eius consilio faciebat, qui ex more regio Scanderbego semper aderat, à quo omnes res gestas, & historias tam Græcas quàm Latinas didicerat, Scanderbeganisq; ducibus ac militibus maxime dilectus, gratusq; erat. Decreto igitur aduersus Ottomanum bello, mandatum est vbique locorum delectum fieri, exercitum cogi, præfectis & castrorum ducibus, vt

Diuersæ sententiæ de mouēdo bello in Turcam.

bus, vt præparato, instructoq́ exercitu adesse festinarent. Quo facto, Scanderbegani milites, præcipue illi, qui in limitibus custodiæ causa degebant, summa vi & impetu in Turcicum & hostilem agrum irruperunt, quem longe lateq́ depopulati, maximam inde prædam secum abstulerunt. Nam 60. millia boum, 80. millia pecorum, tria millia equarum cum pullis suis, quæ de turma (vt aiunt) & ipsius Mahumetis Principis grege erant, inde abegerunt. Qui quum ad intima Barbarorum loca penetrassent, & omnia igni, ferroq́ euertissent, nullam fœlicem arborem, nihil frugiferum in agro relinquentes, ingenti terrore atq́ formidine cuncta repleuerunt. Quæ omnia quum Mahumetes percepisset, vehementer in Scanderbegum commotus atq́ succensus est. Sed postmodum fronte reducta dolorem suum supprimens, vultu admodum hilari, hæc dixisse fertur: Quid mihi Scanderbege ista, qui Orientis & Occidentis principatum teneo? Tamen contra eum vltionem animo concipiens, in eius perniciem & ruinam iurauit. Sed quia Christianorum arma iam in se concitari, & copias moueri præsenserat, valde perterritus, arte sua Ottomana, illecebris Scãderbegum capere, & sibi reconciliare excogitauit. Circumferebatur iam vbiq́ Pium Pontificẽ maximum, cõtractis vndiq́ viribus, & copijs omnium Christianorum in vnum coactis, propediem aduersus Ottomanum egressurum, qui vt primum in Epirum & Albaniam traiecisset, in vrbe Dyrrachina post rem diuinam factam, Paulum Angelum eiusdẽ vrbis Archiepiscopum, de quo superius mentionẽ fecimus, in culmine præsulatus, & secundam à summo Præsule, & Pontifice maximo dignitatem, quam nunc Cardinalatum appellant, insignire, atq́ sublimare, Scanderbegum verò in Regem Albanorum & Epirotarum declarare. Quem etiam omnibus copijs Christiani exercitus aduersus Mahumetem generalem (vt aiunt) Imperatorẽ præficeret. Quamobrem à Barbaris vndiq́ circumferebatur, si in tali expeditione Christiana, aduersus Ottomanum Scanderbegus egressurus esset, proculdubio Christiano victoriam adiudicandam iri, & de re, Ottomaniq́ imperio victum, desperatumq́ fore autumabant omnes, & asserebant. Tantus terror, tanta formido Scanderbegani nominis eos incesserat, adeò formidolosum, adeò horrendum apud Turcas illius erat nomen. Ideo Mahumetes omni arte, ingenio, & calliditate sua laborabat, vt Scanderbegum ad se alliceret, & cum eo ex integro componeret, hincindeq́ iuramento præstito pacem vallaret. Cui etiam huiusmodi literas scripsit:

Turca cogitat in perniciem Scanderbegi.

Paulus Angelus Archiepiscopus Dyrrachinus fit Cardinalis.

Literæ Mahumetis ad Scanderbegum.

Mahumetes Amiræ Soltanus, Orientis atque Occidentis Imperator, Scanderbego Principi Albanorum, Epirotarumq́, S. P. D. Fidem tuam & probitatem, Scanderbege Princeps nobilißime, semper admiratus sum. Propterea non planè credibile mihi fuit, te magnanimum & generosum Principem, fidem & pacem, quam mecum iampridem inieras, tam facile & te-

& temerè soluisse. Nam (vt audio) maxima manu fines meos transgressus, omnia igni, ferroq́; deuastans, maximam inde tecum prædam quidem abegisti. Cuius quidem rei causam Venetos fuisse, mihi certum exploratumq́; est, quorum consilio & suasu ad hoc faciendum impulsus es. Nam

eorum illecebris, calliditate & astu seductus, mihi bellum intulisti, ruptor fœderis, violatorq́; gentium iuris factus. Idcirco exiguo, aut nullo potius tibi vitio esse dandum censeo, causam magis ignominiæ intuens, quam ignominiam ipsam, sed omnem in eos culpam reijcio, qui mihi semper hostes & infensi fuerunt. Sed quid hæc mihi Scanderbege? qui tot & tanta possideo, adeóne graui quadam iactura imperium nostrum afficere putasti? dum prædonis magis cuiusdam, quam hostis more in agris nostris depopulandis, & abigendis pecoribus tam insolens es factus, quod ego tamen neque iniuriæ loco duco. Sed perge, age, si ita æquum videtur tibi. Pluris nanque ipse facio amicitiam, & beneuolentiam tuam, quàm omnia, quæ mihi sunt chara, quod te (vt scis) semper vnice dilexi, & eximio quodam amore sum prosecutus. Nam quoties tenellam ætatem illam nostram, & consuetudinem, dum vnà in regia patris mei Adrianopoli commorabamus, in memoriam reuoco, non possum equidem non omne officij genus debere tibi. Propterea Scanderbege mi, te etiam atque etiam rogo, & hortor, vt priores pacis nostræ conditiones renouantes, eam iureiurando ex integro confirmemus. Nam si illa prius iuramento hincinde vallata fuisset, nequaquam à Venetis te seduci, aut circumueniri permisisses. Quamobrem opus est, vt nunc denuo fœdus inter nos & pacem iureiurando sacris hincinde adactis perpetuo muniamus atque confirmemus.

 Quod

Quod si feceris (vt spero) & me audieris, proculdubio tu cum posteris tuis semper regnabis, & tua omnia tibi salua erunt. Sin secus, pœnitebit te (mihi crede) quam ocissime. Nosti iam vires meas, quibus an possis resistere, tute consule. Non reguli tui vicini, nõ Veneti seductores te poterunt à vi, & furore meo eripere. Nonne Græcos ferè omnes exterminatos vides? Trapesuntium Imperatorem à nobis imperio deiectum? Rascianos Principes, & Triballos euersos? Illyricos prostratos, totiusq; Asiæ regna, aliosq; Reges & Principes perdomitos, ac subiectos mihi? Sequere igitur Scanderbege consilium meum, promissis stato, non enim falleris mehercule. Mustaphæ seruo & nuncio nostro, qui ad te venit, de ijs mandauimus, cui indubitatam fidem adhibeto. Vale. Ex Constantinopoli vrbe nostra regia, Nonis Maij, à generatione Iesu, M. CCCCLXIII.

His literis acceptis, perlectisq;, Scanderbegus Mahumeti in hunc modum respondit:

Athleta Christi Georgius Castriotus, aliâs Scanderbegus, Albanorum, Epirotarumq; Princeps, Mahumeti, Illustrissimo Turcarum Principi, S. P. D. Admiraris Mahumetes Princeps, quod milites mei (vt inquis) contra fœdera, ruptis pacis nostræ conditionibus, ingressi fines tuos, maximam inde prædam secum abstulerunt. Cuius rei auctores Venetos asseris, quos hostes tibi acerrimos dicis, subdisq;, quod ista parum offendunt te, tum Principem potentissimum, tum quia propter maximam in me beneuolentiam omnia æquo fers animo, & maxime quod aliorum consilio seductus id ædiderim, facili negocio omnia remittis mihi, dummodo fœdus, quod prius inter nos ictum fuerat, eisdem tecum conditionibus iuramento confirmem, impellisq; ad id maxime, admones & hortaris, vt consilium istud tuum amplectar, mihi, & posteris meis mirum in modum profuturum, nisi forte dum Venetis obsequi studeo, malim tuam indignationem subire. Adhæc, vt magis deterreas me, enumeras longo ordine gentes, populos, Reges, Principes à te deuictos, & tibi subiectos. Sed quidnam noui (rogo te per Deum immortalem) quid tantum admiraris Mahumetes Princeps? & illud primum, quod milites mei id in agrum tuum fecerint, quod à tuis identidem militibus prius in rebus eorum commissum magnopere (vt debuerant) dolebant, ac de me conquerebantur. Proinde si ipsi quoque militari quadam lasciuia (vt tuus est dicendi mos) vlciscentes illatam, non nouam inferentes iniuriam prospexerint sibi, & damnum damno compensarint, nihil est quod admireris & me accuses. Cohibuissem ipse (verum ingenue fateor) homines licet acerrime læsos, sedassem animum eorum tantopere ad omne vltionis genus prouocatum, si vel cuncta tu eis, quæ amiserant, reddenda curasses, Princeps vnus omnium opulentissime, & liberalissime, vel hanc tuorum licentiam,

tentiam, quam lasciuiæ velamento tegis (vix pueris dignas ambages) vt par erat, castigasses. Quamuis enim delicta vbique grauia existunt, in rebus tamen militaribus grauißima censeri debent. Quid quæso? vis ne me istam tuorum lasciuiam interpretari? tanta præsertim accepta iactura, quos & cohibere prius, & punire post factum potuisti. Accipe igitur tu quoque Mahumetes sapientißime, verba isthæc nostra, quæ nobis hucusque pulcherrimè & dare, & vendere consueuisti, dum semper fraudi excusationem & speciem aliquam iuris imponis. Illud tamen, quod dum me obtentu pristinæ consuetudinis, & beneuolentiæ nostræ excusas, in Venetos inueheris, iniuria mehercule facis. Non enim erant Principes optimi, iustißimi, sanctißimi à te tanquam seductores calumniandi. Quid præterea opus Venetæ Reipublicæ consilijs mecum agere, illecebris me allicere? vt tibi sim iratus, te vt hostem persequar, qui soli, soli inquam, quando ita res ferat, & apertè possunt tecum contendere, & facili negocio te superare. Nam quod suades mihi, vt eorum consuetudine abstineam, frustra agis mi Princeps. Quis enim mortalium ita perditus est, ita suis ipsis inuisus, qui non malit vel maxime errare cum Senatu illo, quam tecum optime sentire: ego præsertim, qui & confœderatus eis iampridem sum, & vnus omnium amicus, quod tu tamen (quæ tua est perfidia) nihil curasti, agrum eorum in Peloponneso, ruptis pacis fœderibus quotidie infestando, diripiendo. Sed nec minæ tuæ hoc loco deterrebunt me, Ottomane Princeps, quas Barbaro more effundis, in me ingeris, euomis, ni consilium tuum fuerim secutus, nam & pati, quando ita res ferat, & facere fortia Albanum est. Non timorem incuties mihi pusillo regulo cum Venetis meis. Quis tantus (vt ipse te appellas) Orientis, Occidentis, & omnium mundi partium Imperator? Risum profecto hoc loco excitasti mihi. Rident te alij quoq; Christiani Principes. Quomodo ita imprudenter, ne dicam impudenter totius orbis imperium falso vocabulo vsurpasti tibi? Quid in maiore Asia poßides? nihil certè, an omnia, quæ in minori continentur, tua sunt? minime. In Europa quid habes præter Thraciam, Myßiam, partem Græciæ, atq; Peloponnesi, Mytilenem, & Tauricã regionem? Aphricam nunquã pes tuus calcauit, Hic ne est vniuersi orbis principatus? Sed finge, finge Mahumet Princeps omnia ab ipso vsque Oceano subiecta seruire tibi, non tamen iccirco insurgendum est adeò tibi, vt alios contemnas omnes. Desine, desine gloriari, & disce iam (si potes) humanæ inconstantiæ singulare documentum. Nam vbi sunt Aßirij, qui orbis terrarum quandoque imperium tenuerunt? Vbi Medi? Vbi Persæ? Vbi Græci? Vbi denique Romani rerum domini? Maior certè fuit Tanberlanus ille Scytharũ rex, terror (vt scribitur) gentium, quam tu. Qui auum tuum Paiazetem illum, qui armis tot, & tanta gesserat, cum 200. millibus infini-

Argumẽta humanæ inconstantiæ.

tur, Pium Pontificem maximum, qui cum Christianis copijs, & crucesignatis aduersus Mahumetem egressus fuerat, cui etiam Princeps Venetus cum Senatoribus suis, & insigni maritimo apparatu occurrerat, vt primum pedem in Anthonæ vrbem intulisset, vitam cum morte commutasse. Ex quo Christianus exercitus, & omnes crucesignati hincinde diffusi, passim dispersi, ad propria rediere. De cuius viri laudibus pauca in medium afferre decreui, ne vnus omnium viri illius virtutes reticuisse videar, cum autores ferè omnes de eo accumulatissime, elegantissimeq́ scripserint. Fuit autem Pius, qui prius Aeneas Syluius poeta vocatus est, patre Syluio, matre Victoria, Senis ex nobili genere, & peruetusta Picolhomineũ familia oriundus, virtute præstans, vitæ sanctitate conspicuus, studijs humanitatis præcipuè excellens vir, in quo ambiguum erat, doctrina maior, an eloquentia fuerit. Grata hominis præsentia, blandi mores, vita in omni ætate nitida. Religionis zelum, salutem, ampliationemq́ fidei Christianæ quærens, eiusq́ cultor, ac maximus propugnator, quem per Ecclesiasticos dignitatis gradus profectum, sacer Senatus Cardinalium in Pontificem maximum elegit, & omnes Christiani Principes tanquã cœleste quoddam numen, & altissimo domicilio demissum in terram, omni pietatis cultu veneratus est. Fuit etiam Pius omnium nostri seculi fortunatissimus, Princeps pacificus, & omnium fermè pater, ac magister, qui ea ætatè nostras, aut Græcas professi sunt literas. Admirabilis profecto vir, & omni veneratione dignus, qui omnem ætatem suam legendo, docendo, scribendo percurrit. Scripsit enim complura volumina, tam diuinas quam humanas complexus res. Contexuit historias multas, ac varias, cum locorum, & totius ferè orbis situ, quæ nunc singula referre non est opus, cum ea ædita per manus omnium quotidie perlegantur. Magnus profecto, & clarus Pontifex, contempsit pecunias, virtutem apprime dilexit, neque secundis rebus intumuit, neq́ succubuit aduersis, neq́ spes ei gaudium, neq́ metus tristitiam auxit. Potus, cibiq́ parcissimum fuisse tradunt, Diuina officia interdiu noctuq́ nunquam neglexisse. Pompas seculi fugerat, calcauerat auaritiam, libidinem subegerat, sedatus animus eundem semper eius vultum ostendit. Durus & asper in hostes Christi, promptior in fide receptis. Euangelij non surdus auditor. Omnia inter Christi pauperes erogauit. In quo ea à principio modestia, ea grauitas, id acumen ingenij, id studium literarum, is amor virtutis emicuit. Cum primum vero Pontificatus apicem adeptus esset, magis effulsit. Multa in Turcas parauit, Reges & Principes omnes concitauit. Sed dum hæc molitus, à fatis de medio sublatus est. Cuius quidem occasu tantum Respublica Christiana detrimenti suscepit, vt adhuc eius obitum maxime lugeat, cuius consilio, auxilioq́ semper vsa est. Cum emergere, respirare, & iamiam in portu, & in tuto propediem se fore

Pius II Papa, Anchonę moritur.

Vita Aeneæ Syluij.

speraret, subito, & inopinato illius casu afflicta est, & nunc consternata admodum, & à Barbaris vndiq; exagitata plurimum mœret atq; tristatur. Quo certè tristi nuncio Scanderbegani milites, qui prius de victoria gloriabundi cum triumpho venerant, tanquam fulmine icti, dolore quã maximo penè confecti sunt, quod huiuscemodi expeditio à Christianis contra Mahumetem suscepta, in irritum cecidisset. Sed magnanimus & inuictissimus Princeps Scanderbegus nihil admodum ex hac ruina, & Christiana calamitate territus est, neq; dolore perculsus, sed hilarem in milites suos vultum præseferens, conuocatis militibus, & eleuatis oculis ad cœlum, sic religiosissime clara voce locutus est:

Vt Scanderbegus tulerit mortem Pij 2.

Dominus meus & Deus meus, cunctorum cognitor, qui nosti omnia antequam fiant, cui præterita & futura tanquam præsentia patent, & in conspectu tuo sunt, à quo omnia in vero & recto iudicio fiunt, qui cuncta optimè regis atque moderaris, cuius diuina & immensa sapientia à fine ad finem vsque pertingit, & omnia suauiter disponit, vota mortalium, & desideria nostra quandoq; frustraris, nec nos permittis semper his ex animi sententia potiri. Quæ & si quidem bona nobis & vtilia apparent, in conspectu tuo tamen longe aliter se habent. Multa etenim profecto, quæ nobis videntur profutura, maxime aduersa à te fore dignoscuntur. Nanq; (vt quod intendit meus iam exprimat animus) nulla est ita magna ciuitas, aut populus, qui si foris hostem non habeat, domi nõ inueniat, cum quo certet & contendat, quo etiam prævalida corpora ab externis causis tuta, suis se viribus premunt, & onerant. Vtinam Romani Carthaginem sibi æmulam, & aduersariam non euertissent, hostem foris non sustulissent, quo haberent quem semper timerent. Nam ciuilibus inter se bellis non conflagrassent, arma in seipsos non conuertissent, res eorum & imperium nunc forte staret. Nam timor externus, qui optimus tutor, & maximum domesticæ concordiæ vinculum esse dicitur, eos tutatus esset, atque conseruasset. Ita nunc dicendum forsan nobis nec iniuria, de Christianis & fidelium populo. Qui si hostem foris non haberemus, aduersario careremus, qui nos solicitatos & timidos teneret, procul dubio arma propria in nosmetipsos conuerteremus, & domesticis, ciuilibusq; bellis vnà omnes rueremus. Igitur nequaquam inutile Christiano populo fuisse existimo, quod hæc Turcica & hostilis expeditio modo non processerit, ne dum hostem fugaremus, magis dolendum, & truculentiorem domi pararemus nobis incendium. Quamuis fatendum est indubitanter illud, atque pro certo habendum, Ottomanum imperium, quod vi, insidijs, & pessimis artibus exortum atque auctum est, & diuinis humanisq; obrutum sceleribus, cito casurum esse, periturumq;, quia malè parta (vt sapienter dictum est) malè dilabuntur, & nemo diu tenet violenta imperia. Rem verò Christianã, & Petri naui-

Ottomanum imperiũ malè partum.

nauiculam diuino ore fundatam atque erectam perpetuo duraturam certum est. Ex quo Deus omnium domine, & rex omnipotens, qui longe nobis vtiliora atque meliora quam ipsi postulare nouimus, tua benignitate dare atq; cõcedere digneris, te supplices humiliter deprecamur, vt mala & peccata nostra diluas, fidemq; tuam, & populum Christianum à rabie & Ottomano furore defendas, quem hic truculentissimus Tyrannus Mahumetes continue persequitur, suaq; immanitate perdere atq; euertere conatur. Cæterum dimisso nunc paulisper Scanderbego, ad Mahumetem Principem me conuertam. Qui audita fuga & cæde suorum militum, qui cum Seremetio eius præfecto profligati fuerant, maiori ira atq; furore accensus, alium præfectum contra Scanderbegum, Ballabanũ Baderam nomine, cum Ballabanus Badera præfectus.

quindecim millibus equitum, & tribus peditum misit. Hic vir non minus strenuus & bellicosus, quam rei militaris peritus, & callidus erat, qui præclara facinora multa sub Mahumete ædiderat. Nam hic ea tempestate, qua vrbs Constantinopolitana à Mahumete expugnata fuit, primus muros vrbis ascendit, vrbemq; ipsam ingressus est. Propterea Mahumetes ipsum ad præfecturæ dignitatem ex infimo gradu promouerat. Erat enim Ballabanus Epiro oriundus, genere & parentibus obscuris, Iohanni Castrioto patri ipsius Scanderbegi subiectis. Qui cum admodum puer esset, à Turcis captus, in seruitutem deductus est. Breui, & modica corporis statura erat, sed peracris ac solertis ingenij, magniq; animi, atque intrepidi, vt de Tideo illo apud Homerum scriptum est, quem corpore exiguum, sed maximum bellatorem fuisse tradunt, viribus & robore corporis pollens, manu promptus, belli percupidus atque ardens. Qui vt primum ad vrbem Tideus Homericus.

Alchriæ, & fines Macedoniæ peruenit, exercitumq́; suum perlustrauit, maxima dona & munera ad Scanderbegum sibi conciliandum (vt quidam voluêre) occultè misit, ne si forte à Scanderbego profligato suo exercitu caperetur, ab eo obtruncaretur. Quamuis propius sit fidei, quod id non fecerit, nisi fictè, simulateq́;, vt postmodum liquido re ipsa patuit. Nam ipse totis viribus, arte, & ingenio Scanderbegum euertere contendit. Verum Scanderbegus, quem insidiæ, astus, & Barbara fraus non latitabat, eius amicitiam, dona & munera respuens, eidem ligonem, vomerem, falcem, aliaq́; instrumenta rusticana dono remisit, mandauitq́; ei, vt omissis rebus bellicis (cum ea curatio altior esset fastigio suo) ruralia & agrestia officia, paterno ac maiorum suorum more exerceret, qui vilem ac paganam vitam semper excoluerant. Quod Ballabanus permolestè atque indignè ferens, Scanderbego valde iratus atq; succensus est, iurauitq́; se de hac ignominia (si tempus ac opportunitas sibi daretur) omnino vltum iri. Itaq; statuit nocturno tempore furtim, & ex improuiso Scanderbegum adoriri. Itaque contra eum noctu castra sua mouit, sed Scanderbeg ab exploratoribus suis admonitus, statim ei occurrit. Quo cognito Ballabanus exercitum suum gradum sistere iussit, ne vlterius progrederetur, qui ad duo ferè milliaria à Scanderbeganis castris sibi locum capit. Erant autem in exercitu Scanderbegano quatuor tantum millia equitum, peditũ verò mille & quingenti. Non quod maiores ei ad delectum copiæ (si voluisset) & militum numerus deesset, sed quia veteranos omnes, & florem iuuentutis deligebat, quorum virtuti multum confideret: & melius videbatur (vt Fabius ille dicere est solitus) omnes locupletes reducere, quàm multis rem gerere militibus. Quem præterea dicere solitum audio: Ducem illum, siue Imperatorem, qui cum octo millibus, vel 12. ad plus, hostem vincere nesciebat, haud quaquam cum maioribus longe copijs victoriam reportaturum esse. Multitudinem enim copiarum, & militum numerositatem confusionis causa, ac victoriæ impedimento pluries extitisse asserebat. Barbarus autem (vt prædiximus) 15. millia equitum, peditum verò tria millia habebat. Erant autem Scanderbegana castra in valle quadam amœna, & spaciosa, quæ in longum protendebatur, cui Valchalia nomen erat. Barbari verò ex altera vallis parte castra posuerant iuxta montem, qui Valchalem ipsam terminabat. In cuius ingressu fauces, & angustiæ erant, nam Barbari ipsas fauces & montem in sua potestate tenebant. Ibiq́; insidias disposuerant, vt cum pugnam commisissent, si forte Scanderbegani victoriam consequuti, fauces ipsas ingrederentur, vt inde ad castra diripienda pertransire possent, ab his, qui ibi in insidijs aderant, perturbarentur, occiderenturúe. Scanderbegus verò, qui in altera vallis parte castra sua collocauerat, volens inde se mouere, & collem, siue tumulum quendam, qui sibi

Rustica dona, quæ Scanderbeg misit Ballabano.

Fabij dictum celebre.

Valchalia locus castrorũ Scanderbegi.

ſibi à tergo imminebat, præoccupare, quo tutius atq; commodiùs ſtare poſſet, his verbis milites ſuos præmonuit:

Commilitones mei, compertum eſt mihi hodierna die hoſtes nos ad pugnam prouocaturos eſſe, ſed prius quàm veniant, hinc caſtra amoueamus, & collem, qui contra nos eſt, præoccupemus, quo tutius commodiusq; eſſe poſſimus. Verum aduertite, quod hoſtis, cum nos hinc diſcedentes viderit, Adhortatio Caſtrioti ad ſuos.

nos fugam arripere exiſtimabit, quia numero pauciores ſumus. Ideo repente impetum in nos faciet, ſed vos viri fortiſſimi impetũ eorum fortiter ſuſtinete, in eosq; conuerſi acerrime, intrepide (vt ſemper facere conſueuiſtis) irruite, perterrefacite, & in fugam conuertite, quos (haud mihi dubium eſt) ſtatim profligabimus. Sed cauete, cauete (quæſo) milites mei optimi, & ſtrenuiſſimi, cum hi in fugam conuerſi fuerint, & vos cædendo, obtruncandoq; eos perſequuti fueritis, fauces illas, & Valchales furcas nequaquã ingrediamini, nec vlterius procedite, quia in his Barbarorũ inſidiæ latitant. Noui enim milites mei amantiſſimi, noui, inquam, Barbarorũ ingenium, noui eorũ ſtratagemata, & calliditates, in quibus huiuſcemodi hominũ genus plurimum verſatur. Hæ enim anguſtiæ & fauces, quas videtis, milites mei egregij, plenæ ſunt armatis, qui nos in inſidijs poſiti expectant. Vbi ſi ingreſſi fueritis, omnes profecto ad vnum trucidabimini. Satis ſit igitur vobis victoriam ad fauces vſque ſequi.

His dictis Scanderbegus, cũ vniuerſus exercitus incredibili alacritate adhortationẽ eius proſequutus eſſet, nõnullas præmiſit expeditorum cohortes, quæ montem & collem, quem caſtris ſuis deſignauerat, præoccuparent.

Dehinc ipse collem versus castra mouit. Quod cum Barbarus aduertisset Scanderbeganos aufugere ratus, inordinato milite, & effuso cursu, vallem ipsam cũ impetu ingressus in eos irruit. Sed Scãderbegani milites & animo, & audacia pleni, neq; clamore, neque impetu Barbarorum perterriti, sed conuersis aciebus, & vexillis, summa vi, totisq; viribus Barbari impetum sustinendo, cum eo acerrimè pugnam inierunt. Certamen ingens oritur, cædes vtraq; ex parte valida fit, victoria diu nutans in ancipiti stetit.

Sed tanta fuit constantia, & pertinacia Scanderbeganorum militum, & quia Barbari turbato & confuso, vt iam prædiximus ordine, ad pugnam irruerant, venerantq;, vt victoria proculdubio de hostibus potirentur, qui fusi atq; profligati à Scanderbeganis militibus vsque ad angustias & Valchales furcas compulsi sunt. Cæterum octo tantum viri ex Scanderbeganis bellicosissimi, & fortissimi, quorum quisq; certè inter optimos duces & imperatores connumerari poterat, Martis furore, impetuq; belli longius delati studio instandi, sequendiq;, præceptorum ducis immemores trahuntur ad locum insidiarum, & fauces ipsas ingressi sunt. Quas non multominus forte Epirotico sanguine, quam Caudinas clade Romana insignes dixerim, vbi Barbarorum insidiæ aderant, quas Scanderbegus, prius eis non falsus vates prædixerat, quo in loco diu pugnârunt, fauces tandem illas & angustias euasi, egreßiq;, ad castra Barbarorum peruenerunt, vbi etiam manus cum hoste conferentes, ad extremum in montem, qui in Barbarorum pontem erat, confugerunt, ibiq; rursus in insidias inciderunt. Itaque

Caudinæ fauces. Vide Liuium lib.5. de bell. Maced. & Asia.

post

post multa vulnera defessi, ac defatigati, lassiq; viui à Barbaris capti sunt, qui ob eorum animi præstantiam, & corporis fortitudinem minime reticendi sunt. Quorũ profectò si præclarissimas & egregias virtutes, & quic- Captiui Epirenses Constantinopolim ducti.

quid ipsi summa cum laude pro Christiana fide semper gesserint, complecti vellem, in longissimam exirem historiam, nunc nuda tantum eorum nomina ponam.

In primis itaque occurrit Moses ille à Dibris, de quo suprà multa diximus, Scanderbego vnus maxime charus, ac fidus, cui summa res exercitus ab eo demandata fuerat. Post hunc Giuriza Vladenius, qui Scanderbego sanguine coniunctus erat. Musachius Angelinæ, nepos Scanderbegi ex sorore, Ginius Musachius, Iohannes Perlatus, Nicolaus Berrisius, Georgius Chucca, & Ginius Manessius, qui lachrymosiorem casu suo rei Albanæ statum fecerunt, quam vnquã antea. Nam cum omnes & corporis robore, & animi fortitudine, & militari scientia plurimum excellerent, tanto præterea terrori atq; formidini Barbaris fuerant, vt cum Ottomano Principi illos captos ad se deductos nunciatũ fuisset, Mahumetem hæc dixisse ferunt: Nunc verè scio, nunc certum est mihi Scanderbegum corruisse, vires eius cõsternatas atq; prostratas esse, fortitudinem & audaciam suam amisisse. Postquam eum solus Ballabanus puer meus, & filius meus ex omnibus ducibus & præfectis meis, qui ante eum fuerunt, strenuus vnus, & bellicosus, vincere, superareq; nouit, à quo tot Duces nostri, & Imperatores fortissimi bello, & pugna superati, partim sub iugo in captiuitatem deducti, partim cæsi & obtruncati sunt. Qui postquam Ballabanum

multum

multum satisq; laudauit, aurum & argentum cum alijs plurisque donis & muneribus ei misit, mandauit, vt instaurato suppletoque exercitu contra Scanderbegum bellum continuaret. Verum Scanderbegus, cui maxima cura & solicitudo de militibus suis inerat, qui à Ballabanio capti, ad Mahumetem vincti missi fuerant, confestim nuncium suum cum literis ad ipsum Ottomanum misit. A quo petijt, vt milites suos, qui à Ballabanio pugnando capti fuerant, aut auro vendere, aut captiuis permutare vellet. Quos Mahumetes nec auro tradere, nec captiuis permutare voluit. Sed quum nullum calamitatis, contumeliaq; genus non aditum in eos esset, omnes excoriari more suo iussit. Qua fœditate supplicij aliquanto ignominia Christianorum insignior fuit, eorum interitum vniuersus exercitus maxime luxit, nec victoria de Ballabanio consecuta est. Multum gauisus propter huiusmodi virorum amissionem. Maior itaq; è ciuibus desideratis dolor, quam lætitia fusis hostibus fuit, & deplorati sunt omnes, non priuato magis, quam publico luctu. Magnam quoq; partem audio vestem mutasse, multos mortales capillum ac barbam promisisse. Scanderbegus ipse etiam absentia & desiderio eorum, magno est dolore affectus, qui tamen (vt erat intrepidi atq; inuicti animi) irritatus magis ea re, quam fractus, statim Turcicum, & hostilem agrum vlciscendi magis, quam prædæ studio inuasit, omniaq; depopulatus est. Nulla incolumi relicta re, cui ferro, aut igni nocere posset. Cæterum Ballabanius, cui prouincia à summo Principe aduersus Scanderbegum belli continuandi demandata fuerat, instaurato, atq; suppleto exercitu suo in Alchriam vrbem ad Macedoniæ fines cum 15. millibus equitum, & tribus peditum reuersus est. Qui astu, & fide Barbara simulans amicitiam cum Scanderbego velle, varia ac diuersa dona ei misit. Quibus Scanderbegus spretis atq; reiectis, respondit ei, vt ruralem & paganam vitam, omissa militari, excolere deberet. Qua de re Barbarus admodum succensus, insidijs, atque omni sua calliditate occasionem quærebat, qua Scanderbegus improuisus aggrederetur, opprimereturq;. Itaque die quadam sumpta opportunitate, ignorantibus custodibus, & vigilibus ipsius Scanderbegi, castra sua in loco Oronicheo dicto superioris Dibræ, & iam eum ex improuiso oppresserat, ni ipse Scanderbegus, qui semper peruigil, solers ac diligens in castris erat, equorum fremitum & strepitum noctis tempore castra obequitans (vt sui moris erat) à longe præsensisset, atque hosti in se ruenti mox tumultuario ordine (neque enim aciem digerendi spacium fuit) obuiam processisset, cum quo inito prælio acriter, totisq; viribus pugnans, in fugam conuertit, vniuersumq; eius exercitum penè deleuit, castrisq; eius potitus est, haud quaquam tamen incruento milite suo. Postquam Mahumeti hæc nunciata fuerunt, diu multumq; secum cogitans quid agere deberet, an alium quam Ballabanium copijs suis aduersus

Epirenses excoriati viri strenui.

Prælium Ballabani & Scanderbegi.

Scan-

omnes. Sed breui, breui (vt spero) his omnibus finem dabis, quum non artes ista tua, nõ insidiæ vllæ leuabunt te, non Ottomanum ingenium, non tumor iste Barbarus proderit tibi, neque tamen vnus ego in te hos animos gero. Longus post me ordo est Christianorum Principum. Ecce namque armatur in te, totisq; viribus contendit, quicquid est vsquam Christiani nominis & splendoris. Coniurârunt in te vnà cum nostro summo Pontifice Pio, Reges & Duces omnes, & ad euertendum te, regnoq; spoliandum iamiam aderunt. Quamobrẽ ego obtentu pristinæ consuetudinis nostræ, quamuis tu eam grauiter læseris, penitusq; violaueris, admonendum tamen de his te duxi mi Princeps, quo diligentiori aliqua consultatione cogitatus omnes colligeres, tibiq;, atque regno tuo consuleres. Vides impetus, atque vires tantorum Principum, quas an sic facile possis euadere, non satis scio. Poteris tamen, si me audies, poteris & imperium nomenq; tuum, ex magno maximum, ex fœlici fœlicissimum, ex celebri reddere efficereq; celeberrimum, si perfidia ista, & Mahumetanæ sectæ erroribus depositis, ad Christi fidem & veritatem te conuertere volueris, animæq; tuæ tandem habere rationem. Neque tu quoq; qui altiori spiritu, & ingenij magnitudine maiores tuos omnes longe excellis, ceu hæreditario quodam iure, in errore, & pertinacia ista te tuosq; versari amplius patiaris, faciasq; iam sponte tua (vt sapientissimum Principem decet) quod es propediem necessitate facturus. Turpissimum habitum semper est ex ore Imperatoris audire: Non putâram. Resipisce aliquando, tecum habita. En offert materiam tibi Deus optimus maximus, quomodo & rerum tuarum statum omnem tranquillũ reddas, & omnes te Reges & Imperatores nostri ament, venerentur, obseruent, neq; hac in re te regnandi cupido, ac bonorum istorum, quæ possides, solicitudo excruciet. Quicquid enim iniuste, quicquid illicitè vsurpasti, omnia profecto Christiani Principes velut propria & hæreditaria, licite & iuste te habere concedent, confirmabunt, sancient. Eris verus Princeps, legitimeq; dominaberis, dummodo fidem hanc, & verum Dei cultum amplectaris. Quam vt primum senties, dolebis per Deum immortalem non maturius cognouisse: dolebis amissi temporis dispendiũ, exterminabis, eliminabis, quicquid mendacij, quicquid fœtoris apud vos reliquit spurcissimus Pseudopropheta ille Mahumetes. Ex castris nostris 7. Kalend. Iunias, M. CCCCLXIII.

Coniuratio Principum Christianorum in Turcam.

Stultissimum est ex ore Imperatoris audire, Non putâram.

Hortatur Turcam pro suscipienda fide Christiana.

Postquam Scanderbegus huiuscemodi literas ad Mahumetem dedit, interim literis summi Pontificis ei nunciatur, quod ipse cum innumeris copijs crucesignatis, contra Ottomanum Principem propediem vrbem egressurus erat, & Anconæ portum, maritimaq; petiturus, quo inde in Epirum cum vniuerso exercitu traijceret. Vbi primum Paulum Angelum Dyrrachinum Archiepiscopum in Cardinalatus dignitatem & purpuram as-

ee sume-

ſumeret, Scanderbegumq́ Albanorum atq́ Epirotarũ Regem declararet, ipſumq́ Chriſtianis copijs præficeret, vt expeditionẽ, quam cum omni fidelium cœtu in Barbarum ſuſceperat, totis viribus perſequeretur. Quamobrem eum admonebat, exhortabatur, vt copijs præiret, & Barbaro vniuerſale bellum indiceret. Quibus literis coram omnibus Principibus & præfectis caſtrorum perlectis maximo plauſu atq́ lætitia, Scanderbegus mox copijs inſtructis, in agrum Turcicum & hoſtilem maximo impetu irrupit. Quem longe lateq́ diſcurrens, omnia igni, ferroq́ deuaſtauit, atq́ diripuit, & maximum Barbaris terrorem inferens, Mahumeti generale bellum indixit. Verum quum Ottomanus iamiam Scanderbegi literas perlegiſſet, per idem ferè tempus ad eum nuncius venit, Scanderbegũ in agrum ſuum irrupiſſe, omnia diripuiſſe, atq́ incendiſſe. Quo triſti nuncio Mahumetes admodum territus, totusq́ ira atq́ furore in Scanderbegum percitus, Seremetium præfectum ſuum cum 14. millibus equitum ad cohibendum potius impetum & furorẽ eius, quam aliud quippiam præclarè agendum contra eum miſit. Statimq́ ipſe Princeps conuocatis ducibus omnibus, & præfectis ſuis, coram eis ſic elocutus eſt:

Oratio Tyranni ad duces & præfectos ſuos.

Nunquam dubium mihi fuit, Principes optimi & commilitones mei, vobis omnibus illud vnum eſſe certiſſimũ, exploratiſſimumq́, regnum, ius, imperium meum omne vobiſcũ ſemper fuiſſe commune. Eius proinde ſalus,

& incolumitas, non minus curæ vobis, quam mihi ipſi eſſe debet. Noſtis enim bene, noſtis, quanti vos fecerim ſemper, vt me ipſo apud me non eſſetis inferiores, quam humanè, quã benignè egerim vobiſcum, vt non tanquam

Regem vestrum & Principē, sed velut commilitonē aliquē ex vobis vsquequaq; me gesserim. Qui non mihi tantum, sed vobis, vobis inquam, liberisq; vestris vixi, laboraui, insudaui, & ad sanguinē vsq; studium, operamq; meam omnē praestiti, quo regnum vobis pacatum, tranquillum, & vndecunq; maximū redderem, efficeremq;, quo inimicorum impetū omnem propulsarem, propellerem, & ciuitates, populos, vxores, liberos, fortunasq; vestras augerem, illustrarē, extra periculum ponerem. Effectum, effectumq; est ita diuinis auspicijs, vt omnia duce tamen virtute, fortitudineq; vestra, ex animi sentētia cesserint nobis. Nihilq; ferè hodie vel peragendum, vel optandum supersit vobis duces inuictissimi, quod vel ad nominis splendorē attineat, vel ad imperij amplitudinem. Quid enim enumerem domitā iam Asiam omnem, peruictā Thraciam, expugnatos Triballos, subiectas vtrasq; Mysias, debellatam Tauricā regionem, Alycarnaseum Regem è sede deiectum, Principes Illyriae expulsos, Pannones profligatos? Quae regio est (rogo vos per Deos immortales) quae tellus fortissima, ferocissima, quam non arma vestra penetrârint? Qui populi, quae gentes indomitae & inuictissimae, quae nomen, virtutemq; vestram vel non timuerint prius quàm senserint? Nunc verò (proh pudor) quid istud dedecoris est viri Principes? Quis tantus rerum tumultus? Vnde nouus & insuetus timor hic? Tantos ni mirum rerum euentus pertimescitis? quos ignauus, subdolusq; Christianus iamiam minatus vobis. Persuasit, itáne persuasit omnia vobis (quae vestra est leuitas) Scanderbegiolus ille doli totius artifex, inexhaustae malitiae caput? Vultis, vultísne ita facili negocio homines fugae magis quàm virtutis memores, absq; pugna, absque contentione imbelli, inutiliq; Christiano concedere ea, quae cum maiores vestri, tum ipsi vos tot sudoribus, tot vulneribus comparastis? Cur enim liberius mihi apud vos loqui non liceat pro rebus, pro liberis, pro fortunis vestris? Non disputare apud vos de rei totius statu? Non accusare vos vnquam licebit mihi, quos & seruaui hucusque, & nunc maxime studeo conseruare? Vultis ne sic absque cade, absq; cruore destituta Europa, quam tanto & desiderio & labore possedistis, in Asiam turpiter confugere, & rem, statumq; vestrum cuiuis mortalium optabilem, hoc ignauo animi torpore vltro relinquere? Quare nihil hosti in vniuersa vita optabilius, nihil iucundius esse posset. Sed age tuti ne in Asia eritis? vbique gentium persequi vos non abstinebunt. Quò vertemus? Quae spes reliqua nobis futura? Quis Rex aut Princeps nos excipiet, gentem omnibus inimicam aequè ac inuisam? Idcirco fortasse quia quicquid habemus, quicquid possidemus, alienum esse, violentumq; dicunt, sed iniuria mehercule. Dictum est enim, & vere mehercule dictum: Quodcunque pes equi tui calcauerit, id totum tuum sit. Nihil mortales in hac vita tulerunt secum. Nihil horum quae hic sunt, cuipiam proprium

Narrat suas victorias per cōpendium.

Scanderbegiolum vocat in contemptum

ee 2 esse

esse potest, omnia fortium virorum sunt. Deus omnium est dominus, & aperto campo cuncta in medium posuit. Quibus igitur eius nutu & permissu potiti sumus, quæ omni merito iure sumus adepti, & diuina voluntate per tanta temporum interualla poßidebimus nunc, nunc sunt nobis pertinacißime tutanda, seruandaq́. Quamobrem, commilitones fortißimi, audite, animis adeste, nolite terreri, ne hostibus magis atq; magis audacia increscat, sed vnà omnes, vt par est, consilijs non tumultuosis, & turbidis, sed sedatis, & quietis rem tantam capeßite, cogitatus vestros confirmate. Si pulchrum ducitis vos, vitamq́; ipsam, tot regna, tot imperia diuinitus permissa vobis, vxores deniq;, liberos, fortunasq́; vestras contra Christianam rabiem & furorem protegere, atq; conseruare, arma vestra intrepidè, audacter in Christianos sumite, acriter aduersus eos (vt consueuistis) pugnate. Neq; magni negocij atque operosa res videatur, quod auditis Christianorum Principes communi quadam concordia & consensu in nos arma excitasse. Nihil est adhuc vobis de summa victoriæ ambigendũ. Quid tandem est, cur cœlum ac terras misceant? Edocti estis sæpenumero gentem istam, quàm ignaua sit, quàm imbellis, nullorumq́; neruorum. Ignaui sunt omnes, timidi, languidi, somnolenti, ocio assueti, delicijs & voluptatibus dediti. Omnes in plumis, omnes in Venere educati, in curia, in Senatu, pugnaces verbis, non rebus animosi, ocio semper affixi hærent, in foro viuunt. Nullum neque bellandi studium, neq; belli artem tenent, neque laborem corpus, neq; animus perferre periculum potest. Molles habent artus, & delicatos, non dura assueti disciplina. Aestus, frigoris, inediæ, laboris, penitus impatientes, non curæ militaris gnari, vt vos Cõmilitones amantißimi, qui quot milites estis, quot bellatores fortißimi, tot videre videor mihi optimos imperatores. Qui vitam omnem in expeditionibus, & totas ferè noctes in armis & insomnes ducitis. Nihil ita durum, ita difficile, asperum, quod non vobis & lene, & facillimum videatur. Qui ex tanta periclitandi aßiduitate, hi estis periculorum contemptores effecti, vt non modo non nolitis timere, sed etiam non poßitis, qui spreta plumarum molliciæ, duros artus duriori iugo disciplinæ premitis in bello & pugna, paucis minimisq́; contenti humi procumbitis, dura & extrema omnia pati assueti. Ita ad victoriam contenditis, ita properatis, vt nihil quod sitis passuri, sed quo peruenturi tantum cogitetis, vulnerum prorsus, mortisq́; immemores. Hæc sunt, duces optimi, fortißimorum, hæc optimorum militum studia, hæc officia, hæ artes, hæc vera militaris disciplina, hi strenuè pugnant, hi facile superant, hos certa manet, hos indubitata victoria. Contendant igitur ad nos Christiani loquaces Principes isti, veniant magnifici adhortatores, verbis tantum feroces, operum militarium expertes, nescio quo fato, diu forsan longumq́; huiusmodi expeditionis re-

nis recordaturi, quum non ingenium, non artes vllæ eos leuabunt, non facundia proderit, non erit eis concionibus vtendum, non enses (vt solent) muliebribus cōcinnandi speculis, sed hostili cruore aspergendi, quum strenuus ab ignauo, ab imbelli bellator exterminabitur. Hi ne timendi vobis milites præstantissimi? His cedendum? quibus nihil humilius, nihil contemptius reperiri potest. Quid miraculi conspicor, in ancipiti sententia nutat animus. Ponite quæso ante oculos vniuersi, ponite singuli, facti huius dedecus, atque indignitatem. Reuocate animos, pristinam excitate virtutem. Itáne abijt omnis maiorum memoria? Nihil iam illius sanguinis superest? Nil mouet præterea fortuna fœlicior, quæ in omni vos expeditione, & maximis bellorum motibus est semper ex animi sententia, & comitata, & secuta? Nihil efferunt tanti rerum successus? Vtimini proinde (si Dijs placet) tanta rerum occasione. Viderunt tumultuosi Christiani isti, habent in oculis adhuc luctuosæ fortunæ suæ non vetustum, sed recens exemplum, confractas, contritasque reliquias Varnensis & Basiliensis prælij. Quid de Græco imperio? Quæ vices rerum? Qui motus? Quantæ mutationes? Omnes tandem sub hasta venierunt, sed clamant rapacissimi temerarij, & fugacissimi defendunt ignauiam suam, excusant imbecillitatem casus fortunæ, ac suorum perfidiam detestantur, non vestram admirantur virtutem. O ridiculum remedij genus, hos Imperatorum inscitia amisit, hos militum socordia, hos belli fortuna absumpsit, illos intestinæ seditiones, alios credulitas nimia, & perfida domesticorum exitia tradidit, atque alijs deinceps nocuit dissolutior hostium contemptus. Siccine igitur hos venientes timetis, nedum venturos existimatis, Viri fortissimi? id quod maxime optandum vobis fuerat, & votis omnibus expetendum. At ego (vt efferam planè quod sentio) nec venturos puto, domi se continebunt (mihi credite) nec inuiti, deponent minas istas. Demittent animos ridiculi bellatores. Satis pugnatum videbitur eis, si hostem prouocarint. Laborant præter eà seditionibus assiduis, factionibus agitantur. Omnes praeesse, omnes imperare volunt, parere nemo, tanta inter eos animorum diuersitas, multi sunt inter illos Reges, multi Imperatores, quilibet in consilia sua pro libito voluntatis fertur. Nullus commune bonum & commodum procurat, simulant Christiani inter se, ambitiosi sunt omnes, cupidi omnes, odia inter eos maxima, consensus nullus, obedientia nusquam, in quibus tota vis imperij versatur, in bello præsertim, nanque his deficientibus, res militaris omnis ruit, nedum claudicat. Præter hæc, mutua cæde gaudet gens ista tam sancta, tam religiosa, vltionem inter se quotidie, & insidias parant. Quas ob res, quæ perfidus transfuga ille Scanderbegiolus ad nos literis suis tot minis & terroribus scripsit, contemnite æquè, ac irridete. Coniurauit sci-

Christianorū discordia inter se.

licet in nos omnis Christianorum cœtus, & turba, vnà cum Principe suo, quem illi Papam appellant, quem illi vt nos Calliphum nostrum venerarum. Conspirauerunt omnes fidei illius Principes & Reges, iam arma commouent, vt nos omnino persequantur, Europam patrimonium eorum iniuria à nobis occupatam vendicent. Secum nimirum moliuntur hæc, secum videlicet loqui didicerunt, non stulti homines, ita est vnusquisq́ sibi bonus interpres. Sic & Agamemnon apud Homerum die quadam antequam sol occumberet, sacros Troiæ muros diruere volebat, sed auersos oculos tenebat Iupiter, ridebat hominis vota. Properant Christiani ad comparandam sibi singularem gloriam, sed perinde difficilem, augebunt, ampliabunt (fidem meam obstringo vobis) rem, imperiumq́ vestrum, dum absorbere cupiunt. Quid enim (vt cætera omittam) de rerum, ac locorum incommodis dicendum? quid de commeatibus, cæterisq́ impedimentis? in quibus vel maximè stat robur, & subsidium belli. Nonne omnia, quæ deerunt eis, vobis in expedito sunt futura? Locus ipse præterea vos tutabitur, & rebus omnibus affatim armabit, ad inferendam magis, quam ad recipiendam iniuriam idoneus, & tam ad inferendum, quam referendum pedem fidelis & habilis. Domi pugnabitis, vbi cuncta vobis affatim respondebunt. Incitabunt ad pugnam omnia, suggerent omnia vobis animum, & modum vincendi. Hinc seniorum parentum lachrymæ, hinc paruulorum liberorum oscula, hinc dulcium vxorum amplexus. Gentes ipsæ demum, quæ auspicia vestra sequuntur, fidem pertinacissime seruabunt, nullis consilijs opus erit, non stimulis, non hortaminibus, accensi erunt omnes, Inuitat, hortatur, cogit vnumquenque commune periculum, commune suorum exitium, vocat æquè cunctos æqua belli sors, monent rerum maximarum vices, ac euentus. Hic vna libertas, hic seruitus perpetua, hic totius rei summa versatur, hic patriam, imperium, liberos, fortunasq́ vestras, omnia in alea posita videtis. Agite ergo viri ipsa virtute maiores. Huc omnes gradum sistite, animos firmate, dum tempus agit rem consulite, ne enerues Christiani isti (nisi instituti huius eos fortasse pœnituerit, & satius domi se continere tandem existimarint) ignaros nos & imprudentes operiantur, adorianturq́. Quippe quum in omni actionum genere euentus maxime in periculo esse solent, quos non diligens aliqua, & expedita consultatio antecesserit. Quin etsi contemptibilis gens ista æque ac superstitiosa, vel sua sponte (vt moris sui est) ab incœpto desistere maluerit, vel demum quispiam eorum consilia, & rem suo ipsam molimine grauem præuerterit, ipsi vltro in eos progrediamur, vltro irruamus. Sic & imposterum quicquid periculi è medio tollemus, & superabimus forsan omnes, (vt vno verbo cuncta absoluam) ita superabimus, vt hodie orbis totius imperia sint in vos facili negocio peruentura, quod diuini-

Cõmeatus rõbur belli est.

uinitus est genti nostræ promissum, vt ex astrorum scientia didici. In qua diuina arte (vt nostis) vel ab ineunte ætate operæ plurimum impendi, & ex ea fructus maximos cæpi, quam qui rectè tenent, neq; falli, neq; errare queunt. Vniuersam nanq; mundi huius machinā à superioribus motibus atq; stellis gubernari nemo ambigit. Non deerunt præterea vobis (ne domo discedam) milites fortissimi, non validissimi exercitus, non multitudo, ac penè innumerabilis copiarū immensitas, non equi, non arma optima cuiuscunq; generis, non tormenta, non qui eis perite vtantur, quæ ad victoriam comparandam sunt potissima, cum astrorum benignitate, & Deorum auxilio discesserimus. Quod verò ad Scanderbegum attinet, qui tantis rerum successibus ferocior factus, fines nostros quotidie infestat, Macedoniæ vestibula obsidet, & ad nos literas omni tempore, ac nuncios mittit, nouum doctrinæ genus suadet, quod seipsum malè docuit, extirpabimus (quando res ita feret) delebimus. Extinguemus vno ictu totum hominem cum omni gente & posteritate sua, & si viuus forte aliqua in manus meas venerit, edam in nephario corpore illo omnia crudelitatis exempla. Ita vnus omnium maximè tanquā lerna quædam malorum (vt de patris morte taceam) animum meum offendit, remq; & imperium nostrum afflixit, tot ducibus, tot Principibus, tot fortissimis viris absumptis. Sed indulgeat nunc aliquantulum stultitiæ suæ stultissimus hominum, desipiat, glorietur regno isto suo atque ambitiosa paupertate, quousque sibi fata permittunt, quandoquidem hodie maiora nos rerum pondera vocant.

Turca ex astris colligit orbis imperiā sibi promissā.

Minatur atrociā Scanderbego.

His à Mahumete peractis, omnes eius duces, & castrorum præfecti, vno eodemq; consensu summam & inuiolabilem fidem Ottomano, summamq; obseruantiam iureiurando sanxerunt, non tempore vllo laboribus aut periculis parcere, sed omnia sua, vitamq; etiam ipsam, si ita exiget res, pro Ottomanæ familiæ dignitate, pro sui imperij amplitudine semper intrepidè exponere polliciti sunt. Adeo nullum periculi genus animo cuiusquam obseruabatur, sed publicū imperium, seruitiumq;. Cæterum Mahumete in præsentia paulum omisso, Scanderbegū repetamus, qui ingenti onustus præda cum militibus suis lætabundus ex hostili agro in castris reuersus est. Cui illico nunciatur, Seremetium Mahumetis præfectū cum maximis copijs in finibus Thraciæ & Macedoniæ aduentasse. Cui occurrere Scanderbegus omnino statuit, vt cum eo (si posset) congrederetur. Venerat ibi Seremetius cum 14. millibus militum, ad agrum, & fines tutandos, ne facilis Scanderbego pateret incursio, qui copias suas partim in Ocridam vrbem, quæ nunc ab incolis Alchria nuncupatur, partim verò extra vrbē, & in suburbijs collocauerat, vbi circumquaq; castrametati erant. Erat enim prope vrbem lacus, ex quo Drino flumen exordium suum habet, ingens, & piscium copia ac diuersitate admodum celebris. Quò cum Scanderbegus perue-

De aduētu Seremetij præfecti cum exercitu, ad fines Thraciæ, Macedoniæq;.

Ocrida vrbs, dicta Alchria.

Scanderbegum præficeret, qui omnino inuictus atq; insuperabilis habebatur, qui tot duces & præfectos, tam suos, quàm Amurathis patris bello superauerat, Ballabanumq; ipsum re bellica cæteris ducibus & imperatoribus longe præstantiorem, parua manu fuderat, atq; profligauerat. Ad extremum Ottomanus multis de causis decreuit adhuc ipsum Ballabanum cum exercitu contra Scanderbegum mittere, tum quia ei inimicissimus erat, tum quia Albania oriundus, loca omnia Epirotica terræ optimè nouerat. Præterea, vtpote qui norat animum humanum insatiabilem, ipsius Scanderbegi regnum ei promisit, si illum è medio tollere posset. Itaq; maximo & validissimo exercitu ipsum expediuit. Qui quum ad vrbem Ochridam decem & septem millibus equitum, & tribus peditum venisset, imprimis optimos ac velocissimos equos, necnon vestes ex auro & argento contextas, Scanderbego dono misit, postulans ab eo, vt eius amicitiam atque Quę Turca promiserit Ballabano, si vincat Scanderbegum.

societatem non dedignaretur, cui fidem suam mutuamq; beneuolentiã semper præstaturum se, seruaturumq; pollicebatur. Quæ omnia Barbarus fictè callideq; agebat, vt si Scanderbegum in suam sententiam adducere posset, incautum improuisumq; opprimeret. Sed Scanderbegus satis edoctus, nullam Barbaro fidem præstabat, sed munera, & amicitiam ipsius explodens, pro vili rustico, & pagano illum semper habebat. Quum iam Ballabanus interuallo trium ferè mensium in Ochridam vrbẽ moram traxisset, nec occasionem aggrediendi Scanderbegum ex improuiso vnquam nactus esset, statuit omnino fortunam tentare, & cum Scanderbego palàm

bellum committere, cui cum de aduentu ipsius relatum esset, his breuibus paucisq; milites suos sic ad pugnam, sic pro victoria cohortatus est:

Cohortatio Scanderbegi ad milites.

Nostis socij & commilitones mei, nos aduersus fures, prædones, atque Reipublicæ Christianæ persecutores, pro eiusdem salute atque tutela pugnare. Quamobrem forti, paratoq; animo sitis, vt cum ad rem ventum erit, memineritis vobiscum gloriam, decus omne, præterea libertatem ferre, patriam, liberos, fortunasq; vestras. Si superiores erimus, omnia tuta erunt nobis: si imbelles, timidiq; nihil infœlicius, nihil contemptius. Deus ipse præterea, qui hostes vestros persequitur, fouet nos, viresq; suggerit, qui ad iniuriam propulsandam occurrimus, quo audacius aggrediamini pristinæ virtutis memores. Egressurus itaque Scanderbegus aduersus Turcas, Barbarosq; imprimis Deo optimo maximo pro victoria vouebat.

Scanderbeg præditus ingenio Numę aut Romuli.

Erat enim in eo Principe Numæ quoddam & Romuli ingenium, nihil nec diuina, nec humanæ opis prætermittens, quæ dehinc in bello opus erant, parabat. Aliquibus ex suis militibus equos donabat, alijs arma, alijs vestes, nonnullis pecunias, alijs verò alia, vt eorum animos ardentius, vehementiusq; ad bellum excitaret: hortabaturq; illos, vt forti, præsentiq; animo essent, & magnitudine præmiorum ac spoliorum mouerentur, nec labore itinerum deterrerentur, nec grauarentur gestare fascem, & solis ardores, ac glaciale frigus constanti animo tollerarent, & vt vallo, fossaq; castra communirent, pro portis excubarent, acriter ancipites inferrent pugnas, vel vera laude pensarent, mortem ignominia potiorem existimarent. His peractis, copias suas in amplissima planicie, in agro Sfetigradensi deduxit, vbi Ballabanus cum suo exercitu aderat. Diuiserat enim Scanderbegus exercitum suum in quatuor acies, quarũ primam Goico Stresio nepoti ex sorore dederat, aliam Tanusio Ducagino, tertiam duci Musachio, viris bellicosissimis, quartam verò sibi in cohortem retinuerat. Pedites verò inter equitum alas collocauerat, quibus quatuor viros bellatores acerrimos præfecerat, Paulum Manessum, Peicum Manueli, Demetrium Berissam, & Raianum Chuccam, quo sic in ordine & cornu deducto, intrepidus, hilari animo hostem suum expectans, nec pugnam detrectans. Prouocatus hincinde, elatis vocibus pugnam acerrimè inijt, crebri ex vtraque parte cadebant, sed ex Barbaris plures, ingens strages,

Scanderbegani milites leones.

& cades vndiq; edebatur. Si quis profecto Scanderbeganos milites pugnare vidisset, existimasset eos non vt homines, sed vt fortissimos & robustissimos leones. Qui in hostes sæuiendo vndique eos perterrebant, nulla ipsi vi, nullo periculo perterrebantur, vel pedem referebant, quippe quibus semper non minus animi ad mortem ipsam, quam ad cædem erat. Scanderbegus verò Princeps, qui hostium naturam moresq; tenebat, maxima cum prudentia, atque dexteritate bellum committebat, multo labore, multaq;

cura

cura obuiam periculis eundo. Ipse tum equitibus in prima acie versabat, laborantibus succurrebat, integros pro saucijs suggerebat, omnia prouidebat, multum ipse pugnabat, strenui militis, & optimi imperatoris simul officia exequebatur. Nam sicubi acies flectebatur, illic praesto erat, pugnam restituebat, sicubi pluribus labor erat, periculumque imminebat, illic Scanderbegus aderat, rem iam inclinatam sustinebat, in confertißimos hostes sese conijciebat, praesentiaque ipsius omnis vis cessabat,

omnis pugna dirimebatur. Ita Turcarum animis nihil terribilius erat, quàm ipsius forte oblata species, qui quocunque se intendisset, victoriam secum haud dubiam trahebat. Omnia praesente Scanderbego, Marte secundo expediebantur, omnis periculi vis & procella cessabat, adeò vt Albani, Barbari, & Christiani omnes vno ore clamarent, affirmarent, Scanderbegum maximum in orbe terrarum bellatorem, Deum produxisse. Quum ita igitur inter densißimos hostes pugnaret, equus ei à Barbaris laetali vulnere confossus, super vetusta arboris truncum prolapsus decidit. Isq; in brachio graui ictu laesus est, superque truncum illisus propter subitam equi ruinam. Arbitrati sunt Barbari Scanderbegum exanimatum esse, omnesq; conglobati ibi vt eum obtruncarent, accurrerunt. Sed à militibus suis subito protectus, à furore, & impetu eorum tutatus est. Adiutusq; statim equum insilijt, & lenito, mitigatoq; dolore, refocillatisque viribus, pugnam acerrimam cum Barbaris redintegrauit. Qui tanto impetu cum cohorte sua in hostes delatus est, vt quotquot ex illis accurrebant, ab eis prosternerentur, haud aliter cades & strages ex Barbaris fiebat,

Scanderbeg pro Deo habetur.

gg 2 quam

quam si videres in campo calamos à vi & tẽpestate euulsos radicitus corruere, & ad terram prosterni. Sic Scanderbegus per omnes hostium acies hac illac discurrens prouolabat, atque penetrabat, vt fulminis & fulguris instar videretur. Cui cum Sulimanus quidam ex Ballabani praefectis, vir maximi nominis, atque virtutis occurrisset, illumq́ Scanderbegus fortiter obtruncasset, tantus terror hostes inuasit, vt Turcae de victoria desperantes, neque vim, & impetum Christianorum sustinere valentes, statim qui semper à Scanderbegano milite vinci sueti erant, in fugam conuersi, abeoq́ insecuti, caesi ferè omnes, profligatiq́ sunt: Ballabanus ipse amissis castris & impedimentis, vix euadere potuit. Qui postquam à Scanderbego fugatus, eiusq́ exercitus penè deletus, cum paucissimis ferè militibus ad Ottomanum profectus, ab eo de graui, multipliciq́ clade, strageque à Castrioto suscepta, valde reprehensus est. Apud quem Ballabanus ipse appositis verbis, & longa oratione se excusare nixus, totis viribus intendebat, & Tyrannum in suam trahere sententiam, eique persuadere viam quandam, & modum ad expugnandum, subuertendumq́ Scanderbegum, quem si ipsi Ottomano tentare, expeririq́ue placeret, successurum omnino sperabat. Igitur coram eo sic exorsus est.

Oratio Ballabani ad Ottomanum.

Nihil sanè turpius (vt opinor) Princeps serenissime, nihil foedius, nihil ingratitudine detestabilius, quo vitio, qui aspersi atque contaminati sunt, ij non solum ex coetu & coelestium col-

legio, verumetiam ex numero hominum, & ex finibus humanae naturae prorsus exterminandi. Quum enim saepe saepiusq́, Princeps inuictissime, mecum considero, atque mente reuoluo beneficia, quae à tua maiestate semper in

per in

per in me (quæ tua est liberalitas) collata sunt, nulli profecto me magis (cum à Deo discesserim) quam tuæ maiestati debere, atq; obstrictum esse confiteor. Tu enim mihi semper parens, tu benefactor fuisti, per te spiritum, per te vitam, & quicquid sum, habeo. Longum etenim profecto mihi esset, nunc omnes præfecturas, honores, & dignitates, quibus sub imperio & auspicijs tuis functus sum, enumerare, pro quibus omnibus, quemadmodum me tibi posse gratum facere, vicesque referre non video, nisi si toto tempore vitæ meæ, diu noctuq; insudarem, inuigilarem, elaborarem, & tandem sanguinem effunderem, & animam despo nderem, quod (Deos testor) me semper fecisse, ac in posterum omni fide, sinceritate, atque obseruantia facturum spondeo. De Scanderbego illo, Epirotarum Principe, hoste nostro acerrimo, nunc tota res agi, versariq; videtur, à quo nuper (sic forte Dijs volentibus) profligatus, atque in fugam conuersus sum, ex quo tuæ maiestati (forte non immerito) me dignum reprehensione fore visum est. Sed nunquid à Scanderbego tantum, an Deorum voluntate potius profligatus sim, nunc tempus differendi mihi esse non videtur, verum potius deliberandum, quid sit cum hoc hoste agendum, hoc tantum me dixisse tuæ maiestati nunc ero contentus. Testor enim Deos, omnesq; commilitones meos, qui ex hoc prælio & certamine superfuerunt, quod antequam ad rem deuenirem, & cum hoste congressus essem, omnia paraui, omnia disposui, omnia locaui, atque firmaui, non consilium defuit mihi, non tempus aptum, accommodatumq; ad pugnam, non locus, non miles, non ordo, nihil quod pro victoria, & ad victoriam consequendam faceret, aut omisi, aut prætermisi. Verum quia hæc non in manu nostra, sed in manu fortunæ est, quæ pro animi sui libidine humanas res & negocia versat, alternat, variat, eademq; extollit, atque iterum deprimit, ideo non armis tantum Scanderbegi, sed voluntate Deorum potius me victum, superatumque fuisse attribuo, quorum consilia & decreta nobis occulta, atq; omnino ignota sunt. Sed ad propositum redeo. Multa hercle de Scanderbego supra hominem prædicare audio, serenissime Princeps, illum esse fatalem, & diuinum, bello insuperabilem, armis inuincibilem, ferro inuulnerabilem, quem mater eius in vtero gestans, per noctem in quiete vidisse dicitur, serpentem immensæ vastitatis & magnitudinis se parituram, qui aperto ore caput protendens in terram & gentem nostram, omnes nos dilaniabat, atque deuorabat. Pedes verò & reliquas corporis partes in mari extendens, inter Christicolas pacificè, quieteq; tenebat. Quæ cum somnij horrore vehementer exterrita expergisceretur, tota tremebunda, viro suo Iohanni Castrioto quod viderat per quietem, retulit: ipse lætus atq; hilaris sic eius somnium interpretatum fuisse ferunt, ipsam bono esse animo, nihilq; timere, quia non serpentem, sed filium pareret, qui vir magnus, ar-

mis clarus, & strenuus euasurus, Turcis, & Ottomanæ legi hostis acerrimus atq; perpetuus foret: Christianorum verò, eorumq; fidei propugnator maximus atq; mirificus. Verum quid ego de homine planè sentiam, nunc proferam, & in medium adducam. Scanderbegũ virum strenuum, & bellicosum esse, belli & militiæ peritũ, scientiam, & artem militarẽ peroptimè callere, non eo inficias. Nam semper vel quasi à teneris arma exercuit, pertractauitq;, & militẽ esse, militiamq; inchoasse clarum est. Præterea in bello fortunatũ, & velut fulmen, & fulgur in pugnã descendere, & cum hoste manum conserere: tamen illum hominẽ esse, & mortalem, quemadmodũ cæteri homines, insuper vincibilẽ bello, armisq; superabilem, nec semper victorem fuisse asseuero, nam & ipse aliàs victus est. Quis enim mortalium tam demens & fatuus, gloriari se audeat victorẽ semper, & non victum quandoq; fuisse? vel perpetua in hac vita, fœlicitate, syncer aq; voluptate vsum fuisse? quin ex altero dolio (vt aiunt) degustauerit. Nonne Scanderbegus (vt tua nouit maiestas) in Belgradi obsidione à Sebalia præfecto tuo, viro clarißimo & strenuißimo profligatus, eiusq; exercitus totus penè cæsus, ipse nocturnis tenebris cum parua admodum manu fœdißimam fugam arripiens, vix euasit? Ad angustias & Valchales furcas nonne à militibus meis peßime habitus cum exercitu suo, omnes fortißimos eius duces, & castrorũ præfectos pugna & prælio superatos captos, cũ maxima iactura & pernicie, tam eorum quàm totius Epiri, ad vrbẽ regiam tuæ Serenitati vinctos misi. Qui postea iussu tuo excoriati, turpißima morte necati sunt. Igitur extenuatæ sunt iam vires eius & exinanitæ, ob hæc & alia complura ingentia, & aßidua bella à nobis ei continuè illata. Nec mihi dubium est, Serenißime Princeps, quin (si nobiscum pugnare voluerit) aut eum viuum capiamus, aut prælio & pugna victum, superatumq; profligemus, & cædamus, vel (quod facilius crediderim) non valens armis nostris, copijs resistere, cedens victoriæ consilium fugiendi capiet, & vacuam nobis Epiri possessionem absque cæde, absq; prælio & sanguine deseret, atq; destituet. Nouit nanq; tua Serenitas, quod nulla in re plus ambiguitatis, maior incertitudo atq; instabilitas versetur, quàm in bello. Nam qui hodie vincit, cras vincetur, & qui victus est hodie, postero die victor erit. Ea propter dici solitum est, incertos esse bellorum exitus. Quod quidem rei nostræ haud dissonum videtur, nam & si pridie victi fuimus, hodie vel cras victores erimus, quia nec semper victi, nec semper victores perpetuo sunt mortales. Et si vna nobis non successerit via, aliam quæ succedat omnino aggrediamur, nec vnquam de victoria desperandum, sed sæpe, sæpiusq; fortuna tentanda est, quæ maxime in bello plurimum dominatur. Itaque & nos bellum ex integro cum Scanderbego experiamur, arma aduersus eum sumamus, exercitus validißimos conficiamus, quia (vt spero) si dictis, & opinioni meæ

Fuga Scanderbegi in obsidione Belgradi.

In bello summa incertitudo.

aures

aures, & assensum præstiteris, Princeps serenissime, victores omnino nos futuros esse, nec Deos semper iratos auersosq; habituros. De quo ego nunc facilem certamq; victoriam nos Dijs propitijs consequi posse, animo concepi excogitauiq;. Placeat Maiestati tuæ, Serenissime Princeps; decernere, statuereq;, vt duo optimi Imperatores, duo præclarissimi duces & præfecti, cum valida manu, & florido exercitu aduersus Scanderbegum deligantur, qui non vna & eadem via, sed alter ab altero seorsum, separatimq; ab inuicem per diuersa loca & itinera; simulantes aliò potius, quã in Epirum tendere, deflexo postea itinere omni cum celeritate atque silentio regionem intrent, ipsumq; Scanderbegum medium intercipiant. Nec vnus sine altero hostem adoriatur, aut cum eo bellum committat, sed expectato altero collega, de communi postea consensu, vno eodemq; tempore simul illum inuadant atq; opprimant. Ex quo perfacile victoriam consequentur, & illum cum omni exercitu suo obtruncabunt, quia fieri non potest, vt hostis vndiq;, & à tot lateribus interceptus, occlusúsq;, possit euadere, nec tot copijs & multitudini resistere. Sed ipse profecto victus à nobis, superatusq;, finis Epiroticæ insolentiæ atq; belli erit.

Ottomanus satis multumq; verbis & oratione Ballabani persuasus, illico decreuit, vt ipse Ballabanus pro arbitrio & voluntate sua aduersus Scanderbegum omnia ageret, & bellum conficeret. Et adhibito sibi quencunq; vellet ex præfectis suis in collegam, quocunq; exercitu & multitudine expeditionem Epiroticam omni cura & diligentia quam caute & accurate aggrediendam procuraret. Cum nihil charius diceret, nihil in vita exoptabilius sibi fieri posse, quam Scanderbegum profligatum cum exercitu suo, cæsumq; audire, aut extra imperium expulsum, deiectumq; esse, clamitans nequaquam se fœlicem videri Regem, nisi Scanderbegum de medio sublatum videret, á quo tot mala, tot damna, tot cõmilitonum & ducum suorum cædes (præsertim patris mortem) sustinuerat. Ballabanus itaque habito ab Ottomano decreto, vt ipse libere in hac expeditione & re ageret, delectu quam maximo facto, ex robustissimis viris & militibus exercitum confecit, & assumens sibi Iagup Arnauth in collegam, partitis cum eo copijs, illum admonuit, vt á parte maritima per Græciam & Thessaliam iter conficeret, & exercitum in Epirum duceret. Cui mandauit, ne solus auderet cum Scanderbego bellum committere, nec omnino illum aggredi, donec & ipse cum exercitu adesset. Qui etiam mox omnibus copijs suis breuius iter per Thraciam & Macedoniam emensus, citius Jagup Epirum ingressus est. Sed omisso hic parumper Ballabano, ad Scanderbegum me conuertam. Cui quum hæc omnia, à nuncijs, & exploratoribus, amicorumq; literis de aduentu duorum exercituũ aduersus eum nunciata essent, ipse quam maximo potuit silentio, coacto exercitu instructus accinctusq; ad bel-

Tyrannus à Ballabano persuasus, omnia pro arbitrio ei annuit, atq; concedit.

ad bellum, hostem continuè expectabat. Auditoq́ aduentu & ingressu Ballabani in prouinciam, ei occurrere decreuit, & antequam alter Barbarorum præfectus cum exercitu Ballabano adiungeretur, ipse rem cum Ballabano expedire volebat, ne à duobus exercitibus vno eodemq́ tempore adortus opprimeretur. Et profectò (vt arbitror) si Ballabani opinio successisset, nulli dubium, quin de Scanderbego actum fuisset, quum tanto Barbarorum furori, & multitudini, vno eodemq́ tempore in eum irruẽtium, resistere non potuisset. Sed Deus omnipotens & summus, à quo cuncta pro libito voluntatis moderantur, cui res Christiana cum ipso Scanderbego maximè curæ erat, minime passus est, vt Scanderbegus, qui tanto studio atque solicitudine fidem orthodoxam tutabatur, pro qua die noctuq́ inuigilabat, insudabatq́, turpiter & dolose à Barbaris circumuentus & victus opprimeretur. Nanq; Ballabanus alter ex duobus Ottomani præfectis, qui aduersus Scanderbegum prouinciam sumpserant, quamprimum à Tyranno discessit, recta per Thraciam & Macedoniam (vt iam diximus) Epirum ingressus cum 20. millibus equitum, & 4. peditum, in vallem quandam, quæ Valchal dicitur, de qua superius mentionem fecimus, tentoria fixit sua. Quo cognito Scanderbegus, qui cum exercitu suo instructus paratusq́ aderat, tres speculatores ex suis, qui ad idipsum experti videbantur, ad formam castrorum Ballabani contemplandam statim præmisit. Qui vbi omnia explorassent, & ad eum protinus reuerti deberent, certioremq́ de omnibus illum reddere, perfidia impulsi, ad Ballabanum profecti sunt, eiq́ omnia Scanderbegi consilia patefecerunt. Nam vnus eorum Ballabano (vt aiunt) sanguine coniunctus erat, quod Scanderbego ignotum fuerat, qui cæteros seducens, multa præmia eis à Ballabano futura obtulerat. Quare eius fidem socij sunt secuti, quos cum Scanderbegus expectans, reuersos non comperisset, veritus ne ab hostibus intercepti fuissent, ipse (vt erat ad huiusmodi omnia impiger & intrepidus) confestim equum conscendens cum quinq; tantum militibus ad speculandum progreditur. At Ballabanus peritus & callidus, quum cognosceret Scanderbegum in re militari instructum, obsedit clam locum quẽdam, suspiciens Scanderbegum venturum illuc speculatum, nec opinio eum fefellit. Nam quum Scanderbegus (vt sui moris erat) ad speculandum egressus, antequam ad locum insidiarum peruenisset, equites Ballabani, qui in insidijs ad idipsum positi erant, detecti prius à Scanderbeganis, illico erumpentes illum adorti sunt, eumq́ aliquandiu repugnantem in fugam conuerterunt. Qui fugatus, syluam quandam, quæ sibi primum occurrit extra ceruicem Valchalem ingressus est, vbi in arborem vetustissimam, quæ lapsa totam semitam occupauerat, incidit, quam, adhibitis equo (quam maxime potuit) calcaribus, præterlapsus est, cum vno tantum ex militibus suis, cæteri ab hostibus cæsi sunt. Ex Barbaris verò

Cura Deo est pro Scanderbego.

Scanderbeg elapsus cum vno ministro.

vero vnus solummodo Scanderbegum insecutus, truncumq; arboris saltu equi prætervectus, in illum ferebatur. Quem quum solum Scanderbegus à tergo venientem respexisset, conuersus eum obtruncauit: reliqui autem Barbari reuersi sunt. Scanderbegus verò quum in castra peruenisset, quæ in locum qui Petralba dicitur procul ab hoste ad 15. millia passuum erant collocata, in quibus 8. millia equitum, 4. peditum valentissimorũ inerant, se accingit atq; præparat, vt ad hostem proficisceretur. Sed prius sic paucis milites suos alloquitur:

Turpe & superfluum, Commilitones mei amantissimi, esse duxi, hodierna die nouo apud vos dicendi genere, longa orationis serie contexere. Cum res gerenda sit nobis non cum nouo hoste, nouoq; Imperatore, sed cum eo hoste, qui à vobis vinci, facileq; superari consueuit. Nonne milites hic est ille Ballabanus Ottomani præfectus, aptior magis (vt scitis) ad ligonem, vomeremq;, & agriculturam, quàm ad arma, remq; bellicam, quem vos non Adhortatio Scanderbegi ad milites, ante profectionem suã contra Ballab[anum]

semel, sed pluries profligastis, de eoq; triumphum cum ingentibus spolijs reportastis. Nonne hic hostilis exercitus, quem præ oculis habetis, reliquiæ sunt cladis superioris diei? quas Ballabanus ductor secum affert vobis tanquam debitas, & dicatas victimas, vt de spolijs eorum vos, domusq; vestras & impleatis, & ditetis. Verum enimuero de hoc quid dubij? quid difficultatis est perspicere? Nam ij omnes Barbari, quos nunc videtis, hinc ferè ad horam (Deo propitio) aut captiui vestri erunt, aut à vobis (si volueritis) internecione occisi. Nam illos hoc in loco (vt spero) intra vallum, & tanquam pecora in ouile claudemus, nostrosq; milites per montes,

pere cecinit. Iubet speculari, sicubi collegæ castra apparerent. Animaduertens autem Scanderbeg Ballabanum moram trahere, nec ad pugnã exire, suas acies ad prouocandum hostem paratas, instructasq; ad certamen præmittit (erat enim ferè tertia hora diei) Ipse verò cum reliquo exercitu vallem ingressus, ad castra Ballabani ire pergit, vt rem perficeret, antequam collega Ballabani veniret, ne simul vno eodemqúe tempore cum duobus exercitibus sibi confligẽdum esset. Accedens igitur ad vallum & castra hostium, pugnam exposcebat, quam ipse Ballabanus tergiuersando, moramq; trahendo recusabat, militemq; intra vallũ & castra continebat. At Scanderbegus cum militibus suis auidus, & pugnæ percupidus, vt rem citius

conficeret, expediretqúe, ad vallum & statiua hostium magis magisq; propius accedens, continuè ea infestans oppugnabat, & hostes ad certamen prouocabat. Ballabanus verò miles ira atq; furore plenus, dentibus frendens, quod ad pugnam ei exire non permitteretur. Hinc inde furor, iraqúe animos militum acuebat, incitabatqúe. Ballabanus quoad potuit, pugnam remoratus est. Videns autem collegam suum nondum venisse, nec auxilium sibi adesse, nec locus fugæ, nec tempus differendi pugnam, quia vndique à Scanderbeganis & Epiroticis militibus circunseptus atque circumdatus erat, continueq; eius castra infestabantur, posteaquam sibi esse pugnandum vidit, in prima acie ante signa Axappos collocat, circa eos leuo in cornu aduersus Tanusium Tophiam Olophanzios, viros, & milites exercitatissimos, & rei militaris peritos collocat. Contra Zachariam Groppã Acbanzios, contra verò Peicum Manueli Janizaros opponit, durum genus in armis. Ipse sinistrum cornu aduersus Scanderbegum cum cohorte, & vete-

Instructio acierum à Ballabano ad pugnam.

Axappi.

Acbanzij.

Ianizari.

re milite, in quo maxime spem habebat, sibi retinuit, atque sumpsit. Inter Scanderbegum, Ballabanumq́ ingens certamē contractum erat. Virorum cædes, vtrinq́ cædebatur insignis. Ibi duces ambo, ibi maior pars peditum, equitumq́ Epirensiū, ibi Croiensis vetus miles, & pugnæ peritus, & Dibranus durū in armis genus, qui primo impetu turbarunt primam aciem, & signa mouerunt loco: Deinde crescente certamine, & clamore, impotentes iam Barbari, inter duas acies versari, velut incerti, quorum essent, haud dißimiliter equis sine freno vagis. Scanderbegus, quid ergo præcipiti cursu tam longum iter emensi sumus clamitans militibus, cum in aduersam partem frustra signa erigere conatus esset? Postquam ea regione penetrari ad hostem non videbat posse, cohortes aliquot subductas è dextro cornu, vbi stationem magis segnem, quàm pugnam futuram cernebat, post aciem circumdixit, & non hostibus modo, sed etiam suis inopinantibus in sinistrum hostium latus incurrit, tantaq́ celeritas fuit, vt quum ostendissent se à latere, mox in terga iam pugnarent. Ita ex omnibus partibus, à fronte, à latere, à tergo trucidantur Achanzij, Olofancijq́, & ad Axappos iam cædes peruenerat, ibi minimum certaminis fuit. Nam & pars magna à signis aberat, procedente nocte lapsi, stratiq́ somno paßim per agros, & qui aderant itinere ac vigilijs fessi intollerantißima laboris corpora, vix arma humeris gestabant, & iam diei medium erat, sitisq́, & calor semiconfectos hiantes, cædendos capiendosq́ affatim præbebat. Ballabanus dux cum sæpe alias memorabilis, tum illa præcipue pugna fuit. Nanque pugnantes hortando, pariterq́ adeundo pericula sustinuit diu, ille fessos abnuentesq́ tædio & labore, nunc precando, nunc castigando accendit. Ille fugientes reuocauit, omissamque pugnam aliquot in locis restituit. Postremo cum haud dubia fortuna Epirotarum esset, nec pugnam amplius sustinere posse videret, concitato equo quàm celeri potuit cursu fugam arripuit, omnisque exercitus, omnesq́ ordines permixtim confusi, & palantes hincinde per vallem, & agros, & montes, prout cuique sors dederat, conuersi sunt in fugam. Pauci enim ducem sequuti sunt, qui inter cædem & tumultum vix cum eo euaserunt. Reliqui omnes Barbari aut cæsi sunt, aut viui capti. Si qui verò ex his inter tumultum & furorem militum elapsi, ex valle exire tentârunt, ab his qui iuga montium & colles insederant, trucidabantur. Sicque exercitus Ballabani eo die profligatus, & ferè deletus est. Hanc tam magnam & præclaram victoriam à Scanderbego partam, subitus tumultus & nouus aduentus hostilis exercitus excepit. Nondum enim Scanderbegus cum exercitu ex valle ipsa exierat, nondum spolia Ballabani exercitus inter sese milites diuiserant, adhuc hostium corpora palpitantia humi prostrata iacebant, cum nuncius Mamizæ sororis à Petrella ciuitate, vbi ipsa cum cohorte & familia sua consederat, cum literis ad Scanderbegum euolauit.

Ballabanus fortiter agit.

lauit. Quibus illa fratrem admonebat, Jagup Arnauth præfectum, & ductorem exercitus Mahumetis Principis cum sedecim millibus equitum per viam Belgradi in Epirum irruisse, & omnia depopulatum igni ferroq; dedisse. Tuncq; in Tyranna minori, iuxta flumen, quod Argilata ab incolis dicitur, castrametatum fuisse. Hic Christianis parentibus Epiro oriundus, in captiuitatem à Barbaris ductus, circumcisus, fidem Mahumetanam induerat, vir strenuus, ac bellicosus, qui aliâs multa & præclara apud Mahumetem, & pro eo, tam in Asia, quàm Europa gesserat. Venerat enim Jagup Arnauth causa intercipiendi Scanderbegum, vnà cum collega suo Ballabano, vt suprá commemorauimus. Quæ omnia vera esse, quidam Barbarus ex castris Jagup, qui à militibus Mamizæ captus fuerat, asserebat. Quibus auditis Scanderbegus statim cum exercitu suo, qui in procinctu adhuc instructus, paratusque erat, in Tyranna minori, quo Jagup Arnauth castra posuerat, ire pergit. Sed prius sic milites suos alloquendos putat:

Etsi vnquam aliâs exhortatio ducis vel imperatoris ad milites minimè necessaria fuisse visa est, hodierna certe die, id mihi muneris apud vos commilitones mei minus necessarium esse duxi, quũ superuacaneum atq; superfluum sit, equo (vt aiunt) currenti, maximeq; concitato calcaria adhibere. Adhortatio Scanderbegi ad milites.

Video enim vnumquenq; vestrum, milites mei amantissimi, sine imperatoris edicto, sine ducis imperio libenti animo præsto esse, ordinem seruare, vexilla, & signa propria sequi, vigilias, excubiasq; ducere, agereq;, officia, & munia militaria certatim subire, interdiu noctuq; solicitos, peruigi-

 les, in-

les, indefessosq́, nunquam desides, nunquam pigros & ociosos, sed absque stimulis & calcaribus concitatos, promptissimosqúe, & ad omnia, quæ ad victoriam faciunt, & pro victoria consequenda expediunt, intrepidos, inuictissimosq́. Hostem quinetiam extra ordinem viriliter, animoseq́ inuadere, atq́ opprimere, de victoria nunquam diffidere, neq́ desperare. Propterea si vnquam duci, aut imperatori de militibus suis gloriari licuit, hoc mihi quoq́ tempore de vobis concessum est. Cum quibus & si semper pauciores hostibus fuerimus, vsquequaque tamen superiores, hodie victoriam de Ballabano hoste nostro acerrimo (quod tantopere optastis) præclaram, & egregiam adepti sumus. Qui quum tanta esset apud Ottomanum autoritate, & fide, quicquid ab eo petijt, contra nos obtinuit, eique pro libito voluntatis suæ omnia concessa sunt. Nam ipse quum ingentem, floridumqúe exercitum coëgisset, totis in nos viribus intendens (vt compos voti sui esset) & fidem, quam de certa contra nos victoria potiunda promiserat, adimplere posset, duobus quammaximis nos exercitibus medios, insciosq́ intercipere, dolo atque insidijs opprimere, atque delere credidit. Sed (Deo propitio, & virtute vestra) factum est, vt nos priores in eum irruentes, illum cum omni exercitu suo profligatum, cæsumqúe deleuerimus. Nunc verò nobis nondum lotis (vt aiunt) manibus, nondum finito conuiuio, nondum remotis mensis, Jagub Arnauth, vt bonus & optimus conuiuator, totum vult prandium apponere, & suos conuiuas non fraudare, sed bene & optime illos accipere, ne famescant, exercitumq́ suum tanquam reliquias afferre. Ecce milites mei amantissimi, antequam vallem egressi simus, antequam à sanguine hostili manus nostras coinquinatas lauauerimus, antequam tela terserimus, & arma purgauerimus, & ea in vaginis & tecis recondiderimus, ipse Jagub ad nos venit, vobis sua munera, dona, & xenia, id est, exercitum, & reliquias ab Ottomano contra vos missas dicatas offerre, vt pro libito voluntatis vestræ ex eis quicquid visum fuerit, aut degustetis, aut deuoretis. Jtaque socij & viri fortissimi & fœlicissimi, accedamus ad nuptias, ad quas Iagub nos inuitat, conuocat, vt eis ad saturitatem abutamur, & quum affatim deuoremus, tum nobiscum etiam auferamus. Expediamus igitur nos hinc, egrediamur vallem, occurramus Jagub, & exercitui eius, qui quidem tenuis est, & tantummodo profligatus. Nam si Ballabanum ipsum cum 24. millibus concidimus, cur non Jagub cum 16. millibus mactabimus? Jn hoc maxime vestro belli ardore, qui nondum bellicum furorem, nondum Martiales animos vestros & spiritus deposuistis. Videor enim mihi videre milites, & præ oculis versari Jagub à vobis cæsum cum omni exercitu suo atque profligatum. Quare acceleremus ad eum, festinemus ad replendos, saturandosq́ appetitus nostros, & vt spolijs diuitijsq́ hostilibus pleni, onustiq́ do-

stiq́, domum ad lares proprios, liberos & vxores reuertatis, nunc totis viribus contendite.

Quum hæc vix Scanderbegus dixisset, milites tanto sunt ardore pugnandi accensi, vt omnes vnanimes sublata voce exclamarent, in hostem & ad prandij sui reliquias, quas Iagup Arnauth apponendas attulisset, iamiam deuorandas properandum esse. Qui tanquam certi de victoria, præmissis signiferis cum aquilis & vexillis, exercitum mouerunt, & ad Iagup, qui in Tyranna minori castrametatus erat, profecti sunt. Qui quum Scanderbegum cum exercitu ad se eunte audiuisset, motis inde castris (ignorabat enim adhuc de cæde exercitus Ballabani, & fuga eius) in extremam Tyrannæ partem & angulum copias cōtraxit, prope collem, seu monticulum quendam, in quo pagus seu villa est, quæ Cassar ab incolis appellatur, vbi tutior commodiorq́, castris suis locus esse videbatur. Scanderbegus verò eundem locum, quem ipse Iagub prius habuerat, occupauit. Vbi hincinde vterque exercitus per illum diem absque pugna acquieuerunt. Verum Scanderbegus eam noctem quæ secuta est, solicitus, anxiusq́, transegit, ne Iagup cum exercitu suo fugam arriperet, si forte de cæde & fuga collegæ intellexisset. Omnes igitur vias, aditusq́, & itinera obsedit atque præclusit, præsidia vndiq́, dispofuit atq́, locauit. Exorto autem die, cum sol regionem illam collustrasset, è regione hostium oculos reuerberabat, quo deprehenso Scanderbegus, fretus se facilius victoria potiturum, spei, animiq́, plenus, instructo præparatoq́, exercitu, ad Iagup castra peruenit, vbi nonnulla cæsorum capita exercitus Ballabani, quæ seruata cum cura attulerat proijci ante hostium stationes, captiuosq́, vinctos, vt erant, ostendi iussit. Iagup autem tanto simul publico familiariq́, ictus luctu, agnoscere se fortunam Ottomani fertur dixisse. Cassar.

Dehinc Scanderbegus quingentos electissimos equites ad Jagup ad pugnam incessendum prouocandumq́, misit. Quibus mandatum est, ne certamen inirent, irruenti terga verterent, quod & factum est. Nanque Jagub ex omni exercitu suo factis tribus aciebus, repente è stationibus prosiliuit, & Epirenses fugientes insecutus est: tunc pugna atrox hincinde committitur, sed Christianis facilis ea victoria fuit. Nam Scanderbeg aduertens ad Jagup, penetrans omnes hostium cuneos, eum hasta primum transfixit, deinde capite obtruncauit. Barbari viso Jagup mortuo, omnes in fugam conuersi, & palantes cæduntur, viuiq́, capiuntur. Qui vero ex hostibus manus & militum furorē euaserunt, à colonis, habitatoribusq́, locorum hincinde fusi per agros, syluas & campos, aut viui capiebantur, aut trucidabantur. Nunquam ex duobus exercitibus vno eodemq́, ferè tempore & bellō, tantum hostium à Scanderbego interfectum est. Redditaq́, æqua Belgradensi clades, & alterius ducum fuga, & eius exercitus interitu, & Ottomani fermo de fortuna Scanderbegi.

tu, & alterius præfecti cæde cum omnibus copijs videbatur. Viginti quatuor millia hostium cæsa; capta sex millia. Præda magna, alia cum omnis generis, tam auri, argentiq;. Colonorum qui capti apud hostes erant supra quatuor millia capitum recepta. Id solatij fuit pro amissis ad angustias, ad

Valchales furcas. Eoq; prælio (nam haud quaquam incruenta victoria fuit) mille fermè Epirensium desiderati, adeoq; etiam victores sanguinis cædisq; ceperat satietas, atq; lassitudo. Vt quum postero die Scanderbego nunciatum esset, Ballabanum cum vno tantum agmine inter cædem effugisse, & abire sine signis, sine ordine vllo, posseq; si vna equitum ala ad persequendum mittatur, omnes facilè deleri: Supersint, inquit, aliqui nuncij, & hostium cladis, & nostræ virtutis, parta de hoste victoria. Ac expeditis omnibus, præfectus castrorum Scanderbegi ad vrbem Croiæ iter suum direxit, quod frequentia minore, quia nemo præcesserat nuncius, lætitia verò tanta, vix vt compotes mentium præ gaudio essent, celebratum est. Nanque Croiæ neuter animi habitus satis pro re dici enarrariq; potest. Nec quo incerta expectatione euentus pauida perstiterat ciuitas, nec quo victoriæ famam accipiens, vniuersis profusa est gaudijs. Nunquam per omnes dies, ex quo Scanderbegum Principem in hostem profectum fama attulit, ab orto sole ad occidentem, aut procerum vrbis quisquam à curia, atq; à magistratibus abscessit, aut populus è foro. Matronæ quia nihil in ipsis operis erat, in preces obtestationesq; versæ per omnia delubra vagæ supplicijs, votisq; Deum, superosq; fatigauêre. Tam solicitæ ac suspensæ ciuitati fama incerta primo accessit, duos Dibrenses equites in castra, quæ adsi-

ad fines, & in faucibus Epiri opposita erant, venisse ex prælio, nunciantes cæsos hostes, quod primo magis auribus, quàm animis acceptum fuit, ut maius, lætiusq; quàm quod mente capere, aut satis credere possent, & ipsa etiam celeritas fidem impediebant, quod biduo ante pugnam dicebatur. Literæ deinde à Tanusio missa ex castris afferuntur, de Dibrensium equitum aduentu. Ea literæ per forum perlatæ in curiam omnes exciuerant, tantoq; certamine, ac tumultu populi, ad fores curiæ concursum est, ut adire nuncius non posset, traheretúrq; à percunctantibus vociferantibusq;, ut in forum prius, quam in curiam literæ recitarentur. Postquam verò literæ etiam in curia recitatæ sunt, & pro cuiusque ingenio alijs iam certum gaudium, alijs nulla ante futura fides esset, priusquam nuncios castrorum præfecti, vel literas audissent, ipsum deinde appropinquare præfectum castrorum allatum est. Tunc enim verò omnis ætas currere obuij primus quisque oculis, auribusq; haurire tantum gaudium cupientes, ad milliare vsque extra portas ciuitatis continens agmen peruenit. Præfectus castrorum erat Tanusius, circunfusus omnis generis frequentia in forum peruenit. Quum alij ipsum, alij comites eius quæ acta essent percunctarentur, & ut quisque audierat, exercitus hostium cæsos, imperatoremq; alterum occisum, legiones Epiroticas incolumes, saluum Principem Scanderbegum cum suis castrorum præfectis. Extemplo alijs porro impertiebant gaudium suum, cum ægrè in curia peruentum esset, multo ægrius summota turba ne Principibus miscerentur. Literæ in curia lectæ sunt. Inde Tanusius literis perlectis, ipse plenius omnia quæ acta erant, exposuit cum ingenti assensu. Postremo etiam clamore vniuersæ curiæ, quum vix gaudium animis caperent, discursum inde ab alijs circa templa diuina, ut grates agerent, ab alijs domos, ut coniugibus liberisq; tam lætum nuncium impartirent. Curia & primates quod Scanderbegus incolumi exercitu ducem hostium cum Ballabano fugato, legionesq; occidisset, supplicationem in triduum decreuerunt. Eam etiam supplicationem vxor Scanderbegi cum consiliarijs edixerunt. Celebrata à viris fœminisq; Omnia templa per totum triduum æqualem turbam habuêre, cum matronæ amplißima veste exculta cum liberis, perinde ac si debellatum foret omni soluta metu Deo immortali grates agerent. Statum quoque ciuitatis ea victoria composuit, ac si perpetuam pacem comparassent omnes. Profligato itaque Iagub Arnauth cum eius collega Ballabano, vno eodemq; ferè tempore & prælio, eorumq; exercitibus cæsis, Scanderbegus subitò (ut maiorem hostibus terrorem incuterent) Turcicum agrum ingressus, ad intima vsque loca penetrans, cuncta igni ferroq; depopulatus est. Indeq; prædam quam maximam secum auferens victor agro hostili egressus, nullo penitus hoste resistente, aut repugnante lætus in agrum suum, & festiuus reuersus est. Qui more suo relicto

Literæ à Tanusio missæ.

Gaudiũ Croiæ à victoria Scanderbegi.

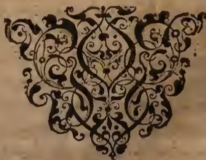
Responsio, & ingressus Scãderbegi in vrbẽ regiã, cum ingenti triumpho & præda post adeptam victoriam ex hostibus profligatis.

ad fines imperij sui consueto præsidio, summo cum plausu & iubilo triumphantis more in vrbem regiam Croiæ inuectus est. Vbi per aliquot dies inter ciues suos, & cum his celebrata tam ingentis victoriæ lætitia, laureatas literas ad omnes ferè Reges & Christianos Principes scripsit, & victoriam hanc, quam aduersus Barbaros (Deo autore atq; propitio) adeptus fuerat, his impartiuit, dispensauitq́;. Quibus etiam varia donorum genera, Equi alipedes *& munera ex hostium spolijs, vtpote equos alipedes (vt aiunt) & velocis-*

simos seruos captiuos, arma & tela, præclaras quoque equorum phaleras, & id genus ornamenta misit. Dehinc soluto exercitu, ad propria vnumquenq; ire permisit. Ex quo postea annus ille Scanderbeganis non minus insignis, quam hilaris & lætus fuit.

MARINI

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI EPIROTARVM PRINCIPIS, Liber Duodecimus.

Ostquam fama tanti facti, & cædis vniuersi ferè exercitus Ballabani, & collegæ sui Jagub, ad Mahumetem Principem peruenit, is ingenti dolore simul atq; terrore perculsus, non parua cura atq; sollicitudine angi, torqueriq; cœpit, veritus, ne fortunam, quæ tantum propitia ei, & secunda fuerat, duram experiretur imposterum atque aduersam. Anxius itaq; animi, atq; consilij inscius quid agendum esset, & nec secum quidem ipse concors, omnes duces & præfectos suos ad concilium conuocauit. Vbi post multas tandem sententias atq; contentiones statutum est, vt ipse Mahumetes Princeps cum cohorte, & omnibus copijs suis aduersus Scanderbegum progrederetur. Quare edicto per omnes regiones propalato, vt milites nomina sua darent, coacto ingenti, validissimoq; exercitu, præterea commeatu abundè, omnibusq; bellicis instrumentis præparatis, castra sua contra Scanderbegum mouit. Quo audito Scanderbegus, omnium ducum & præfectorum suorum consilio adhibito, maximè Pauli Angeli Dyrrachiensis Archiepiscopi, cui summa consi- Scãderbegus cõsultat de resistendo Turcæ.

liorum commissa erat, necnon Veneti Oratoris, qui illic aderat, omnium cõsensu statuit, & decreuit, vt vrbes, & loca omnia fortißimo milite, alijsq; necessarijs rebus communirentur, firmarenturq;. Et in primis, vt in Croia vrbe, quæ cardo totius regni, atq; caput erat, & à qua cætera omnia dependebant, strenuus & fidus miles, prudens & sapientißimus præfectus poneretur. Verum hoc in loco parumper digredi non erit malum, vt ostendamus quanto terrori, quantæq; formidini Scanderbegus Mahumeti Principi fuerit. Qui quum videret eum in tantum excelluisse culmẽ, vt nomen eius iam suis omnibus terrificum formidabileq; esset: Verebatur ne ob eius celebre nomen & famam, quæ iam vbiq; peruaserat, gens eius, & populi in seditionem versi eum trucidarent, aut è regno deijcerent. Itaq; in mortem eius insidijs & dolis machinari, moliriq; cœpit. Nactus est autem duos, qui omni linguarum & sermonum genere eruditi erant, quos edocuit, instruxitq;, cum maximis prius præmijs donasset, maioribusq; indies cumulare promisisset, vt se transfugas esse simularent, mentirenturq;, & zelo orthodoxæ fidei ad eum defecisse assererent, Christianoq; ritu baptizari continuo peterent. Et postquam ei quæ vellent persuasissent, veneno, aut ferro illum interimerent. Qui vbi ad Scanderbegum deuenerunt, vterq; sacro fonte Baptismatis purificatus est, & ab eo in cohortem & familiam suam (vt vulgo aiunt) suscepti sunt. Inde verò ad paucos dies, erat enim curæ Deo Scanderbegus, qui nefanda eorum consilia patefecit, ne optimus Princeps optime de Christiana fide meritus, tam iniquum & ignominiosum fatum subiret, transfugæ isti insidias, fraudesq;, quas in Scanderbegum moliti fuerant, occultare minime potuerunt. Nam ambo in tantum inter se dißidium, atq; discordiam venerunt, vt ira & furore pleni, in maximas inuicem contumelias prorumperent, & alter alterum proderet, palamq; se patefacerent, quod à Mahumete Turcarum Principe ad ipsum Scanderbegum obtruncandum summißi fuerint. Qui statim comprehensi, & tortoribus adacti, rem omnem explicârunt, sicq; ambo laqueo suspensi, vitam finierunt.

Scãderbegus formidolosus Turcæ.

Subornati occisores Scanderbegi.

Nunc reuertor vnde digressus sum. Postquam enim Scanderbegus omnia loca sua præmunijt, præsertim vrbem Croiæ, in qua firmißimum præsidium tum Albanorum, & Epirotarum, tum Italorum posuerat, quibus Baldesarem Perducem Italum, virum æquè strenuum atq; fidum præfecerat. Interim literæ tumultuoso vndiq; nuncio conuolare cœperunt, Mahumetem Principem cum 200. millibus militum ad Croiam oppugnandam breui venturũ, præcursores suos, & equites leuis armaturæ iamiam adesse. Qui etiam paulopost in Epirum irruperunt, & biduo hincinde per vniuersum agrum discurrentes, omnia igni, ferroq; depopulati sunt. Nocte verò quæ secuta est, secunda ferè vigilia vrbem ipsam Croiæ obsidione in modum coronæ vndiq; cinxerunt. Venerat enim ad eius obsidionem Balaba-

Croiæ obsidio.

labanus Badera Mahumetis præfectus cum octuaginta millibus electißimorum equitum, qui vbi castra firmauit atque munijt, quotidie cum Cro-

iensibus, qui ex vrbe erumpebant, vario ac frequenti præliorum, certaminumq́ euentu pugnam committebat. Interea Mahumetes ipse Princeps cum reliquis copijs, & apparatu suo insigni ad vrbem venit, qui primum ab oppidanis (vt moris est) vrbem sub conditionibus petijt, cui cum pro responso missilia, tormenta, aliaq́ telorum genera dedissent, erumpentes mox ex vrbe manus etiam cum hoste conseruerunt, ac non paruam illorum stragem adiderunt, victoriamq́ pro parte consequuti, læti & alacres in vrbem reuersi sunt, afferentes secum plurima ex hostibus cæsis capita. Ex quo Mahumetes Princeps indignatus, præparatis atque erectis quamplurimis tormentorum machinis, in oppidanos contorqueri iussit. Adduxerat enim secum metalla ad tormenta cuiusuis generis cōflanda, ad vrbē ipsam, eiusq́ mœnia penitus subruenda atq́ euertenda. Artifices præterea in omni re bellica peritißimos. Sed interim egregius & præclarus Princeps Scanderbegus, qui in campo cum valido exercitu & copijs erat, Mahumetis castra quotidie infestabat, nec illum sinebat aliquo momento quiescere, sed ita aßidue adoriebatur, inuadebat, infestabat & instar torrentis, qui ex magnis & inundantibus pluuijs è montibus descendens, omnia secum rapit, prosternit, atque euertit: Sic Scanderbeg quoque in Turcica et hostilia castra alio semper & alio irrumpens latere, ea vndiq́ vexabat, hosti cædem, cladem, damna, & iacturas maximas inferebat. Ex quo Mahumetes cum aduertisset tantam indies ex suis stragē & calamitatem

Mahumetes discedēs à Croia & Epiro re infecta, Ballabanum cum innumeris copijs in Croiæ obsidione reliquit.

sequi, nec ipsi spem ullam urbis potiundæ esse (Croia etenim nō tantum non expugnari, sed nec oppugnari commode poterat) decreuit inde omnino discedere, & Bizantium unde iam venerat, se recipere. Verum quia id non paruo sibi dedecori & ignominiæ fore arbitrabatur, si nullo à se præclaro facinore aduersus Scanderbegum edito, re infecta tam turpiter abiret, statuit Ballabanum, quem supra commemorauimus, exercitui præficere. Quem cum viginti tribus millibus electorum militum in Croiæ obsidione manere iussit. Cui etiam octo alios militum præfectos, viros præ cæteris & robore corporis præstantes, & ingenio ac militari peritia solertes adiunxit. Quorum cuilibet septem millia militum fortissimorum dedit, qui omnes ad nutum semper & imperium Ballabani starent, nec ab eius consilio discederent, veritus quod solus Ballabanus cum tanto etiam militum numero, tantaque copiarum multitudine Scanderbego resistere non posset. Quo facto, Mahumetes ipse postea à Croiæ obsidione collectis (vt aiunt) vasis, nocturno tempore incensis castris Constantinopolim versus iter arripuit. Qui dum proficisceretur, quosdam Chaoniæ populos, & loca quædam Scanderbegi, quæ Chidna appellabantur, multis promissionibus allectos (armis enim expugnare non poterat) in deditionem & fidem suam accepit, quam (vt sui moris erat) eis minime seruauit. Ex quibus octo millia hominum præter mulieres & infantes trucidare fecit, eoq; truculenti modo Tyrannus innoxium sanguinem effudit, postquam in Scanderbegum sæuire non potuit. Grauis profecto est Regum indignatio, grauis Principum ira, quæ non plumea, sed plumbea (vt dicitur) vere est. Profectus itaque Mahumetes Princeps ex Albania mœstus & tristis, relicto ibi Ballabano præfecto cum innumeris copijs, cui mandatum est, vt tamdiu Croiam vrbem obsidione premeret, donec Croienses longa fessi obsidione, & dura funestaque fame attriti atque enecti, consumptis rebus omnibus necessarijs pro victu sese in eius ditionem traderent. Sed impiger & strenuus Princeps Scanderbeg excandescens, valdeque indignatus, nec id vllo modo concoquere valens, quod Ballabanus homo obscurus, & infimo loco natus, cui parentes ad seruitium & famulatum Scanderbegi patris semper fuerant, sibi oppositus esset, armis cum eo contendere, bellumq; gerere decreuit, & eum omnino aggredi, inque eius castra irrumpere. Itaque conuocatis vndiq; Principibus, socijs, & confœderatis suis, quo illis animi sui sententiam aperiret, coram eis in hunc modum loquutus est:

Tyranni perfidia atq; immanitas.

Principū ira plumbea.

Oratio Scanderbegi ad socios, Principes, & confœderatos, pro auxilio ab eis impetrando.

Credo equidem vobis haud ignotum esse, Principes & commilitones amantissimi, quamobrem huc vos conuocauerim, quidue in præsentia sim disserturus. Nostis enim omnes quanta rabie, quantaq; immanitate Mahumetes ille Turcarum Princeps in Christianum nomen, & or-

thodoxam fidem conspirauerit, illamq́ magis atq; magis omni tempore insequatur ac premat. Pro qua nobis illi fortiter resistendum, atque etiam si mori contigerit, alacriter pugnandum esse duco. Maiores eius Asiam præuerterunt, dehinc in Europam traycientes, tot Reges & Principes Christianos prauis artibus de medio sustulerunt. Hic verò illorum sequens vestigia, in nos ceu maiorum suorum reliquias versis (vt aiunt) proris furo-

rem suum euomere, nomenq́ nostrum penitus delere conatur. Mahumetes inquam iste truculentissimus; qui velut sorte quadam prope in æternũ hostis mihi datus, summa vi opeq́, me rerumq́ mearum statũ omnem penitus euertere contendit. Qui cum pauloante cum toto exercitu suo in me impetum fecisset, nec ex sententia ei res successisset, tanquam furibundus & spe omni destitutus, præ mœrore & tristitia hinc discedens, octo millia virorum ex meis, exceptis mulieribus & infantibus, quos fide sua, vel perfidia potius in deditionem acceperat, ferro sustulit, atq; trucidauit. Qui si profectò nunc mihi essent, viuerentq;, nequaquam opus esset alienum implorare auxilium. Proficiscens hinc igitur Mahumetes, Principes inuictissimi, hunc Ballabanum, quem præ oculis habemus, sui exercitus præfectũ cum huiuscemodi copijs in Croia obsidionem reliquit, quo illam tamdiu durissima obsidione cinctam teneret, premeretq́, quamdiu in eius ditionem veniret. Quod si quo casu accideret (quod absit) nec de vobis (vt reor) nec de vestris coniugibus & liberis, rebusq́ omnibus bene profectò esset. Nam sæpius me dixisse memini, quod rabidus & truculentissimus hostis iste nihil aliud molitur, nihil aliud mente agitat, & expetit, quam nos seiunctos, & abin-

abinuicem distinctos opprimere, atque de medio tollere, regna, imperiaq; nostra arripere, sibiq; vendicare. Quare Principes amantissimi, nolite pati, vt perfidus Tyrannus iste, atque communis omnium hostis, sub iugo nos infidelitatis ac perfidiæ suæ subijciat, fidem & religionem nostram opprimat, regna & imperia pessundet, vxores, liberosq; nostros in seruitutem trahat. Proinde omnes admoneo, rogo, obtestorq;, vt hosti sine mora occurrere properetis, qui præ foribus & in limine adest, qui festinat, & ad nos opprimendos totis viribus accelerat. Itaque in auxilium & tutelam fidei vestræ, cui quicquid corporis, vitæ, ac sanguinis superest, deuouere debemus. Vos Christiani Principes inuito, inuoco atque imploro, vt Ballabanum hunc communem hostem nostrum, quem videtis ex vrbe nostra, è regno, è patria expellamus, reijciamus, qui profecto si me oppresserit, nec vos impunitos relinquet (Epirotica enim gens inimica Turcico nomini est) & ex mea iamiam futura est vestra publicaq; omnium fortuna. In beluas strinximus ferrum, hauriendus illarum, aut dandus noster est sanguis, Caterum fidem meam vobis promitto, quod vestra ope & auxilio mihi præsto existentibus, hunc Ballabanum homuncionem vilissimum & abiectissimum hominum, cuius maiores vitam semper ruralem & paganam sub parente meo traduxerunt, qui & ipse sæpenumero (vt scitis) est à me antea multiplici clade fœdatus, fusus, profligatus, nunc cum vniuerso eius exercitu in fugam versum, viuum, aut mortuum (vt fors dederit) vobis tradam, victoriamq; de eo insignem, atque præclarissimam referam. Iam scitis Patres optimi, me hucusque nullum à vobis vnquam auxilium, opemúe implorasse, sed solus semper cum copijs & militibus meis, proprijs viribus contra communes hostes, vos, regna, imperiaq; vestra protexisse, atque conseruasse. Nunc verò iam tot bellis attritus, tot expeditionibus exinanitus, tam longo tempore cum militibus meis continuè armis insistendo, viribus ferè exhaustus sum. Quorum maior pars & fortissimi bello ceciderunt. Alij acerrime dimicantes capti sunt, aut vulnerum multitudine corporibus mutilatis inutiles bello facti sunt. Propterea opus est Socij, vt nunc ad vos confugiam, vestrumq; implorem auxilium, quo ab hoc communi hoste, quem in ianuis & oculis habemus, vrbem meam, vosq; pariter liberem atque defendam. Quare mature succurratis mihi, me me sequamini, & quod ductu meo facere semper soletis, vincite. In hunc Turcicum & hostilem exercitũ irruamus, impetum faciamus, quem statim (vt spero) in fugam conuertemus, facileq; de eo victoriam consequemur, arma, insignia, aurum, argẽtum, spolia opima nobiscũ referemus, milites nostros exuuijs ditabimus. Rem igitur tantã mecũ capescite, victores enim (Deo propitio) omnino nos fore spero: Vosq; pleni fortunarum, ac gloriæ simul publicæ, simul priuatæ triumphãtes domum ad penates vestros redituros.

Scãderbegus Ballabanũ viuum aut mortuum sperat se habiturum

redituros. Nunquam profectò vos decepi, nunquam fefelli, nunc tempus est ô socij, quo nos, regnaq; nostra, vxores, liberos, aras, focos, & demum fidem Catholicam à tyrannide & iugo barbaræ seruitutis atq; captiuitatis vindicemus, liberemusq;. Victoriam cum ingenti gloria & triumpho de hoste reportemus.

His dictis à Scanderbego, duces illi & Principes omnes ea oratione erecti, & gaudio exultantes, frementesq;, vnanimes libera voce exclamârunt, hostem etiam ad sanguinem vsq; pro fide Catholica, pro patriæ salute, pro Scanderbegi incolumitate, omni ingenio, totisq; viribus persequendum, in Turcica castra fortiter & intrepidè irruendum, Scanderbegũ Principem, ducem, auctorem, parentem, & patriæ omniumq; protectorem vnanimiter sequendum, eiq; in omnibus parendum. Itaq; cuncti sese cum omnibus copijs & exercitu suo, in Scanderbegi fidem & arbitrium commiserunt, tradideruntq;. Statuto igitur præfixoq; ordine, vt quammaximus atq; validissimus exercitus vndiq; cogeretur, Scanderbeg interim dum hæc geruntur, communicata re cum paucis, sine mora sagulo gregali & vilissimo admodum habitu indutus, ad vrbem Romanam pro ope & auxilio à summo Principe patrumq; collegio implorando profectus est. Erat enim eo tempore Paulus II. Pontifex maximus. Qui quum Scanderbegum vidisset, ob eius celebre nomen, virtutisq; præsentiam & autoritatẽ, hilari, perbenignoq;

vultu illum suscepit, donisq; & honore maximo prosequutus est. Quem quum in Consistorio (sic enim patrum collegium vocant) adduxisset, Scanderbeg coram eis ita concionatus est:

Quis vnquam mortalium Romane Præsul maxime atq; sanctissime, Reuerendissimi amplissimiq; Patres, non lingua dicam exprimere, sed ne animo quidem concipere posset, loci huius & sedis sacratissimæ, in qua statis, celsitudinem & sublimitatem? Cuius nulla pars est, nullus angulus, quin totus sanctitate, diuinitate plenus vndiq; resplendeat atq; refulgeat. Vbi primum Petrus ille beatissimus, sanctissimusq; Christi vicarius, vbi Paulus Doctor egregius, vas electionis, atque totius orbis Christianæ religionis buccinator: vbi tot viri sanctissimi, præsules & patres integerrimi diuinitus missi, cœlibem & diuinam vitam traduxerunt: vbi tot Reges & Principes inuictissimi, gloriosissimiq; commorati sunt, qui omni sanctitate, omni virtute præditi, omni scientia referti, mundum totum, fidemque catholicam erexerunt, decorarunt, illustrarunt. Quibus tu postmodum, Romane Antistes sanctissime, ad hoc dignitatis fastigium natus magis, quàm vllo mortalium iudicio vel consensu electus diuino quidem nutu, hac ætate tam aurea, tam fœlici successisti, qui totius fidei & religionis nostræ summum lumen esses, summum decus, summus splendor, qui Christianum nomẽ vel ad vltimas terras transferres, & ab omni Barbarica rabie vendicares. Magna profecto fuit expectatio iampridem, Pater beatissime, vel animi, vel ingenij tui, quàm non vt æques modo, sed longe quoq; superes omnia. Habes ex voto innocentiam vitæ, sapientiæ, atque consilij magnitudinem, naturæ liberalitatem, experientiam rerum, qui in vniuersa natura, in qua quicquid est neruorum, quicquid admirandi, ita es vndecunq; complexus, habesq; in manu, vt liceat semper ex te, tanquam ex thesauro aliquo depromere. Fœlicem me igitur, qui te hodie intueor, alloquor, admiror, quo nihil poterat iucundius mihi, nil optabilius contingere in vniuersa vita. Sed fœliciorem planè Romanam Rempublicam, quæ Principem te, pastoremq; suum sentit, experitur, fruitur, quo meliorem, digrioremq; alium optare non potuisset, nedum inuenire. Cuius an grauitatem magis admireris, an pietatem in omnes amplectaris, an maiestatem atque eloquentiam obstupescas, nescias penè. Qui (vt vno verbo omnia perstringam) nulla re alia magis eminet, quam virtutum omnium excellentia, qui omnium maiorum suorum, & superiorum Principum gloriam non æquaturus solum, verum vno omnium iudicio sit superaturus, longeq; à tergo relicturus. Gaudeat proinde & exultet, quicquid est vsquam Christiani nominis, vel splendoris. Lætentur gentes, iubilet Dei Ecclesia penè afflicta, quæ per te sit spiritum & sanguinem receptura. Nihil iam timeat, tuta quoq; pelagi æstus, hilaris cuncta æquoris discrimina contemnat, Petri nauicula, te rectorem, te gubernatorem nacta, qui Christi fidem & Euangelium semper augere, amplificareq; studes: qui vnus & pastor optimus, & Antistes sapientissimus non solum super oues & gregem tibi

Cœlebs & diuina vita Romæ.

gem tibi à Deo commissum, exactissime omnem curam & solicitudinem impartiris, sed alienas quoque ouiculas errantes, vagas, dispersas, in tuum ouile, & Ecclesiæ gremium reducere, ac congregare die noctuq; inuigilas atque insudas. Bone Deus, cur mihi non est tantum eloquentiæ, ea dicendi vis, qua possem virtutes tuas omni laude maiores, non pro merito dixerim recensere, sed saltem non minores efficere: etsi non debitum persoluere, huic tamen meæ tantæ, tamq; suauissimæ siti potum aliquem afferre. Sed & si possem, Pater beatissime, non est integrum hodie mihi per hos rerum tumultus, per tot maxima discrimina. In quo, nescio quo fato cum gentibus, & populis meis sum vnus omnium maxime coniectus atque immersus. Non permittit, non patitur Mahumetes, Turcarum Princeps ille truculentissimus, me vobiscum diutius commorari, Patres sanctissimi, vos contemplari, vos admirari Principes meos, Deos terrarum, ac mundi totius luminaria, qui maiorum suorum vestigia sequutus, ac spurcissimæ illius Mahumetanæ sectæ nephandus professor & propagator, vestrum ouile quotidie inuadit, persequitur, dissipat. Et non contentus malis, cædibus & rapinis, quibus in Asia vsus est, non satiatus Christiano sanguine, quem nuper tantum in Europa fudit, vt totam infecerit, polluerit, contaminauerit, & Christi nomẽ prophanauerit, sed nunc me, gentemq; meam tanquam hoc vltimum certamen relictum sibi euertere, atq; de medio tollere conatur. Cui nisi repente (quæ tua sanctitas est atque clementia) occurras, obsistas, tu Principum Christianorum pater, iubar, atque sydus radiantissimum, actum est de re omni, actum de imperio meo, quippe populus Epiroticus tot bellis, tot cladibus exhaustus iam corruit, iam defecit. Huc igitur ego concessi Patres sanctissimi, ad vos ipse confugi, domi incendium maximum reliqui, hostem in ipsis vestibulis, qui non tantum gentem meam, & regionem omnem assidue dissipat, euertit, depopulatur, in seruitutem trahit, sed & ciuitatem ipsam meam Croiam, prouinciæ robur atque caput iamdiu innumero milite obsidet. Neque hanc obsidionem deserendam proposuit sibi, antequam vrbe ipsa aliquo modo potiatur. Et potietur (vereor) ni sublimitas tua succurrat atque subueniat. Ita oppidanos in rerum omnium necessitatem, & vltimum discrimen adduxit. Consulti igitur Patres optimi atque sanctissimi (quæso) dum tempus patitur, prospicite, atq; opportune prouidete mihi. Cohibendus est enim impetus, & ius nephandissimi Tyranni, reprimendus eius furor, atq; violentia, qui in tantum excreuit, atq; inualuit, vt iamiam extrema omnia Christianæ Reipublicæ, ac Dei Ecclesiæ, quam orthodoxæ fidei audeat minitari. Sed quid amplius? (proh dolor) quid peius? quid durius expectemus? Ædidit iam in Christianum populum, ædidit in gregem tuum omnia crudelitatis exempla, prophanauit, ita iam fœdauit, omniq; ludibrio habuit (pudeat

Deorum, hominumq;) fidem, religionemq; vestram, vt non minus molestum mihi sit dicere, quàm vobis turpe audire. Videtis, ecce ingentis cuiusdam mali, non suspicionem modo, sed apertam speciem obseruari ante oculos omnium. Videtis Patres amplißimi Asiam ferè omnem huic nephando, spurcißimoq; hosti subiectã, Græcos quasi cunctos ab eo exterminatos, Rascianos Principes, Triballos, & Thraces euersos, Illyricos perdomitos, Peloponnesum subactum, magnam Macedoniæ atque Epiri partem direptam, incensam, deuastatam. Vnus ego superſum, Pater beatißime, cum pusillo & tenui imperio, cum militibus meis, adeò tot prælijs attritus, tot certaminibus exhaustus, vt nihil iam integri sit in corpore ad noua vulnera accipienda, neque quicquam supersit sanguinis, quod dari amplius pro Christiana Republica poßit. Hoc est reliquiarum ex tot Principibus, tot ducibus, in feraci Macedonia illa regum altrice, quod nunc perfidus Barbarus iste totis viribus, arte, ingenio perdere, atque delere contendit. Iam nemini ignotum, nemini dubium est. Audisti Antistes sanctißime, audistis Patres religiosißimi, quot bella, quot expeditiones cum perfida gente ista maiores mei tot armis gesserint. Quibus ego postmodum ordine naturæ, diuino tamen præseruatus auxilio in regno succedens, nullum vnquam tempus, nullum diem quieti aut ocio mihi concedere potui, sed cum prophana gente, bella maxima semper pertractaui, præsertim cum rabidißimo & truculentißimo Mahumete isto, qui iam tot malis rem meam, tot cladibus affecit, vt nihil reliquum supersit mihi, nisi (proh pudor) herbam victori (vt aiunt) dare. Restiti hucusque, reluctatus sum, & diuinæ ope adiutus semper ferè incolumis atque victor euasi. Sed nunc tot malis tam præteritis quàm instantibus fessus, tot certaminibus exhaustus, tot ducibus amißis, tot populis, viribus adeò exinanitus sum, vt nihil ferè præter animos feroces ex antiqua fortuna supersit. Et Barbarus iste (sic fortè peccatis nostris exposcentibus) supra quam dici poßit, suas vires auxit, imperiumq; suum ampliauit. Propterea mundi totius iubar, ac Christianæ religionis decus splendidißimum, ad tuæ Maiestatis pedes supplex, & qua decet veneratione confugio, tuum nomen inuoco, opem & auxilium imploro. Descendas iam Pater sanctißime, prouideas, quo his tot procellis, & bellorum turbinibus obsistere, easq; non ita certo periculo vitæ, ac rerum mearum dispendio perferre queam. Fidemq; vestram sanctißimam, sanctißimi inquam Patres, contra vim & impetum huius immanißimi Tyranni protegam atq; defendam, pro qua & vsque in præsentem diem omnia extrema sum perpessus. Et imposterum me deuoui, neq; vllum mortis vel periculi est genus, quod pro quocunq; vestrum commodo & dignitate, in aliquo vitæ meæ tempore subterfugiam.

Populi subiecti Turcæ.

Herbam dare sermo prouerbialis est, victorem agnoscere. Plin. lib. 22. cap. 4. & Fest. Pomp.

Postquam Scanderbeg orandi finem fecit, tanto fauore ab omnibus est

exce-

exceptus, tam liberaliter & honorifice habitus, ut quàm celeriter expeditus, quicquid a summo Pontifice, patribusq; petierat, perfacile impetrauerit, & ei quàm liberaliter sit concessum. Qui maximis etiam muneribus & præmiis donatus, maximo auri, argentiq; pondere, grandiq; pecunia cumulatus, lætus, alacerq; inde discedens in Epirum, ad suos reuersus est.

Cæterum antequã ulterius progrediamur, describendus mihi videtur esse locus, quo Ballabani castra posita erant, quo res, negociumq; nostrum melius percipi possit, & oculis legentium subiciatur. Diximus enim iam Croiam Epiri urbem esse, in campis Aemathiæ positam, in alta saxi crepidine, & undiq; præcipiti, nisi tantum ab una parte, qua vix accessibilis, & peruia est, a monte Cruino abscisa, qui ei adiacens, eum quasi superemine-re videtur. Qui quidem in longum protenditur, & ab ea parte, qua urbis arx est, in cliuum sese extendens, paulatim descendit, & plures tumulos siue colles facit. Ubi Ballabanus castris suis loca occupauerat, ibiq; totam sui exercitus molem redegerat, & urbem dura obsidione premebat, montemq; Cruinum occupauerat, super quem præsidium suum collocauerat. Verum omisso hic parumper Ballabano, ad Principem Scanderbegum redeamus. Qui postquam ex urbe reuersus est, maximum undiq; exercitum, ingentesq; copias atq; validas in unum contraxerat. Venerant nanq; ad eum Reguli omnes confœderati, & circumuicini confluxerant, quotidieq; confluebant omnes populi, tam ex Epiro & Macedonia, quàm ex Illyrico & Dalmatia, ita ut nunquam antea maior exercitus, neque ex validioribus, pugnatioribusq; ab eo coactus est. Quem Scãderbegus in duo diuiserat, quorum alteri Lecham Duchainum regulum præfecerat, virum non minus rerum bellicarum peritissimum, quàm fortunatissimum. Alteri vero Nicolaum Monetam Nobilem Scodrensem, virum acerrimum, qui ex Lysso per campos Aemathios, & syluam Ionimorũ copias ductitantes hostem ab eo latere aggrederentur. Ipse verò cum reliquo armatorum robore tam equitum, quàm peditum montem Cruinum versus ex alio latere adoriretur, quo Ballabanus fortissimum, munitissimumq; præsidium (ut diximus) locauerat. Hoc constituto, sicq; copiis dispositis, in hostem primus progressus est. Qui quum ad montem Cruinum cum exercitu peruenisset, illico nunciatum est ei, Jonimam fratrem Ballabani cum præclara Turcarum manu ad fratrem contendere, ut se illi coniungeret. Qui (ut fama erat) iam montem Bulgari superauerat. Quo audito Scanderbeg, sine mora electo flore & robore militum, relictoq; ibi reliquo exercitu, per totam noctem ad Ionimam summa celeritate perrexit, eumq; de improuiso aggressus fudit atque dissipauit, viuumque cum Heder filio suo capit. Indeq; per noctem eadem celeritate in castra sua victor reuersus est. Mane verò Jonimam cum eius filio vinctum in conspectu fratris addu-

Croiæ descriptio.

Fortissimus exercitus confluit ad Scanderbegum.

ctum ostendit. Dehinc monte Cruino deturbato, hostium præsidio potitus in eius summitate victor euasit. Quo cognito Ballabanus desperata iam victoria de Scanderbego, á quo toties fugatus fususq́; fuerat, ira atque furore plenus, stimulis Martis agitatus, similis furibundo & insanienti, citato equo, cum aliquibus militibus ad mœnia vsq; & portam vrbis Croiæ euectus est. Qui cum à Croiensibus & oppidanis multis promissis & pollicitationibus vrbem in deditionem petere contenderet, erumpentes oppidani & Croienses, maxima vi & impetu eum adorti, in fugam conuerte-

runt. Quem quidam etiam ex Croiensibus Georgius Alexius nomine, vir Epiroticus, ictu sclopi lætaliter in gutture percussum transfixit. Qui in castra equo reuectus, exanimis mortuusq́; ante tabernaculum suum pronus in terram corruit, quo mortuo per omnia castra tumultuatum est. Barbari verò priuati suo duce & præfecto, nocte illa, quæ diem insequuta est destituta vrbis Croiæ obsidione, mœsto admodum silentio discesserunt. Qui ad locum, qui Tyranna dicitur, octo ferè millibus passuum ab vrbe distantem castrametati sunt. Verum Scanderbegus cum ad Barbarorum castra exorto iam die veniret, ea vacua atq; deserta reperit, vbi multa impedimenta, sarcinulas, & commeatũ abunde relictum inuenit. Postquam vero obsidio dissoluta, & vrbs Croiæ liberata est, Scanderbeg victor de hoste triumphans, cum ingenti gaudio & gloria vrbem ingressus est. Qui oppidanos omnes & Croienses publice de fortitudine, fide, & constantia plurimum commendans, maximis muneribus & præmijs donauit. Jnterim verò duo equites ex castris Barbarorum, qui in Tyranna castrametati erant,

erant, ad Scanderbegum venerunt. Qui à ducibus & castrorum præfectis missi erant, vt his relictis castris, equis, & impedimentis, vita tantummodo superstite abire cōcederetur. Timebant enim, ne Scanderbegus eis transitus, & itinera, qua transituri erant, occludi faceret, quo omnes trucidarentur. Ex quo statim Scanderbeg omnes Principes & milites suos in concionem aduocauit, vt quid super hoc faciendum esset, decernerent, & sua capita proferrent. Qui omnes pariter hostem aggrediendum, & cum eo acerrimè dimicandum exclamauerunt. Verum Scanderbeg eos sic breuibus allocutus est:

Oratio Epirensis ad Principes, præfectos, & vniuersum exercitum.

Noui iampridem, viri fortißimi, & commilitones mei, virtutem: noui satis fortitudinem, & constantiam vestram, qua semper Barbarum acriter perterruistis, debellastis, in fugam conuertistis. Neque vereor hodie vobis animum deesse, hunc quoq; hostem, quem in conspectu habemus, expugnatum à vobis, profligatumque iri. Sed animaduertendum est, Mi-

lites optimi, animo sæpius reuoluendum sapientis illud: In tranquillo tempestatem aduersam optare, dementis esse: sanioris verò, quauis rationē ei occurrere, cum tempus aut necessitas vrget. Deus cœlitus nobis victoriam sine ferro, sine pugna, sine cæde demisit. Vrbs ab obsidione liberata est. Ballabanus hostis noster, qui tot mala adidit, & indies minabatur nobis, extinctus est. Exercitus eius fugam arripuit, sumus in pace, sumus in quiete, omnia arrident. Cur bellum quæramus? Cur aduersam exoptemus tempestatem? Cur fortunam cæcam, & incertam tentemus? Nostis

enim

enim milites, quam inemendabilis, quam incorrigibilis sit Martis error. Nam alijs in rebus siquidem erratum est quidpiam, corripi tamen, emendariq́; potest. At verò post præliorum delicta, locus emendationi minime conceditur. Ex quo veteres illi duces gloriosissimi non tam numerosos exercitus, quam armis eruditos esse voluerunt. Dubius enim est pugnæ euentus, incerti bellorum exitus, qui non in manu nostra, sed fortunæ magis repositus est. Hostis semper timendus est, nunquam paruipendendus aduersarius, nunquam contemnendus, Quin & post consummatū bellum, post consequutam victoriam, non minori, quàm in principio diligentia vtendum est. Neq; vnquam cum hoste temere confligendum, aut pugnandum. Quare si nos bellum cum hoste hoc, quem in oculis habemus, experiri voluerimus, si fortunam tentabimus, salutē & rem nostram, quæ iam in tuto, & in portu est, in summo (quod absit) discrimine & periculo adducemus. Cohibete itaq; impetum istum, inhibete animi feruorem, satis victoria est adeptum. Multum iam de hoste triumphauimus, contenti esse debetis tot cædibus, tot cladibus de hoste sumptis, tantisq́; afflatibus fortunæ, qua semper tam obsequenti vsi estis. Videtis præterea has Barbarorum copias innumeras, ac penè infinitas, neque est hominum certe colluuies, sed eximius flos atque robur vniuersi Mahumetis exercitus, viri electissimi, fortissimiq́;, bello accincti atque instructi, necessitate præterea armati, quæ vltimum telum, ac maximum est, nihil præter pugnam cupientes, quo vindictam de morte Ballabani ductoris sui, & aliquid præclari facinoris ad Ottomanum Principem perferant, atque reportent. Simulant enim Barbari (mihi credite) se nobis dedere velle, fingunt timorem, & pauorem. Noui commenta & fallacias eorum, noui insidias, dolos, & fraudes, in quibus maximè huiuscemodi hominum genus semper versatur. Nihil profecto magis quam pugnandi copiam expetunt, quàm ex nobis vltionē sumere. Itaq; milites cauendum (si fieri potest) cum his bellum committere, fortunam tentare. Sed age nihil sit doli, nihil fraudis, rabidi ferè sunt omnes, spe omni destituti, ignominia cladisq́; pleni. Omnia timentes nihil timent. Nihil periculosius, quam cum eis manus conserere, quibus vnà tantum salus est, nullam sibi salutem sperare. Audacter dimicat, qui nihil sibi reliquit, nihil in spem ponit. Quid & si omnes illos vel deleamus, vel in fugam conuertamus, & non istud ipsum sine malo vestro, sine naufragio, sine cruore, sine vitæ dispendio. Omnis ea victoria est mihi luctuosissima futura. Quas ob res, milites amantissimi, si me audieritis, si consilia mea capesseritis, profecto sine pugna, sine ferro eos superabimus. Laborant enim Barbari rerum omnium penuria, & maximè re frumentaria, sine qua exercitus absque ferro vincitur. Occludamus vias, & itinera, ne quicquam subsidij, commeatusúe quoquo modo ad eos perueniat. Nos interim vrbem nostram

Croiæ fortissimo milite, omniq; præsidio communiemus. Hi verò sic occlusi & obsessi fame teterrima omnino peribunt, & funditus sine ferro, sine pugna euertentur.

His à Scanderbego dictis, militum animi oratione eius sedari minime potuerunt, quin audaciores, ferocioresq; in hostem effecti, magisq; in furorem versi, atque magis elati, excitatiq; sunt. A quibus ingens postea tumultus, strepitus, & clamor vndique exoritur, & per omnia castra exclamatum est: In hostem omnino fugientem, & iamiam profligatum intrepidè eundum, & in eum acerrimè irruendum. Nec Scanderbego Principi, qui iam hostem timere ostendit, in hoc parendum esse, quandoquidem ex acerrimo bellatore cunctator factus, arma viris ad arma natis, & arma frementibus velit auferre, & imperator exercitui, non exercitus ipsi Imperatori desit. Quorum vis & impetus vix à ducibus & castrorum præfectis inhiberi comprimiq; potuit. Quibus permissum est, vt cumprimū vrbs Croiæ frumento, commeatuq; communita fuisset, hostem ex animi sententia insequeretur, eiusq; castra aggrederetur. Mandauerat autem Scanderbegus, vt transitus, viæ, & itinera Barbaris occluderētur, ne per transire possent, neq; ad eos commeatus, aut subsidium aliquod comportaretur. Interea dum Scanderbegani milites triduo circa vrbem communiendam sedulo instarent, Scanderbego nunciatur Barbaros, qui in Tyranna castrametati fuerant extrema fame compulsos, inde castra nocte illa signo secundæ vigiliæ, per quod tempus mortales somno altissimo premuntur, clam amouisse, neque tamen custodias fallere potuisse, sed maximam cum eis atque incolis pugnam commissam, tandem sibi ferro iter aperuisse, ingenti tamen suorum clade, & cæde, & maxima impedimentorum amissione discessisse. Quo audito Scanderbegani milites, locis omnibus frementes ægrè tulerunt, & maxime de Scanderbego conquesti omnem in eum culpam reiecerunt, quod Barbarus impunè euasisset. Quibus tandem multis illecebris & donis placatis, Scanderbeg vniuersam obequitans prouinciam, Turcica & Barbara præsidia, quæ illic aderant omnia, aut capit, aut trucidauit. Postquam verò vniuersa prouincia pacata, tranquillaq; reddita est, Scanderbeg socijs multum collaudatis, muneribusq; illis quampluribus exhibitis, omnes à se sereno, hilariq; vultu dimisit. Qui Barbarorum præda onusti, læti alacresq; domum reuersi sunt. Ex quo insignis ille annus, & lætus Scanderbeganis fuit.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI EPIROTARVM PRINCIPIS,

Liber Tertiusdecimus.

Dolor & conflictatio Ottomani Principis, ex morte Ballabani, & dissolutione obsidionis Croiæ.

Missa impræsentiarum Scanderbegana re, quæ satis florida, satis iucunda & träquilla erat, ad Mahumetem Principem me conuertam, qui recenti Ballabani præfecti sui interitu, & fœda suorum fuga, & strage vehementer indoluit, affligens se, & macerans supra modum, quod obsidio vrbis Croiæ dissoluta esset: & quomodo ipse de tanta ignominia aduersus Scanderbegum se vlcisci posset aßiduè cogitabat, animoq; dies, ac noctes voluebat. Statuit tandem, vt coacto vndique ingenti validoq; exercitu, ipse iterum in Epirum contra Scanderbegum rediret. Quo audito Scanderbegus, delectum accuratiorem quàm ad alia bella vnquam haberi solitus esset, fieri iußit, & omnia loca & vrbes præmuniyt atq; firmauit. Peracto igitur anno, expectato veris tempore, quod expeditionibus est magis aptum, quo cuncta in campis germinantia rident, ipse innumeris copiys, vario tormentorum genere, artificibusq; in omni arte peritißimis in Epirum proficiscitur. Qui vt primum venit, in quadã lata & ampla planicie, quam incolæ Sauram appellant, prope Scombinum

binum flumen castrametatus est, vbi Princeps Hyaranites Cominatus Scanderbegi socer praerat. Eaq; tempestate Ottomanus quodam in angulo iuxta populos, qui Iates, Bratescosagni, Cherabi, Buserſechi, & Sopotani dicti sunt, vrbem Valmorum iamdudum á Gallogræcis, & Barbaris funditus euersam, quam nunc nostri ciuitatem nominant, instaurauit, atque reædificauit, qua fortissimo milite, omniq; præsidio munita, firmataq;, castra sua inde amouens ad vrbem Dyrrhachinam expugnandam profectus est, putans illam ex improuiso immunitam, imparatamq; adoriri, sed eum sua fefellit opinio. Nam tum Veneti ipsi, tum Scanderbegus Princeps tam terrestri, quàm maritimo milite omniq; præsidio eam munierant, à qua Ottomanus Princeps cum multa cæde suorum turpiter repulsus atq; reiectus est. Cæterum eo impræsentiarum omisso, pauca de laudibus huius vrbis in medium afferre decreui. Dyrrhachium, quod prius Epidamnum dicebatur, vrbs est Epiri, ab Epidamno quodam (vt nonnulli voluêre) iam primum condita, à quo & nomen assumpsit. Huius ex filia nepos Dyrrhachus nomine portum adiecit, quod Dyrrhachium appellatum est. Verum vt alijs placet, Dyrrachium vrbs Epiri maritima, est caput Taulantium, Pireorum, & Pratinorum, inter Lyssum & Apolloniam posita. Quæ cum prius Epidamnum vocaretur, propter inauspicatum nomen (quia velut in damnum ituris omen esse videbatur) à Romanis postmodum Dyrrhachium est appellata, à Cheroneso, in quo sita est sumpto vocabulo, á Corcyreis (vt quibusdam placet) condita, quam potius ab ijs instauratam dixerim. Nam hæc, si antiquissimis autoribus, & famæ credimus, inter cæteras vrbes vetustissimas connumeratur. Cuius laudes & præconia magna multaq; extant. Nam (vt inquit Lucanus) Dyrrhachium opus est non manufactum, sed natura munitum, in rupibus adeò altissimis positum, vt qui nauigant, suspicientes mœnium altitudinem, non solum admiratione quadam, sed periculi timore attoniti fiant. Ea enim mari circumdata præruptis rupibus ab vna parte, qua collis est continenti terræ coniungitur. Hinc portum habet tutissimum, commodissimumq;. Illinc campos latissimos, amœnissimosq;, agrum fertilem, & omnibus rebus copiosum. In ea sunt ædes sacræ, templa augusta atque magnifica. Ibiq; conspiciuntur imagines Regum, & Imperatorum. Ibi visuntur antiquissima Principum monumenta. Ibi statua Adriani Cæsaris, seu potius Colossus ingens ex metallo conflatus, in æditum locum erectus est ad portam Caballinam septentrionem versus. Arena præterea, siue Amphiteatrum mira arte ingenioq; constructum. Muri vrbis munitissimi, turribus, alijsq; insignibus operibus ornati, decoratiq;. Spectanda quoque ea ciuitas est maxime in maritimarum specie, salinarum, ac mercium commoditate. Hæc est Dyrrhachina vrbs illa, quæ Romanum vidit Senatum, ac perbenigne suscepit, ciuili san-

Epidamnum Colonia propter inauspicatū nomen a Romanis Dyrrachiū appellata, nam Epidamnus vrbs Macedoniæ à damno deduci videbatur. Vide Pli. lib. 3. cap. 23.

Antiqua monumenta in Dyrrhachio.

guine, atq; intestinis bellis non insignis minus, quàm infœlix. Quæ demum qualis quantaq; fuerit, ipsa ruina docet.

Abscessus Mahumetis ab urbe Dyrrachina.

Postquam igitur Mahumetes à Dyrrhachinis tam male habitus est, & omnis eius conatus in irritum ceciderunt, credidit Scanderbegum urbis præsidio adesse, propterea quod milites eius plerosque ibi esse nouerant. Quare retrocedens ad urbem Croiæ ire contendit, eamque in modum coronæ undique cinxit, & primum petyt ab oppidanis, ut urbem, seq; in eius potestatem traderent. Quibus etiam multa dona & munera promisit. Cui cum Croienses varijs tormentorum, ac telorum generibus responsum dedissent, postea erumpentes ex urbe, acerrime cum eo decertarunt, victoresq; cum gaudio & multis hostium cæsorum capitibus in urbem redierunt. Verum Scanderbeg, qui & ipse in campo cum suis aderat, qui nec latere, nec quiescere nouerat, Barbarum impunè ire non permisit. Nam eius castra aggressus, die noctuq; eum infestabat, varias cædes & damna ei inferens, adeò quod Mahumetes animaduertens, nihil se aduersus Scanderbegum proficere posse, inde discessit, & locum quendam ad littus Adriatici maris non longe à Dyrrhachio positum petyt, qui nunc ab incolis Caput redoni dicitur, ubi Princeps Scanderbegus nuperrimè urbem, quam Chiurilum appellauit, ponere cœperat. Quam quum Ottomanus nondum habitatam, nec perfectam reperisset, funditus euertit. Dehinc ad expugnationem quorundam populorum Scanderbego subditorum accessit. Scanderbeg autem assidue illum infestando sequebatur, qui montana etiam & aspera loca incolebant, eum die noctuq; assiduè lacessebant, à quibus cæde, & ignominia maxima affectus, inde discessit. Ad extremum vero desperata de Scanderbego victoria (qui prius omnia munierat atq; firmauerat) relicta Albania & Epiro, mœstus ac tristis turpiter discedens, Bizantium unde venerat petyt. Post cuius discessum illico duo ex suis præfectis, Ali, & Aias venere, missi ab ipso ad tutandos duntaxat, saluandosq; fines suos, ne à Scanderbeganis infestarentur, quos nullatenus ad bellum prouocarent.

Barbari & Scanderbegi munera mutua.

Qui cum primum venere, Barbara arte vsi, quo Scanderbegum in suam attraherent amicitiam, sibiq; conciliarent, multa xenia, dona & munera ad illum, clam admodum ab Ottomano facere fingendo, miserunt. Quibus Scanderbeg, quo animi sui magnificentiam cognoscerent, & ne à Barbaris gratitudine atque beneficijs superaretur, pulcherrima vicissim munera dedit. Interea verò Scanderbeg iussit undique delectum fieri, ut maximo coacto exercitu, ad urbem Valmorum expugnandam, quam nuper Mahumetes fundauerat, proficisceretur. Morbo tamen graui implicitum (prò dura fati potentia) ab ea expeditione eum fortuna subtraxit.

Lyssi Venetorum urbs.

Nam quum uniuersam prouinciam ad recensenda capita obequitasset, & Lyssum tandem peruenisset (ea enim urbs Veneto imperio parens, Scanderbego

derbego peculiaris, & perchara erat) vt ibi socios & confœderatos ad consilium congregaret, in grauem incidit febrem. Vnde morbo indies inualescente, magis timens sibi, & iam extremum vitæ tempus aduentasse ratus, omnes socios & Principes, qui ad eum venerant, conuocari iußit. Præterea Venetorum etiam legatos, quibus cum maxima erat neceßitudine atq; beneuolentia deuinctus, ad hæc duces suos, & castrorum præfectos, omnesq; sic benignè alloquutus est:

Summam veramq; virtutem atq; religionem, Principes optimi, vosq; Commilitones amantißimi, esse arbitror, Deum summum optimumque imprimis iustè, sanctè, pieq; venerari, colere, obseruare: Dehinc patriam, remq; publicam, in qua natus quisque educatusq; est, non amare solum, tutari, semperq; præ oculis habere, sed etiam ad sanguinem vsque protegere, Testamẽtum & verba, quibus Scanderbeg ad suos duces & præfectos castrorum vsus est.

atq; conseruare. His enim omnibus, qui hoc faciunt, proprium in cœlo locum diffiniuêre sapientes. Quæ quidem omnia, quæ semper mihi cordi fuerint, ad eaq; omni ingenio, totisque viribus contenderim, Deum imprimis, vosq; optimos mihi testes adducò. Jam trigesimus peractus est annus, commilitones mei, quod impias atque nepharias Amurathis Turcarum Principis manus euasi, & in regnum meum auitum ac paternum confugi. Ex quo bella aßidua, cum pro rei totius nostræ tutela, tum Christianæ Reipublicæ dignitate aduersus perfidam gentem, & Ottomanam rabiem geßi semper, atq; sustinui, omniaq; propitio Deo fauste, fœliciter, & ex animi sententia cesserunt nobis, nec victum vnquam iusta acie, aut profligatum me Principem & commilitonem vestrum, sed victorem semper

 de ho-

de hoste (liceat hoc & mihi dicere) excepistis: neque memini vnquam me praterquam semel sagitta in pede dextro à Barbaro quodam ictum fuisse, quem illico in totius exercitus cõspectu obtruncaui, caputq; eius cruentum ante pedes vestros proieci. Alias quidem nunquam (vt nostis) membra hac, corpusq; meum tot bellis, tot periculis expositum vel ferrum hostile sensit, vel vulnere aliquo indoluit. Nunc verò (sic rerum humanarum ordine procedente) reuoluto tertio & sexagesimo atatis mea anno, iam in senium vergens, Ecce ô socij, ecce commilitones charissimi, morbo graui correptus, & totus naturali virtute, & robore destitutus, iamiam deficiò. Sentio iam commilitones mei, sentio inquam, diuina sic iubente prouidentia, qua cuncta constare, regiq; non immerito fatemur, deposita fragili hac mortaliq; sarcina, ad alia loca concedendum, vitaq; huius breuitatem, atq; arumnas, cum ijs, qua vera sunt commutandum esse mihi, neq; cogitatio me hac, aut necessitas potius (Deum testor) aliquo modo perturbat. Non inuitus iugum hoc subeo, quod nascentibus nobis fata dedère. Nihil dolendum est, nihil ingemiscendum, quod prater legem non patimur. At ea sumus lege nati, vt omnes in hac mortalitatis necessitate positi simus. Scio autem, quod omnibus necesse est, id ne miserum esse vni potest. Reddenda est tandem terra terra, obtemperandum natura, restituenda aterna hac, immortalisq; anima, cœlestisq; spiritus illi, qui tradidit, commodauitq; nobis. Neque tamen hanc moriendi sortem idcirco ita aquo nunc animo subeo, amplector, ô socij & commilitones dulcissimi, quo pericula illa fugiam, labores euitem, arumnis me abstraham, in quibus hucusque pro Christiana Reipublica dignitate & fide, annos omnes exposui, & vitam peregi, quippe quum & plura, & maiora semper pro ea subire paratus sim. Sed video, video iam hanc esse diuini numinis voluntatem, sentio Deum, clareq; perspicio, cui omnino est parendum, vt ex hac terrena fece, ac infœlici ergastulo tandem recedam. Satis praterea natura indulsi, vixi iam satis, & quem dederat cursum fortuna, peregi. Verum antequam & spiritus me, & vos ipse deseram, atq; relinquam, illud occurrit imprimis, de quo vos alloquendos, ac commonendos putaui, vt solitus sum semper, dum per melioris atatis annos integrum fuit mihi, vt Christiana Respublica, ac Catholica fidei salutem atq; dignitatem, sicut pro ea hucusq; viuēte me tanto omnium Christianorum Principum fauore & admiratione ad extremum vsq; spiritum elaborastis, insudetis, ita imposterum mortuo quoque vnam semper in animis, vnam pra oculis habeatis. Habebitis autem (mihi credite) facillima semper omnia vobis, fœlicissimaq;, si primum mutuam inter vos pacem & concordiam, qua vel minima quaq; maxima fiunt, fidemq; atque beneuolentiam inuicem seruetis, omniaq; semper infra commune bonum, & vtilitatem publicam ducetis. Nullum est enim tam potens, validumq; imperium,

Scanderbeg vixit annos 63.

rium, quod non corruat quandoq́, atque dilabatur, vbi mutuis odijs atq́ dißidijs prabeas locum, vbi priuatam vtilitatem, propriumq́ commodum publico bono anteponas. At verò si concordes inuicem & coniuncti eritis, neque hostis vllus, neque aduersarij impetus obesse poterit vobis: regna, imperiaq́ vestra durabunt, semper permanebunt: populos, gentes, vxores, liberos, fortunasq́ vestras, in quiete, & fœlicitate perpetua collocabitis. Non Ottomani rabiem, non Barbarum furorem timere poteritis, non doli eius artes, vel insidia aduersus vos quicquam proficient, qui vt vos, viresq́ vestras separet atque seiungat, dies noctesq́ molitur atque laborat, quo vestrum vnumquenque ita seorsum, sigillatimq́ oppressum, ex animi sui voto deleat atque euertat. Prater hac, socij & milites fortißimi, Iohannem filium meum, quo maiore possum studio, diligentia, cura, commendo vobis, fideiq́ atque virtuti vestra dedo atque trado. Qui propter atatem infirmus, & balbutiens ferè adhuc, neque ad prauidendam, neque ad propulsandam calamitatem est satis idoneus, ne fera & rabidi tigrides eum deuorent atq́ dilanient, ne Mahumetes perfidus, & communis hostis illum, regnumq́ eius opprimat (ad quod semper anxius est) & ei rabido atque cruento ore omni tempore insidiatur. Et obtinebit (prò dolor) obtinebit, opprimet misellum, ni virtus vestra, armaq́ eum protexerint, atque conseruauerint. Quum primum enim sentiet truculentißimus Tyrannus me ab humanis ademptum, non stabit vel temporis momento, aduolabit quàm ocißime, tanquam rabida belua, vt tot mala, tot clades, tot iniurias à patre acceptas, in paruulo infœliciq́ filio vlciscatur, atque resarciat, adatq́ in eo (heu me miserum) omnia efferacißimi animi, atque crudelitatis exempla. Amplectimini igitur socij & commilitones amantißimi, rem & imperium eius ea fide, ea diligentia, qua ipse cuncta commoda & ornamēta vestra (si vera fateri velitis) omni vita mea tempore sum amplexus. Qui non mihi vixi solum, sed vobis omnibus, liberisq́ vestris, itaq́ laboraui, insudaui, vt neq́ dies, neq́ noctes à laboribus, & vigilijs cessarem. Non ocio, non quieti superfuit mihi tempus aliquod in vniuersa vita, non locus certus, non tempus cibi, somniúe sumendi fuit vnquam, noctes pares diebus insomnes ducebam. Cura & incolumitas regni, & imperij vestri non minus cordi mihi, quàm propria erat. In quos (Deum testor) vt nunc saltem, postquam in hunc incidi sermonem, animum meum aperiam vobis, nihil vnquam fraudis, nihil doli aut feci, aut machinatus sum. Vosq́ non vt milites, satellites, aut ministros, sed vt socios, & fratres semper habui, & dilexi. Nemo vestrum à me vnquam (quod meminerim) non modo manu violatus, sed ne verbo quidem inclementiori appellatus. In castrensi cura, & labore, in militari officio, in excubijs, in vigilijs nunquam vobis inferior eram, sed tanquam vnus ex commi-

Scanderbeg moriturus, filium suum Iohannem commendat.

commilitonibus me habebam, & facta mea, non dicta sequi volebam, nec disciplinam modo, sed exemplum à me peti. Nullum vnquam laborem, nullum discrimen aut periculum recusabam, siue aliqua simulatione, aut tergiuersatione fugiebam. In hoste aggrediendo (absit inuidia verbo) inter primos versabar: è prælio & pugna cum vltimis redibam. Exuuias & hostium spolia, prædasq; Barbarorum vobis imprimis impartiebar, diuidebamq;, nihil mihi de his retinebam. Regnum, imperium, fortunas, mea deniq; omnia communia faciebam vobis. Nihil proprium erat mihi, aut certum, nihil diuisum à vobis, nihil separatum. Nunc commilitones charissimi, ecce morior, ecce vos desero. Quare rogo omnes, obsecroq;, vt hanc fidem, beneuolentiam, charitatem, quam in me vos vel nullo temporis momento desiderare potuistis, eam in Iohannem filium, regnum & imperium eius vltro exhibeatis, atq; impendatis, quem ego effigiem, atque imaginem meam, vicarium pro me vobis do, dicoq;.

Scanderbeg alloquitur filium moriturus.

His dictis, continuo ad se filium suum aduocans, sic blandis verbis commonendo eum alloquitur: Fili mi Iohannes, fili mi, ecce iam morior, & te infantulum atq; tenellum relinquo. Equidem tibi ego regnũ, & imperium trado firmum & stabile, si bonus eris: si verò malus, debile & imbecille. Stude igitur, fili mi, innitere, vt bonitatem & virtutem solam rebus cæteris omnibus anteponas. His enim & teipsum conseruabis, & regnum, atq; imperium tuum, non tranquillum solum, & quietum efficies, sed augebis quotidie, in maius prouehes, atq; illustrabis. Verum quia nunc per ætatem impotens es fili, neque idoneus satis ad habenas imperij tui suscipiendas: præterea sunt hostes vndique tibi, sunt feræ pessimæ, quæ te continuè deuorare, atque dilaniare student. Est enim Mahumetes ille Tyrannus, communis omnium Christianorum hostis, qui, si modo fili mi ita paruulus & infirmus paterni regni tui curam suscipias, te omnino opprimet, atq; euertet. Ideo animæ mi, quamprimum oculos paternos contexeris atq; compresseris, & corpus meum tumulo tradideris, confestim cum matre tua in Dauniam traijcito, & ad vrbes, ciuitatesq; tuas quàmmature properato, ibiq; vsque ad puberes annos moram trahito, quoad imperij tui regendi gubernandiq; idoneus efficieris. Postquam verò adoleueris, Venetum adeas imperium, vt tibi regni tui auiti & paterni sceptrum reddat, atque restituat. Sub cuius nunc tutela atque regimine illud relinquo, fideiq; committo, vt curam illius gerat, ab hoste protegat, tibiq; seruet. Manent enim sic inter me &

Venetorum laus.

Venetos fœdera, sic leges, pacta, & conditiones initæ sunt, vt regnum tuum ab hostibus & inimicis tueantur, tibiq; seruent, atque in eo te, cum aptus ad id muneris fueris, reponant. De quorum fide & diligentia in rebus tuis nihil dubito, cum soli sint Veneti inter cæteros Christianos Principes (pace omnium dixerim) qui cum grauitate, prudentia, & rerum gestarum magnitu-

gnitudine nemini cedant, tum fidei maxime & bonitatis præstantia imprimis amandi, obseruandiq́ sunt. Quod ego toto imperij mei, & vitæ tempore, in omni actionũ genere, tantis rerum experimentis vnus melius, quam alius quispiam cognoui, comprobaui, & expertus sum. Qui & socij mihi, ac confœderati, locoq́ charorum parentum semper fuêre. Eosdem tibi igitur fili parentes, eosdem Principes, eosdem tutores relinquo. Ab eorum monitis, consilijs, præceptis, nunquam discedas. Soli sunt Veneti patres iustissimi, sanctissimi, Catholicæ fidei & religionis tutores assidui, pupillorum, viduarum, & omnium imbecillium, ac miserarum personarum protectores. Adeò præterea charissimi mihi, vt res eorum & imperium, curæ mihi, cordiq́ perinde atq́ meum semper extiterit. Tanta nostra in eos fides, & beneuolentia, vt vrbium, ciuitatumq́ suarum ius atque arbitrium, in manu mea omni tempore reliquerint, commiserintq́, easq́ ita (propitio Deo) dum licuit mihi maxima semper fœlicitate tutatus sum, & ex animi eorum sententia conseruaui. Itaque fili mi tutus esto, & sub eorum vmbra atque tutela securus viuito, ad eosq́, quum ætas tua patietur, hilaris, & intrepidus accede, quia in sedem te vel cupide reponent. Vrbes ciuitatesq́, regnum, & imperium perbenignè reddent tibi, atque restituent. In quo, si bonus & fidus eris, ab omni hostium vi & impetu, ab armis & telis aduersariorum protegent te semper, illudq́ tibi incolume seruabunt: vtpote qui Principes potentissimi, sapientissimi, terra mariq́ inuictissimi, nullum socium sibi fidum, nullum amicum deserunt aut destituunt, neminem fraudant aut circumueniunt vnquam. Quum verò fili mi in regnum tuum pacatum & tranquillum reuersus sederis, illiusq́ curam & regimen susceperis, iustitiam imprimis cole, quæ omnium virtutum apprime est clarissima: æquitatem serua, faciei pauperis, diuitis, & potentis nullo habito discrimine, in omnibus modestia & temperantia vtere. Regnum tuum amicitia vallato, stabilitoq́. Nam neque thesauri, neque exercitus sunt præsidia regni, verum amici, quos neq́ armis, neq́ auro habere queas, officio & fide parantur. Quare extat diuina illa Philippi patris in Alexandrũ Regem obiurgatio. Quæ te fili ratio in hanc tam vanam spem induxit, vt eos fideles tibi futuros existimares, quos pecunia ad amorem tui pellexisti, à charitate istud præstatur. Veluti enim terra ista hunc solem, quem videmus, maxime desiderat, ita vita humana amicitia plurimũ indiget. Comparabis igitur fili cuncta hæc, comparabis (mihi crede) deuinces, tibi obligabis omne hominum genus, si præcepta mea seruaueris. Quum sola quippe humanitas, sola beneficentia sit, quæ Deo gratæ, hominibus acceptæ, tutæ vbique, & extra periculum positæ, mirabiles in omnium animis sui amores generant, & cæteras facile superant virtutes, ac longo post se interuallo relinquunt. Solæ vel singulari sapientum testimonio atq́ consensu,

Præcepta pro Principe formando.

Amici præsidia regni sunt

Philippi vox in Alexandrũ Regem.

Laus humanitatis & beneficentiæ.

mm cum

cum omni hominum genere, tum Principibus maximè necessaria. habent enim omnium ingenia in sua manu, possident omnium animos in sua potestate. In arduis demum & aduersis fortis esto, fili. In secundis verò & prosperis fœlicem fortunam virtute moderaberis, atq; domabis. Mollis, quietis, atq; effœminati ocij impatiens esto, inde enim mala omnia proueniunt. Fomes omnium malorum ocium est. Milites tuos ignauia, vel desidia tabescere non permittas, sed laboribus, vigilijs, sudoribus assiduis exerce, eos tamen non vt ministros, sed vt socios & commilitones tractes. In Castrensi labore, & cura militari, non Imperatorem te tantum, verumetiam militem exhibeas. Delicias maximè abhorre, luxuriam fuge, quibus fortissimi etiam & robustissimi viri molles, effœminatiq; fiunt. Seueritatem quoque nimiam, & crudelitatem, quæ propriè ferarum est, euitato. In laboribus patiens, & periculis intrepidus esto. Rerum vicissitudinem, & varietatem, fortitudine, atque prudentia moderare. Molestiorem fortunam ita feras, vt celato, dissimulatoque vulnere, nihil habeat hostis, quod de te glorietur, nihil quod calamitati tuæ insultet. Quid enim minus est constantis, & recti Imperatoris, quàm cuius animi motum vultus detegit. Barbarorum insidias præter cætera, in quibus maximè huiuscemodi hominum genus versatur, vt fugias semper præ oculis habe. Fuge perfidiam, fuge dolos perfidæ gentis, contemne amicitiam, abominare societatem, & beneuolentiam nefandissimi Tyranni, sperne munera, blanditias, & promissa eius, ne, dum allicere cupit, & incautum te opprimat, & in æterna mala detrudat. Ideo consiliarios tibi notos, fidos, charos, omni tempore adhibeas. Hæc sunt, lux mea fili mi, præcepta & instituta, quæ ipse à parente meo haud pœnitendo magistro accepi, & didici, quibus delectatus sum semper: his me instruxi, his edocui, his ætatem, & vitam omnem formaui, ex his denique fructus maximos cepi. Igitur vt ea nunc tu quoque teipsum doceas, amplectaris, imbibas, obserues, te maximè hortor, admoneo, & (si pateris) parens, parens inquam rogo, oro, obsecroq;.

Ocium fomes omnium malorum est.

Quales consiliarij.

Irruptio Ahamæ hi Turcarum præfecti, cum 15. millibus equitum in agrum Scodrensem.

Dum hæc Scanderbegus dixisset, interea rumor ingens per vniuersam vrbem excitatur, tumultusq; recens ex agris allatus pro nuncio fuit, Turcas iam adesse, agros vicinos percurrisse, incendisseq;. Quo audito Scanderbegus, & si in lecto graui laboraret morbo, tamen animum illum pristinum, & inuictum, spiritus illos viuaces, & Martiales comprimere, aut cohibere nequiuit. Quum è lecto assurgens, membris iam vacillantibus, & tremebundis arma, clypeumq; suum peteret, & equum sibi sterni iuberet, ita vegetum ingenium in viuido pectore vigebat. Sed quum mēbra eius iam viribus & vigore suo destituta, debilitataq; fluitarent (heu bone Deus, quis est tam excelsus & sublimis, quis tam strenuus etiam & fortis,

fortis, non dicam humilis, & debilis, ac imbecillis, qui mortem effugere possit?) procidens in lectum, ad milites conuersus, hæc verba inquit: Egredimini, egredimini milites in hostes & Barbaros, præite, præite me, quia vos statim sequar. Quorum nonnulli equites vrbem egressi, ad castra Barbarorum peruenerunt, qui Scodrensem agrum deprædati, iuxta torrentem, qui Clirus dicitur, prope vrbem Scodræ castrametati fuerant. Venerat enim Abamathius præfectus cum 15. millibus ad agrum Scodrensem depopulandum. Quos vt Barbari viderunt, Scanderbegum adesse arbitrati, continuo vndiq; castris tumultuantibus, trepidantibusq;, relicta maxima parte prædæ, per aspera & ferè inuia nocturno tempore aufugerunt: erat enim mensis Ianuarij, niuesq; totam tellurem cooperuerant. Qui quum per ardua, & montium cacumina transirent, à regulis & incolis, qui ea loca inhabitabant, oppressi sunt, qui funestam eius populationem, & cruentam prædam fecerunt. Nam plures fuère capti, multi cæsi, prædam ferè omnem amiserunt. Scanderbegus verò eadem nocte, qua Turcicus & Barbarus exercitus aufugit, post sacram confessionis pœnitentiam, cæteraq; Ecclesiastica Sacramenta qua decet veneratione percepta, continuè se animumq; De morte Scanderbegi.

suum Deo maximo tradens 16. Kalend. Februarias, Anno Domini, M. CCCCLXVI. extremum diem suum obijt. Fertur igitur Scanderbegus 63. annos natus, 24. sui imperij anno è vita migrasse. Auguratus est autem Scanderbegus prima auspicia imperij sui quarto Kalend. Decembris, anno eiusdem Domini, M. CCCCXLIII. Quem Lechas Duchaginus regulus Epirota, de quo superius mentio facta est, cum mortuum conclamari audisset, in publicum se proripuit, mœstoq; vultu, & voce confusa, barbam sibi euellens & capillos. Concurrite, concurrite, inquit, reguli omnes &

Principes Albani. Hodie claustra Epiri & Macedoniæ perfracta sunt. Hodie præsidia & mœnia nostra corruerunt. Hodie robur omne & vires nostræ defecerunt. Hodie sedes & imperia nostra collapsa sunt. Hodie omnis spes nostra cum hoc homine penitus extincta est. In eius quoque obitu equus quem ipse equitabat cum pugnaturus esset, ferus, rabidus, & indomitus factus est, ita vt nullum amplius dorso suo perpeti vellet, qui paulopost extinctus est. Sepultus autem est Scanderbegus in vrbe Lyßi in Ecclesia maiori diui Nicolai, cuius exequiæ & feriæ, more maiorum ingenti pompa, luctuq́ militum suorum, & omnium Principum & Ducum dolore maximo, patrio ritu, deductæ sunt. Eoq́ loco ossa eius repósita in pace quieuerunt, quoad Mahumetes Turcarum Princeps in Albaniam & Epirum ad oppugnandam vrbem Scodræ venit: de qua oppugnatione siue expeditione iam in alio libello, quem addidimus, diffusius scripsimus. Quo tempore Turcæ & Barbari potiti vrbe Lyßi, corpus Scanderbegi summo desiderio repertum de tumulo extraxerunt, & quem tantopere viuum reformidabant, & ad eius tantum auditum nomen fugiebant, mortuum, & iam dissolutum (nescio an id diuina dispensatione factum sit) videre summopere cupierunt, ne dicam venerari, & adorare ostenderunt. Nam omnes quidem ita ad eius cineres ossaq́ certatim confluebant, vt fœlix, & perbeatus is fore existimaretur, qui ea videre & tangere, fœliciorq́ tamen, qui minimam ex illis particulam vendicare sibi posset, quam alij argento, auro alij recondere atq́ exornare faciebant, & ad collum appēdebant sibi, tanquam rem diuinam, sanctam, & fatalem, & summa veneratione ac religione obseruabant, existimantes illos omnes, qui eas secum reliquias ferrent, consimili quoq́ fortuna & fœlicitate in vita vsuros esse, qua ipse Scanderbegus à Dijs immortalibus impetrata, solus ex omni hominum memoria dum viueret, semper vsus est.

Locus sepulturæ.

Alius liber de oppugnatione Scodræ.

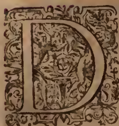
FINIS.

MARINI

MARINI BARLETII, SCODRENSIS SACERDOTIS, DE SCODRENSI OBSIDIONE, ET EXPVGNATIONE,

Liber Primus.

E prima Turcarum origine, inter eos qui de ea re De Turcarum origine variæ Scriptores.
scripserunt, varia (ut video) est sententia. Non-
nulli stirpis Troianæ eos affirmare nõ dubitant: hac I.
vsi ratione, quòd à multis Teucri vocati sint. hi fri-
uola argumentatione freti, facilè conuincuntur.
Nulla enim habent monumenta fide digna, vnde
hanc opinionem mutuati videri possint. Alijs eos II.
gentem esse Scythicam placuit, fœdam & truculen-
tam, quæ vitam ageret parum à belluis promiscuo concubitu & victu dif-
ferentem, omnis expers religionis, Augusto duntaxat mense veluti quæ-
dam Saturnalia celebraret. Hæc Imperium Romanorum magis audiuit,
quàm sensit: nulli tributum vnquam, præterquàm Octauio Augusto dedit,
& id quidem sponte: quum proximas regiones annua illi tributa pendere
audisset. Nonnulli, quorum mihi sententia verior videtur, eos esse asserunt, III.

qui iuxta Tanaim incoluerunt, quorum Pomponius ijs verbis meminit: Geloni vrbem ligneam habitant: iuxta Thissageta, Turcaq; vastas syluas occupant, alunturq; venando. hinc quidam certa quadam locorum ratione adducti, Turcas, & non Turcos, aut Teucros dicere maluerunt. Hæc gens, quo tempore Pipinus apud Francos regnabat, Caucaseas egressa portas, multos Asia populos inuadens, Halanos primùm, deinde Colchos & Armenios, postremò Persas & Saracenos qui tum Persidem tenebant, & agrorum direptionibus, & multa mortalium præda, innumerisq; cædibus vexárunt. Cum Auaribus quoq; certamine acerrimo Turcæ conflixerunt, in quo vtrinq; plurimi desiderati sunt. Minorẽ Asiam non intactam reliquerunt: Pontum & Cappadociam omnem depopulati sunt. Prætereà montes & claustra quædam opportuna ocuparunt: quorum occasione & commoditate, latronum more, clandestinis quibusdã excursionibus maximas sibi vires quæsiuère. Quare assiduis irruptionibus gens ipsa vsqueadeò aucta est & in tantum viribus creuit, vt æquo marte cum finitimis populis contendere de Imperij possessione cœperit. Itaq; per interualla temporum non solùm Pontum, Cappadociam, Gallatiam, Bythiniam, Lycaoniam, Pisidiam, Phrygiam, Pamphiliam, Cariam, & omnem minorẽ Asiam à Tauro ad oram vsq; Ioniæ, & littora Græci maris, occupauit: non vnum sortita Principem, sed alij aliorum ducum auspicia & factiones secuti sunt. Iam tricesimus ferè ac centesimus annus agitur, ex quo Saladinus, qui & Turca, & Ottomanus, vir magni animi, sed non multarum opum, & parui inter priuatos nominis, collectitio milite, & modica manu, quam per seditionem comparauerat, non solùm Christianos vexare, sed & suos infestis armis inuadere cœpit, & eos sub iuga sua mittere. In hoc secunda vsus est fortuna. Nam dum alij Principes discordias inter se (quod est regnantibus & ciuitatibus venenum pessimum) conserunt, & sese inuicem mutuis cædibus laniant: Ottomanus interim vndique collectis & accitis, qui rapinarum & prædæ cupidi erant, auctoritatem & nomen magnum breui adeptus est. Oppida complura partim vi, partim deditione in potestatem suam redegit. hac tanta & tam fœlici victoria elatus, tantum sibi nomen & dignitatem peperit, vt & vnus omnium primus ex Ottomana familia, incredibili Turcarum omnium consensu Rex, quem illi Amyram vocant, creatus fuerit: & ita in animos barbarorum influxerit, vt alium sui generis Amyram, quàm Ottomanum quempiam, in hanc diem patiantur esse neminem. Huic Orchanes filius successit, qui regnandi cupiditate, atque animi magnitudine haud patri dissimilis, alios omnes qui ante eum fuerunt, & disciplina militari, & copijs, apparatuq; longè superauit. Erat enim natura liberalis, ingenio leni, moribus facillimis, & ad imperandum prudentissimus, adeò vt ijs artibus animos omnium ad se amandum alliceret. Ex

Ottomanus, Turca, Saladinus, vnus idemq; creatus Amiram seu Rex.

Orchanes, Ottomani filius.

ret. Ex quo ingentes copias, maximumq́; exercitum vndique comparauit; & imperium à patre incoatũ mirum in modum auxit. Post quem Amurates filius regnauit, vir quidem animi corporisq́; virtute, resq́; bellicæ peritia plurimum pollens: qui & ipse occasione oblata, dominationem à patre relictã in maius prouexit. Nam quum Theodorus Cantacuzenus aduersus generum suum Ioannem Palæologum, quem Constantinopolitano imperio defraudauerat, quum illius regni tutelam gereret, bellum suscepisset, Amuratem nec renitentem in auxilium suum vocauit: hac tamen lege & conditione, vt bello inter eos confecto, is ad loca propria vnde venerat, rediret. qui quum ex Asia in Græciam per Hellespontum transisset, consultò bellum protrahere cœpit, vt & socerum & generum longinquo bello exhaustos, & eneruatos viribus, & penitus fractos inuaderet: quod Barbarus ex sententia adeptus, illis oppreßis Callipolim & Chersonesum primò, deinde maximam Græciæ partem subiugauit: hinc effectum, vt postea palàm & audacter cætera omnia inuaderet, & ad ipsum Græcorum imperium sibi vindicandum totis viribus intenderet. Sed dum hæc moliretur, à Miloßo Cobilichio, viro fortißimo, Mysorum Principe, strenuè obtruncatus est. Hic duos reliquit filios, Solimanum & Paiazetem: qui ad reliquam patris expeditionem, & regni administrationem capessendam, non minus ætate idonei, & rerum militarium disciplina, quàm ingenio, prudentia, cæterisq́; virtutibus fuerunt. At Solimano extincto, res vniuersa ad Paiazetem deducta est: qui magna vi animi & corporis fuit, corpore quidem strenuus, laboris patiens, & supra quàm cuiquam credibile sit, ingenio acerrimus, magna semper atque difficillima appetens, eaq́; ad exequendum perficiendumq́; audax, promptus, & belli percupidus, atque ardens, ocij & quietis impatiens. in stratagematis & hostibus fallendis calidus, atque versutus: denique in omni re nauanda, & negocio peragendo, vsu, arte, consilio, atque exercitatione peritus atq́; impiger: ad cauendum cautus, atque prouidus. Præterea fortunæ afflatibus adeò vsus est, vt breui tempore post susceptum imperium, fines suos longè lateq́; propagauerit. nam & totam penè Thraciam perdomuit: Mysos Thessalos oppreßit, in Macedoniam irrupit: Phocidem, Bœotiam, Atticam occupauit: Illyricos, Tribalosq́; aßiduis excursionibus, repentinisque depopulationibus, atque oppugnationibus partim euertit, partim sub iuga sua misit. Bizantium verò caput & culmen Imperij, vniuerso agro vastato atque direpto ita afflixit, vt de salute sua ciues solliciti, partim de deditione cogitarent, partim ad peregrina & externa auxilia imploranda per vniuersos Italiæ populos, & in superiorem vsque Galliam confugerent. Quumq́; interea Paiazetes res magnas in Asia atque Græcia gereret, omnibusq́; formidini esset, Messageta ille Tomyris, cogno-

Amurates Rex.

Græciæ occupatæ occasio.

Paiazetes Rex.

cognomento Tamberlanus, ex Perside profectus, ad occupandam Asiam magna manu contendebat. Cui Paiazetes ingenti validoq́ exercitu occurrit, vt fines suos tutaretur. Sed fortuna inuida atq; dolosa, cui vel maximæ minimè credendum est, quæ applaudens ei hucusq; affulserat, quanto altius illum extulerat, eo fœdius deiecit atq; prostrauit. Nam in Armeniæ finibus certamine victus, ducentis millibus amißis captus est: & cathenis

Paiazetes à Tamberlano captus.

aureis currui vinctus, à Tamberlano quasi triumphante circumuehebatur: qui tandem dimissus, nihil memoria dignum egit, mortemq́ in Asia inglorius obijt. cuius filij, qui complures erant, in potestatem Græcorum venêre. Nam quum capto patre periculum euasuri, ex Asia in Thraciam nauigare contenderent, in naues Græcorum inciderunt, à quibus & capti sunt. Calapinus natu maior emissus à Græcis, regnum quassatum & penè fractum, & viribus exhaustum obtinuit. Quo tempore Sigismundus Pannonum Rex non vniuersis copijs collectis, non acie instructa, Danubium traijciens, ad Calapinum opprimendũ accurrit: quo cum, temerario quorundam suorum ausu inito prælio infœliciter pugnans, amißis castris & impedimentis, turpiter ac fœdè fusus, profligatusq́ est: & ipse vix paruo nauigio Danubium transiens, hostiles manus euasit. Qua victoria erecti sunt hostium animi ad maiora, & efferaciores facti, ad fines Christianorum inuadendos, opprimendosq́, iam inde intenti fuêre. Calapino verò extincto, Orchiræ filio tenella ætate adolescentulo, quorundam Principum ductu & auspicio regnũ occupare conanti, Moyses patruus, & ipse à Græcis dimissus, infestis armis occurrit: & magis proditione, quàm pugna oppressum

Calapinus Rex.

Vincit Sigismundũ, Regem Vngariæ.

Moyses opprimit Orchirã Calap. F.

pressum extinxit adolescentem. Haud multo post & ipse, nullo superstite filio decessit: quem Meumethes admodum adolescens frater, tertius ex Paiazetæ filijs subsecutus, regnum citra omne domesticum certamen obtinuit: qui magnis rebus in Europa gestis, in Asia quoque complures Turcarum vi atque armis oppressos, regnis exuit. Huic vita functo successit Amurates filius: qui per id temporis in Asia manens, audita patris morte, per Hellespontum in Thraciam conatus traijcere, Imperatori Græcorum maritimo apparatu prohibitus est. Et Mustaphas natorum Paiazetis reliquus, vt rerum potiretur, à Græcis liberatus, & summa ope adiutus est. Sed Mustapha pugna superato & interempto, Amurates victor vniuersum regnum obtinuit. Quod non solùm pacatum, tranquillumq; effecit, ac validè tutatus est: verùm magnopere auxit, amplificauitq;. nam & in Græcia Thessalonicam, ciuitatem illustrem, celeberrimamquè breui expugnauit. Helidem capit: in Illyrico, vniuerso agro incenso, atque depopulato, multa oppida partim vi superauit, partim euertit. Isthmum Corynthiacum summa vi penetrauit: Peloponnesum, regionem tam rebus omnibus fœcundam, quàm munitam, magna Græcorum clade expugnauit: oppida multa in ea capit: prædam maximam inde abegit, quam militi omnem concessit: claustra, muros omnes, qui ei munimento erant, perfregit atque dissipauit, vt vbicunque libêret, copijs peruagari posset, facilisq; in ea vndecunque patêret incessus: quo etiam tempore Græcis maximam pecuniam imperauit. Hic cum Vladislao Pannonum Rege tota acie conflixit: quo fuso, profligato, obtruncatoq;, omnes eius copias penè deleuit. In Epirum tandem irrupit, quum Croiam in obsidione posuit: quam Scanderbegus, Epirotarum Princeps, magna virtute atque calliditate perpulchrè ab ipso Amurate extorserat. quum ibi duram, longamq; traxisset obsidionem, nec rem ex animi sententia ad optatum finem perduxisset, summo dolore confectus, diem suum obijt. Post quem Meumethes filius successit: qui tot & tanta mala atque damna, tantam pestem, tantam perniciem, tantum denique exitium Christianæ reipublicæ intulit: qui tot prouincias, tot vrbes, tot ciuitates, tot regna & imperia sibi subegit, & denique vniuerso orbi timori fuit. Qui quidem postquam gubernacula & totius Imperij sceptrum suscepit, veteres leges abrogauit, nouas excogitauit, vectigalia imposuit, copias auxit, duces & proceres de medio sustulit. mox ad Constantinopolitanam vrbem opprimendam toto animo se conuertit: ex quo castellum iuxta littus ad Bosphori ostium non longè ab vrbe, tam caute quàm celeriter extruxit, munijtq;, bellumquè statim vrbi intulit: quam ingenti, validoq; exercitu, duraquè obsidione in coronæ speciem circumcinxit: cui omnibus bellicis machinamentis adhibitis, omnifariamquè apparatu, tum terra,

Meumethes Rex.

Amurates, victo Mustapha, Rex.

Vngariæ Rex profligatus.

Amurates obit.

Meumethes Rex.

Constantinopolis capta. *tum mari vndique eam omni vi atque impetu aggressus, quarto & quinquagesimo pòst die expugnauit: vbi quanta cædes & strages promiscui sexus & ætatis edita sit, quot virgines & mulieres violatæ, templa propha-*

nata, cætera flagitia & scelera in contemptum & ludibrium orthodoxæ fidei perpetrata, vel verbis exprimere, vel lachrymis prosequi, vel oratione complecti qui abundè quærit est nemo. Post verò tantæ vrbis & imperij excidium, Pera occupata. *Pera Genuensium colonia tam opulenta, quàm clara, quæ è regione Constantinopolis sita, subito vehementiq́ terrore perculsa, statim Meumethi Principi se in potestatem dedidit, qui & muros vrbis excindi, & templa dirui atque spoliari, & homines ac mulieres vt iumenta vexari, atque in seruitutem trahi iussit. Hic est Meumethes ille Paiazetis Principis huius, qui nunc rerum potitur, pater: vir quidem magnanimus, fortißimusq́, gloria inflammatus, nouarum rerum percupidus, & prælijs assuetus, quum maximam auctoritatem, nomen atque dignitatem apud suos adeptus esset, ibiq́ innumeras sibi copias conquisiuisset, suis auspicijs dum viueret, atrocem hanc ferocitatem in populos gentesq́ suas propagans, in eam tandem fortunam descendit, vt breui tempore Mysiam, Thraciam, Peloponnesum, atque vniuersam ferè Græciam subiugauerit. Elatus itaque insolentißimus Barbarus his successibus, tantoq́ rerum fortunæ afflatu, nesciensq́ sibi moderari, magna aduersus cæteros Christianos moliri cœpit, magna animo suo voluere, formidanda minari, nephanda appetere, permagna denique sibi & genti suæ promittere. Progressus est mox in Macedoniam, quæ nunc vernaculo sermone*

sermone Albania dicitur: quia incolentes eam, omnes ferè Epirotica lingua vtuntur: cuius quum apud plerósque dubius sit situs, à proposito parum digrediens, eius fines describere conabor. Macedonia enim, teste Plinio, centum & quinquaginta populorum, ac duobus inclyta regibus, quondamq; terrarum imperio, quæ antea dicebatur Aemathia, in Lyssum oppidum terminans, ad Epiroticas gentes in solis occasum extenditur. Ab Oriente Magnesia atque Thessalia per Strimonem fluuium septem lacubus memorabilem, à Septentrione Pæonia atque Pelagonia protecta: ab Occidente Dalmatia. In cuius ora oppida sunt ciuium Romanorum; Rhizimum, Ascriuium, Butuauium, Olchinium, quod Prisci Colchinium dixêre, à Colchis conditum, & amnis Drino: superq; eum oppidum Romanorum Scodra, à mari decem & nouem millibus passuum distans. Ciuitates illustres Lyssum & Acrolyssum, & Epidamnum, quod Corcyræi condidêre, hoc tempore Dyrrhachiũ appellatum, propter inauspicatum nomen, & Apollonia ciuitas optimis instituta legibus: in cuius finibus locus est celeber, quem Nympheum vocitant, teste Strabone: vbi petra est ignem vomens, & metallum semper excrescens: cui fontes subsunt, qui aquas tepidas scatent, atq; vt Poßidonius refert, terra est bitumine referta, quæ vineis pediculosis remedium præbet. Sunt præterea eiusdem populi multi, quorum Cauchones in pluribus locis habitantes, virorum suorum excellentia semper per se tenuerunt imperia: à ciuitate verò Apollonia non longè excurrit Egnatia via Orientem versus, per singula millia passuum lapideis columnis distincta, atq; per stadia mille sexcenta & octoginta protensa. Hæc est illa Macedonia (vt Plinij verbis vtar) quæ quondam terrarum imperio potita est. Hæc Asiam, Armeniam, Illyrium, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Aegyptum, Taurum, Caucasum transgressa. hæc in Bactris, Medis, Persis dominata, toto Oriente possesso. hæc etiam Indiæ victrix, per vestigia Liberi patris atq; Herculis vagata. Ad hanc tam inclytam & magnificam, tamq; mirabilem regionem, & Principum semper magnanimorum parentem & altricem, animum aduertens tyrannus, eius fines inuadens, aßiduè infestare cœpit, ratus se eam quàm facillimè posse opprimere, & sub iuga sua celerrimè submittere. sed eum profectò multum opinio fefellit, resq; longè aliter euenit. nam diu cum Epirotica gente laborauit. Annum fermè tricesimum cum ea in oppugnationibus & aßiduis bellis consumpsit: quam neque vi, neque ferro perdomare aut superare potuit. Occurrerunt enim ei Reguli omnes, & Principes prouinciæ, qui solida inter se firmaq; amicitia, atq; perpetua fide obstricti atque deuincti simul erant. Cursitârunt in eum viri fortißimi & constantißimi, acerrimè ei resistentes: ex quo Barbarus rem difficiliorem, & suprà quàm arbitratus fuerat, nactus, minus tutè, & non sine maxima suorum cæde prouinciam intrare,

Macedoniæ, nunc Albaniæ descriptio.

Scodra Romanorum oppidum.

& Macedoniæ oram vexare poterat. Post plurimum vero temporis, siue rerum humanarum cursu & varietate, siue cœlestium permissu, aliter de rebus humanis, & de hoc imperio præscribentium, Reguli omnes, quorum quisq; terminos suos facillime tutari poterat, ex humanis sublati sunt: ita fortè sceleribus nostris exposcentibus, pro quibus iure affligimur, meritasq; persoluimus pœnas. tunc nepharius hostis acrius regnum vndiq; inuadere atq; opprimere cœpit: & ipsum deinde audacius ingressus, frequentius diripere atq; incendio dare ausus est. Postremò igitur succedens in Imperium is Meumethes Princeps, qui post Byzantij nobilißimæ ac præclarißimæ vrbis expugnationem, aliud Imperium, quatuor regna, prouincias viginti, ducentas vrbes, Christianis tantum (vt scribitur) ademit. Inflatus Barbarus incremẽto tantæ fœlicitatis, ad summum facinus aspirauit, concepitq; mente, facile se omnia expugnaturum, & ad totius orbis principatum breui peruenturum. Callebat quidem astrorum scientiam. Dicebat hoc & diuino nutu, & fatorum dispositione, ac siderum positione futurum esse. Didicerat Græce, Latine, Arabice, Chaldæe, atq; Persice loqui. Nouerat enim, magnorum virorum gesta, præcipue Cæsarum, Magniq; Alexandri: quorum factis is valde accensus, hos omnino sibi sequendos proposuerat. Erat quidem magni atq; inuicti animi, ingenio plurimum pollebat, calliditate atque astutia cæteris præstabat. Decreuerat q; prius perdomita Italia Romam proficisci, eamq; sibi subijcere: sed in primis Epirum sibi expugnandam dictitabat. Qua, ad id peragendum, vt voti sui compos fieret, nihil aptius, nihil commodius aut opportunius videri, nec aliunde, alióve modo se ad quod instituerat posse peruenire, cum propter loci vicinitatem, tum etiam rerum omnium maximam commoditatem. nam Epirus ad Ionium, quod Italiam quadantenus alluit, mare protenditur. Illic enim sunt syluæ & arbores excelsæ, maxima frequentia, ad naues & triremes extrüendas conficiendasq;: illic egregij, optimiq; portus ad quancunq; etiam ingentem tenendam, ornandamq; classem. Habet quidem agrum vndecunq; feracißimum, campos amœnißimos, latißimosq;: pascua vberrima, flumina, fontesq; saluberrimos ad saturitatem. His itaq; omnibus callidus atque versutus Ottomanus impulsus, Epirotas continue omni conatu vexare, atq; aßidue premere aggressus est, vt eos aut in ditionem & potestatem suam redigeret, aut penitus subuerteret. sed quum diu apud illos elaborasset, & varijs grauibusq; cladibus affectus esset, nec alterum quidem consequi valuisset, palàm cognouit, indomitam esse Epiroticam gentem: statuitq; aliam sibi viam eos domandi esse tentandam, vnum negocium subeundum, quo pacto à se proculdubio Epiroticæ genti imperaturum iri speraret.

Meumethis res gestæ, & quinq; linguarum peritia.

Epirus.

Est autem nostra tempestate vrbs Scodra Macedoniæ oræ caput, nec

non

non illius partis Dalmatiæ, quæ ei proxima est. De cuius origine nulla nunc certa extant monumenta, nullaq́ certa memoria. nam quum ea bis à Barbaris incensa fuerit, ab Antio quoque Romanorum prætore deleta, tota per se exarsit. Quo quidem tempore constat, vetera vrbis monimenta, omnesq́ historias de ea conscriptas incendio periisse: tamen quicquid de ipsius origine inuestigare aut reperire potui, & de statu eorum, qui in ea vicißim regnauerunt, quantum memoria hominum comprehendi potuit, diligenter collegi, eaq́ omnia breuiter conscribam. Ferunt enim Barbari quidam, eam ab Alexandro Magno conditam fuisse: quibus non est assentiendum. nam ante Alexandrum Scodra iam condita erat: sed ipsi Meumethani hac ratione vtuntur: quia lingua sua Scodram Scanderiam vocant, quod nomen ex eorum interpretatione idem est quod Alexandria. Sed hæc est Ægypti vrbs ab Alexandro condita. Alij verò dicunt, à quodam Joanne regulo Epirota conditam fuisse: qui quum in ea aliquot annos imperium tenuisset, à ciuibus, & ab vniuerso populo, qui eius tyrannidem pati non poterat, eiectus est. qui postea populari moderatione vsi sunt. At Joannes ipse regno exactus, dum vrbem deserere cogeretur, discedens, quæcunque mala, quascunque calamitates & diras potuit, in eam imprecatus est. Crederem, si vir ille integerrimus fuisset, ab eo Deum immortalem exoratum fuisse: quoniam & vrbs illa, & tota regio semper à sæuißimis hostibus vexata fuit, & nullum genus calamitatis reperiri potest quod non sustinuerit. Verùm si mihi cogitanti, quæ de huius vrbis antiquitate existimare velim, audacter in medium proferre liceat: vrbem hanc tum vetustate, tum rerum gestarum gloria percelebrem non immeritò existimauerim; tam natura & ipsius situ, quàm fertilitate. Ex quo credibile est, Romanos rerum potitos huc, vt alijs plærisque in locis, ad Barbarorum arcendas incursiones, colonos suos misisse. Hinc apud Plinium legimus, Scodram Romanorum oppidum vocitatum. Quod declinante postmodum Imperio, & re Romana pessum ruente, à Barbaris destructum, desolatum credi potest: ita vt quæcunq́ extabant monumentis scripta, maximè interierint. Et ideo de eius conditoribus nihil certi & explorati in medium afferre possumus. Verùm nuper ad manus nostras fragmenta quædam verius, quàm annales peruenerunt, quæ instaurationem potius vrbis huius, quam ædificationem ad Attauorum nostrorum memoriam referant. In his enim vernacula lingua scriptum est: Rosam quendam, cum Pha sorore sua, primos fundatores vrbis Scodræ fuisse. Unde eius arx Rosapha appellabatur. qui diu fœliciter, quieteq́ regnauerunt: quibus deinde successisse ferunt (ex hac quæ inter homines memoria extat) Nemagnanum quendam Imperatorem, qui Epiri, Macedoniæ, Dalmatiæ, vtriusque Mysiæ, totiusq́ nouæ

Scodra Macedoniæ caput; Turcicè Scanderia dicta.

Instauratores Scodræ.

nn 3 Roma

Romæ imperium habebat. Qui moriens, filium cæcum Vrosium nomine reliquit, cui ob virtutem probitatemq; cuncti parebant. Et Stephanus filius in Imperio successit, & vnicum filium Vrosium nomen aui referentem reliquit. Hic vitam silentio & absque liberis pertransijt, cuius Imperium proceres eius inter se partiti sunt. Nam inferior Mysia comiti Lazaro obtigit, superior autem Nicolao Xuppano, noua verò Roma tribus fratribus obuenit, Vuchaßioni, qui etiam regium nomen adeptus est. Andreæ, & Exico Moncinus quidam Deno, tantum maritimæ vrbi præfuit. Ex stirpe verò & prole Nemagnami Imperatoris, natus est Balsa, qui oram Bolianæ proximam ab vrbe ferè vsque ad mare tenens, tres suscepit alios: Georgium, Strazimirium & Balsam: qui viri præclarißimi fuerunt. Hi enim Scodram, quam ipse Vrosius (de quo suprà diximus) tenebat, aggreßi cæperunt. Nondum enim muris cincta erat, sed partim in plano, partim in colle posita, in quo nunc tota est. Hi quoque Duchainos Regulos, & Sophios, ex Aemathia seu Macedonia expulerunt: & Croiam vrbem, quæ sub imperio Sophiorum erat, cæperunt: qui victoriam sequentes, bellum Stephano superioris Mysiæ Regi intulerunt: quem tandem cum vniuerso exercitu fusum profligatumq;, ad vrbem Ragusium persecuti sunt, & ibi eum obsederunt. Denique intercedentibus Ragusæis, pax inter eos facta est, positis confinibus vsque ad Neretam fluuium, qui fines Pharıæ Dalmaticæ ciuitatis diuidit. Hic enim erant termini Imperij, quod tres fratres tenebant. Dehinc verò vlterius progreßi, Albam Græcam, quæ in Epiro est, Castorium seu Castorilium, & totam Aulonem breui expugnârunt: qui quoad vixerunt (quoniam per id tempus faustè fœliciterq; vitam duxerunt) Barbari nunquam Epirum, siue Macedoniam ingredi aut vexare ausi sunt. Multo pòst tempore duo ex his fratribus (minimo natu superstite, qui Balsa appellabatur) ex humanis sublati sunt. tunc quidam Hieurenesius Barbarorum præfectus, cum quadraginta millibus Turcarum in Macedoniam irrupit: cui quum Balsa tumultuario repentinoq; milite occurrisset, nec vniuerso exercitu suo expectato, nec ducibus castrorum suadentibus, in eum intrepidè irruisset (erat enim impiger, magniq; animi) ab eo in quadam planicie, quæ ab incolis Saura dicitur, prope flumen Aoum, iuxta Albam Græcam Epiroticæ terræ, profligatus est, & ipse cum omnibus copijs suis cæsus. Mortuo verò Balsa, Barbari tunc primùm Epirum inuadere atque vexare cæperunt. Hinc & Castorio, Alba Græca & Croia potiti sunt. Cæterùm Balsæ postea successit in regno Strazimirius Balsichius, familia Balsichiorum oriundus. Hic Scodram, Driuastum, Lyssum, Antibarium, & totum illum tractum tenuit: ac filium vnicum Georgium reliquit, qui Scodram Amurathi Turcarum Regi vltro donauit (nondum enim rudi illi sæculo vrbes & ciuitates adeò in

Castoriũ, Albaq; Græca, & Croia, occupatæ à Barbaris.

Scodra donata Amurathi Turcæ: & recepta, atque oppignorata Venetis.

honore

honore & precio erant. nondum enim cæca vesanaq; regnandi cupiditate mortalium animi adeò exagitabantur) quam etiam postea successu temporis iterum ab ipso Amurathe dono recepit, eo quòd ipsi Amurathi virginem quandam formosissimam sibi sanguine coniunctam tradiderat. Demum Georgius eam vrbem (vt fertur) Principi Venetorum pignori dedit, quam amplius non exegit. Quæ quidem vrbs hac tempestate magnitudine rerum gestarum celeberrima est, eo quòd in monte saxeo posita sit, qui ferè vndiq; latissimis campis & feracissimis cingitur. Est enim ciuitas ipsa egregiè natura & manu munita, in immensum edita, circuitu non mediocri. nam ab vrbe condita, murorum ambitus amplius duo millia passuum quadrati forma in planum vsq; excedebat. Huius partem quæ in plano erat, Drino fluuius per medium secabat. super quo ingens pulcherrimusq; pons lapideus extructus erat: qui tantæ longitudinis erat, vt extrema parte Bolianam pertingeret. Cuius vestigia his quoque temporibus extant: & locus, vbi arx tantummodo posita erat, nunc totam vrbem complectitur. Quæ quanta fuerit, illud certissimo argumento esse potest. nam quum ingens Barbarorum multitudo eius fines inuaderet, ex vniuersa ferè iuuentute ad sonum (vt aiunt) campanæ, quinque millia equitum ex vrbe in aciem obuiam prodibant: quæ quum prope flumen Drinum, quod ab vrbe octo millibus nunc distat, cum hoste congressa essent, stragem quàm maximam plerunq; ediderunt. Verum quia Scodrensis miles numero longe inferior erat, tandem magno, continuoq; bello fessus, cladem insignem suscepit. Qui ex ea superfuerunt, vnà cum familia in arcem confugerunt: hostis verò facto impetu in vrbem irruit. Et quum eam destitutam reperisset, sæuissimo incendio totam exussit, atq; euertit. Deinde oppugnare arcem conatus est: quam quum expugnare non valuisset, inde discessit. Scodrensis postea vrbis reficiendæ & instaurandæ curam omisit. Et quoniam arx ipsa tutior locus visus est, ibi totam vrbem ponere cœpit. Quæ quidem vndique natura præceps est, nisi ea parte, qua septentrionem spectat, aditum admodum decliuem habet: à quo collis quidam intra iactum sagittæ distat, totus vineis oleisq; consitus: super quo Præfectus nouæ Romæ, quem Bassam Turcæ appellant, priori obsidione tabernaculum suum collocauerat. Ex quo postea Bassa nomen semper obtinuit. Hæc præclara & nobilissima ciuitas aëris salubritate præpollet, agro facili, negocio benè culto, & omnium feracissimo, aquis satis abundans. Despicit per vniuersum ferè agrum, nihilq; est quod ex vrbe prospicienti impedimento sit: quin omnes tractus, spaciosos & latos campos intueatur, singulaqúe oculis percurrat. Inde enim cultores aspicias, qui agros colunt: messores, qui fruges maturas metunt: inde molas frumentarias: piscatores, qui hinc fluminibus, inde lacu amœnissimo magnam piscium capturam faciunt.

Bassa, præfectus nouæ Romæ.

Præterea

Praeterea vineas, hortos undiq;, mare, flumina, fontes, lacum, ac omnia, quae ad oblectandos sensus à natura procreata sunt. Cuius quidem urbis radices montis ab Oriente nunc tantum riuulus quidam Drini alluit, ab Occidente autem Boliana flumen, quae piscium cuiuslibet generis est abundans: ac iugi celeriq; cursu urbem praeterfluens, ad duodeuiginti millia passuum in mare egreditur. Oritur autem ex illo celeberrimo lacu, quem omnes recentem esse putant: quoniam antiqui scriptores nullam huius fecêre mentionem. ab urbe fere stadijs sexdecim distat. Ex hoc conycitur, hunc, ut multa alia vel flumina vel lacus ex terra post antiquitatem illa erupisse: de quo (quia non est silentio praetereundus) qui de situ orbis accurate scripserunt, non tacuissent. hanc opinionem, id quod à vetustioribus loci huius incolis accepi, comprobare videtur. nam ubi nunc lacus est (ut illi praedicant) continens olim erat: erantq; iuges ac perennes fontes, ex quibus diuinitùs lacus ille ingens atque largissimus editus est: qui quidem altissimus, pulcherrimusq; extat, cuius circuitus centum & viginti millia passuum & amplius complectitur, aërem quoquo versus saluberrimum diffundens, varietate, magnitudineq; piscium omni tempore abundans. praedia feracissima, oppida egregia, vicos complures proximos habet. In eo verò scopuli extant, in quibus coenobia pulcherrime extructa sunt, quae sacerdotes Graecorum frequentes incolunt. Sed nemini hoc mirum esse videatur, si lacum hunc recentem esse dixerim. nam apud praestantissimos celeberrimosq; geographos atq; scriptores inuenimus, persaepe & in mari insulas ac scopulos, & in terra fontes ac flumina enasci, atq; quotidie emergere. Non abs re fuit in hanc descriptionem diuertisse, quo cunctis exploratum esset, quanti facienda haec urbs esset, & cur Turcarum Tyrannus tantopere eiusmodi urbe potiri conaretur. Igitur deinceps quod proposui, pro viribus exequar: quòd si fortasse stilo deficiam, legentes boni consulent: quia omnia quibus interfui (ut iam praefatus) & quae vidi, & passus sum, fideliter exponam.

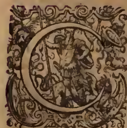
Noui lacus, nouaq; flumina.

MARINI

MARINI BARLETII, SCODRENSIS SACERDOTIS, DE SCODRENSI OBSIDIONE, ET EXPVGNATIONE,

Liber Secundus.

VM igitur Ottomanus Scodram vrbem nobilissimam, prouinciæ principem, & caput Epiroticæ gentis, præsidium, oculum, robur & munimentum totius regni, ianuam Ionij Adriaticiq́ maris, propugnaculum Italiæ, omniumq́ Christianorum esse animaduerteret: spem quàm maximã animo concepit, si ea potitus foret, se facilem expeditumq́ aditum ad totam Dalmatiam, Illyricumq́ ac Dauniam habiturum, planeq́ voti sui compotem fore. Et quanquam optimè compertum haberet, vrbem illam mirum in modum & natura & manu munitam esse, omniq́ præsidio fultam: tamen fretus vi atq; potentia sua, sibi persuasit, eam minime vires suas & impetum tolleraturam, sed breui expugnatum iri. itaq; ingentes copias ad illam oppugnandam mittere decreuit. Expectatoq́ tempore veris, quod expeditionibus commodum &

aptum est, præparatis rebus omnibus bellicis, delectuq́ quàm maximo habito, Sulimanum nouæ Romæ præfectum toti exercitui præposuit: qui Idibus Maijs præmissis speculatoribus, & leuis armaturæ equitibus (vt eorum moris est) ipse deinceps cum reliquo exercitu maxima pompa incedens subsecutus est, ipsamq́ vrbem & mœnia vndiq́ circumuallauit: & euestigiò ingenti terrore formidineq́ obsessos, vndiq́ copijs atque omni genere tormentorum vrgere ac opprimere conatus est: & excisis euersisq́ muris, omni

Scodra obsessa à Turcis.

vi, apparatuq́, tum machinarum bellicarũ, tum fortissimorum militum, vrbis expugnationẽ tentauit. Longum esset cõmemorare, quot millia Turcarum turpiter amiserit: vtq́ ciues Scodrenses se, patriam, vxores, liberos, acerrime pugnando protexerint. Quare quum incassum elaborasset, retrocedens quàm maxima ignominia atq́ clade, ab oppidanis expulsus est. Demum quum omnia, vt vrbe potiretur, frustra expertus esset, tribus post mensibus eam obsidionem reliquit. Ex quo Scodrenses ob tam egregiam & præclarissimam victoriam, duce rectoreq́ Antonio Lauretano, æternum sibi nomen & gloriam adepti sunt. Quæ quidem res postquam ad Principem Ottomanũ delata fuit, summo dolore atq́ mœrore affectus, quòd tantam suorum stragem à Scodrensibus reportasset. Et quum antea res Scodrensium non tam arduas, vt expertus est, esse cogitasset: post hanc calamitatẽ diu anxius & sollicitus diligenter voluere cœpit, an amplius Scodrensibus bellum inferret, ab inceptoq́ penitus desisteret, an maiori apparatu impetuq́ rursus Scodram inuaderet. Tandem recenti clade ac ignominia concitatus, memorq́ calamitatum, quas sæpius ab Epiroticis populis passus esset,

Scodra defensa, duce Antonio Lauretano.

sus esset, præterea paternæ mortis (vt erat inuicti animi, & cedere nescij) fretus potentia maxima virtuteq; militum, clades acceptas vlcisci statuit: sperauitq;, si omnes copias & vires suas in vnum contraheret, se fore tandem sui voti compotem. Et vt ad eam expeditionem vehementius excitaretur, constituerat vni quoddam stipendium, vt quotidie sibi Scodræ oppugnationem suggereret. Ad quam sanè maturius castra admouisset, ni alia negocia haud leuia animum eius ab hoc auertissent. Exactis itaq; quatuor fermè annis à prima obsidione, totum animum totamq; mentem ad bellum Scodrense, quod in animo proposuerat, coniecit. Itaque primò milites vndique accersere: atq; omne Ottomanum nomen, omnem militarem ætatem scribere iubet: arma, tela, equos parare, camelos innumerabiles ad subuehenda æra, pro tormentis cuiusuis generis conflandis, cæteraq; omnia instrumenta militaria: ad hæc artifices cuiuslibet artis peritissimos: præterea commeatum affatim vndique: demum omnia cuiuscunque rei, quæ in bello vsui esse solent. Igitur posteaquam ex arbitrio suo omnia parata instructaq; esse videt, ac delectus quàm maximos ex omnibus gentibus habitos: ita, vt nunquam antea neque maior exercitus, neque ex validioribus, pugnatioribusq;, neque omni paratu celebratior coactus fuerit. Ex composito igitur clam ex more suo equites leuis armaturæ, eo tempore, quo cuncta in agris pubescunt, aliò præmittere simulauit. Dehinc postea deflexo itinere cum omni exercitu grauis armaturæ subsecutus, Scodram magno cum terrore inuadere constituit. Hæc vbi & fama, & quorundam literis & nuncijs ad Scodram delata sunt, magnus terror totam ciuitatem inuasit, magnusq; tumultus exortus est. Et subitò maxima manus robustissimorum iuuenum agrestium, ac nautarum ex triremibus, quæ Bolianam ingressæ erant, in vrbem excepta est: omnes continuo munimenta & propugnacula vrbis defendendæ moliri, parare, stationes disponere, omnia loca munire, nec dies nec noctes cessare, sed assiduè rebus omnibus, quæ ad molem tanti belli perferendam opus erant, toto animo inuigilare atque intendere, perinde ac si hostis adesset. Dum hæc in vrbe geruntur, interea à Septentrione montes omnes ac planicies crebris ignibus, quibus pagi comburebantur, micant, & fumi in sublime tendunt: quæ quidem signa futuri belli erant. Et ecce omnia repente misceri ac turbari cœperunt. Omnes properare, trepidare: agrestes relictis agris, pars cum pecoribus & tota suppellectile ad maritima & loca tutiora confugere. Pars verò ad vrbes festinare, denunciantes iamiam Turcas adesse, agrum totum vastasse, tecta inflammasse, & multa armenta & greges cum hominibus cepisse. Sic enim intra biduum, incendio atq; ruinæ cuncta dedêre. Erat enim in vrbe præfectus, qui iussu Senatus Veneti, tanquam in puppi sedens, clauum & regimen in ea tenebat. Qui quum omnia ad bel-

lum necessaria diligentissime præparasset, conuocata concione fortissimorum ciuium, Italorum, aliorumq́ omnium, qui in vrbe erant, decreuit, vt imbelles & minores natu ex vrbe ad ciuitates maritimas & proximas educerentur. Hinc acer atque infestus hostis pridie Idus Maias, maximo impetu, nocturno tempore in suburbia irruens, secunda noctis vigilia vrbem ipsam vndique in coronæ speciem circundedit, & obsidione durissima cinxit. Ad quam obsidionem venerat Alibegius ille præcursor Danubij, præfectus cum octo millibus expeditorum equitum, qui lingua sua Achanzij dicti sunt. Hi enim omnes hoc nomine appellati, proprijs stipendijs militare coguntur. nam opes atque loca possident, quibus à Principe ob præclara facinora sua donati sunt. Præfecti autem huius munus atque officium est, summi Principis præire exercitum, deprædando, deuastando, vrbesq́ in obsidione premendo. Cui etiam priuilegium ab ipso Principe datum est, vt postquam vniuersus exercitus quò constitutum est conuenerit, ex sententia quò velit, se recipere possit. Sequebatur eum Scanderbegius frater, Mysiæ superioris præfectus, cum quatuor equitum millibus. Hunc secutus est Malacotius, inferioris Mysiæ præfectus, cum tribus millibus, omnibus expeditis equitibus. Hic est enim ille Malacotius, vir prudens, corpore egregius: ex cuius luminibus (vt de Augusto ferunt) splendor quidam egrediebatur instar solis radiorum: cuius oculos nemo attente fixeq́ intueri poterat. Vbi verò Scodrensis vallo atq́ copijs vndiq́ circundatum se esse videt, accinctus ipse, atq́ instructus ad bellum, pro mœnibus egregiè pugnat, & maxima vi atque impetu in hostes ex omni parte ex scorpionibus sagittas atq́ missilia iacit. Et omne tormentorum genus in eo contorquet: nonnunquam eruptione facta Turcas perturbat, propellit, trucidat atq́ interficit, ingentiq́ gaudio atq́ lætícia in vrbem victor reuertitur. Et statim omnium concione aduocata, vnicuique statia ac studia murorum assignata. Alijs verò munus hoc iniunctum, vt vbi opus esset, vrbem communirent: diuersa loca, quæ debiliora viderentur, reficerent, atque instaurarent. Reliquam ciuium multitudinem simul cum sacerdotibus, alijsq́ militibus, in foro cum vexillo aureo diui Marci, beatiq́ Stephani protomartyris vrbis patroni, collocârunt: vt subsidio essent, quo maior necessitas, maiusq́ periculū eos vocaret. Dimissa concione, omnes vnanimes promptè ad loca singulis ascripta accedunt, & fortissimo animo cuncta exequuntur. His autem sic peractis, interim maxima multitudo tentoriorum apparuit in vlteriore ripa Drinonis fluuij: qui ab vrbe octo millibus abest. Venerat autem illuc Taut Gaiola nouæ Romæ Bassa generalis, cum omnibus copijs suis maximis: quæ propter inundationes aquarum traijcere flumen non potuerant. cui permulti ex Turcis, qui proximi vrbi erant, viri maximæ auctoritatis occurrerunt. Hic enim vir omnibus artibus, &

Taut Gaiola, nouæ Romæ Bassa generalis.

animi

animi & corporis præditus erat, ex Christianis parentibus, licet obscuris, & patria Epiroticus, infimo loco natus. Qui cum puberes attigisset annos, à Barbaris in captiuitatem tractus est: apud quos & virium robore, & ingenij acumine ac perspicuitate, ita perclaruit, vt ipse solus atque vnicus Meumethe primo, Paiazitoq; deinde filio regnantibus, enitescere videretur: & in tantum creuit, vt ad summum splendorem & dignitatum fastigia peruectus, imperium, summaq; res Europæ ei semper demandaretur. Qui adeò charus, adeò acceptus omnibus erat, vt quandoq; de eo suspicio oriretur, ne tyrannidem occuparet, remq; Ottomanorum sibi arriperet, vindicaretq;. Is ad nonum Calend. Iunias, traiecto flumine cum vniuerso exercitu, ante lucis ortum ad vrbem venit: cuius tentorium, quod maximum purpureumq; erat, in vertice montis cognomento Bassæ extenderunt. Exercitus verò eius totus ad radices collis, ac in plano castrametatus est. Erant enim vigintiquinq; millia equitum, camelorum circiter duodecim millia, qui metallis onusti erant, pro machinis tormentisq; conflandis, alijsq; munitionibus, bellicisq; instrumentis: qui quidem omnes post montem Bassæ onera ac sarcinas deposuerunt. Contrà, Christiani omnem curam intendebant ad vrbis munimenta, præmunientes se ex omni parte propugnaculis & aggeribus, quæ trabibus connexis, interiectaq; terra & fimo constabant, molem quàm maximam præ mœnibus congerentes: non inscij, neque ignari futuræ ruinæ murorum, & tam maximæ atrocissimæq; hostilis oppugnationis. At verò Barbari aspicientes tot & tanta præsidia, quot ab oppidanis continuè fiebant, fictionem quandam & fallaciam composuerunt. nacti enim sunt duos ex suis, qui Latinam linguam nouerant, quos nauticis vestibus indutos, ad mœnia miserunt: qui edocti Christianis dicerent se nautas esse, & iam iam ex triremibus, quæ nuperrimè ad littus appulerant, descendisse, qua caduceator Venetus, qui pro pace ad magnum Turcā mittebatur, vectus fuerat: oppidanos exhortabantur, nequicquam timerent, asserentes propediem fore fœdus cum Turcis: nec tantopere in vrbis munimentis insudarent, quum pax iam certa esset, & Turcæ breui essent discessuri. Sed non tam callidè hoc fingere potuerunt, quin eorum commenta ac insidiæ & doli deprehenderentur. Demum detecta fraude ac dolo cognito, non sine magno vitæ periculo detecti aufugerunt. nam ideo ea simulatione vsi sunt, vt hac spe Christianus inductus, ab omni opere & munimento vrbis cessaret: & ipsi hostes præparatis tormentis & machinis instructi ad expugnationem, vrbem ipsam improuisam ac immunitā adorti, facilius expugnarent, ac ea potirentur. Versabatur autem hostis quotidie in his dolis atq; commentis: sed Christianus iam iam eius perfidiam, fraudem ac versutiam edoctus ac præmonitus, minimè ab incæpto desistebat: sed eo ardentius celeriusq; operi intendens, idq; omni ope, studio

ac diligentia exequens, & sibi & urbi consulebat: nec tantum Barbarus comminisci atque fingere poterat, quin Christianus eius versutas fraudes deprehenderet. Postridie verò postquam ipse Bassa venerat, pontem ligneum quàm maximum atque munitissimum super Bolianam mille passus ab urbe struere cœpit, ut utriusque ripæ ius & potestatem haberet. nam amnis ille ob aquarum altitudinem transiri nusquam poterat. Audierant enim Barbari, agrum illum trans amnem opulentum esse, maximamq; agrestium multitudinem simul cum gregibus & armentis ad ciuitates, & ad oram maritimam se recepisse. Inde enim maximas prædas & hominum & pecorum, quum pabulatum exissent, sperabant. Peracto igitur ponte Calend. Iunij, Bassa ipse postridie cum aliquot equitibus pontem transiens, ad quasdam excipulas, quibus magna piscium copia capitur, ut earum structuram contemplaretur, prius se contulit: deinde montem sancti Marci, qui in miram altitudinem tendit, e uestigiò conscendit: inde urbem ipsam, ac omnia loca proxima diligentissimè oculis perlustrauit. Perendie verò sub serum diei, circiter decem millia equitum pontem transierunt, ut oram maritimam, & ciuitatum finitimarum agros vastarent, ac depopularentur. Sed quia nocte sequenti magni imbres atque pluuiæ fuère, manè circiter horam tertiam absque præda in castra reuersi sunt, & aliquot dies quieti in castris commorati sunt. Non omittendum esse censui, satis præclarum facinus iuuentutis Scodrensis. Erant ferè trecenti iuuenes, robore corporis & animi vigore præstantes, qui quotidie urbem totam, & muros, & propugnacula sclopis obeuntes, quum multos ex hostibus interficerent, magnum illis terrorem incusserunt, & ciuitatem uniuersam ad spem maximam futuræ victoriæ erexerunt. Interea sexto Idus Iunij Mustapha Begius, cui summa res Asiæ demandata erat, vulgo Natoliæ Bassa dictus, ad flumen Drini peruenerat: cui quum noua Romæ præfectus obuiam properè accessisset, nudiustertius quàm castra mouisset, circiter decem & sex millia equitum præmisit, qui in conspectu urbis prætereuntes, in quendam locum, quem supra Scodram accolæ vocant, consedère, tentoriaq; locauère. Pridie verò, quàm ipse Bassa veniret, alias quoq; copias, multaq; impedimenta præmisit: ipse deinde tubis alijsq; bellicis organis, & maximo comitatu subsecutus est. Exercitum enim suum in quinque partes distinxerat, quarum prima sex magna signa ferebat: quorum primum viridis coloris erat, alterum quidem rosei, reliqua verò quatuor candida erant. Secunda legio, duo signa purpurea gestabat: tertia, duo viridia: quarta, duo crocei coloris: quinta verò cohors, numero & multitudine reliquas superabat, ac melius instructa erat, ubi Præfectus ipse esse existimabatur, septem signa portabat, quorum primum candidum, auratumq; erat: deinceps duo viridis coloris, & quatuor rosea subseque-

sequebantur. Singulæ dehinc acies plura alia, sed parua vexilla diuersorum colorum secum afferebant. Erant autem triginta millia Asiaticorum equitum, quos ipse Asiæ præfectus secum duxerat. Sunt enim Asiatici homines corpore non deformi, sagittarij acerrimi, ac pernicissimi: non tamẽ ita robusti ac bellicosi, & ad obeunda militiæ munia tam strenui ac viriles, sicuti Europam incolentes, & homines nouæ Romæ. Habent enim equos velocissimos ac robustissimos: vnde apud nos iam tritum est prouerbium, Viri quidem Romaniæ, equi verò Natoliæ. Non statim Asiæ præfectus tentorium suum apertè ingredi ausus est: admonitus forte, veritusq́, ne ab oppidanorum tormẽtis, quæ eò directa erant, percuteretur. Sed interea obequitando, vrbis situm, & omnia loca vrbi proxima oculis perlustrauit. Postea verò circa dimidium diei cum paucis equitibus tabernaculum suum clam admodum est ingressus: quod magnum quidem ac viride totum erat, in vineto vrbis positũ, quod ab vrbe ferè mille passus distabat: cui duo alia tentoria candidissima adhærebant, sepibus valloq́ communita: ne facile tormentis oppidanorum patêrent. Confestim præfectus, vt suos milites ad fortia facta præpararet, præmium quoddã proposuit his, qui equo muros vrbis petere auderent. Ex quo postridie duo equites expeditissimi, citatis equis montem subierunt, qua porta principalis vrbis est, & muros ciuitatis tangere manibus conati sunt. Sed Christiani eos aduenientes præsenserunt: & alterum quidem lapidibus atq; sagittis obrutũ coopertumq́, vnà cum equo oppresserunt: alterum verò missilibus quoq; confossum, monteq́ præcipitatum vix semianimem sui eripuerunt, qui paulo post animam efflauit. Statimq́ nonnulli ex iuuenibus nostris robustiores erumpentes, caput obruti obtruncârunt, & eo lanceæ affixo vrbem cum gaudio ingressi sunt. Sed quia nondum Asiaticæ legiones omnes aduentârant, totos illos dies viam, quæ proxima amni, qui ad vrbem ducit, ingens Barbarorum multitudo maxima frequentia impleuit: nec vnquam cessatum est, quin equites ac iumenta in castra cum impedimentis venirent. Decimoseptimo verò Calend. Iulias, maximus quidem numerus satellitum ex cohorte Principis Turcarum in castra peruenit, qui lingua vernacula Ianizari vocantur. Sunt autem huiuscemodi viri Christiani omnes, ex parentum complexu rapti: nam quum tot ciuitates atq; loca Christianorum imperio Ottomani subiecta atque obnoxia sint, singulis quibusque annis, præter cæteras rapinas, atque intolleranda tributa, ei etiam tot pueros tradere coguntur: quos Ottomanus in minorem Asiam transmittens, diuersis præceptoribus armorum & belli peritis coalendos, erudiendosq́, vsq; ad pubertatem cõmittit: vbi ad varios vsus vitæ, sed præcipue militiæ, assidue exercentur: nec fere vllam temporis horam vacationem & quietem habent. Sed aspera quæq; & ardua, ac fere intollerabilia perpeti conantur: vt somnum etiam

Prouerbium: Viri Romaniæ, Equi Natoliæ.

Ianizari, Satellites Turcarum Principis, ex Christianis orti.

sub dio capere cogantur, ad tollerandos quoscunque labores. Qui postquam ita assuefacti ad pubertatem venerunt, Princeps eos ad se aduocat: quos per triennium alia longè grauiora, asperioraq́ subire compellit. nec his quidem fessis, ocium aliquod remittit. Somnum etiam parcissimum, nec nisi sub dio permittit: nonnunquam etiam noctes insomnes eos ducere iubet. Peracto triennio, illos in cohortem suam (vt vulgò aiunt, familiam) legit: certum ac quotidianum stipendium singulis quibusq́ eorum decernit, & indies pro meritis vnicuique stipendia & præmia auget. Appellantur enim filij magni Principis: cuius lateri semper adhærent, ac ei pro muro & munimento sunt, ipsumq́ quocunque sequuntur: in his omnis spes, omnis salus est: in quorum virtute, summa res Ottomani sita est. nam quum ad bellum proficiscitur, ei adsunt, ab eo nunquam discedunt, illum continua custodia munitioneq́ coronant, vallantq́: Et quum res ad eos deuenerit, iam ad triarios (vt in prouerbijs est) & ad summũ discrimen peruentum esse fertur. Qui quidem bellicosissimi sunt, atque strenuissimi, & in omnibus periculis fidissimi, vitam intrepidè exponunt. nam in armis semper crescunt, exercentur, & versantur: & difficillima semper (hoc enim longa assiduaq́ exercitatio facit) atq́ asperrima quæque perferunt. Sin vero ciuitas expugnanda fuerit, hi sunt primi, qui eam aggrediuntur, muros ascendunt, expugnantq́. Et demum quicquid strenui, præclarive fit ab his, & per eos gestum esse existimatur. Venerant autem inter eos circiter quinque millia, afferentia secum vexilla quatuor niuei coloris: ad quorum aduentum Barbari passim in castris plausum, ac lætitiam ingentem sustulerunt. Ex quo in Principis aduentu continue intenti erant. Interim tamen Barbari obsessos, vt pacem maturarent suadebant, atq́ exhortabantur. Decimo autem quarto Calend. Iulias, magna vis Barbarorum è via Drinonis in castra affluxit: qui omnes traiecto ponte, vltra Bolianam vicos quosdam, & campos, quos incolæ Oblicham cognominant, occupauêre. Porrò ex Barbaris, qui nuperrime appulerant, duo, magno comitatu prope vrbem venerunt ad forum venale, quod extra vrbem ad radices montis adiacet: qui præ cæteris maximam auctoritatem atq́ grauitatem præ se ferebant, & ab omnibus venerabantur: hi ab oppidanis facultatem secum colloquendi petierunt. Dehinc verbis sui Principis quædam ad præfectum vrbis, reliquosq́ oppidanos se relaturos esse dixerunt. Quibus vbi, permissu præsulis, fandi copia facta est, maior ex his natu ita breuibus est allocutus: O viri & oppidani, cuiuscunque generis & gradus estis, hæc Princeps noster ad vos referre mandat: Videtis enim, in quantis angustijs quantisq́ periculis positi sitis: quos longè maiora atque grauiora expectant, si rebus statuiq́ vestro maturè non consulueritis. Audistis enim aliquando, quanta sit vis ipsius Principis, quantaq́ opes. Sed nunc re ipsa sentietis, quàm terri-

Filij magni Principis.

Oratio legati Turcici ad obsessos Scodrenses.

terribilis, quamq; tremendus sit eius aduentus. Nostis praeterea, quocunque expeditionem fecerit, nullum locum, adeò munitum & inexpugnabilem, viribus illius minimè obsistere potuisse. Testantur nanq; id, & omnibus palàm exemplo sunt, nobilissima atq; regia vrbs Constantinopolitana: Ad haec Euboea insula, tam opulentissima, quàm egregia: Praeterea Taurica regio, aliaeq; innumerae. Quamobrem vobis omnibus consulit Princeps noster, & exhortatur, vt confestim in eius deditionem veniatis, vt Croienses,

qui vestro Principi parebant, deditionem pridie fecère: nec eius iram atq; indignationem expectetis: non tormentorum ictus, neq; machinarum, non militum suorum robur atque impetum, quorum manus nullo pacto euadere potestis: quod si feceritis, omnes vos cuiuscunque gradus & conditionis, summis muneribus & honoribus afficiet. Ciuibus enim, vt in patria liberè & ex voto degant, permittet. Reliquos verò exteros & peregrinos maximis praemijs prosequetur: neminem equidem indonatum praetermittet. Sin verò alia mens, aliusq; animus vobis extiterit, varia mortis genera, diuersa supplicia & cruciatus vos expectare iubet. Hi quum dicendi finem fecissent, Petrus Pagnanus, ciuis egregius, vir eruditus, hoc ex sententia omnium Barbaris responsum dedit: O viri, & magni Ottomani nuncij, scire vos velim, in vrbe nostra tria esse hominum genera, Italorum, naualium militum, & Scodrensium, siue Epirotarum: inter quos summus rerum omnium est consensus, nec minima alicuius dissidij suspicio: quia omnes Christiani sumus. Vnus Deus, vna fides omnibus: non Meumethem, non Lunam, neq; Solem adoramus: non Martem, neq; Mercurium: non

Scodrensium responsio.

pp Idola,

Idola, nec quenquam alium fictitium, sed Christum Dei filium colimus, atque veneramur: qui vnus & idem cum Deo patre & Spiritu sancto fuit ab æterno, est, semper erit. Qui quidem summus Deus est, optimusq́ creator atque moderator omnium: à quo cuncta manarunt: in cuius verbo & nomine cuncta sunt posita, cuncta fiunt: qui cuncta parent, flectuntur, & tremunt: nec alius est Deus præter hunc: nec est qui ei resistere possit. In hoc spem ponimus, huic confidimus: ipse pro nobis pugnabit, ipse nos ab impetu Principis vestri defendet, atq; liberabit. Quare, quum Christum Deum nostrum, qui pro vniuersa humana redemptione in cruce mori voluit, nobiscum certum indubitatumq́ habeamus: quid Principis vestri vires? quid artes? quid demum copias timeamus, quum omnia ipse solus possit? Proinde sciat Princeps vester, nihil esse tam horrendũ quod timeamus, quin omnia pro nihilo habeamus. Adducat secum quascunq; copias velit, tormenta bellica, & cuiusuis generis machinas præparet, & tandem omnes vires suas & conatus in nos intendat: iam nos ipsos semel pro Principe nostro, & Veneto imperio, deuouimus: semel pro hac vrbe defendenda & sanguinem & animam effundere parati sumus: qua si Princeps vester tantopere potiri exoptat, ferro, & quacunq; vi potest, irruat, & ad expugnandam prodeat. nam ciuibus nihil est patria charius. Italo & nauali militi fides firmissima. præmia verò & munera à Principe vestro nobis oblata penitus reijcimus, & aspernamur: quia à Principe nostro longe maiora atq; digniora expectamus: qui nunquam de se bene merentes deserere solet. Quare Principi vestro mentem nostram, & quicquid vno omnium consensu decreuimus, nunciate. Nam nulla est inter nos simultas, nullaq́ dissidia: sed idem velle omnibus, atq; idem nolle. Hæc semel vobis dicta sint, vt in posterum omnem spem alicuius fœderis & compositionis abscindatis. Aut Deo bene iuuante victores erimus, aut si res aduersæ cadent, internecione omnes occidemus. quod si aliàs tale quiddam tentare audebitis, pro responso gladium acutum, pro verbis tormenta, missilia, atque iacula semper reportabitis. Barbari verò hoc accepto responso à Scodrensibus, nullo amplius verbo facto celerrime abierunt. Post hoc quidam sub Meumethe militantes, qui se verè Christianos esse profitebantur, ad muros vrbis clam venerunt, qui de Croiæ deditione Scodrenses admonuerunt. Croiensium deditio. *Paulo pòst res ipsa quemadmodum acciderat, intellecta est, quod Croienses non vltrò, neq; metu aliquo impulsi, sed summa extremaq́ necessitate coacti, sese Ottomano dediderant. Nam quũ vrbs illa diu ab hostibus obsessa fuisset, & omnia ad victum necessaria penitus defuissent, nec vnde ali possent prorsus haberent (sæpius enim penuria quàm pugna consumit exercitum, & ferro sæuior fames) omnes in hanc sententiam conuenerant, vt potius in deditionẽ hostis (etsi turpiter) pacto aliquo deuenirent, quàm tam*

tetra,

tetra, tamq; funesta fame, quæ etiam fortißimos viros debiliores reddit, perirent. Quæ deditio insperata, Scodrenses profectò non mediocri mœrore atque dolore affecit, cum propter Christianorum velut patrimonij attractionem, quod indies res Christiana imminueretur, & ad extraneos alienosq; deuolueretur: tum propter nimiam hostis vicinitatem, quod tam commodum, tam opportunum locum ad bellum continuandum sibi Barbarus adiunxerat. De cuius vrbis situ, eiusq; conditore, quantum hominum memoria colligi potest, perstringendo breuißime attingam. Croia ciuitas est Epiri, regni illius validißimum munimentum, & tanquam clauis firmißima. Hæc non magno ambitu continetur, in altißima saxi crepidine,

Croiæ vrbis situs & conditio.

& vndique præcipiti, posita: campos latißimos hinc & inde habet, vbi Cæsar tota acie cum Pompeio conflixit. Quæ quidem oppugnari, nec expugnari vllo modo potest: quia & natura, & arte, & hominum opere ex omni parte munita est. in ea enim sunt fontes iuges, ac perennes: ex quibus ei nomen inditum fuit. nam Croia, quod Epiroticum nomen est, Latinè fons interpretatur. habet quidem agrum feracißimum atque amœnißimum, syluas verò & arbores cæteris (vt opinor) vberiores, speciosioresq;, & ad classes ædificandas (vt quidam putant) nusquam proceriores aptioresq; reperiri possunt. Distat autem Dyrrhachio ad quatuordecim millia passuum, Scodra verò ad quinquaginta septem: & quia finibus Barbarorum contermina erat, ab his post obitum inuictißimi Principis Scanderbegij, cuius imperio fidelißime parebat, continuo vexari cœperat. Duo tamen ex Barbarorum Principibus, adhuc ipso Scanderbegio viuente, cum

Cæsaris & Pompeij ad Croiā conflictus.

 omni-

omnibus viribus suis eam obsidere tentârunt: sed eorum conatus, fortissimè aduersante Scanderbegio, ad irritum ceciderunt: quin eo viuente nullus Barbarorum exercitus Epirum ingredi (vt ita dicam) & inuadere ausus est. Prius enim Amurathes pater Meumethis, cum omnibus copijs ad eius oppugnationem accessit: quam quum expugnare non potuisset, ex nimia indignatione & dolôre consumptus interijt. Postea vero Meumethes, in cuius deditionem nuperrimè venit, vallo eam vndique circundare conatus, minimè expugnare potuit. Hanc vrbem tam munitam Carolus quidam Sophia regulus Epiroticus condidit: priusq. vallo cratibusq. eam sepsit, deinde fortissimis muris cinxit. Non longo post temporis interuallo, à Balsichis, de quibus suprà memorauimus, interfectus est. Qui tunc Scodram, & totam ferè Epirum tenebant, & tunc Croia potiti sunt. Verùm quum Balsa ætate minimus adhuc (vt iam diximus) superstes esset, alijs duobus fratribus extinctis, à Turcis, qui tunc primùm in Macedoniam & Epirum irruperunt, quibus ipse inuicti animi nondum vniuersis copijs collectis, nec satis ad bellum instructus, non subsidijs firmata acie, non equite aptè locato, incautè inconsulteq. agmine trepido ac tumultuante, licet infesto, occurrerat, in insidias præcipitatus, in fugam conuersus, ac obtruncatus est. Post cuius cædem Barbari Croia potiti sunt, & Alba Græca, quæ Epiri est, ac etiam Castorio. Sed Croia non diu sub Turcarum imperio mansit. Nam magnanimus vir, & egregius Princeps Epirotarum Scanderbegius, eam à Tyrannide Barbarorum, Principe Amurathe, strenuè liberauit. quam quum quinq. & viginti annos possedisset, vergens in senium, veritus ne denuò aliquo modo a Barbaris opprimeretur, Principi Venetorum eam liberè tradidit. Sed ad propositũ redeamus. Descendebant quotidie ex lacu, qui est Scodræ proximus, de quo supra memorauimus, multi lintres & monoxyli Epiroticorum, qui lacum ipsum incolebant, per ostium & fauces Bolianæ, in castra Barbarorũ tumultu quodam repentino ruentes, multasq. cædes atq. dãna hostibus inferebant. Alios enim trucidabant, alios in captiuitatẽ redigebant, & equos aliasq. res auferebant. Itaq. assiduè, sed maxime nocturno tẽpore, hostes ipsos plurimum vexabant. Quod quum animaduerterent Barbari, vt huiusmodi incursionibus occurrerent, statuerunt biremes extruere: quibus absolutis, ac celeriter peractis, in loco prope vrbem, qui Cathilina dicitur, lacum ipsum conscendebant, & quotidie cum Christianis prælium nauale conferebant: hac ratione Barbari castra sua, ne à Christianis agitarentur, tutabantur. XII. *verò Calend. Iulias in vertice montis Bassæ castellum ligneum instar theatri erexerunt, quo artifices & architecti machinarumq. periti sæpenumero se recipiebant, vt vrbem ipsam vndiq. cõtemplarentur, & locum aptiorem tormentis ac machinis, quibus muri excinderentur, eligerent. Postridiè verò,*

Croia à Scanderbegio liberata, & Venetis donata.

verò, non longè à castello, turres quatuor, veluti quasdam arcas, substruxerunt, quæ ex trabibus desectis, simulq́ cõpactis constabant: easq́ saxis grandioribus impleuerunt, vt tormenta & machinæ, quæ in harum medio collocata erant, simul & ipsi artifices tuti essent, ne ab oppidanorum tormentis opprimerentur. Erant autem sic dispositæ, vt inter binas singula tormenta collocata essent: nec suis valuis carebant, vt quum opus esset, aperiri & occludi possent. Sub idem tempus circiter decem millia camelorum in castra bellicis instrumentis, alijsq́ rebus onerati appulerunt: qui post montẽ Bassæ, prope torrentem qui Clirus dicitur, sarcinis suis exonerati sunt. Decimo autem Calend. Iulias duo maxima tormenta ad muros euertendos Barbari inter arcas illas collocârunt: quorum alterum sphærica saxa pondò quadringentorum, alterum verò trecentorum torquebat: quo die septem tantum saxa intorserunt: quorum primũ radices turris, quæ ad portam magnam ad murorum munimenta posita erat, percussit. Secundum verò stationem quandã, quæ portæ supradictæ eminebat, vbi vigiliæ nocturnæ ducebantur, decussit. Postridie matutino tempore magnus numerus Asapporum ad sex millia in castra venit, plures diuersosq́ manipulos secũ afferentium. Sunt autem Asappi milites bello militiaq́ satis apti atq́ instructi. Qui post Ianizaros secundum locum tenent. Differunt tamen inter se habitu. nam illi pileum rubeum ferunt, isti verò candidum: vterq́ tamen pedestri milite constat. Quo die nouies tormentorum ictibus Barbari vrbis muros concusserunt: postridie verò octies, perendie septies. Et hactenus duobus tantum tormentis vrbis mœnia deformârunt. Sexto verò Calendas Iulias Barbari tertium tormentum ad muros vrbis diruendos in plano ad radices montis Bassæ posuerunt, supra viam qua Driuastum itur: quod torquebat saxa pondo quadringentorum, quo die nouem & viginti ictibus muros percusserunt. Eodemq́ tempore circiter duo millia Asapporum, è via Drinonis in castra peruenerunt, plures ac diuersos manipulos secum afferentium. Postridie verò saxa octo & viginti torserunt, sequenti verò viginti sex. Et complures Asappi eadem via in castra confluxerunt: simul & quartum tormentum ab his in vmbilico ferè eiusdem montis Bassæ è regione vrbis supra templum diuæ Venerandæ collocatum est, quod saxa pondo sexcentorum & quinquaginta emittebat. Sed eo die nullus ictus vrbi ab his incussus est. At Calendis Iulij, triginta quatuor sphærica saxa in muros detorserunt: & sub serum diei octingenta fermè impedimenta à fluuio Drinonis in castra præmissa sunt: quò iam magnus Turcarum Princeps Meumethes cum reliquis copijs atq́ apparatu suo insigni peruenerat. Cui præfecti nouæ Romæ, & Asiæ, cum summa pompa & lætitia obuiam ierunt. Is sexto Nonas Iulias ante solis ortum, cum omni delectu suo atq́ ornatu, equo inuectus, ad locum, quo tabernaculum

Turres ad expugnandam Scodram extructæ.

Tormẽtis ingentibus Scodrenses oppugnati.

Asappi secundi Ianizaris.

Meumethis aduentus.

ei constitutum fuerat, profectus est. Quem, vt vrbis situm circumspexit, agrumq́; oculis perlustrauit, eum laudasse magnopere ferunt. Sed de vrbe hac ipsum dixisse: O quam præclarum & sublimem locum aquila sibi delegit, vbi ad excludendos pullos nidum construeret. Locus autem in quo tabernaculum Meumethis collocatum erat, ita se habebat. In plano tentoria nouem ipsius Principis posita erant: quorum maximum consilij appellabatur, cætera deinde intra iactum sagittæ, continua serie cohortis eius altißimo fortißimoq́; vallo munita, atque circumuallata erant. nam Janizari ex omni parte inter se connexi, in modum coronæ astabant. Dicebatur autem locus iste circulus, & claustrum Principis: cuius ambitus duo millia passuum & amplius continebat. Vno tantum exitu siue porta, quæ à peruigili strenuißimoq́; milite aßiduè custodiebatur. nam antequam ad ipsum Principem aditus patêret, per tres ordines fortißimorum stipatorum transitus fiebat. Deinceps verò reliqua multitudo exercitus Barbarorum disposita, circumquaq́; extra claustrum, & circulum ipsius Principis totam tellurē occupauerat. Adeò, vt circiter quadraginta millia passuum cāpi omnes & montes vndiq́; tentorijs albescerent: haud aliter, quàm quum brumali tempore tota terra niue cooperta, candida fit: nec in medio aliquod interuallum deprehendisses, ita omnia loca tentoriorum referta erant: nec cessatum est per aliquot dies, quin cōtinuè recentes in castra Barbari aduentarent. Ex quo rerum periti, & qui aliàs cum ipso Meumethe militauerant, censuerunt trecenta & quinquaginta millia Barbarorum in castris fuisse. Quæ tam innumera penè multitudo fidelißimos Christianos ad contemplationem & admirationem sui traxit. Muros autem & vallum ascendentes, primo aspectu non parum territi & conturbati fuêre: quum tantam sæuißimorum Barbarorum multitudinem in exitium suum & perniciem collectam & accensam aspicerent. Sed quum animaduerterent agi de omnium salute, & citam mortem aut victoriam lætam instare: quo animos fortißimos & constantißima pectora ad pugnam præpararent, concionem omnium ciuium, Italorum, Epirotarum, & naualium militum, in ædem intemeratæ virginis conuocârunt. Tunc Bartholomæus Epiroticus, sacræ Theologiæ magnus assertor, ordinis prædicatorū, vir quidem prudens, magnæq́; auctoritatis, disertus, corpore decorus, haud obscuro loco natus, qui olim dum nondum sacris initiatus esset, strenue præclareq́; rem militarē sub diuo Scanderbegio aduersus Turcas gesserat, eorumq́; vitam, mores, actaq́; quàm optime nouerat: & in Italia quoq́; sub clarißimis ducibus stipendia multa meruerat, ac tandem spiritus sancti numine afflatus, diuinoq́; lumine accensus, derelicta sæculari vita, ad religionem & contemplationem sese receperat, in qua diu vitam cœlibem traduxerat. Is ita publicè concionatus est:

Meumethis tabernaculū.

Exercitus Meumethis 350000.

Oportet,

Oportet, viri optimi, & commilitones strenui, eos multa grauia, aspera ac dura subire ac perpeti, qui ad veram gloriam nituntur. hoc enim pacto virtutes magis magisq́ elucescant, præclarioresq́ reddantur, hisq́ homines in altum sublimeq́ prouehantur, necesse est. Traditum est enim à summis viris, præclarissima quæq́ laboribus assiduis, & vigiliis confici: præmia verò sudoribus ac durissimis rebus rependi. Vnicuique nostrûm persuasum sit, nos omnes huc solo Dei nutu voluntateq́ conuenisse, vt hæc vrbs

nostra, præclare gloriosèq́ diuino eius numine fauente, à Tyrannide, tantæq́ Barbarorum multitudinis excidio, virtute vestra hac tempestate defendatur, conserueturq́: & vt fides orthodoxa minimè pessum eat, sed ad summum splendorem prouehatur: & vt Tyrannus hic insolentissimus & sæuissimus, tandem certissimis signis exploratum habeat, solam fidem Christianam veram esse, & indubitatam: & Christum Dominum nostrum, cuius nomen profitemur, colimus, veneramur, verum esse & vnicum Deum, omnium patrem, creatorem, rectorem, cuius nutu cuncta regantur, & Tyrannorũ omniũ violenta imperia statim concidant, & vires, quantæcunq́ sint, corruant, & mometo collabantur. Nec impiissimus atq́ insolentissimus iste Tyrannus sibi persuadeat, speretq́ ex eo quòd tot regna, tot imperia, tantas vrbes atq́ ciuitates expugnauerit & eripuerit, vrbem hanc quoq́ è manibus nostris vi, dolo, aut metu aliquo subtrahere posse, potiriue. nam neminem vestrûm ignorare arbitror, quemadmodum, ò milites, subdolus hic, nefandusq́ Tyrannus locum nullum munitum Christianorum vi aut armis expugnauerit: sed dolo semper, siue proditione, aut deditione facta,

multis

multis pollicitationibus oppresserit: quas quidem & fidem datam cuipiam nunquam seruasse palàm est. Parcétne igitur vobis, ô Scodrenses, si in deditionem recipiet? Seruabítne vos impunitos truculentus Ottomanus, à quibus tot cædes, tot contumelias passus est? Nónne memoria tenetis, nunc quartum agi annum, ex quo superiori bello, quod vobiscum gessit, tot millia ex suis à vobis cæsa amiserit? Ignoscet igitur vobis? Dimittétne vos impunè? minime profectò. Discerpet membra vestra, & vt lanij pecora in macello, ita viscera vestra dilaniabit. Nónne Croienses finitimos nostros, quos hesterna die in deditionem hac lege acceperat, vt eos incolumes abire fineret, omnes acerbißima morte affecit? In Mysia nónne etiam Regem, qui sese certo fœdere cum patruo suo dediderat, Meumethes ipse, qui sanguine humano exsaturari non potest, sua manu (vt fertur) iugulauit? Rasianis Principibus nónne oculos eruit? In deditione Theodosiæ vrbis, quæ nunc Capha dicitur, in Taurica ripa posita, quot Christianos, quibus fidem dederat, trucidauit? In Lesbo quot puberes palo transfixit? De alijs quid dicam quamplurimis, quos omnes vix infantibus parcens, violata fide, & contra iura fœderis dirè necauit? De quibus si sigillatim recensere vellem, sane nimis prolixus essem. Sed quid hoc mirum, ô commilitones mei? nam quo pacto quis alteri, quo prorsus ipse careat, præstare poßit? Quum enim hic perfidus semper fuerit, quomodo fidem nulli seruare poßit? Ad hoc accedit, quòd omni vitio intemperantiæ, perfidiæ atque superbiæ contaminatus sit, & à teneris (vt aiunt) vnguiculis animum suum crudelitati, insolentiæ, libidini, auaritiæ, flagitijs deniq; omnibus assuefecerit. An igitur credibile, vt impius impurusq; animus his omnibus innutritus, in senectute ista deponat, quæ iamdudum ab incunabulis, & à natura insita habet? Nemo enim in animum inducere potest, vt tot & tanta iustè poßideat, cum illum tam breui tantam imperij molem propagasse videat. Omnia profectò contra ius fasq; sibi vindicauit. in rebus enim haud quicquam habuit: diuina atq; humana eodem modo polluit: cuncta dolose, perfide atq; libidinose semper egit. Nullus est incestus, nullum stuprum, nullum adulterium, quod non nefarie commiserit. Hic templa violauit, hic sacerdotia omnium sustulit, hic ordines confudit: regna fœdè contaminauit: quicquid religionis, quicquid dignitatis, quicquid honesti fuit, leges, instituta vitæ, mores, fidem omnem, honesti partes, rectam disciplinam perdere atq; confundere semper studuit. Hæc sunt quæ nos ad insidias tanti Tyranni vitandas admoneant. Aures nostras eius illecebris occludamus: non verba, non minæ nos moueant. Pollicitationes eius penitus reijciendæ sunt. omnia enim scelera, omnia flagitia, omnem tyrannidem exuperat. Plura quidem catholicis polliceri consueuit, quo in potestatem suam redigat, quorum nemini vnquam pepercit, sed eorum cruorem veluti tigris truculenta semper appetijt. Sed

quid

quid hæc tam multa ad persuasos? Bono sum equidem animo, cum nos omnes inflammatos accensósq; ad tuendam fidem catholicam videam, & fortissimos intrepidosq; spem quàm optimam victoriæ in hostem concepisse: præterea constantiam vestram, ac millies (si daretur) pro fide orthodoxa, Venetoq; imperio desiderium expirandi: hoc est, quod me lætum, me alacrem, me intrepidum reddit. nam omnes vnanimes esse intueor, nihil inuicem discrepare: sed omnibus eundem animum, eandemq; inesse voluntatem, promptissimos labores ad opera die nocluq; peruigiles, indefessosq;. Et quod summum esse existimo, omnes diuinis maxime intentos, Deum summum optimumq; omni cultu, fide ac pietate colere, obseruareq;: qui quidem cum fidelibus suis semper faueat, ac propitius sit, quid est quod timeamus? quod nos dubios trahat? Quis erit contra nos? Quis nobiscum sub tutela diuini numinis pugnare audebit? Veniat igitur Meumethes ille, quem tot & tanta gessisse ferunt cum Spaolanis suis, Charassariis, Anguriis, Polluis, Cutagiis, Menteliis, Sarchanis, Aidinis, Carailis, Pigiis, Prusiis, Macrinis, Alagiis, Amasiis, Concellis, Menesenijs, Giagidis. Veniant Caramani, auxiliares & socij sui: veniant Vrcatinogli, Candelorij, & omnes Asiatici: veniant item Turcambei, Auranes, Castoriæ, Serræ, Constantini, Sophiæ, Nicopolei, Zachariæ, Zermai, Zurulli, Calliopolei, Sfircæ, Scopiæ, Coiaziæ, Garippides, Saluatarij, Magullides. Veniat præterea Ottomanus ipse longe stipatus Salestariis suis, Olofanziis, Muselinis, Asapis, Mihijs, Caripiytleriis, Dochanziis, Achanziis, Janizaris vniuersaq; cohorte sua. Veniant præterea ambo Bassa, & nouæ Romæ, & Asiæ, cum omnibus legionibus & copijs suis. Veniant postremo vniuersi Barbari, qui sub potente Meumethe, ferocissimo superbissimoq; Tyranno, militant: oblatrent circum vrbis muros, exclament, irruant in nos tormentis omnibus atque machinis, vt facere consueuerunt: contorqueant in nos missilia cuiusuis generis: spargant sagittas vndique in modum roris: exerceant demum omne tormentorum, machinarũ, instrumentorumq; militarium genus, quod omnis ætas adhuc excogitare potuit, vel potest. Quid ad nos? omnia enim sustinebimus, omnia perferemus, omnia denique superabimus ac peruincemus: quia virtus Dei nobiscum est: dextera Domini pro nobis pugnabit. Quis enim potentissimum, durissimumq; Pharaonem perculit, pessundeditq;, nisi manus Dei? Quis Israeliticum populum de manu eius ab Aegyptiaca seruitute liberauit? Quis primogenitos omnium Pharaonis populorum occidit? Quis mare rubrum diuisit? Quis Olofernem maximum ducem Nabuchodonosor prostrauit? Quis populum suum liberauit, qui in captiuitatem breui redigendus erat, nisi Deus: eo occiso, capiteq; à Iudith obtruncato? Hic profecto benignitate sua populum suum electum, sub Assuero Rege captiuum, cum Aman crudelissimus,

mus, vt is populus trucidaretur, omni vi & consilio intenderet, exitiali iam sententia damnatum eripuit. Hic inquam, Abraam illum summum Patriarcham de manibus Chaldæorum, & filium Isaach de gladio & immolatione patris liberauit, Iacob de persecutione Esau fratris, & Ioseph de insidijs fratrum suorum, Noe à diluuio, Loth ab euersione Sodomorum, Saulem in monte Gelboe, Dauidem Regem à vi & oppreßione Saulis & Goliæ gigantis: tres pueros, Sidrach, Misach & Abdenago de camino ignis ardentis, Ionam de ventre ceti, & Adam de profundo inferni, Petrum de naufragio, & Paulum de vinculis & carcere extraxit. Quid alios quoque complures ac innumeros commemorem? Quos omnes Deus sua summa potentia protexit atque defendit. Itaque, ò milites, hunc inuocate, hunc pia puraq́; mente colite: huic vos humiles supplicesq́; commendate: cor animumq́; vestrum dedite. nam ipse pro nobis pugnabit: nos vrbemq́; nostram à feritate immanitateq́; spurcißimi nefandiq́; Tyranni vindicabit, euelletq́;. Scriptum est enim: Nisi Dominus ciuitatem custodierit, frustra vigilant qui custodiunt eam. Ad hymnos, ad preces vos conuertite, quibus peccata delentur: pœna pro his debita imminuitur. hæ enim nubes penetrant, oranti præsidium afferunt, aduersario verò incendium. Quodcunque, ò milites, à Deo immortali supplici mente petieritis, absque dubio reportabitis. Rectæ enim preces inefficaces esse non possunt, impetrant, exorant. Quis enim Albam Græcam, quam nostri Belgradum vocant, à manibus furoreq́; huius sæuißimi insolentißimiq́; Tyranni protexit, nisi preces? Danielem de lacu leonum, Susannam de falso crimine quis liberauit, nisi hæ? Plus enim Moses precando perfecit, quàm Iosue pugnando. nam de Mose legitur, in bello Malechitarum, quod eo precante, Israel vincebat: eo à precibus cessante, populus fugabatur. Nónne Theodosius Imperator, ille senior, suis precibus non sine miraculo de Eugenio & Arbogaste victoriam reportauit? cum tela & iacula hostium violentißimus ventus in ipsos retorqueret, illa verò Theodosij supra vires humanas in eosdem inferebantur? Igitur, ò Christiani fidelißimi, preces omnes pura & integra mente ad redemptorem nostrum effundite, in illis spem ponite, confitemini peccata vestra. Eucharistiam, quo ardore, qua reuerentia decet, sumite. Vos quoque sacerdotes religiosißimi, omni pietate, cultu, & quibus potestis precibus, Deum immortalem flectite: nec dies noctesq́; à sacris hymnis cessate, vt populus Christianus de hoste sæuißimo victoriam clarißimam consequatur. Credite omnes, ò fideles, in Deum protectorem nostrum: in quo spes quidem nullum frustratur. confidite ei: quia nos perire non permittet, nos ab omnibus periculis liberabit. Hoc inter cætera vos impellere & concitare debet, vt non vitæ, non saluti parcatis, cum nobis munus defendendi totam catholicam fidem,

& omnes

& omnes Christianos iniunctū sit. An ne vobis parum hoc videtur, quod in hac expugnatione hostili, & salus & iactura vniuersæ Reipub. Christianæ posita sit? Quare ab astutijs ac versutijs & dolis Barbarorum cauete: in quibus plurimum huiusmodi genus hominum versatur. Laborate, insudate, vos vrbemq; vestram vallis cæterisq; præsidijs ac munimentis firmate: die, noctu inuigilate. Scriptum est enim: Vigilantibus data est palma, datus est honor, his quoque premium. Sed quid hæc? cum currentes (vt aiunt) excitem. nam perspicio vos omnia, quæ ad vrbem tuendam, vestramq; incolumitatem conseruandam necessaria sunt, vltro & certatim subire. Bono equidem simus animo. nam ad victoriam nobis nihil profectò deest. In portu sumus, & in tuto. Arma, tela, bellica instrumenta, munitiones, præsidia omnia nobis abundè adsunt. Non hic enim est multitudo imbellis & inutilis, non lixæ, nec coci, non mulieres, nō infantes, non molles, neq; effœminati: viri quidem omnes sumus, ad arma prompti, belloq; experti. Nec est quòd multitudinem Barbarorum admiremini, aut formidetis. nam eorum maior pars ignaua & deses, potius prædæ & latrocinio assueta, quàm prælijs & oppugnationibus. Nos præterea munitissimus & natura & arte locus tuetur. Est enim mons arduus, via angusta & aspera. Decē ex nostris mille facilè detrudere poterunt. nam hostes in ascensu magnopere laborabunt. Etiam nullis repugnantibus, fessi admodum ad vrbis muros venirent. Idcirco nos integris viribus, & recentes: hostes, quanto frequentiores erunt, tanto maiori strage, cæde & ruina ad ima montis præcipitabimus. primi cadent, & medij: vltimorum vix aliqua pars ad suos tutum receptum habebit. Turpiter terga dabunt: & eos, qui altera oppugnatione erant successuri, penitus terrebunt. Quamobrem fortissimo & lætissimo animo, vanos & irritos Barbarorum impetus expectate: hostem temerarium, & in manifestam mortem ruentē irridete. Hæc erit æterna laurea, hoc conspicuum immortalitatis diadema, hæc palma, hæc vera victoria vestra, nunc nomen vestrum, nunc vrbis toto orbe celebrabitur. Deinceps omnes gentes & nationes Scodram, scutum & clypeum vniuersæ fidei orthodoxæ, ex virtute vestra meritò appellabunt. Proinde, ô Itali, viri religiosissimi & ingeniosissimi, vt magnanimitatem ingenuitatemq; vestram decet, fortiter alacriterq; aduersus hostem pugnate, vrbemq; & mœnia, diui Marci memores, audacter defendite. Vos quoque maritimi, viri Christo deditissimi, robustissimiq; & intrepidi, qui semp r Barbaros oppugnare consueuistis, vestra solita acrimonia, fortitudineq; eos perterrefaciendo, in fugam conuertite. Vosq; cæteri ciues & conterranei mei, viri Catholici, fidelissimi & constantissimi, vrbem patriamq; vestram ferro, vel si moriendum sit, acriter defendite: cui quantum vos debeatis, quis ignorat? In hac primùm nati estis, communemq; auram hau-

qq 2 sistis.

sistis. Quid beneficia commemorem, quæ ab hac recepistis? Hæc vos tutè aluit, honestè ad hanc ætatem perduxit, bonis legibus, optimis moribus, honestis disciplinis instituit. Præterea parentes, vxores, filios charißimos, fortunas denique vestras respicite: pro quibus nullum discrimen à vobis fugiendum est, omnia pericula subeunda sunt. Itaque vt compotes voti esse poßimus, vos magnopere hortor, vt prius crucis sacræ signum assumatis: pectora vestra illo muniatis, cuius admirabili vi Heraclius ille Romanorum Imperator de Cosroe hoste maximo, Persarum Rege, triumphum reportauit. hoc etenim inuictißimo signo glorioso, fracta sunt Tartara, humanum genus liberatum est. Vexilla eius in muris, propugnaculis, stationibus, & vbiq; erigite: cuius quidem numine benignitateq; omnes ciues tuti & incolumes erunt: si antesignani ante vos ferent, quoties vobis decertandum erit cum Barbaris, tutò in pugnam descendere, pericula studiosè subire, hostem fortiter animoseq; pro fide orthodoxa, pro libertate, pro vestra vrbisq; salute ac incolumitate proterere ac profligare poteritis: cum præsertim Barbarorum primus impetus repentinus sit, post quem statim mollescunt, & eneruati in fugam conuertuntur. Sed quæ gloria, quæ gaudia, quæ præmia æterna nostris præparata erunt, qui egregiè strenueq; pro fide dimicando ceciderint? ad perpetuam enim fœlicitatem & ineffabilem tranquillitatem cuncti transmigrabunt: vbi æterni Regis aspectu, laurea martyrij decorati, perpetuò sempiternoq; æuo perfruentur: hicq; cœleste melos, quàm suauißimos concentus & hymnos inter choros angelorum, immortalitatis decore vestiti gloriose referent, hostesque suos impijßimos in æternæ calamitatis abysso dilaniatos & extortos contemplabuntur. Qui verò diuino numine superstites fuerint, talem suorum laborum mercedem à Veneto Senatu reportabunt, vt eis ad honestandam & alendam vitam nulla res defutura sit. Orationis exitus. *Hæc quum locutus fuisset, tantus fuit omnium consensus, vt statim omnes pro fide catholica, pro imperij Veneti salute se deuouerint: coniurarintq;, quicquid ingenij, quicquid virium sibi esset, id omne absque mortis terrore exposituros. Subitò se omnes inuicem complexi sunt, & in mutua oscula abierunt: Eucharistiam deinde pia mente & religioso pectore susceperunt: ædes sacratas ingreßi, Deum immortalem & & sanctos omnes, præcipuè diuum Marcum, precibus exorare, & inuocare conati sunt.*

Interea hostis opus suum & negocium ab eo iam cœptum exequebatur, & ad excidium murorum ac ruinam continue magis intentus erat. nam die qua ipse venit, sex & triginta sphærica saxa Ottomani in vrbem contorserunt. Et quoniam in præparandis reliquis tormentis & machinis, quibus muros diruerent, & ciues vexarent, occupati erant, postridie quinque tantum & triginta ictus vrbi inflixerunt. altera verò luce, hoc est tertio No-

tio Nonas Iulias, duo alia tormenta ad mœnia ſubuertenda Barbari poſuêre: quorum alterum à latere vrbis Orientē verſus collocárunt, iuxta Drinonuls ripam, qui radices montis vrbis alluit, quod lapidem pondo ſexcentorum torquebat: alterum autem in medio montis Baſſæ, infra beati Lazari templum: quod quidem ingens erat. torquebat enim pila ſaxea mille & ducentorum pondo. Dicebatur autem tormentum Principis: ſub cuius nomine, maximo artificio ac diligentia conflatum fuerat. Ex quo Barbari, quum primùm vrbem vexare cœperunt, obſeſſis, vt Principis tormentum expectarent, minati ſunt. Circunferebatur enim, Principis ipſius vxorem æs ad id conflandum, quod in ſalutem animæ ſuæ cederet, miſiſſe. Barbaris namque hoc ex moribus ſuis & legibus perſuaſum eſt, quantum ſæuitiæ in Chriſtianos exercuerint, tantam veniam & remiſſionem peccatorum ſe reportaturos. Dehinc Barbari ſex tormentis maximis vrbem expugnare cœperunt. primùm tribus & quadraginta ictibus muros quaſſarunt: lu-

Principis tormentum ingens, torquẽs ſaxa pondo 1200.

ce ſequenti ſeptem & quadraginta: & magnus numerus Barbarorū vltra Bolianam caſtrametatus eſt. Proxima verò nocte Barbari aliud tormentum in montem Baſſæ collocárunt, quod circiter quingentorum pondo, & quinquaginta, ſaxa voluebat. Pariter & prima noctis vigilia tormento, quod mortariū vocant, quod pridie clam defixum fuerat, globos igneos in vrbem contorquere cœperunt in domos & tecta, vt vrbem ipſam accenderent: ſiue hac ſpe ducti, vt dum oppidani, & alij milites, nocturno maxime tempore ad ignem extinguendum concurrerent, ipſi vrbē intrarent, eaq́ꝫ potirentur: qua nocte quatuor tantum globos igneos iaculati ſunt.

Mortarium ignis.

Globi ignei vnde confecti.

Erant enim huiuscemodi massæ seu globi ignei, qui vix extingui poterant, ex resina confecti, pice, sulphure, cera, oleo, alysque similibus rebus ad fouendum ignem idoneis. Qui quidem vt primum tectis adhærebant, ea accendebant. Ferebantur enim huiuscemodi globi celeri impetu, summaque vi per auras nimio quodam stridore, & veluti sibilo perstrepentes, vt spiritum vociferantium crederes. hi caudam igneam, flammamque vehementissimam secum trahebant, similem cometæ, quæ nocturno tempore aëre accenso inflammatoque, longiori lucidiorique coma, in modum ignis, cœlo progreditur. Hisce dolis atque astutijs Barbarorum perpulchre oppidani occurrerunt. nam deprehensa cognitaque eorum machinatione atque fraude (nihil enim in vrbe nisi consultò fiebat, & omnibus periculis consulebatur) nonnullos viros strenuos & celeres elegerunt: quibus tale munus iniunctum est, vt detectis domibus, quæ ligneis scandulis tectæ fuerant, sublatisque eorum tectis, summo studio atque promptitudine his temporibus inuigilarent, quibus ignis ille dolosus in vrbem immitteretur: vt quum primum super tecta caderet, ab his ocius extingueretur. Quod cum ab oppidanis accuratissimè, exactissimeque obseruaretur, Barbari semper incassum conati sunt, & eorum in hoc labor ad irritum cecidit. Pariter eo die vrbis muros quadraginta duobus ictibus tormentorum valde concusserunt. Altera verò luce, quæ erant Nonæ July, quinquaginta sex, quæ

Mortariũ, saxum 1200. põdo in altũ rotans.

Barbari aliud tormentũ deuexerunt miræ magnitudinis, ad radices montis vrbis è septentrione super delubrum beati Blasij: quod nostra ætas mortarium appellat, quo saxum sphæricum mille & ducentorum pondo in altissimum cœli spacium rotabatur: cuius quidem descensus tanta vi impetuque deferebatur, vt omnes qui vrbem tutarentur, nihil magis formidarent. nam quicquid decidens tangere poterat, id totum, tanquam flamma quadam, & quodam veluti casmate, deperibat: conterrebaturque non aliter, quàm quæ iactu fulminis aut discutiuntur, aut aduruntur: domos, & tecta penetrando penitus diruebat. si in terram tantummodo cecidisset, in eam palmos duodecim defigebatur: si in saxum aliquod illisum fuisset, in illum tanquam in rem mollem infigebatur. Hoc tormento inuento secula

Nonum inuẽtum seculi superioris.

nostra gloriari possunt. nam quamuis antiqua secula à plurimis inuentis se iactent: in multis tamen, quemadmodum & in hoc, nostris cedunt. Apposuerant enim Turcæ huiusmodi tormentum exitiale, non tantum ad tecta diruenda, hominesque opprimendos, interficiendosque: sed maximè ad puteos fontesque vrbis perdendos, euertendosque, vt aqua obsessi priuarentur. Sed immortalis Dei beneficentia Barbari in hoc minime compotes fuêre. nam etsi ciues multitudine horum tormentorum vndique vexarentur, duos tantum amiserunt. Omnes verò putei incolumes manserunt, nec vllo ictu vel minimo tacti sunt. Appellatur huiuscemodi tormentum à specie mortarij,

quo contundimus. est enim breue & crassum, aluei profundi, ore sursum verso ad iactum, caudam verò in solo fixam: cuius quidem sonus siue crepitus, mugitum maris & strepitum referebat, quum æstuat, & in altum procellis erigitur: illius tactu & crepitu totus mons vrbis funditùs contremiscere videbatur, omniaq; in ædibus per aliquod temporis interstitium & tremere, & resonare, & ruinam minari. contorsit enim hostis eo die ex illo pilas saxeas sex: ex mortario ignis duos tantum globos, ex alijs autem tormentis quadraginta duo. Eodem quoq; die aliud tormentum Barbari vltra Bolsanæ flumen importarunt, quod septingentorum pondo saxa contorquebat: quod non per pontem, quia illum euertisset, deuexerunt, sed mira arte miroq; artificio subter aquas, more fluuiatilis vltra amnem vi extraxerunt. Postridie duo alia immensa tormenta ex loco vbi conflata erant, qui à tergo montis Bassæ erat, detraxerunt. Quorum alterum, quod alia tormenta magnitudine longe superabat, in vmbilico montis Bassæ super ædes sanctæ Crucis detulerunt, quod saxum sphæricum pondo mille & trecentorum contorquebat: cuius quidem saxi superficies in ambitu nouem palmorum erat. Alterum verò ad Drinonuli riuulum iuxta alia collocarunt, & ab hoc die decem crassissimis tormentis vrbem vexare cœperunt. verùm eo die quo hæc tormenta posita sunt, vno & septuaginta ictibus vrbis mœnia ac muros valde agitarunt. At Scodrenses quum varia machinarum & tormentorum genera in dies magis atq; magis augeri animaduerterent, seq; omnibus periculis vitæ obnoxios esse, & per vrbem minime tutò incedere posse, statuerunt in omni parte vrbis, qua Turcarum tormenta posita erant, continuos assiduosq; custodes ac peruigiles, qui attentè diligenterq; inuigilarent, vt quum Barbarorum tormenta in vrbem contorquerentur, campanas pulsarent: quo oppidani, qui per vrbem incederent, ad earum sonitum sibi consulerent, seq; in tutum reciperent. Rebus itaque sic compositis ad signum ordine præscripto, Christiani audacter per vrbem proficiscebantur: sed tanta machinarum tormentorumq; vis vndique ingruebat, adeò Barbari ad exercendum ea diligentes erant, vt Christiani vix munimenta & propugnacula, quibus se tuerentur, inuenire possent: tanta pariter saxorum multitudo ex diuersis varijsq; tormentis emittebantur, vt sæpenumero in aere inuicem concurrerent, & colliderentur iacula, sagittæ. varia enim telorum genera in vrbem instar grandinis descendebant, domus omnes, & diuersa vrbis loca mortariorum ictibus crebris adeò agitabantur, vt dies noctesq; nullus quiescere, aut tutus esse posset. Vallum omnem, aggeres, partim flammis & ardore, partim ictibus tormentorum assiduè ruebant. Campanis nunquam ocium dabatur: non locus, nō aditus vsquam in vrbe Christianis, in quo tutò consisterent, reperiri poterat. Postremò enim necesse fuit, vt subterraneos specus

Mortariū vnde dictum.

Tormentum saxum pondo 1300. contorquens.

Iaculorū sagittarumq; in aëre concursus.

Scodrensium perturbatio.

specus sibi effoderent, ibiq; cuniculorum more procumbentes, vitam agerent: vndiq; angustiæ & calamitates instabant, vndique pericula ingruebant: tanta erat vis & impetus Ottomani, vt timor tremorq; omnia confunderet. Non vigor, non sensus humanus pene superfuerat: non modus, non ordo, non regula aliqua ad pericula, mortemq; euitandam seruari poterat. Tanta erat multitudo atq; atrocitas Barbarorum, copia tormentorum cuiusuis generis atq; machinarum, & infinitas telorum, sagittarum vndiq; missarum, quibus Christianorum viscera assidue transfigebantur. omnes humani sensus, quibus vita hominum sustentatur, penitus prostrati erant, adeò cuncta sub cœlo tremiscere ac ruere videbantur. hinc aliquos ictus mortariorum sub tectis opprimebat: illinc verò aliorum membra à machinis & tormentis carptim discerpta atq; dilaniata, in diuersas vrbis partes spargebantur: alij ex vallo sclopis percussi, & iaculis transfixi, exanimes decidebant: humanus iam fauor vrbem destituere videbatur. Oppidani iam humanis deficientes, nihil dignum præstare poterant: res ad desperationem propemodum erat, tanto terrori Ottomanus erat. Sed pijs mortalium precibus Deus immortalis exoratus, qui solus tantam molem discutere, nodum illum difficillimum dissoluere poterat, fortissimorum ciuium, & ciuitatis tam religiosæ exitium non sustinuit: ideo Scodrensium pectora & animos iam demissos erexit, excitauit fide, spe, constantia, magnanimitate muniuit, virtute diuina ac cœlesti corroborauit subito: vnumquemq; Scodrensium & peregrinorum alium vidisses adeò, vt tot & tanta pericula cædem interitumq; minitantia, intrepide libentissimeq; adire cœperit, & ex insperato spem quàm maximam victoriæ potiundæ contrahere: ad labores, ad opera, & omnia, quæ pro vrbis munimento videbantur, diu noctuq; alter alterum exhortari, & alacriter inuitare, nullo imminentium periculorum metu cessare, aut retroagi: non machinas, non tormenta Barbarorum continue volitantia vndiq;, non spicula, non scorpiones timere, sed horrenda quæq; acri animo subire. Demum omni vi, arte atque ingenio vrbis saluti succurrere: hostē etiam extra mœnia hilari fronte ad pugnam prouocare: eiq; fortiter obsistere, omnibus consulere, omnibus prouidere, nunquam cessare: denique sese morti pro fide catholica, pro obseruantia & pietate in diuum Marcum, pro patriaq;, intrepide exponere. ex quo tanta vis, tanta ferocitas, animiq; audacia ad eos redierat, vt non homines, sed ex gigantum genere viderentur, & ipse hostis sæpenumero eorum virtutem admiraretur. Sequenti verò die ictibus centum & quatuor ex tormentis, diuersis in locis positis, magna murorum pars euersa: simul & duos igneos globos mortario coniecerunt: & vallum ad Bolianam vergens, cui Carlinus peditum Italorum præfectus strenuus praerat, facibus admotis accenderunt. Sed statim sine cuiusquam Christianorum cæde ignis restinctus est.

Vbi definit auxilium humanum, ibi incipit diuinum.

Vallum

Vallum autem omne, & propugnacula omnia Barbari incendere, & flammis consumere conabantur: vt his absumptis, omnis ratio tuendi se ab oppidanis tolleretur. nam quum muri penitus excisi essent, Scodrenses tantummodo vallis ac propugnaculis se defendebant. Multi tamen dum ad extinguendum ignẽ accurrerent, machinis & tormentis interfecti sunt: id quod Barbari intendebant. Altera verò luce, hoc est, quinto Idus Iulij, alia grandis machina supra montem Bassa in hortum cuiusdam ciuis à Barbaris deuecta est, quæ saxum noningentorum & quinquaginta pondo contorquebat. Ex eo tempore Barbari vndecim maximis tormentis vrbem semper oppugnârunt. Eo die centum septuagintaocto ictibus, quod nunquam antea, vrbem admodum vexârunt. Videns autem Ottomanus mœnia vrbis iam omnia excisa euersaq́, obsessos, detectos & denudatos esse, præsidioq́ murorum penitus priuatos: concepit animo, vrbem expugnari posse. itaq́ cœpit Scodrenses maximo impetu atque conatu, machinis, atque tormentis vndique vrgere, deterrereq́, præmissis omni ex parte Ianizaris, Asappis, alijsq́ militibus, qui cratibus vimineis, pluteisq́, cominus die noctuq́ vallis inhærerent, atque instarent: iussitq́ oppidanos quàm acerrimè vexari, vr- Oppugnatio Scodræ.

geriq́: & vt eos etiam accensis vallis, crebris continuisq́ oppugnationibus lacesserent, ac quoquo modo vrbem ingredi tentarent. sed illius vota omnia ad irritum ceciderunt. Deprehendit enim ciues, qui illi acerrime obsisterent. nam timor in vrbe amplius non erat, omnis formido Scodrenses reliquerat, audacia pro muro habebatur: pro vallo, pro munitione acriter instabant: quilibet alacri animo periculis sese exponebat: quisque per Audacia pro muro.

virtutem emori potius delegerat (necessitas enim vel timidum, fortem facit) quàm à Barbaris fœdè trucidaretur. Ex quo Ottomanus id difficillimum reperit, quod facillimum fore sperabat. Interim verò Barbari valla accenderunt, sed ignis ab oppidanis facillime & sine cæde suppressus est. Sequenti autem die quã maximè poterant, ictus tormentorum festinare cœperunt. Centum enim & octoginta septem lapidibus vrbem concusserunt. Rursus Barbari turrim, quæ supra portam magnam posita erat, & Carlini vallum accenderunt: hac calliditate vtentes, vt quum Christiani ad ignem extinguendum festinarent, tormentis, quæ ad eam partem vergebant, eliderentur. vnde nonnulli ex illis de medio sublati sunt. Animaduertentes autem Scodrenses hanc Barbarorum versutiam præualere, & ex ea discrimen maximum sibi imminere, damnum interitumque suorum indies consequi, duxerunt non minus ingenio virtuteq; animi cum Barbaro decertandum esse, quàm fortitudine viribusq; corporis: statueruntq; hisce Barbarorum calliditatibus alia vi occurrere. Itaque disposuerunt nonnullos sclopos (vt homines nostri temporis appellant) atq; sagittarios, quæ Turcæ ad incendendas munitiones accedere solebant: vt hi, quum faces ferrent, interficerentur. qui postero die reuersi ad negocium facinusq; perpetrandum, priusquam ignem coniecissent, aliquot ex suis amiserunt, qui ab oppidanis confossi sunt: cæteri re infecta aufugerunt. Sed ne fortassis posteros lateat quid sint sclopi, & vnde hoc nomen sibi traxerint, pro viribus eos quoquo modo describere conabor. Est autem sclopus, quem vulgò nunc sclopetum appellamus, tormenti genus persimile bombardæ, ex ferro vtplurimùm confectus: cui à crepitu & sono quem edit, nomen impositum fuit: qui breui admodum ambitu & superficie contentus, ad tormentum bombardæ in longum productus atque extensus, glandulam plumbeam seu pilulam paruulam admodum, puluere quodam ex rebus ad fouendum ignem idoneis confecto, vnius hominis opere iniectam atque calcatam, igni adhibito proijcit atque contorquet, & ictum lethalem infligit. Interea verò Barbari deduxerunt biremes in Bolianam, quas iam perfecerant, quæ numero octo erant: de quibus superius memorauimus. qui quum è portu soluissent, nocturno tempore per flumen Bolianæ in lacum sursum remigarunt, vbi magnum prælium cum incolis commiserunt. Tandem quia res impar erat, Turcæ vna tantùm fluuiatili nauicula nostra, cum octo hominibus, capta, ex his, qui castra inuadere consueuerant, eos manè vltra Bolianam, prope sacrum diuæ Magdalenæ palo transfixerunt. Contorserant eo die centum & octoginta tria sphærica saxa, sequenti autem die centũ & sexaginta octo. Interim dum Barbari ad incendia munimentorũ reuerterentur, is qui ignem afferebat, ante alios incedens, antequam ad locum peruenisset, ab oppidanis confossus est, cæteri perterriti aufu-

Sclopi descriptio.

Prælium Turcarũ cum incolis.

Oppugnationis Scodræ cõtinuatio.

image
not
available

dies, in quo crebrius frequentiusq; nullo alio præcedente, aut subsequente iaculati sunt. Sequenti verò luce centum & triginta vnum ictum vrbi inflixerunt. Verùm iam Barbari quotidie inualescebant, magisq; se ad oppugnationem vrbis accingebant. Iam turmatim ad vrbem irruebant, eamq; corona innumerabili cingebant: pluteis & cratibus aggeres fossasq; transcendebant, easq; saxis & varijs rebus implebant, vt aditus & iter ad vrbem oppugnandam facilior patêret. nam à Principe edictum acceperant, vt sequenti die signo dato ad prælium egrederentur. Ex quo tota nocte illa Meumethani ad bellum sese expediuerant. At verò Christiani vbi hostem se accingere ad pugnam vident, absque mora alacriter semper diuino numine confisi, victoriaq; freti, sese instruunt: nonnullas copias in vallis & stationibus collocant, quæ hostem continuè animaduerterent: vt quum ipse è munitionibus suis irrumperet, ei fortiter occurrerent, quoad instructi milites, & reliqua oppidanorum multitudo armata valla conscendisset. Ex quo continue in munitionibus vrbis quadringenti viri armati astabant. Altera verò luce, id est, decimo quarto Calendas Sextiles, ad vesperas, hostes more suo ignem iniecerunt ad munitiones, quæ eregione portæ Magnæ erant: ad quem extinguendum quum multi accurrissent, aliqui tum ex Italis, tum ex Scodrensibus desiderati sunt: ex quibus minimè ob præstantiam animi & corporis reticendi sunt, Franciscus Patauinus, militum Italorum præfectus, & Alexius Beganius ciuis Scodrensis, vir egregius atq; strenuus: qui inter cæteros acriter pugnando à tormentis sublati sunt, & carptim membra eorum per vrbem sparsa. Plures enim Barbarorum tormentis, dum in vallis cum hoste pugnarent, interfecti sunt: inter quos Franciscus à sancto Scorbaro, Italorum militum præfectus, Nicolaus Gradisclauus, Nicolaus Beganius, ciues Scodrenses: qui acriter strenueq; aduersus Barbaros dimicantes, cum alijs cecidêre. Ad quorum interitum à Barbaris sublato clamore, & dato signo vt ad tormentorũ ictus milites statim ad certamẽ egrederentur, hinc inde pugna acrior quàm vnquam antea à propugnaculis portæ Magnæ vsq; ad munitiones Bolianæ, vbi Carlinus præerat, commissa est, & ad horam acriter pugnatum est: in qua Barbari nunquam fossam & aggeres pertransire, nec propius ad munimenta accedere valuerunt. Ex quibus multi cæsi sunt, plures vulnerati, turpiterq; reiecti atq; fugati: victoria penes Scodrensem (licet nõ incruenta) stetit. Quam ob rem dies ille oppidano lætus & honorificus affulsit, hosti verò fœdus atq; perniciosus: nec illi quicquam centum & nonaginta tres tormentorum ictus, quibus eo die Christianos vexauerant, profuerunt. Sed non tamen defessus, altera luce centum & quadraginta octo ictibus oppidanos multum agitauit. Matutino sequenti complures ex Barbaris, qui in castris erant, ad vrbem conscenderunt. Interimq; in castris magna multitudo

Oppugnationis Scodrẹ vehementia.

titudo telorum & sagittarum ad pugnam futuram præparabatur. Dumq́; qui his vterentur, sedulò deligerentur, statim innumeri speculatores ad præsidia vrbis omni ex parte ascenderunt. Ex quo Scodrenses arbitrati sunt, Barbarum propediem vrbi bellum illaturum. Quam ob rem quisque eorum confestim armatus, in propugnaculis intentus erat, hostem ad pugnam hilari animo expectans, & semper eum obseruabat quidnam facturus esset: qui quidem post meridiem ecce maximo impetu irrupit, & mu-

nitiones & aggeres pertransiens, ad vallum peruenit. Tunc verò manus cum oppidano conseruntur: pugna atrox hinc inde ex omni parte vrbis committitur. Cadunt vtrinq; plures ex hostibus: ex Christianis quoq; non pauci vulnerati mortuiq́; sunt, præsertim à tormentorũ ictibus. Miserandum spectaculum erat, si quis ad portam Magnam munimenta penitus diruta vidisset, & omnia referta cadauerũ discerptorum, non tam ciuium, quàm aliorum Christianorum. Iam hostis adeò inualuerat, vt primas stationes & propugnacula supradictæ portæ occupasset. Ibi ingens oritur certamẽ: quia hoc in loco de discrimine magno totius vrbis agebatur. nam tanta vis, tantusq́; impetus Barbari in oppidanum, pariterq́; repentini frequentesq́; omnium tormentorum atq; machinarum ictus, tantusq́; numerus sagittarum fuit, vt omnes ferè Christiani, qui munitiones eas tuerentur, aut sauciati, aut ex humanis sublati fuerint: sed non propterea hostis diu lætatus est. nam ecce robustissima Scodrensium manus, optimè armis instructa, fortissimo animo munimenta ascendens, cum hoste acriter pugnans, eum in fugam conuertit, trucidat, fugat, atq; expellit: præclarissimam

simam egregiamq́; de eo victoriam consequitur. Itaque complures ex Barbaris cæsi sunt. Pugnatum est enim illo die satis bellè, ad duas horas: nec amplius Turca, postquam primùm ex propugnaculis deiectus deturbatusq́; est, potuit ad ea appropinquare, sed inde turpiter discessit. Occiderant enim ea pugna inter cæteros nonnulli ciues, qui viri fortiter pro patria dimicando, pro ea emori minimè dubitárunt: quorum membra dissipata, ac nonnullorum peregrinorum passim collecta, qui cum illis strenuè certantes ceciderant, tumulo, eo honore, quo fieri potuit, pro rerum angustijs, necessitateq́; tradita sunt. & hæc quidem gesta sunt pridie, quàm vniuersalis oppugnatio ab hostibus commissa sit. Eo die centum & septuaginta tribus ictibus ex multis partibus tota ciuitas plurimùm vexata est. Si quis diligenter omnes tormentorum ictus, qui hactenus vrbis mœnia concusserunt, supputare velit, duo millia quingentos, & triginta nouem esse deprehendet: præter centum & nouem tormenti, quod vulgo mortarium vocant: igneos globos decem. Postquam certamen hoc diremptum fuit, statim permulti ex Barbaris, qui circa vrbis munimenta in assidua custodia fuerant positi, quorum maxima manus ad munitiones vrbis die noctuq́; sub pluteis & cratibus commorabantur, in castra descenderunt. Interimq́; præfectus Asiæ vnà cum duce nouæ Romæ, iussu Principis ad eum profectus est: ex quo statim nonnulli præcones ad singula tentoria præfectorum, militum, & eorum, qui aliqua dignitate præditi erant, accesserunt: eosq́; edicto Principis ad tabernaculum ipsius conuocarunt: qui postquam conuenerunt, proposita consultatio est, quídnam de vrbis oppugnatione decernendum esset? & quum singuli sententiam suam pronunciassent, Princeps ipse breuibus est eos allocutus: Credo quidem milites, neminem vestrûm ignorare, iam nunc tertium agi mensem, ex quo vrbs ista à nobis durissima obsidione cincta sit, ac omni genere tormentorum, machinarumq́; oppugnata, afflicta, atq; vndiq; exagitata, mœniaq́; penitus euersa: munimenta varijs tormentorum ictibus discussa, & (vt cernitis) euulsa. Præterea quoties ignem in propugnacula iniecimus, toties Scodrenses ad certamen prouocauimus: etiam duplici pugna eos multum vexauimus. Postremò verò (vt scitis) nihil inexpertum, nihil intentatum omisimus, quod excogitari potuit, vt eos fessos defatigatosq́;, & viribus exhaustos, facilius expugnaremus. Quam ob rem (vt mihi videtur) res vlterius non proferenda, nec amplius differendum est: sed antequam hostis vires assumat, seseq́; præmuniat, crastina luce vrbs à nobis corona circundetur, præliumq́; vniuersale cum Scodrensibus fiat, & id grauissimum. Itaq; vnusquisq; vestrûm se accingat: cæterosq́; milites in castris hortentur, vt quilibet manè circiter horam primã lucis armatus, instructusq́;, ad vrbem expugnandam prodeat: iam eos experiar, & agnoscam, qui stipendio digni sunt.

2539. tormentorũ ictibus mœnia hactenus quassata.

Oratio Imperatoris Turcici ad milites

sunt. Tu Romæ nouæ præfecte, cum tuis legionibus, & cohorte prætoria, vrbis partem oppugnandam inuade: reliquam Asiæ præfectus cum suis cohortibus occupare enitatur. Quisque enim quæ ad huiusmodi certamen vniuersale necessaria sunt, præparet, secumq; afferat. non animus nobis deest, quin crastina luce vrbem istam expugnemus. Quis enim nobis resistere poterit? Oppidanus enim (vt videtis) & muro & omni præsidio nudatus est. Munitiones & fossæ vndique stratæ sunt. facilis nobis ad illum accessus patet. Scodrenses fessi tot bellis, viribusq; destituti sunt, nos verò recentes robustissimiq;: hi pauci rariq;, nos autem penè innumerabiles. Adde vim magnam tormentorum, quibus præualemus. Eorum plures dum munitiones tueri volent, machinarum ictibus interficientur. Igitur quis neget, Scodrenses captiuos nostros esse? In eos qui supererunt, iure belli & captiuitatis vtar. Agite, ô viri, omnes moras tollite. Nónne Scodrense nomen vobis, & genus inuisum est? Quis enim vestrûm non cum summa indignatione in memoriam reuocet cædes parentum, aut fratrum, aut propinquorum, aut sodalium, qui sæuissimè sub his mœnibus trucidati sunt? An redire vultis absque extrema vltione? Potestisne odia vestra in Scodrenses, & tantas strages eorum ab his editas concoquere? Verùm vt prisca tempora, & quas calamitates iam pridem ab his reportauerimus, omittam: proximas clades, & veluti recentes respiciamus. Iam nondum peractus est quartus annus, quod bellum cum Scodrensibus gessimus. In quo tot millia nostrorum ceciderunt, vt adhuc eorum cædes penè ante oculos versentur, & vltionem exposcere videantur. Adhuc mons iste, saxaq; omnia eorum sanguine respersa & polluta apparent. Idcirco properate, ô viri: arma in Scodrensem sumite, montem valido gradu conscendite, vrbem acerrime expugnate, pristinas inimicitias vlciscimini. Sanguinem Christianorum ad satietatẽ effundite, ad quod leges nostræ magnopere adhortantur: ferro & omnibus viribus agendum, vt Scodrensium nullus supersit: quod quidem perfacile consequi poteritis, cum omnia pro vobis adsint. nam nihil est quod obstet, nihil vobis ad pugnæ victoriã deest: omnia parata, omnia in promptu sunt. facile enim est forti debilẽ, imbecillem, viribusq; defectum, vincere. Hæc quum dixisset, Barbari omnes summo consensu clamorem extulerunt, eundum esse omni impetu in Scodrenses, & huiuscemodi oppugnationem suscipiendam esse, vt non prius eam dimittant, quàm capta sit vrbs, & ciues omnes ad internecionem cæsi sint. Postquam concio dimissa est, decretumq; quid agendum esset, edictum in omnibus castris proclamatum est, vt omnes ad certamen vniuersale, quod sequenti luce futurum erat, se accingerent. Interea enim videres Barbaros omnes hac illac per castra cursare ac permisceri, non aliter quàm densissimum formicarum agmen, victum quæritans, cursitat, quum aliæ grana important, aliæ

Orationis Turcicæ exitus.

aliæ redeunt, & oneri succedentes fessis succurrunt. Consiliarij verò omnes, & præfecti militum, tabernaculū ducis egressi, verticem montis Bassæ conscenderunt: inde situm omnem vrbis contemplantes, capita inter se contu-

lerunt, vnusquisque quid sibi de modo expugnandæ vrbis videretur, in medium proferebat. At verò in vrbe, vbi Scodrensis hostem ad bellum festinare prospicit, & ipse sublata omni mora, quæcunque ad defendendam vrbem pertinebant, præparare cœpit, ne eum hostis præuenire posset, & vt vigilantior vigilantem opprimeret. Ottomanus enim furtim & improuisus, ciuitatem incautam inuadere existimabat. nam circiter solis occasum, Barbari cum multa sagittarum telorumq; multitudine, ad forum venale vrbis, quod ad iactum lapidis extra mœnia est, clam maxima copia Cratum montem conscendere, vrbemq; circumcingere cœperunt, pugnam dissimulantes: nec vnquam totam noctem cessarunt, quin properè montē turmatim subirent, pluteis & cratibus tecti: & vt oppidanos fallerent, tres aut quatuor sub singulis se occultabant. Centum quinquaginta millia ad munimenta ascenderunt: vt qui numerum exactè comprehendere potuerunt, asserere non dubitârunt. Et hæc quidem erant lecta robora virorum, hic eximius flos iuuentutis: hic erat vniuersa ferè manus robustissimorum bellatorum, qui in castris delecti, omnibus alijs pugnaciores habebantur. Erectum erat Principis tabernaculum in vertice montis Bassæ purpureo velamine vndiq; exornatum, vnde certamen & oppugnationem futuram despiceret. Quum iam dies illucesceret, & Princeps tabernaculum ingressus esset: Barbari callide agentes, temporis occasionem ad inuadendam vrbem ca-

bem ca-

bem captarunt, quum Christiani in ædibus sacris, rebus diuinis operam darent. Circiter primam diei horam, qui erat diuæ Magdalenæ festus, & vndecimus Calendas Sextilis, ad signum bellicum, quod ex tentorio Principis editum, & ad quatuor eiusdem momenti tormentorum ictus, additis alijs duodecim, quibus munitiones assiduè ferirentur, confestim ex cratibus irrumpentes, & fossas vrbis transilientes, omnia propugnacula corona cinxerunt, non aliter densi ac stipati, ac apum examen, cùm longe vnà consederit: interim campanarum sonitus per totam vrbem exaudiri, Barbari clamorem, & tanquam barritum efferre. his excitati oppidani, ex templis armati celeri cursu ad stationes, vt cum hoste acriter decertarent, accurrerunt. Iamq. Christianos manum cum Turcis conferentes inuenerunt: quam pugnam Barbari inierant, magis specie latrocinij, quàm veri certaminis & prælij. Sed acrior pugna ad portam magnam committebatur: ibi hostis cum oppidano immixtus manum conferebat, & iam vallum conscenderat, signumq. militare erexerat. Princeps nimio gaudio exultare cœpit, quia iam vrbem expugnatam credidit: sed Scodrensis, qui nec latère, nec fugere nouerat, vbi Barbarum tanto impetu irruisse videt, munitionesq. occupasse, ægerrimè ferens, existimauit iam viribus opus esse. Et fremens, infrendensq., in hostem impetum acrem fecit. Alij verò ex Christianis, gladijs telisq. Turcam cominus confodiunt. Alij saxis grandibus & præacutis trabibus cõiectis, eum ex munimentis detrudunt. Aliqui vasa, quæ saxis oppleta erant, deuoluunt. Alij vimineas crates, pluteosq. pice oblitos & accensos iaculantur: nonnulli ollas calce plenas in eos cõtorquent. Ita hostem perterritum, eius vexillo prostrato & dissipato, ex omni parte deturbant, trucidant, atque in fugam conuertunt: illumq. è munitionibus turpiter deiectum, omni tormentorum machinarumq. genere confodiunt. Hoc pacto vrbs & munimenta, summa cum gloria & victoria, defensa sunt. Quod quum Ottomanus, qui iam vrbis expugnationem fore sperabat, de montis vertice prospiceret, ægerrime tulit, adeò vt vix suorum turpissimam cædem & fugam tollerare posset. Euestigio crebrioribus tormentorum ictibus agere cœpit, ducibusq. suis, qui assidebant, minabundus iussit, vt milites, qui terrore in fugam versi erant, ad oppugnandam vrbem rursus redire cogerent. Erat autem vrbs ex parte montis Bassæ ad portam Magnam molli admodum cliuo posita, sed manu tamen & opere egregie munita. nam ad primam portam, & principalem vrbis, extra primum ambitum murorum condita fuerat turris eminens & munitissima, forma admodum rotunda, in qua oppidani stantes à dextra sinistraue spacium illud vrbis proximum tueri poterant. Inter hanc portam, & illius quæ extrà erat, alia quoq. turris erat, contigua admodum superiori: sed oppidani timentes, id quod euenit, ne turres ictibus tormentorum excinderentur,

Oppugnatio vniuersalis Scodrēsium, 11. Calend. Sexul. prima luce.

munimenta validissima ex cœno & varijs rebus contexta prope turres ipsas substruxerunt. nam hostes ad eam vrbis partem, quæ natura non valde munita erat, omnē oppugnationis molem redegerunt. Et ideo sex tormenta maxima, & sex millia scloporum, & sagittariorū innumeros ad eandem partem admouerant. Subitò vtraq; turris, & vtriusq; ambitus muri solo æquati sunt: nil aliud reliquum erat quod vrbem tueretur, præter munimenta ex terra confecta. Barbari spe capiendæ vrbis eò cum maximo impetu confluxerunt: oppidani fortiter & intrepide occurrerunt: prælium acerrimum cominus exoritur, quoniam eo in loco cardo totius rei versari videbatur. hostis vallum conscendebat, ciuis statim eum detrudebat, & præcipitem dabat. Alij succedebant, pariter præcipites deturbabantur: passim cædes fiebant, fossæ vi magna cruoris inundabant. Varia interim tormentorum genera, quibus plures cadebant, nec momentum cessabant. Tum verò præfectus nouæ Romæ, cui prouincia delegata erat expugnandi eam partem vrbis, quæ à Rota vsq; ad Carlini munimenta, Bolianam versus, pertendebant: cum principem excandescere & indignari, & dolore ingenti affici videret, quòd oppugnatio ad irritum caderet, vnà cum præfecto Asiaticarum legionum ex monte vbi Princeps erat, descendit: & stricto gladio milites fugientes in pugnam redire coegit. Tunc acrior oppugnatio exorta est, hinc Barbaris magno globo ad portam Magnam irruentibus, hinc oppidanis fortiter occurrentibus: non deerant vndique tormenta, machinæ bellicæ, iacula, tantaq; sagittarum multitudo, vt aër ipse obscuraretur: nec tantummodo munimenta vrbis discutere & pertransire conati sunt, sed & Rotam expugnare. Est enim extra mœnia locus vrbi adhærens Orientē versus, rupibus asperis vndiq; inuius, in cuius vertice, qui planus est, conditum erat templum diuo Petro dicatum, vbi Græci rei diuinæ operam dabant. Tunc omni genere tormentorū & machinarū munitus erat: quoniam & arci, & parti vrbis propugnaculum munitissimū erat, vnde Barbari cum maxima eorum strage deturbati sunt. Verùm horrendū certamen ad munimenta portæ Magnæ cōmittebatur. Clamor strepitusq; ingens exoritur. Inde tanta Barbarorum vociferatio vlulatusq;, tormentorum machinarumq; crepitus, tympanorum sonitus, æra crepitantia adeò inualescebant, vt auditus simul & visus hominibus tolleretur: terra caligabat, & cœlum ipsum misceri & corruere visum est, ita omnia confusa, perturbata, obscurataq; erant. interim verò Meumethani vndiq; irruunt, propius accedunt, cominus pugna committitur, nihil interstitij inter Christianū & Turcam erat, quàm propugnacula ac tabulæ quædam munimentorum, quæ ad oppidanorum pugnantium tutamen contra sagittas hostium positæ erant. Contorquentur tela, ferrum perstringitur vtrinque, cominus res gladijs geritur: hincinde alij cadunt, alij in pugnam succedunt.

Rota etiam oppugnata.

Scodren-

Scodrenses quo ordine & gradu munimenta semel tueri cœperant, ab eo dimoueri non poterant: hostes ex munimentis ipsis deturbabant, eosq; cratibus, pluteis pice oblitis, stupa adhærente, præterea dolijs ligneis oleo perunctis, vnà cum puluere & igni admoto inuadebant. Quibus ex rebus plures eorum adusti & elisi, ad ima montis deuoluebantur. non saxa magni ponderis deerant, non scorpiones & varia machinarum genera, quibus obtererentur: qui quum se tectos ex altera parte esse crederent, ex altera qua minus suspicabantur, crebri transfigebantur. Erat enim portæ Magnæ proximus cuniculus subterraneus in saxo viuo excisus, vbi multa tormenta posita erant, quæ fossas & partem illam vrbis, quæ ad Bolianam vergit, tuebantur. Inde crebris ictibus magna hostium multitudo cecidit. nam per diuersos exitus cuniculi ipsius tela in Barbaros contorquebantur: quorum plurimi vndiq; vexati, aut cæsi, aut in fugam versi sunt. Verùm præfecti castrorum, partim minis, partim adhortationibus cateruas & globos suorum militũ in pugnam impellebant: nemini præterquam vulneratis parcebant: quin aut cum strictis gladijs trucidarent, aut in oppidanos obuerterent. Ideo densissimi & collecti in globum Barbari, ad portam Magnam, & ad eius munimenta irruebant: tabulas & trabes & stipites munitionum manibus apprehendebant: nec inde auelli, priusquam animam cæsi effunderent, poterant, cominus gladijs cum Christianis dimicabant: qui etsi pauciores, nunquam tamen ordinem suum & stationem quam tuerentur, deseruerunt. superiores etiam loco diu pugnam accerrimam sustinuerunt. Sed quia totius certaminis articulus ad portam supradictam versabatur, tanta Barbarorum multitudo eò confluxerat, tantaq́ue tormentorum & machinarum vis Christianos vexabat, vt plures eorum tum gladijs, tum omni telorum genere caderent. hoc pacto multi iam interfecti, plures saucij, alij longo certamine defessi, vix iam tueri ex paucitate munimenta poterant. Ecce Barbari stationes inuadunt, ascendunt, signa in munimentis figunt. Princeps Meumethanus, qui de specula hæc omnia contemplabatur: in ingentẽ lætitiam effusus, iam sibi rem factam putans, vrbem captam esse credidit, ignarus quid virtute & prudentia Scodrensium ad vrbis tutelam prouisum esset. Astabat in medio Scodræ foro delecta cohors iuuenum & virorum robustiorum, vt his qui magis ab hostili oppugnatione vexarentur, succurrerent. Adhuc abundè vires ad defendenda mœnia supererant, nullus ex alijs stationibus se ad auxilium aliorum mouerat. quam ob rem alia vrbis loca satis munita tutaq; erant. Ex quo apparuit, Principis vanam & irritam fuisse lætitiam: qui nondum omnia Scodrensium consilia, nondum eorum præclarissima facinora perceperat. Interim clamor ciuium exoritur: Rumor ad delectam iuuentutem in forum perfertur, quo iam hostes victores munitiones ascendisse, &

 Chri-

Christianos defessos iam cedere significatum est. Tunc iuuenes fortissimi, qui iam diu votis expetierant pugnæ locum contra Barbarum offerri, ad portam Magnam properato gradu accurrunt, vallum confestim ascendunt, & certaminis audito classico, diui Marci vexillum, discisso hostili, in medio firmiter statuerunt & erexerunt: securiq́ omnium tormentorum & telorum hostilium, quæ innumera erant, in confertam multitudinem irruunt, Principis potentiam aspernati, & in eius sæuitiam & fidem Meumethanam obscœnissimam, acerrime inuecti, gladijs, telis, saxis, ignium globis, pluteis, cratibus, & varijs tormentis hostem proterunt, deturbant passim, obtruncant, signa eorum auellunt, vltra fossas propellunt, fortissimum quemq́ trucidant. Qua ex re perterriti Barbari terga vertunt, sine mora in castra se recipiunt. Scodrenses, eos eò persecuti sunt, vnde liber reditus ad vrbem daretur. Princeps verò Ottomanus, qui ex spe vana potiundæ vrbis ingentem læticiam conceperat, tanto dolore affectus fuit, tantaq́ indignatione correptus, vt furibundo similis, se ad tabernaculum tacitus demisso animo contulerit. At Christiani victoriam ingentem adepti, summa cum læticia & crebris plausibus in vrbem

Scodrenses victores.

reuertuntur, plurima hostium spolia secum deferentes, nec non capita cæsa, quæ in munimentis, vt Barbaro terrorem incuterent, suspenderunt. Confestim templa & aras sacratas petunt, immortali & omnipotenti Deo gratias innumeras agentes, quod benignitate sua immensa animos fortissimos, & vires immensas sibi dedisset: hostes verò ingenti terrore, & eorum maxima strage, ab vrbis mœnibus auertisset. Intemeratæ Virgini post

Deum

Deum immortales gratias agunt, hymnos pia mente concinunt, quòd muros & munimenta vrbis quibusdam religiosissimis Christianis tutari visa sit: & speciem Barbaris ipsis magnorũ numinum, quæ Christianos tuerentur, obtulerit, vt hostes post oppugnationem testati sunt. Præterea plures ciues circumferebant, sibi genitricem redemptoris nostri in somnijs occurrisse, quæ eos ad fortiter pugnandum hortaretur, futuramq́; victoriam polliceretur. Postremò, debitæ gratiæ Magdalenæ persolutæ sunt: quòd tutelæ vrbis cum Regina cœli die suo festo non defuerit. Postquam verò tam præclarè, tam strenuè pro victoria eo die pugnatum est, & omnis tumultus quieuit, quisque pro virtute & meritis palàm laudatur. In concione militum animi, quorum præstantia & robore mœnia defensa erant, laudibus meritis tolluntur: ad similia facta & æmulationes incitantur, saucij & confossi curantur. Corpora illorum, qui gloriose in bello ceciderant, eorumque membra passim per tecta & vrbis vicos à tormentis disiecta fuerant, colliguntur: quorum sepeliendorum munus sacerdotibus iniunctum est. Desiderati illo die quadringenti ferè fideles, vulnerati verò omnes fuerunt. nemo enim intactus remanserat. Ex Barbaris autem, vt ipsi asseruerunt, suprà duodecim millia trucidati sunt, sauciati innumeri. verùm inter pugnandum quot ictibus tormentorum ciues vexati fuerint, nemo ad liquidum animaduertere potuit ex ingenti strepitu & tumultu, & ex varijs & promiscuis hinc inde cædibus. Fuerunt tamen qui collegerint, in die pugnæ fuisse supra centum & sexaginta, sequenti die nonaginta quatuor. altera verò luce, hoc est, nono Calendas Sextiles, centum & triginta quatuor: postridie centum & quadraginta quinque, perendie centum & sexaginta quinque. In primis id quod mortarium appellant, ingenti & formidine, & detrimento ciuitatem totam replebat: hi qui integri erant, aut interficiebantur, aut celeri cursu huc & illuc vagabantur. Qui verò saucij erant, aut ægrotantes in lectulis iacebant, audito strepitu illius machinæ, statim vacillanti gradu è stratis surgebant, & miserando habitu domos egrediebantur. Et alicubi perfugium dubiæ salutis quærebant: & nonnulli (quod mirum pluribus forsitan fuerit) febricitantes ex ea fuga & terrore pristinæ saluti redditi sunt. Interim Ottomanus Princeps, cuius dolorem & excandescentiã suprà dixi, dum biduum se in tabernaculo macerasset, tum ob cladem ingentem suorum militum, tum quia sibi vt plurimũ res secundæ semper euenerant, nunc verò aduersam fortunam experiri cœperat: præterea deceptus spe potiundæ vrbis: in Scodrenses magis quàm antea inflammatus, duos præfectos, alterum nouæ Romæ, alterum Asiæ, & duos consiliarios conuocauit: cum quibus consilium inijt, vt de integro oppugnationem nouam adorirentur. quòd diceret, non iam credibile esse, Scodrenses tot cædibus, tot vulneribus ac certaminibus exhaustos, amplius resistere sibi

Omnes Scodrẽses in oppugnatione vulnerati: 400. cęsi. Turcarũ verò trucidati 12000.

Febricitantes terrore curati.

& repugnare posse. Nunc, inquit, facilem victoriam habebimus: quoniam ciues, qui fortißimi erant, iam absumpti sunt. Et si quid virium aut roboris in eis erat, id omne in superioribus prælijs impenderunt: nostri verò milites nullo negocio vrbem ingredientur. Quam sententiam cuncti comprobauère: & statim conuocatis Imperatoribus, cæterisq; castrorum ducibus atque præfectis, demum omni militari ordine, ad eos verba fecit. Ad quem cum vniuersa Barbarorum multitudo certatim conflueret, astarentq; ex primoribus, qui confertam turbam auerterent, Princeps vnumquenq; admitti, quòd res omnium ageretur, iußit. Tunc alto solio subnixus, sic orsus est.

Turcici Imperatoris oratio ad milites.

Non me fugit, viri & commilitones mei, vos, qui mecum semper in laboribus, certaminibus, periculis, alijsq; casibus grauioribus atque durioribus interfuistis, continuè animo magno, forti, præsentiq; affuisse, vitamq;,

etiam si millies opus fuisset, intrepide ingenueq; exposuisse, & semper Dijs fauentibus victoriam reportasse. Ideo hanc expeditionem libenter suscepi vestris viribus fretus, sperans vos eosdem futuros, qui semper in alijs oppugnationibus fuistis. At in præsentia miror vos animum illum remisisse in re tam facili, & prope peracta: vobisq; fortitudinem solitam deesse in expugnandis his, qui penè expugnati, strati, viribus defecti & destituti sunt. nam quid facilius leuiusq;, quàm fessum exanimatumque, non repugnantem, & se dedentem vincere? Nec miremini, ô milites, si superiori proximaq; pugna vrbem ingredi non potuistis. Nam non verum (vt nostis) neq; legitimum certamen à nobis vrbi illatum fuit, sed leuißima admodum

pugna,

pugna, nullo seruato ordine, tumultuaria, & latrocinij potius similis, quàm veri prælij. nam non vniuersus exercitus, non omnis ordo affuit, non acies instructæ: pauci enim montem conscenderant: nunc autem aperto marte omnes cuiusq; gradus conditionisúe certamē subeunt, ordine incedant: nullus recuset, nullus remaneat: nemo pugnam renuat, nemo causetur, non nostræ cohortis milites robustißimi, non alij, qui nostris præfectis & ducibus parent, non milites gregarij, non serui, non liberi, non summi, non infimi, sed cuncti se accingant, cuncti se præparent, cuncti ad pugnam prodeant. nunc agnoscam viros, nunc pugnaces & bellatores, nunc qui stipendio meo digni sunt. Partes vrbis oppugnandæ turmatim aßignentur. Exercitus instruatur, & in suos ordines diuidatur. Leges, conditiones oppugnandi præscribantur, legiones aciesq; in cornua diducantur. Alij alijs succedant, fessis quieti atque recentes, vulneratis integri atque intacti. Cuncta palam, cuncta composita atq; ordinata fiant. Nouæ Romæ Bassa cum cohorte mea vrbis partes obtineat, quas superiori bello tenuit. Asiæ verò præfectus alias vrbis partes cum reliquo exercitu inuadat. Edicto tamen prius omnibus iubeatur, quo die armati ad certamen prodeant, & cuncti extra omnem spem veniæ præstò adsint. Deinde ipse Princeps militibus præmia proponere cœpit. Alia fortioribus & dignioribus, qui primi muros ascendissent: alia militibus cuiuscunque conditionis, si vel muros ascendissent, vel aliquod præclarum facinus edidissent. Seruis libertatem & honorem pollicitus est: his qui maiores honores gesserant, & multis titulis ornati erant, maiora munera promisit: & vnumquenq; se cumulaturum pluribus donis quam enumerasset, attestatus est. Itaque eos longe maiora pollicitis sperare iussit. Præterea ad fortia facta adhortatus est, vt singuli vires & animos resumerent, nec in maximis periculis sibi parcerent, victoriam iam in manibus esse crederent, quod vrbs iam valido præsidio orbata esset, in eam vndiq; aditus paterent, stationibus relictis, & muris varijs tormentorum generibus excisis. Si qui oppidani superessent, eos iam fessos & femineces, confossos & vulneratos esse asseuerabat. Post hæc his verbis vsus est: Dijs nostris propitijs, qui & gloriam & æternam beatitudinem pollicentur, in pugnam prorumpite, oppidanos fortiter inuadite, vestras iniurias, cædem commilitonum acriter vindicate: hinc honor, hinc laus, hinc præmia accumulatißima vobis euenient. Totius vrbis diuitiæ, omnis præda vestra est. Cum orationi Princeps finem imposuisset, cuncti Barbari clara voce dicta ipsius comprobârunt, & omnes in Scodrensium cædem vna coniurârunt.

Interim edicto Princeps iussit, vt omnes se ad recens certamen accingerent. Quo lætati Barbari, expediti & prompti arma continuò cœperunt, & ardentius quam antea pugnam affectârunt. Econtrariò oppidani cum Apparatus nouæ oppugnationis.

edictum

edictum illud percepissent (nam nonnulli ex his linguam Turcarum callebant) non segnius quàm antea, sed promptius & alacrius futurum certamen expectabant: & omnia quæ ad defensionem pertinebant, diligentissimè præparabant: id plurimi facientes, quòd ab hostibus non contemnerentur, sed sua virtus illis formidabilis esset. Prius ex more solito, Deo optimo ac maximo supplicationes agunt: vota pro victoria faciunt. Intemeratæ Virginis auxilium summis precibus implorant: sæpius hostem experti, animo certam victoriam concipiunt: eum non timent, sed cum eo congredi, manum conserere cupiunt, diuino freti auxilio, viribus suis & fortitudine animorum confisi. Iam illis persuasum erat, Barbarum maiorem cladem, quàm antea, suscepturum: maioremq; suorum stragem cum magno dedecore & ignominia reportaturum. Iam Meumethani ex edicto Principis ad oppugnationem instructi erant. Verum lunam nouam pro ritu gentis expectabant. Solet enim Ottomanus prima luna, & ea religiose salutata, pugnam, quam vniuersalem appellant, committere. Ad sextum igitur Calend. Sextiles, qui diui Pantaleonis dies festus erat, & à prima pugna vniuersali dies quintus, conglobati Barbari montem ex omni parte conscendere cœperunt: vrbem vndiq; circumuallare: vallos, pluteos & crates vimineas, quibus tecti se tuerentur, sigillatim ferentes. Tanta eorum confluxit multitudo, vt mons totus, & quicquid campi circà erat, ad mille passus penitus adopertus esset. Tàm densi & conferti, vt, quod trito prouerbio cir-

Prima Luna Turci vniuersalé pugnam auspicantur.

cumfertur, Nec milij granum proiectum solum contigisset, nullus fermè ad castrorum custodiam remanserat. Iam collecti ad fossas venerant, in aggere gradum fixerunt. Si quis Christianus aut oppidanus in munimentis aut propu-

propugnaculis apparuisset, vel interficiebatur, vel multis vulneribus confodiebatur. Ad noctem vsq; & tormentis & sagittis Christianos agitare non desierunt, semper eos ad pugnam varijs insultationibus prouocando. Prima verò noctis vigilia vndiq; voces, & solitas vociferationes extulerunt: humi procumbentes, lunam salutârunt. Eorum sacerdotes quosdam hymnos cecinerunt, ad quos cætera turba tantum clamorem emisit, vt terra & cœlum ipsum resonare videretur. Interim Bartholemæus ordinis diui Francisci religiosissimus, de quo iam mentionē fecimus, per vniuersam vrbem equo vectus, munimenta omnia diligentissime perlustrauit, cum Nicolao Moneta equitum præfecto, qui bellator summus erat, & rei militaris peritissimus. vterq; populū & milites multis verbis adhortabatur, vt strenuè fortiterq; agerent, & pro fide & patriæ salute pugnare non desisterent. Profectò si quis Bartholemæum ex aliqua comparatione commendare vellet, talem se, qualem Ioannes Capistranus in oppugnatione Albæ Græcæ, quæ in Danubij ripis posita est, contra Turcas gessit. nam eius vitæ sanctitate, & sacratis ad Deum immortalem precibus Pannonij fortissimè decertantes, Barbaros in fugam cum maxima eorum cæde & strage verterunt. Pariter Bartholemæus integrā illam noctem ab adhortatione oppidanorum, & à sacris hymnis & precationibus non cessauit: cui meritò magna pars liberatæ Scodræ asscribi potest. Ideo prius quàm Barbari pugnam illam horrendam inirent, huiuscemodi precibus Deum immortalem placare conatus est, vt exposceret veniam & salutem fidelibus Christianis. Adhortatus est populum Scodrensem ad veri Dei hymnos & laudem, eludens Barbarorum vanas & irritas supplicationes.

Omnipotens & misericors Deus, qui es Dominus exercituum, pater & creator omnium rerum, rector & moderator optimus, in cuius manu sunt omnium potestates, & omnium iura regnorum: cuius voluntate ac nutu nos miseri peccatores in his angustijs positi sumus: qui non vis quempiam turpiter iniuria affici: Respice in nos quæsumus, & miserere Christianorum tuorū, quibus in nullo alio spes est, nec fiducia, quàm in summa potentia, clementia & bonitate tua: vt gentes Barbarorum, quæ in sua immanitate confidunt, dextera tua potentia conterantur. O Iesu, fili Dauid, propitius esto nobis peccatoribus, defende seruulos tuos, & miserere nostri, & populi tui Christiani, pro quo mori, & tot cruciatus pati nō dubitasti. O Redemptor noster adueni, & succurre nobis: quia torrentes & aquæ inundauerunt in nos. Ecce obruimur, ecce immergimur, nisi adueneris, & eripueris nos. Tu solus es Redemptor, tu solus qui liberare potes. Ecce Orcus, ecce Pluto nos deglutire paratus est. Terram iam dehiscere videmus, terram aperiri, vt nos absorbeat. Ecce furor, ecce rabies Barbaricæ gentis adest, quæ ad fidem tuam sanctissimam scindendam euertendamq; accelerat: pro Precatio Scodrensium.

qua tu, ô Redemptor, Petro dixisti: Pro te, ô Petre, rogaui, ne fides tua comminuatur, siue deficiat. Ergo potentissime & clementissime adueni, ne moreris: circumcinge nos muro tuo inexpugnabili, & armis tuæ potentiæ protege. Libera nos semper Deus Israel, clamantes ad te: da gloriam nomini tuo, & erue nos in mirabilibus tuis: qui pro sanctissima fide tua & religione tutanda, tam diras tamq; acerbas procellas, tot damna, tantas cædes patimur. Et emittere digneris angelum tuum percutientem, qui iussu tuo hostes, Meumethanamq; gentem prosternat, fuget atq; pessundet: nec aliter quàm pro liberatione populi tui Israelitici contra crudelitatem Senacherib: ex cuius exercitu, imperio tuo & voluntate, vna tantùm nocte, centum & octoginta millia hominũ interfecit: fac illis Domine, sicut Madian & Sysare, sicut Iabin in torrente Cyson: disperierunt in Endor, facti sunt vt stercus terræ. Pone Principes eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebeæ, & Salmana. Deinde ad intemeratam Virginem conuersus, suppliciter has preces effudit: O gloriosissima & beatissima Virgo, mater summi Regis, cœli, terræ, maris Regina, hospitatrix, tutela & aduocata nostra, suppliciter ac submisse misericordiam tuam exoramus, vt fidelibus & Christianis tuis adsis: qui pro honore & sanctissima fide vnigeniti filij tui pugnare totis viribus non desistunt. Quibus etenim nulla est alia spes, nullaq; fiducia, nisi in suprema potentia misericordiaq; summi Regis regum filij tui, & precibus, ope atq; auxilio tui numinis, tuæq; deitatis. Tu enim sola es, quæ nos ab immanitate feritateq; impijssimæ sæuissimæq; gentis Meumethanæ tueri, eripereq; potes: quia nihil est, quod apud filium tuum impetrare non valeas. Omnia enim tibi ex arbitrio tuo conceduntur. Quare age, ô Regina & imperatrix, protege & succurre (res enim festinatione indiget) contere brachium peccatoris & hostis maligni: debilita & eneruа eius virtutem, tolle potentiam, obcæca lumen oculorum, colliga pedes eius, & manus, ne fera pessimaq; gens nobis dominetur. Dum hæc geruntur in vrbe, interea vero ingens vis & flatus ventorum vndique exortus est, qualis nec hyberno tempore oriri solet, adeò violentus erat: vt, quod aiunt, secum & vrbem rapere videretur. Tunc verò Barbari, qui facile his superstitionibus ducuntur, & libenter auguria obseruant, arbitrati sunt se bello superiores fore, victoriaq; potituros, propterea quòd flatus ille ventorum summa magis perflabat, in vrbemq; versus erat. nam propugnacula stationesq; oppidanorum per auras tollebat, eosq; mirum in modum vexabat: vnde ex continuo maximoq; eius flatus stridore, ex nimio clamore Barbarorum, qui vndique efferebatur, præterea ex motu armorum, crepitu tormentorum, veluti mugitu montium (eo enim tempore, vtpote quieto facilius cuncta audiuntur) imago quædam ingentis terræmotus reddebatur, quo funditùs terra concuti & hiscere videretur. Barbari enim per totam

Ventorũ violentia paulo ante oppugnatioñe exorta.

fere

ferè noctem vociferare nunquam destiterunt. Iam ferè noctis extrema pars erat. Ecce vis illa ventorum ad ima & inferiora cōuersa, diuino numine (vt creditur.) Turcas ipsos plurimùm agitare cœpit, & vsq; ad solis ortum adeò, vt turpiter & cum strage maxima à Christianis retro detrusi sint: quo ventorum in eos verso impetu & animos abiecerunt, & Scodrensibus victoriam adiudicarunt. Praterea miraculo fides manifesta accessit. per totam noctem illam visi sunt carei passim per stationes & munitiones in cuspide lancearū & hastilium & trabium ardere: quos in signum victoria non nisi diuinitùs pramissos fuisse, credendum est. Nec quispiam humanas mentes illusas esse putet, quoniam nautis hoc sæpenumero in mari contigisse ferunt: qui quum à tempestate & fortuna aduersa iactarentur, diuum Nicolaum aliosúe sanctos inuocando, deprecandoq;, luminaria accensa & candelas in naui ardentes attestati sunt se vidisse: licet Castori & Polluci id vana antiquitas superstitiose assignet. Plinius verò id in maiestate natura reconditum esse asserit. qua ex re Scodrenses erecti, & spei & victoria pleni, non assiduis Barbarorum clamoribus ac vlulatibus, quod ad terrorem continue edebant, amplius mouebantur: sed ad preces conuersi, redemptorem suum, & intemeratam matrem, diuum Marcum & Stephanum supplici voce inuocabant, ardentius & accuratius custodia sua vacantes: nihil quod ad defendendam vrbem pertinebat, nullis tempōrum interstitijs omittebant, tum votis ac precibus, tum bene agendo victoriam in manibus habebant. In animum introduxerant, quod certissimis patet experimentis, Deum immortalem his succurrere, qui non segnes & desides sint; sed ad laborandum & vigilandum accincti. Ideo alij vallum & munimenta reficiebant, nonnulli tormenta locis suis disponebant: quidam pluteos praparabant; & ollas calce replebant: vasa oleo, pice, resina oblinebant: cados, & diuersorum vasorum genera puluere & saxis opplebant: nemò alicuius muneris expers erat. Intenti omnes, festinare, parare; qua ad imminentem pugnam pertinebant: nihil intentatum relinquere: omnes, quod agendum instabat, sedulò perficere, mutuis adhortationibus se inuicem ad victoriam intrepidi & alacres excitare. Par animus in matronis erat: qua nulla ex parte, nec sedulitate, nec promptitudine, nec labore assiduo ad praparandum ea, qua ad salutem ciuitatis pertinebant; viris cedebant. Eo maior profectò harum laus, quanto sexus debilior. mixta viris munimenta ascendebant: strenuè cum hostibus dimicabant: plures earum tormentorum ictibus interfecta fuerunt. Ottomanus pugna signum dederat, vt in lucem ad crepitus tormentorum ex munitionibus erumperent, & oppidanum aggressi, propugnacula viriliter conscenderent, & ad vrbis expugnationem totis viribus intenderent. Christiani verò haud ignari, Barbarū aperto marte ante lucem de more vrbem esse aggressurum,

Miracula apud Scodrenses.

Fœminarum labor in defendenda vrbe.

vbi cuncta ad bellum composuerant, ordinarantq́; hostem ad pugnā instructi omnes atq; accincti expectabant, præcipuè ad munimenta & turres portæ Magnæ (cætera nanq; loca vrbis, vt prædiximus, satis tuta munitaq́; erant) vbi summa pugnæ, totaq́; vis belli futura erat: vbi cardo totius certaminis erat, omnis labor instabat, omne periculum ingruebat: quo fortissimus quisq; Barbarorum conuenerat: quo Princeps ipse cum omni apparatu suo venturus erat. Quo enim loco, quanquam & Itali, maritimiq́; milites adessent, tamen maxima pars copiarum ciuibus constabat, fortissimaq́; manus iuuentutis agrestium conuenerat. Aderat quoq; & ipse prætor vrbis: apud quem sorte constitutum est, quisnam primus cum copijs vallum ascenderet, & cum hoste confligeret, & primo congressui Barbarorum sese opponeret. nam terribilior magisq; ferox est prima vis, primusq́; Barbari impetus. Fortissimi enim primi, & robustissimi omnium pugnam subeunt, triplici autem congressu rem maximè expedire conantur. In his nihil proficientes, segniores remissioresq́; viribus efficiuntur, belloq́; admodum penitus deficiunt. Stabant vtriq; ad pugnam accincti. Inter Christianos verò, quamuis nullus aduersus hostem primam pugnæ prærogatiuam recusaret, nihilominus prodijt in medium ante omnes Iacobus Moneta ciuis egregius, & summus bellator: qui ætate ingenioq́; grauis armis, rerumq́; militarium peritia cæteros antecellebat, procero corpore, facundia præditus, parentum splendore & diuitijs ornatus. Hic dum instaret acerrima pugna, eius partes primas sibi dari poposcit. nam præsto erant ei centum viri & amplius robustissimorum corporum, ex ciuium agrestiumq́; iuuentute. Aderat quoq; Moncinus eius frater, vir quidem satis bellicosus, solers & industrius in munimentis conficiendis, in ciues & in milites munificus. Verùm Iacobo propter auctoritatem grauitatemq́; & quia antea semper præclarè res militares gesserat, libentissimè omnes assensi sunt. Itaque collecta manu militum, animos eorum sic in pugnam tali oratione accendit, sic pro victoria exhortatur. Exploratum atque compertum iam nimirum vobis milites esse arbitror, quanti Ottomanus vos, virtutemq́; vestram faciat: cum is diebus superioribus tot edicta, tot minas in suos ediderit, vt vnumquemque absque vlla exceptione in pugnam contra vos prodire cogat. nam quum eorum ignauiam accuset, timorē suum indicat, & quanti vos faciat ostendit. Iam non fretus virtute & robore militum, collecta vilissima ex omnibus nationibus colluuie, quos omnes gregarios milites & seruilis conditionis censeas, rerum bellicarum prorsus ignaros, expertes, sola multitudine vos perterrefacere putat. Sed quorsum hæc Ottomanus? nam si cum veteranis suis & expertis militibus nos expugnare minime valuerit, quomodo nunc cum abiectissima turba & mechanicorum manu debellare credat? Scitis iam, ô milites, quòd quoties nobiscum manus conseruerit,

Ad portā magnam tota vis belli.

Primus impetus vehementior.

Oratio Iacobi Monetæ ad Scodrenses.

ruerit, certamenq́ commiserit, toties à nobis repulsus est, & vsque ad statiua maxima clade atque ignominia profligatus. Fortissimus quisque suorum iam interijt: veterani & bellatores eius iam ferè omnes cecidère. putátne Ottomanus cum aquarijs, lignarijs & cocis vrbem nostram ingredi? Credibile est iam discessurum fuisse, nisi dedecore & ignominia moueretur. Tentat nunc Ottomanus, tentat astutia & sagacitate sua. Hic est eius vltimus conatus: non amplius oppugnationem tentabit. Vidistis iam ipsum cum sua versutia & calliditate nihil profecisse, ita nec in posterum (sumus enim curæ Deo) quicquam profuturum confidite. Reliquum est nimirum, vt ij qui à clade ei superfuerint, hodierna luce à vobis humi prosternantur. Exanimati sunt omnes Barbari, & perterriti. nouerunt enim virtutem vestram, experti sunt iam vires: timent quidem vos, sed vi coactiq́ ad bellum trahuntur. Ecce tanquam belluæ ad occisionẽ & interitum ruunt. Ottomanus tanquam pecora ad necem impellit. Sed dicat mihi sanæ mentis aliquis, quid præclari animus timidus atq́ inuitus gerere possit? Quare, ô ciues fortissimi, lares proprios, patriam, quæ hodie ferro defendenda est, respicite. Miseremini coniugum, liberorum vestrorum, quos tanto labore, studio atque cura educastis. Nolite sinere eos iugulari, atq́ in seruitutem rapi. nulla est enim pietas in Barbaro, nulla profectò misericordia, hic dies & periculis vestris vltimam manum imponet, nolite hosti ignauo ac imbelli cedere. Omnes enim si cesseritis, ad vnum tanquam belluæ trucidabimini: nusquam est vobis fuga, nulla spes alicunde, nec ex alieno præsidio. Incolumitas vestra, patriæ, liberorum, hodie in manu vestra sita est: qui si fortiter animoseq́ hosti repugnaueritis, victus hostis à vobis abibit. nec putetis Turcas inuictos esse: vinci enim possunt, & sæpe à vobis victi fuerunt. Quantum autem Turcæ valerent, eorumq́ arma, virtus vestra prima obsidione ostendit. Minor sanè est Turcarum potentia, quàm fama feratur. hæ copiæ Barbarorum, hæc multitudo, quæ ad hoc bellum venit, inermis est atq́ imbellis, quam tanquã pecudum gregem nobis dissipare licebit. Tumultus, vlulatus, multitudinem eorum nolite timere. Virtus spectanda est magis quàm numerus. In multitudine exercitus non est victoria belli, sed diuinitus. Tam facilè est Deo in paucis, quàm in multis vincere. Causa nostra Dei est: nos iure pugnamus pro lege Dei, pro fide, pro patria, pro aris & focis, pro liberis. At ij contrà, quod nunquam habuère, vi atq́ iniuria petunt. pro libidine enim vnius, pro auiditate imperandi, nos vita, patria, bonisq́ priuare contendunt. Sed bono quidem, ô viri, estote animo: quia Deus, cuius prouidentia cuncta reguntur: qui nemini vim inferri, nec iniustè quenquam vexari patitur; ipse hostes in conspectu nostro hodie conteret: hodie nobis de cœlo victoriam mittet: cuius quidem vt nõ simus compotes, quid timeamus? quid dubitemus?

Sumus enim egregia bellatorum manus, multitudoq; militum delecta, armis exercitata: non desunt nobis militaria arma, non bellica instrumenta, non qui his perite vtantur. Praeterea nos locus eminens & accliuis tuetur. illi in ascensu trepidi, & semianimes, more puerorum timido & titubanti gradu, iniquitate loci plurimum laborabunt. Itaque hodie Barbarus vires nostras sentiet: hodie Christiani virtutem fidemq; Christi experientur, quod vera sit, caeterisq; potentior. hodie Turca vincetur: hodie efferata Ottomani rabies proteretur, conculcabiturq;: hodie eius superbia ruet, atque cadet. Sumamus igitur arma laeto hilariq; animo, munimenta viriliter intrepideq; conscendamus, in hostem fortiter audacterq; irruamus. Hodie hanc pestem, hunc morbum, hanc contagionem à nobis ex vrbe, è regione nostra reijciamus. Debilis est hostis, nec ab eo vinci poterimus nisi volentes. primo enim congressu profligabitur, in fugam conuertetur. Quid dubij? quid difficultatis? Nam Barbari, qui è tot cladibus superfuerunt, partim perterriti & fessi, partim confossi vulneratiq; sunt. Hi timidi atque inermes, nos verò armati omnes, optimisq; loricis, thoracibus, galeis induti atq; instructi. Corpora nostra tota ferro teguntur. Quisq; nostrûm aut hastam ferratam, aut manu habilem catapultam fert. Vnus cum mille strenuè pugnabit. Quamobrem minimè durare poterunt. Iis enim omnia incommoda aduersantur: nobis verò cuncta adiumento sunt, & nos defendunt. Sed in primis beatissima Virgo, diuusq; Nicolaus: cuius, ô milites, ecce templum, ecce aedem, quemadmodum tormentis saeuissimi perduelliones, diuiniq; cultus corruptores violârunt, deturbâruntq;. Mementote, ô ciues, illud diuinum, non reticendumq; miraculum, quod is sanctus in prima obsidione in Barbaros (vt ipsi attestati sunt) ostendit. nam primum saxum sphaericum, quod ipsi Barbari in hoc templum & hanc aedem contorserunt, beatus Nicolaus non sine magno periculo in eosdem reflexit, ex quo plures interfecti sunt. proinde, ô commilitones mei, ipsum inuocate: est enim mihi quoq; venerandus. Ipsi confidite, quia erit nobis adiumento: hic retorquebit tela à Barbaris emissa, in eos: hic tormenta, hic eorum vires comminuet: hic eos in fugam conuertet: hic nos ab impijssima scelestissimaq; gente defendet atq; liberabit, quae hodie poenas suorum scelerũ luet. Quamobrem, ô Christiani & commilitones mei, in hoc die, in quo Deum propitium habemus, exultate, laetamini, & illi soli pro tanto in nos beneficio gloriam date: hodie fama vestra per vniuersum orbem euolabit, hodie nomen vrbis nostrae vbique propagabitur: hodie palmam & triumphum summa cum laude & gloria ex hostibus diuino fauente numine reportabitis: hodie arma & spolia ab eis arripietis: hodie fidem catholicam, cuius incolumitas in manibus nostris est, conseruabitis: hodie nomen diui Marci penitus illustrabitur, labores vestri non erunt irriti, merces vestra copiosa erit.

nam à

nam à Veneto imperio quisq; vestrûm summis honoribus & pramijs decorabitur. Christiani omnes vos in cœlum efferent, & æterna gloria celebrabunt. Quare agite, perstringite gladios in Barbarum, sauite in fures, & orthodoxæ fidei hostes, perfidosq; latrones. Obtruncate, tela & igneos globos & cætera machinamenta bellica contorquete. O mulieres, ô matronæ, saxa sedulò suggerite. O iuuenes, irruite in Turcas: ecce vincuntur, ecce terga dant, aufugiunt. His dictis militum animi tanto bellandi ardore accensi sunt, vt nō ad certamen, sed tanquam ad ludum intrepidi festinantesq; descendere viderentur. Erant autem armis necessarijs pulchrè instructi, læti & alacres, minime de victoria dubij. Dixisset quispiam, qui eos tam animatos vidisset, tot veluti leones acerrimos. igitur re diuina peracta, vexilloq; crucis præmisso, ad pugnam cuncti maturabant.

Interea nondum orta luce Princeps Ottomanus iugum montis Bassæ conscendit, vnde pugnam despicere solitus erat. In eo vt primum constitit, vndecim tormentis crassißimis, & duodecim alijs minoribus, munimenta & propugnacula vrbis dißipari & prosterni cœperunt. Barbari quibus illud signum datum fuerat, irruptione facta vndiq; euolare, & ingenti tumultu clamoreq; (vt moris est) vrbem circumuallantes, propugnacula & munitiones scandere: qui quidem tanta promptitudine & celeritate vsi sunt, vt priusquam nostri vallum portæ Magnæ conscendissent, iam illud occupauerant, & vexilla sua ibi erexerant. At verò vbi Iacobus Moneta, Turcæ munimenta portæ magnæ celeriter conscendunt. *quum eò cum sua cohorte sine mora accurrisset, hostemq; in munimentis vrbis conspexisset, ad suos conuersus, ita inquit: O viri, ô Christiani, quid immoramini? quid expectatis? Et vibrato ferro (res enim moram prohibebat.) pugnam cominus cum hostibus acerrime inijt: qui quidem erant ex hostili exercitu prima & delectā manus (solent enim Turcæ primos in certamine mittere, qui fortißimi & validißimi sunt) hi vt terrorem nostris incuterent, elata voce, vultu horrendo, atq; habitu & aspectu terribili se tremendos præbebant. Tamen tanta fuit vis ducis, Christianorumq; constantia atq; virtus, vt ipsi hostes non veriti, eorum insignibus disturbatis, illos acriter protererent, & in ipsis munimentis paßim obtruncarent. Sed tanta Barbarorum multitudo vndiq; ad inuadendam vrbem confluebat, vt confertim cum his cominus gladijs dimicandum esset. Ideo tanquam pecora fœdè trucidabantur: nec tantum gladijs prosternebantur, sed & omni genere tormētorum & machinarum: præterea saxis, calce, igni, multo maior eorum strages sequebatur: quoniam tam densi, tam stipati erant, vt tela in irritum non caderent: nec præterea propter frequentē multitudinem retrocedere poterant. Qua ex re Christianis creuit animus, qui acrius in certamen ruebant. Hoc pacto in lucem vtrinq; acriter pugnatum est. Barbari ter vsq; ad fossas & aggeres turpißimè profligati sunt. Iam exorto sole*

Iacobus

Iacobi Monetæ virtus.

Iacobus Moneta, qui nocturno illo certamine præclare cum sua cohorte se gesserat, vt aliquot ex suis partim cæsos partim vulneratos cõspexit, acrius incensus in hostes fuit: Quamuis ipse totus vulneribus cõfossus esset, quamuis facies eius à robustissimo Barbaro, quem in ipso vallo strenue prostrauerat, grauiter percussa esset. nam quamuis totus validissimis armis munitus esset, tamen ex omnibus membris sanguinis veluti riui defluebant: bis telis hostium, & crebris sagittis toto corpore collapsus, bis erectus & sustentatus: sed diuino numine constantissimus in pugna perseuerauit, qui milites suos ita alacri voce hortatus est: Christiani virorum fortissimi & constantissimi, hodierna luce fœlicissimi. Ecce iam bellum peregimus, Barbarum vicimus: timorem omnem deponite: hilari, intrepidoq́; estote animo.

ter enim hostem fregimus, propulsauimusq́; tergeminam de eo victoriam, triplicemq́; triumphum gessimus. Ecce retro turpiter cessit: vires, animum, impetum amisit. Vix hæc dicta finierat, euestigiò Barbarorum tormenta in confertissimã turbam suorum militum immissa, partem eorum validis ictibus dissipârunt: partem ingenti strepitu attonitos ita reddiderunt, vt proni in terram ceciderint: quod quum Barbari conspexissent, receptis animis subito clamore iterum in certamen inualescentes ruere cœperunt. Sed præclarissimus Princeps nihil admodum perterritus est, sed impigre, animoseq́; vim conatusq́; Barbarorum cum paucis sustinuit, quoad reliquum Christianorum subsidium vallum conscendit: suos semper ad pugnam & victoriam excitauit: nec inde vnquam discessit, quoad bellum diremptum atq́; peractum fuit. vnumquemque Christianorum stricto ense in pugnam impel-

impellebat: neminem etiam, quamuis grauiter confossum, à bello & loco suo discedere permittebat. Interim vero conscenderunt vallum egregij ciues, & strenui viri, Blasius Humos, & Petrus ei affinitate iunctus, cū egregia manu armatorum, quæ & ciuibus, & incolis, aliarumq; nationum turba constabant: qui omnes cum hostium furori se animose intrepideq; opposuissent, maximum asperrimumq; certamen commissum est. Quod quum in longum protraheretur, vtrinq; & prosternebantur, & paßim fœdè trucidabantur. Satis prospera pugna à Christianis stetisset, nisi Barbarorum tormenta in monte Bassæ posita, ordinem ciuium turbassent, & Christianorum vires protriuissent. nam tam crebri ictus hinc & inde immittebantur, vt nonnunquam munimenta protectoribus carerent. Turca verò, qui quum longè numero superior esset, continuè succedebat, validiorq; factus ad vlteriora gradum promouebat. Sed ecce eò conuolauit impiger egregiusq; iuuenis Lucas Moneta, ex fratre Iacobi natus, de quo suprà dixi: quem magna virorum multitudo armata sequebatur: quæ tanto impetu in hostem delata est, vt is grauiter perculsus aliquantulum retrocesserit. Verùm quia maxima Barbarorum multitudo, ingenti numero pluteorū cratiumque aggeres & fossam transierat, inde pelli minimè poterat. Sed hi præ munitionibus astātes, acriter cum oppidano decertabant. ter enim fossam prætergreßi, ad munimēta ascenderunt, & semper à Scodrensibus turpiter reiecti sunt. Quamobrem quum Ottomanus virtutem, constantiamq; Christianorum aspexisset, valde perturbatus, iußit castrorum præfectis, vt omnes copiæ omnisq; multitudo, quæ vrbem circumuenerat, e uestigiò ad portam Magnam concurrerent, ibiq; renouato certamine acrius grauiusq; quàm antea, pugnam intenderent: nec inde descenderent, sed vnumquemque in prælium impellerent, terga dantes grauius cæderent: nec à bello desisterent, etiam si omnes à Christianis interficerentur, quoad vrbs expugnaretur. Ecce omnis multitudo Barbarorum, seu maior pars validißimorum militum, conuersis signis ad portam Magnam, & ad eius vallum festinauit, cuius eregionè Princeps morabatur, vbi dato signo tubarum tympanorumq; sonitu, sublato ingenti clamore, præmißis signis, summa vi impetuq; irruperunt: & prætergreßi aggeres & fossam, ad vallū peruenerunt: vbi signis fixis cominus cum oppidano, gladijs dimicabant: & tanta fuit profectò vis furorq; Barbarorum, tanta multitudo tormentorum, telorum atque sagittarum, vt Scodrenses, qui pro munimentis res gerebant, penè omnes aut interempti sint, aut grauiter sauciati, ita vt hostis nullum ferè aduersarium, nullum oppugnatorem haberet. Princeps verò, vt Scodrensem sic oppressum, & signa sua in vallo fixa animaduertit, vt auditū ex his, qui tunc ei proximi astabant, magnopere lætatus, in hac verba prorupit: Iam nunc perspicio Christianum defecisse, iam Scodrensem debellatum esse,

uu vrbem

vrbem expugnatam. En quis est qui militibus meis repugnet? Quis locus tam arduus inexpugnabilisq́, qui ab his non expugnetur: neminē ex Christianis iam video, neminem qui pugnet. Aedepol vrbs iam mea est. Tunc verò aiunt præfectum castrorum, qui prima obsidione vrbem oppugnauerat, his verbis Principem allocutum esse: Inuictissime Princeps, vereor equidem ne decipiantur. Opinor rem aliter se habere, nondum vrbem expugnatam esse, nondum oppidanū debellatum. Simulat equidem, crede mihi, fallax subdolusq́ Christianus. nam abhinc annos quatuor, dum obsidioni superiori præessem, probè expertus sum. Solet enim vafer callidusq́ Scodrensis copias in bello recentes ad nouissimum subsidium conseruare, vt hostem exhaustis viribus fessum, ipse integer & refectus penitus opprimat, ac prosternat: nondum copias instructas, nondum munitum præsidium eorum vidimus. Vix hæc dixerant, en e vestigiò Christianorum copiæ, quæ in foro paratæ erant, ad portam Magnam cum vexillo aureo conuolauēre, & statim edito sonitu tubæ, nomineq́ Iesu inuocato, hostem armis, ferro, telis acerrimè aggressi sunt: illumq́ gladiatorio animo vndique cadentes, ferientesq́, e vallis deturbârunt, eorumq́ insignia prostrauerunt & dissipauerunt. Vbi verò Ottomanus, qui prius victoria iam parta lætus gloriabatur, suos tam fœdè deiectos, profligatosq́ videt, signa disturbata, prostrataq́: contristatus valde ingemuit, & excandescens, tormentorum peritis statim iussit, vt crebris tormentorum ictibus, vel cum suorum strage, Christianos passim & crebrò caderent. Tunc verò vidisses omnia Barbarorum tormentis, quæ in monte Bassæ posita erant, misceri, & vexari: vrbem & munimenta velut à grandine discuti: duces, & castrorū præfectos, qui in inferiori parte erant, properè strictis gladijs ad superiora conscendere: vnumquemq́ in pugnam impellere, increpare, in certamine acrius instare: Barbaros iussa Principum pertimescentes, eorumq́ præsentiam nō sine pudore formidantes, summo furore in pugnam sese conuertere, Scodrensem acerrime opprimere, propugnacula vndiq́ oppugnare: oppidanum verò contrà fortiter instare, pugnare, vrbem tueri, hostem armis & ferro repellere, tum saxis, igni, cæterisq́ tormentis deturbare: Barbarum vndiq́ cædi ac trucidari, humiq́ passim procumbere, non secus quàm cum calami, vi tempestatum ac grandinum fracti, penitus ad radices corruunt. Cæterùm tanta erat vis frequentiaq́ hostium, qui assidue subibant, præterea tantus erat numerus impetusq́ tormentorū atq́ spiculorum, quæ semper vndiq́ cōuolabant, vt vix Christiani iam amplius vim furoremq́ eorum sustinere possent. omnes enim aut à tormentis absumpti erant, aut à sclopis interempti, aut à sagittis confossi: nullus fermè erat, qui gradum sistere posset: & quum omnis moles oppugnationis & cardo totius negotij ad portam Magnā verteretur, per totam vrbem clamor ingens exaudiebatur,

Scodrensium fortitudo.

batur,

batur, vt omnis manus protectorum ad eam in auxilium conuolaret, quod hostes in eo essent, vt iamiam ingredi viderentur. Ecce praclara manus Christianorũ, armis egregiè instructa, vallum conscendit: cum hoste viriliter dimicat. Praclarum erat videre Christianos non vt homines, sed more leonum aspectu sanguinis animatos, feruore fidei accitos, in prælium contra Barbaros ruere: nihil aliud pensi habentes, quàm contra tyrannicam ferocitatem Christi iniuriam suorumq́ cædem vlcisci. Omnes enim certatim tanquam ferocissimi leones pro vallo pugnantes in Barbaros sæuiebant, illosq́ semper omni tormentorum genere prosternebant: & præcipuè igni, à quo infinitus numerus præfocabatur. Contorquebantur autem Barbarorum tormenta in Scodrenses assiduè. nihil enim magis Christiani vires proterebat: ex quibus strages calamitasq́ maxima ac miseranda edebatur: nihilominus Christiani nihil admodum territi, sed vitam nihili pendentes, prompti in pugnam ruebant. Et quanquam in tot periculis & in tanto discrimine essent constituti, tantoq́ impetu Barbarorum oppressi, atque continuè vexati, nunquam ab inuocatione nominis Christi beatæq́ Virginis desistebant: & mutuis adhortationibus, obliti propriorum nominum, fratres se inuicem appellabant. Omnes vnanimes tanquam ab vna origine manantes (vt de gente Fabia traditum) Barbaricæ sæuitiæ fortiter occurrebant: vt meritò in illorum commendationem illud praclarum decantari possit: Pulchrumq́ mori succurrit in armis. Certatim robustissimi milites inuicem se exhortantes, vallum conscẽdebant: super strage corporum suorum intrepidè hostem propulsabant. Videres enim maritum in conspectu vxoris occumbere, filium sub oculis paternis prosterni, patrem non morte filij consternari, neq́ misereri, filiam patrem mortuum seu laborantem non aspicere, tormenta Barbarorum amplius non formidare, iacula, sagittas, sclopósq́ pro nihilo habere, feritatem & immanitatem hostilem, numerum penè infinitum paruipendere. Sola cura, vnicus amor omnibus inerat, vrbem seruare atq́ defendere, patriam supra vires & ad sanguinem vsque tutari, vnumquemq́ pro fide Christi alacriter pugnare, emoriq́, & vitam semel Deo deuotam exponere. Ottomanus Princeps quum ex montis specula prospexisset Scodrensem pugnacem in bello, fortem atque constantem esse, nec vllo pacto loco suo pelli aut superari posse, stomachatus, ira atque indignatione valde commotus, iterum atque iterum omnibus tormentorum peritis iussit, vt crebrò & indiscretè, sine suorum & hostium discrimine, tela & saxa contorquerent: pariterq́ imperatoribus ducibusq́ castrorum, vt collecta ex omni parte vniuersa multitudine, cunctis viribus atq́ conatibus, omniq́ ope, arte, atque scientia ad vrbis expugnationem intenderent, illiq́ iam extremam manum imponerent. Insuper minas horrendas adijciebat, grauissimaq́ supplicia, nisi

In armis mori pulchrum.

rem ad effectum perduxissent, proponebat. Confestim ad nutum Principis Meumethani, omnes vel ignaui & imbelles ad portam Magnam summo impetu, ac vltimo conatu erumpebant. Praterea tormenta omnia tam in ipsos Turcas, quàm in oppidanos obstrepebant, ex quibus pariter permulti tollebantur. Quare ter maxima cades stragesq; ipsorum Barbarorum à tormentis suis edita est, ita vt id non parum ad victoriam oppidanorum contulerit. Sed quanquam his auxilijs succincti essent Christiani, tamen tanta vis tormentorum, furorq; Barbarorum inualescebat, vt nisi Dei omnipotentis diuinum auxilium, & beatissima Virginis, diuiq; Nicolai affuisset (vt verè affuisse creditur) tunc fortè de vrbe actum esset. nam visi sunt per vrbem heroes & Dij pro mœnibus contra Barbaros pugnare (vt ipsi postea Barbari fœdere icto asseruerunt) non imaginem humanam habentes, sed hominis formam excedentes; qui Barbarum è vallo & munitionibus deturbabant, propulsabantq;, ne vrbem vllo pacto ingrederentur. Interea praclara & egregia manus Christiana iuuentutis, qua ex alijs stationibus & locis euocata fuerat, maxima vi & impetu atq; audacia illuc conuolauit, vallum turris porta Magna conscendit, acriter cum Barbaris decertare cœpit, vbi ex vtraq; parte frequentissimi cadebant. Sed quia Barbarus numero & ingenti multitudine abundabat, recens semper certamen instaurabat: Christianus paucitate vix resistere, vix se tueri poterat. nā ex Barbaris alij alijs succedebant, & strata cadauera calcabant, ex quibus veluti gradus ad vrbis ingressum faciebant. Machina & tormenta eorum sine interuallo in Christianos immittebantur: nunquam eorum ictus irriti erant, plures de medio tollebantur. Semel (quod reliquam stragem significare potest) vnius tantum ictu lapidis duodeuiginti Christiani desiderati fuère. Clades multiplex semper oppidanorum sequebatur: tormenta sine numero obstrepebant, iacula & sagitta vndiq; confluebant, nec tantummodo eam vrbis partem, ad quam mittebantur, infestabant, sed ex illa ad plura alia loca non sine magna cade exiliebant: & tam densa spicula atq; sagitta in omnem vrbis partem ferebantur, vt vndiq; terra his contecta ad palmum esset: non campanarum funes pra sagittis infixis cernebantur: adeò, vt Scodrenses per integrū mensem nullis alijs lignis ad conficiendos ignes vsi sint. Fœdum aspectu erat, membra Christianorum tormentis dissipata per aërem ferri: nulla munimenta, nulli parietes erant, qui non his referti essent. Vici omnes vrbis, via, semita Christianorum cruore contaminata atque polluta erant. Domus sternebantur, templa ruebant. Aër ipse perniciem & calamitatem Christianorum deplorare videbatur: nunquam tormenta innumera, & machina bellica cessabant. Tanta telorum multitudo erat, tam densi eorum ictus & crepitus, vt grandini meritò comparari possent. Quid dicam de horrendo tubarum clangore & tympano-

Vno ictu tormenti 18. Scodrensium desiderati.

panorum sonitu? Quid de ingenti vlulatu, efferatisq́ vocibus Barbarorum? quibus omnium aures ita obtundebantur, vt nihil aliud audiri posset: sed cœlum ipsum terris misceri videretur. Turpe vbique spectaculum oculis omnium occurrebat. vbiq́ cruor, vbiq́ cadauera, paßim cæsa membra, disiecta, & à reliquo corpore vi tormentorum auulsa: profectò si quis stragem, quæ ad portam Magnam edebatur, animo quieto contemplari potuisset, non minus tetram & variam esse dixisset, quàm ea, quæ de varijs suppliciorum generibus apud inferos traduntur: adeò res fœdæ, tetræ, horrendæ vrbem ipsam consternabant. Clamor iam per vniuersam vrbem, & voces vndiq́ personantes cuncta impleuerant, exclamantium: O Christiani & fideles, ô viri, ô mulieres, ô pueri, ô puellæ, ô sauciati & confoßi, ô languidi & ægrotantes accurrite ad portam Magnam, festinate, properate, laborantibus Christianis & iamiam defectis succurrite: quia hostis irrupit, inualuit. Barbarus iam vrbem expugnauit, ingressus est. Interim tantus erat tormentorum omnium strepitus, tam densa tela, tantus sagittarum numerus, tantus puluis ex certamine concitus, vt cœlum ipsum ex omnium aspectu sublatum esset, nusquam terra conspiceretur, nihil aliud quàm cædes, clades, strages, & cadauera prostrata videbantur, nihil quàm velut tonitrua, fulgura & corruscationes sentiebantur, nihil quàm strepitus, tumultus, vlulatus Barbarorum, & horrendæ voces audiebantur, gemitus, clamorq́ oppidanorum inuicem se adhortantium, vt ad portam Magnã vbi cardo totius rei vertebatur, omnes subitò concurrerent. nec solùm hi qui integris corporibus erant, sed & vulnerati, & qui in lectis diu ægrotantes iacuerant, resumptis viribus facto globo in Barbaros impetum fecerunt, non saluti suæ parcentes, nec tormenta vlla, aut telorum densam veluti grandinem formidantes: subitò magna hostium edita strages, paßim à Christianis cadebantur. non tamẽ à pugna deterrebantur, sed alij cæsis & saucijs succedebant, pugna acrior insurgebat: quia hinc Barbari totas vires exponebant, vt expugnationem toties infeliciter tentatam tandem expedirent. Inde Christiani, cum ageretur de vltimo suæ salutis discrimine, nil aliud moliebantur, quàm vt hostem à ceruicibus suis auerterent. Vtrinq́ plures cadebant. Modò Barbarus victor erat, modò pellebatur, & fœdè cadebatur. Interdum oppidanus densa & conglobata multitudini cedebat. Certamen in multam diem protractum erat, Mars incertus, victoria anceps diu stetit. Tandem quum ex vtraq́ parte ferè omnes præter cæsos, percußi & multis vulneribus confoßi fuissent, pugna remitte-re cœpit. Impetus ille pristinus languescere, nihil prædarum edi. Omnes & longo certamine feßi, & viribus propter vulnera defecti, vix vlterius gradum promouebant. Christiani tamẽ constantißimè munimenta & vrbem defendebant. Quumq́ Barbaros penitus defessos deprehendissent,

instauratis viribus & reuocatis animis in eos impetum fecerunt: qui confestim in fugam conuersi, cum maxima clade vsque ad tentoria fusi fugatiq́ sunt. praterea Ottomanus quum de victoria iam desperasset, & immensam suorum stragem vidisset, receptui canere iussit. Subitò tanquam fulmine perterriti hostes terga dedêre, & omnem deseruêre expugnationem. Hoc quum Scodrenses, qui semper inuicti atque intrepidi extiterant, animaduertissent, obliti vulnerum & cadis suorum, Barbarum fugatum vsque ad castra insectati sunt, & post multam hostium cadem, in vrbē veluti triumphantes cum amplissimis spolijs, qua hostibus detraxerant, simul & multis militaribus signis, magno numero capitum hostilium reuersi

Scodrenses victores.

sunt. Ex quo ingens laticia mærori permixta, totam vrbem inuasit. partim enim patria seruata latabantur, partim mærore summo conficiebantur, cum alij parentes inter casa cadauera, alij filios trucidatos, alij fratres, nonnulli amicos & sodales conquirerent. Eo maiori dolore afficiebantur, quod membra passim disiecta, & in multas partes dispersa, colligenda, & in vnum congerenda erant. Qua tamen pietate & religione potuerunt, ea tumulis mandârunt. Et ne Christiani diuini auxilij, quo plurimum adiuti fuerant, immemores viderentur, vt gratias debitas Deo immortali pro tanta victoria persoluerent, triduo integro rebus diuinis & pijs supplicationibus intenti, hymnos sacratos redemptori humana salutis cecinerunt: & in omnibus templis se gratissimos esse ostenderunt. Non tamen interim vrbis custodiam deseruerunt, nec à munimentis instaurandis & resar-

resarciendis recesserunt. non enim aliter cuncta muniebant, & in stationibus excubabant, quàm si de integro hostis vrbis oppugnationem inuasurus esset. At Ottomanus Barbarorum Princeps post tam turpem & fœdam suorum fugam, tantamq́; calamitatem, dentibus frendens & ingemiscens, suscepti negocij pœnitentiam nephandis querelis ostendit, & in hæc verba voce iracunda prorupit: Vtinam Scodræ nomen ad aures meas nunquam peruenisset. Frustra veni, & omnes mei conatus ad irritum cecidere. Deinde temerario impuroq́; ore de Deo immortali questus est, qui non sua vota secundârit: quòd non & sibi, vt olim Alexandro Macedonum Regi, & Cæsari, imperium orbis terræ concederet, potiri rerum permitteret. Satis ei cœlestium curam esse debere, si sibi aduersari vellet. Turci querela.

His dictis, vehementi furore correptus, ab vrbis conspectu in tabernaculum suum se proripuit: vbi biduum se afflictans & macerans, neminem admisit, se inexorabilem præbuit.

MARINI

MARINI BARLETII, SCODRENSIS SACERDOTIS, DE SCODRENSI OBSIDIONE, ET EXPUGNATIONE,

Liber Tertius.

Vum verò dies tertius illuxisset, Princeps Ottomanus confestim generale concilium conuocauit, vt de integro nouam vrbis oppugnationem aggrederetur. hoc enim coniectura quadã assequebatur, Christianos tot cladibus, tantis prælijs obtritos, amplius resistere nõ posse: & ob hanc causam facilem sibi victoriam fore sperabat. Cum hæc & alia plura in medium protulisset, ab omnibus magna voce properè succlamatum est, id minimè esse faciendum: quod quicunq; ex suis certamini superfuissent, aut magnis vulneribus confossi essent, aut ita viribus exinaniti & debiles facti, vt nullo pacto quicquam strenui amplius edere possent. non enim sibi cum hominibus instare certamen vociferabantur, sed cum Dijs pugnandum esse. Quis enim contra Deos arma ferat? Satius esse asseuerabant, vt ipsi inter se mortem inferrent, aut ipse Princeps proprio

proprio gladio sigillatim vnumquenq; iugularet, quàm tam fœde, tam turpiter à Christianis trucidarentur. Tunc vnus ex consiliarijs, Ahamates Begius nomine, surrexit, qui alios & ætate & rerum gestarum præstantia, autoritate, facundiaq; excellebat, oriundus ex Ieurenesorum familia, quæ vetustissima est, atq; omnium aliarum (vt aiunt) præclarissima, quæ nunc legem Ottomani in Europa sequuntur. Triginta enim viri ex hac familia, summæ auctoritatis atque dignitatis sub Meumethe floruère, secutiq; sunt primùm Ottomanum, quum ex Asia in Europam traiecisset. Item duæ aliæ familiæ memoratu dignæ, Principem nouam Romam petentem comitatæ sunt, domus scilicet Mialbegij, qui olim Danubij præfectus extiterat, & domus Alutbassæ. Verùm Ahamathes in concione Principem allocutus, huiusmodi orationem habuit.

Summa quidem virtus tua est, inuictissime Imperator, laudes tuas quis vnquam enarrare poterit? Mens hominum eas non capit, animus his stupet, lingua hæret, nec ad enumerandum eas tempus omnino suppeteret. Ahamatis oratio ad Turcorum Principem.

Verùm illud ab omnibus pulcherrimum existimari solet: Si quis, serenissime Princeps, à maioribus suis imperio accepto tutari conseruareq; integre potuerit: hoc autem maius, si illud cum gloria auxerit, & amplificauerit: maximum verò, si ex nihilo, vel ex minimo ad summum præclaris gestis perduxerit: hoc extremum virtuti tuæ ac fœlicitati asscribẽdum esse omnes censent. Sed inter omnes ego certissimum huius rei testimonium afferre possum. à maioribus enim meis sæpius accepi, qui Asiæ fines relinquentes, Ottomanum secuti, has sedes incoluerunt. Maiores tuos, vt primùm in Europam appulerunt, angulum (vt sic dicam) circa Hellespõtum tantummodo

tenuisse: quibus tu postea diuinitus succedens, tot regna, tot prouincias, tot imperia, tua singulari & eximia virtute adiunxisti, vt ea commemorare longum esset. Quis enim dignè enarrare posset, vt in Europa Thraciam domueris? vt Constantinopolim caput Imperij orietalis? Tu Adrianopolim, tu Calipolim, Hellesponti vrbem clarissimam, tu Achaiam, Græciam, Bœotiam, vbi Thebæ tanti nominis, cepisti. Attica prouincia, vbi quondam Athenæ ciuitas præclarissima & mater bonarum omnium atq; præstantissimarum disciplinarum floruit, tibi cessit. Tu verò Trapezuntium imperium, expulso Imperatore, expugnasti: tu vtriusq; Mysiæ regna superioris inferiorisq;, tu Peloponnesum eiectis dominis, tibi gloriose subegisti. Asiæ verò minoris regna circiter 12. tibi vindicasti: Pontũ, Bithyniam, Cappadociã, Paphlagoniam, Ciliciã, Pamphiliã, Lyciam, Cariã, Lydiam, Phrygiam, Nicomediam, Niceam, Prusam, opulentissimam vrbem: præter hæc Ioniam, Dorim, Smyrnam, Colophona, Ephesum, Miletum, item Alicarnasum, Pergamum, Ilion, insuper Tanaym, & Tauricam regionem domuisti: Armeniam quoque maiorem valido exercitu ingressus es. Tu Raguseos stipendiarios tibi effecisti: tu Chium & Cohos tibi supposuisti: tu complures vrbes & ciuitates Parthorum expulso eorum Principe ad pactiones accipiendas compulisti: tu Lesbon insulam præclarissimam, Foliam veterem & nouam, Merlinum, regno tuo adiunxisti. Tu Jacyges, & Vindelicos expugnasti: Tu Domani prouinciam, quæ Sultano paret, euertisti: tu Eubœam insulam, tu Larissam, Cephaleniam, tu Scandelorium expulso Caramano cepisti: tibi munitissima Croia vrbs tandem in deditionem venit: tu demum Macedoniam intrasti, Thraces euertisti, Tribalos delesti, Pœnos expugnasti, Acarnanes atq; Aetholos proprijs sedibus expulisti. Quid infinitos penè populos, quos fortissime deuicisti, commemorem? Jllud tantum dixisse nunc sat erit, te viginti prouincias, ducentasq; vrbes ex manibus Christianorum (vt sic dicam) extorsisse. Præterea quia longum esset, quot Principes, quot duces, quotq; Reges Machomethanæ sectæ domueris, profligaueris, enumerare, in hoc tempus non conteram. Omnia tuæ potentiæ, tuis expeditionibus adhuc cesserunt. Jam non amplius monumẽta prisca Cæsarem, Scipionem, Pyrrhum, Hannibalem, & reliquos vrbis Romæ & exterarum gentium duces, tot laudibus in cœlum efferant. Omnes tibi & numero præliorum, & multitudine vrbium & prouinciarum captarum absque dubio cedere videntur. Ottomanum profectò nomen ad imperandum fatale est. Breui vniuersus terrarum orbis sub iuga tua veniet: gentes omnes tibi parebunt. Id quod ad Scodræ expugnationem pertinet, non te tantopere cruciet. Omnia mortalia & humana (vt scis) nonnunquã nostrã opinionem fallunt: in his plerunq; fortuna dominatur. Sed huius rei securus esto: fidem meam maiestati tuæ ob-

20. Prouinciæ, & 200. vrbes Christianorũ subiugatæ.

tuæ obstringo, modico temporis interuallo me elaboraturum, vt in tuam ditionem veniat. Nonne Croiam vrbem tam munitam, diuq́ exoptatam, nuperrimè in tuam redegi potestatem? Quod autem de integro Scodrensem expugnationem aggredi velis, non is sum, qui in hanc sententiam descendam: sed longè mihi alia mens est, aliusq́ animus. nam tentare bellum & succumbere, facile est cuilibet: vincere autem, & triumphum de hoste referre, id pauci aut rari facere nouerunt. Oportet enim eum, qui de tam magnis arduisq́ rebus consultat, ira atque cupiditate carere. Scodrensis verò amplius ad pugnam prouocandus non est. Frustra enim aduersus eum laboraremus. nam si cum florentissima recentissimaq́ multitudine illum expugnare nequiuimus, quomodo nunc cum paucissimis, & cum his, qui viribus exhausti & debiles facti sunt, vincere poterimus? Perlustraui castra, tentoria singula exquisiui: nullum reperi locum, nullum tabernaculum, quod gemitibus, suspirijs, vlulatibus & fletu vacet: vbique dolor, vbique mors, omnia mœsta, omnia luctuosa. Triginta enim millia & amplius ex nostris proximo certamine cecidère. Sauciati & corrupti innumeri: nullus est qui intactus sit, nullus qui ad rem gerendam montem conscendere audeat. Omnes perterriti & exanimati sunt. A quibus enim, quum percontarer, inuictissime Princeps, quisnam tantus terror eos inuaserit, & quænam causa tam ferocissimos atq́ pertinaces in primum congressum, in fugam conuerterit, aspectus, aspectus Scodrensium, responderunt: quorum oculi ardere, flagrareque visi sunt. Torui atrocesq́ vultus, & ora furibunda hunc terrorem nostris incusserunt. Quare ab oppugnatione desistendum esse arbitror. Arte tamen & consilio omnia in oppidanum experiunda sunt: nam Scodra oculus est, & totius prouinciæ caput, ac cæterarum vrbium sedem & principatum continet. Ea namq́ imperio Veneti Senatus paret: cuius quidem quantæ sint vires terra mariq́, quantæq́ facultates, tuam maiestatem non fugit. Soli enim Veneti tuæ potestati continue resistere, soli Meumethanæ legi aduersari audent. Ideo vrbem hanc robustissimo milite, machinis omnibus ac tormentis, cæterisq́ militaribus armis rebusq́ necessarijs egregiè munierunt. Sed super omnia quid de militibus Epiroticis referam? Quorum plures præcipue ex multis delecti, hanc vrbem acerrime tuentur. Sunt enim Epirotæ stirps generosa, genus regale, sanguis Aeacidarum. In humanis rebus sic institutum est, vt vnusquisq́ semina naturæ suæ sequatur. Animum & vigorem Pyrrhi, à quo originem trahunt, adhuc retinent. Fuit enim Pyrrhus (vt non ignoras) Rex non immeritò inter primores potioresq́ Imperatores celebratus: à quo quidem munera, insignia & ornamenta militaria fluêxre. Docuit enim primò castrametari, & in Italia Romanis primus bello elephantos ostendit. Hic est inquam ille Pyrrhus Epirotarum Imperator, qui milites

Scodrenses non vlterius oppugnandos.

instruxit, ut locum castris caperent, commeatus expedirent, ab insidijs cauerent, tempus pugnæ eligerent, aciem instruerent, subsidijs firmarent, qualis vir & omnibus belli artibus, & pacis fuerit, plurima antiquorum monumenta declarant: nulli in certaminibus & prælijs secundus, adeò ut belli fulmen meritò dici potuerit. Res igitur est nobis non cum mollibus Asiaticis, aut effœminatis gentibus, sed cum durißimis indomitisq́; Epiroticis. Scodrensis verò fortis est, & audax in bello. Serenißime Princeps, nosti robur & animum Epiroticum, nosti cor intrepidum & inuictum. fera atque indomita gens armis vinci nescit, parêre nemini vult, nisi quem dominum sibi elegit. Imperium externæ gentis recusat, fidem domino suo seruat, fidelitatis nomen ei peculiare hæreditariumq́; est. Vnum habet Regem & Imperatorem: vnum semper Principem Venetum habere vult, alios reijcit. Iam tricesimus ferè agitur annus, ex quo cum Epirota aßiduũ bellum gerimus: quem nec domare, nec in ditionẽ tuam redigere possumus. Quanta autem fuerit sæuitia, quantaq́; crudelitas belli huius, quis ignorat? Iam iam peragitur annus, postquam illum undiq́; circumuallauimus, dies noctesq́; excogitando asperrime oppugnauimus: muros urbis undecim craßißimis tormentis, interuallo triginta sex dierũ omnes funditus excidimus. Omitto multa alia tormenta, machinas bellicas, omnium telorum genera, globos igneos, & quicquid in expugnationibus aliarum urbium ullus unquam excogitauit: hæc omnia in irritum cecidêre. Præterea quicquid potuit superioribus certaminibus aut vi, aut robore, aut multitudine fortißimorum militum adiungi, nihil intentatum omisimus: non calliditas Ducum, nõ legionum impetus & ardor in certamen acerrimum defuit. Quid enumerem innumerabiles ictus tormentorum? Quid alia tela more densæ grandinis in hostem immissa? nihil tamen horum Scodrenses ab urbis custodia deterruit: quin fortiores & magis animati semper nobis aduersis pectoribus occurrerint. Credo equidem, illos non humanis viribus, sed diuina quadam ope inniti. Credo equidem (si fas est dicere) Martis prolem esse: nec alios mortales sub sole robustiores validioresq́; reperiri posse. Hi enim nostras copias infinitas, nostram virtutem, tormenta omnia irrident, & loco ludibrij cuiusdam habent, nihil timent: vitam pro patriæ defensione exponere, lusum putant: eam veram & solidam gloriam esse existimant. Loco suo dum pugnant, non mouentur: vel tuentur illum, vel ibidem trucidantur. Verè sunt viri, verè bellicosi, summis præmijs, summis honoribus exornãdi, toto orbe semper celebrandi, & in cœlum summis laudibus efferendi. Igitur, quos virtus armorum superare nequiuerit, ingenij viribus expugnare tentemus. nam semel à parente meo, inuictißime Princeps, dum me moribus & disciplina instrueret, hoc præclarum dictum & accepi & memini: quod si quis pomum aut adamanta in medio straguli

strati

strati humi capere velit, ita vt partes extremas straguli ipsius minime tangat, necesse est, vt paulatim ab vltimis fimbrijs vsque ad pomum, vel adamanta paulatim inuoluat, donec illud facili manu tangere possit. Non aliter tibi faciendum esse censeo, vt si Scodram munitissimam vrbem in potestatem tuam redigere velis, vt in primis eam castellis pluribus circumualles, & ad obsidionem ipsius frequentem & diligentem custodiam adhibeas: pontem super Bolianam validissimum construi iubeas, ita vt vtraq; in ripa turres sint munitissimæ. Quo peracto, vrbes proximæ capiendæ sunt, loca finitima sub iuga tua mittenda: deinde facili negocio Scodra vndiq; cincta & circumuallata in tuam ditionem veniet. Est enim totius prouinciæ caput, quod iam quassatum & debilitatum est. Cætera loca, veluti membra exhausta, attrita, & veluti manca, omnes vires suas amiserunt. Nonne ciues Croiæ domiti fame, statim in ditionem tuam venerunt? Quare sine vlla tuorum cæde compos voti eris.

Postquam Amathis sententia Principi vniuersoq; concilio placuit, decretum est, vt Scodrensis amplius pugna nō vexaretur: tormentis & machinis finis imponeretur. Statim diuisæ sunt vrbes: mandatumq; fuit præfecto Asiæ, vt cum legionibus suis ad expeditionem Driuasti contenderet. Præfecto verò nouæ Romæ, vt Xabiacchum peteret: qui quidem prima luce pridie Kalen. Sextiles cum omnibus copijs suis profectus est: quem biduo multi alij equites cum impedimentis & sarcinulis suis, & duæ cohortes Ianizarorum, aliæq; duæ Asapporum sequutæ sunt. Postea verò quarto nonas Sextiles, biremes omnes Barbarorū, quæ in Boliana erant, lacum conscendentes Xabiacchum versus nauigare cœperunt. Est autem Xabiacchus oppidum in ripis lacus situm, in confinio Dalmatiæ, non longe ab Ascriuio positum: quod quidē sub impio cuiusdam reguli Dalmatæ nationis erat, in alta rupe positum, suapte natura munitissimum, distans ferè 40000. passuum ab vrbe Scodra. Tunc ipse regulus aberat, sed generum suum cum alijs suæ ditionis viris præfecerat: qui aut metu, aut Barbarorum pollicitationibus inducti, sese dediderunt. Post deditionem quum præfectus ipse omnes ex oppido eiecisset, relicto ibi valido præsidio, 16. Kalend. Septembres cum cohortibus suis in castra reuersus est. Xabacchi deditio turpis fuit: sed Driuastenses fortiores, & constantiores fuerunt. hi enim dum Scodra oppugnaretur, soliti erant vrbem diurno, nocturnoq; tempore exire, & Barbarorum impedimenta, turmasq; equitum, camelorum, ac iumentorum simul cum gregarijs militibus vndiq; adoriri, eripere, atq; eos captiuos ducere, castra sæpenumero inuadere, àliaq; detrimenta, ac damna hosti inferre: quæ cum omnia Ottomano Principi relata essent, is ægreferens, minabundus expectato tempore, quo ipsa iuuentus Driuastensis vrbem egrederetur, vt facilius eam expugnaret, præfectum Asiæ cum omnibus copijs

Turcæ de expugnatione Scodræ desperant.

xx 3 suis

ſuis tertio Idus ſextiles ad expugnandum Driuaſtū præmiſit: qui intercepta excluſaq́; virili robuſtiſsimaq́; manu Chriſtianorū extra vrbē, fixis collocatisq́; tormentis, Idibus ſextil. muros vrbis (qua parte debil[illegible]s atq; expugnatu faciliores erant) diruere cœpit. quum intra 16. di[illegible]cisi eſſent, Princeps ipſe pridie Kal. Septemb. ad eius oppugnationem, quæ poſtridie futura erat, ſeſe contulit. Manè verò ante lucem, quæ Kalen. Septemb. erant, Barbari ſigno dato, vndiq; cōuolantes, vrbem ferè ſine oppugnatore, & ſine obice murorum, munimentorumq́; facillimè ingreßi ſunt. Nam circuitus eius magnus quidē eſt: & iuuentus omnis, qui circiter octingenti viri fuêre, extra vrbem (vt iam dictū eſt) excluſi fuerant. Præterea hi, qui in vrbe erant, acerbiſsima peſtis cōtagione indies abſumebantur. Pauci verò qui hoſtem à muris arcere conati ſunt, ad vnum cæſi ſunt. Reliqui capti, ad trecentorum numerū, 4. nonas Septemb. in caſtra adducti, iuſſuq́; Principis in conſpectu Scodrenſium omnes pariter trucidati fuêre. Poſtridie inito conſilio Barbari, decreuerunt proficiſci ad Lyſſum expugnandū, quod nunc recentiores Aleßium nominant. abeſt enim à Scodra 30000. paſſuum, & à fluuio Drino alluitur, qui (vt nonnulli locorū periti tradunt) Epirū à Dalmatia diuidit. Eò nonis Septemb. præfectus nouæ Romæ, cū copijs profectus, vacuā vrbem atq; deſtitutam incendio dedit, inde reuerſus ad expugnandam arcem Driuaſti, quæ ſupererat. In ea circiter 100. homines erant, qui fame compulſi, ſeſe dediderunt: hi quoq; ſicuti cæteri ad internecionem obtruncati ſunt. His enim à Barbaris ita peractis, Ottomanus præcepit, vt reliqua ad obſidionem Scodræ accurate, diligentiſsimeq́; appararent & exe-

Turcicus Princeps redit Byzantium. *querentur. Ipſe verò perſuaſu Ahamathis, relictis ingentibus copijs ad obſidionem vrbis, cum reliquo exercitu Bizantium redire conſtituit. Itaq; 7. Idus Septemb. incenſis nocturno tempore caſtris, manè ante ſolis ortū, cum magno tubarum & diuerſi generis organorum ſonitu, quum duo ſigna maxima præmiſiſſet (quorum alterum candidum erat, alterum verò rubeum) compoſito ornatoq́; exercitu, in quo ad 40000. hominum fuiſſe traduntur, ab vrbe diſceßit: execratus omnem regionem Epiroticā, omnes incolas, & omnia loca: ſigillatim, fruges, ſata, & quicquid vbiq; frugiferum extaret: ante omnia Scodram vrbem, & omnes eius & ciues, & habitatores: quod quum tot Reges, tot Principes, tot populos, facili, expeditaq́; manu ſubegiſſet, nuſquam tamen tantas clades, tantam ſuorum militum cædem, tantum dedecus, & ignominiam accepiſſet. Ideo fortunam ipſam vehementer incuſabat: quam quum ſemper propitiam & fauentem habuiſſet, in hoc tamen bello tam aduerſam & ſæuam expertus fuiſſet: vt ſibi perſuaſum fuiſſet, hoc fuiſſe veluti quoddam prodigium vel ſui imperij, vel ſui interitus. Nec hæc prædictio eum fefellit. nam haud multum temporis interceßit, quum in expeditionem Aſiaticam proficiſceretur, vitam cum morte commutauit. Poſt*

Lyſſum,

Lyssum, oppidum conflagratũ, & Principis discessum, ambo præfecti de integro ad vrbem cum omnibus copiis suis reuersi sunt: qui circiter quinquaginta Christianos secum captiuos traxerunt, quos in quadam triremi nostra ceperant, quum insulam super Drinone positam expugnassent: cuius ambitus ad septem millia passuum extat. In qua multi mortales capti, qui prope vrbem tracti, omnes obtruncati sunt. Deinceps pontem ingentem, quem iam super Bolianam inchoauerant, ad locum qui Cathilina dicitur, pertraxerunt. Turres ad vtrunque littus iuxta pontem exedificârunt, ne forte Christianorum classis ad vrbis subsidium illàc pertransire posset: quarum alterã vltra amnem 14. Kalen. Octobres, quum præfectus Asiæ prior perfecisset, ad hybernacula cum legionibus suis in Asiam reuersus est. Præfectus verò nouæ Romæ tardius turrim suam extruxit: nam breuiori itinere ad hybernacula sua illi eundum erat. Ad quæ, quum vtranq; turrim machinis & tormentis bellicis munisset, sexto Idus Decembris profectus est, Ahamathe ad obsidionem vrbis cum 40000. ferme equitum relicto. At Scodrenses, qui ex tam præclara victoria lætitiam ingentem conceperant, postquam se vndiq; circumuallatos esse viderunt, quanquã primo aspectu non parum tristati sunt: quod post victoriam solidam, & integram libertatem adepti non essent, tamen animos non desponderunt, freti tum diuino numine, & Christi vero patrocinio: pro cuius sincera fide, tot calamitates perpessi fuissent: tum diui Marci tutela, & Veneti Senatus auxiliis, cui tam inuiolatã fidem obseruassent. Verùm indies penuria rerum omnium in vrbe crescebat: panis & aqua tantummodo copia suppeditabat. Sed his solis homines vitam commode minimè traducere possunt: hi præsertim, quibus vires exercendæ sint, & quos dies, noctesq; in stationibus armatos excubare oportet. nam in principio ciues sua omnia ad communẽ vsum obtulerant, quibus oppidani largiùs, affluentiusq; vsi fuerant. Crediderunt enim Ottomanum, si oppugnando vrbem capere non posset, abiturum cum omni exercitu. quod si durißimam obsidionẽ præuidissent, parcius res omnes dispensassent. Ita enim in vrbe carè obsonia vendebantur, vt vix ad vsum ægrotantium maximo precio, & multis precibus extorqueri possent. Longum & miserabile esset enumerare, quanta penuria, quantaq; fames oppidanos oppresserat, vtq; necessitate coacti vesci omnibus rebus immundis, & obscœnis cœperint: non carnibus equorum, non canum, non soricum, non eorum intestinis abstinuerunt: tergora eorum quoq; vel aquis tantummodo mollibant vel decoquebant, & exiguo aceti liquore condiebant. Fide carerem si exponere vellem quanti venierit mus exiguus, quanti farcimina ex intestinis canum confecta. Quid de summa penuria vini, olei, & aceti diluti referam? quorum tenuißimus haustus immenso precio, & supra fidem vendebatur. Hac rerum omnium penuria ac summa inopia, quanquam Fames Scodrensium.

quam Christiani vsq; (vt aiunt) ad extremũ spiritum laborarent, omnia tamẽ durißima perpeti (quid enim durius, quidúe profectò acerbius, quàm eo quod naturali aliquo sensu appetitur carere, idq; cõsequi nõ posse?) & extrema experiri constituerunt potius, quã se iugo sæuißimi hostis subijcerent. Nam nec cibi obscœnißimi, & humano vsui à natura prohibiti, nec fames vltima, nec sitis detestanda, flectere animos eorum potuerunt. Agebatur iam annus, ex quo vrbs in obsidione posita fuerat. Et ecce decimo tertio Kalend. Ianuarias die Dominico Itali quidam sub mœnibus apparuerunt, qui Scodrenses salutantes, eis nunciauerunt Oratorem Venetorum adesse, qui pro pace impetranda ab Ottomano Constantinopoli proficiscebatur: hortabanturq; eos, vt bonum animum haberent, quòd non diu in obsidione futuri essent. Iam Byzantium petierat Ottomanus. Itaq; inter eum & Venetum Oratorem fœdus percussum est, qui composita pace pridie nonas Apriles ad præfectum claßis, qui Bolianam cum classe ingressus erat, rediȷt. Qui communi consensu literas ad prætorem vrbis, & ciues Scodrenses mi-

Pax inter Turcam & Venetos cõstituta.

serunt, qui fœdus cum Ottomano ictum esse significârunt, his conditionibus: vt Scodra Ottomano cederet, saluis ciuibus, & omnibus eorum bonis, & vt eis liberum esset, vel sub Ottomano degere, vel abire quocunque eos voluntas ferret. Hoc quum accepissent fidißimi & religiosißimi ciues, in frequentem concionem iuerunt. Inter multas & varias sententias, illa melior & salubrior corporum & animorum saluti visa, vt tyrannidem Ottomani sæuißimã desererent, & sarcinulis collectis, se Veneti Senatus tutelæ committerent: sub cuius imperio benignißimo, vt hactenus ipsi vixissent, & sui maiores tranquillam & pacatam vitam traducerent. Verum vt in eo

animo

animo perseuerarent, Florius Ionima vigilum præfectus, vir & belli & pacis artibus conspicuus (cuius excubijs & vigilijs, & solertia, atq; industria vrbs Scodra plurimum contra hostes inualuerat) in medium prodijt, & accuratam concionem habuit, qua ciuibus longe persuasit, vt Barbarorum iugum crudelissimum effugerent: eius hæc verba fuêre.

Neminem vestrûm, ciues optimi, latère puto, quàm iniqua & iniusta & intoleranda sit Barbarorum dominatio: quorum natura efferata est; & nos non iustis de causis, sed odio natiuo & exitiabili persequuntur. Iam agitur annus tricesimus, ex quo nos exitiali, pernicioso, & assiduo bello exagitant, sua sponte non lacessiti, non vlla iniuria prouocati: agros nostros depopulati sunt, omnia diuina, & humana fœde contaminârunt. his malis, & iacturis nō contenti, insuper ter vrbem nostram & diris oppugnationibus, & durissima obsidione capere & excindere, & nomen nostrum penitùs perdere conati sunt: sed nos diuino auxilio, & nostra fortitudine semper victores euasimus: illi turpiter victi cum maxima strage, & suorum cæde abierunt. Quis explicare infandū eorum odium in nos posset? Omnia pollicentur, sed nulla eorum verbis fides habenda. Omni ratione conarentur cupiditatem suam exaturandi odij explere. Nam tempore, quo Meumethes ipse, qui nunc nos opprimere conatus est, cum omnibus copijs suis ad expugnationē Croiæ venisset, quam tunc ipse Scanderbegius tenebat, Meumethem Graculum nouæ Romæ præfectum, cum 70000. equitum, ad depredandum agrum nostrum misit: qui multa loca diripuit, incendit atq; deuastauit, complures Christianos cum armentis capit. Demum vrbem ipsam circumuallando hostiliter gladiatorieq; agmine infesto oppugnauit: cum maxima tamen clade atq; ignominia à nobis depulsus, abijt. Successit deinde & aliud tetrius, acerbiusq; bellum cum ipsis Barbaris, cui Sulimanus Bassa, vir quidem strenuus, legionum nouæ Romæ Imperator tam potētissimo, tamq; composito atq; instructo exercitu præfuit, qui maximam perniciem atq; calamitatem vrbi nostræ intulit. nam longa & dura nos obsidione circumuallauit, eoq; compulit, vt tria millia ex nostris fœda atq; horrenda siti extinguerentur, quanquam & ipse etiam grauissima clade accepta à nobis abijt. Nuperrimè verò Meumethes ipse valde inflatus, atq; succensus, copijs omnibus & viribus suis in nos irruens, vniuersum ferme agrū euertit, vrbem nostram quàm arctissime vndiq; cinxit, illamq; omni vi, arte, atq; ingenio, non militi parcendo, non sumptibus, neq; laboribus, annum ferè die, noctuq; oppugnauit. Tandem ipse suscepta à nobis grauissima, multiplicią; strage, mœstus atq; dolēs, relicta vrbe obsessa, turpiter discessit. Nunc vero postquam fallax, perfidusq; Ottomanus, qui sanguinem nostrum, liberorumq; nostrorum tanquam tygris truculenta sitibundus appetit, cum vrbe nostra ita potitus est, vt de tot iniurijs, contumelijsq;, quas à nobis

Oratio Florij Ionimæ, vt Scodrēses vrbē relinquāt.

ſemper paſſus eſt, vltionem ſuſcipiat, nos pluris facere, caroſq; habere diſſimulat: hortaturq́;, ac rogat, ne à patria, ne à laribus diſcedamus: ne agros & bona noſtra, quæ iam dudum aui, proaui, atauiq́; noſtri tot ſudoribus, totq́; laboribus comparârunt, tam facile relinquamus. Itaq; callidiſsimus, verſipellisq́; hoſtis miſeratione ſe moueri ſimulat, ſed ſub hac ficta ſpecie, dolor interdum ſupprimitur: & qui vlciſci cupit, fronte obducta vltionem ſæuiſsimam parat: hoc eſt, quod Barbarus immanis machinatur, occultis dolis agit, vt nos irretitos grauiſsimo ſupplicio afficiat, & id, quod ſemper in alios, quos hoc pacto in fraudem induxit, efficiat. Quod ſi ſuis ex inſita immanitate non pepercit, quomodo nos, à quibus tot cædes, totq́; mala atq; damna paſſus eſt, innoxios ſeruabit? abſq; dubio nos durioribus tormentis afficiet. Ideo nullis parcit blanditijs, vt quod iam pridem de nobis concepit, ex arbitrio ſuo expleat. Sed vbi fides? vbi humanitas? vbi aliqua ſaltem (vt aiunt) vmbra ingenitæ miſerationis apud Barbarum? Qui ſi poſſet, membra noſtra, noſtrorumq́; liberorum dentibus commanducaret atq; dilaceraret. Arduum & longe difficile eſt inter nos, & Barbaros vitæ conſortionem fieri, â quibus & fide, moribus, & natura longe diſtamus, qui ad vltionem veluti ſæuiſsimæ feræ compelluntur. Quibus oculis nos intuebuntur, & nos viciſsim eos, quum meminerint tot ſuorum à noſtris trucidatos? Quid animi nobis erit, cum parentes noſtros, aut fratres, aut liberos crudeliſsime ab ipſis cæſos in memoriam reuocabimus? quo tandem ſtomacho hoſtis hoſtem cõtueri poterit? nónne bilis turgeſcet, totumq́; corpus horreſcet, quum vrbem noſtram mœnibus vndiq;, templis atq; ædificijs deformatam conſpiciemus? hoc non obliteratum eſſe debet, domos ſolo æquatas, agrum omni ex parte vaſtatum, atq; deſolatum: vineas & arbores cæſas, ſegetes depopulatas atq; incenſas: culta omnia combuſta, atq; penitus ſubuerſa, accedet maioris doloris & indignationis cauſa. Quo animo Barbaros ouantes ingredi vrbem noſtram intueri poterimus? qui domos noſtras commode habitabunt, nos verò derelicta vrbe, in agris humiles caſas & tuguria, more paſtorum, extruere cogemur. Vix foro noſtro communi, templis, ſepulchriſq́; maiorum noſtrorum carebimus. Quid quum myſteria ſacrata religionis noſtræ, tanquam ſurdi & muti abſq; vllo ſonitu accedemus? Nónne cor eorum, qui fideles ſunt, magnopere diuelletur, afflictabitur? Quæ præterea cum Barbaris nobis vitæ commercia eſſe poterunt? non mos idem, non ratio, non oratio, non leges, non iura, non inſtituta, non eadem religio, non legitima connubia. Quid dicam de victu? de habitu? de conſuetudine quotidiana? de conciliabulis? de amicitia ac familiaritate? à quibus in his rebus tantum diſtamus, quantum homines à belluis. Nam quum antiquiſſima iura, & æquitatis & continentiæ, omnes gentes ſemper obſeruauerint, ſemperq́; corporeas voluptates plurimum deteſtatæ ſint, hi leges nephandas

promul-

mulgârunt, quibus omnia summæ turpitudinis plena sibi permiserunt: non stupra, non turpissimæ corporis voluptates, nulla deniq; flagitia ab illis prohibentur. Meumethem illum omnis diuini & humani iuris nephandum auctorem sequuntur: qui ab orbe condito vnus inuentus est, qui omnem religionē, omnes virtutes exterminauerit, & omnia flagitia & scelera induxerit. nil ergo à belluis differunt, quin peiores habentur, quia illæ tantum naturæ præscripto detinentur: hi verò sensu & appetitu efferato, in omnia nephanda præcipites eunt. Quapropter ô ciues mei amantissimi, si non vobis, saltem liberis atq; posteris vestris consulite, ne eos omnino perdatis: nam vicinitate ac contagione morbi cõtrahuntur, corpora inficiuntur, pereuntque. Patieminine filios vestros in tanta labe, vitiorũ corruptione, morumq; dissolutione ali, educariq;? Creditisne vos in tam graui peste ac scelerum sentina, eos bonos probosq; euasuros? Vultis tandem & vos, & eos, vnà & anima & corpore interire? Fugitne vos ô Patres & aliud tetrum, horrendumq; Barbarorum flagitium? Eos Christianorum infantes, atq; impuberes à matrum complexu rapere, & ab oculis præsentiaq; parentum asportare? vxores in conspectu maritorum violare? filias corrumpere? viros vtcunq; libuerit vexare? in seruitium trahere? & illos tanquam pecudes habere? Quis enim his hæc prohibebit? Quis eorũ vim compescet? apud quem conqueremur? quem iudicem adhibebimus? cuius auxilium opemúe implorabimus? Ipsi verò rei, & ipsi iudices. Erit certe pro ratione voluntas. Quamobrem ô ciues, ô matronæ, ô pueri, dum licet moras tollamus: fugiamus infœlicem miseramq; patriam, crudelem & perditam gentem. Fortasse aliquis vestrùm occurreret, quònam vertemus iter? quò nos conferamus? quis nos recipiet? quis opitulabitur? In his non desperandum: nam quum simus orthodoxæ fidei obnoxij, Christumq; profiteamur, pro cuius fide catholica tam diu pugnauimus: tantas strages & calamitates passi sumus, nihil est quod sperare non debeamus, quia Deus immortalis iustos nunquam deserit. Præterea nobis occurret D. Marcus, quem pijs precibus veneramur, colimus, in cuius tutela nos maioresq; nostri semper fuimus, eiusq; pias partes sectati sumus, ab eius Repub. nunquam defecimus, pro ea tam diu in assiduis Barbarorum bellis elaborauimus, tot & tanta perpessi sumus. Nam postquam in Senatus Veneti ditionem sponte venimus, tot arma hostilia, tot incursiones, tot bella atq; obsidiones nos maioresq; nostri passi sumus, vt nullo pacto Venetũ imperium relinqueremus, quia nunquam alterius dominationem sensimus. Primum enim Balsa in agrum nostrum irrupit, qui vtriusq; Mysiæ, Græciæ, & totius nouæ Romæ imperium tenebat, vrbemq; nostram in deditionem petijt: cui quum maiores nostri se dedere noluissent, eos longa obsidione oppressit: sed tandem ipso mortuo, vrbs ab obsidione liberata est. Deinde Princeps ille Stephanus profectus à finibus

inferioris Mysiæ, ingenti multitudine urbem undiq; cinxit: sed post tres menses ipse ab urbe discedens, Maserechum quendam copiys suis præfecit, qui duos annos ciuitatem nostram opprimens, obsessam tenuit: & iam extrema rerum inopia laborans se dedidisset, nisi interim maximus exercitus ex finitimis gentibus, & totius prouinciæ populis coactus fuisset: qui castra hostiũ aggressus ita fudit, & profligauit, ut ipse Maserechus vix cum paucissimis euaserit. Postea Georgius Vuchus ipsius Stephani nepos, innumeras copias contra nos duxit, qui urbem oppugnans circumuallauit: qui tandem icto fœdere cum Principe nostro discessit. Multis post annis Ioannes Regulus, supradicti Balsæ consobrinus, qui quum diutius antea commoratus fuerat, se in Apuliam contulit. Deinde quorundam Regulorum suppetys Epirum intrauit, urbiq; nostræ bellum inferre cœpit: sed è regno expulsus, vix in Dauniam euadere potuit. Post Stephani interitum iterum Georgius eius nepos in Epirum rediens, aduersus urbem nouum bellum excitauit, sed statim cum eo fœdus ictum est hac lege, ut in eius ditionem Antibarium & Driuastũ ciuitates cederent. Non multo post hos, dux Stephanus, ipsius Balsæ socer, ex superiore Mysia profectus, ingenti numero militum totum agrum diripuit atq; incendit: sed demũ cum toto exercitu profligatus, amißis Antibario, Driuastoq;, uniuersoq; agro, turpiter aufugit. Postremò verò temporibus nostris, Altomanus cum ingenti multitudine nos inuasit: qui quum agrum depopulatus esset, & Bolianam traiecisset, fugatus à nostris prope oppidum quod Suacium vocatur, cum fratre suo captus, Venetias vinctus missus est. Non omittam Scanderbegium, quem Epirotarum Principem, vna cum maioribus suis, in annos centum in Macedonia & Epiro regnasse ferunt. Hic est ille, qui tot & tanta præclara facinora pro fide catholica aduersus Turcas gessisse dicitur: quũ ætate & viribus floreret, collecta magna multitudine militum, in agrum Scodrensem irrupit, & urbem vexare cœpit: sed tandem cum Senatu Veneto fœdus inyt, & totius prouinciæ Imperator declaratus, ciuitate Veneta donatus est. Præterea Lechas Duchainus, diuturno bello urbi infestus fuit: & post varias cædes in æquas pactiones descendit. Acerbior postremò pestis in nos impetum fecit. Nam viginti octo anni aguntur, ex quo Ottomanus nos aßiduis incursionibus & bellis vexare cœpit. Quot clades, quot vulnera, quot damna paßi sumus, longum profectò esset percensere. Quare patres gratißimi, quum tot & tanta pro fide catholica, & pro Veneto imperio, nos maioresq; nostri perpeßi simus, vitam intrepidè exposuerimus, & tandem patriam liberosq; pariter amiserimus, læto animo, hilariq; fronte ad sanctißimum Christianorum cœtum proficiscamur, antiquam, uberrimamq; Italiam, terram omnium terrarum alumnam, eandemq; parentem numine Deûm electam, Venetias omnium bonorũ portum saluberrimum, urbem

terra-

terrarum Principem, fidei pacisq; domicilium tutißimum petamus, quæ ut diuino numine fundata est, ita perpetuum imperium habitura. Ibi nos maxima præmia, maximaq; munera expectant. Ibi aurea corona nobis parata est. Conferamus nos tutè intrepideq; ad beatum Marcum, patronum & protectorem nostrum: Ad quem omnes feßi & miseri confugere consueuerunt: qui neminem reijcit, nemini ad se proficiscenti iter præcludit: sed omnes, & præsertim de se bene meritos, benignißime suscipit, ac omni ope fouet, amplectitur. Postquam Florius Ionima frequenti in concione sic perorauit, Scodrenses magis atq; magis commoti atq; persuasi, in hanc sententiam pariter omnes descenderunt, ut urbem, patriamq; (etsi asperum & graue id esset) desererent, quàm durißimũ immanißimumq; Barbarorum iugum ferrent. Itaq; ut Veneto omnino parêrent imperio, cui semper & ipsi & maiores eorum inuiolabilem fidem obseruârunt, & tanquam diuinum quoddam numen venerati sunt, certi de incolumitate sua, atq; securi ab hostium insidijs facti, quibus nunquam fides, ne in cædem & perniciem eorum quicquam moliti essent, datis ab his obsidibus, quo Scodrenses iter tutum, incolumemq; exitum haberent, urbem Barbaris cesserunt. Qui eam statim admodum ouantes summo cum plausu ac lætitia ingreßi sunt: ubi erectis signis & vexillis undiq; totam peruagantes, varijs organorum generibus & sonis, per voluptates (ut moris est) effusi, de urbe potita iactantes, in ingentem lætitiã se extulerunt. Scodrenses verò urbe patriaq; relicta, omnes unà cum sarcinulis suis & suppellectile ad classem Venetorum, quæ ab urbe ad quinq; millia passuum aberat, se tuti receperunt: qui rebus omnibus, quæ illis ad huiuscemodi nauigationem opus erant se præmunierunt, & omnes pariter nauigia conscendentes è portu soluerunt. Qui tum velo, tum remis (ut aiunt) in Latium tetenderunt, & in sinum clementißimum, pientißimumq; Veneti Senatus profugerunt. Pro cuius dignitate, sanctißimoq; imperio tamdiu acerrimè pugnauerant, opes, sanguinem, parentes, liberos, patriam, vitamq; deuouerant: cuius auspicio infestißimum hostem deuicerant, sub cuius umbra ad mortem usq; dies faustos lætosq; ducerent, apudq; illos tandem laudabilem pro viribus suis vitam finirent.

Euentus orationis Florij.

Scodrẽses urbẽ Turcis cedunt.

F I N I S.

IMPRESSVM FRANCOFORTI AD MOENVM, APVD IOANNEM FEYERabendt, Impensis Sigismundi Feyerabendts.

ANNO M. D. LXXVIII.

INDEX RERVM GESTARVM SCANDERBEGI, EPIROTARVM PRINCIPIS, ALPHABETICA SERIE CONTEXTVS.

A

B

fortuna

FINIS.

IMPRESSVM FRANCOFVRTI AD MOENVM, APVD IOANNEM FEYRABEND, IMPENSIS SIGISMVNDI FEYRABENDS.

Anno M. D. LXXVIII.